DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

URLA BÖLGESİ KIRSAL MİMARİ MİRASININ KARAKTERİSTİKLERİ VE KORUMA SORUNLARI

Çağnur KIRCALI

Mayıs, 2019

İZMİR

URLA BÖLGESİ KIRSAL MİMARİ MİRASININ KARAKTERİSTİKLERİ VE KORUMA SORUNLARI

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı

Çağnur KIRCALI

Mayıs, 2019

İZMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

ÇAĞNUR KIRCALI, tarafından **PROF. DR. EMEL KAYIN** yönetiminde hazırlanan **"URLA BÖLGESİ KIRSAL MİMARİ MİRASININ KARAKTERİSTİKLERİ VE KORUMA SORUNLARI"** başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Emel KAYIN

Yönetici

Doç. Dr. Nermin Yörür

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Feehan Özmehmet

Jüri Üyesi

Prof.Dr. Kadriye ERTEKİN

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Tüm eğitim sürecimin ve tez çalışmamın her noktasında bana yardımcı olan ve destekleriyle daima yanımda hissettiğim öncelikle annem Figen KIRCALI'ya, babam Mustafa KIRCALI'ya ve abim Çağdaş KIRCALI'ya sonsuz teşekkür ederim.

Çalışmamın oluşma ve gelişim aşamasında bana yön veren, değerli fikirleri ile yardımcı olan, çalışmamın yanı sıra düşünme ve sorgulama sistemimin gelişmesinde etkin olan saygıdeğer danışmanım Prof.Dr. Emel KAYIN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Yaptığım araştırmalarda ve yorucu olan alan çalışmalarında konukseverlikleri, araştırmaya sundukları katkılar ve verdikleri bilgiler için köy muhtarları ve köy sakinlerine teşekkür ederim.

Arşiv çalışmalarında bana yardımcı olan İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu çalışanlarına teşekkür ederim. Tez çalışmama sağladıkları katkılar ve değerli görüşleri için jüri hocalarım Doç.Dr. Neriman YÖRÜR ve Dr. Öğr. Üyesi Ecehan ÖZMEHMET'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez süresince her konuda yardımcı olmaya çalışan ve destek veren değerli hocam Ender AYDIN'a, mesleki anlamda gelişmeme yardımcı olan ve restorasyonu bana sevdiren Aytül YAŞAROL başta olmak üzere Salih Seymen Mimarlık Ofisine, akademik çalışmalarımı destekleyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi İlker KAHRAMAN'a, manevi desteklerini esirgemeyen başta Muradiye ÖDEMİŞ YÜN ve Mürüvvet Melike TUNCER olmak üzere tüm arkadaşlarıma, sevgi ve dualarını eksik etmeyen komşularıma, yüksek lisans eğitimim boyunca tüm sorularımı içtenlikle yanıtlayan ve beni dinleyen Üniversitemiz Fen Bilimleri Enstitüsü Öğrenci İşleri Biriminden Sayın Filiz GÜRSAN'a, anlayış ve desteği için Fakültemiz Bölüm Sekreteri Meryem GEMİCİOĞLU'na ve tez teslimi aşamasında elinden gelen yardımı gösteren Tez Kontrol Biriminden Ceyda TORLUK'a ve tez çıktılarımı aldığım Gürhan ESKİCİOĞLU'na özel bir teşekkür borçluyum.

Çağnur KIRCALI

URLA BÖLGESİ KIRSAL MİMARİ MİRASININ KARAKTERİSTİKLERİ VE KORUMA SORUNLARI

ÖZ

Geleneğe ve üretime dayalı bir toplumsal yaşam biçiminden ortaya çıkan mekân anlayışı içinde, bölgeye özgü yapım tekniği ve malzeme kullanımını yansıtan yerleşim dokuları ve kırsal üretim alanlarına sahip, bunlara ek olarak doğal çevre değerleri de içeren kırsal yerleşimler, değişen dünyadaki sosyo-ekonomik gelişmeler nedeniyle çeşitli tehditlerle karşı karşıyadır. Bu süreçte kırsal yerleşimlerin korunması, koruma alanının bir sorunu haline gelmiş olup "kırsal miras" kavramı geliştirilmiştir.

Urla bölgesi kırsal yerleşimleri de ait oldukları dönemdeki toplumun yaşam biçimi, alışkanlıkları, halen sürdürmekte oldukları gelenekleri, bölgeye özgü yapım tekniği ve malzeme kullanımı ile üretilen anıtsal ve kamusal yapıları, geleneksel konutlar ve doğal çevresi ile korunmaya değer zengin bir mimari miras özelliği taşımaktadır.

Çalışma kapsamında, Urla bölgesi kırsal mimari mirasının karakteristikleri yerleşim özelliği ve mimari özellikler olmak üzere iki başlıkta irdelenmiştir. Urla bölgesi kırsal yerleşimlerine ilişkin olarak topografya-yerleşim ilişkisi, sokak dokusu, ortak alanlar, anıtsal ve kamusal yapılar incelenmiş olup odağa geleneksel konut mimarisi alınarak yerleşimlerdeki koruma sorunları tespit edilmiştir. Sonuç olarak, Urla bölgesi kırsal yerleşimleri özelinde yapılan bu çalışmayla, kırsal dokunun sahip olduğu karakteristik özellikler ortaya konularak, konut tipolojileri tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Kırsal mimari miras, koruma, Urla bölgesi kırsal yerleşimleri, yerleşim dokusu, geleneksel konut tipolojisi

THE CHARACTERISTIC OF RURAL ARCHITECTURAL HERITAGE AND THE CONSERVATION PROBLEM IN URLA REGION

ABSTRACT

Settlement tissues reflecting the construction technique peculiar to the region and use of material and the rural settlements which both possess rural production fields and additionally contain natural environment values brush up against various threats due to the socioeconomic developments in the changing world, within the spatial understanding arising from a social life form based on tradition and production. Protection of rural settlements has become a problem of the field of protection within this process and the concept of "rural heritage" has been developed.

Rural settlements in Urla region also represent rich architectural heritage that is worth protection due to the living style, habits of the communities in the relevant period, traditions maintained to the present day, building technique and the use of materials specific to the region as well as monumental and public structures built, traditional dwellings and natural habitat.

Within the scope of this study, the characteristics of the rural architectural heritage in the Urla region are examined under two titles as settlement features and architectural features. In relation to the rural settlements of the Urla region, the relationship between topography and settlement, street texture, common areas, monumental and public buildings have been examined and conservation problems have been determined with special focus on traditional dwellings architecture. As a result, in the conducted study focused on rural settlements in the Urla region, characteristics of the rural structure have been revealed and dwellings typologies have been created.

Keywords: Rural architectural heritage, protection, rural settlements in Urla region, settlement texture, traditional dwellings typology

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU ii
TEŞEKKÜR iii
ÖZ iv
ABSTRACT v
ŞEKİLLER LİSTESİ xv
TABLOLAR LİSTESİ xxxi

BÖLÜM BİR- GİRİŞ 1

1.1 Problemin Tanımlanması 2
1.2 Çalışmanın Amacı 3
1.3 Çalışmanın Kapsamı 4
1.4 Çalışmanın Yöntemi 6

BÖLÜM İKİ- KIRSAL MİMARİ MİRASIN KORUNMASINA İLİŞKİN KAVRAMLAR VE YASAL ÇERÇEVENİN İRDELENMESİ 8

2.1 Kırsal Mimari Miras Tanımı ve Korunmasıyla İlişkili Kavramlar 8
2.1.1 Geleneksel Mimari 10
2.1.2 Kültürel Manzara ve Kültürel Peyzaj 10
2.1.3 Sürdürülebilirlik 13
2.2 Kırsal Miras Alanlarının Korunmasına Yönelik Çağdaş Yaklaşımlar 13
2.3 Kırsal Mimari Mirasın Korunmasına Yönelik Uluslararası ve Ulusal Yasal Çerçeve 15
2.3.1 Uluslararası Kurumlar, Tüzükler, Sözleşmeler, Bildiriler ve Tavsiye

Kararları 15
2.3.2 Türkiye'de Kırsal Mimari Mirasın Korunmasına Yönelik Mevzuat 20

BÖLÜM ÜÇ- URLA BÖLGESİ KIRSAL YERLEŞİM COĞRAFYASININ TANIMLANMASI 25

3.1 Coğrafi Konum 25
3.2 Fiziksel Özellikleri 26
3.2.1 Topografik ve Jeolojik Yapı 26
3.2.2 İklim ve Bitki Örtüsü 26
3.2.3 Toprak Yapısı ve Su Kaynakları 27
3.3 İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapı 27
3.3.1 Ulaşım Durumu 28
3.3.2 Nüfus ve Sosyal Yapı 29
3.3.3 Ekonomik Yapı ve Geçim Kaynakları 34

BÖLÜM DÖRT- URLA BÖLGESİ'NİN TARİHSEL SÜREÇTEKİ GELİŞİMİ VE KIRSAL YERLEŞİMLER 37

4.1 Prehistorik Dönem 37
4.2 Antik Dönem 38
4.3 Bizans Dönemi 40
4.4 Anadolu Selçuklu Dönemi 40
4.5 Beylikler Dönemi 40
4.6 Osmanlı Dönemi 42
4.7 Cumhuriyet Dönemi 51

BÖLÜM BEŞ- URLA BÖLGESİ KIRSAL MİMARİ DOKUSUNUN İNCELENMESİ 55

5.1 Urla Bölgesi Kırsal Yerleşim ve Mimari Dokunun İncelenmesi 55
5.2 Dağ Kırsal Yerleşimleri 58
5.2.1 Zeytinler 58
5.2.1.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri 58
5.2.1.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi 58
5.2.1.1.2 Sokak Dokusu 59
5.2.1.1.3 Ortak Alanlar 60
5.2.1.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar 60
5.2.1.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri 64
5.4.1.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi 68
5.4.1.2.2 Konut Tipolojisi 68
5.4.1.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı 76
5.4.1.2.4 Bozulmalar 80
5.2.2 Uzunkuyu 81
5.2.2.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri 81
5.2.2.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi 81
5.2.2.1.2 Sokak Dokusu 82
5.2.2.1.3 Ortak Alanlar 82
5.2.2.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar 83
5.2.2.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri 87
5.2.2.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi 90
5.2.2.2.2 Konut Tipolojisi 90
5.2.2.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı 102
5.2.2.2.4 Bozulmalar 107
5.2.3 Zeytineli 108

5.2.3.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri 108
5.2.3.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi 108
5.2.3.1.2 Sokak Dokusu 109
5.2.3.1.3 Ortak Alanlar 110
5.2.3.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar 111
5.2.3.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri 116
5.2.3.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi 120
5.2.3.2.2 Konut Tipolojisi 120
5.2.3.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı 127
5.2.3.2.4 Bozulmalar 131
5.2.4 Yağcılar 132
5.2.4.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri 132
5.2.4.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi 132
5.2.4.1.2 Sokak Dokusu 133
5.2.4.1.3 Ortak Alanlar 134
5.2.4.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar 134
5.2.4.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri 136
5.2.4.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi 138
5.2.4.2.2 Konut Tipolojisi 138
5.2.4.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı 141
5.2.4.2.4 Bozulmalar 143
5.2.5 Ovacık 144
5.2.5.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri 144
5.2.5.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi 144
5.2.5.1.2 Sokak Dokusu 145
5.2.5.1.3 Ortak Alanlar 145
5.2.5.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar 146
5.2.5.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri 148

5.2.5.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi 150
5.2.5.2.2 Konut Tipolojisi 150
5.2.5.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı 155
5.2.5.2.4 Bozulmalar 157
5.2.6 Bademler 158
5.2.6.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri 158
5.2.6.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi 158
5.2.6.1.2 Sokak Dokusu 159
5.2.6.1.3 Ortak Alanlar 159
5.2.6.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar 161
5.2.6.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri 164
5.2.6.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi 167
5.2.6.2.2 Konut Tipolojisi 167
5.2.6.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı 176
5.2.6.2.4 Bozulmalar 181
5.3 Kıyı Kırsal Yerleşimleri 182
5.3.1 Özbek 182
5.3.1.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri 182
5.3.1.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi 182
5.3.1.1.2 Sokak Dokusu 183
5.3.1.1.3 Ortak Alanlar 184
5.3.1.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar 185
5.3.1.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri 202
5.3.1.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi 206
5.3.1.2.2 Konut Tipolojisi 206
5.3.1.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı 220
5.3.1.2.4 Bozulmalar 226
5.3.2 Balıklıova 228

5.3.2.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri 228
5.3.2.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi 228
5.3.2.1.2 Sokak Dokusu 229
5.3.2.1.3 Ortak Alanlar 229
5.3.2.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar 230
5.3.2.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri 234
5.3.2.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi 235
5.3.2.2.2 Konut Tipolojisi 235
5.3.2.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı 238
5.3.2.2.4 Bozulmalar 240
5.3.3 Gülbahçe 241
5.3.3.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri 241
5.3.3.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi 241
5.3.3.1.2 Sokak Dokusu 241
5.3.3.1.3 Ortak Alanlar 242
5.3.3.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar 243
5.3.3.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri 246
5.3.3.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi 249
5.3.3.2.2 Konut Tipolojisi 249
5.3.3.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı 259
5.3.3.2.4 Bozulmalar 265
5.3.4 Demircili 266
5.3.4.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri 266
5.3.4.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi 266
5.3.4.1.2 Sokak Dokusu 268
5.3.4.1.3 Ortak Alanlar 268
5.3.4.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar 268
5.3.4.2 Geleneksel Konutun Mimari Özellikleri 269

5.3.4.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi 269
5.3.4.2.2 Konut Tipolojisi 269
5.3.4.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı 272
5.3.4.2.4 Bozulmalar 274
5.4 Ova Kırsal Yerleşimi 275
5.4.1 Kadıovacık 275
5.4.1.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri 275
5.4.1.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi 275
5.4.1.1.2 Sokak Dokusu 276
5.4.1.1.3 Ortak Alanlar 276
5.4.1.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar 277
5.4.1.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri 283
5.4.1.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi 286
5.4.1.2.2 Konut Tipolojisi 287
5.4.1.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı 299
5.4.1.2.4 Bozulmalar 304
5.4.2 Barbaros 305
5.4.2.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri 305
5.4.2.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi 305
5.4.2.1.2 Sokak Dokusu 306
5.4.2.1.3 Ortak Alanlar 307
5.4.2.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar 310
5.4.2.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri 327
5.4.2.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi 334
5.4.2.2.2 Konut Tipolojisi 335
5.4.2.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı 345
5.4.2.2.4 Bozulmalar 350
5.4.3 Birgi 352

5.4.3.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri 352
5.4.3.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi 352
5.4.3.1.2 Sokak Dokusu 353
5.4.3.1.3 Ortak Alanlar 353
5.4.3.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar 353
5.4.3.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri 357
5.4.3.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi 360
5.4.3.2.2 Konut Tipolojisi 360
5.4.3.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı 365
5.4.3.2.4 Bozulmalar 368
5.4.4 Nohutalan 369
5.4.4.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri 369
5.4.4.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi 369
5.4.4.1.2 Sokak Dokusu 369
5.4.4.1.3 Ortak Alanlar 370
5.4.4.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar 370
5.4.4.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri 373
5.4.4.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi 377
5.4.4.2.2 Konut Tipolojisi 377
5.4.4.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı 385
5.4.4.2.4 Bozulmalar 389
5.4.5 Kuşçular 390
5.4.5.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri 390
5.4.5.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi 390
5.4.5.1.2 Sokak Dokusu 391
5.4.5.1.3 Ortak Alanlar 391
5.4.5.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar 391
5.4.5.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri 396

5.4.5.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi 398
5.4.5.2.2 Konut Tipolojisi 398
5.4.5.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı 402
5.4.5.2.4 Bozulmalar 405
BÖLÜM ALTI- URLA BÖLGESİ KIRSAL MİMARİ MİRASININ KORUMA SORUNLARI VE ÖNERİLER 406
6.1 Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimlerinin Dokusal ve Mimari Kapsamdaki Koruma Sorunları 406
6.2 Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimlerinin Dokusal ve Mimari Kapsamda Korunmasına Yönelik Öneriler 415
BÖLÜM YEDİ- SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER 419
7.1 Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimlerinin Dokusal ve Mimari Karakteristiklerine Yönelik Değerlendirmeler 420
7.2 Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimlerinin Dokusal ve Mimari Karakteristiklerinin Korunmasına Yönelik Değerlendirmeler 470
KAYNAKLAR 473
EKLER 486

ŞEKİLLER LİSTESİ **Sayfa**

Şekil 3.1 Urla bölgesinin coğrafi konumu 25
Şekil 3.2 Urla'nın yerleşim coğrafyası 28
Şekil 4.1 İzmir körfezi ve prehistorik merkezler 38
Şekil 4.2 14. ve 15. yüzyıllarda Urla 42
Şekil 4.3 15. ve 16. yüzyılda Urla ve köyleri 45
Şekil 4.4 1970 yılında Urla ve köyleri 54
Şekil 5.1 Urla bölgesi kırsal yerleşim coğrafyası..... 55
Şekil 5.2 Zeytinler Köyü yerleşim dokusu 58
Şekil 5.3 Zeytinler Köyü vaziyet planı 59
Şekil 5.4 Eski köy kahvehanesi 60
Şekil 5.5 Eski bakkal dükkanları 61
Şekil 5.6 Kurtuluş Caddesi üzerindeki su kuyuları ve yalaklar 61
Şekil 5.7 Yahya Kerim Köprüsü 62
Şekil 5.8 Sokak fırını 62
Şekil 5.9 Yağhane yapısı 63
Şekil 5.10 Mandıra yapısı 63
Şekil 5.11 Eski ilkokul binası 64
Şekil 5.12 Onarım geçiren geleneksel konut yapıları 64
Şekil 5.13 (a) Çardak, (b) Tuvalet, (c) Fırın 65
Şekil 5.14 Ocak örnekleri 67
Şekil 5.15 Gusülhane örnekleri 67
Şekil 5.16 Yüklük örnekleri 67
Şekil 5.17 Niş/dolap nişi örnekleri 68
Şekil 5.18 Çanaklık 68
Şekil 5.19 Testilik yerleri 68
Şekil 5.20 Tek katlı tek odalı konut tipi plan şeması 69
Şekil 5.21 Konut yapısı 69
Şekil 5.22 Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi plan şeması 70
Şekil 5.23 Konut yapısı 70
Şekil 5.24 Bitişik düzendeki ikiz konutlar 71
Şekil 5.25 Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi plan şeması 72

Şekil 5.26 Konut yapısı 72
Şekil 5.27 Dıştan merdivenli üç odalı sofasız konut tipi plan şeması 73
Şekil 5.28 Konut yapısı 73
Şekil 5.29 (a) Giriş mekanındaki duvara monteli hem testilik hem çanaklık amaçlı kullanılan dolap, (b) Yaşam mekanındaki ocak, niş ve raflar, (c) Gusülhane 74
Şekil 5.30 Konut yapısı 74
Şekil 5.31 Yapı taşı örnekleri 76
Şekil 5.32 Konut giriş kapıları 78
Şekil 5.33 Oda giriş kapıları 78
Şekil 5.34 Ara kat döşemeleri 79
Şekil 5.35 Uzunkuyu Köyü vaziyet planı 81
Şekil 5.36 (a) Bağlar Sokak, (b) Yamaçta sokak dokusu, (c) Ardıç Sokak 82
Şekil 5.37 Su kuyusu ve Atatürk büstü 82
Şekil 5.38 Yeni camide mermer blok üzerindeki yazı 83
Şekil 5.39 Köy yerleşimindeki su kuyuları 84
Şekil 5.40 Köy odası 84
Şekil 5.41 Eski karakol binası 85
Şekil 5.42 (a) Un değirmeni, (b) Yapının iç mekanı 85
Şekil 5.43 Eski ilkokul binası 86
Şekil 5.44 Vaziyet planı 86
Şekil 5.45 Üç/Dört odalı köy okulu plan tipi 87
Şekil 5.46 (a) Mağaza, (b) Fırın, (c) Tuvalet 88
Şekil 5.47 (a) Gusülhane, (b) Yüklük, (c) Niş, (d) Dolap nişi 90
Şekil 5.48 Konut yapısı 91
Şekil 5.49 Konut yapısı 91
Şekil 5.50 Konut yapısı 92
Şekil 5.51 İki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması 92
Şekil 5.52 Konut yapısı 92
Şekil 5.53 Dıştan merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi plan şeması 93
Şekil 5.54 Konut yapısı 93
Şekil 5.55 Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi plan şeması 95

Şekil 5.56 Konut yapısı 95
Şekil 5.57 (a) Sofadan odalara geçiş, (b) Giyotin pencere, (c) Gusülhane ve yüklük 95
Şekil 5.58 İçten merdivenli tek odalı konut tipi 96
Şekil 5.59 Konut yapısı 97
Şekil 5.60 (a), (b) Ahşap merdiven, (c) Hol mekanı 97
Şekil 5.61 (a) Birinci kat oda mekanı, (b) Dolap nişi, (c) Ocak ve raf 97
Şekil 5.62 İçten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi plan şeması 98
Şekil 5.63 Konut yapısı 98
Şekil 5.64 Ahşap merdiven 99
Şekil 5.65 Konut yapısı 100
Şekil 5.66 (a) Ahşap merdiven, (b) Oturma birimi 100
Şekil 5.67 (a) Yapı taşı örneği, (b) Dış cephedeki süsleme , (c) Ara bölücü duvar 103
Şekil 5.68 Dış duvarlar 103
Şekil 5.69 Avlu giriş kapıları 104
Şekil 5.70 Pencere örnekleri 105
Şekil 5.71 Tavan döşemeleri 106
Şekil 5.72 Saçak 106
Şekil 5.73 Köy yerleşimi 108
Şekil 5.74 Zeytineli Köyü vaziyet planı 109
Şekil 5.75 (a) Cumhuriyet Caddesi, (b) Patika Sokak, (c) Özgün sokak döşemesi 110
Şekil 5.76 Üst örtülü açık alan 110
Şekil 5.77 (a) Eski cami, (b) Zermafil, (c) Mihrab, (d) Minber 111
Şekil 5.78 (a) Mangatlar kuyuları, (b) Aşık kuyuları, (c) Armutlu kuyuları 112
Şekil 5.79 Hatipler gölü 113
Şekil 5.80 Kıyı gazinosu 113
Şekil 5.81 Eski parti binası 113
Şekil 5.82 (a) İşliğin kuzey ve depo duvarları, (b) İşliğin batı görünümü 114

Şekil 5.83 (a) Zeytin ezme değirmeninin batı ve kuzey duvarları, bu duvarların üzerindeki batar kat, (b) İşliğin güney duvarı, zeytinlerin batar kata alındığı büyük pencere ve batar kattaki içeriye doğru olan girinti, Arkada atın içeriye alındığı rulo saç kapı, (c) Zeytinlerin batar kata alındığı pencereden zeytin ezme değirmeninin görüntüsü 115
Şekil 5.84 Dört taşlı zeytin ezme değirmeni 115
Şekil 5.85 Eski ilkokul binası 116
Şekil 5.86 Öğretmen evi 116
Şekil 5.87 Özgün avlu döşemesi 117
Şekil 5.88 (a) Hayvan damı, (b) Küplük yapısı, (c) Tütün balyalarının konulduğu dolap 118
Şekil 5.89 (a) Fırın, (b) Tuvalet, (c) Su kuyusu 118
Şekil 5.90 (a) Ocak, niş, raf, (b) Gusülhane ve çanaklık 120
Şekil 5.91 Tek katlı tek odalı konut tipi plan şeması 121
Şekil 5.92 Konut yapısı 121
Şekil 5.93 Konut yapısı 122
Şekil 5.94 Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi plan şeması 123
Şekil 5.95 Konut yapısı 123
Şekil 5.96 Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi plan şeması 124
Şekil 5.97 Konut yapısı 124
Şekil 5.98 Konut yapı örnekleri 125
Şekil 5.99 (a) Yapı taşı örneği, (b) Kayalık sert zemin 127
Şekil 5.100 Ara bölücü duvarlar 128
Şekil 5.101 (a) Üst üste bindirme, (b) Birbirine geçmeli, (c) Diyagonal 128
Şekil 5.102 (a) Ana kiriş, (b) Tali kirişler, (c) Kaplama tahtası 130
Şekil 5.103 Köy yerleşimi 132
Şekil 5.104 Yağcılar Köyü vaziyet planı 133
Şekil 5.105 Eski köy kahvehaneleri 134
Şekil 5.106 Köy odası 135
Şekil 5.107 1958 yılına tarihlenen eski ilkokul binası 136
Şekil 5.108 Konut yapı örnekleri 139
Şekil 5.109 Konut yapısı 139

Şekil 5.110 Konut yapı örneği 139
Şekil 5.111 Konut yapı örneği 140
Şekil 5.112 Konut yapı örneği 140
Şekil 5.113 Köy yerleşimi 144
Şekil 5.114 Ovacık Köyü vaziyet planı 144
Şekil 5.115 Köy meydanı özelliği taşıyan alanlar 145
Şekil 5.116 Köy kahvehanesi/muhtarlık binası 145
Şekil 5.117 Eski köy kahvehanesi 146
Şekil 5.118 Su kuyusu 147
Şekil 5.119 (a) Pınar, (b) Su kuyusuna ait duvarlar 147
Şekil 5.120 Eski ilkokul binası 148
Şekil 5.121 Öğretmen evi..... 148
Şekil 5.122 Konut yapısı..... 150
Şekil 5.123 Konut yapı örneği 151
Şekil 5.124 Üç odalı yan sofalı konut tipi plan şeması..... 151
Şekil 5.125 (a) Konut yapısı, (b) Yüklük, (c) Niş 152
Şekil 5.126 İçten merdivenli tek odalı konut tipi plan şeması 152
Şekil 5.127 Konut yapısı 153
Şekil 5.128 (a) Ahşap merdiven, (b) Dolap nişi, ocak, raf, nişler, (c) Çatı örtü sistemi 153
Şekil 5.129 Bademler Köyü vaziyet planı 158
Şekil 5.130 (a) Küçük Çeşme Sokağı, (b) Pazar Sokağı, (c) Avlu duvarı ve avlu giriş kapısı ile sınırlandırılan özgün sokak 159
Şekil 5.131 Tarımsal kalkınma kooperatifi satış dükkanı 161
Şekil 5.132 Sinema binası olarak kullanılan yapı 161
Şekil 5.133 Çeşme yapıları 162
Şekil 5.134 Tiyatro binası 162
Şekil 5.135 Öğretmen evi 163
Şekil 5.136 (a) Yem kırma makinesi, (b) Çamaşırlık, (c) Fırın 165
Şekil 5.137 (a) Ocak, raf ve niş, (b) Yüklük ve çanaklık, (c) Testilik yeri 166
Şekil 5.138 Konut yapı örnekleri 168
Şekil 5.139 Tek odalı konut tipi plan şeması 168

Şekil 5.140 İki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması 169
Şekil 5.141 Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi plan şeması 170
Şekil 5.142 Konut yapısı 170
Şekil 5.143 İçten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması 171
Şekil 5.144 (a) Konut yapısı, (b) Ahşap merdiven (c) Korkuluk 171
Şekil 5.145 (a) Merdiven altı dolabı, (b) Sofa mekanı, (c) Oda giriş kapısı 171
Şekil 5.146 (a) Konut yapısı, (b) Avludaki tek katlı yapı birimi, (c) Ahşap merdiven 172
Şekil 5.147 İçten merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi plan şeması 173
Şekil 5.148 Konut yapısı 173
Şekil 5.149 Ahşap merdiven 173
Şekil 5.150 (a) Dolap nişi, (b) Giysi dolabı, (c) Yüklük, (d) Küp 174
Şekil 5.151 Yapı taşı örneği 176
Şekil 5.152 Taş yığma avlu duvarı ve avlu giriş kapısı 178
Şekil 5.153 (a) Seramik döşeme, (b) Kaplama tahtası, (c) Ara kat döşemesi 180
Şekil 5.154 Köy yerleşim dokusu 182
Şekil 5.155 Özbek Köyü vaziyet planı 183
Şekil 5.156 Sokak dokusu 184
Şekil 5.157 Eski köy kahvehanesi 186
Şekil 5.158 (a) Caminin ilk evresinden günümüze ulaşan minare, (b) Asırlık ağaç 187
Şekil 5.159 Özbek Köyü hamam planı 189
Şekil 5.160 Özbek Köyü hamamı 189
Şekil 5.161 (a) Kubbede yuvarlak formda açılan ışık gözleri, (b) Sıcaklık kubbesi (c) Halvet hücresindeki kurnalar 190
Şekil 5.162 Özbek Köyü çamaşırhanesi planı 190
Şekil 5.163 Özbek Köyü çamaşırhanesi 191
Şekil 5.164 (a) Yenipınar çamaşırhanesi, (b) Tuğla yığma örgü ocak, (c) Mermer blok üzerindeki yazı 191
Şekil 5.165 Özbek Köyü çamaşırhane çeşmesi planı 192
Şekil 5.166 Özbek Köyü çamaşırhane çeşmesi 192
Şekil 5.167 Hacı Ahmed (Kahvepınar) çeşmesi 1 192

Şekil 5.168 Hacı Ahmed çeşmesi 2 batı cephesi ve planı 193
Şekil 5.169 Hacı Ahmed çeşmesi 2 batı cephesi 193
Şekil 5.170 Kermen çeşmesi cephesi ve plan 193
Şekil 5.171 Kermen çeşmesi 194
Şekil 5.172 Hacanoz çeşmesi cephesi ve planı 194
Şekil 5.173 Hacanoz çeşmesi kuzeydoğu cephesinden görünüş 194
Şekil 5.174 Yenipınar Köprüsü 195
Şekil 5.175 Yağhane yapısı 196
Şekil 5.176 (a) Ahşap merdiven, (b) Asma kat ve ahşap konstrüksiyon çatısı ... 197
Şekil 5.177 (a) İki taşlı zeytin ezme değirmeni, (b) Zeytin ezme değirmeninde hamur haline getirilen zeytinlerin aktarıldığı ağız kısmı 197
Şekil 5.178 (a) Pres makinesi, (b) Zeytinin sıkma işleminde kullanılan iki kollu makine, (c) Güğümler, (d) Kulplu kap 198
Şekil 5.179 Zeytin ezme değirmenini döndüren motorlu makineler 199
Şekil 5.180 (a) Pres makinesi, (b) Güğümler 199
Şekil 5.181 Yağhane yapısı 199
Şekil 5.182 Yel değirmeni 200
Şekil 5.183 Süt işleme binası 200
Şekil 5.184 Eski ilkokul binası 1 201
Şekil 5.185 Eski ilkokul binası 2 201
Şekil 5.186 Öğretmen evleri 201
Şekil 5.187 Avlu giriş mekanı 202
Şekil 5.188 Hayvan damları 203
Şekil 5.189 Fırın örnekleri 203
Şekil 5.190 (a) Fırın- tuvalet, (b) Konut yapısına bitişik yarım daire formundaki tuvalet, (c) Su kuyusu 203
Şekil 5.191 (a) Yağ küpleri, (b) Ekmek teknesi, (c) Keletirler 204
Şekil 5.192 Ocak örnekleri 205
Şekil 5.193 Açık alan (avlu) sınırlayıcı elemanı taş yığma avlu duvarları 206
Şekil 5.194 Konut yapı örnekleri 207
Şekil 5.195 Tek katlı tek odalı konut tipi plan şeması 207
Şekil 5.196 Konut yapısının giriş cephesi 207

Şekil 5.197 Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi plan şeması..... 208
Şekil 5.198 Konut yapısı 209
Şekil 5.199 Konut yapısı 209
Şekil 5.200 Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi plan şeması 211
Şekil 5.201 (a) Konut yapısı, (b) Konuta bitişik mutfak ve tuvalet, (c) Ocak, niş ve raf 211
Şekil 5.202 Konut yapısı 212
Şekil 5.203 Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması 212
Şekil 5.204 Konut yapısı 213
Şekil 5.205 İçten merdivenli tek odalı konut tipi plan şeması 213
Şekil 5.206 (a) Konut yapısı, (b) Merdiven ve niş, (c) Yüklük, ocak ve nişler, (d) Yüklük 214
Şekil 5.207 Konut yapısı 214
Şekil 5.208 İçten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi plan şeması..... 215
Şekil 5.209 Konut yapısı 215
Şekil 5.210 (a) Ocak ve niş, (b) Ahşap merdiven, (c) Dolap nişi 215
Şekil 5.211 İçten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması 216
Şekil 5.212 (a) Konut yapısı, (b) Giriş cephesi 217
Şekil 5.213 (a) Sofa mekanı, (b) Dolap nişi, (c) Ocak 217
Şekil 5.214 Konut yapısı 218
Şekil 5.215 Konut yapısı 218
Şekil 5.216 İç duvar yapı detayı 221
Şekil 5.217 (a) Taş örgü zemin kat duvarının üst katta hımış sisteme dönüştüğü örnek, (b, c) Ara bölücü duvarlarda saz dizisi (kargı) kullanımı 221
Şekil 5.218 Ahşap çift kanatlı avlu giriş kapıları 222
Şekil 5.219 Konut giriş kapıları 223
Şekil 5.220 Konutların cephe düzenleri 224
Şekil 5.221 Pencere ve kepenk örnekleri 224
Şekil 5.222 Ara kat döşemesi ve süslemeli tavan döşemesi 225
Şekil 5.223 Ahşap konstrüksiyon çatı ve döşeme sistemi 225
Şekil 5.224 Yeni yapılaşma 227

Şekil 5.225 (a) Erken yerleşim alanının kıyı ile bağlantısı, (b) Erken yerleşim yerine ait eski fotoğraf 228
Şekil 5.226 Balıklıova Köyü vaziyet planı 229
Şekil 5.227 Kıyı yerleşim alanındaki eski köy kahvehanesi 230
Şekil 5.228 (a) Erken yerleşim alanındaki çeşme yapısı, (b) Kozağacı çeşmesi, (c) Pınar çeşmesi 231
Şekil 5.229 Yağhane yapısı 232
Şekil 5.230 (a) Giriş kapısı, (b) Zeytin ezme değirmeni, (c) Pres makinesi 233
Şekil 5.231 Erken yerleşim alanındaki eski ilkokul binası 233
Şekil 5.232 (a) Kıyı yerleşim alanındaki eski ilkokul binasının özgün hali, (b) Yapının mevcut durumu 234
Şekil 5.233 Öğretmen evi 234
Şekil 5.234 Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi plan şeması..... 236
Şekil 5.235 Konut yapısı 236
Şekil 5.236 Gülbahçe Köyü vaziyet planı 241
Şekil 5.237 Özgün sokak döşemesi 242
Şekil 5.238 (a) Eski ticari yapılar, (b) İç mekan, (c) Kapı, (d) Pencere 244
Şekil 5.239 (a) İç mekan, (b) Giriş cephesi, (c) Tavan süslemesi 244
Şekil 5.240 Gülbahçe kaplıcası plan 245
Şekil 5.241 Kaplıca yapısı 245
Şekil 5.242 Yel değirmeni 245
Şekil 5.243 Onarım geçiren geleneksel konut 246
Şekil 5.244 Konut yapı örnekleri 249
Şekil 5.245 Konut yapısı 250
Şekil 5.246 (a) Konut yapısı, (b) Hac işareti 250
Şekil 5.247 Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması..... 251
Şekil 5.248 Konut yapısı 251
Şekil 5.249 İçten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi plan şeması 252
Şekil 5.250 Konut yapısı 252
Şekil 5.251 Konut yapısı 253
Şekil 5.252 İçten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi plan şeması..... 254
Şekil 5.253 Konut yapısı 254

Şekil 5.254 (a, b) Dolap nişi, (c) Çanaklık, (d) Ocak, raf ve niş, (e) Gusülhane 254
Şekil 5.255 Merdiven ve korkuluk 255
Şekil 5.256 Konut yapı örnekleri 255
Şekil 5.257 İçten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması 256
Şekil 5.258 Konut yapısı 256
Şekil 5.259 (a, b) Dolap nişleri, (c) Çanaklık, raf ve dolaplar, (d) Ocak ve raflar 257
Şekil 5.260 Ahşap merdiven ve kapağı 257
Şekil 5.261 Yapı taşı örnekleri ve ara bölücü duvarlar 259
Şekil 5.262 (a) Ahşap karkas sistem, (b) Diyagonal ahşap hatıl, (c) Üst üste bindirilerek kullanılan ahşap hatıl 260
Şekil 5.263 (a) Ahşap çıta kullanımı, (b) Kargılar (saz dizileri) ve harç kullanımı 260
Şekil 5.264 Zemin kat giriş kapıları 262
Şekil 5.265 (a) Taş söve ve üzerindeki kırmızı renkli taş kullanımı, (b) Pencere ve kepenk 263
Şekil 5.266 Çatı sistemi 264
Şekil 5.267 Demircili Köyü vaziyet planı 267
Şekil 5.268 İçten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi plan şeması 270
Şekil 5.269 Kadıovacık Köyü vaziyet planı 275
Şekil 5.270 (a) Köy giriş sokağı, (b, c) Sokak dokusu 276
Şekil 5.271 (a) Köy meydanı, (b) Atatürk büstü, (c) Oturma-dinlenme alanları 276
Şekil 5.272 Köy kahvehanesi 277
Şekil 5.273 Eski köy kahvehaneleri 278
Şekil 5.274 Su kuyuları 279
Şekil 5.275 Sokak fırını 279
Şekil 5.276 Yağhane yapıları 279
Şekil 5.277 Yağhane yapısı 280
Şekil 5.278 (a) Depo mekanı, (b) Çatı örtü sistemi, (c) Zeytin ezme değirmeni 281

Şekil 5.279 Yağhane yapısı 282
Şekil 5.280 İç mekandaki iki taşlı zeytin ezme değirmeni ve pres makinesi 282
Şekil 5.281 Eski ilkokul binaları 283
Şekil 5.282 Öğretmen evi 283
Şekil 5.283 (a) Taş merdiven, (b) Fırın, (c) Tuvalet 285
Şekil 5.284 Ocak örnekleri 286
Şekil 5.285 Konut yapısı 287
Şekil 5.286 Konutun batı cephesi 289
Şekil 5.287 Kuzey cephe konut kısmı 291
Şekil 5.288 Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi plan şeması 293
Şekil 5.289 (a) Konut yapısı, (b) Çanaklık ve testilik yerine kullanılan dolap, (c) Gusülhane, niş, ocak ve raf, (d) İşlemeli ve süslü niş 293
Şekil 5.290 Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi plan şeması 294
Şekil 5.291 Konut yapısı 295
Şekil 5.292 (a) Gusülhane ve testilik, (b) Ocak ve raf, (c) İşlemeli ve süslü niş 295
Şekil 5.293 Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması 296
Şekil 5.294 (a) Konut yapısı, (b) Çanaklık ve testilik yerine kullanılan dolap ve raf, (c) Gusülhane, (d) Ocak 296
Şekil 5.295 (a) Ahşap merdiven, (b) Ocak ve raflar 297
Şekil 5.296 Yapı taşı örneği ve hımış sistem 300
Şekil 5.297 Avlu giriş kapıları 301
Şekil 5.298 Zemin kat giriş kapıları 301
Şekil 5.299 Konut giriş kapıları 301
Şekil 5.300 Oda giriş kapıları 302
Şekil 5.301 Tavan döşemesi 303
Şekil 5.302 Toprak dam 304
Şekil 5.303 Köy yerleşimi 305
Şekil 5.304 Barbaros Köyü vaziyet planı 306
Şekil 5.305 Sokak dokusu 307
Şekil 5.306 Köy meydanından Yukarı mahalle yolu olarak adlandırılan 7000. Sokağa bakış 307

Şekil 5.307 Köy meydanı 308
Şekil 5.308 (a) Adnan Dayı'nın kahvehanesi , (b) Karabekir'in kahvehanesi 309
Şekil 5.309 Lokantalar 309
Şekil 5.310 Kocagöl (Barbaros) göleti 310
Şekil 5.311 1961 yılındaki Başköy kireç ocağı 311
Şekil 5.312 Yukarı kahve 311
Şekil 5.313 7000. Sokağın kuzey yönünde yer alan eski ticari yapılar 312
Şekil 5.314 Eski ticari sokağa ait eski fotoğraflar 312
Şekil 5.315 (a) Bakkal ve tüp satış dükkanı, (b) İç mekandaki dolap ve raflar .. 313
Şekil 5.316 Eski bakkal dükkanı 314
Şekil 5.317 Sokağın güney tarafında konumlanan eski bakkal dükkanları 314
Şekil 5.318 Eski ayakkabı dükkanı 315
Şekil 5.319 Eski cami ve minaresi 316
Şekil 5.320 (a) Eski caminin avlusu, (b) Mihrab, (c) Minber 316
Şekil 5.321 Hamam yapısı 317
Şekil 5.322 (a) Başköy çeşmesi, (b) Kılıç çeşmesi 317
Şekil 5.323 Koca Taşlar olarak adlandırılan su kuyuları 319
Şekil 5.324 (a) Barbaros Caddesi'nde yer alan su kuyuları, (b) 7010. Sokakta yer alan su kuyuları 319
Şekil 5.325 Sinema binası 319
Şekil 5.326 Eski nahiye müdürlüğü ve karakol binası 320
Şekil 5.327 Yağhane yapısı 321
Şekil 5.328 (a) Yağhane yapısı, (b) Zeytin ezme değirmeninin yer aldığı bölüm, (c) Pres makinesinin yer aldığı bölüm 322
Şekil 5.329 (a) Köyün kuzeydoğusundaki yel değirmeni, (b) Başköy mevkinde yer alan yel değirmenine ait kalıntılar 322
Şekil 5.330 Un değirmeni yapısı..... 323
Şekil 5.331 (a) Un değirmeni, (b) Buğday makinesi, (c) Yem kırma makinesi 323
Şekil 5.332 (a) Su toplama havuzunun duvarları ve su olukları, (b) Değirmen taşlarının yer aldığı yıkılan ön kısım , (c) Değirmen taşları 324
Şekil 5.333 Tarım Kredi Kooperatifi 325
Şekil 5.334 Kütüphane 325

Şekil 5.335 (a) Okuma odası, (b) Okuma odasının açılışına ait eski bir fotoğraf 326
Şekil 5.336 Eski ilkokul binası 326
Şekil 5.337 Öğretmen evi 326
Şekil 5.338 Köy meydanı çevresindeki geleneksel konutlar 327
Şekil 5.339 Avlu giriş kapıları 328
Şekil 5.340 Birbirine bitişik ağıl yapıları 329
Şekil 5.341 Aynı avlu içinde yer alan farklı yapı birimlerinin sokak cephesinden görünümü 329
Şekil 5.342 Hayvan damları 329
Şekil 5.343 Mağaza yapıları 330
Şekil 5.344 Bitişik düzendeki tuvalet ve fırın 330
Şekil 5.345 Tuvalet örnekleri 331
Şekil 5.346 Zemin kat ortak hol mekanından odalara geçiş 332
Şekil 5.347 Geleneksel konutların saçaklı giriş mekanı 332
Şekil 5.348 Ocak örnekleri 333
Şekil 5.349 Gusülhane örnekleri 333
Şekil 5.350 Yüklük örnekleri 333
Şekil 5.351 Raf amaçlı kullanılan küçük çıkmalar 334
Şekil 5.352 (a) Parçalı raf, (b, c) Testilik yeri, (d) Oturma birimi 334
Şekil 5.353 (a) Çanaklık ve ocak, (b) Çanaklık ve radyo dolabı 334
Şekil 5.354 Konut yapı örnekleri 335
Şekil 5.355 Tek katlı tek odalı konut tipi plan şeması 336
Şekil 5.356 Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi plan şeması 337
Şekil 5.357 Konut yapısı 337
Şekil 5.358 (a) Gusülhane ve yüklük, (b) Ocak, (c) Niş, (d) Dolap nişi ve raf amaçlı kullanılan küçük çıkma 337
Şekil 5.359 (a) Konut yapısı, (b) Hayvan damı üzerinden ulaşılan tuvalet 338
Şekil 5.360 (a) Orta sofada yer alan dolap nişi, çanaklık ve radyo dolabı, (b) Gusülhane ve raf, (c) Yüklük ve parçalı raf 338
Şekil 5.361 Konut yapı örneği 339
Şekil 5.362 Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi plan şeması 1 340

Şekil 5.363 Konut yapısı 340
Şekil 5.364 Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi plan şeması 2 341
Şekil 5.365 Konut yapısı 341
Şekil 5.366 7020. Sokaktaki konut yapısı 342
Şekil 5.367 Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması 343
Şekil 5.368 Konut yapısı 343
Şekil 5.369 Yapı taşı örneği 345
Şekil 5.370 Saz (kargı) dizileri ya da çıtalar ile oluşturulan duvarlar 346
Şekil 5.371 Avlu giriş kapıları 347
Şekil 5.372 Konut giriş kapıları 348
Şekil 5.373 Oda giriş kapıları 348
Şekil 5.374 (a) Zemin kat döşemesi, (b) Ara kat döşemesi 349
Şekil 5.375 (a) Çatı örtü sistemi, (b) Saz (kargı) dizileri kullanımı, (c) Kayrak taş tek sıra silme ve çöplem kiremit 350
Şekil 5.376 Birgi Köyü vaziyet planı 352
Şekil 5.377 Eski köy kahvehanesi..... 354
Şekil 5.378 Eski bakkal dükkanı 354
Şekil 5.379 Eski cami 354
Şekil 5.380 Vaziyet planı 355
Şekil 5.381 Değirmen Tepe zirvesindeki düzlükte yer alan yel (un) değirmenleri 355
Şekil 5.382 Nalbant ve eski bakkal dükkanı 356
Şekil 5.383 Kilim dokuma üretim yapısı 356
Şekil 5.384 Eski ilkokul binası 356
Şekil 5.385 Öğretmen evi 357
Şekil 5.386 (a) Geleneksel konut, (b) Yeni taş yığma konut 357
Şekil 5.387 (a) Özgün avlu döşemesi, (b) Fırın, (c) Tuvalet, (d) Gusülhane .. 360
Şekil 5.388 Tek katlı tek odalı konut tipi plan şeması 361
Şekil 5.389 Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi plan şeması 362
Şekil 5.390 Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması 363
Şekil 5.391 Konut yapısı 363
Şekil 5.392 (a) Konut giriş kapısı, (b) Gusülhane, (c) Testilik, (d) Ocak 363
Şekil 5.393 Nohutalan Köyü vaziyet planı 369

Şekil 5.394 (a) Öğretmen Sokak, (b) Karşı Mahalle Yolu 370
Şekil 5.395 Kilise yapısı 371
Şekil 5.396 Eski su deposu 372
Şekil 5.397 Eski ilkokul binası 372
Şekil 5.398 Öğretmen evi 372
Şekil 5.399 Papazın evi 373
Şekil 5.400 (a) Özgün avlu döşemesi, (b) Avludaki taş merdivenler 373
Şekil 5.401 (a) Ahır yapısı, (b) Çardak, (c) Tuvalet 375
Şekil 5.402 Ocak örnekleri 376
Şekil 5.403 Tek odalı konut tipi plan şeması 378
Şekil 5.404 (a) Konut yapısı, (b) Ocak, (c) Küp 378
Şekil 5.405 İki odalı orta sofalı konut tipi plan şeması 379
Şekil 5.406 Konut yapısı 379
Şekil 5.407 Konut yapı örnekleri 380
Şekil 5.408 Konut yapı örneği 380
Şekil 5.409 Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi 381
Şekil 5.410 Konut yapısı 381
Şekil 5.411 Üç odalı orta sofalı konut tipi plan şeması 382
Şekil 5.412 Konut yapısı 382
Şekil 5.413 Konut yapısı 383
Şekil 5.414 Yapı taşı örnekleri 385
Şekil 5.415 Ara bölücü duvarlar 386
Şekil 5.416 (a) Ara kat döşemesi, (b) Kaplama tahtası, (c) Tavan döşemesi ... 388
Şekil 5.417 Kuşçular Köyü vaziyet planı 390
Şekil 5.418 Asırlık çınar ağacı 391
Şekil 5.419 Kuşçular (Helvacılar) Köyü Cami, restitüsyon planı 393
Şekil 5.420 Helvacılar Köyü cami 393
Şekil 5.421 Akpınar Köyü Cami, restitüsyon planı 394
Şekil 5.422 Akpınar Köyü cami 394
Şekil 5.423 (a) Yılanlı çeşme, (b) Akpınar çeşmesi 395
Şekil 5.424 Eski ilkokul binası 395
Şekil 5.425 Öğretmen evi 396

Şekil 5.426 Helvacılar Köyü'ndeki yıkık konut yapısı ve dış duvarındaki taş üzerinde 1837 tarihli yazı 397
Şekil 5.427 İçten merdivenli tek odalı konut tipi 399
Şekil 5.428 Konutun doğu cephesi 400
Şekil 5.429 İçten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi plan şeması 400
Şekil 7.1 Geleneksel konutların mekansal organizasyonu 445

TABLOLAR LİSTESİ **Sayfa**

Tablo 3.1 1927-2010 yılları arası Urla'da kent ve kır nüfusu, Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) 29
Tablo 3.2 İzmir ili Urla ilçesi merkez ve köylerinin 1990-2000 yılı nüfus bilgileri. 30
Tablo 3.3 Urla'nın 1990 ve 2000 yılı merkez bucağı nüfus bilgileri 30
Tablo 3.4 Urla'nın 1990 ve 2000 yılı Barbaros bucağı nüfus bilgileri 31
Tablo 3.5 Urla'nın 2012 yılı merkez ve köylerinin nüfus bilgileri 32
Tablo 3.6 Mahalle bazında nüfus dağılımı, TÜİK 2013 32
Tablo 3.7 Tahıllar ve diğer bitkisel ürünler ekim alanları ve üretim miktarları, TÜİK 2013 34
Tablo 3.8 Sebze ekim alanları ve üretim miktarları, TÜİK 2013 35
Tablo 4.1 Urla nahiyesi has köyleri nüfusu, 1478 yılı 43
Tablo 4.2 16. yüzyılda Urla vakıf köyleri nüfusu 46
Tablo 4.3 Urla tımar köylerinin nüfusu 46
Tablo 4.4 1894 tarihli Aydın salnamesinde Urla nüfusu 49
Tablo 4.5 1894 senesinde Urla'da yaşayan müslüman, rum ve diğer yabancı nüfus 49
Tablo 4.6 1923 senesi İzmir vilayeti istatistiği 52
Tablo 4.7 1970 yılı Urla ilçesi belediye ve köylerinin nüfus, hane sayıları ve uzaklıkları 53
Tablo 5.1 Zeytinler kırsal yerleşimi konut tipolojisi 75
Tablo 5.2 Uzunkuyu kırsal yerleşimi konut tipolojisi 101
Tablo 5.3 Zeytineli kırsal yerleşimi konut tipolojisi 126
Tablo 5.4 Ovacık kırsal yerleşimi konut tipolojisi 154
Tablo 5.5 Bademler kırsal yerleşimi konut tipolojisi 175
Tablo 5.6 Özbek kırsal yerleşimi konut tipolojisi 219
Tablo 5.7 Balıklıova kırsal yerleşimi konut tipolojisi 237
Tablo 5.8 Gülbahçe kırsal yerleşimi konut tipolojisi 258
Tablo 5.9 Demircili kırsal yerleşimi konut tipolojisi 271
Tablo 5.10 Kadıovacık kırsal yerleşimi tek katlı tek odalı konut tipi zemin kat planı, kesit a-a, kesit b-b, kuzey cephesi ve batı cephesi 288
Tablo 5.11 Kadıovacık kırsal yerleşimi iki katlı dıştan merdivenli tek odalı konut tipi zemin kat planı, kesit a-a, kesit b-b, kuzey cephesi ve batı cephesi 290

Tablo 5.12 Kadıovacık kırsal yerleşimi iki katlı dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi, zemin kat planı, kesit a-a, kesit b-b, kuzey cephesi ve batı cephesi 292
Tablo 5.13 Kadıovacık kırsal yerleşimi konut tipolojisi 298
Tablo 5.14 Barbaros kırsal yerleşimi konut tipolojisi 344
Tablo 5.15 Birgi kırsal yerleşimi konut tipolojisi 364
Tablo 5.16 Nohutalan kırsal yerleşimi konut tipolojisi 384
Tablo 5.17 Kuşçular kırsal yerleşimi konut tipolojisi 401
Tablo 6.1 Urla bölgesi kırsal yerleşimleri koruma sorunları 413
Tablo 6.2 Urla bölgesi kırsal yerleşimleri koruma sorunları 414
Tablo 7.1 Urla bölgesi kırsal yerleşim dokusu ve geleneksel konutların mimari özellikleri 421
Tablo 7.2 Urla bölgesi kırsal yerleşim dokusu ve geleneksel konutların mimari özellikleri 422
Tablo 7.3 Yerleşimi etkileyen temel unsurlar 423
Tablo 7.4 Yerleşim özellikleri 423
Tablo 7.5 Sokak dokusu oluşumları 425
Tablo 7.6 Urla bölgesi kırsal yerleşim dokusu özellikleri / ortak alanlar 426
Tablo 7.7 Urla bölgesi kırsal yerleşim dokusu özellikleri / ortak alanlar 427
Tablo 7.8 Urla bölgesi kırsal yerleşim dokusu özellikleri / anıtsal yapılar 435
Tablo 7.9 Urla bölgesi kırsal yerleşim dokusu özellikleri / anıtsal yapılar 436
Tablo 7.10 Urla bölgesi kırsal yerleşimleri geleneksel konutların mimari özellikleri/ Avlu açık alan birimleri 440
Tablo 7.11 Tek katlı geleneksel konutlarda kapalı alana girişler ve bu giriş özelliklerinin görüldüğü köyler 441
Tablo 7.12 İki katlı geleneksel konutlarda kapalı alana girişler ve bu giriş özelliklerinin görüldüğü köyler 441
Tablo 7.13 İki katlı geleneksel konutlarda zemin kat kullanımları ve bu kullanımların görüldüğü köyler 442
Tablo 7.14 İki katlı geleneksel konutların yaşam mekanına ulaşım 442
Tablo 7.15 Urla bölgesi kırsal yerleşimleri geleneksel konutların mimari özellikleri/ Yaşam mekanı oda sayıları 444

Tablo 7.16 Geleneksel konutların mekan organizasyonu 445
Tablo 7.17 Urla bölgesi kırsal yerleşimleri geleneksel konutların mimari özellikleri/ İç mekan mimari elemanları..... 448
Tablo 7.18 Urla bölgesi kırsal yerleşimleri konut tipolojileri..... 461
Tablo 7.19 Urla bölgesi kırsal yerleşimleri konut tipolojileri..... 462

BÖLÜM BİR
GİRİŞ

Belirli bir topluma ait mekânsal örüntüyü ifade eden kırsal yerleşimler, bulundukları coğrafi konum, fiziksel çevre koşulları, sosyal-kültürel değerler ve ekonomik yapı altında insanın mekânsal-yapısal ihtiyaçları doğrultusunda biçimlenir. Toplumun yerleşimdeki sürekliliği de doğal ve yapılı çevre üzerinde etkili faktördür. Kırsal yerleşimler, ait oldukları dönemdeki toplumun yaşam biçimi, alışkanlıkları, halen sürdürmekte oldukları gelenekleri, bölgeye özgü yapım tekniği ve malzeme kullanımı ile üretilen anıtsal ve kamusal yapılar, geleneksel konutlar ve doğal çevresi ile korunmaya değer zengin bir mimari miras niteliğindedir. Kırsal yerleşimler doğal çevresi ve özgün yapıları ile yüksek kalitede peyzaj ve mimari ürünler sunmakta ve bazı alanlar doğal-kültürel çevre açısından enderlik değeri taşımaktadır. Günümüzde yok olma sürecinde olan ve korunmaya ihtiyaç duyulan kırsal yerleşimler, ulusal ve uluslararası gündemde miras öğesi olarak kabul edilmektedir.

İzmir'in batısında konumlanan Urla yarımadası, İzmir Körfezi'nin batısı ile güneyde Sığacık Körfezi arasında bulunan, doğusunda Güzelbahçe ve Seferihisar, batıda Çeşme ile sınırlanır. Urla yarımadasının büyük bir kesimini kapsayan Urla bölgesi, kuzeyde Karaburun, batıda Çeşme arasında kalan bölge olarak tanımlanır. Bölge içerisinde dağ, kıyı, ova olmak üzere çeşitlilik gösteren kırsal yerleşimler, zengin bir kırsal mimari dokuya sahiptir. Yerel kültürü ile önemli bir yer tutan Urla bölgesi kırsal mimarisi, toplumun üretim biçimi ve gündelik yaşam alışkanlıkları doğrultusunda şekillenen fiziksel alan özellikleri, geleneksel konut yapılarının mekansal örüntüsü, jeolojik çeşitliliğe bağlı olarak kullanılan yerel malzeme ve geleneksel yapım sistemi ile inşa edilen yapılar, nesilden nesile geçerek aktardıkları tarihi bilgi, barındırdıkları gelenekleri ile korunması gerekli kırsal mimari miras özelliği taşımaktadır. Tarihsel süreç içerisinde farklı kültürlerden gelen insanların bir arada yaşadığı bölge olması ile bağlantılı olarak toplumsal zenginliğiyle de dikkat çekmektedir.

1.1 Problemin Tanımlanması

Kırsal yerleşimler, barındırdığı tür çeşitliliği, açık, yarı açık, kapalı yaşam mekanlarının işlevselliği ve sosyalleşme imkanı sunması, yerel malzeme kullanımı ve yapım tekniği ile enerji korunumu ve iklimlendirmeye olanak sağlaması, bölgeye özgü uygun biçimleniş ve rasyonel çözümlü örnekler içermesi ile korunması gerekli miras öğesidir. Urla bölgesi içerisinde yer alan 15 adet kırsal yerleşim, coğrafi konumlarına göre dağ, kıyı ve ova köyleri olarak üçe ayrılmakta, çok zengin bir alanı temsil etmektedir. Coğrafi konumlarına göre farklı fiziksel özelliklere sahip olan Urla bölgesi kırsal yerleşimlerinden Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Ovacık ve Bademler dağ köyleri; Özbek, Balıklıova, Gülbahçe ve Demircili kıyı köyleri; Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan ve Kuşçular ova köyleridir. Çoğunlukla yamaca (ovaya hakim) yerleşim özelliği gösteren bu köylerden kıyı köyleri (Gülbahçe hariç) güvenlik sorunu nedeniyle kıyıdan bir miktar içeride kurulmuştur. Dağ ve ova köyleri yerleşik düzenlerini düşük yoğunluklu olarak devam ettirmekte, kıyı köyleri hızlı nüfus artışı gösteren ve ikinci konutların yoğun olduğu alanlardır. Kırsal yerleşimler idari olarak 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu ile köy statüsünden mahalleye dönüştürülmesine rağmen kırsal özelliklerini halen devam ettirmektedirler.

Büyük bir çeşitliliğe sahip Urla bölgesi kırsal yerleşimlerinde yer alan geleneksel üretim yapıları (yağhane, değirmen vs.) tarımsal üretimdeki teknolojik gelişmeler doğrultusunda işlevini kaybetmiştir. Değişen yaşam koşulları nedeniyle köy halkının ortak faaliyet mekanı olan kamusal yapıların büyük bir bölümü terk edilmiştir. Geleneksel konutların günümüz ihtiyaçlarını karşılama açısından sorunlar içermesine bağlı olarak yapılara yeni ek yapılarak müdahalede bulunulduğu ve yerel halkın, geleneksel konut yapılarını yıkarak yerine yerel malzeme ve yapım tekniğine uygun olmayan, geleneksel doku ile uyumsuz yeni betonarme yapılar inşa ettiği görülmektedir. Bu bağlamda, mekan organizasyonunda bozulmaların meydana geldiği, yoğun yapı talebi ve kentleşme baskısı ile bilinçsiz yapılaşma izlenir. Özellikle kıyı köyleri turizmin yarattığı olumsuz etki ve ikinci konutların inşa edilmesi ile hızlı dönüşüme uğramaktadır.

Terk edilme sonucunda kullanılmayan geleneksel konut yapı stoğu zamana bağlı eskime/yıpranma hatta yok oluş sorunu ile tehdit altındadır. Bunlara ek olarak, değişen yaşam biçimi, azalan tarım gelirleri ve hayvancılık ile kentlere göç edilmesi kırsal nüfusun azalmasına neden olmuştur.

Bu tespitler göz önüne alınarak yürütülen çalışma kapsamında, yok olma tehditi altındaki Urla bölgesi kırsal mimari mirasının karakteristikleri 15 adet kırsal yerleşim alanı üzerinden ele alınmıştır. Kırsal yerleşimlerin içerdikleri koruma sorunları tespit edilerek, öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

1.2 Çalışmanın Amacı

Kırsal mimari miras, bölge-yere özgü karakteristikleri, taşıdığı bilgi, geleneksel kimlikleri ile değerlidir. Urla bölgesi kırsal yerleşimleri de dağ, kıyı ve ova olmak üzere çeşitlilik göstermekte ve bu çeşitli yapısı önemli bir örneklem alan oluşturmakta, kırsal yerleşimler köyden köye benzerlik ve farklılık taşımaktadır. Kırsal mimari miras, tarımsal faaliyetteki ekonomik sıkıntılar, teknolojik gelişmelere bağlı olarak değişen üretim biçimleri, zamanın getirdiği tahribat, geleneksel doku ile uyumsuz yenilenme, ikinci konut inşası vs. sorunlar ile yok olma tehdit altında olup koruma kapsamında ilgilenilmesi gerekmektedir. Çalışmanın amacı, yok olma sürecindeki kırsal mimari mirasın Urla bölgesinde yer alan 15 adet kırsal yerleşim üzerinden değerlendirilmesidir.

Kırsal mimari miras ile ilgili farklı bölgelerde birçok çalışma yer almakla birlikte tez çalışma alanının Urla bölgesi olması nedeniyle Urla yarımadasını kapsayan Urla, Karaburun ve Çeşme bölgesine ait çalışmalara odaklanılmıştır. Bu çalışmalar kronolojik sıra ile belirtilmektedir. 1998 yılında Melike Gür'ün Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Şehir Planlama Projesi VI dersi kapsamında "Kırsal Alanda Üretimin ve Mekanın Yeniden Organizasyonunda Yeni Bir Kırsal Planlama Modeli Önerisi Urla - Bademler Köyü ve Çevresi Örneği" adlı çalışmada kırsal yerleşimlerin genel özellikleri ve kırsal yapının tarihsel süreçteki gelişimi anlatılarak, Türkiye'de kırsal yerleşimlere yönelik planlama yaklaşımları ele alınmıştır. Örnek alan Bademler Köyü üzerinden Kırsal Planlama Modeli önerisi geliştirilmeye çalışılmıştır (Gür,

1998). 2000 yılında Bahar Sintaç'ın "Karaburun Yarımadasının Kırsal ve Köysel Çevre İncelemesi" adlı yüksek lisans tezi kapsamında, Karaburun Yarımadasında yer alan köylerin yerleşim özellikleri, dini ve sivil mimari örnekleri incelenerek, Karaburun bölgesi kırsal yerleşimlerinin belgelenmesi amaçlanmıştır (Sintaç, 2000). 2007 yılında Öget Nevin Cöcen'in hazırladığı "Küçükbahçe Köyü Değerlerinin Mimari Nitelikleri ve Toplumsal Hafıza Yoluyla Tanımlanması" adlı yüksek lisans tezinde, Küçükbahçe örnek inceleme alanı üzerinden geç dönem Osmanlı köyü mimarisi çalışılmıştır (Cöcen, 2007). Urla bölgesi kırsal yerleşimleri ile ilgili 2012 yılında İzmir Yüksek Teknolojisi Enstitüsü (İYTE) çalışma grubu tarafından hazırlanan "İzmir Kırsal Alan Yerleşim ve Konut Envanteri" adlı altı ciltten oluşan bir kitaptır. Çalışmada, Urla bölgesi kırsal yerleşimleri içerisinde yer alan Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Kadıovacık, Nohutalan ve Birgi Köyleri için envanter fişi hazırlanmış olup kırsal mimari kimliğini koruyan Kadıovacık Köyünden üç adet geleneksel konut yapısının rölövesi alınmış ve 6 adet yeni konut yapısının plan şemaları çıkarılarak, envanter fişi oluşturulmuştur (Tunçoku ve diğer., 2012). 2012 yılında Meryem Güdücüler'in "Urla'da Kırsal Kalkınma ve Kırsal Turizm" adlı Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi'nde yayınlanan makale kapsamında, Urla bölgesi kırsal alanlarında tarımsal aktivitelerin turizme entegrasyonu, ekoturizm olgusu ve bölge kalkınması için öneriler geliştirilmiştir (Güdücüler, 2012).

Bu tez çalışmasının amacı, zengin bir kırsal mirasa sahip Urla bölgesi kırsal yerleşimlerinin dokusal ve mimari özellikleri; dağ, kıyı ve ova olarak çeşitlilik gösteren konut tipolojileri ve sosyo-ekonomik faaliyetlerin mekana yansımaları ortaya konularak, kırsal mimarinin karakteristik özelliklerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Tezin bir diğer amacı, Urla bölgesi kırsal yerleşimlerinin koruma sorunlarının tespit edilmesi ve korumaya ilişkin öneriler geliştirilmesidir.

1.3 Çalışmanın Kapsamı

Tez çalışması köy tarihi merkezleri odaklı ele alınmakla birlikte merkez dışında da erken yerleşim alanları ve köy yakın çevresindeki yerleşime ait mekanlar dahil edilmiştir. Tez çalışması Urla bölgesi kırsal yerleşimlerinin coğrafi özellikleri, tarihsel gelişimi, dokusal ve mimari özellikleri, koruma sorunları

kapsamında yedi bölüm içinde yürütülmüştür. Birinci bölümde, araştırma konusu ile ilgili problem tanımlanarak, konunun amacı ve kapsamı belirtilmiş, çalışma içerisinde izlenecek yöntemler açıklanmıştır**.** İkinci bölümde; kırsal mirasın korunmasına ilişkin kavramlar ve yasal çerçeve ele alınmıştır. Kırsal mirasa yönelik kavramlar olan geleneksel mimari, kültürel manzara, kültürel peyzaj, sürdürülebilirlik ile permakültür, ekoturizm ve agroturizm gibi kırsal miras alanlarının korunmasına yönelik çağdaş yaklaşımlar açıklanmıştır. Uluslararası Kurumlar, Tüzükler, Sözleşmeler, Bildiriler ve Tavsiye Kararları ve Türkiye'de Kırsal Mirasın Korunmasına Yönelik Mevzuat irdelenmiştir. Bu bağlamda, kırsal mimari mirası korumaya yönelik kavramsallaştırmalar ortaya konulmuş, uluslararası yasal çerçeve ve yaklaşımlar incelenerek, mevzuattaki eksiklikler açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde; Urla bölgesi kırsal yerleşim coğrafyasının tanımlanması üç alt başlık altında ele alınmıştır. İlk başlık altında Urla bölgesi ve kırsal yerleşimlerinin coğrafi konumları; ikinci başlık altında topografik ve jeolojik yapı, iklim ve bitki örtüsü, toprak yapısı ve su kaynaklarını içeren fiziksel özellikleri; ulaşım durumu, nüfus ve sosyal yapı, ekonomik yapı ve geçim kaynaklarını içeren idari, sosyal ve ekonomik yapı anlatılarak çalışma alanı tanımlanmaktadır. Dördüncü bölümde; Urla bölgesinin tarihsel süreçteki gelişimi ve kırsal yerleşimler aktarılmıştır. Çalışmanın beşinci bölümünde, Urla bölgesi kırsal mimari dokusunun incelenmesi ana başlığı altında, Urla bölgesi kırsal yerleşimlerinde dağ, kıyı ve ova köyü ilişkisinin nasıl kurulduğu açıklanarak, bu alanların inceleme ilkeleri tanımlanmıştır. Bu bağlamda dağ, kıyı ve ova köyü olarak sınıflandırılan Urla bölgesi kırsal yerleşimleri; yerleşim dokusu özellikleri ve geleneksel konutların mimari özellikleri alt başlıkları altında incelenmiştir. Yerleşim dokusu özelliklerini belirlenmesi amacı ile kırsal yerleşimler topografya-yerleşim ilişkisi, sokak dokusu, ortak alanlar, anıtsal ve kamusal yapılar başlıkları altında ele alınırken, yerleşim dokusunun bir parçası olan geleneksel konutların mimari özellikleri, konutun dış mekan ile ilişkisi, konut tipolojisi, yapım sistemi ve malzeme kullanımı, bozulmalar başlıkları altında değerlendirilmiştir. Alan çalışmaları fotoğraf ve çizimler ile desteklenmiştir. Köy halkı ve muhtarlarla yapılan görüşmeler ile geleneksel üretim biçimi, sosyal yaşam ve köyün çevre ilişkileri hakkında bilgi alınmıştır. Altıncı bölümde; Urla

bölgesi kırsal mimari mirasının koruma sorunları belirlenerek, bu sorunlara yönelik öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır. Yedinci bölüm; literatür araştırması ve beşinci bölüm kapsamında yapılan alan çalışması doğrultusunda Urla bölgesi kırsal mimari dokunun karakteristikleri ve korunmasına yönelik değerlendirmeleri içermektedir.

1.4 Çalışmanın Yöntemi

Urla bölgesi kırsal yerleşimlerinin en önemli karakteristik özelliklerinden biri, coğrafi konum açısından dağ, kıyı ve ova olmak üzere birbirlerinden farklı olmalarıdır. Kırsal yerleşim dokusunun ve toplum yaşamının sürdürüldüğü ova köyleri çalışma kapsamına alınmıştır. Dağ ve kıyı köyleri ise İzmir ili ve/veya Urla ilçesine yakınlığı ve otoban ile ulaşım kolaylığının artmasına bağlı olarak kentin etki alanında kalması, turizm baskısı altında olması vs. gibi nedenlerle yok olma sürecinde olup bu köylerde belgeleme çalışması yapılması önemli görülmüştür. Özetle köy seçimi yapılırken aşağıda belirtilen kriterler dikkate alınmıştır.

- Coğrafi konum açısından dağ, kıyı ve ova olarak farklılık göstermesi
- Kırsal yaşamın sürdürülmesi, kırsal yerleşim dokusunun korunmuş olması
- Kırsal yerleşim dokusu bozulmuş olsa da geleneksel dokunun okunabilir olması ve tekil ölçekte yapıların bulunması

Çalışma yürütülürken, birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümün oluşturulmasında daha çok literatür araştırması yapılırken beşinci bölüm literatür araştırması olmakla beraber çeşitli alan çalışmaları ile incelenmiş; fotoğraf ve rölöve çalışmaları ile belgelenmiş; yerleşim dokusu ve geleneksel konutlara yönelik tipoloji araştırması da bu yöntemler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Kırsal yerleşimde farklı tipteki geleneksel konut yapılarının yerinde ölçüsü alınarak plan şemaları çıkartılmıştır. Belgeleme çalışmaları, yazılı-sözlü kaynaklar, Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü'ndeki köylere ait vaziyet planları; İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu ve İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne ait koruma kararları, muhtarlık arşivleri ve Batı Urla Köyleri Çevre Koruma, Güzelleştirme, Kalkındırma Derneği (buköyder) arşivleri ile desteklenmiştir. Altıncı ve yedinci bölümün oluşturulmasında, literatür

araştırmasından elde edilen veriler, alan çalışmasında yapılan tespitler ışığında çıkarımlarda bulunulmuştur. Her bir köy özelinde yapılan tespitler, altıncı bölümde koruma sorunlarının tanımlanması; yedinci bölümde ortak alanlar, anıtsal ve kamusal yapılar, yerleşim dokusu ve geleneksel konutların mimari özellikleri, konut tipolojileri olmak üzere tablolaştırılmıştır. Sonuç bölümünde sistematik olarak dökümü yapılan veriler karşılaştırılarak; tablolar çapraz sorgu yöntemi ile değerlendirilmiş ve incelenen 15 adet köyün kırsal mimari dokusunun benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmuştur. Kırsal mimari dokunun korunmasına yönelik değerlendirmelerde ikinci bölümde yer alan kırsal yerleşimlerin değerlerini anlaşılabilir kılan kavramsallaştırmalar ve uluslararası yaklaşımları temel alan koruma önerilerinin geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

BÖLÜM İKİ
KIRSAL MİMARİ MİRASIN KORUNMASINA İLİŞKİN KAVRAMLAR VE YASAL ÇERÇEVENİN İRDELENMESİ

2.1 Kırsal Mimari Miras Tanımı ve Korunmasıyla İlişkili Kavramlar

Kırsal mimari, bölge-yere özgü coğrafi konum, topografya, yer, iklim gibi doğal ve fiziki çevre özellikleri, üretim biçimi, ekonomik faaliyet ve yerel kültür, yaşam biçimi, sosyal ilişkiler, gelenekler, inançlar, ritüeller, zanaatlar vs. gibi folklorik unsurlara bağlı olarak şekillenen, doğal çevre ile uyumlu ve zaman içinde fark edilmeyecek bir yavaşlıkta sürekli olarak yeniden oluşturulan (evrilen) bir mimarlık türüdür. Kırsal mimarlık;

> "Halk tarafından yapılmış tüm evler ve diğer yapıları kapsar. Seçilen çevrenin olanakları ve elde var olan malzemelerle, çoğunlukla konut sahibi ya da yerel yapı ustaları tarafından geleneksel tekniklerle inşa edilmiştir. Halk mimarlığının tüm formları belirli gereksinimleri karşılamaya yöneliktir; bu gereksinimlerin ardındaki kültürün, yaşam tarzının, ekonomik faaliyetin ve değerlerin izlerini taşır." (Çekül, 2012, s. 7).

Geleneğe dayalı ilişki üzerine kurulan yaşam biçimi ile karakterize kırsal yerleşimler "bölgeden bölgeye, hatta aynı bölgede, köyden köye farklılık göstermektedir." (Eminağaoğlu ve Çevik, 2007, s. 157-158). Tunçoku ve diğerleri tarafından aktarılan Sabatino'ya göre, "kırsal mimarlık repertuvarı, arazi, iklim, ekonomi ve teknoloji ile çok açık ilişkili, soyut formlar ve yaratıcı ifadeler sunan çok etkili ve zengin bir ansiklopedi" olarak tanımlanır (Tunçoku ve diğer., 2012, s. 5). Uluslararası ve ulusal gündemde kırsal mirasın korunması konusu başta ihmal edilmişse de 20. yüzyıl ortalarından itibaren ilgi duyulmaya başlamıştır. Kayın'a göre bu duyarlılığın nedeni, "koruma alanının ilgisini, önemliden önemsize, anıtsaldan sivile, elitist olandan gündelik hayatın sıradan varoluşlarına doğru genişlemekte olması" ve "kırsal yerleşimlerin sürdürülebilirlik kapsamında sergilediği bilginin, dünyanın kaynaklarının yok olduğu bu dönemde değer kazanmasıdır." (Kayın, 2012, s. 46).

Yapılar tarımsal üretim ve hayvancılık gibi ekonomik faaliyet, akrabalık-komşuluk ilişkileri ve yaşam biçimine göre oluşturulmuştur. Geray, kırsal yerleşimleri tarıma dayalı ekonomiye sahip geniş aile yapısının ve komşuluk ilişkilerinin olduğu bu yönü ile kentsel topluluklardan farklılık gösteren yerleşimler olarak ifade eder (Geray, 1975). Kırsal yerleşim örüntüsünü tanımlayan cami, köy kahvehaneleri, köy odası, değirmen, köprü, kuyu vs. gibi ortak mekan kullanımları; anıtsal ve kamusal yapılar; geleneksel konutlar; hayvan damı (ahır/ağıl yapıları), samanlık, ambar, işlik, mahzen, mağaza, küplük vs. gibi farklı isimler ile tanımlanan üretim-depo yapıları ve avlu-bahçe gibi açık alanların tümü mimari ve peyzaj özelliklerine sahiptir. Sangiorgi'ye göre, kırsal yerleşimler insanın çevreye en az müdahalesi ile onu kendine yarar sağlayacak şekilde değiştirme yeteneğini temsil etmektedir (Sangiorgi, 2008).

Kırsal yerleşim dokusunda yapılar yapı sahibi ya da yerel yapı ustaları tarafından yerel malzeme kullanılarak geleneksel yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Nesilden nesile devredilen ve geliştirilen bilgi, yerli halkın ihtiyaç ve isteklerini cevap veren tarzda deneme yanılma yöntemi yoluyla iklim koşullarına ve çevresine cevap vermektedir (Dabaieh, 2009). İşlevselliğin, biçim ve estetik kaygıların önünde yer aldığı, insan ölçeğine uygun ve toplum yaşamına saygılı olarak inşa edilen bu yapılar yıllar hatta yüzyıllar içinde oluşan nesilden nesile aktarılan bilgi birikimi, tecrübe ve ustalığı yansıtır. Yapı ustaları deneme yanılma yöntemi ile çeşitli uygulamalar sonucunda malzeme ve yapım sistemini öğrenmiştir. Taş, ahşap, kireç ve toprak malzemelerin taşıma gücü, ısı kaybı, nem geçirgenliği, dayanım ömrü gibi kendisine özgü özellikler göz önüne alınarak kullanılmıştır. (Çekül, 2012).

Yerel halka ait folklorik unsurlar sonucunda biçimlenen somut olmayan kültürel miras, kültürel kimlik ve süreklilik kazandıran ve böylelikle kültürel çeşitlilik sunan, kırsal mirasın anlamlandırılmasına katkı sağlayan önemli bir öğedir. 2003 yılında UNESCO Konferansı'nda "somut olmayan kültürel miras", toplulukların, grup ve bireylerin kültürel mirasın öğesi olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiliyetler, bilgiler ve beceriler ile bunlara yönelik araçlar ve kültürel alanlar olarak ifade edilmiştir (Unesco, 2003).

2.1.1 Geleneksel Mimari

Geleneksel mimari, yerel halkın toplumsal ve kültürel özellikleri ve yerel gereksinimler doğrultusunda şekillenen, zaman içinde oluşan ve kuşaktan kuşağa aktarılarak sürekli evrilen insan çalışmasının ürünüdür. 1999 yılında ICOMOS tarafından yayınlanan Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nde geleneksel mimari, ait olduğu toplumun özelliklerini taşıyan, kültürün bölgesi ile ilişkisini gösteren ve bu bağlamda dünyanın kültürel çeşitliliğini yansıtan "insan eseri ve zamanın ürünü" olarak tanımlanmıştır (Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü, 1999). Uluslararası koruma gündeminde geleneksel mimari miras, yapım sistemi ve yerel malzeme kullanımı açısından sürdürülebilirliğin özü olarak görülmektedir. Dabaieh, geleneksel mimari kavramını "sürdürülebilir yapı geleneğinin doğal döngüsünün bir ürünü"; De Filippi, "yerel malzeme ve kaynakların en az tüketilmesi aracılığıyla sürdürülebilirliğin temeli" olarak nitelendirir (Dabaieh, 2009, s. 29; De Filippi, 2005, s. 3).

Geleneksel mimari miras yalnızca yapılı alanı ile değil, yaşayan çevresi ile bir bütün olarak değerlendirilmesi bu mirasın korunması için temel ilkedir. De Filippi, yapı ve yapı gruplarının fiziksel formu ve dokusunun korunması için nasıl kullanıldıkları, nasıl anlamlandırıldıkları ve onlar ile bütünleşik olan somut olmayan değerlerin anlaşılabilir kılınması ile sağlanabileceğini vurgulamakta ve geleneksel mimarinin yaygın ve uzun vadeli koruma ve değerlendirilmesine katkı sağlayan gelenekten öğrenme, korumanın tanımlanması, yaşayan mirasın ele alınması olmak üzere üç temel yaklaşımdan söz etmektedir (De Filippi, 2005).

2.1.2 Kültürel Manzara ve Kültürel Peyzaj

Kırsal yerleşimlerin korunması için bölge-yere özgü karakteristikler, farklılıklar ve değerlerin tanımlanması gereklidir. Kayın makalesinde, kırsal yerleşimlerin karakteristikleri ve değerlerini anlaşılabilir kılacak kavramsallaştırmayı tartışmakta olup kültür-doğa etkileşiminin ürünü olan kültürel manzara ve kültürel peyzaj kavramlarının kırsal yerleşimleri anlamlandırmaya imkan veren önemli bir öğe olduğuna değinmektedir (Kayın, 2012). Kültürel manzara kavramını temel alan kırsal mirasın korunmasında kültürel yapı, doğa-insan etkileşimi, ekonomik faaliyet olmak üzere üç ana faktör belirleyicidir. Rapoport, kültürel manzara kavramının kültürel

coğrafyadan geldiğini belirterek, bu kavramın insan eylemleri ile ilkel manzaranın süreç içerisinde karşılıklı ilişkisi sonucu oluştuğunu ifade etmektedir. İlkel manzaranın insan tarafından biçimlendirilmesi tarımsal faaliyetin başlamasından sonra ortaya çıkmıştır. Kültürel manzaralar, tasarlanmamış ya da çok az bir kısmı tasarlanan, uzun bir zaman içerisinde çok sayıda kişinin birbirinden bağımsız olarak verdiği kararlar ile açıkça tanınabilir bütüncül bir oluşumdur. İnsanın doğayı çeşitli eylemleri ile şekillendirmesi sonucunda oluşan kültürel manzarada insan müdahalesinin derecesi farklılık gösterir. Yeni Gine yaylalarındaki bahçeler, Asya'da pirinç ekili teraslar, Akdeniz bölgesindeki zeytinlik alanları, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki vahalar ve içlerindeki yerleşimler kültürel manzara olarak örneklendirilir (Rapoport, 2004).

Kırsal yerleşimlerin korunmasına ilişkin bir diğer kavram kültürel peyzajdır. Kültürel peyzaj kavramını insanın doğayı çeşitli amaçları doğrultusunda şekillendirmesi ve kullanması sonucu oluşan alanlar ya da doğa ve insan etkileşiminin mekâna yansıması olarak tanımlamak mümkündür. Kavramın doğal çevre, karakteristik özellikler, fiziki koşullar, sürdürülebilirlik, özgünlük gibi tanımlamaları içermesi kırsal yerleşimlerin anlamlandırılması ile ilişkilendirilebilir. 2000 yılında Floransa'da gerçekleştirilen Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nde peyzaj, "insan ve/veya doğal faktörlerin etkileşimi ve eylemi sonucunda insanlar tarafından algılandığı şekliyle oluşan bir alan" olarak tanımlanmıştır (Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, 2000).

Kayın, kültürel peyzaj kavramını ele alan UNESCO Dünya Miras Komitesi ve Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) gibi uluslararası kurumların varlığından söz etmektedir (Kayın, 2012). Bir yerin kültürel peyzaj alanı olarak nitelendirilmesi için doğa ve insanın çalışmasının zaman içinde önemli ürünler vermesi ve bu ürünlerin uyumlu olması gerekmektedir. UNESCO Dünya Miras Komitesi kültürel peyzaj alanlarının doğa şartlarının yarattığı fiziki zorluklar ve olanaklar; içsel-dışsal, sosyal, ekonomik, kültürel etkiler ile insan toplulukları ve yerleşim alanlarının evrimini gösteren çeşitliliğe sahip olması; evrensel değerler içermesi; coğrafi-kültürel karakteri açısından örnek teşkil etmesi ve bölgelerin önemli kültürel öğelerini sergileyebilme özelliği bulunan yerleşimler olması gerektiğini belirtir

(Madran ve Uysal, 2009). Kültürel peyzaj türleri peyzajın işlevine göre, "kırsal" ya da "kentsel"; peyzajın oluşumuna göre "insan tarafından müdahale edilmeyen doğal alanlar", "insan ile doğanın ortaklaşa oluşturduğu alanlar" ve "tümüyle insan tasarımı sonucu biçimlenen alanlar" olarak sınıflandırılmıştır. UNESCO Dünya Miras Listesi'nde kültürel peyzaj alanları, "İnsan Tarafından Bilinçli Olarak Tasarlanan ve Yaratılan Peyzaj Alanları", "Organik Olarak Oluşmuş Peyzaj Alanları" ve "Birleşik Kültürel Peyzaj Alanları" olarak üç farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. "İnsan Tarafından Bilinçli Olarak Tasarlanan ve Yaratılan Peyzaj Alanları", çoğunlukla dini ve anıtsal yapılara ait olan bahçe, park, peyzaj alanları; "Organik Olarak Oluşmuş Peyzaj Alanları", ait olduğu kültürün sosyal, ekonomik, idari, dini vs. özelliklerinin doğal çevresi ile birlikte oluşturduğu ilişki sonucunda biçimlenen ve bir evrim sürecini yansıtan alanlar; "Birleşik Kültürel Peyzaj Alanları" ise doğa öğelerinin güçlü dini, sanatsal, kültürel özellikler ile birlikte olduğu alanlar olarak tanımlanır (Madran ve Uysal, 2009, s. 101-102). Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından kültürel peyzaj, "kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte olan ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlar" olarak tanımlanmaktadır (Madran ve Uysal, 2009, s. 7). Kültürel peyzaj alanlarını ise "Açıkca Tanımlanabilen Peyzaj Alanları", "Organik Olarak Gelişmiş Peyzaj Alanları" ve "Yardımcı Kültürel Peyzaj Alanları" olarak üç farklı şekilde sınıflandırır. "Açıkca Tanımlanabilen Peyzaj Alanları" kapsamında insan eliyle biçimlenen park ve bahçeler ile bu alanların içerisinde konumlanan dini vs. özellikteki yapı grupları; "Organik Olarak Gelişmiş Peyzaj Alanları" kapsamında "Jeolojik Miras: Fosil / Kalıntı Peyzaj Alanları" ve "Sürekliliği Olan Peyzaj Alanları" olmak üzere iki alt kategori yer almaktadır. "Jeolojik Miras: Fosil / Kalıntı Peyzaj Alanları", canlıların günümüzde yok olan bölümlerinin izleri, terk edilen maden ocakları vs. alanları; "Sürekliliği Olan Peyzaj Alanları", eski çağlardan itibaren sosyal ve ekonomik amaçlar için işlevlendirilen ve günümüze kadar gelen alanlar ile ilişkilendirilir. "Yardımcı Kültürel Peyzaj Alanları" ise dini, artistik ve kültürel motifler ile bütünleşik olan doğal oluşumları açıklamada kullanılmaktadır (Madran ve Uysal, 2009, s. 102-103).

2.1.3 Sürdürülebilirlik

Kırsal yerleşimlerde yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve sürekliliğin sağlanmasında sürdürülebilirlik önemli bir faktör olarak değerlendirilebilir. Sürdürülebilirlik, gereksinimler karşılanırken aynı zamanda kaynakların sağlıklı bir şekilde kullanımı ile sürekliliğin sağlanmasıdır. Sürdürülebilir gelişme kavramı ilk kez Dünya Koruma Stratejisi'nde kullanılırken 1987 yılında Ortak Geleceğimiz (Brundtland) Raporu'nda açıklanmıştır. Brundtland Komisyonu sürdürülebilir gelişme kavramını "Bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin de kendi ihtiyaçlarını karşılamalarında ödün vermeden karşılamak" şeklinde tanımlamıştır (Our Common Future, Brundtland Report, 1987). 1992 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda (Rio Konferansı) "Gündem 21" olarak adlandırılan belgede "sürdürülebilir insan yerleşimi", "sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınmanın teşvik edilmesi" konularına değinilerek "insan oğlu sürdürülebilir kalkınmanın merkezinde bulunmaktadır. Doğayla uyumlu, sağlıklı ve üretken bir yaşama hakları vardır." ilkesi kabul edilmiştir (Çevre ve Gelişim Hakkında Rio Deklarasyonu, 1992).

Kırsal miras korunurken aynı zamanda bugünün ihtiyaçları ve yerel halkın taleplerinin karşılanması önemli bir sorun olmuştur. De Filippi ve Balbo, kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin koruma ve kullanım arasındaki dengenin bulunması ile sağlanabileceğini ifade eder (De Filippi ve Balbo, 2005). Sürdürülebilir gelişimin kırsal alanlarda sağlanabilmesi için bölge-yere özgü karakteristik özellikleri esas alan yaklaşımlar, yerel gereksinimlerin göz önünde bulundurulması, yerel halkın katılımının artırılması, kırsal alanda yaşayan ve çalışanların desteklenmesi gereklidir.

2.2 Kırsal Miras Alanlarının Korunmasına Yönelik Çağdaş Yaklaşımlar

Kırsal miras alanlarının korunmasına yönelik çağdaş yaklaşımlar başlığı altında tanımlanabilecek permakültür, ekoturizm ve agroturizm uygulamaları yer almaktadır. Permakültür, ekoturizm ve agroturizm olguları doğal çevre, ekoloji, sürdürülebilirlik ve kültürel çeşitliliğinin korunması; yaşam biçimi, sosyal ilişkiler, gelenekler, inançlar, ritüeller, zanaatlar vs. gibi folklorik unsurlara duyarlılığı ile kırsal yerleşimlerin korunması ile ilişkilendirilebilir.

Permakültür, doğadaki insan yerleşimlerini doğal ekosistemlere dayalı tarım uygulamaları ve sürdürülebilirlik temeline göre ele alan ekolojik tasarım yöntemidir. Permakültür kavramı ilk kez 1970'li yıllarda Avustralya'da Holmgren ve Mollison'ın çalışmaları ile bahsedilmiştir. Holmgren permakültürü "sürdürülebilir yerleşim alanları ve gıda üretim sistemlerinin uygulandığı bir peyzaj tasarımı", Mollison "sürdürülebilir insan yerleşimlerinin oluşturulduğu bir tasarım yöntemi" olarak açıklarken Rothe'ye göre permakültür "insan yaşamı ve kültürünün devamlılığı" olarak ifade edilmektedir (Najafidashtape ve Hamamcıoğlu, 2018, s. 4).

Ekoturizm, doğal çevre ve kültürel çeşitliliğin korunması, doğal kaynakların değerinin anlaşılması ve sürekliliğinin sağlanması ve bölgede yaşayan toplulukların ekonomik kalkınmasını destekleyen turizm endüstrisine dayalı sürdürülebilir koruma anlayışıdır. Ekoturizm terimi ilk kez 1983 yılında mimar Hector Ceballos-Lascurain tarafından kullanılmıştır (İsayeva ve Kasalak, 2016). 2002 yılında Kanada'da düzenlenen Dünya Ekoturizm Zirvesi'nde ekoturizm, "yeryüzünün doğal kaynaklarının sürdürülebilirliğini güvence altına alan, bunun yanısıra yerel halkların ekonomik kalkınmasına destek olurken, sosyal ve kültürel bütünlüklerini koruyup gözeten bir yaklaşım ya da tavır" olarak tanımlanmıştır (Ekoturizm, bt). Ekoturizmin, "doğal çevrenin korunarak sürdürülebilirliğin sağlanması" ve "yerel kültürlere saygı ve yerel halkların ekoturizmden fayda sağlamaları" olmak üzere iki önemli ölçütü vardır (Selimoğlu, 2004, s. 2-3).

Agroturizm, yerel halkın folklorik unsurlarının korunmasını sağlayarak, kırsal nüfusun ekonomik kalkınmasını destekleyen sürdürülebilir tarım odaklı koruma anlayışıdır. Agroturizm "tarımsal kaynakların (çekiciliklerin) sürdürülebilirlik ilkesiyle turistik amaçlarla kullanılması" olarak tanımlanır. Son yıllarda kırsal yaşama ilişkin artan ilgi ve duyarlılık, bireylerin doğal hayata duyduğu istek, kaynakların hızla tüketilmesi vs. gibi nedenler ile tarım ve turizm faaliyetleri arasında bağlantı kurularak, agroturizm olgusu ortaya çıkmıştır. Kırsal kalkınmayı destekleyen agroturizm, kırsal yerleşimde yaşayanlara iş olanağı sağlayan, gelir düzeyini arttıran ve kırsal nüfusun sosyo-kültürel yaşamına katkı sağlayan önemli bir olgudur (Civelek ve diğer., 2014, s. 15).

2.3 Kırsal Mimari Mirasın Korunmasına Yönelik Uluslararası ve Ulusal Yasal Çerçeve

2.3.1 Uluslararası Kurumlar, Tüzükler, Sözleşmeler, Bildiriler ve Tavsiye Kararları

Kırsal yerleşimlere ilişkin ilgi 19. yüzyıldan 20. yüzyılın ortalarına doğru giderek artan bir şekilde devam etmişse de bu alanların korunması konusu gerek ulusal gerekse uluslararası yasal çerçevede uzun bir zaman ihmal edilmiştir. Uluslararası gündemde kırsal yerleşimlerin karakteristikleri ve değerlerinin korunmasına ilişkin çok sayıda kurumlar, tüzükler (karta), sözleşmeler, bildiriler (deklarasyon), tavsiye kararları yer almaktadır. Kayın (2012), uluslararası yasal çerçeveyi farklı dönemler açısından ele almaktadır. Bu içerikte, 1970'li yıllarda tüzük, sözleşme, bildiri ve tavsiye kararlarında kırsal yerleşimler ve doğaya ilişkin ifadelerin arttığı ve bütüncül koruma vurgusu yapıldığı; 1980'li yıllardan sonra kırsal yerleşimlerin, doğa, folklorik öğeler, kültürel önem, bölgesel-yerel karakteristikler ile birlikte ele alındığı; 1980'li yılların sonu ve 1990'larda ise kırsal yerleşim merkezli tüzüklerin yer aldığını belirtmekte olup 20. yüzyıldaki Uluslararası tüzükler, sözleşmeler, bildiriler ve tavsiye kararlarını kronolojik sıra ile incelemektedir. Tez çalışmasında Kayın'ın makalede başvurduğu bu sistemden yararlanılmıştır (Kayın, 2012).

1904 yılında mimari koruma prensiplerini belirlemek için yapılan Madrid Konferansı Tavsiye Kararları: Altıncı Uluslararası Mimarlar Kongresi'nde eski yapılara en az müdahale edilmesi ve tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi gibi konuların üzerinde durulmakta olup "ölü ve yaşayan eserler" olarak sınıflandırılan yapıların onarımında üslup birliği ilkesi savunulmaktadır (Madrid Konferansı Tavsiye Kararları: Altıncı Uluslararası Mimarlar Kongresi, 1904). 1931 tarihli Restorasyon Tüzüğü, "anıt restorasyonu" konusuna odaklanmaktadır (Restorasyon Tüzüğü, 1931). 1933 tarihli Atina Tüzüğü'nde kentin sağlıklı gelişimi konusu ele alınmakta olup yapıların korumasının nedenleri arasında "bir kültürü ifade etme" bulunmaktadır. Koruma değerleri arasında bir kültüre ait olma yer almakta olup doğrudan olmasa da kırsal yerleşimlerin yere özgü olan kültürel kimliğinin korunması açısından önem taşımaktadır (Atina Tüzüğü: IV. Uluslararası Çağdaş Mimari Kongresi, 1933). 1964 tarihli Venedik Tüzüğü'nde "tarihi anıt" kavramının

kapsamı genişletilerek, kavramın "belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi" içerdiği belirtilmektedir. Kavram, zaman içinde kültürel anlam kazanan basit eserleri de kapsamaktadır (Venedik Tüzüğü, 1964). 1965 tarihli Palma Tavsiye Kararı: Sitler, Eski Yapılar İle Tarihi ve Sanatsal Sitlerin Koruma ve Geliştirme Amacıyla Kataloglamaya İlişkin Ölçüt ve Yöntemler'de doğal, bilimsel, estetik, tarihi, etnolojik açıdan değerli olan sitlerin kırsal yerleşimlerde olabileceğini belirtmektedir (Palma Tavsiye Kararı: Sitler, Eski Yapılar İle Tarihi ve Sanatsal Sitlerin Koruma ve Geliştirme Amacıyla Kataloglamaya İlişkin Ölçüt ve Yöntemler, 1965). 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde "kültürel miras" ve "doğal miras" kavramları yer almakta olup mirasın bütünlüğüne vurgu yapılmaktadır (Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi, 1972). 1975 tarihli Avrupa Mimari Miras Tüzüğü'nde, bütünleşik koruma ilkelerine bağlı olarak korumanın ele alınması gerektiği, mimari mirasın sadece önemli anıtlardan ibaret olmadığı, köyleri de kapsadığı belirtilmektedir. Tüzük, kırsal yerleşimleri miras öğesi olarak kabul etmekte olup mimari mirasın bütüncül bir yaklaşım ile koruma gerekliliğini vurgulamaktadır (Avrupa Mimari Miras Tüzüğü, 1975). 1975 tarihli Amsterdam Bildirgesi, Avrupa'ya ait olan bu eşsiz mimarlığın tüm insanların ortak mirası olduğu ve mimari mirasın tek yapı ve çevresinin yanı sıra tarihsel-kültürel özelliğe sahip kırsal dokuları da kapsadığı belirtilerek bütünleşik koruma vurgusu yapılmaktadır (Amsterdam Bildirgesi: Avrupa Mimari Miras Kongresi, 1975). 1977 tarihli "Granada Talebi: Bölgesel Planlamada Kırsal Mimari" başlıklı sempozyumda kırsal mimari ve çevresinin estetik değerlerle birlikte dünyevi bir bilgeliğin kanıtları olarak görülmesi gerekliliğini vurgulamakta olup agro-pastoral, ormancılık, balıkçılık vs. faaliyetler ile ilişkili; tarihi, arkeolojik, sanatsal, efsanevi, bilimsel, sosyal değerler, tipik ya da pitoresk özelliklere sahip olan ve manzara ile uyumlu bu mirasın, tarımdaki endüstrileşme, tarımsal üretimdeki ekonomik sıkıntılar, göç, nüfus yaşlanması, yapısal eskime-yokoluş, geleneksel doku ile uyumsuz yapılaşma-yenileme, ikincil konut inşası gibi sorunlar ile yok olma tehditi altında olduğu belirtilmektedir. Bu sorunlara karşılık olarak bölgesel ve ekonomik planlama, uygun toprak politikaları, köy yaşamını cazip kılacak unsurların geliştirilmesi, yapı karakteristiğinin korunması, geleneksel doku ile uyumlu yapılaşmanın sağlanması,

kamu fonları aracılığı ile geleneksel aktivitelerin güçlendirilmesi, çiftlik tatillerinin teşvik edilmesi vs. öneriler sunulmaktadır (Granada Talebi: Bölgesel Planlamada Kırsal Mimari, Avrupa Pilot Projeler Programı Sempozyumu No: 5, 1977).

1982 tarihli Deschambault Bildirgesi: Quebec Kültür Mirasının Korunmasına Yönelik Tüzük, coğrafi açıdan dağ, kıyı ve düzlük özellik gösteren Quebec kentinin sert iklimi, geniş toprakları, kendine özgü Kızılderili kültür yapısı, geleneksel kürk ticareti, orman ve madencilik endüstrisi, tarımsal üretim geçmişi gibi karakteristik özelliklerini açıklamakta olup miras "doğa ve insanın ortak üretimi ve yaratımıdır, kendi bütünlüğünde yaşadığımız yer ve zamanı oluşturur." şeklinde tanımlanarak, bu miras kültürel varlıklar, coğrafi çevre ve insani çevre olmak üzere üç temel anlamı içermektedir (Deschambault Bildirgesi: Quebec Kültür Mirasının Korunmasına Yönelik Tüzük, 1982). 1985 tarihli Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi'nde, "mimari miras", anıtlar, bina grupları ve ören yerleri olmak üzere üçe ayrılmakta; bina grupları "topoğrafik olarak tanımlanabilecek birimleri oluşturmaya yeterince uygun olan ve tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan önemleri nedeniyle dikkate değer, kentlerde veya kırsal bölgelerdeki mütecanis bina grupları" olarak tanımlanır (Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, 1985). 1989 tarihli Kırsal Mimari Mirasın Korunması ve Değerinin Arttırılması Hakkında Tavsiye Kararı'nda tarımsal üretim ve sosyal yapıdaki dönüşümler ile Avrupa kültürü bileşenlerinden olan geleneksel kırsal mimari mirasının tehlike altında olduğu vurgulanmaktadır. Tüzük, coğrafi, tarihi, ekonomik, sosyal, etnolojik, mimari, sanatsal özellikler içeren kırsal mimari mirasın manzaranın ahengi, yerel mimari değerler, geleneksel mimari tarz, bölgesel-yerel yapım teknikleri gibi konulara değinmektedir. Bölgesel-yerel koruma politikaların geliştirilmesi, finansal desteğin sağlanması, manzaranın ahengini bozan yapılara sınırlama getirilmesi, geleneksel mimarinin tarzına uygun çağdaş mimarlığın teşvik edilmesi, yönetimler ile birlikte halkında korumaya dahil edilmesi, doğa parkları ve açık hava müzelerinin tasarlanması, bölgesel-yerel inşa tekniklerinin sürdürülmesi öneriler arasındadır (Kırsal Mimari Mirasın Korunması ve Değerinin Arttırılması Hakkında Tavsiye No: R (89) 6, 1989).

1999 yılında ICOMOS tarafından yayınlanan Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü, geleneksel mimari mirasın korunmasının önemini vurgulamakta olup bu mirasın dünyadaki ekonomik, kültürel ve mimari bir benzeşme ve dönüşüm ile tehdit altında olduğunu belirtmekte ve geleneksel mimarinin değerinin anlaşılması ve korunması için toplumun katılımı, sürekli bakım/onarım ve kullanımına bağlı olduğunu önermektedir (Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü, 1999).

Kırsal mirasın korunması ile ilgili Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN), Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) vs. gibi kurumların çalışmaları bulunmaktadır. Avrupa Konseyi, doğal ve kültürel mirasın korunması konularında çalışmalarını sürdürmekle birlikte "arkeolojik değerlerin korunması ve geliştirilmesi" konusunda da çalışmalar yapmaktadır (Madran ve Tağmat, 2007, s. 19). Hükümetler arası bir örgüt olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu'na (UNESCO) bağlı Dünya Miras Komitesi, tarihi ve/veya doğal miras öğelerinin Dünya Miras Listesi'ne alınması için çalışmalar sürdürmektedir (Madran ve Tağmat, 2007). 1965 yılında UNESCO bünyesinde kurulan uluslararası hükümetler dışı bir örgütlenme olan Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS), bünyesinde yer alan "Kültürel Peyzajlar Uluslararası Komitesi", "uluslararası, ulusal ve bölgesel düzeyde, tarihi bahçeler, kültürel peyzajlar ve tarihi anıtlarla ilgili", "Yöresel Mimari Uluslararası Komitesi", "yöresel mimarinin saptanması, incelenmesi ve korunması"; "Tarihi Kentler ve Köyler" ile "tarihi kentler, köyler ve yerleşim gruplarının korunması" konularında çalışmalar sürdürmektedir (Madran ve Tağmat, 2007, s. 27-28). Avrupa Birliği, doğrudan kırsal yerleşimleri korumaya yönelik olmasa da "kültürel çoğulculuk" kavramına vurgu yapması, kırsal yerleşimlerin içerdiği kültürel çeşitliliğin korunması açısından değerlidir (Madran ve Tağmat, 2007, s. 21). 1963 yılında koruma alanında çok sayıda sivil toplum örgütü, yerel yönetim ve Avrupa ülkesi üyeleri tarafından kurulan Bizim Avrupamız (Europa Nostra), "yapılı doğal çevre ve kırsal gelişimi savunması" ile kırsal mimari mirasın korunmasına önem verildiği belirtilebilir (Madran ve Tağmat, 2007, s. 33). 1948 yılında Fransa'da kurulan bugün merkezi İsviçre 'nin Gland kentinde olan dünyanın en eski koruma birliği Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN), yok olma tehlikesi altındaki hayvan ve bitki türlerinin korunması, ekosistemin araştırılması ve buna bağlı olarak

koruma stratejilerinin belirlenmesi, kaynakların etkin bir şekilde kullanımı konularındaki çalışmaları ile kırsal yerleşimlerin sahip olduğu doğal miras kapsamında ilişkili olduğu söylenebilir. İsviçre Yasası kapsamında kayıtlanan bağımsız bir vakıf kuruluşu olan Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF), doğal çevre ve tür çeşitliliğinin korunmasına ilişkin çalışmaları; Doğal Hayatı Koruma Derneği'nin liderliğinde kurulan sivil toplum örgütü WWF-Türkiye ise, "Türkiye'nin doğal kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve korunması amacıyla" yürüttüğü "Orman", "Su Kaynakları", "Deniz ve Kıyı" başlıkları altındaki proje çalışmaları ile kırsal yerleşimlerin korunması kapsamında ilişkilidir (Madran ve Tağmat, 2007, s. 42).

Bunlara ek olarak, Almanya, İngiltere, Kanada, İrlanda ve Amerika gibi birçok ülkede kırsal yerleşimlere yönelik yere özgü yapılaşmanın ölçütlerini ortaya koyan tasarım politikası aracı olarak köy tasarım rehberleri kullanılmaktadır. Çoğunlukla planlama aracı olarak kullanılan bu rehberlerin bazıları süreç içinde yasal statü de kazanabilmektedir (Eminağaoğlu ve Çevik, 2007). 1994 tarihli Kuzey İrlanda Kırsalı İçin Tasarım Rehberi, Ekonomi ve Çevre Bakanı tarafından Kuzey İrlanda'da kırsal alanlar için yayınlanmıştır. Rehberin amacı, bu alanlarda tasarım niteliğinin artırılması ve manzara ile uyumlu yeni yapılaşmanın sağlanmasına yardımcı olmak ve böylece kırsal alanın korunması ve gelişiminin desteklenmesidir. Rehber, Kuzey İrlanda için manzara tipleri; konumlandırma, plan formu, sınırlar, plan tiplerinin evrimi ve ekler gibi kültür ve bölgesel kimliğin parçası olan geleneksel özellikler; konumlandırma, manzara, ulaşım ve tasarımı içeren bir şekilde planlamanın tanımlanması; yeni bir yapının inşa edilmesinde doğru konumun bulunması için planlama politikası/teknik gereksinimler, bakış açısı, ulaşım durumu ve standartlar, gelişimin etkisinin dikkate alınması; ölçek, kırsal-kentsel ayrımın farkındalığı ile yerel kimliği yansıtan gelişim örüntüsü; peyzaj tasarımı, kırsal formlar, mimari öğeler, malzemeler ve renklerden oluşan proje tasarımın yapılmasını kapsamaktadır (Design guide for rural northern Ireland, 1994). 2008 tarihli İrlanda Offaly İl Meclisi tarafından yayınlanan Kırsal Tasarım Rehberi Offalay'da yeni bir yapı inşa etmek isteyen kişilere standart plan tipleri kullanmalarının ötesinde yerel-bölgesel kimliği göz önünde bulundurarak yapı inşa etmelerine yardımcı olmaktır. Günümüz çağdaş yaşam koşullarının ihtiyaçlarının karşılanması sağlanırken diğer yandan geleneksel

karakterin korunması gerekliliği vurgulanmakta olup sürdürülebilirlik ve enerji verimliliği gibi konular üzerinde durulmaktadır. Rehber sırasıyla yerleşim konumu ve yerleşim düzeni; ölçek ve form; tasarım; malzeme ve renkler; yol kenarı yaklaşımları; peyzaj; sürdürülebilirlik ve enerji verimliliği; ulaşılabilirlik, hayat boyu uyumluluk ve ekler başlıkları altında neyin amaçlanması ve neyden kaçınılması gerektiğini açıklamaktadır (Offaly rural design guideline designing houses creating homes, 2008).

2.3.2 Türkiye'de Kırsal Mimari Mirasın Korunmasına Yönelik Mevzuat

Ülkemizde kırsal alanlarda Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı yetkili kuruluşlardır (Kayın, 2012). Eres, Türkiye'de kırsal mimari mirasının korunmasına yönelik mevzuatı, Osmanlı Dönemi, Cumhuriyet Dönemi ve Kırsal Sit Koruma Kavramının Gelişimi olmak üzere üç farklı dönem içerisinde incelemektedir (Eres, 2013).

Osmanlı Dönemi'nde 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren koruma kapsamında yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır (Eres, 2013). 1869, 1874, 1884, 1906 tarihlerinde çıkartılan dört adet Asar-ı Atika Nizamnamesi (Eski Eserler Tüzükleri) yer almaktadır. 1869 tarihli Birinci Asar-ı Atika Nizamnamesi ve 1874 tarihli İkinci Asar-ı Atika Nizamnamesi arkeolojik kazılara ilişkin düzenlemeler ve taşınır arkeolojik buluntuların korunmasına yönelik kuralları içermektedir. 1884 tarihli Üçüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde arkeolojik taşınır ve taşınmaz eserler devlet malı olarak nitelenerek, yurt dışına çıkarılmaması esas alınırken 1906 tarihli Dördüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde ise diğerlerinden farklı olarak İslam Dönemi eserleri de koruma kapsamına dahil edilerek tarihi eser olarak tanımlanmıştır (Madran, 2002). Süreç içerisinde gelişmekte olan bir koruma yaklaşımı görülmekteyse de 1869, 1874, 1884, 1906 tarihli Asar-ı Atika Nizamnameleri (Eski Eserler Tüzükleri) ve 1912 tarihli Muhafaza-i Abidat Kanunu anıt, kent ve ören yerlerine odaklanmakta olup kırsal alanlar göz ardı edilmiştir (Kayın, 2012).

Cumhuriyet Dönemi'nde 1924 tarihli 442 Sayılı Köy Kanunu, kırsal yerleşimlere yönelik ilk yasal düzenlemedir. Kanun, köy tanımı ve sınırları, ortak alanların

kullanımına ilişkin kararlar ve köyde yapılması zorunlu işleri kapsamaktadır. Kanunun ilk maddesinde köy, "nüfusu iki binden aşağı yurtlar" olarak tanımlanarak yönetim olarak ele alınmıştır. İkinci maddede köy, "Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler." şeklinde ifade edilmiştir. Kırsal yerleşimlerin ortak alanlar, geleneksel konut yapıları ve doğal çevresi ile bir bütün olduğu söylenebilir. Doğrudan kırsal alanların korunmasına yönelik olmayan kanunda, kırsal yerleşimlerin mimari karakteristik; yerel kimlik, yaşam biçimi, kültürel özellikler, gelenekler, inançlar, ritüeller, zanaatlar vs. gibi folklorik özelliklerine ilişkin tanımlamalar ve korumaya yönelik yasal düzenlemeler yer almamaktadır (442 Sayılı Köy Kanunu, 1924). 1951 tarihli 5805 sayılı yasa ile Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) kurulmuştur. Kurumun görevi, korunması gerekli mimari ve tarihi özelliklere sahip taşınmaz eski eserlerin koruma, bakım, onarım, restorasyon işlerinde uyulacak ilkeleri ve programları saptayarak bu bağlamda ilke ve programların uygulanmasını izlemek ve denetlemektir (Zeren, 1981).

Cumhuriyetin ilk koruma yasası, 1973 tarihli 1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu'dur (Özdemir, 2005). Kanun ile anıtların çevreleri ile bir bütün olarak korunmasını sağlayan "sit" kavramı geliştirilmiştir. Ayrıca, kanun taşınır ve taşınmaz eski eser, anıt, külliye, tarihi sit, arkeolojik sit, tabii sit kavramlarının tanımlarını ve kapsamlarını içermektedir (1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu, 1973). 14 Nisan 1979 gün ve A-1609 sayılı kararda "kırsal sit" teriminden söz edilmekte olup ilk defa kentsel sitten ayrı olarak yasal düzenlemelerde yer alması önemlidir (Eres, 2013).

1983 tarihli 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu**,** kırsal alanlar ile doğrudan ilişkisi olmasa da kanun kapsamında "korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları" kavramı yer almakta olup "kültür varlıkları", "tabiat varlıkları" ve "sit" tanımları yapılmaktadır. Kentsel, arkeolojik, doğal olarak sınıflandırılan sitler arasında "kırsal sit" kavramı yoktur. Kırsal alanlar tanımlanan sitlere göre korunmaktadır. Sit kavramı içeriğinde belirli bir kültürün, uygarlığın ürünü olması, ait oldukları dönemin yaşamsal-mekansal özelliklerinin alanda izlerinin sürülmesi, önemli tarihi olaylara tanıklık etmesi ve doğal çevre nitelikleri

gibi öğelerin yer alması kırsal yerleşimler ile ilişkilidir (2863 Sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983).

1985 tarihli 3194 Sayılı İmar Kanunu'nda kırsal yerleşimler konut, tarımsal üretim ve hayvancılığa ait inşa edilmiş çevre içeriğinde tanımlanmıştır. Kanun ile bu yapıların teknik ve sağlık koşullarına uyumlu olarak yapılması amaçlanmaktadır (3194 Sayılı İmar Kanunu, 1985). 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında kurulan "Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" adını 1988 yılında "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu" olarak değiştirmiştir (Durukan, 2004). 1989 tarihli 383 Sayılı Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, "Özel Çevre Koruma Bölgesi" olarak belirlenen kırsal, kentsel, doğal ve arkeolojik alanların koruma-kullanma ilkelerine ilişkin esasların düzenlenmesini amaçlar (383 Sayılı Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, 1989). Bu süreçte uluslararası gündemde korumaya yönelik bilinç artarken Türkiye, 1989'da Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, 1993'de Ramsar Sözleşmesi'ne taraf olarak sürece dahil olmuştur (Kayın, 2012). 1998 tarihli 4342 Sayılı Mera Kanunu, köylerde tarımsal faaliyet ve hayvancılık gibi üretim biçimleri ve peyzaj özelliklerine sahip mera, yaylak, kışlak vs. alanlara değinmektedir. Kanun mera, yaylak, kışlak, otlak, çayır vs. alanların belirlenmesi, bu alanların tanımlanan kurallara uygun olarak kullanımı, verimliliğinin artırılması, bakım ile sürdürülebilirliğinin sağlanması ve korunmasını amaçlar. Mera, yaylak ve kışlakların tespiti, sınırlarının belirlenmesi ve tahsisi Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından yapılmakta olup bu alanlar köy topluluklarına ve belediyelere tahsis edilmektedir (4342 Sayılı Mera Kanunu, 1998).

2000'li yılların başında Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), Kültür Bakanlığı ile birlikte Türkiye Kültür Envanteri (TÜKSEK) adı verilen sistem kurmuş olup kentsel ve kırsal olmak üzere iki başlık altında mimarlık envanteri değerlendirilerek, kırsal kültür varlıklarına yönelik kırsal mimari yerleşim ve yapı fişleri oluşturulmuştur (Akın ve diğer., 2003). 2005 tarihli Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları ile Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik'te yapılan düzenleme, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat

Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 10., 11. ve 57. maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır. Düzenlemenin içeriğinde Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları ve Eğitim Birimlerinin kuruluşu, görevleri ve çalışma ilkeleri tanımlanmaktadır. Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB), il özel idareleri, Büyükşehir Belediyeleri ve Bakanlıkça izin verilen belediyeler kapsamında kurulmaktadır. Bürolar taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarına ilişkin tadilat ve tamirat işlemleri ve uygulamalarını yürütmektedir. Proje Büroları, il özel idare kapsamında kurulmakta ve bu bürolar kültür varlıklarının korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon projeleri ve bunlara ilişkin raporların hazırlanması ve uygulanmasında görevlidir. Eğitim birimleri ise il özel idareleri dahilinde kurulmakta ve sertifikalı yapı ustaları yetiştirilmesinden sorumludur. İmar müdürlükleri bünyesinde yer alan bu bürolar kırsal yerleşimlerin korunmasında önemli bir faktördür (Koruma, Uygulama Ve Denetim Büroları, Proje Büroları İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul Ve Esaslarına Dair Yönetmelik, 2005). 2010 tarihli "Koruma Odaklı Kırsal Alan Planlaması: Bir Model Önerisi" kapsamında yürütülen proje, TÜBİTAK'ın sponsorluğunda Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından desteklenmiştir. Ülkemizde farklı coğrafi ve iklimsel özellikler, farklı üretim biçimlerine bağlı olarak çeşitlilik gösteren kırsal yerleşimlerin fiziki, sosyal, ekonomik özellikleri göz önüne alınarak bütüncül bir planlama modelinin oluşturulması, yöntem ve tekniklerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Koruma-kullanım dengesi, sürdürülebilirlik, sosyal ve kültürel özellikler projenin temel ilkeleridir. Çalışma, kırsal yerleşimlerin karakteristikleri ve somut olmayan değerlerine dikkat çeken yere özgü yaklaşımı ile geleneksel kimliğinin korunması ve sürekliliğinin sağlanması açısından değerlidir (Koruma odaklı kırsal alan planlaması: bir model önerisi, 2010).

2012 tarihli 6360 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile kırsal yerleşimler köy statüsünden mahalleye dönüştürülmüştür (6360 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2012). Kanun ile "köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırıldı, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle

olarak bağlı bulundukları ilçenin belediyesine katıldı.” (Öğdül, 2013, s. 46). Bununla birlikte, 29 tane il özel idaresinin, 9.652’si orman köyü statüsünde olan toplam 16.082 köy yerleşiminin tüzel kimliğinin kaldırıldığı, Türkiye’de var olan yaklaşık 34.500 köyden yaklaşık yarısının (%47) köy statüsünde olmadığı tespit edilmiştir (Öğdül, 2013).

BÖLÜM ÜÇ
URLA BÖLGESİ KIRSAL YERLEŞİM COĞRAFYASININ TANIMLANMASI

3.1 Coğrafi Konum

Urla yarımadası Ege bölgesinde bulunan yarımadalar içerisinde en büyüğüdür. 1941 yılı 1. Coğrafya Kongresi'nden itibaren Urla yarımadası, İzmir Körfezi'nin batısı ile güneyde Kuşadası Körfezleri arasında kalan, batı yönünde Ege denizine doğru uzanan Anadolu yarımadasının tam ortasında konumlanan bölge olarak tanımlanır. Kuzeye doğru olan uzantısı Karaburun yarımadası; Ege bölgesinin en batısına doğru uzanan kesimi Çeşme yarımadası, bu yarımadanın ayrı parçalarıdır. 1.695 km^2 lik alana sahip olan Urla yarımadası, girintili çıkıntılı koylar, çukur alanlar, basık eşiklerle birbirinden ayrılan kuzey-güney doğrultulu dağlık alanlardan meydana gelmiştir (Darkot ve Tuncel, 1978; Mater, 1982). Urla yarımadasının büyük bir bölümü oluşturan Urla bölgesi, kuzeyde Karaburun ve batıda Çeşme bölgesi ile tanımlanır.

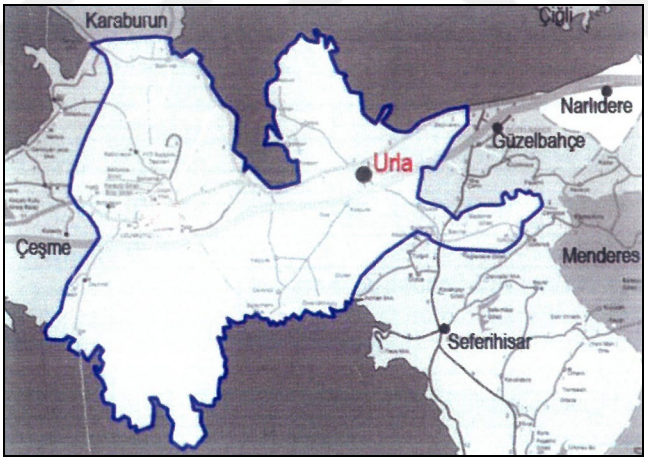

Şekil 3.1 Urla bölgesinin coğrafi konumu (Tunçoku ve diğer., 2012 kaynağından yararlanılmıştır.)

İzmir'in 35 km batısında konumlanan Urla, doğuda Güzelbahçe ve Seferihisar, batıda Çeşme, kuzeybatıda Karaburun, kuzey ve güneyde Ege Denizi ile sınırlanmakta olup 728 km^2 yüzölçümüne sahip ve denizden yüksekliği 50 m'dir (Emekli, 2005).

Kırsal yerleşimler coğrafi konumlarına göre bölgenin kuzey kıyılarında Özbek; güney kıyılarında Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Demircili, Yağcılar, Bademler; batı kıyılarında Balıklıova, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan, Gülbahçe ve Urla ilçe merkeze yakın Kuşçular, Ovacık şeklindedir (Güdücüler, 2012).

3.2 Fiziksel Özellikleri

Urla bölgesinin fiziksel özellikleri, topografik ve jeolojik yapı, iklim ve bitki örtüsü, toprak yapısı ve su kaynakları olmak üzere üç alt başlık altında ele alınmıştır.

3.2.1 Topografik ve Jeolojik Yapı

Urla bölgesi kuzey-güney yönde uzanan alçak ve yüksek bölümlerin bir araya gelmeleri sonucunda oluşmuştur. Alçak kesimleri Neojen tortulları ve genç alüvyal tabakalar; yüksek kesimleri kıvrımlı yapıdaki 1. ve 2. zaman kalker, şistler, fliş ve andezit oluşturur (Emiroğlu, 1988). Topografik özellikler nedeniyle güney kıyıları vadi ve koylar ile sınırlanan dar kıyılara sahip iken kuzeyde uzun mesafede devam eden kıyılar yer almaktadır (Güdücüler, 2012).

Dağlık ve tepelik Urla bölgesi, kıyı ovalar ve ova genişliğinde alüvyal tabakalardan meydana gelmiştir. Kıyıların şekillenişinde tektonik hareketlerin etkisi görülür. Bu hareketler nedeniyle kırılma ve çökmeler oluşmuştur (Mater, 1982). Alçak kısımlar koy ve körfezleri; yüksek kısımlar burun, yarımada ve dağlık alanları oluşturur (Emiroğlu, 1988). Urla bölgesinin kıyı köyleri alçak kısımlarda; orman köyleri yüksek tepeler içerisinde yer alır (Mater, 1982).

3.2.2 İklim ve Bitki Örtüsü

Urla bölgesi coğrafi konumundan dolayı Akdeniz iklimine sahiptir. Yıllık ortalama sıcaklık 17 ^{o}C'nin üzerindedir. En düşük aylık ortalama sıcaklık Ocak ayında (8,6 ^{o}C); en yüksek aylık ortalama sıcaklık Temmuz ayında (27,6 ^{o}C) görülmektedir. İklim özellikleri nedeniyle yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer. Bölgede kuzey rüzgarı yaz aylarında serinlik, kış aylarındaki lodos ise yağışlara sebep olur. Urla bölgesinde yağışlar batıdan doğuya doğru artış göstermekte ve ortalama yağış miktarı 650-750 mm arasında değişmektedir (Mater, 1982).

Urla bölgesinde bitki örtüsünde iklimsel faktörler etkindir. Yüksek alanlarda kızılçamlardan oluşan ormanlık alanlar, alçak kısımlarda makiler görülmektedir. Bunlar içerisinde kırmızı meşe ve pırnal meşe en yaygındır. Yarımadanın bitki örtüsü çoğu alanda tahrip olmuştur. Kızılçam korularının tahrip olduğu alanlarda maki toplulukları görülmektedir (Mater, 1982). Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Demircili'de çam ormanları bulunmaktadır (Yarımada sürdürülebilir kalkınma stratejisi, 2014).

3.2.3 Toprak Yapısı ve Su Kaynakları

Urla bölgesi toprak yapısında morfolojik ve kimyasal özellikler açısından 8 farklı toprak grubu belirlenmiş olup bu topraklar Alüvyal ve kollüvyal topraklar, tuzlu alüvyal topraklar, kahverengi orman toprakları, kireçsiz kahverengi topraklar, kireçsiz kahverengi orman toprakları, kırmızımsı kahverengi topraklar, rendzina toprakları, terra rossa toprakları olarak sınıflandırılmıştır (Mater, 1982).

Urla bölgesinde diğer yerleşim bölgelerine göre daha iyi gelişmiş akarsu şebekesi ve gelişmiş akarsular bulunmaktadır. Bölgenin en önemli akarsuyu Malkaca dağı eteklerindeki iki kaynaktan beslenen Havuzlu deresidir. Çakallar deresi ve Pınarlı deresi bölgenin diğer önemli akarsularıdır. Verimli Kuşçular Ovası güneyde dar bir boğazla Sığacık Körfezi'ne, kuzeyde başka bir boğazla Gülbahçe Körfezi'ne bağlanmaktadır. Kuşçular Ovası'na inen suları toplayan Çakallar Deresi, yerleşimin güneyinden geçmekte ve kuzeybatı yönünde İçmeler Ovası'na ulaşmaktadır. Koraka yarımadası, Uzunkuyu, Barbaros ve Birgi su kaynağı bakımından fazla gelişmemiş bir alandır (Mater, 1982).

3.3 İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapı

Urla yarımadasının Urla ilçe belediye sınırları içerisinde 15 adet köy bulunmaktadır. Kırsal yerleşimler coğrafi konumlanışına göre dağ, kıyı, ve ova köyleri olarak ayrılmakta olup 6'sı dağ köyü, 4'ü kıyı köyü ve 5'i ova köyü yerleşimidir. Bu kırsal yerleşimler içerisinde Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Ovacık ve Bademler dağ köyleri; Özbek, Balıklıova, Gülbahçe, Demircili kıyı köyleri; Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan ve Kuşçular ova köyleridir.

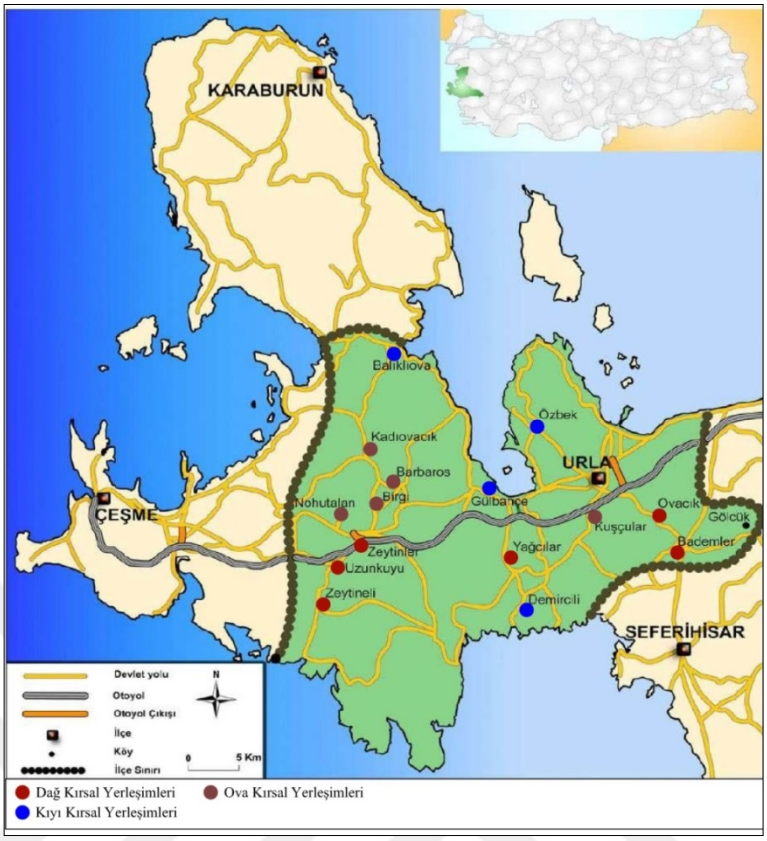

Şekil 3.2 Urla'nın yerleşim coğrafyası (Güdücüler, 2012 kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

3.3.1 Ulaşım Durumu

Urla ilçe merkezine İzmir-Çeşme otoyolundan ya da eski sahil yolu (Narlıdere, Güzelbahçe, Zeytinalan, Yücesahil–Kalabak ve İskele) üzerinden ulaşım sağlanmakta ya da İzmir Fahrettin Altay istasyonundan ilçe merkezine dolmuş ve otobüs seferleri yapılmaktadır.

Köy yerleşimlerine İzmir Fahrettin Altay istasyonundan Urla dolmuş ya da otobüsleri ile ilk önce Urla ilçe merkezine, daha sonra ilçe merkezinden tekrar otobüs ya da dolmuş seferleri ile aktarma yapılarak ulaşım sağlanmaktadır. Bademler, Balıklıova ve Gülbahçe Köylerine İzmir Fahrettin Altay'dan direk ulaşım vardır. Köy yerleşimlerine karayolu ile ulaşımda iki seçenek vardır. Bunlardan birincisi İzmir-Çeşme yolu, Zeytinler Köyü'nün güneyinden geçen İzmir-Çeşme otoyoludur. Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan, Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli aynı ulaşım kavşağında yer almakta olup köylere İzmir-Çeşme yolundan kuzey ya da güney yönüne ayrılan köy yolu üzerinden ulaşılmaktadır.

3.3.2 Nüfus ve Sosyal Yapı

Urla ilçesinin nüfusu 2012 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 54.556'dır. Bu nüfusun 46.289'u ilçe merkezinde, 8.267'si köylerde yaşamaktadır. Urla'nın nüfusu İzmir toplam nüfusunun yaklaşık %4'ü kadardır (Yarımada sürdürülebilir kalkınma stratejisi, 2014). Kırsal yerleşimlerde Kurtuluş Savaşı'ndan sonra mübadele ile gelen Türk kökenli vatandaşlar yerleşim göstermiş olup Uzunkuyu'da Selanik göçmenleri, Gülbahçe'de Arnavutlar, Nohutalan'da Boşnaklar oturmaktadır.

Tablo 3.1 1927-2010 yılları arası Urla'da kent ve kır nüfusu, Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) (Güdücüler, 2012)

Yıllar	Toplam Nüfus	Kent Nüfusu	Kır Nüfusu
1927	15.548	8.936	6.612
1935	17.073	9.961	7.112
1940	17.858	10.330	7.528
1945	18.415	10.206	8.209
1950	19.309	10.403	8.06
1955	22.424	10.892	11.532
1960	18.754	10.827	7.927
1965	20.625	12.454	8.171
1970	21.170	12.641	8.529
1975	22.774	13.903	8.871
1980	26.066	14.416	11.650
1985	26.907	21.641	5.266
1990	35.467	25.648	9.819
1997	43.087	31.723	11.364
2000	49.515	36.875	12.640
2010	52.500	45.244	7.256

Tablo 3.1'de görüldüğü gibi Urla'da 1927 yılından 2010 yılına kadar geçen sürede kent nüfusu artarken, kırsal nüfus ise yıllara göre değişkenlik göstermiştir. 1955-1960, 1980-1985 ve 2000-2010 yıllarında kırsal nüfusta azalma gözlenmektedir. 2000 yılından 2010 yılına kadar geçen sürede ilçe nüfusu artış gösterirken, kırsal nüfus azalmıştır.

Tablo 3.2 İzmir ili Urla ilçesi merkez ve köylerinin 1990-2000 yılı nüfus bilgileri (Urla Kaymakamlığı Nüfus Müdürlüğü Kayıtları)

Urla-Nüfus	1990 yılı	2000 yılı
İlçe Merkezi	25.648	36.579
Merkez Bucağı	7.761	10.370
Barbaros Bucağı	2.058	2.320
Bucak ve Köyler Toplamı	9.819	12.690
Genel İlçe Toplamı	35.467	49.269

Tablo 3.2'de görüldüğü gibi ilçede 10 yıllık süre içinde en fazla artış oranı İlçe merkezinde; en az artış Barbaros Bucağında gözlenmektedir.

Tablo 3.3 Urla'nın 1990 ve 2000 yılı merkez bucağı nüfus bilgileri (Urla Kaymakamlığı Nüfus Müdürlüğü Kayıtları)

Yerleşim Yeri	Nüfus	
Merkez Bucağı	1990 yılı	2000 yılı
Bademler	1.007	1.178
Balıklıova	1.317	1.644
Demircili	161	199
Gölcük	136	139
Gülbahçe	2.134	2.466
Kuşçular	918	1.646
Ovacık	173	156

Tablo 3.3 devamı

Özbek	1.428	2.139
Yağcılar	487	803
Genel Toplam	7.761	10.370

Tablo 3.3'de görüldüğü gibi 10 yıllık süre içinde Merkez bucağında toplam nüfustaki ortalama 2.500 civarındaki artışın %27'si Özbek Köy nüfusundaki artıştan kaynaklanır. Ovacık Köyü dışında tüm köylerde nüfus artmıştır. Nüfus artışı en fazla Özbek, en az Gölcük köyündedir.

Tablo 3.4 Urla'nın 1990 ve 2000 yılı Barbaros bucağı nüfus bilgileri (Urla Kaymakamlığı Nüfus Müdürlüğü Kayıtları)

Yerleşim Yeri	Nüfus	
Barbaros Bucağı	1990 yılı	2000 yılı
Uzunkuyu	477	445
Barbaros	435	566
Birgi	164	141
Kadıovacık	225	275
Nohutalan	151	161
Zeytineli	292	380
Zeytinler	314	352
Genel Toplam	2.058	2.320

Tablo 3.4'de görüldüğü gibi 10 yıllık süre içinde Barbaros Bucağında toplam nüfus 262 artış göstermiştir. Bu artışın %50'si Barbaros köy nüfusundan kaynaklanır. Uzunkuyu ve Birgi'de ise nüfus azalmıştır.

Tablo 3.5 Urla'nın 2012 yılı merkez ve köylerinin nüfus bilgileri (Yarımada sürdürülebilir kalkınma stratejisi, 2014)

Urla-Merkez	46.289		
Bademler	1.512	Barbaros	301
Balıklıova	876	Birgi	100
Demircili	206	Kadıovacık	216
Kuşçular	2.150	Nohutalan	150
Ovacık	139	Uzunkuyu	422
Özbek	1.062	Zeytineli	268
Yağcılar	527	Zeytinler	338
Urla İlçe Toplamı	54.556		

Tablo 3.6 Mahalle bazında nüfus dağılımı, TÜİK 2013 (Urla belediyesi 2015-2019 stratejik planı, 2014).

Mahalle	Nüfus	Mahalle	Nüfus	Mahalle	Nüfus
Yaka	4.322	İçmeler	1.853	Yağcılar	515
Kalabak	3.088	Zeytinalanı	1.800	Uzunkuyu	426
Güvendik	3.034	Çamlıçay	1.714	Zeytinler	321
Altıntaş	3.021	Bademler	1.622	Barbaros	303
Sıra	2.962	Şirinkent	1.561	Zeytineli	275
Gülbahçe	2.943	Hacı İsa	1.502	Naipli	256
Atatürk	2.860	Yelaltı	1.439	Kadıovacık	212
Yenikent	2.815	Rüstem	1.324	Demircili	207
M.Fevzi	2.527			Nohutalan	150
Çakmak		Özbek	1.170	Ovacık	149
İskele	2.228	Torasan	977	Birgi	123
Denizli	2.221	Balıklıova	908	Yenice	2.036
Kuşçular	2.214	Camiatik	874	Yeni	799

2012 ve 2013 yılı köy nüfusu verileri 2000 yılına göre kıyaslandığında Bademler, Gülbahçe, Demircili ve Kuşçular Köyleri dışında tüm köylerde nüfusta azalma gözlenmiştir (bkz. Tablo 3.3, Tablo 3.4, Tablo 3.5 ve Tablo 3.6). Bunun sebebi tarımsal faaliyetin ve hayvancılığın azalmasına bağlı olarak genç nüfusun kentlere göç etmesidir. Nüfusun büyük bir bölümünü orta ve yaşlı kesim oluşturmaktadır. Yaz aylarında özellikle kıyı köylerinde nüfus artış göstermektedir. Bu nedenle yaz-kış nüfus farkı vardır. 2013 yılına gelindiğinde köy nüfusları mahalle nüfusları ile birlikte verilmiştir. Tablo 3.6'da görüldüğü gibi köy statüsünden mahalleye dönüştürülen köyler Gülbahçe, Kuşçular, Bademler, Özbek, Balıklıova, Yağcılar, Uzunkuyu, Zeytinler, Barbaros, Zeytineli, Kadıovacık, Demircili, Nohutalan, Ovacık, Birgi'dir.

Kırsal yerleşimlerde eğitim durumu çoğunlukla ilkokul, ortaokul ve lise mezunlarından oluşmaktadır. Köylerde yaşayanların meslekleri değerlendirildiğinde, çiftçi, balıkçı, ev hanımı, emekli, işçi ve çoban olarak belirlenmiştir. Sosyal ilişkilerde yardımlaşma ve iş bölümü kısmende olsa devam etmektedir. Sağlık kurumu olarak Uzunkuyu, Yağcılar, Bademler, Özbek ve Gülbahçe'de sağlık ocağı yer almaktadır.

Köy yerleşimlerinde evlendirme, doğum ve çocuklar ile ilgili gelenek ve görenekler sürdürülmektedir. Urla Belediyesi tarafından organize edilen Özbek Geleneksel Deniz ve Deniz Ürünleri Şenliği ile Geleneksel Ot Festivali; Gülbahçe Arnavut Böreği Festivali; Barbaros Oyuk Festivali ve Nohutalan Kavun Festivali gibi etkinlikler sosyal yaşamın sürekliliğini sağlamaktadır.

Uzunkuyu, Bademler, Özbek, Gülbahçe ve Kuşçular Köylerinde ilköğretim düzeyinde eğitim kurumu bulunmaktadır. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nün kampüs alanı Gülbahçe Köyü'nün sınırları içerisinde yer almaktadır. Bademler'de Halk Eğitim Merkezi'nde genel eğitim kursları verilmektedir. Bademler ve Barbaros'ta kütüphane vardır.

3.3.3 Ekonomik Yapı ve Geçim Kaynakları

Tarım ve hayvancılığa dayalı bir ekonomiye sahip Urla bölgesinin köylerinde ikinci konut yapılaşmasının fazlalaşması, turizmin etkisi ve tarım alanlarının imara açılması ile tarım alanları azalmaya başlamıştır. Tarım gelirlerinin azalması ile tarımsal üretimden uzaklaşan köy halkı satış yolu ile arsalarını ellerinden çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra, tarıma elverişli 7.836 dekarlık boş arazi bulunmaktadır. Bunun sebebi, köyden göç ve kentli kesimin yatırım amaçlı olarak satın aldığı tarım arazilerini kullanmamasıdır (Yarımada sürdürülebilir kalkınma stratejisi, 2014).

Urla bölgesinde 94.134 dekarlık tarım alanları tarla, sebze, süs bitkileri, bağ, meyve, narenciye, zeytin, kavaklık, nadas ve tarıma elverişli boş araziler olarak ayrılmıştır. Tarımsal faaliyette tahıl, zeytincilik, sebze, meyve ve çiçekçilik ön plandadır. Alanın %58'inde zeytin, %16,8'inde sebze ve %12'sinde tarla bitkileri yetiştirilmektedir (Yarımada sürdürülebilir kalkınma stratejisi, 2014).

Bölgede tarımsal üretimde en önemli alan zeytinciliktir. 48.088 dekar alanda ağaç sayısı 848.430 tanedir. Zeytin ağaçlarından toplam 8.424 ton zeytin elde edilmektedir. Bunlardan 6.196 tonu sofralık zeytindir. Meyve ekim alanlarında zeytinden sonra en çok ekim alanı üzüm ve turunçgillerdir. Bununla birlikte bağcılık ve şarapçılıkta gelişim göstermektedir. Tahıl ürünlerinde en çok buğday ekim ve üretimi yapılmakta olup sonra sırasıyla arpa, yulaf ve mısır gelmektedir (Urla belediyesi 2015-2019 stratejik planı, 2014).

Tablo 3.7 Tahıllar ve diğer bitkisel ürünler ekim alanları ve üretim miktarları, TÜİK 2013 (Urla belediyesi 2015-2019 stratejik planı, 2014)

Ürün Adı	Ekilen Alan (dekar)	Üretim (ton)
Buğday	4.343	1.384
Arpa	1.100	270
Yulaf	1.026	253
Mısır	165	75

Bademler, Özbek ve Kuşçular'da seracılık yapılmaktadır. Bademler ve Özbek'te seralarda kesme çiçek ve süs bitkileri; Kuşçular'da sebze üretimi yoğunluktadır (Yarımada sürdürülebilir kalkınma stratejisi, 2014). 15.810 dekar alanda yapılan sebze seracılığında en çok yetiştirilen sebzeler domates, bamya, kavun, enginardır. 1.406 dekar alanda yapılan kesme çiçek ve süs bitkileri üretimi yapılmaktadır. En çok ekim alanına sahip olan kesme çiçekler karanfil, kasımpatı, fresia ve gerberadır (Urla belediyesi 2015-2019 stratejik planı, 2014).

Tablo 3.8 Sebze ekim alanları ve üretim miktarları, TÜİK 2013 (Urla belediyesi 2015-2019 stratejik planı, 2014)

Ürün Adı	Ekilen Alan (dekar)	Üretim (ton)
Domates	2.000	7.714
Kavun	2.200	4.400
Bamya	6.500	3.250
Enginar	1.800	2.250

Kıyı köylerinin hepsinde halk balıkçılık ile uğraşmaktadır. Uzunkuyu, Balıklıova, Gülbahçe Karapınar mevki, Mersin Körfezi ve Zeytinler Köyü Kokar mevkinde 11 adet denizde kafes balıkçılığı yapan işletme bulunmakta olup çipura, levrek yanı sıra az miktarda karagöz, sinarit, eşkina balığı üretimi yapılmaktadır (Yarımada sürdürülebilir kalkınma stratejisi, 2014). Urla'nın güney kıyılarında, Gülbahçe Körfezi'nde ve Balıklıova koyunda balık çiftlikleri vardır (Urla belediyesi 2015-2019 stratejik planı, 2014).

Bölge genelinde 3.832 sığır, 7.292 koyun, 5.906 keçi ve 20.500 köy tavuğu bulunmaktadır (Urla-Çeşme-Karaburun yarımadası sürdürülebilir kalkınma stratejisi mevcut durum analizi raporu taslak, 2013). Urla bölgesinin 10 köyünde arıcılık yapılmaktadır (Yarımada sürdürülebilir kalkınma stratejisi, 2014). 1.780 tane yeni kovan, 25 adet eski kovandan yılda yaklaşık 21 ton bal ve 2 ton balmumu elde edilmektedir (Urla belediyesi 2015-2019 stratejik planı, 2014).

Köy yerleşimlerinde tarımsal üretimi artırmak, kültürel ve geleneksel değerlerin sürdürülmesi, köy halkının kalkınmasını sağlamak amacıyla festival, şenlik vs. gibi

etkinlikler düzenlenerek kırsala özgü faaliyetlerin sürekliliği sağlanmaktadır. Pazar, köy halkı için önemli bir geçim kaynağıdır. Yağcılar, Bademler, Özbek ve Kadıovacık'da hafta sonu köy halkı kendi yaptıkları yöresel yiyecekler ve bahçelerinden topladıkları doğal ürünleri köy meydanı ya da köy meydanına açılan sokakta satışa sunmaktadır. Ayrıca, bölgedeki sivil toplum kuruluşlarından Batı Urla Köyleri Çevre Koruma, Güzelleştirme, Kalkındırma Derneği (buköyder), Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros, Birgi ve Nohutalan'da kırsal yerleşimler için çalışmalar yapmaktadır (Batı Urla köyleri çevre koruma, güzelleştirme, kalkındırma derneği, bt).

Kırsal yerleşimlerde sanayi kuruluşu küçük işletmeler şeklindedir. Bademler ve Özbek'te zeytinyağı fabrikası (yağhane), Zeytinler'de Balık işletmesi vardır. Bademler, Özbek ve Kuşçular'da Tarımsal Kalkınma Kooperatifi bulunmaktadır. Bademler Kooperatifi tarafından 20 ton/günlük kapasite zeytinyağı fabrikası ile zeytin üretim ve satışı, 50 dönüm alanda turfanda sebze ve çiçek yetiştiriciliği gerçekleştirilmektedir. Özbek'te bulunan kooperatifin çalışma alanı zeytinyağı fabrikası; Kuşçular'da bulunan kooperatifin ise tüketim ürünleridir (Yarımada sürdürülebilir kalkınma stratejisi, 2014). Bunun yanı sıra Kuşçular'da Çiçek Kooperatifi; Bademler'de Tarımsal Sulama Kooperatifi; Özbek, Balıklıova ve Gülbahçe'de Su Ürünleri Kooperatifi ile Balıklıova ve Gülbahçe'de Taşımacılık Kooperatifi çalışmalarını sürdürmektedir.

BÖLÜM DÖRT
URLA BÖLGESİ'NİN TARİHSEL SÜREÇTEKİ GELİŞİMİ VE KIRSAL YERLEŞİMLER

Urla bölgesi kırsal yerleşimlerini, bölgenin genel tarihçesinden ayırt etmek zor olduğu için kırsal yerleşimler genel tarihçe ile birlikte ele alınmıştır. Yöntem olarak tarihsel süreçteki gelişim bölgenin genel tarihinden kırsal yerleşimlere doğru anlatılmaktadır.

4.1 Prehistorik Dönem

Urla bölgesinde yapılan kazı çalışmaları sonucunda, Liman Tepe, Kuşçular Çakallar Tepesi Höyüğü ve Barbaros Tepeüstü'nde farklı çağlara tarihlenen, prehistorik yerleşimlerin varlığı ortaya konmuştur. Neolitik döneme ait toplumlar yerleşim alanının seçiminde coğrafi koşullara bağlı kalarak yerleşim alanlarını tepelerin üst kesiminde ya da ova seviyesinde ve ova seviyesinin altında kurmuşlardır. Ovaya hakim tepeler, ova seviyesindeki yerleşim alanlarına oranla daha güvenli olması nedeniyle tercih edilmiştir (Derin, 2006).

Liman Tepe, İzmir Körfezi'nin güneybatısında Urla İskele Mahallesi'nde Karantina Adası'nın karşısında küçük bir yarımada üzerinde yer almaktadır (Erkanal ve Günel, 1996). Liman Tepe'nin Prehistorik dönem özelliği ilk defa Ekrem Akurgal tarafından açığa çıkarılmış olup 1992 yılından itibaren bilimsel amaçlı kazı çalışmaları sürdürülmektedir (Erkanal ve Hüryılmaz, 1993; Erkanal ve diğer., 2011). Yapılan kazı çalışmaları ile Liman Tepe'nin ilk defa Neolitik Çağ'da yerleşim gösterdiği ve bu özelliğini tüm prehistorik dönemlerde sürdürdüğü saptanmıştır. Bölgesel bir merkez niteliğinde olan Liman Tepe'de yerleşim alanları küçük ölçekli köy özelliğinde ya da savunma birimleri şeklindedir (Erkanal, 1998). Liman Tepe yerleşim alanının bir kısmı ve prehistorik liman tesisleri su altında kalmıştır (Erkanal, 2000).

Kuşçular'a 2 km uzaklıkta konumlanan Kuşçular-Mandalan Ovaları ile İçmeler Ovası'nı ayıran tepenin güneydoğu yamaçlarında ovaya hakim yüksek bir tepede havza kenarında yer alan Çakallar tepesi, Neolitik Çağa ait veriler veren korunan

kısmı ile yaklaşık 400 x 300 m'lik bir alana sahip höyük tipi yerleşimdir (Derin, 2006).

Liman Tepe Kazı Başkanı Hayat Erkanal başkanlığında ilk kez 1994 yılında Barbaros Köyü'nün 2 km kuzeybatısında konumlanan Tepeüstü olarak adlandırılan alanda yüzey araştırmaları yapılmış; bu alanın prehistorik dönem özelliği saptanmıştır (Erkanal ve Günel, 1995).

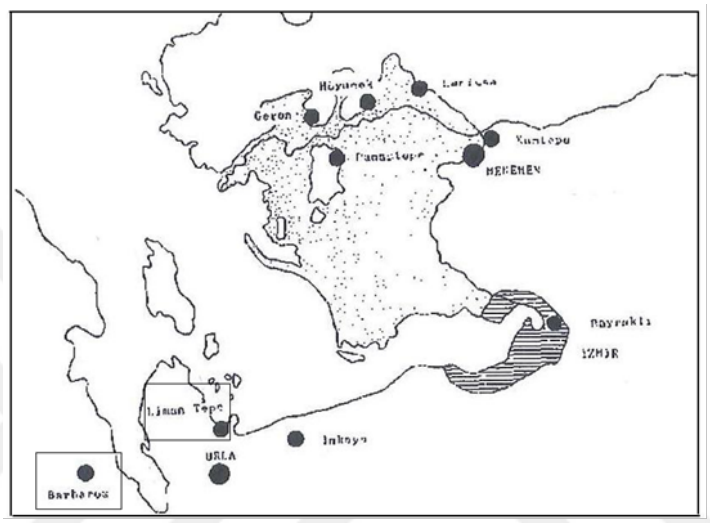

Şekil 4.1 İzmir körfezi ve prehistorik merkezler (Erkanal ve Günel, 1995)

4.2 Antik Dönem

Urla İskele Mahallesi'nin Liman Tepe adı verilen Karantina Adası'nın karşısındaki yarımada üzerinde kurulan bölgede yapılan kazı çalışmaları sonucunda, yerleşmenin Prehistorik Döneme kadar uzanan, MÖ. 6000 yıllarına tarihlenen, insanlığın yerleşik hayata geçtiği Neolitik Çağ'dan (tarih öncesi çağlardan) Roma Dönemi sonuna kadar ulaştığı görülmüştür (Erkanal, 2002).

Batı Anadolu'da MÖ. 1050-1000 dönemlerinde kuruldukları düşünülen, on iki Ionia kenti arasında en son kurulan kent olma özelliğine sahip Klazomenai'nin, MS. 5. yüzyıla kadar varlığını sürdüğü bilinmektedir (Cadoux, 1938). Klazomenai, Urla İskele ve bu İskele'nin karşısında bulunan anakaraya 9,65 km uzaklıkta dar bir geçitle bağlanan Karantina Adası'nın üzerinde yerleşim göstermiştir (Bean, 1995).

1979 yılından beri yürütülen kazı çalışmaları antik kentin yerleşim ve mimarisi hakkında bilgi edinilmesini sağlamıştır. Bu kazılar sırasında anakarada MÖ. 4. yüzyıla tarihlenen ızgara (hippodamik) planlı düzenli bir yerleşim ve bu yerleşim üzerinde prostas tipi konutların varlığı ortaya çıkarılmıştır. Konut, avlu ve işlik/depo olmak üzere üç bölümden oluşan prostatlı evler 13,50 x 25,10 m boyutlarında inşa edilmiş olup merkezi bir avlunun kuzey bölümünde ana yaşam mekanları ve güney bölümünde üretime ait işlik ve depo (müştemilat) mekanları yer almaktadır (Bakır ve diğer., 2002).

Kazı çalışmalarında üretime ait MÖ. 6. yüzyıla tarihlenen üç zeytinyağı işliği ve demirci işliği açığa çıkarılmıştır. Zeytinyağı işliği üretim ve depo mekanından oluşmaktadır (Bakır ve diğer., 2000). Bu yapılar, Anadolu'da günümüzde de geçerli olan geleneksel üretim teknolojisinin çok eskilere dayandığını göstermesi açısından önemlidir.

Klazomenai halkının tarım kültürüne ait bilgiler antik yazar Strabon tarafından aktarılmaktadır. Strabon MÖ. 4. yüzyıl kenti Khyton yerleşimini tanımlarken "üzerinde tarım yapılan sekiz küçük adası ile bugünkü Klazomenai gelir." ifadesini kullanmıştır (Strabon, 2000, s. 207). Klazomenai halkının tarımsal faaliyet ile uğraştığı ve İzmir Körfezi içinde yer alan adalardan sekiz tanesini tarımsal üretim için kullandığı anlaşılmaktadır.

Klazomenai antik kentinin yanı sıra köy yerleşimlerin içinde ya da yakın çevresinde antik döneme ait buluntular tespit edilmiştir. Özbek Köyü'nün iki kilometre kuzeyindeki bölgede Arkaik dönemden Roma dönemine kadar tarihlenen seramik, değirmen taşları, lahit ve pithos parçalarına rastlanmıştır (Ersoy ve Koparal, 2008). Demircili Köyü'nün içinde yolun yanında konumlanan bir ahır yapısının ön duvarında Ion tarzı sütun başlığı yer almakta olup ilk çağ Aira kentinin kalıntılarının, çağdaş köy yerleşimi kurulmadan uzun bir zaman önce deniz yolu aracılığıyla yok olduğu belirtilmektedir (Umar, 1979).

4.3 Bizans Dönemi

Roma İmparatoru 1. Constantinus ile başlayan Bizans Uygarlığında, İmparator Hristiyanlığı din olarak kabul etmiş ve devlet içerisinde sistemsel bölünmeler ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, merkezdeki ana kilisenin oluşturduğu metropolitlikler ve bu metropolitliklere bağlı olan piskoposluklar oluşmuştur. Klazomenai, Ephesos Metropolitiğine bağlı piskoposluklar arasında yer alarak, Bizans İmparatorluğu'nun sonuna kadar buraya bağlı kalmıştır (Erim, 1999). Ramsay, Vourla'nın (Urla) yerini Klazomenai'nin yanında, Erythrai'nin bulunduğu alanın tersi yönünde olduğunu belirtmektedir (Ramsay, 1960). Bu dönemde Kuşçular ovası ve çevresinde tarıma dayalı birçok küçük ölçekli köy ve çiftlik tipi üretici yerleşim alanı bulunmaktadır (Derin, 2006).

4.4 Anadolu Selçuklu Dönemi

11. yüzyıldan itibaren Türkler, Orta Asya'dan Anadolu'ya akınlara başlamıştır. 1071 Malazgirt Savaşı'nda Bizanslılar Türklere yenilmiş; böylece Türklerin Anadolu'da ilerlemesi hızlanmıştır (Baykara, 1974). Çaka Bey, Batı Anadolu'daki fetihlerine 1081 yılında İzmir'i alarak başlamış; daha sonra Ege kıyı yerleşim alanlarına yönelmiştir. İlk olarak İzmir Körfezi'ne hakim olan Urla ve Foça'yı daha sonra Midilli, Sakız, Sisam ve Rodos adalarını ele geçirmiştir (Atay, 1978; Sevim, 1988). Çaka Bey'in Batı Anadolu'da göstermiş olduğu başarılar, Bizans İmparatoru ve Anadolu Selçuklu Hükümdarı Kılıçarslan rahatsız etmeye başlamış ve Çaka Bey 1093 yılında öldürülmüştür. 1098 yılında İzmir ve Urla tekrar Bizanslıların eline geçmiştir (Baykara, 1974).

4.5 Beylikler Dönemi

Anadolu Selçuklu Devleti Çaka Bey'in ölümünden sonra hakimiyetini giderek kaybetmiş, 1308 yılında tamamen dağılmıştır (Baykara, 1988). Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla, Anadolu'da Türkmen Beylikleri hakimiyet göstermeye başlamış; Germiyanoğlu subaşısı Mehmet Bey tarafından Aydınoğulları Beyliği, Eski İonia ve Lidya bölgesinde Birgi merkezli olarak kurulmuştur (Sevim ve Yücel, 1989). Bu dönemde İzmir ve Urla Bizanslıların hakimiyeti altındadır. 1261 yılında

Bizanslılar tarafından Cenevizlilere ticaret yapma hakkı verilmiş, daha sonra İzmir Cenevizlilerin Zaccaria ailesinin kontrolü altına girmiştir (Atay, 2003). Aydınoğulları Beyliğinin kurucusu Mehmet Bey 1327 yılında İzmir'in idaresini oğlu Umur Bey'e bırakmıştır (Akın, 1968).

Urla, Umur Bey ve deniz seferinde genellikle birlikte olduğu Bahadır Bey tarafından Aydın ilinin fethi sırasında alınmıştır (Akın, 1968). İzmir ve Sakız Adası arasında etkin olan deniz ticaretine bağlı olarak önemli bir konumda bulunan Urla'da yeni pazar arayışı başlayarak, kent ekonomik açıdan gelişim göstermiş; Zaccaria ailesi tarafından ara denetim merkezi olarak belirlenmiştir. Aydınoğlu Beyliği'nin deniz ticaretinin gerçekleştiği kıyı alanlarına hakim olması ile Ceneviz ve Venedikliler bu yerlere saldırılarda bulunmuşlar; Urla halkı da bu saldırılardan korunma amaçlı kentin iç kesimlerinde yerleşim göstermiştir (Atay, 2003).

1348 yılında Umur Bey'in ölmesiyle Beyliğin başına Hızır Bey geçmiştir (Akın, 1968). Bu tarihten sonra gerileme dönemine giren Aydınoğulları, 1348 yılında Hızır Bey'in Latinler ile yaptığı antlaşmayla, Hristiyanların Aydınoğullarının limanlarını serbest olarak kullanmasına ve gümrük vergilerinin yarısını almasına izin verilmiştir. Yabancılara verilen bu imtiyazlar nedeniyle Aydınoğullarının Urla üzerindeki faaliyetleri sınırlandırılmıştır (Uzunçarşılı, 1961; Sevim ve Yücel, 1989). 1390 yılında Yıldırım Beyazıt tarafından Osmanlı egemenliğine giren Aydın ili, 1402 yılında Ankara Savaşı'nda Timur'un Yıldırım Beyazıt'ı yenmesi ile tekrar el değiştirmiştir. Yıldırım Beyazıt'ın İzmir'e subaşı yaptığı Kara Hasan Ağa'nın kardeşi Cüneyt Bey'in 1426 yılında öldürülmesiyle Urla yeniden Osmanlı hakimiyetine girmiştir (Akın, 1968; Baykara, 1974).

Bu dönemde kırsal yerleşimlere ilişkin literatürde fazla bilgi bulunmamakla birlikte, Urla'da Sunkurlu, Kamanlu, Kuzgunlar, Dündarlu; Özbek yarımadasında Özbek, Yıvacalu ve Otacalu konar-göçer Türkmen cemaatlerinin yerleşik düzene geçişte kurdukları köy yerleşimleri yer almaktadır. Bu köyler bağlı oldukları cemaatlerin isimlerini taşımaktadır (Kütükoğlu, 2000b).

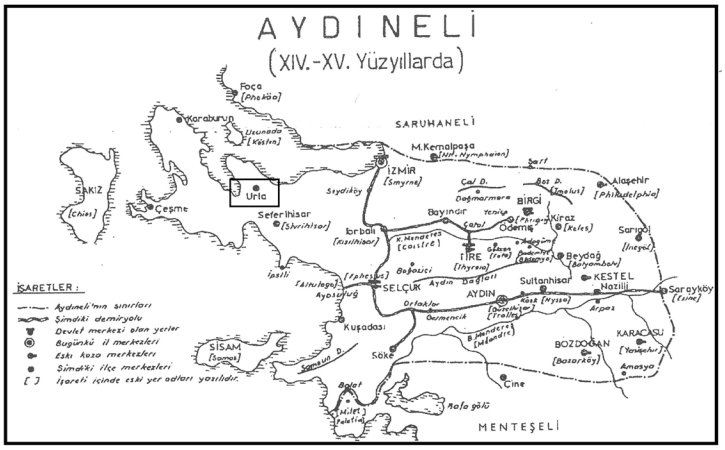

Şekil 4.2 14. ve 15. yüzyıllarda Urla (Akın, 1968)

4.6 Osmanlı Dönemi

15. yüzyılda Aydın Vilayeti İzmir kazasına bağlı bir nahiye olan Urla kenti, İzmir, Karaburun, Çeşme, Seferihisar gibi kıyı yerleşim alanları içerisindeki bölgede görülmektedir (Emecen, 2001). Kent, 1426 yılında Cüneyt Bey'in ölümü ile Osmanlı idaresi altına girmiştir (Baykara, 1974). Coğrafi konumu nedeniyle Urla, zaman içinde kara ve deniz ticaretinde ilerleme göstererek ekonomik açıdan gelişmiştir. Anadolu şehirlerine yollarla bağlanan İzmir'in, batı yönündeki ulaşımı önemli bir liman kenti olan Urla üzerinden sağlanmıştır (Kütükoğlu, 2000a). Urla deniz ticaretinde 1472 yılındaki Venedik donanması hücumlarına kadar geçen sürede Cenevizliler tarafından önemli bir odak noktası olmuştur (Atay, 2003).

Bu dönemde Sakız Adası ve Çeşme arasındaki ticari ilişki nedeniyle Çeşme ile Anadolu'nun iç kesimlerindeki bağlantı bu yol üzerinde konumlanan Urla aracılığıyla yapılmış; Urla dağıtım noktası özelliği taşımaktadır (Baykara, 1991). Bu özelliğinden dolayı Pazar alanı olan kent, 15. yüzyıla ait Vakıf kayıtlarında "Nefs-i Urla" olarak geçmiştir (Kütükoğlu, 2000a, s. 81).

Önemli bir merkez niteliğinde olan Urla'da bu yüzyıllara ait çok sayıda vakıf eserinin bulunması ekonomik açıdan gelişmişliği yansıtmaktadır. Urla, Kanuni Sultan Süleyman tarafından annesi Hafsa Sultan'a verilmiştir. Bu döneme ait Urla limanına bağlı 1.137 vergi yükümlüsü kaydı ve Hafsa Sultan Vakfı'na ait 240 vakıf dükkanı yer almaktadır (Faroqhi, 1986).

15. yüzyılda Çeşme Limanı dış ticarette etkin olup İzmir ve Urla İskeleleri sadece Osmanlı limanları arasında ticari faaliyet göstermektedir. Urla Gümrüğü, Sancakburnu'ndan Urla'ya kadar olan bölgedeki yalılardan yüklenen malların gelirini tutmuş ve Urla Gümrüğü'nün geliri 30.000 akçe, İzmir Gümrüğü'nün 80.000 akçe olarak belirtilmektedir (Kütükoğlu, 1985). Bu veriler İzmir'in gümrük gelirinin yaklaşık yarısına sahip olan Urla'da ticaretin gelişmiş olduğunu göstermektedir.

15. yüzyılın sonlarından itibaren Urla'da ekonominin gelişmesinde tarımsal faaliyetteki artışında etkisi fazladır. Kentte köy nüfusu ve tarım arazileri artmış; buğday ve arpa üretimine başlanmıştır. Tarım topraklarının zeytin yetiştirmeye uygun olan Urla'da zeytinyağı ve sabun üretimi de yapılmıştır. Urla'da bu döneme ait sabunhaneler ve Demircilü'de 7000 akçe öşürlük 6 tane, Tonuzluburnu'nda 5200 akçe öşürlük 7 adet zeytin değirmeninin varlığı tarımsal üretimin yapıldığının göstergesidir (Atay, 2003; Kütükoğlu, 2000a).

15. yüzyılda kırsal yerleşimlere ilişkin bilgiler Tahrir Defterlerine dayanmaktadır. 1467, 1478, 1528 tarihli Tahrir Defterleri'nde, Urla'da Rum isimli ve/veya Rum nüfusun olduğu bir köyün varlığına rastlanmamıştır. Kırsal yerleşimler padişah hassı ve tımar köyleri içerisinde yer almakta olup vakıf köyü yoktur. 1467 tarihli Tahrir Defterinde Urla'da 42 haneli Ildırı; 1478 tarihli Tahrir Defterinde 44 haneli tımar köyü Demircili (Temürcili); Gazideresi, Kuzgunlar, Sunkurlu, Kızılca, Dündarlu, Özbek yarımadasında Yuvacalı ve Otacalı padişah hassı köyleri yer almaktadır (Kütükoğlu, 2000a). Bu köylerin hane sayılarından küçük ölçekli yerleşim birimleri olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4.1 Urla nahiyesi has köyleri nüfusu, 1478 yılı (Kütükoğlu, 2000a)

Köyler	Hane sayısı
Gazideresi	25
Kuzgunlar	49
Sunkurlu	37
Kızılca	73
Dündarlu	25
Yıvacalu ve Otaca	25
Toplam	234

Bununla birlikte, Kuşçular ovasının doğusunda yamaçta kurulan Helvacılar, Devederesi, Akpınar (Akmar) ve ovanın güneyindeki Sarıabdallar erken Osmanlı Dönemi'ne ait köy yerleşimleri olup bu döneme ait cami yapıları yer almaktadır (Derin, 2006).

15. yüzyıl sonlarından itibaren Urla'da 4-8 haneden oluşan bir veya birkaç aileyi barındıran, 20-80 dönümden oluşan küçük iskan yerleşimleri ortaya çıkmıştır. Bu alanlar yaya çiftlikleri olup küçük askeri yerleşim birimleridir. Bu çiftlikler sonraki yıllarda gelişerek ayrı iskan yeri olmuş ve bu özelliğini 19. yüzyıl sonuna kadar sürdürmüştür. Yaya çiftliğinin bulunduğu köylerin yanı sıra bazı padişah hassı ve tımar köylerinin içinde de yaya çiftlikleri yer almaktadır. Yaya çiftliklerinin bulunduğu köy yerleşimleri Birgicek, Zeytün, Temürcili (Demircili), Malkoç, Kadıköyü, Balıklağu (Balıklıova), Özbek, Çamlı, Tonuzluburnu'dur (Baykara, 1991).

16. yüzyılda Urla bir liman kenti olarak, 15. yüzyıldaki önemini yitirmeye başlamış, yerini İzmir Limanı almıştır. Bu gümrük gelirlerinden açıkça görülmektedir. 1604 ve 1607 yılları arasında İzmir'in gümrük geliri 981.854 akçeden 1.332.733 akçeye çıkarken Urla'nın geliri 112.523 akçeden 103.423 akçeye gerilemiştir (Goffman, 1995). Ticaretin İzmir'e kaymasıyla Urla ekonomisinde tarımsal faaliyet etkin faktör olmuş ve kent tarımsal üretim yapan bir merkez haline gelmiştir (Atay, 2003).

16. yüzyıl başında İzmir ve Urla merkezleri dışında gayrimüslim nüfus yoktur (Kütükoğlu, 2000b). Ancak 16. yüzyılın ikinci yarısına ait yapılan nüfus istatistiklerinde Urla'da büyük bir nüfus artışı görülmektedir. Urla nüfusu 1528 yılında 3.000'e yakın iken 1575 yılında 6.600'e ulaşmaktadır (Atay, 2003). 1528 ve 1575 yılları arasındaki nüfus oranlarına bakıldığında Urla'da %69,5 değerinde bir artış hesaplanmıştır. Bu artışın sebebi 1566 yılında Sakız'ın, 1571'de Kıbrıs'ın ele geçirilmesi ile birlikte Ege Adaları'ndan Urla'ya göçlerin başlamasıdır (Kütükoğlu, 2000a). 1570'li yıllarda Urla, İzmir hariç gayrimüslim nüfusu barındıran bir yerleşim haline dönüşmüştür (Martal, 1999). Kırsal yerleşimlere gelindiğinde 1478 ve 1528 yılları arasında Gazideresi dışında Kuzgunlar, Sunkurlu, Kızılca, Dündarlu, Yuvacalı

ve Otacalı'da hane sayılarında %100'ün üzerinde bir artış hesaplanmıştır (Kütükoğlu, 2000a).

16. yüzyılda Urla'da köyler Türk ya da cemaat adı taşıyan yerleşim yerlerinden oluşmaktadır (Kütükoğlu, 2000b). 15. yüzyılda Urla'ya bağlı olan Ildırı, Balıklağu ve Birgi ovasının köyleri (Zeytinler, Zeytineli) 16. yüzyılda Çeşme'ye bağlanmıştır (Kütükoğlu, 2000a). Bu bağlamda, Özbek yarımadasının batısında kalan köylerin Çeşme'ye dahil olduğu görülmektedir.

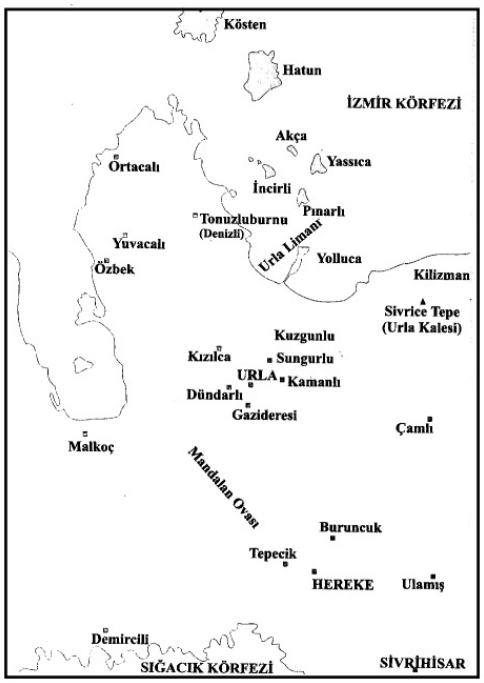

Şekil 4.3 15. ve 16. yüzyılda Urla ve köyleri (Caymaz ve Emeç, 2003)

Kırsal yerleşimler vakıf ve tımar köyleri içerisinde yer almaktadır. 1520 yılından sonra Urla kenti ve vakıf köylerinin tüm gelirleri Kanuni Sultan Süleyman tarafından annesi Hafsa Sultan'a verilmiş ve o da gelirleri Manisa'da külliye inşasına aktarmıştır. Tablo 4.2'de görüldüğü gibi Urla'da Kamanlı, Gazideresi, Kuzgunlar, Sunkurlu, Kızılca, Dündarlu, Yıvacalu ve Otacalu, Özbek Köyleri, Hafsa Sultan vakıf köyleri olup Gazideresi dışındaki köyler büyük ölçekli yerleşim birimleridir (Kütükoğlu, 2000a).

Tablo 4.2 16. yüzyılda Urla vakıf köyleri nüfusu (Kütükoğlu, 2000a)

Köyler/Hane sayısı	1528 yılı	1575 yılı
Kamanlu	177	272
Gazideresi	26	34
Kuzgunlar	124	172
Sunkurlu	137	121
Kızılca	102	171
Dündarlu	88	75
Yıvacalu ve Otacalu	65	68
Özbek	95	192

Tablo 4.3'de görüldüğü gibi tımar toprakları içerisinde Çamlu, Demircilü, Malkoç ve Tonozluburnu Köyleri bulunmakta olup hane sayısı değerlendirildiğinde Çamlu dışındaki köyler küçük ölçekli yerleşim birimleridir (Kütükoğlu, 2000a).

Tablo 4.3 Urla tımar köylerinin nüfusu (Kütükoğlu, 2000a)

Köyler/Hane sayısı	I. Selim	1528 yılı	1575 yılı
Çamlu	246	171	216
Demircilü		76	54
Malkoç		24	7
Tonozluburnu		72	60
Toplam		343	337

17. ve 18. yüzyıllarda Urla geçmiş dönemlerdeki canlılığı kaybetmiş, kırsal bir yerleşim merkezi haline gelmiştir (Atay, 2003). 17. yüzyılda Urla ve köyleri hakkında çoğunlukla seyyahların verdiği bilgiler yer almaktadır. 1678 yılında Urla'da bulunmuş olan Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nde kent ve köylerden bahsetmektedir. Sığacık Sancağı'na bağlı 11 mahalle ve 40 köyden oluştuğunu kentte 3.000 taş yığma, toprak damlı konutun olduğuna ve konutların mermere benzeyen beyaz taş kullanılarak kireç sıvasız olarak yapıldığına değinmiştir. Gelir kaynağının zeytin ve üzüme dayalı tarımsal üretim olduğunu belirterek, kentte 240 zeytinyağı değirmeni, 70 sabun imalathanesi, 200 ticari dükkan bulunduğunu söylemektedir.

Bunların dışında Tekke, Vakıflar, Süleymanlı, Kızılca ve Kuşçular Köylerinin varlığından bahsetmektedir (Çelebi, 1935).

18. yüzyıla gelindiğinde Urla'da gayrimüslim nüfusun büyük artış göstermesi ve ticari etkinliğin gerilemesi dikkat çekmektedir. Kentte Türk nüfus, Ege Adaları'ndan göç eden Rum nüfus ve salgın hastalıkların artması nedeniyle %60 oranında azalmıştır (Atay, 2003). 18. yüzyılda Urla'da bulunmuş olan gezgin Chandler, kentin salgın hastalıktan dolayı boşalmış olduğunu belirterek Urla halkının yüksek bir ovada yerleşim gösterdiğini belirtmiştir (Chandler, 1971).

18. yüzyıl boyunca deniz ticaretinde İzmir limanının etkin olmasına bağlı olarak Urla ekonomisi gerilemiştir. Tarımsal faaliyet ticaret kadar gelişim gösterememiş, kent canlılığını kaybetmeyi sürdürerek giderek küçülmüştür (Atay, 2003). Bu yüzyıl sonlarında giderek artan göç nedeniyle gayrimüslim nüfusun artması sosyal yapı da değişime neden olmuştur. 1794 yılında Urla'da bulunmuş olan seyyah J. Dallaway'ın Birgi'de Rum evinde konakladığını belirtmesi, bu dönem içerisinde Rum köyü ya da Türk-Rum nüfusun bir arada yaşadığı köylerin varlığını göstermektedir (Baykara, 1991).

19. yüzyılda Urla, Aydın Vilayeti'nin İzmir Sancağı'na bağlıdır. 18. yüzyıl içinde bağcılık ile uğraşan Urla halkı, toprakların bağ yetişmesine uygun olmasından dolayı 19. yüzyılda da bu üretimi sürdürmüştür. Fakat Türk nüfus topraklarında çalıştıracak işçi bulmakta zorluk yaşamaktadır. Bu nedenle adalardaki zor koşullardan dolayı göç eden Rumlar çiftliklerde çalıştırılmaya başlanmıştır (Baykara, 1991). 18. yüzyıl sonlarından itibaren giderek artan Adalardan göç, 19. yüzyıl boyunca devam etmiştir. Başlangıçta işçi olarak çalışmaya gelen Rum nüfus, zaman içinde Osmanlı tebası olarak Urla'da yerleşim göstermiştir (Atay, 2003). İpekoğlu, Rum nüfusun 19. yüzyıl başlarında Adalar'dan çalıştırılmak üzere Urla yarımadasına getirildiğini, halkın zaman içinde yerleşik düzene geçerek, bağcılık ile uğraşmaya ve koyun yetiştirmeye başladıklarını aktarmaktadır (İpekoğlu, 1990).

19. yüzyılda Urla'da geçim kaynağı bağcılık ve kuru üzüm ticaretidir. Ancak 1890-1900 yılları arasında görülen filoksera (asma biti) hastalığı nedeniyle

tarlalardan verim alınamamıştır. Rumlar bu arazileri bağ yapmak için devralarak toprağı kullanılabilir hale getirmiş ve yetiştirdikleri bağların yarısına sahip olmuştur. Zaman içinde Rumlar bu şekilde toprak sahibi olmaya başlamıştır (Milioris, 2002). Bu dönemde kuru üzüm ticaretinden elde edilen ürünler zirai ürün talebi içinde olan Avrupa ve Amerika'ya ihraç edilmeye başlanmıştır. Urla Limanı'ndan gümrüksüz mal ihracının yapılabilmesi kentte ticari faaliyetin canlanmasına neden olmuştur (Atay, 1978). Urla'da ikinci geçim kaynağı zeytinciliktir. Urla yarımadası topraklarının zeytin ağacının yetişmesine elverişli olması sayesinde zeytin ve zeytinyağı üretiminin yanı sıra sabun üretimi de yapılmıştır (Mater, 1982).

Yabancı yatırımcılar tarafından İzmir ve Çeşme arasındaki ticaret ilişkilerinde kolaylık sağlanması amacıyla iki yerleşim alanını birbirine bağlayan bir demiryolu hattı yapılması düşünülmüştür. İzmir-Urla arası 2 saat olan projede Urla birinci sınıf, Urla iskelesi ikinci sınıf, Kilizman, Gülbahçe ve Birgi Köyü üçüncü sınıf istasyon olarak belirlenmiştir. Bunun dışında Nohutalan Köyü durak yerlerinden birisini bulundurmakta olup hat Balıklıova Köyüne kadar ulaşmakta idi (Atay, 1978).

19. yüzyıl başlarında Türk nüfusun hakim olduğu Urla'da yüzyılın sonlarına doğru durum değişiklik göstermiş; salgın hastalık ve savaşlar nedeniyle Rum nüfus sayı ve oran olarak artmıştır. İzmir'de görülen salgın hastalıklar Urla yarımadasını da etkilemiş olup yarımadanın birçok Türk köy yerleşim yeri boşaltılmıştır. 1826 yılından sonra Hristiyanlar askerlik vergisi ödeyerek askerlik yapmamaları, Türk erkeklerinin de ülkeyi koruma görevinden dolayı askere giderek geri gelmemesi nüfusun azalmasında etkili olmuştur (Beyru, 2000). Bunların dışında 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra yabancılara mülk edinme hakkı verilmesi gayrimüslim nüfusun artmasında bir diğer önemli faktördür (Atay, 2003).

Urla'da 19. yüzyılın sonlarında yapılan nüfus sayımlarında Rum nüfusun Türk nüfusa göre fazla olduğu aşağıdaki tablolarda görülmektedir. Aydın ili 1891 yılı nüfus kayıtlarında Rumlar başta olmak üzere Müslüman, Ermeni, Musevi ve yabancıların yaşadığı tespit edilmiştir. Sayı olarak 8.116 Türk, 12.054 Rum, 16 Ermeni, 282 Musevi ve 2.773 yabancı uyruklu bulunmaktadır (Beyru, 2000).

Tablo 4.4 1894 tarihli Aydın salnamesinde Urla nüfusu (Mater, 1982)

Müslüman	8.570
Rum	13.168
Yabancı	2.695
Toplam	24.433

1830'lu yıllara kadar Urla'da Yahudi Cemaati bulunmaz iken, 1831 yılında Urla'da 22 evde 50 Yahudi yaşamakta olup 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde 15 Yahudi'nin kırsal alanda yerleşim gösterdiği tespit edilmiştir (Bora, 1995). Urla'da yaşayan Rum nüfusun Türk nüfusta olduğu gibi %70-75'i kırsal alanlarda yaşamakta olduğu aşağıdaki tabloda görülmektedir (Emiroğlu, 1988).

Tablo 4.5 1894 senesinde Urla'da yaşayan müslüman, rum ve diğer yabancı nüfus (Mater, 1982)

Urla	Kazanın toplam nüfusu	Kasaba nüfusu
Müslüman	19.435	3.200
Rum Ortodoks	6.958	1.000
Yabancılar	260	260
Yahudiler	15	15
Toplam	26.668	4.475

19. yüzyılda Urla yarımadasının Urla bölge sınırları içerisinde sayıca 350 konutun olduğu Gülbahçe ve 100 konutun olduğu Söğütköyü gibi büyük köy yerleşimlerin yanı sıra konut sayılarının 5 ile 50 arasında değişim gösterdiği Özbek, Güvendik, Denizli, Kocadere, Yuvacaköy, Manastır, Mengüs, Ören, Cumalıköy, Yukarıokul, Yeğne, Mersinliçeşme, Düverli, Devederesi ve Kazpınarı gibi çok sayıda küçük ölçekli köy yerleşimi yer almaktadır. Köy yerleşimleri denizden gelen saldırılar nedeniyle güvenlik amaçlı kıyıdan bir miktar içeride yamaçta kurulmuş olup konut yapıları iki katlı, taş yığma ve toprak damlı olarak inşa edilmiştir (Mater, 1982). 1868 yılında kurulan Uzunkuyu Köyü 515 nüfusa sahiptir (İzmir il yıllığı, 1973).

Urla kenti ve köy yerleşimlerinde 1883 yılında çok sayıda yapının hasar görmesine hatta yıkımına neden olan deprem meydana gelmiştir. Urla'da 11 köy

yerleşimi olup 3.273'ü merkezde olmak üzere toplam 4.498 konut yapısı hesaplanmıştır. Köy yerleşimlerinin kent merkezine oranla daha çok zarar gördüğü bu depremde, Gülbahçe'de konutların yaklaşık tamamı yıkılırken Özbek, Sarı Abdullah, Denizli, Kuşçular, Kocadere, Güvendik, Devederesi, Demirciler, Kızılca Köylerinde konutların hasarlı olduğu tespit edilmiştir (Satılmış, 2012).

19. yüzyılın sonlarında Urla'da tarımsal faaliyette üzüm ve zeytin en önemli ürünleri oluşturmaktadır. Bunun en açık kanıtı ürünlerin üretim miktarında görülmektedir. 1896 yılında tarımsal üretimde 30.000 kental kuru üzüm, 60.000 kental Razakı ve Sultaniye üzümleri, 30.000 kental zeytinyağı ve toplam 85-90 kg buğday, arpa, yulaf ve diğer hububat elde edilmiştir (Atay, 2003). Bu dönemde tarımsal üretim ile birlikte kireç imalatı ve mangal kömürü de gelir kaynağı olup bu ürünler Düverli Köyü'ne ait limandan Ege Adaları'na ihraç edilmiştir (Mater, 1982).

20. yüzyıl başında Urla, İzmir Sancağına bağlı 13 kazadan birisidir (Bora, 1995). Yüzyıl başlarında Urla'da Rum nüfus Türk nüfusa göre fazladır. 1912 yılında Urla'da 33.301 olan toplam nüfusun 9.360 Müslüman, 23.990 Rum, 105 Ermeni ve 417 Musevi'dir (Atay, 2003). Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile İzmir 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. 16 Mayıs günü, Rum çeteleri Urla'nın Türk köylerine ilk hücumlarını yapmış; Kuşçular, Kızılcaköy, Devederesi Köyleri yakılmıştır. Urla'da 120 kişilik Türk askeri 800 kişilik Rum çetesini sindirmiştir. Urla halkı çevredeki Türk köylerinin yakılması ve ırza geçme olaylarının başlaması ile Alay Kumandanı Yarbay Kazım'a katılmıştır (Coşar, 1919). Bunun dışında savaş döneminde Akmar, Serapdallar ve Mendalan Köyleri de yakılmıştır (Tunçağ, 2003). 3 yıl boyunca işgal altında kalan Urla'da Türkler Yunanlılar yüzünden zor günler geçirmiştir. 12 Eylül 1922'de Albay Çolak İbrahim Bey, Türk ordusu ile birlikte Bademler Köyü üzerinden Urla'ya girerek, kenti işgalden kurtarmıştır (Parlak, 1983). Kurtuluş savaşından sonra Urla yarımadasında yaşayan Rumlar Yunanistan'a gönderilirken; Balkanlar, Girit ve Arnavutluk'tan Türk-Müslüman nüfus Urla'ya göç etmiştir (Tunçağ, 2003). Yoğun göçler ve buna bağlı olarak değişen ekonomik yapı ile 1920'li yıllardan sonra Urla'da çok sayıda köy yerleşimi terk edilmiştir (Emiroğlu, 1988).

4.7 Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet'in 1923 yılında ilan edilmesinden sonra, 20 Nisan 1924'de çıkarılan 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu içinde yer alan 89-91. maddeler kapsamında sancaklar sistemi kaldırılmıştır. Aydın Vilayeti yerine İzmir Merkez Sancağı, İzmir Vilayeti olarak kurulmuştur. Urla İzmir Vilayetinin ilçelerinden biri olmuştur (İzmir il yıllığı, 1973).

Urla'ya gelen Türk-Müslüman nüfusun göçleriyle birlikte, 1923 yılında kent nüfusu erkek ve kadın toplam 2.923 Müslüman, erkek ve kadın toplam 428 gayrimüslimden bulunmakta olup kırsal nüfus daha fazladır. Urla, merkez ve Gülbahçe olmak üzere 2 nahiye ve 23 köyden oluşmaktadır (Serçe, 2001).

Tablo 4.6 1923 senesi İzmir vilayeti istatistiği (Serçe, 2001)

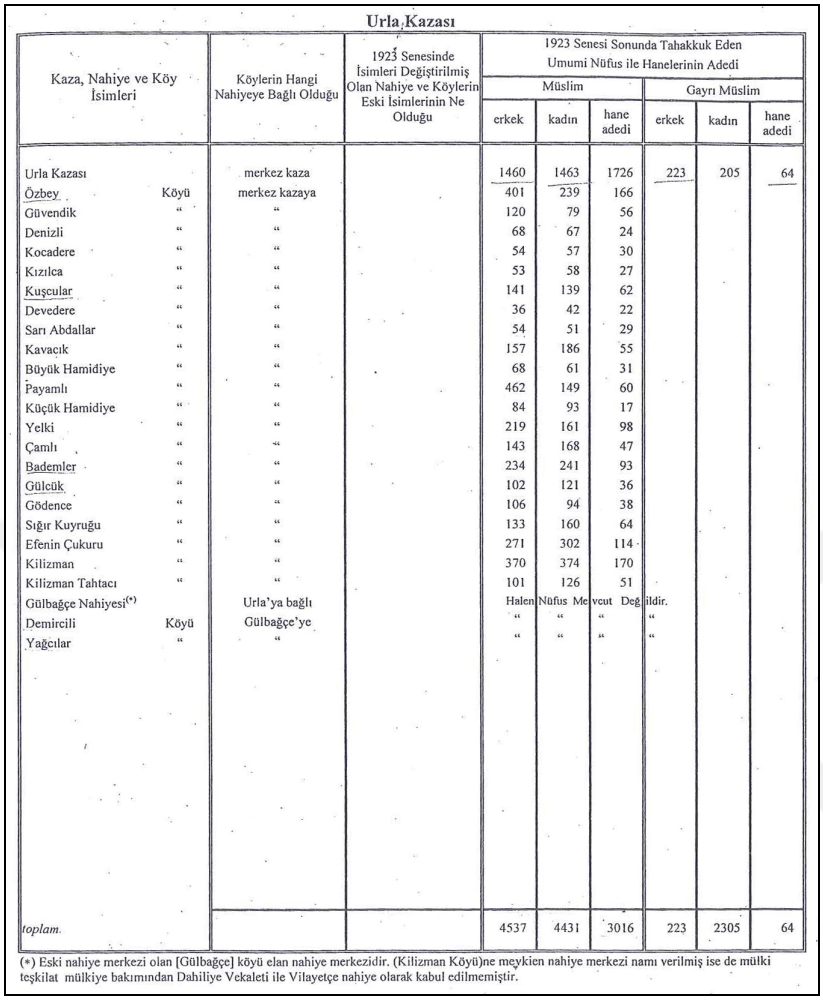

Urla Kazası

Kaza, Nahiye ve Köy İsimleri		Köylerin Hangi Nahiyeye Bağlı Olduğu	1923 Senesinde İsimleri Değiştirilmiş Olan Nahiye ve Köylerin Eski İsimlerinin Ne Olduğu	1923 Senesi Sonunda Tahakkuk Eden Umumi Nüfus ile Hanelerinin Adedi					
				Müslim			Gayrı Müslim		
				erkek	kadın	hane adedi	erkek	kadın	hane adedi
Urla Kazası		merkez kaza		1460	1463	1726	223	205	64
Özbey	Köyü	merkez kazaya		401	239	166			
Güvendik	"	"		120	79	56			
Denizli	"	"		68	67	24			
Kocadere	"	"		54	57	30			
Kızılca	"	"		53	58	27			
Kuşcular	"	"		141	139	62			
Devedere	"	"		36	42	22			
Sarı Abdallar	"	"		54	51	29			
Kavacık	"	"		157	186	55			
Büyük Hamidiye	"	"		68	61	31			
Payamlı	"	"		462	149	60			
Küçük Hamidiye	"	"		84	93	17			
Yelki	"	"		219	161	98			
Çamlı	"	"		143	168	47			
Bademler	"	"		234	241	93			
Gülcük	"	"		102	121	36			
Gödence	"	"		106	94	38			
Sığır Kuyruğu	"	"		133	160	64			
Efenin Çukuru	"	"		271	302	114			
Kilizman	"	"		370	374	170			
Kilizman Tahtacı	"	"		101	126	51			
Gülbağçe Nahiyesi(*)		Urla'ya bağlı		Halen Nüfus Mevcut Değildir.					
Demircili	Köyü	Gülbağçe'ye		"	"	"	"		
Yağcılar	"	"		"	"	"	"		
toplam.				4537	4431	3016	223	2305	64

(*) Eski nahiye merkezi olan [Gülbağçe] köyü elan nahiye merkezidir. (Kilizman Köyü)ne meykien nahiye merkezi namı verilmiş ise de mülki teşkilat mülkiye bakımından Dahiliye Vekaleti ile Vilayetçe nahiye olarak kabul edilmemiştir.

Bu süreçte kırsal yerleşimlere ilişkin bilgiler idari yapıya dayanmaktadır. Demircili Köyü, 15. yüzyıldan itibaren tarihsel kaynaklarda yer almaktaysa da Umar, Demircili Köyü'nü 1950'li yıllarda kurulan küçük bir yerleşim olarak ifade eder (Umar, 1979). Sosyolog Yaka, Barbaros Köyü'nün ismi ve idari yapısı hakkında bilgi vermektedir. Barbaros Köyü'nün, 19. yüzyılın sonlarına kadarki kayıtlarda yerleşimin nahiye merkezi olması nedeniyle Sıradam Nahiyesi olarak geçtiği, 1912 yılında Çeşme Kaymakamı tarafından Sıradam Nahiyesi'nin adının Barbaros olarak değiştirildiği ancak köyün adının Sıradam olarak kaldığı, 1931 yılında ise nahiye merkezinin Uzunkuyu'ya taşınması ile köyün adının Barbaros olarak değiştirildiği, 1954 yılına kadar Çeşme'ye bağlı olan köyün bu tarihte Urla'ya bağlandığından söz edilmektedir (Yaka, 2016). Ovacık Köyü, 1965 yılında kurulmuş olup Urla kırsal

yerleşimleri arasında en son kurulan köy özelliğine sahiptir V. Erköse (kişisel iletişim, 10 Eylül 2015).

1970 yılına gelindiğinde Urla'da 21.170 toplam nüfusun 8.529'u köylere ait olup toplam 20 köy vardır (İzmir il yıllığı, 1973). Yüzyılın ikinci yarısında Urla'da kent nüfusunun köye oranla daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 4.7 1970 yılı Urla ilçesi belediye ve köylerinin nüfus, hane sayıları ve uzaklıkları (İzmir il yıllığı, 1973)

SIRA NO	BELEDİYE-NİN ADI	KÖYÜN	NÜFUS (1970 Sayımına Göre)			HANE	UZAKLIĞI		
			TOPLAM	ERKEK	KADIN	SAYISI	Bucak Merk.	İlçe Merk.	İl Merk.
		— MERKEZ BUCAĞI —							
1	URLA	—	12641	6790	5851	2809	—	—	36
2	«	Bademler	795	363	432	180	—	10	47
3	«	Balıkova	449	228	221	105	—	32	69
4	«	Demircili	120	60	60	30	—	15	52
5	«	Denizli (Kocadere)	371	186	185	70	—	8	45
6	«	Gödence	434	207	227	93	—	22	59
7	«	Gölcük	243	129	114	41	—	19	56
8	«	Gülbahçe	1041	510	531	192	—	13	50
9	«	Güvendik	333	178	155	79	—	11	48
10	«	Kuşçular	566	315	251	130	—	3	40
11	«	Ovacık	148	69	79	23	—	6	43
12	«	Özbek	724	377	347	185	—	15	52
13	«	Yağcılar	290	151	239	99	—	15	52
14	«	Zeytinalan	766	405	361	132	—	9	28
	TOPLAM		18921	9968	8953	4168			
		— BARBOROS BUCAĞI —							
1	«	Barbaros	515	242	273	122	6	29	66
2	«	Birgi	106	51	55	38	2	26	63
3	«	Kadıovacık	306	143	163	69	9	32	69
4	«	Nohutalanı	174	90	84	31	2	27	64
5	«	Uzunkuyu	498	245	253	166	—	25	622
6	«	Zeytinli	298	141	157	65	7	32	69
7	«	Zeytinler	352	191	161	44	1	24	61
	TOPLAM		2249	1103	1146	485			
İLÇE TOPLAMI			21170	11071	10099	4653			

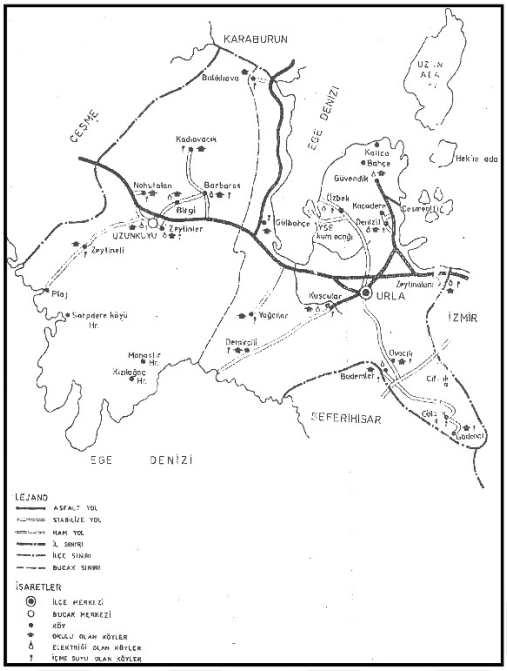

Şekil 4.4 1970 yılında Urla ve köyleri (İzmir il yıllığı, 1973)

1980'li yıllarda Urla yarımadasında nüfusun %60'ından fazlasını mübadele dönemi içerisinde Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya ve Arnavutluk'tan gelen göçmenler oluşturmakta olup göçmen nüfusun en fazla olduğu bölge Urla olarak belirlenmiştir (Mater, 1982). Uzunkuyu ve Yağcılar'da Yunanistan'dan göç eden vatandaşlar; Gülbahçe'de Arnavut ve Giritliler; Nohutalan'da Boşnaklar yerleşim göstermiştir (Uyal, 2000).

Cumhuriyet Dönemi içerisinde Urla'da etnik nüfustaki değişime bağlı olarak üretim biçimi de farklılaşmış olup üzüm yerini tütün almıştır. Tarımsal faaliyetteki değişimde iki sebep etkili olmaktadır. Bunlardan biri bağ bakımının zor olması diğeri gelen mübadillerin (Arnavutlar, Boşnaklar) bağcılığı bilmemesidir. Giritliler ise tapuları karşılığında aldıkları tarlalarda bağcılığı sürdürmüşlerdir. Bunun dışında Urla topraklarında yetişen üzümden şarap üretimi yapılmıştır. 1943 yılında Bölükbaşıoğlu Ailesi Tellibağ Şaraphanesi kurmuş olup o dönemde şarapçılık Türkiye'nin 13. veya 14. şaraphanesi seviyesine ulaşmıştır. Urla'da 1980'li yıllardan sonra üzüm ve zeytin tarımı büyük ölçüde gerilerken, tütün tamamen bitmiştir. Tarım arazileri kentli kesime tapu karşılığı satılmaktadır (Tunçağ, 2003).

BÖLÜM BEŞ

URLA BÖLGESİ KIRSAL MİMARİ DOKUSUNUN İNCELENMESİ

5.1 Urla Bölgesi Kırsal Yerleşim ve Mimari Dokunun İncelenmesi

Urla bölgesi kırsal mimari mirasının incelenmesi çalışmasında, kırsal yerleşimler coğrafi konumlarına göre dağ, kıyı ve ova köyü olarak sınıflandırılmıştır. Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar ve Ovacık dağ köyleri; Özbek, Balıklıova, Gülbahçe ve Demircili kıyı köyleri; Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan ve Kuşçular ova köyleridir. Tez çalışması köy tarihi merkezleri odaklı ele alınmakla birlikte merkez dışında da erken yerleşim alanları ve köy yakın çevresindeki kırsala ait alanlar dahil edilmiştir.

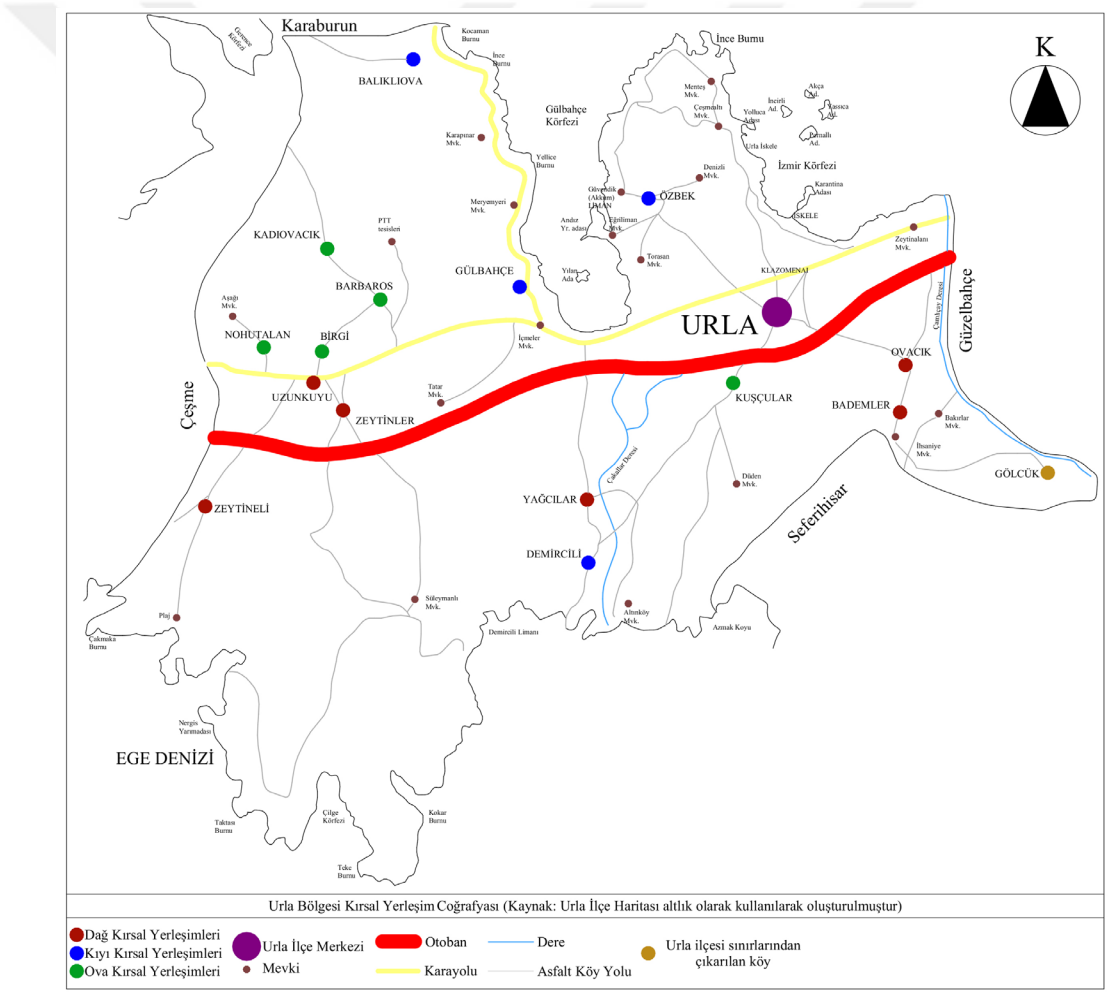

Şekil 5.1 Urla bölgesi kırsal yerleşim cografyası (Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen Urla ilçe haritası kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

Kırsal miras odaklı yapılan bu çalışmada, yerleşim ve mimari dokunun incelenmesi 15 adet köy yerleşimi üzerinden aşağıda belirtilen iki parametrede incelenmesi uygun görülmüştür.

- Yerleşim Dokusu Özellikleri
- Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Kırsal yerleşim dokusu sokak ve açık alanlar, ortak kullanım mekanları, anıtsal ve kamusal yapılar ve geleneksel konutlardan oluşmakta olup bu yapıların biçimlenişinde topografik özellikler temel belirleyicidir. Bu tespitler doğrultusunda, köylerin yerleşim örüntüsünün ortaya konulması amacıyla Yerleşim Dokusu Özellikleri aşağıda belirtilen 4 adet başlık altında ele alınmıştır.

- Topografya-Yerleşim İlişkisi
- Sokak Dokusu
- Ortak Alanlar
- Anıtsal ve Kamusal Yapılar

Bu çalışmada, ortak alanlar içeriğinde köy meydanı, köy kahvehaneleri, park, dere vs. gibi günümüz ortak mekan kullanımları ve açık alanlar; anıtsal ve kamusal yapılar içeriğinde ise dini yapılar, ait olduğu dönemin kamu yapıları, geleneksel üretim mekanları, eğitim yapıları ve anıt yapılar tanımlanmaktadır. Kamu/kamusal yapılar derken "genel kullanıma izin veren yapı grupları" ifade edilmektedir (Gürallar, 2009, s. 54).

Urla bölgesi kırsal yerleşimlerinin temel birimlerinden olan geleneksel konutlar, topografya ve iklim gibi fiziki çevre özelliklerinin yanı sıra üretim biçimi, ekonomik faaliyet, yerel kültür, yaşam biçimi, sosyal ilişkiler ve folklorik unsurlara bağlı olarak şekillenmiştir. Geleneksel konutların ölçek ve oranları, kullanımları, yapı malzemeleri ve tekniğinin belirlenerek yapıların mekansal ve yapısal niteliklerinin ortaya konulması Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri ana başlığı içerisinde aşağıda belirtilen 4 adet alt başlık altında ele alınmış olup bölge özelinde konut tipolojileri irdelenmiştir.

- Konut-Dış Mekan İlişkisi
- Konut Tipolojisi
- Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı
- Bozulmalar

Geleneksel konut yapılarında açık alan kullanımı konut yaşamının önemli bir birimidir. Bu nedenle, açık alanlar konutun kapalı alanı ile birlikte değerlendirilmiştir. Konut arazisi içerisinde kapalı alan dışında kalan mekanlar açık alan; konut inşaat alanı içerisindeki tüm mekanlar kapalı alan olarak tanımlanmıştır.

Konut tipolojisinin belirlenmesinde plan özelliklerinin etkin olduğu tespit edilmiştir. Konutlar, tek veya iki katlı olmalarının yanı sıra sofalarının orta veya yan olması, dıştan veya içten merdiveni olmaları ve tek, iki, üç veya dört odalı olmaları gibi parametrelerle değerlendirilmiştir. Plan şemalarında oda sayısı, ana yaşam katı olan üst kat bağlamında ele alınmıştır. Bu bağlamda, konut tipolojisinde aşağıdaki özellikler belirleyici öğe olarak alınmıştır.

- kat sayıları
- katlar arasındaki ilişkiler
- oda sayıları
- katların kullanımı

Yapım sistemi ve malzeme kullanımı duvarlar ve döşemeler olarak iki ana başlık altında incelenmiştir. Duvarlar alt başlığı altında düşey bileşenler, dış duvarlar, iç bölme (ara bölücü) duvarları, ocak ve bacalar, kapı ve pencereler; döşemeler alt başlığı altında yatay bileşenler zemin, ara kat ve tavan döşemeleri, çatı konstrüksiyonu ile merdivenler detaylandırılmıştır.

5.2 Dağ Kırsal Yerleşimleri

5.2.1 Zeytinler

5.2.1.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri

Zeytinler Köyü'nde, Kurtuluş Caddesi ve On Dört Eylül Caddesi eski İzmir-Çeşme yolu olması nedeniyle anıtsal ve kamusal yapılar bu caddeler üzerinde yayılım göstermekte olup varlıklı ailelerin yaşamını sürdürmüş olduğu ve aynı konut tipolojisine sahip bitişik düzendeki ikiz geleneksel konutları ile farklılaşmaktadır.

5.2.1.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi. Sürekli yerleşik düzende gelişim gösteren Zeytinler, merkez ve Tatar olmak üzere iki alt yerleşim alanından oluşmaktadır. Köy yerleşimi, hafif eğimli bir arazide yamaçta kurulmuştur. Köy yerleşiminin 1950'li yıllardan sonra düzlük alana aşağıya doğru kaymaya (kuzey yönü) başladığı ifade edilmektedir. 1990'lı yıllarda yerleşimin güneyinden geçen İzmir-Çeşme otoyolunun açılması nedeniyle bu yol üzerinde yer alan geleneksel konutlar yıkılmıştır. Yerleşimin ortasından geçen otoyol, köyü ikiye bölmüştür. Bu bağlamda, yerleşimin sınırları yeniden belirlenmiştir. Günümüzde otoyol köyün güney sınırını tanımlar. Yerleşimi etkileyen temel unsur, eğimli arazi yapısıdır. Topografya ile uyumlu biçimlenen yapılar sıkışık veya bitişik düzendedir. Köy yerleşiminde doğu-batı doğrultulu köpek düşen deresi ve kuzey-güney doğrultulu kapuz deresi olmak üzere iki adet küçük ölçekli dere bulunmaktadır.

Şekil 5.2 Zeytinler Köyü yerleşim dokusu (Kişisel arşiv, 2015)

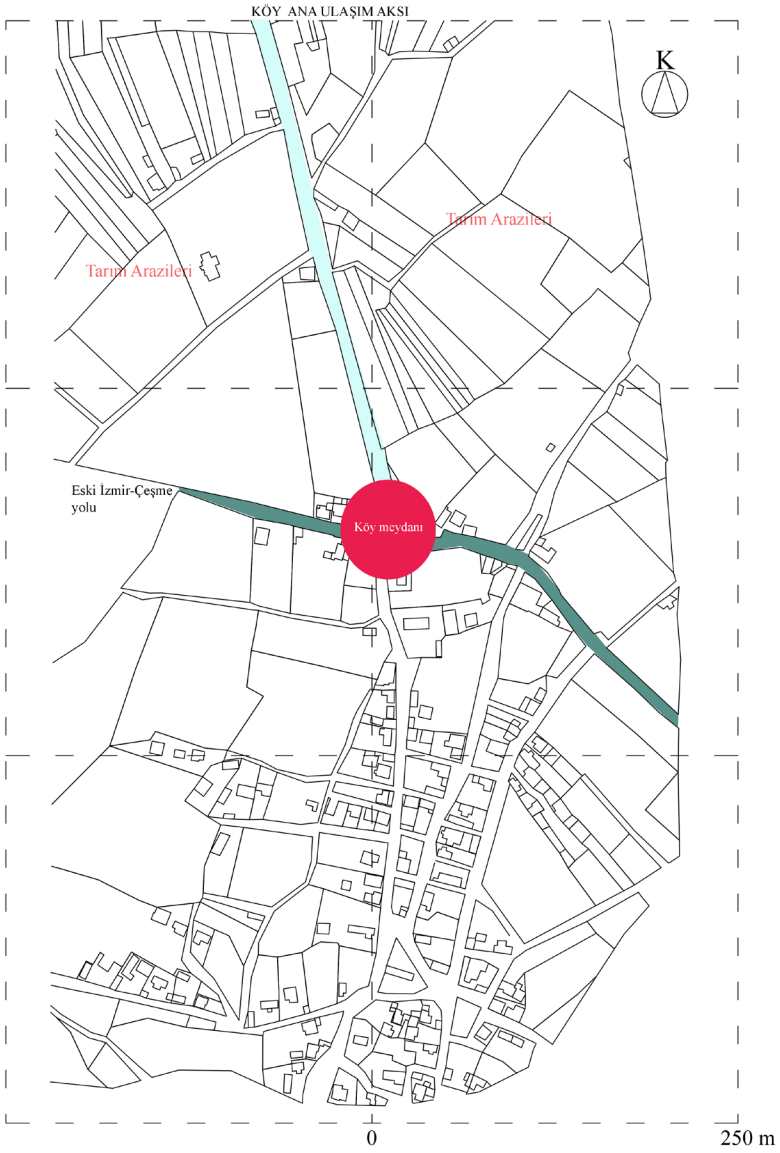

Şekil 5.3 Zeytinler Köyü vaziyet planı (Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen Zeytinler Köyü'ne ait vaziyet planı kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

5.2.1.1.2 Sokak Dokusu. Köy yerleşimine İzmir-Çeşme yolundan güneye doğru ayrılan köy giriş sokağı Gazi Mustafa Kemal Caddesi'nden ulaşılmaktadır. Mustafa Ercan Sokak, Kenan Erdiç Sokak ve Ali Caner Sokak birbirine paralel köy içi sokaklarıdır. Köy meydanından başlayarak köy yerleşimi boyunca kuzey-güney doğrultulu devam eden bu sokaklar hafif eğimli ve araç geçişine uygun genişliktedir. Diğer sokaklar bu 3 sokağa açılır. Kurtuluş Caddesi ve On Dört Eylül Caddesi eski İzmir- Çeşme yoludur. 1960'lı yıllarda İzmir-Çeşme yolu inşa edilene kadar bu yol kullanılmıştır. Özgün sokak döşemesi kayrak taş ile döşelidir. Günümüzde sokaklar

parke taş döşeli ya da topraktır. Sokaklara tarım araçları park edilmiş, tarım aletleri (pulluk vs.) konulmuştur. Konutlar arası geçişi sağlayan patika yollar da vardır.

5.2.1.1.3 Ortak Alanlar. Köy yerleşiminde köy meydanı, köy kahvehanesi, muhtarlık binası, düğün salonu, ticari yapılar (bakkal dükkanları, berber dükkanı, marangoz dükkanı), su depoları, park, Zeytinyağı müzesi, dere ve balık tesisi bulunmaktadır.

Köy Meydanı: Köy halkının toplumsal yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği, ortak kullanıma ait olan köy meydanını, köy kahvehanesi, muhtarlık binası, ticari yapılar, su kuyusu ve Atatürk büstü çevrelemektedir. Kamusal yapılar köy meydanındadır.

5.2.1.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar. Köy yerleşiminde eski köy kahvehaneleri, eski ticari yapılar (bakkal dükkanları), eski cami, mezarlık yapısı, su kuyuları, köprü yapıları, sokak fırını, yağhane yapısı, mandıra yapısı, semerci dükkanı, eski ilkokul binası ve Atatürk Büstü bulunmaktadır. Kurtuluş Caddesi ve On Dört Eylül Caddesi'nin eski İzmir-Çeşme yolu olması nedeniyle eski köy kahvehaneleri, eski ticari yapılar ve geleneksel üretim yapıları (yağhane, mandıra yapısı, semerci dükkanı) bu sokak üzerinde konumlanmıştır.

Eski Köy Kahvehaneleri: Köy yerleşiminde 7-8 adet eski köy kahvehanesinin olduğundan söz edilmektedir. Köy meydanı, Kurtuluş Caddesi ve On Dört Eylül Caddesi üzerinde konumlanan bu yapıların birçoğu yıkılmıştır. Günümüzde 3 adet eski köy kahvehanesi vardır. Kurtuluş Caddesi üzerindeki yapılar tek katlı, taş yığma, kırma çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Diğer yapılar küçük ölçekli olup terk edilmiştir.

Şekil 5.4 Eski köy kahvehanesi (Kişisel arşiv, 2015)

Eski Ticari Yapılar: Kurtuluş Caddesi ve On Dört Eylül Caddesi üzerinde kullanılmayan 3 adet eski bakkal dükkanı vardır. Bu yapılardan biri marangoz

dükkanı ve yağhane yapısına bitişik düzende olup diğer yapılar On Dört Eylül Caddesi üzerinde konumlanır. Tek katlı, taş yığma, kırma ya da beşik çatılıdır.

Şekil 5.5 Eski bakkal dükkanları (Kişisel arşiv, 2015)

Eski Cami: Kurtuluş Caddesi üzerinde konumlanan eski caminin yapımı 1960'lı yılların başına tarihlenmektedir. Avlu içerisinde tek katlı (yüksek tavanlı), taş yığma ve kırma çatılıdır. Tek minareli eski camide bayanların namaz kılması için zermafil olarak adlandırılan ahşap malzemeden üretilen asma kat vardır. Dikdörtgen planlı yapının uzun kenarının köşesinde minaresi yer almaktadır. Minare, 1970'li yıllarda yapılmıştır.

Mezarlık Yapıları: Eski caminin bahçesinde (kuzey yönünde) ve yağhanenin güneyinde farklı biçim ve formlarda çok sayıda mezar taşının yer aldığı Osmanlı mezarlık yapısı vardır.

Su Kuyuları: Köy meydanında, Ali Caner Sokakta, Kurtuluş Caddesi üzerinde, köyün güneybatısında ve tarım arazilerinde su kuyuları vardır. Taş örgü su kuyularının tabanları ağız kısımlarına oranla daha geniş, kesik koni biçimindedir.

Şekil 5.6 Kurtuluş Caddesi üzerindeki su kuyuları ve yalaklar (Kişisel arşiv, 2015)

Köprü Yapıları: Köy yerleşiminin 3 km uzaklığında eski İzmir-Çeşme yolu üzerinde 1. grup taşınmaz kültür varlığı olarak tescilli, yapımı 20. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen, köy halkı tarafından Yahya Kerim Köprüsü olarak adlandırılan

köprü yapısı bulunmaktadır (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi). İki yönde kayalara yaslanan köprünün, üç yuvarlak kemerli tonozu (üç kemer gözlü) ve orta kesiminde dikdörtgen kesitli iki tane payesi vardır. Köprünün beden duvarları moloz taş ile inşa edilmiş olup köşe birleşimlerinde ve kemer kısımlarında kesme taş kullanılmıştır. Tonozlarda su tahliyesi için kanal çıkışları vardır. Köprünün yol geçiş kısmında iki yanında yer alan korkulukları yok olmuş olup izlerine rastlanmaktadır. Köprünün güney yönünde aynı yöne geçişi sağlayan, sadece ayakları mevcut durumda olan küçük ölçekli bir köprü daha vardır.

Şekil 5.7 Yahya Kerim Köprüsü (Kişisel arşiv, 2016)

Sokak Fırını: Kenan Erdiç Sokakta yer alan sokak fırını, hayvan damına bitişik düzende olup taş yığma, tek yöne eğimli kırma çatı üzeri alaturka kiremit örtülüdür. Ağız kısmı yarım daireye yakın basık kemerlidir.

Şekil 5.8 Sokak fırını (Kişisel arşiv, 2015)

Yağhane Yapısı: Kurtuluş Caddesi üzerinde konumlanan yapı, tek katlı, taş yığma, beşik çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Köy halkı ile yapılan sözlü görüşmelerden geleneksel üretim mekanı hakkında bilgi edinilmiştir. Yağhane 1950'li yıllarda inşa edilmiş olup hem un değirmeni hem yağhane olarak kullanılmıştır. Başlangıçta iki taşlı zeytin ezme değirmeni su soğutmalı motorlu makineler ile döndürülmüş, hamur haline getirilen zeytinlerin pres makinesinde sıkımı yapılmıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde geleneksel üretim biçimi taş sıkma yöntemi modernize edilmiştir. Günümüzde yağhane aktif olarak çalışmaktadır.

Şekil 5.9 Yağhane yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Günümüzde mevcut olmayan bir tane daha yağhanenin olduğundan söz edilmektedir. İlk yağhane eski ilkokul binasının olduğu alanda olup zeytinler iki taşlı zeytin ezme değirmeninde hamur haline getirilmiştir. Değirmen hayvan gücü (at) ile döndürülmüş, hamur haline getirilen zeytinler bocurgat kullanılarak insan gücü ile sıkılmıştır.

Mandıra Yapısı: Kurtuluş Caddesi üzerinde yağhanenin karşısında yer alan yapı, tek katlı, taş yığma, beşik çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Uzun yıllar çalışan aktif olarak çalışan üretim yapısının 1950'li yılların başında inşa edildiği ve 1970'li yıllarda kapatıldığı öğrenilmiştir.

Şekil 5.10 Mandıra yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Semerci Dükkanı: Kurtuluş Caddesi üzerinde konumlanan yapı, tek mekandan oluşmaktadır. Tek katlı ve kırma çatılıdır. Küçük ölçekli yapının yapımı 1960'lı yılların sonuna tarihlenmekte olup 1980'li yıllarda kapatılmıştır.

Eski İlkokul Binası: Mustafa Ercan Sokak üzerinde konumlanan yapı, 1969 yılında inşa edilmiştir (Anaç, 1994). Günümüzde kurs binası olarak kullanılmaktadır. Geniş bir bahçe içerisinde su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli yapı, üç oda ve hol mekanından oluşmakta olup iki sınıf ve öğretmen odası olarak kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı yapı su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve kırma çatılı olarak inşa edilmiştir. Bahçede tuvalet vardır.

Şekil 5.11 Eski ilkokul binası (Kişisel arşiv, 2015)

5.2.1.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Köy yerleşiminde geleneksel konutlar ve yeni yapılaşma Kurtuluş Caddesi ve On Dört Eylül Caddesi'nin üst kotunda yer alır. Bazı geleneksel konutlarda halen yaşam sürdürülmektedir. Kullanımda olan bu konut yapıları köy halkının orta ve yaşlı kesimini oluşturmaktadır. Yeni yapılaşmanın yoğunlukta olduğu köyde geleneksel konut dokusu bozulmuştur. Yerleşim alanında %30'nun geleneksel konut yapısı, %10'nun deprem sonrası yıkıldığı, %30 oranında yeni yapılaşmanın olduğu tespit edilmiştir (Tunçoku ve diğer., 2012). Kentli kesime satılarak mülkiyeti değişen bazı geleneksel konutlar onarım geçirmiştir.

Şekil 5.12 Onarım geçiren geleneksel konut yapıları (Kişisel arşiv, 2015)

Geleneksel konut yapıları açık ve kapalı alanlardan oluşmaktadır. Konut arazisi içinde kapalı alan dışında kalan açık alanları geniş avlu tanımlamaktadır. Açık alana giriş avlu giriş kapısından yapılmaktadır. Avluda eğimli arazi yapısı nedeniyle oluşan kot farkları merdiven ile düzenlenmiştir. Köy yaşamında önemli bir yer tutan konut açık alanında yemek pişirme, yemek yeme, dinlenme, çamaşır yıkama, tarım araçlarının park edilmesi, hayvanların bakımı gibi farklı etkinlikler ve işlevler gerçekleştirilmektedir. Avluda hayvan damı, saman damı, mağaza, fırın ve tuvalet bulunmaktadır. Bazılarında avlunun köşesinde zemin döşemesinden taş yığma platform ile yükseltilen çardak yer alır. İki katlı geleneksel konutların yaşam mekanına çoğunlukla dıştan merdiven ile ulaşılmaktadır. Bu bağlamda, merdiven

açık alanın bir birimidir. Katlar arasında doğrudan bağlantı yoktur. Köy halkı tarafından dıştan merdiven ile ulaşılan (saçaklı) giriş mekanı pundi olarak ifade edilir. Konut arazisi dışında şahıslara ait ağıl yapıları yıkılmıştır. Ağıl yapılarında 50 den fazla küçükbaş hayvan (keçi, koyun) barınmıştır. Hayvan damı taş yığma, ahşap konstrüksyion beşik çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Ahşap tek ya da çift kanatlı kapısı ve küçük pencere açıklığı vardır. Genellikle konut yapısına bitişik yapılmıştır. Saman damı hayvan yiyeceklerinin depolandığı yapıdır. Hayvan damı ile aynı yapı özelliklerine sahiptir. Mağaza olarak adlandırılan yapı birimine az sıklıkla rastlanır. Tütünler genellikle yaşam mekanı olan odalarda istiflenmiştir. Tek katlı taş yığma kırma ya da beşik çatılı mağaza, avlu ya da konut duvarına bitişik düzendedir. Mağazada pencere açıklığı fazladır. Bir diğer birim fırındır. Fırınlar tekil olarak ya da tuvalete bitişiktir. Taş örgü veya taş/tuğla örgü olarak yapılmıştır. Bazı fırınların ağız kısmının yanında niş/nişler vardır. Fırınlar konut sahiplerine aittir ancak ortak kullanılmaktadır. Kare formlu tuvaletler tekil olarak ya da fırına bitişiktir. Taş yığma tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.13 (a) Çardak, (b) Tuvalet, (c) Fırın (Kişisel arşiv, 2015)

Geleneksel konutların oluşumunda akrabalık ilişkileri, ekonomik faaliyet önemli bir belirleyicidir. Avluda 3 farklı geleneksel konut oluşumu ve gelişimi belirlenmiştir. Aynı avlu içinde çoğunlukla tek katlı tek odalı konut ile iki katlı konut yapısı yer almaktadır. Tek katlı tek odalı konutta kaynata, iki katlı konutta evlenen çocuğu oturmuştur. Aynı konut tipolojisine sahip bitişik düzendeki ikiz konutlarda aile bireyleri bir arada yaşamıştır.

Geleneksel konut yapıları tek ve iki katlı, dıştan ya da içten merdivenlidir. Konutların kapalı alanına giriş, kendisine ait özel açık alanından yapılmaktadır. Tek katlı tek odalı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-oda şeklindedir. İki katlı tek

odalı ya da sofasız konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-merdiven-oda/odalar; sofalı olması durumunda, sokak-avlu-merdiven-sofa-odalar şeklindedir. Zemin kata giriş, sokak-avlu-oda ilişkisi ile sağlanır. İki katlı geleneksel konutların zemin katına giriş, merdiven sahanlığının altında yer alan hayat altı olarak adlandırılan boşluktan ya da konutun zemin kat duvarı kapı açıklığından direk yapılmaktadır.

Zemin kat yaşama, hayvan damı, saman damı ve depo-küplük olarak kullanılmıştır. İki ya da üç odalı olan zemin katta her bir oda farklı bir işlevi karşılamaktadır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılabildiği gibi genellikle her birine farklı bir kapıdan girilmekte olup odalar birbirinden bağımsızdır. Hayvan damında duvar boyunca devam eden yemlik bölümü vardır.

Tek katlı konut yapıları tek odalıdır. Bu oda oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. Dıştan merdivenli konutlarda yaşam mekanına (saçaklı) giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanı sofa ve sofaya açılan oda/odalardan oluşmaktadır. Yaşam mekanı tek, iki ya da üç odalıdır. Odalar oturma, yeme-içme ve yatma gibi birçok işlevi barındırmaktadır. Oda kullanımları iç mekandaki mimari elemanlardan anlaşılabilmektedir. Konutun merkezinde yer alan sofa odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı niteliğindedir. Bazı sofasız konutlarda giriş mekanı (pundi) yaşam mekanıdır.

Yaşam mekanı odalarda ocak, gusülhane, yüklük, niş/dolap nişi, raf, testilik, çanaklık, hem testilik hem çanaklık amaçlı kullanılan dolap ve oturma birimi bulunmaktadır. Tahıl, arpa ve buğday gibi kuru erzakların saklandığı ambar dolabınında olduğundan söz edilmektedir. Ocak, yaşama mekanının en önemli elemanıdır. Günümüzde bu ocakların kullanılmadığı bazı örneklerde kapatıldığı görülür. Ocağın çıkma yaptığı iki kenarda mumluk yeri ve üst kısmında çoğunlukla tek bir raf ya da raflar bulunmaktadır. Bazı konutlarda ocak duvarın köşesinde yer alır. Gusülhane, odanın köşesinde duvarın içine gömülü bir şekilde tek başına ya da oda giriş kapısının arkasında ahşap bir strüktür içinde düzenlenmiştir. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Yüklük yatma mekanında odanın kenarında duvara gömülü bir şekilde yer alır. Bir diğer mimari eleman niştir. Genellikle ocağın yanında bulunan raflı ve kapaklı ya da boş olarak düzenlenen nişler mutfak araç-gereçlerin konulduğu elemanlardır. Gömme dolap şeklinde ya da boş olarak düzenlenen dolap nişlerine

oda mekanının işlevine göre farklı araç-gereçler yerleştirilmektedir. Oda mekanında araç-gereçleri koymak için ahşap malzemeden üretilen, pencere ve kapıların üst seviyesinde, odaların duvarları boyunca devam eden ya da duvarda parçalı olarak yer alan raflar bulunmaktadır. Bazı yaşama mekanında giriş kapısının yanındaki duvarda su testilerinin konulması amacıyla yapılan testilik yeri vardır. Mutfak araç ve gereçlerinin konulduğu çanaklık olarak adlandırılan duvara asılı raflı dolap bulunmaktadır. Testilik ve çanaklığın bulunmadığı konutlarda ahşap malzemeden üretilen duvara monteli dolap yer alır. Yaklaşık olarak kapı yüksekliğinde olan bu dolabın alt kısmında testilik yerleri vardır. Üst kısmı çanaklık olarak düzenlenmiştir. Yaşam mekanında duvar boyunca devam eden ahşap malzemeden üretilen oturma birimi vardır.

Şekil 5.14 Ocak örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.15 Gusülhane örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.16 Yüklük örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.17 Niş/dolap nişi örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.18 Çanaklık (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.19 Testilik yerleri (Kişisel arşiv, 2015)

5.4.1.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi. Zeytinler Köyü'nde geleneksel konutlar taş yığma avlu duvarları ile sınırlandırılmıştır. Avlu duvarları yıkık durumdadır. Bazı örneklerde hayvan damı, mağaza ve konut yapısı avlunun çeperinde konumlanarak konutun açık alanını tanımlamaktadır. Konutun dış mekanla ilişkisi sokak-avlu-konut şeklindedir.

5.4.1.2.2 Konut Tipolojisi. Zeytinler köy yerleşiminde yapılan rölöve ve belgeleme çalışmaları sonucunda 5 tip geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları tek ve iki katlıdır.

- **Tek katlı tek odalı konut tipi**

zemin kat

yaşama

Yerleşim alanında bu konut yapılarına sık rastlanır. Sağlam durumda olan bu yapılar terk edilmiştir. Avlu içerisinde düzlükte ya da hafif eğimli yamaçta konumlanır. Çoğunlukla aynı avluda iki katlı konut yapısı ile birlikte yer alır. Tek odalı yaşam mekanı oda oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. İç mekanda ocak, gusülhane, nişler, raf ve testilik vardır. Ocak sağır duvarda yer alır.

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, Mustafa Ercan Sokakta konumlanmıştır. Sıkışık düzendedir. Konuta bitişik hayvan damı vardır. Tek odalı konutun iç mekanında ocak, gusülhane ve testilik vardır.

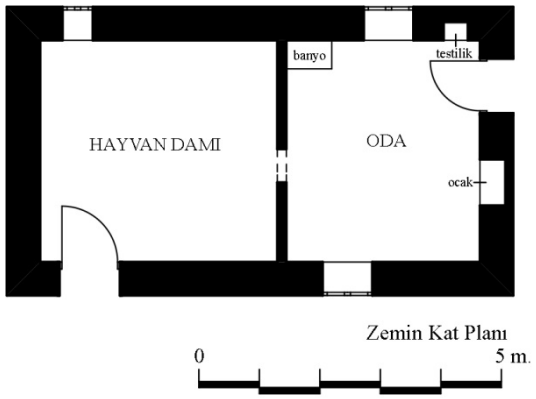

Şekil 5.20 Tek katlı tek odalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.21 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

İki Katlı Konut Tipleri

Kırsal yerleşimde 4 tip iki katlı geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları dıştan taş merdivenli ya da içten ahşap merdivenlidir.

- **Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

kümes damı

saman damı

Bu tip konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından (pundi) girilmektedir. Zemin kat ile doğrudan ilişkili olmayan yaşam mekanı tek odalıdır. Oda, yeme-içme, oturma ve yatma işlevlerini barındırmaktadır. İç mekandaki mimari elemanlar ocak, gusülhane, niş/dolap nişi, raf, testilik ve çanaklıktır. Zemin kat hayvan damı, kümes damı ve saman damı olarak kullanılmıştır.

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneğinde, konut yapısına bitişik mağaza ve tek katlı tek odalı konut vardır. Avlu içerisindeki konutun tek odalı zemin katı hayvan damı, giriş mekanının altındaki alan kümes damı olarak kullanılmıştır. Tek odalı yaşam mekanında, ocak, niş ve dolap nişleri vardır.

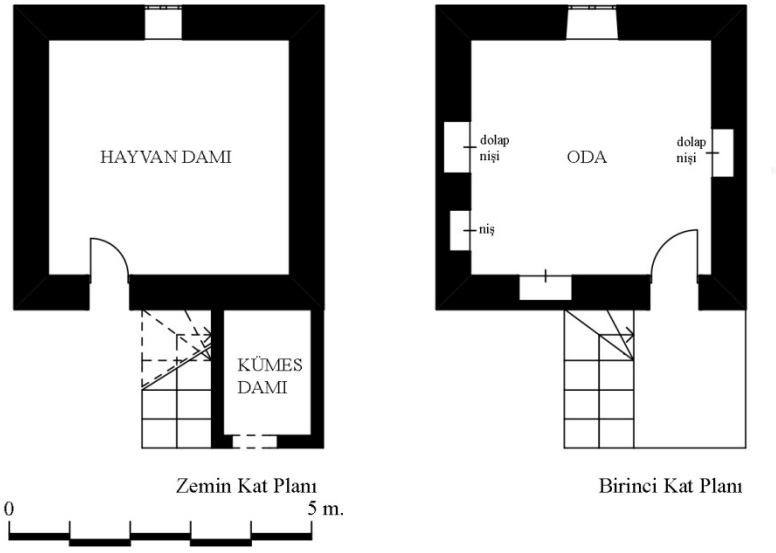

Şekil 5.22 Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.23 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

saman damı

depo-küplük

Yerleşim alanında bu konut yapılarına sık rastlanır. Çoğunlukla terk edilmiştir. Avlu içerisindeki konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanı iki odalıdır. Odalar çoğunlukla birbirinden bağımsızdır. İç mekanda ocak, gusülhane ve niş/dolap nişi vardır. Giriş mekanı odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı ve/veya yaşam mekanı niteliğindedir. İki ya da üç odalı zemin kat hayvan damı, saman damı ve depo-küplük olarak kullanılmıştır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan giriş sağlandığı gibi bazı örneklerde odalar birbirinden bağımsız; ayrı giriş kapıları vardır.

Köy yerleşiminin en eski konutları arasında yer alan yapıların dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi plan şemasına ait olduğu belirlenmiştir. Yamaçta konumlanan geleneksel konutlar kapı, kapalı çıkma (cumba) vs. gibi yapı elemanları ile farklılaşmaktadır.

Aynı konut tipolojisine sahip bitişik düzendeki ikiz konutun ise 1950'li yıllara ait olduğundan söz edilmektedir. Varlıklı bir ailenin konutu olan yapılarda aile ve erkek çocuğu birlikte oturmuştur (bkz. Şekil 5.24). Geleneksel konutlarda cumbaya ait dövme demir payandalar mevcuttur. Cumbaya ahşap çift kanatlı bir kapıdan çıkılmaktadır.

Şekil 5.24 Bitişik düzendeki ikiz konutlar (Kişisel arşiv, 2015)

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, Mustafa Ercan Sokakta konumlanır. Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan yapı konut özgün işlevini sürdürmekte ve sahibi tarafından kullanılmaktadır. Avluda hayvan damı, fırın ve tuvalet vardır. Giriş mekanı odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı ve yaşam mekanı niteliğindedir. Ocak, niş ve çanaklık vardır. Ocak yemek pişirme amaçlı kullanılmıştır. İki odalı yaşam mekanında ocaklı oda günlük yaşamın geçtiği oturma odası; diğer oda yatma mekanıdır. Oturma mekanında ocak ve gusülhane, yatma mekanında dolap nişi vardır. Plan düzleminde oturma mekanının altındaki oda depo-küplük, yatma mekanının altındaki oda hayvan damı, giriş mekanının altındaki oda saman damıdır.

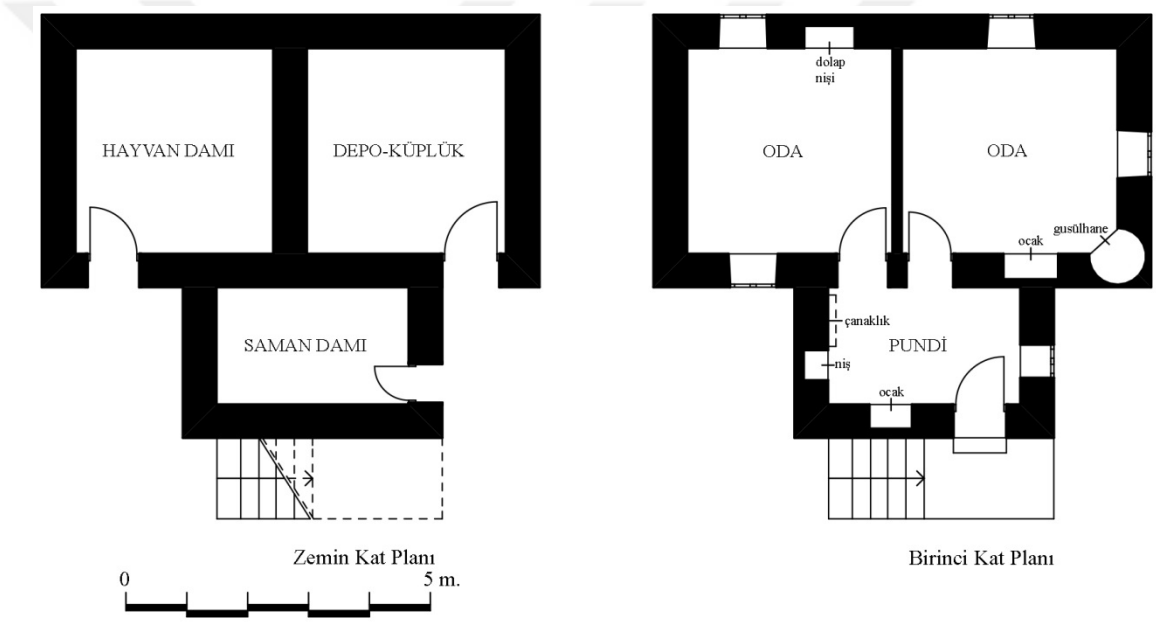

Şekil 5.25 Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi plan şeması

Şekil 5.26 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli üç odalı sofasız konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

saman damı

depo-küplük

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenir. Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan konut terk edilmiştir. Yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından girilmektedir. Saçaklı giriş mekanı sonradan kapatılmıştır. Zemin kat ile doğrudan ilişkisi olmayan yaşam mekanı üç odalıdır. Oda, yeme-içme, oturma ve yatma işlevlerini barındırmaktadır. İç mekanda ocak, gusülhane, nişler, raf, hem testilik hem de çanaklık amaçlı kullanılan dolap ve oturma birimi vardır. Hayvan damı ve saman damı olarak kullanılan zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşıldığı gibi depo-küplük mekanına ayrı bir kapıdan girilmekte; odalar birbirinden bağımsızdır.

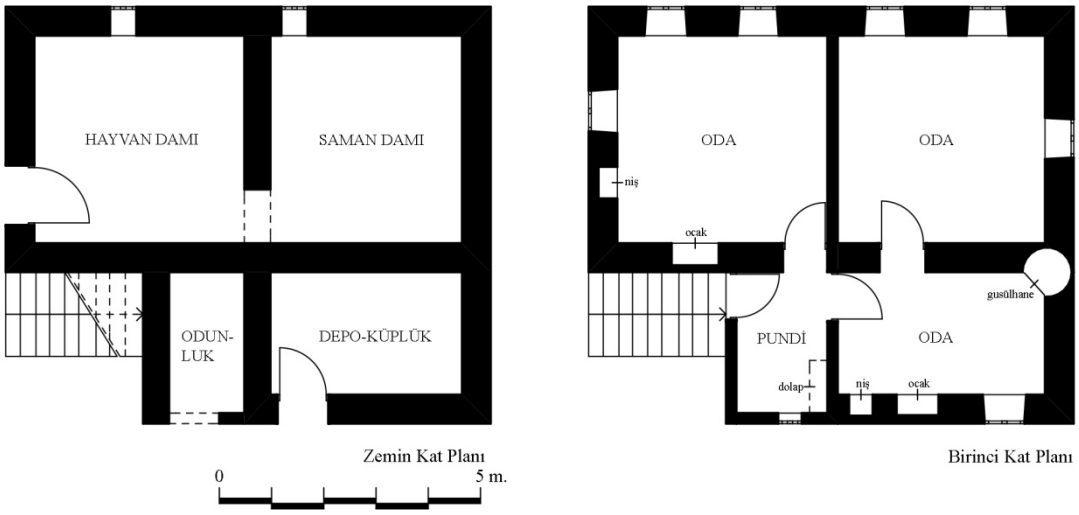

Şekil 5.27 Dıştan merdivenli üç odalı sofasız konut tipi plan şeması

Şekil 5.28 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c)

Şekil 5.29 (a) Giriş mekanındaki duvara monteli hem testilik hem çanaklık amaçlı kullanılan dolap, (b) Yaşam mekanındaki ocak, niş ve raflar, (c) Gusülhane (Kişisel arşiv, 2015)

- **İçten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

depo-küplük

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapı da izlenir. Sağlam durumda olan yapı mekansal değişime uğramıştır. Sofa mekanına servis mekanları (banyo-tuvalet) eklemlenmiştir. Avluda tek katlı tek odalı konut, hayvan damı, mağaza ve fırın vardır. Konutun yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Yaşam mekanı iki odalıdır. Konutun merkezinde yer alan sofadan odalara geçilir. Sofada çanaklık ve raf bulunur. İki odalı zemin katta odaların biri yaşama diğeri depo-küplük olarak kullanılmıştır. Günlük yaşamın geçtiği bu oda oturma odasıdır. Ocak ve niş elemanı vardır.

Şekil 5.30 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Tablo 5.1 Zeytinler kırsal yerleşimi konut tipolojisi

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI	TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI	PAFTA NO : 1

ZEYTİNLER KIRSAL YERLEŞİMİ KONUT TİPOLOJİSİ

TEK KATLI KONUT TİPİ

TEK ODALI KONUT

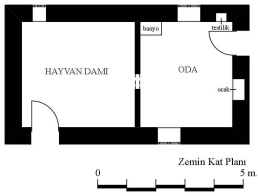

İKİ KATLI KONUT TİPLERİ

DIŞTAN MERDİVENLİ
TEK ODALI KONUT

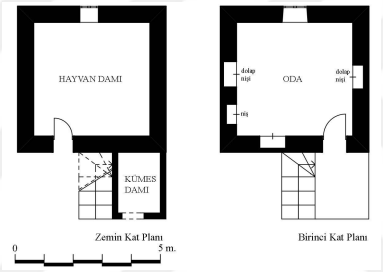

DIŞTAN MERDİVENLİ
İKİ ODALI SOFASIZ KONUT

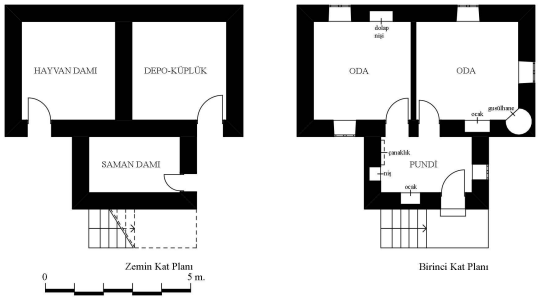

DIŞTAN MERDİVENLİ
ÜÇ ODALI SOFASIZ KONUT

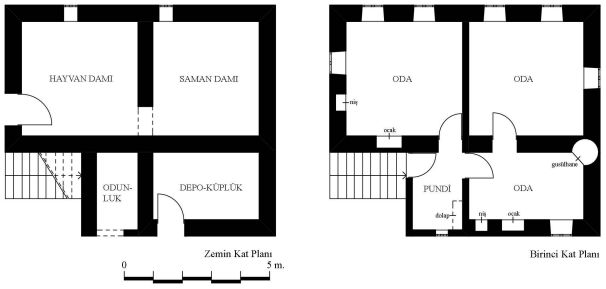

5.4.1.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

- **Duvarlar**

Yapılar yöreden toplanan koyu gri, kahverengi, beyaz ya da sarımtırak renkli farklı büyüklükteki yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ile yığma sistem inşa edilmiştir. İri yuvarlak hatlı taşların arasına yerleştirilen küçük taşlar hellik taşları olarak ifade edilmektedir. Köşe birleşimlerinde kesme taş kullanılmıştır. Kesme taş, Çeşme Alaçatı'dan getirilmiştir.

Geleneksel konutların dış duvarlarında taş örgü zemin kattan başlayarak çatı saçak seviyesine kadar devam etmektedir. Dış duvar kalınlıkları 50-65 cm arasında değişmektedir. Yığma duvarlar çamur harç ile örülmüştür. Temel sistemi sırasında çıkarılan toprak, su ile karıştırılarak harç olarak kullanılmıştır.

Şekil 5.31 Yapı taşı örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

Odalar ve sofa arasındaki ara bölücü duvarlarda ahşap dikmeler duvar boyunca belli aralıklar ile yerleştirilmiştir. Bu ahşap dikmelerin her iki yüzüne saz dizileri ya da ahşap çıtalar sık aralıklarla çiviler aracılığı ile çakılmıştır. Duvarın arası hellik taşı olarak bilinen küçük taşlar ile doldurulmuştur. Daha sonra iç duvarlara saman-toprak-su ya da saman-kireç-su karışımından oluşan sıva uygulanmıştır. Bu organik malzeme katkılı sıva bağdadi sıva olarak tanımlanmaktadır. Bu tip ara bölücü duvarların kalınlıkları 8-10 cm'dir. Ara bölücü duvarlar bağdadi sıvalı hımış sistemdir.

Yapıların tamamında yığma malzemeden sonra en önemli duvar elemanı ahşap hatıllardır. Ahşap hatıllar yığma örgü duvarların düşeyde belli aralıklarda aynı seviyede birleştirilmesini, örgülerin terazisinde devam etmesini sağlamaktadır. Ayrıca, yığma örgülerde açılmayı önlemektedir. Ahşap hatıllar yığma duvarın hem iç

hem de dış yüzeyinde; kapı ve pencerelerde duvar kesiti boyunca kullanılmıştır. Duvar içerisinde ahşap hatıllar çoğunlukla birbirine geçmeli olarak eklenmiştir.

Ocak ve Bacalar

Konutların tamamında ocak vardır. Ocak konutun yığma duvarları ile birlikte yapıldığı gibi bazı örneklerde konutun dış duvarından çıkma yaparak, taş konsol üzerinde tuğla yığma olarak yükselmiştir. Ocak ağızları dikdörtgen formludur. Ocak genişlikleri 70-90 cm, derinlikleri 35-45 cm arasında değişir. Konutların dış duvarları ile aynı malzeme ve yapım sisteminde yapılan bacalar duvar kalınlığı içinde düzenlenmiştir. Tuğla yığma bacaların külah kısmında marsilya kiremit kullanılmıştır.

Kapılar

Kapı açıklıkları ahşap lento ya da taş lento ile geçilmiştir. Duvar kesitini dolduran ahşap elemanlar kabaca yontularak ya da doğal halleri ile kullanılmıştır. Kapılar içeri doğru açılır. Yapım sistemi ve malzeme kullanımı açısından; hayvan damı, saman damı ve depo-küplük olarak kullanılan zemin kat giriş kapıları; konut giriş kapıları ve sofadan odalara geçişi sağlayan oda giriş kapıları olarak 3 grupta ele alınmıştır.

- **Hayvan damı, saman damı, depo-küplük kapıları**

Zemin kat giriş kapıları avluya açılmaktadır. Tek kanatlıdır. Ahşap malzemeden üretilmiştir. Kapı genişlikleri 65-100 cm arasında değişmektedir.

- **Konut giriş kapıları**

Konut giriş kapıları taş örgü duvarlar içindeki ahşap dikmelere oturmaktadır. Ahşap tek ya da çift kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Kapılar dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur. Yuvarlak kemerli boşluk içinde yer alan konut giriş kapısı da görülür. Tek kanatlı kapı genişliği 75-100 cm, çift kanatlı kapı genişliği 100-120 cm arasında değişmektedir.

Şekil 5.32 Konut giriş kapıları (Kişisel arşiv, 2015)

- **Oda giriş kapıları**

Oda giriş kapıları ahşap tek kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Tek kanatlı kapı genişliği 75-100 cm arasında değişmektedir. Kapılar bölücü duvarda yer alan gusülhaneyi kapatarak gizlemektedir.

Şekil 5.33 Oda giriş kapıları (Kişisel arşiv, 2015)

Pencereler

Pencere açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Pencereye ait üst duvar kesitini doldurmaktadır. Ahşap lentolar kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılmıştır. Ahşap lentoların açıklıktaki yüzleri ahşap çıtalar çakılarak kaplanmıştır. Dikdörtgen ya da kare formlu pencereler ahşap ya da demir çift kanatlı ve kepenklidir. Pencere kanatları cam bölmelidir. Bazılarında üst kısım vasistaslı olarak düzenlenmiştir. Pencere genişlikleri 70-90 cm arasında değişmektedir. Pencere açıklığının yer aldığı duvar dışarıdan içeriye doğru genişlemektedir. Bu uygulama iç mekanın daha fazla ışık almasını sağlamaktadır. Zemin kat pencere boyutları üst kata oranla daha küçük ve pencere sayısı az ya da penceresiz olup sağır duvarlardan oluşmaktadır. Bazı konut pencerelerinin her iki yanında saksı koymak yeri için çıkma yapılmıştır. Taşıcıyı özelliği olmayan bu çıkmalar görsel kullanım amaçlıdır.

- **Döşemeler**

Döşemeler, zemin kat döşemesi, ara kat döşemesi ve tavan döşemesi olmak üzere 3 gruptur. Tüm döşeme sisteminde ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap elemanlar doğal hali ile ya da basitçe işlenerek kullanılmıştır. Ahşap döşeme yığma duvarları yatay düzlemde birbirine bağlamaktadır. Zemin kat döşemesi toprak, kayalık ya da yöreye özgü yuvarlak hatlı, iri taşlar ile döşelidir. Tek katlı ya da zemin kat mekanının yaşama olarak kullanıldığı iki katlı konutlarda kaplama tahtası kullanımı izlenir. Ara kat döşemesini duvarlar üzerine oturan, konutun kısa kenarına paralel ve uzun kenarı ortalayacak şekilde ana kiriş/kirişler ve bunlara dik yönde belli aralıklar ile oturan tali kirişler oluşturmaktadır. Köy halkı tarafından ana kiriş düver olarak ifade edilir. Bu tali kirişlerin üzeri kaplama tahtaları ile döşelidir. Bazı döşeme sisteminde ana kiriş ahşap dikme ile desteklenmiştir. Ana kirişlerin çapı 15-25 cm; tali kirişler 10-15 cm arasında değişen daire ya da kare kesitlidir. Kaplama tahtalarının genişlikleri 8,5 cm'den 25 cm kadar çıkabilmektedir. Tavan döşemesi ahşap çıtalı kontrplak ile kaplanmıştır.

Şekil 5.34 Ara kat döşemeleri (Kişisel arşiv, 2015)

Çatılar

Toprak damlı konut yapısı yoktur. Çatı örtü sistemi ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatıdır. Geleneksel çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kiremitler mertekler üzerindeki kiremit altı tahtasına ya da saz (kargı) dizilerinin üzerine yerleştirilmiştir. Çatı saçaklarında kayrak taş, alaturka kiremit ve dolu tuğla kullanılmıştır. Hayvan damında çatı örtüsünde makas sistemi oluşturulmuştur.

Merdivenler

Köy yerleşiminde bir tane içten ahşap merdivenli yapı dışında geleneksel konutlar dıştan taş merdivenlidir. Dıştan merdiven avlu ile konutun yaşam mekanı arasındaki bağlantıyı sağlarken; içten merdiven zemin katı, üst kat sofasına bağlar. Dıştan merdivenli konutlarda basamak genişliği 25-40 cm, uzunluğu 110-160 cm arasında değişmektedir.

5.4.1.2.4 Bozulmalar. Geleneksel konutların günümüz ihtiyaçlarını karşılama açısından sorunlar içermesi ve değişen yaşam koşulları nedeniyle (tarımsal üretim ve hayvancılığın azalması) giriş mekanı ve zemin kat yaşam mekanına dönüştürülmüştür. Bazı örneklerde konut kullanım ihtiyaçları doğrultusunda ek mekan yapılmıştır. Terk edilen konutlarda zamana bağlı eskime-yıpranma hatta yok oluşlar izlenir.

Köy yerleşimi fay hattı üzerinde olması nedeniyle depremde hasar görmüştür. Duvarların birleşim noktasında yapısal çatlaklar meydana gelmiştir. Yapıların %10 'unun deprem sonrası yıkıldığı belirlenmiştir (Tunçoku ve diğer., 2012). Yıkılan geleneksel konutların yerine deprem konutları inşa edilmiştir.

Yeni betonarme konutlar ve özgün taklidi yeni yapılaşmalar geleneksel doku ile uyumsuzdur. Tekil ölçekte geleneksel konut yapısı vardır. Çatı örtüsüne güneş enerji sistemi kurulması, cephedeki uydu antenleri, elektrik kabloları vs. gibi müdahaleler taş yığma konutun görsel algısını bozmaktadır. Onarım geçiren konutlarda özgün yapı ölçek ve oranı korunmuş ancak malzeme kullanımında değişimler vardır. Dış duvarlarda taş örgünün bozulan kısımlarında briket ya da delikli tuğla; kapı ve pencerede ahşap yerine alüminyum ya da demir tercih edilmiştir. Dış duvarları sağlamlaştırmak için derz arasında çimento harç kullanılmıştır. Yapı elemanı zemin kat kapıları zemin seviyesinin yükselmesi ile yerin altında kalmıştır. Taş merdivenler, dış koşullara maruz kalmalarından dolayı değişime uğramıştır.

5.2.2 Uzunkuyu

5.2.2.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri

Uzunkuyu Köyü'nde, Atatürk Caddesi ve İstiklal Caddesi eski İzmir- Çeşme yolu olması nedeniyle anıtsal ve kamusal yapılar çoğunlukla bu caddeler üzerinde yayılım göstermekte olup geleneksel konut tipoloji çeşitliliği, varlıklı ailelerin yaşamını sürdürmüş olduğu geleneksel konutları ve yapı elemanı kapalı çıkma (cumba) ile farklılaşmaktadır.

5.2.2.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi. Köy yerleşimi hafif eğimli bir yamaca ve düzlüğe kurulmuştur. Dağınık bir yerleşim dokusu özelliğine sahiptir. Yamaç yerleşiminde toplu bir şekilde yer alan geleneksel konutlar, topografya ile uyumlu biçimlenmiş sıkışık düzende iken düzlük yerleşimde daha seyrek (dağınık, serbest), az yoğunluklu yapı adaları içindedir.

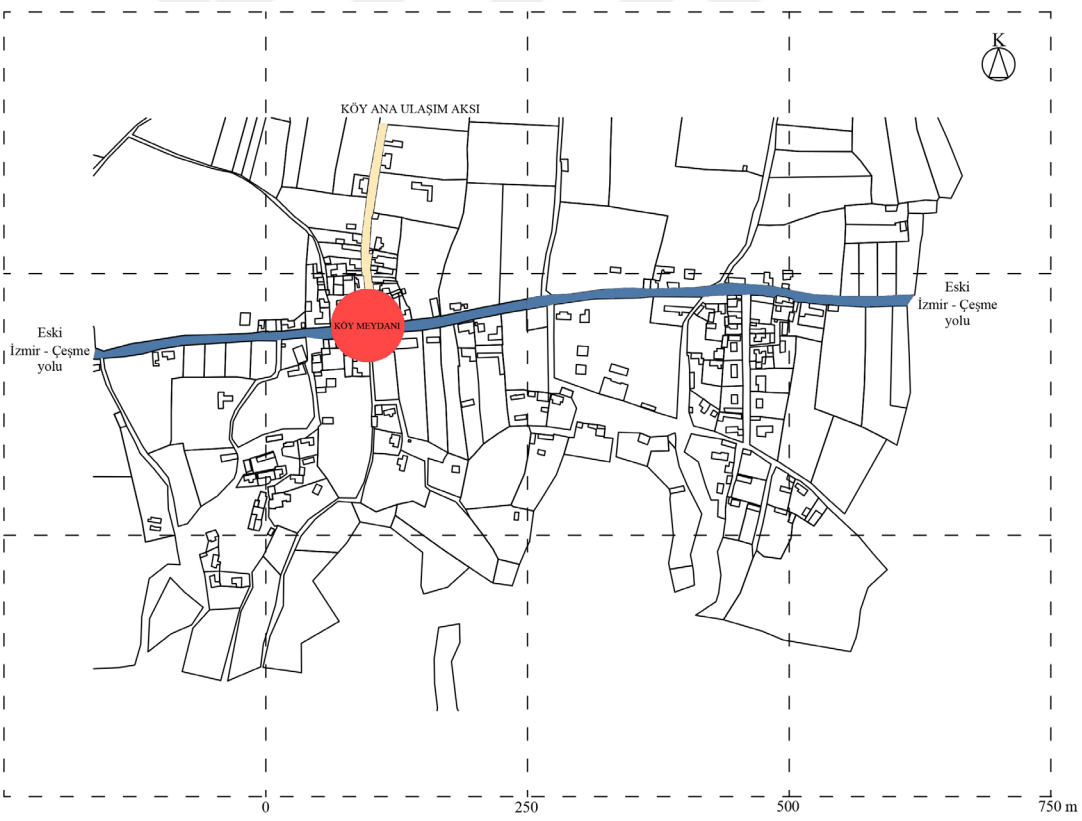

Şekil 5.35 Uzunkuyu Köyü vaziyet planı (Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen Uzunkuyu Köyü'ne ait vaziyet planı kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

5.2.2.1.2 Sokak Dokusu. Atatürk Caddesi ve İstiklal Caddesi köy yerleşimi boyunca doğu-batı yönünde devam eden ana caddedir. Bu caddeler eski İzmir-Çeşme yolu'dur. İnönü Caddesi, Bağlar Sokak, Ardıç Sokak köy meydanına açılır. Atatürk Caddesi'ne açılan bu sokaklar araç geçişine uygun genişliktedir. Bağlar Sokakta rastlanan özgün sokak dokusu dar ve kıvrımlıdır. Sokaklar parke taş ile döşelidir.

(a) (b) (c)

Şekil 5.36 (a) Bağlar Sokak, (b) Yamaçta sokak dokusu, (c) Ardıç Sokak (Kişisel arşiv, 2015)

5.2.2.1.3 Ortak Alanlar. Köy yerleşiminde, köy meydanı, (eski) köy kahvehanesi, muhtarlık binası, sağlık ocağı, karakol, düğün salonu, ticari yapılar (market/bakkal dükkanları, kasap dükkanı, eczane, inşaat malzemeleri dükkanı, elektrikçi dükkanı), lokantalar, su deposu, park, durak yeri, eğitim yapıları (anaokul, ilkokul ve ortaokul binası, kurs binası), dere ve Avcılık, Atıcılık, Balıkçılık ve Doğa Sporları Derneği bulunmaktadır. Köy yerleşim sınırları içerisinde iki tane lokanta vardır. Yeni caminin güney yönünde yer alan geleneksel konut, kurs binası olarak işlevlendirilmiştir.

Köy meydanı: Köy halkının toplumsal yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği, ortak kullanıma ait olan Atatürk Caddesi üzerindeki köy meydanını, köy kahvehanesi, muhtarlık binası, ticari yapılar (bakkal dükkanları), su kuyusu, asırlık ağaç ve Atatürk büstü çevrelemektedir. Kamusal yapılar köy meydanında yer alır.

Şekil 5.37 Su kuyusu ve Atatürk büstü (Kişisel arşiv, 2015)

Köy kahvehanesi: Köy meydanında köşe parselde konumlanan yapı tek mekandan oluşmaktadır. Tek katlı, taş yığma, kırma çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Giriş mekanının önündeki asırlık ağaç ile gölgeli oturma alanı sağlanmıştır. Yapı özgün işlevini sürdürmektedir.

5.2.2.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar. Köy yerleşiminde eski köy kahvehaneleri, eski ticari yapı (kasap dükkanı), yeni cami, çeşme yapısı, su kuyuları, eski su deposu, sinema binası, köy odası, eski karakol binası, yağhane yapısı, un değirmeni, mandıra yapısı, Orman Köyleri Kalkındırma Kooperatifi (Orköy kooperatifi), eski ilkokul binası, öğretmen evi, asırlık ağaç ve Atatürk Büstü bulunmaktadır. Köy kahvehanesinin kuzey duvarı ile un değirmeninin batı cephe duvarına bitişik nalbant dükkanı yıkılmıştır.

Eski Köy Kahvehaneleri: Köy yerleşiminde 4-5 adet eski köy kahvehanesinin olduğundan söz edilmektedir. Köy meydanı ve Atatürk Caddesi üzerinde konumlanan bu yapılardan biri özgün işlevini sürdürmektedir. Tek mekandan oluşan yapılar tek katlı, taş yığma ve dikdörtgen planlıdır.

Eski Ticari Yapı: Atatürk Caddesi üzerinde konumlanan yapı tek mekandan oluşmaktadır. Tek katlı taş yığma ve beşik çatılıdır. Küçük ölçekli yapı geçmişte kasap dükkanı olarak kullanılmış olup günümüzde terk edilmiştir.

Yeni Cami: Ardıç Sokakta köşe parselde konumlanan Yeni caminin doğu duvarına ait mermer bloğun üzerinde ilk yapılış-bitiş tarihi ve yeni yapılış-bitiş tarihi yazılıdır. 1933-1936 yılları arasında inşa edilen eski cami yıkılarak yeniden inşa edilmiştir. Avluda hayrat yapısı vardır. Yeni cami, tek katlı (yüksek tavanlı), kare planlı, betonarme sistem ve kubbelidir. Tek minarelidir.

Şekil 5.38 Yeni camide mermer blok üzerindeki yazı (Kişisel arşiv, 2015)

Su Kuyuları: Köy yerleşiminde köy meydanı, Atatürk Caddesi, Bağlar Sokak ve İnönü Caddesi'nde su kuyularına rastlanır. Bazı avlularda konut sahibinin kendi kullanımına ait su kuyusu bulunmaktadır. Taş örgü su kuyularının tabanları ağız kısımlarına oranla daha geniş, kesik koni biçimindedir.

Şekil 5.39 Köy yerleşimindeki su kuyuları (Kişisel arşiv, 2015)

Sinema Binası: İstiklal Caddesi üzerinde konumlanan sinema binası, tek katlı ve dikdörtgen planlıdır. Yapı süreç içerisinde genişletilmiş olup günümüzde düğün ve toplantı salonu olarak kullanılmaktadır.

Köy Odası: İnönü Caddesi üzerinde köşe parselde konumlanan iki katlı yapının zemin katı berber dükkanı ve depo; birinci katı köy odası olarak kullanılmıştır. Zemin kat ile doğrudan ilişkili olmayan köy odası içten ahşap merdivenli dört odalı orta sofalı plan tipine sahiptir. Taş yığma, kırma çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Ahşap çatı saçağı çıkma şeklinde düzenlenmiştir.

Şekil 5.40 Köy odası (Kişisel arşiv, 2015)

Eski Karakol Binası: Köy meydanında konumlanan eski karakol binası, iki katlı taş yığma beşik çatılı olup dıştan merdivenli tek odalı plan tipine sahiptir. Yapı muhtarlık binası olarak işlevlendirilmiştir.

Şekil 5.41 Eski karakol binası (Kişisel arşiv, 2015)

Yağhane Yapısı: Köy girişinde köşe parselde konumlanan yapı, tek katlı ve dikdörtgen planlıdır. Yapı sahibi ile yapılan sözlü görüşmelerden geleneksel üretim mekanı hakkında bilgi edinilmiştir. Yağhane 1970'li yıllarda inşa edilmiş olup başlangıçta köy kahvehanesi olarak kullanılan yapı daha sonra yağhaneye dönüştürülerek, mekan ihtiyacının karşılanması için yeni yapı birimleri eklemlenmiştir. Yağhanenin su ihtiyacını karşılamak için doğu cephesinin köşesinde bir su kuyusu açılmıştır. Günümüzde geleneksel üretim biçimi taş sıkma yöntemi modernize edilmiş olup yağhane aktif olarak çalışmaktadır.

Un Değirmeni: Köy kahvehanesinin kuzey duvarına bitişik İnönü Caddesi üzerinde konumlanan yapı iki mekandan oluşmakta; birbirinden bağımsız odalara sokaktan ahşap çift kanatlı kapılardan girilmektedir. Tek katlı taş yığma ve beşik çatılıdır. Batı cephe duvarındaki kapı açıklığından nalbant dükkanına geçiş sağlanmaktadır. Yapı yılın belirli dönemlerinde çalıştırılmaktadır. Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan yapı, 1949 yılında inşa edilmiştir. Giriş kapısına ait taş eşiğin üzerinde yapım tarihi yazılıdır.

(a) (b)

Şekil 5.42 (a) Un değirmeni, (b) Yapının iç mekanı (Kişisel arşiv, 2015)

Eski İlkokul Binası: Köy yerleşimini kuzey-güney doğrultusunda ikiye ayıran yol üzerinde yerleşimin güneyinde 437 parselde konumlanmaktadır. Yapı, 2. grup taşınmaz kültür varlığı olarak tescillidir (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi). Erken Cumhuriyet Dönemi mirası olan eğitim yapısı, İzmir Valisi Kazım Dirik tarafından 1930-1933 yılları arasında inşa ettirilmiştir. Yapı, 1933-1976 yılları arası ilkokul binası; 1976 yılı sonrasında ortaokul binası olarak kullanılmış olup 1992 yılında yeni ilkokul binalarının hizmete girmesi ile terk edilmiştir (Kul, 2012). Yapı, günümüzde restore edilmiş olup özgün işlevi ile kullanılmaktadır. Geniş bir bahçe içerisinde hafif eğimli yamaçta güney bahçe duvarına bitişik konumlanan yapı taş yığma, kırma çatılı yüksek bir su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenlidir. Bodrum ve zemin kattan oluşan mekanın boyutları 24 x 16,5 m'dir. Fatma Nurşen Kul tarafından eski ilkokul binası "üç/dört odalı köy okulu" plan şeması içerisinde tanımlanmıştır (Kul, 2010, s. 243). Moloz taş malzeme ile yığma sistem inşa edilen yapının köşe birleşimlerinde kesme taş kullanılmıştır.

Şekil 5.43 Eski ilkokul binası (Kişisel arşiv, 2018)

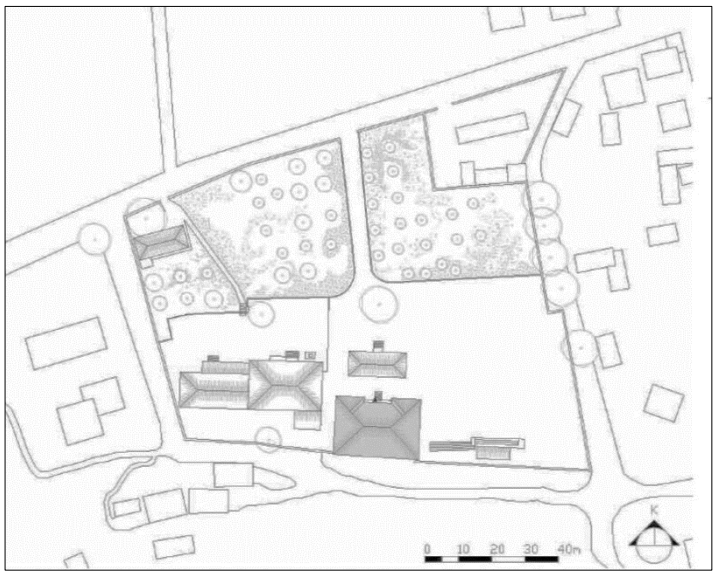

Şekil 5.44 Vaziyet planı (Kul, 2012)

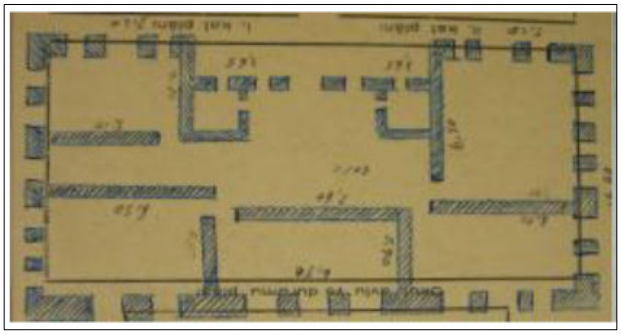

Şekil 5.45 Üç/Dört odalı köy okulu plan tipi (Kul, 2010)

Öğretmen Evi: İstiklal Caddesi üzerinde bahçe içerisinde konumlanan yapı, su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli olup mutfak, oturma, yatma ve servis mekanından oluşmaktadır. Dikdörtgen planlı yapılar su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve kırma çatılı olarak inşa edilmiştir. Öğretmen evi, anaokul binası olarak işlevlendirilmiştir.

5.2.2.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Köy yerleşiminde geleneksel konutların %95'i yıkık durumdadır (Tunçoku ve diğer., 2012). Tamamına yakını yıkık durumda olan köyde tekil ölçekte konut yapısı mevcuttur. Betonarme sistem yapılar çoğunluktadır. Yeni yapılaşma 1960'lı yıllarda üretilmeye başlanmıştır. Bazı geleneksel konutlarda halen yaşam sürdürülmektedir. Geleneksel konutlara köy meydanı ve çevresinde, doğuda göçmen mahallesinde ve güneybatıda yamaç yerleşiminde rastlanır.

Geleneksel konut yapıları açık ve kapalı alanlardan oluşmaktadır. Konut arazisi içinde kapalı alan dışında kalan açık alanları avlu tanımlamaktadır. Açık alana giriş avlu giriş kapısından yapılmaktadır. Bazı örneklerde avluya iki ayrı giriş kapısı vardır. Konut açık alanında eğimli arazi yapısı sebebiyle oluşan kot farkları merdiven ile düzenlenmiştir. Köy yaşamında önemli bir yer tutan konut açık alanında yemek pişirme, yemek yeme, dinlenme, çamaşır yıkama, tarım araçlarının park edilmesi, hayvanların bakımı gibi farklı etkinlikler ve işlevler gerçekleştirilmektedir. Avluda hayvan damı, saman damı, mağaza, fırın, tuvalet ve harım bulunmaktadır. Bazı avlularda su kuyusu vardır. İki katlı geleneksel konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşıldığı örneklerde merdiven açık alanın bir birimidir. Katlar arasında doğrudan bağlantı yoktur. Köy yerleşiminde konut arazisi dışında şahıslara ait taş

yığma ağıl yapıları yıkılmıştır. Hayvan damı, taş yığma, ahşap konstrüksiyon beşik çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Ahşap tek kanatlı kapısı ve küçük pencere açıklığı bulunur. Genellikle konut yapısına bitişik ya da tekil olarak yer alır. Saman damı hayvanların yiyeceklerinin depolandığı yapıdır. Geleneksel geçim kaynağı tütüncülüğe bağlı olarak açık alanda tütün balyalarının depolandığı mağaza olarak adlandırılan yapı birimi vardır. Tek katlı taş yığma kırma ya da beşik çatılı mağaza yapısı, avlu ya da konut duvarına bitişik düzendedir. Mağazada pencere açıklığı fazladır. Avluda yer alan bir diğer birim fırındır. Tekil olarak ya da tuvalete bitişik düzenlenmiştir. Taş veya taş/tuğla örgü fırınlar, tek yöne eğimli kırma çatı üzeri alaturka kiremit örtülüdür. Ağız kısımları dikdörtgen ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Bazı fırınların ağız kısmının yanında niş/nişler vardır. Fırınlar konut sahiplerine aittir ancak ortak kullanılmaktadır. Kare formlu tuvaletler avluda tekil olarak yer aldığı gibi bazı örneklerde konut ya da fırına bitişiktir. Taş yığma tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Avluda harım olarak adlandırılan küçük bahçeler vardır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.46 (a) Mağaza, (b) Fırın, (c) Tuvalet (Kişisel arşiv, 2015)

Geleneksel konutların oluşumunda akrabalık ilişkileri, ekonomik faaliyet önemli bir belirleyicidir. Aynı avlu içerisinde tek katlı tek odalı konut ile iki katlı konut yapısı yer almaktadır. Bu tür örneklerde tek katlı konutta kaynata oturmuştur. Geleneksel konut yapıları tek ve iki katlı, dıştan ya da içten merdivenlidir. Konutların kapalı alanına giriş, kendisine ait özel açık alanından yapılmaktadır. Tek katlı tek odalı ya da sofasız konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-oda; sofalı olması durumunda, sokak-avlu-sofa-odalar şeklindedir. İki katlı tek odalı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-merdiven-oda; sofalı olması durumunda, sokak-avlu-

merdiven-sofa-odalar şeklindedir. Zemin kata giriş, sokak-avlu-oda ya da sokak-oda ilişkisi ile sağlanır.

Zemin kat yaşama, hayvan damı, depo-küplük ve mağaza olarak kullanılmıştır. İki odalı zemin katta her bir oda farklı bir işlevi karşılamaktadır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılmaktadır. Zemin katın hayvan damı olarak kullanıldığı örneklerde dam girişi konut girişinden bağımsız, ayrı bir kapıdan yapılmaktadır. Hayvan damında duvar boyunca devam eden yemlik bölümü vardır.

Tek katlı konut yapıları tek ya da iki odalıdır. Tek odalı konutlarda mekan oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamakta iken iki odalı konutlarda bir oda oturma odası, diğer oda yatma mekanıdır. İki katlı geleneksel konutlarda birinci kata dıştan merdiven ya da içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Dıştan merdivenli konutlarda yaşam mekanına (saçaklı) giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanı sofa ve sofaya açılan oda/odalardan oluşmaktadır. Yaşam mekanı tek, iki, üç ve dört odalıdır. Odalar oturma, yeme-içme ve yatma gibi birçok işlevi barındırmaktadır. Oda kullanımları iç mekandaki mimari elemanlardan anlaşılabilmektedir. Sofa, konutun merkezinde ya da kenarında yer almaktadır. Köy halkı tarafından sofa mekanı hanay olarak ifade edilmektedir. Sofa, odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı ve/veya yaşam mekanı niteliğindedir.

Yaşam mekanı odalarda ocak, gusülhane, duş teknesi, yüklük, niş/dolap nişi, raf, çanaklık ve oturma birimi bulunmaktadır. Ocak, yaşam mekanının en önemli elemanıdır. Günümüzde bu ocakların kullanılmadığı bazı örneklerde kapatıldığı görülür. Ocağın çıkma yaptığı iki kenarda mumluk yeri bulunmaktadır. Gusülhane, odanın kenarında duvarın içine gömülü bir şekilde ya da oda giriş kapısının arkasında ahşap bir strüktür içinde düzenlenmiştir. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Yüklükler çoğunlukla gusülhane ile bir bütün olarak yer alır. Bir diğer mimari eleman niştir. Genellikle ocağın yanında bulunan raflı ve kapaklı ya da boş olarak düzenlenen nişler mutfak araç-gereçlerin konulduğu elemanlardır. Gömme dolap şeklinde düzenlenen dolap nişlerine oda mekanının işlevine göre farklı araç-gereçler yerleştirilmektedir. Oda mekanında araç-gereçleri koymak için ahşap malzemeden üretilen, pencere ve kapıların üst seviyesinde, odaların duvarları boyunca devam eden ya da duvarda parçalı olarak yer alan raflar bulunmaktadır. Mutfak araç ve

gereçlerinin konulduğu çanaklık olarak adlandırılan duvara asılı raflı dolap vardır. Yaşam mekanında duvar boyunca devam eden ahşap malzemeden üretilen oturma birimi yer alır.

(a) (b) (c) (d)

Şekil 5.47 (a) Gusülhane, (b) Yüklük, (c) Niş, (d) Dolap nişi (Kişisel arşiv, 2015)

5.2.2.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi. Geleneksel konutların açık alan sınırlayıcı elemanı taş yığma avlu duvarları ile avlu duvarları arasındaki açıklığa inşa edilen avlu giriş kapısıdır. Avlu, konut ile sokak arasındaki bağlantı mekanıdır. Yamaç yerleşiminde çoğunlukla avlu duvarı yoktur. Konut açık alan sınırlarını topografya (doğal sınır) belirler. Bazı örneklerde hayvan damı, mağaza ve konut yapısı avlunun çeperinde konumlanarak konut açık alanını tanımlar. Konutun dış mekan ile ilişkisi sokak-avlu-konut şeklindedir.

5.2.2.2.2 Konut Tipolojisi. Uzunkuyu köy yerleşiminde yapılan rölöve ve belgeleme çalışmaları sonucunda 11 tip geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları tek ve iki katlıdır. Belirlenen konut tiplerinden bazılarının yıkık durumda olması, mekan eklemlenmesi ya da iç mekandaki mimari elemanların kaldırılması vs. gibi nedenler ile 5 tip konut yapısının plan şeması çıkarılmıştır.

Tek katlı konut tipleri

Köy yerleşiminde 4 tip tek katlı konut yapısı belirlenmiştir. Sağlam durumda olan bu yapılar terk edilmiştir. Avlu içerisinde düzlükte ya da hafif eğimli yamaçta konumlanmıştır. İç mekandaki mimari elemanlar (ocak, nişler, raf, çanaklık) çoğunlukla mevcut değildir.

zemin kat

yaşama

- **Tek odalı konut tipi**

Bağlar Sokakta yer alan konut sıkışık düzendedir. Yaşam mekanı tek odalıdır. Oda oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. Konutta fonksiyonel açıdan ayrışma yoktur.

Şekil 5.48 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **İki odalı sofasız konut tipi**

Bağlar Sokakta sıkışık düzendeki konut, köy yerleşiminin en eski konut yapıları arasındadır. Yaşam mekanı iki odalıdır. Odalara birbiri içinden geçiş vardır.

Şekil 5.49 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **İki odalı orta sofalı konut tipi**

Göçmen mahallesinde sıkışık düzendeki konutun yaşam mekanı iki odalıdır. Konutun merkezinde yer alan sofadan odalara geçilir. Sofa, odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı niteliğindedir.

Şekil 5.50 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **İki odalı yan sofalı konut tipi**

Yamaç yerleşiminde bitişik düzendeki konutun yaşam mekanı iki odalıdır. Konutun kenarında yer alan sofadan odalara geçilir. Sofa, odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı niteliğindedir. İç mekanda ocak, gusülhane, nişler ve raf vardır.

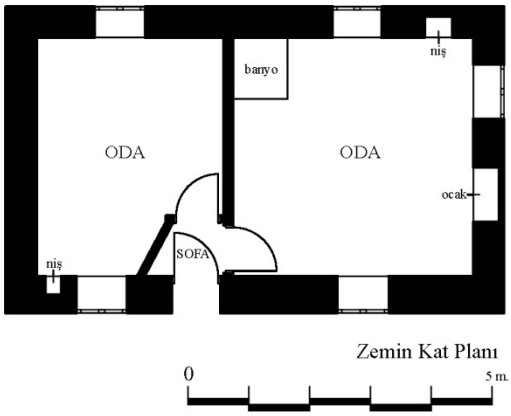

Şekil 5.51 İki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.52 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

İki katlı konut tipleri

Kırsal yerleşimde 7 tip iki katlı geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları dıştan taş merdivenli ya da içten ahşap merdivenlidir.

- **Dıştan merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenir. Yamaç yerleşiminde konumlanan konut yapı sahibi tarafından depo olarak kullanılmaktadır. Yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından girilmekte olup konutun kenarında yer alan sofadan odaya geçilmektedir. Tek odalı zemin ve birinci kat yaşam mekanıdır. Zemin kat günlük yaşamın geçtiği oturma odası; birinci kat yatma mekanıdır. İç mekanda ocak, gusülhane, niş ve raf vardır.

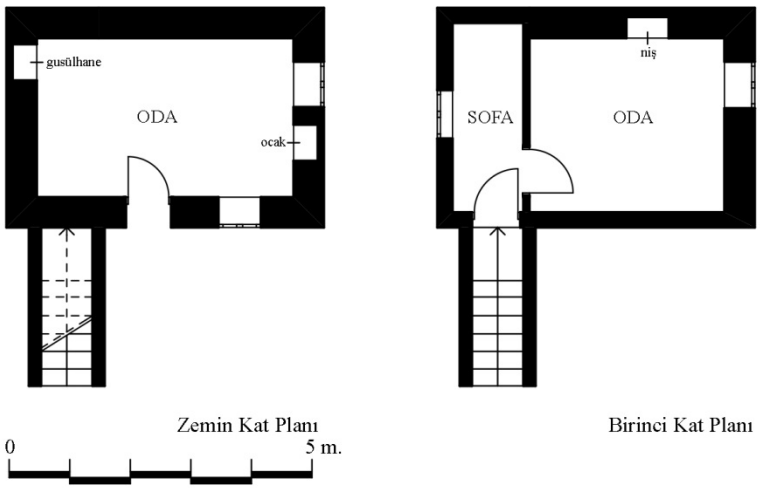

Şekil 5.53 Dıştan merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.54 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

mağaza + yaşama

Yamaç yerleşiminde konumlanan yaşamın sürdürüldüğü yapının 1957 yılında inşa edildiği ifade edilmektedir. Bu tip konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan giriş mekanından girilmektedir. İki odalı yaşam mekanına konutun merkezinde yer alan sofadan ulaşılır. Zemin kat mağaza olarak kullanılmıştır. Konut süreç içerisinde ek mekan almış, yapı elemanları (kapı-pencere ve döşemeler) değiştirilmiştir. İç mekandaki mimari elemanlar (ocak, niş, gusülhane, raf) korunmuştur.

- **Dıştan merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

mağaza + yaşama

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenir. Köy meydanında köy kahvehanesinin karşısında konumlanan konutun yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan giriş mekanından girilmektedir. Günümüzde betonarme olan merdivenlerin özgünde 16 basamaklı ahşap merdiven olduğu ifade edilmektedir. Yaşam mekanına konutun kenarında yer alan sofadan ulaşılır. Zemin kat ile doğrudan ilişkisi olmayan yaşam mekanı üç odalıdır. Odalar yeme-içme, oturma ve yatma işlevlerini barındırmaktadır. İç mekanda ocak, gusülhane, yüklük ve raf yer alır. Zemin kata avlu ve sokaktan olmak üzere iki giriş vardır. Özgün kullanımda mağaza olarak kullanılan tek odalı yüksek tavanlı zemin kat bir dönem köy kahvehanesi olarak kullanılmıştır.

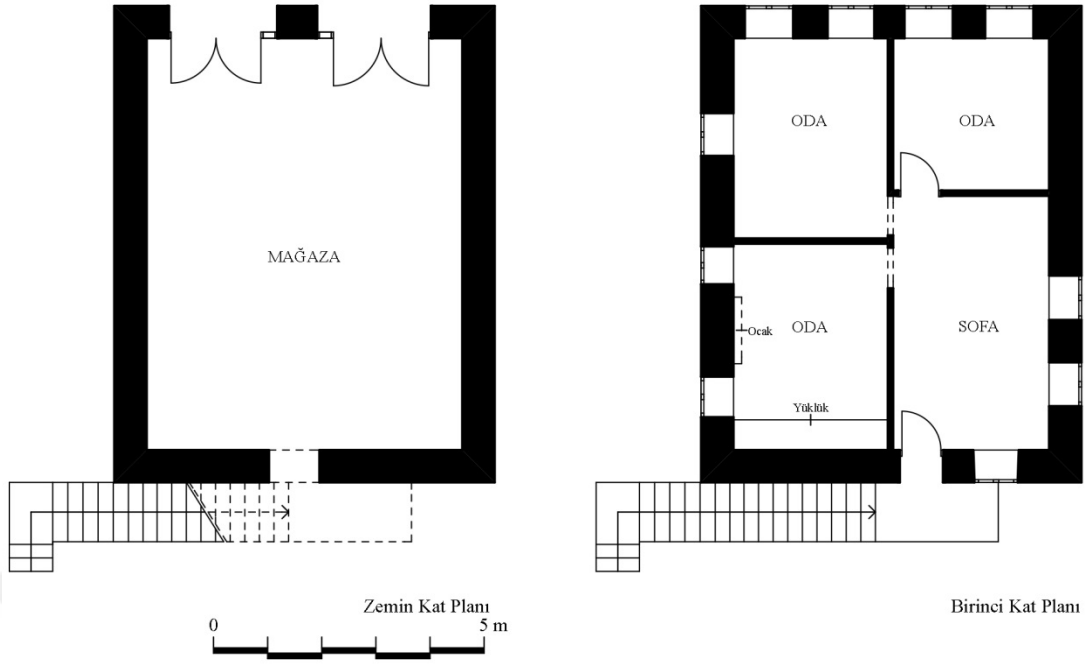

Şekil 5.55 Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.56 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c)

Şekil 5.57 (a) Sofadan odalara geçiş, (b) Giyotin pencere, (c) Gusülhane ve yüklük (Kişisel arşiv, 2015)

- **İçten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenir. Mekansal ve yapısal özelliğini korumuş olan konut sağlam durumdadır. İstiklal Caddesi üzerinde avlu içerisinde konumlanmıştır. Avluda tek katlı tek odalı yapı, fırın ve tuvalet vardır. Plan şeması itibariyle belgelenen konutun yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Yaşam mekanı tek odalıdır. Konutun kenarında yer alan sofadan odaya geçilir. Zemin ve birinci kat yaşam mekanı olarak kullanılmıştır. Zemin kata iki ayrı giriş vardır. Zemin kat iç mekanında ocak, dolap nişi, raf, oturma birimi ve duş teknesi; birinci katta niş ve dolap nişleri vardır. Konut dönem eki almış olup dıştan merdivenli tek odalı konut yapısı eklemlenmiştir.

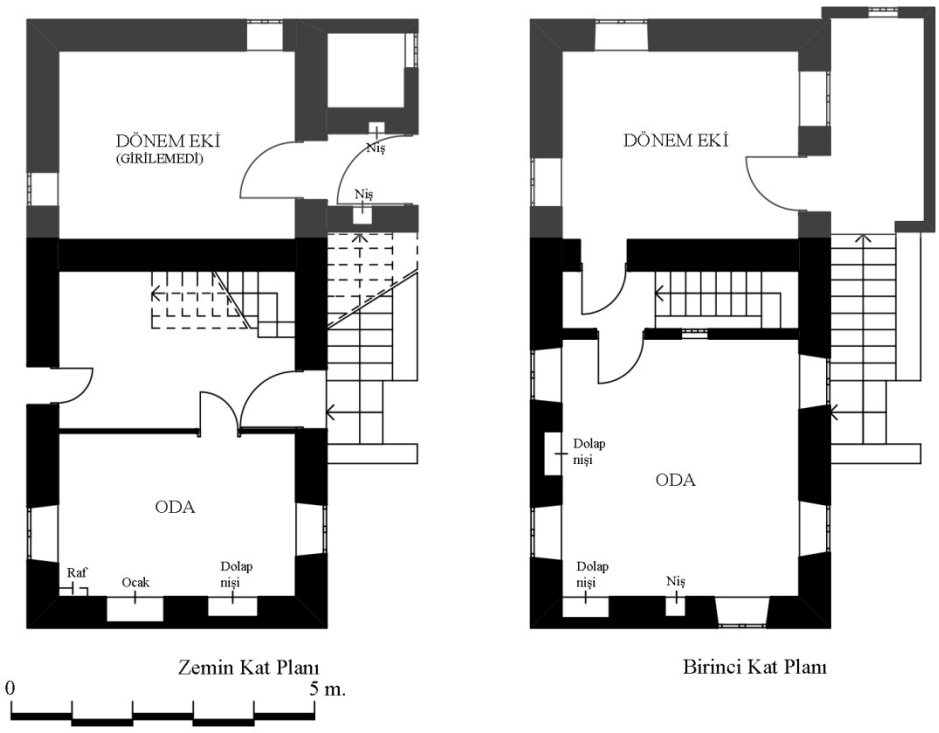

Şekil 5.58 İçten merdivenli tek odalı konut tipi

Şekil 5.59 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c)

Şekil 5.60 (a), (b) Ahşap merdiven, (c) Hol mekanı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c)

Şekil 5.61 (a) Birinci kat oda mekanı, (b) Dolap nişi, (c) Ocak ve raf (Kişisel arşiv, 2015)

- **İçten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

hayvan damı

depo-küplük

Yerleşimde bu konut yapılarına sık rastlanır. Mekansal ve yapısal özelliklerini korumuş olan bu konutlar sağlam durumdadır. Avlu içerisindeki bu konutların yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Yaşam mekanı iki odalıdır. Konutun merkezinde yer alan sofadan odalara geçilir. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşıldığı gibi zemin katın hayvan damı olarak kullanıldığı örneklerde dam girişi konut giriş kapısından bağımsız, ayrı bir kapıdan yapılır. Odaların biri yaşam mekanı diğeri hayvan damı ya da depo-küplük olarak kullanılmıştır. Günlük yaşamın geçtiği bu oda oturma odasıdır. Ocak, gusülhane, niş, dolap nişi ve raf bulunur.

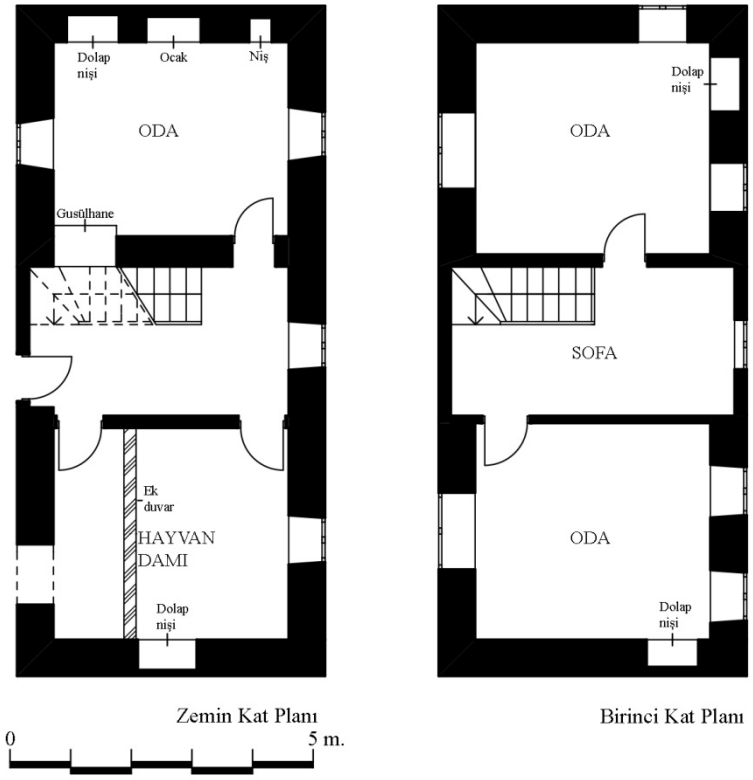

Şekil 5.62 İçten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.63 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.64 Ahşap merdiven (Kişisel arşiv, 2015)

- **İçten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

mağaza + yaşama

hayvan damı

Yamaç yerleşiminde konumlanan yaşamın halen sürdürüldüğü yapıya ortak tek bir kapıdan girilmekte olup yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Yaşam mekanı iki odalıdır. Konutun kenarında yer alan sofadan odalara geçilir. İki odalı zemin kat hayvan damı ve mağaza olarak kullanılmıştır. İç mekandaki mimari elemanlar mevcut değildir.

- **İçten merdivenli dört odalı orta sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

depo-küplük

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenmiştir. İstiklal Caddesi üzerinde konumlanan yapı varlıklı bir ailenin konutudur. Dönemin varlıklı ailelerinin yaşamını sürdürmüş olduğu yapı örnekleri arasındadır. Avlu içerisindeki konuta kuzey ve doğu cephesinden iki ayrı giriş vardır. Dört odalı yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Konutun merkezinde yer alan sofadan odalara geçilir. Birinci katta yapının ortasında sofa mekanından geçilen kapalı çıkma (cumba) vardır. İç mekanda niş, raf, çanaklık, buğday, tahıl gibi yiyecek ürünlerinin depolandığı ambar dolabı ve oturma birimi bulunmaktadır. Konutun batı duvarına bitişik yapı

mağaza, iki odalı yüksek tavanlı zemin kat yaşama ve depo-küplük olarak kullanılmıştır.

Şekil 5.65 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b)

Şekil 5.66 (a) Ahşap merdiven, (b) Oturma birimi (Kişisel arşiv, 2015)

Tablo 5.2 Uzunkuyu kırsal yerleşimi konut tipolojisi

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN
HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI

PAFTA NO : 2

UZUNKUYU KIRSAL YERLEŞİMİ KONUT TİPOLOJİSİ

TEK KATLI KONUT TİPİ

İKİ ODALI
YAN SOFALI KONUT

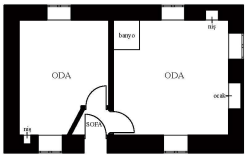

İKİ KATLI KONUT TİPLERİ

DIŞTAN MERDİVENLİ
TEK ODALI YAN SOFALI KONUT

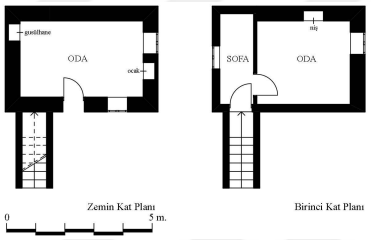

DIŞTAN MERDİVENLİ
ÜÇ ODALI YAN SOFALI KONUT

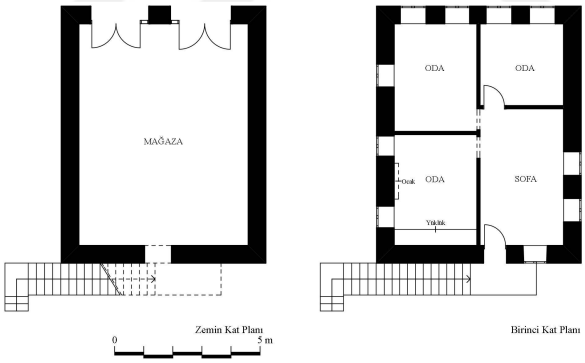

İÇTEN MERDİVENLİ
TEK ODALI KONUT

İÇTEN MERDİVENLİ
İKİ ODALI ORTA SOFALI KONUT

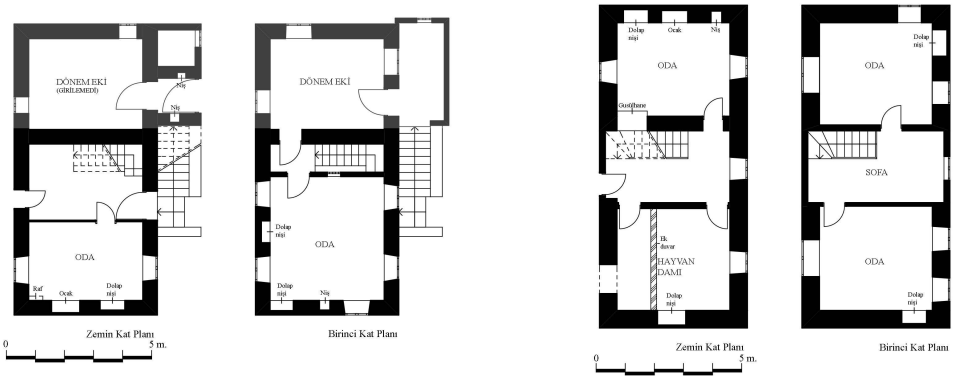

5.2.2.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

- **Duvarlar**

Yapı malzemesi yöreden toplanan koyu gri, kahverengi ve beyaz renkli farklı büyüklükteki yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ile yığma sistem inşa edilmiştir. İri yuvarlak hatlı taşların arasına yerleştirilen küçük taşlar hellik taşları olarak ifade edilmektedir. Köşe birleşimlerinde kesme taş kullanılmıştır. Kesme taş Çeşme Alaçatı'dan getirilmiştir. Dönemine bağlı olarak at arabası ya da kamyon ile taşınmıştır. Farklı cinste yapı taşlarının birlikte kullanımı vardır.

Geleneksel konutların dış duvarlarında taş örgü zemin kattan başlayarak çatı saçak seviyesine kadar devam etmektedir. Konutların dış duvar kalınlıkları 50-65 cm arasında değişmektedir. Bazı konutlarda taş örgü zemin kat yüksekliğince devam etmekte sonrasında ahşap karkas sisteme (hımış sistem) dönüşmektedir. Yığma duvarlar çamur harç ile örülmüştür. Bazı dış duvarlarda ahşabın oyulması ile yapılan iki ay ve bir yıldızdan oluşan bir süsleme vardır.

Odalar ve sofa arasındaki ara bölücü duvarlarda ahşap dikmeler duvar boyunca belli aralıklar ile yerleştirilmiştir. Bu ahşap dikmelerin her iki yüzüne saz dizileri ya da ahşap çıtalar sık aralıklarla çiviler aracılığı ile çakılmıştır. Duvarın arası boş bırakıldığı gibi bazı örneklerde hellik taşı olarak bilinen küçük taşlar dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Daha sonra iç duvarlara saman-toprak-su ya da saman-kireç-su karışımından oluşan sıva uygulanmıştır. Bu organik malzeme katkılı sıva bağdadi sıva olarak tanımlanmaktadır. Bu tip ara bölücü duvarların kalınlıkları 8-10 cm'dir.

Yapıların tamamında yığma malzemeden sonra en önemli duvar elemanı ahşap hatıllardır. Ahşap hatıllar yığma örgü duvarların düşeyde belli aralıklarda aynı seviyede birleştirilmesini, örgülerin terazisinde devam etmesini sağlamaktadır. Ayrıca, yığma örgülerde açılmayı önlemektedir. Ahşap hatıllar yığma duvarın hem iç hem de dış yüzeyinde; kapı ve pencerelerde duvar kesiti boyunca kullanılmıştır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.67 (a) Yapı taşı örneği, (b) Dış cephedeki süsleme , (c) Ara bölücü duvar (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.68 Dış duvarlar (Kişisel arşiv, 2015)

Ocak ve Bacalar

Konutların yaşam mekanında yer alan ocak, konutun yığma duvarları ile birlikte yapılmıştır. Ocakların ağız kısımları dikdörtgen formludur. Ocak genişlikleri 60-100 cm, derinlikleri 40-45 cm arasında değişir. Konutun dış duvarları ile aynı malzeme ve yapım sisteminde yapılan bacalar, duvar kalınlığı içerisinde düzenlenmiştir. Taş ya da tuğla yığma bacaların külah kısmında marsilya kiremit kullanılmıştır.

Kapılar

Kapı açıklıkları ahşap lentolar ile geçilmiştir. Duvar kesitini dolduran ahşap elemanlar kabaca yontularak ya da doğal halleri ile kullanılmıştır. Kapılar içeri doğru açılır. Yapım sistemi ve malzeme kullanımı açısından; avlu giriş kapıları; hayvan damı, mağaza ve depo-küplük olarak kullanılan zemin kat giriş kapıları; konut giriş kapıları ve sofadan odalara geçişi sağlayan oda giriş kapıları olarak 4 grupta ele alınmıştır.

- **Avlu giriş kapıları**

Avlu giriş kapıları taş yığma avlu duvarı arasındaki açıklığa inşa edilmiştir. Bu kapılar açık alanın giriş mekanı niteliğindedir. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap malzemeden üretilmiştir. Kapılar dikdörtgen formlu strüktür içine yerleştirilmiştir. Avlu giriş kapısının üstünde kapının iklim koşullarına dayanımını artırmak amacıyla üst örtü yapılmıştır. Üst örtü, açıklık geçme elemanı ahşap lentoların üzerine alaturka kiremit kaplanması ile oluşturulmuştur.

Şekil 5.69 Avlu giriş kapıları (Kişisel arşiv, 2015)

- **Hayvan damı, mağaza ve depo-küplük kapıları**

Zemin kat giriş kapıları avlu ya da direk sokağa açılmaktadır. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap malzemeden üretilmiştir. Kapı genişlikleri 75-120 cm arasında değişmektedir.

- **Konut giriş kapıları**

Konut giriş kapıları taş örgü duvarlar içindeki ahşap dikmelere oturmaktadır. Ahşap tek ya da çift kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Kapılar dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur. Kapı genişliği 75-110 cm arasında değişir.

- **Oda giriş kapıları**

Oda giriş kapıları ahşap tek ya da çift kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Tek kanatlı kapı genişliği 60-100 cm, çift kanatlı kapı genişliği 100-120 cm arasında değişmektedir. Kapılar bölücü duvarda yer alan gusülhaneyi kapatarak gizlemektedir.

Pencereler

Pencere açıklıkları ahşap ya da tek parça taş lento ile geçilmiştir. Pencereye ait üst duvar kesitini doldurmaktadır. Ahşap lentolar kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılmıştır. Ahşap lentoların açıklıktaki yüzleri saz (kargı) dizileri ya da ahşap çıtalar çakılarak kaplanmıştır. Pencereler 10-15 cm eninde ahşap pervazlar ile çevrili ya da taş sövelidir. Dikdörtgen ya da kare formlu pencereler ahşap çift kanatlı ya da giyotin (sürgülü) olarak yapılmıştır. Giyotin pencereler düşeyde iki bölüm şeklinde düzenlenmiştir. Alt bölüm yukarı doğru kaldırılarak açılır. Üst kısım sabittir. Pencereler ahşap kepenklere sahiptir. Pencere kanatları cam bölmelidir. Bazılarında üst kısım vasistaslı olarak düzenlenmiştir. Pencere genişlikleri 80-130 cm arasında değişmektedir. Pencere açıklığının yer aldığı duvar dışarıdan içeriye doğru genişlemektedir. Bu uygulama mekanın daha fazla ışık almasını sağlamaktadır. Zemin kat pencere boyutları üst kata oranla daha küçük ve pencere sayısı az ya da penceresiz olup sağır duvarlardan oluşmaktadır.

Şekil 5.70 Pencere örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

- **Döşemeler**

Döşemeler, zemin kat döşemesi, ara kat döşemesi ve tavan döşemesi olmak üzere 3 gruptur. Tüm döşeme sisteminde ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap elemanlar doğal hali ile ya da basitçe işlenerek kullanılmıştır. Ahşap döşeme yığma duvarları yatay düzlemde birbirine bağlamaktadır. Zemin kat döşemesi toprak, kayalık ya da yöreye özgü yuvarlak hatlı, iri taşlar ile döşelidir. Tek katlı ya da zemin kat mekanının yaşama olarak kullanıldığı iki katlı konutlarda kaplama tahtası kullanımı izlenir. Ara kat döşemesini duvarlar üzerine oturan, konutun kısa kenarına paralel ve uzun kenarı ortalayacak şekilde ana kiriş/kirişler ve bunlara dik yönde belli aralıklar ile oturan tali kirişler oluşturmaktadır. Köy halkı tarafından ana kiriş düver olarak

ifade edilir. Bu tali kirişlerin üzeri kaplama tahtaları ile döşelidir. Bazı döşeme sisteminde ana kiriş ahşap dikme ile desteklenmiştir. Ana kirişlerin çapı 15-25 cm; yatay düzlemde tek parça halinde ya da üst üste birbirine eklenerek kullanılan tali kirişler 10-15 cm arasında daire ya da kare kesitlidir. Kaplama tahtalarının genişlikleri 8,5 cm'den 25 cm kadar çıkabilmektedir. Tavan döşemesi ahşap çıtalı kontraplak ile kaplanmıştır. Bazı ara kat ve tavan döşemesinde saz (kargı) dizileri ya da ahşap çıtaların üzerinin sıvanarak bağdadi sisteme dönüştüğü örnekler vardır.

Şekil 5.71 Tavan döşemeleri (Kişisel arşiv, 2015)

Çatılar

Toprak damlı konut yapısı yoktur. Çatı örtü sistemi ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatıdır. Geleneksel çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kiremitler mertekler üzerindeki kiremit altı tahtasına ya da saz (kargı) dizilerinin üzerine yerleştirilmiştir. Çatı saçaklarında kayrak taş, alaturka kiremit ve dolu tuğla kullanılmıştır. Konut dış duvarından çıkma şeklinde düzenlenen farklı saçak örneği izlenmektedir.

Şekil 5.72 Saçak (Kişisel arşiv, 2015)

Merdivenler

Köy yerleşiminde rastlanan merdivenler aşağıda belirtilmektedir.

- Konutun dışında taş merdiven

- Konutun içinde ahşap merdiven

Dıştan merdiven avlu ile konutun yaşam mekanı arasındaki bağlantıyı sağlarken; içten merdiven zemin katı, üst kat sofasına bağlar. Dıştan merdivenli konutlarda basamak genişliği 25-30 cm, uzunluğu 85-120 cm; içten merdivenli konutlarda basamak genişliği 25-30 cm, uzunluğu 75-90 cm arasında değişmektedir.

Kapalı çıkma (Cumba): Birinci katta yapının ortasında yer alan kapalı çıkmaya orta sofa mekanından geçilmektedir. Sofa ile aynı genişlikte düzenlenen cumba ahşap konstrüksiyon olup ahşap payandalar ile taşınır.

5.2.2.2.4 Bozulmalar. Geleneksel konutların günümüz ihtiyaçlarını karşılama açısından sorunlar içermesi ve değişen yaşam koşulları nedeniyle (tarımsal üretim ve hayvancılığın azalması) saçaklı giriş mekanı ve zemin kat, yaşam mekanına dönüştürülmüştür. Bazı örneklerde konut kullanım ihtiyaçları doğrultusunda ek mekan yapılmıştır. Terk edilen konutlarda zamana bağlı eskime-yıpranma hatta yok oluşlar izlenir. Yeni yapılaşmanın yoğun olduğu köyde, iki-üç katlı betonarme sistem ile üretilen yapılar, geleneksel doku ile yabancılaşmakta olup kat yükseklikleri ve büyük hacimleri ile uyumsuzdur.

Taş merdivenler dış koşullara maruz kalmalarından dolayı değişime uğramıştır. İç mekandaki mimari elemanlar (ocak, niş gibi) kaldırılmıştır. Yapı elemanlarında kayıpların yanı sıra onarım geçiren konutlarda özgün yapı ölçek ve oranı korunmuş ancak malzeme kullanımında değişimler vardır. Dış duvarlarda taş örgünün bozulan kısımlarında delikli tuğla; kapı ve pencerede ahşap yerine alüminyum ya da demir tercih edilmiştir.

Deprem nedeniyle hasarlı durumda olan yapıların büyük bir çoğunluğu yıkılarak, yeniden inşa edilmiştir. Konutlarda döşeme duvarlardan ayrılırken, bazılarında küçük ölçekte yapısal çatlaklar oluşmuştur.

5.2.3 Zeytineli

5.2.3.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri

Zeytineli Köyü, farklı anıtsal ve kamusal yapıları, çeşitlilik gösteren avlu açık alan birimleri ve sert zemin (kayalık) yapısına bağlı olarak kırsal dokuda oluşan farklı görünüm ve temel sistemi ile farklılaşmaktadır.

5.2.3.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi. Sürekli bir yörük köyü olan Zeytineli, merkez, Yalı ve Alaşar olmak üzere üç alt yerleşim alanından oluşmaktadır. Merkez köy yerleşimi, Alaşar'a 5 km, Yalı (kıyı) yerleşimine 4 km uzaklıktadır. Alaşar ve Yalı mevki tarım arazileri alanıdır. Merkez yerleşim eğimli bir arazide vadi yamacında (Cumhuriyet Caddesi'nin üst kotunda) kayalık sert bir zemin üzerinde kurulmuştur. Dağınık yerleşim dokusu özelliğine sahiptir. Batı yönünde köye yakın olarak konumlanan rüzgar enerjisi santral direkleri vardır.

Şekil 5.73 Köy yerleşimi (Kişisel arşiv, 2015)

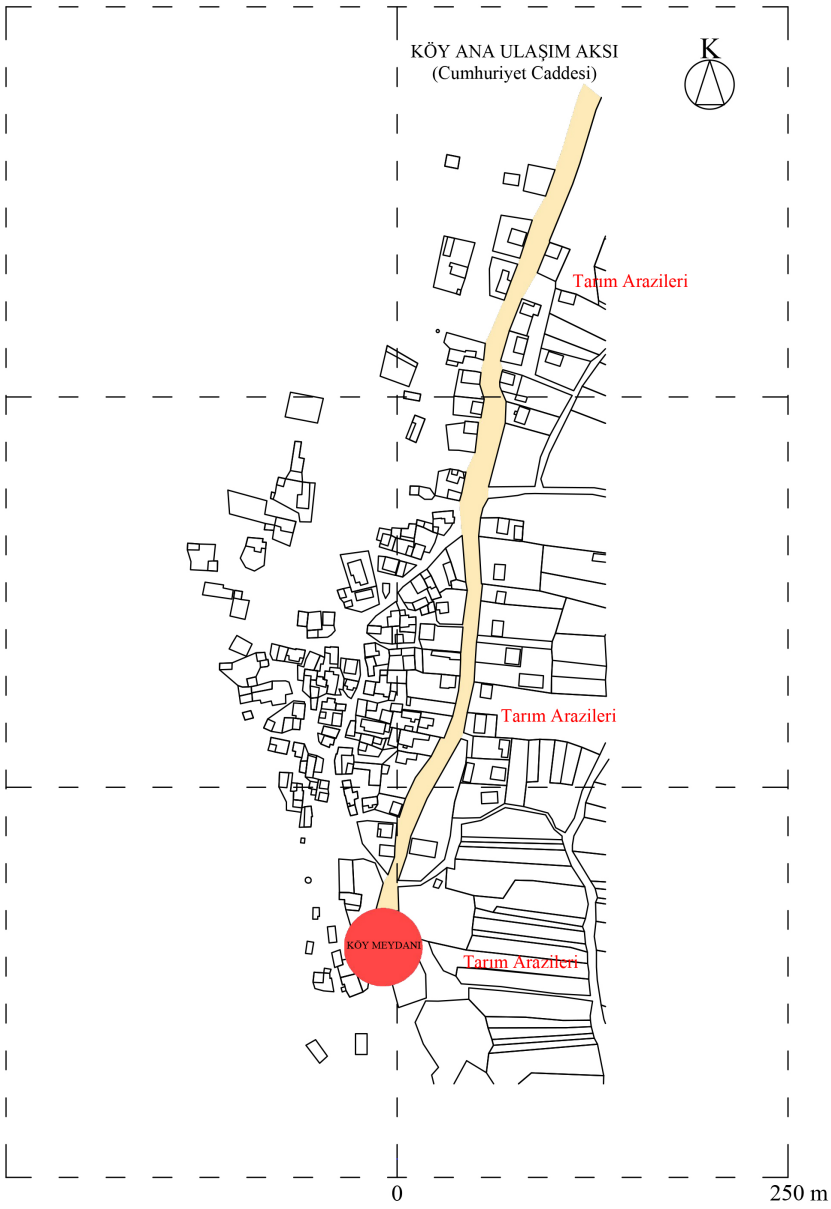

Şekil 5.74 Zeytineli Köyü vaziyet planı (Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen Zeytineli Köyü'ne ait vaziyet planı kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

5.2.3.1.2 Sokak Dokusu. Köy yerleşiminde iki ana sokak vardır. Cumhuriyet Caddesi köy girişinden başlayarak köy boyunca devam eden ana caddedir. Cumhuriyet Caddesi'nden ayrılan hafif eğimli diğer sokak Şahin Bayhan Sokaktır. Köy meydanında birleşen bu sokaklar araç geçişine uygun genişliktedir. Özgün sokak döşemesi iri taneli beyaz, gri renkli yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ile döşelidir. Günümüzde sokaklar parke taş döşeli ya da topraktır. Konutlar arası geçişi sağlayan patika yollar da vardır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.75 (a) Cumhuriyet Caddesi, (b) Patika Sokak, (c) Özgün sokak döşemesi (Kişisel arşiv, 2015)

5.2.3.1.3 Ortak Alanlar. Köy yerleşiminde köy meydanı, 2 adet (eski) köy kahvehanesi, muhtarlık binası, düğün salonu, çok amaçlı kompleks yapı, ticari yapılar (2 adet bakkal dükkanı), su deposu ve park; Alaşar mevkinde hindi çiftliği, tavuk çiftliği, balık çiftliği ve 2 adet gölet; Böğürtlen mevkinde balık çiftliği; kıyı yerleşiminde azmak bulunmaktadır.

Köy meydanı: Köy halkının toplumsal yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği, ortak kullanıma ait olan köy meydanını, 2 adet (eski) köy kahvehanesi, muhtarlık binası, eski cami, yağhane yapısı ve futbol sahası çevrelemektedir. Köy meydanının çevresinde çam, selvi, çınar ve fıstık ağaçları yer alır.

Köy Kahvehaneleri: Köy meydanında yamaçta konumlanan yapılar tek mekandan oluşmaktadır. Tek katlı taş yığma, kırma çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Köy meydanından dıştan merdiven ile ulaşılırken, batı cephesinden (üst kot) direk giriş yapılmaktadır. Bu yapılar aynı zamanda eski köy kahvehaneleridir. Batı cephesinde giriş mekanının önünde saz (kargı) dizileri kullanılarak oluşturulan üst örtülü açık alan ile gölgeli oturma alanı sağlanmıştır.

Şekil 5.76 Üst örtülü açık alan (Kişisel arşiv, 2015)

Çok amaçlı kompleks yapı: Yeni caminin kuzeyinde konumlanan 2014 yılında yapılan betonarme yapı, toplantıların, etkinliklerin düzenlendiği ve belirli günlerde gelen aile hekiminin odasının bulunduğu çok işlevli bir yapıdır.

5.2.3.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar. Köy yerleşiminde eski köy kahvehaneleri, eski ticari yapılar (eski bakkal dükkanları), yeni cami, mezarlık yapıları, çeşme yapıları, su kuyuları, sarnıç, köy odası, eski parti binası, yağhane yapısı, eski ilkokul binası, öğretmen evi ve Atatürk Büstü; kıyı yerleşiminde kıyı gazinosu ve eski su depoları bulunmaktadır. Cumhuriyet Caddesi'nin alt kotunda yer alan tek katlı, taş yığma mandıra yapısı özgünlüğünü kaybetmiş; konut olarak kullanılmaktadır.

Eski Ticari Yapılar: Şahin Bayhan Sokak üzerinde birbirine yakın konumlanan 2 adet eski bakkal dükkanı tek mekandan oluşmaktadır. Tek ya da iki katlı, taş yığma, kırma çatılıdır. Küçük ölçekli yapılar terk edilmiştir.

Eski Cami: Yeni caminin yapımı ile terk edilen eski cami, köy meydanının üst kotunda konumlanmıştır. Eski cami ve minaresinin kim tarafından ve kaç yılında yapıldığı hakkında bilgi minarenin üzerindeki kitabede yazılıdır. Yapı, 1955 yılında inşa edilmiştir. Avlu içerisinde tek katlı (yüksek tavanlı), taş yığma ve kırma çatılıdır. Tek minareli ve kitabeli eski camide bayanların namaz kılması için zermafil olarak adlandırılan ahşap malzemeden üretilen asma kat vardır. Asma kata dıştan merdiven ile ayrı bir kapıdan girilmektedir. Dini yapı, 2017 yılında yıkılmıştır.

(a) (b) (c) (d)

Şekil 5.77 (a) Eski cami, (b) Zermafil, (c) Mihrab, (d) Minber (Kişisel arşiv, 2015)

Mezarlık Yapıları: Köy içinde (Yalı yolunun alt kotunda ve yağhane yapısının kuzeyinde) ve eski caminin bahçesinde farklı biçim ve formlarda çok sayıda mezar taşının yer aldığı Osmanlı mezarlık yapıları vardır.

Çeşme Yapıları: Köy yerleşiminde üç adet çeşme vardır. Kullanılmayan çeşmeler Cumhuriyet Caddesi ve Şahin Bayhan Sokakta konumlanmıştır. Köy girişindeki çeşmenin üzerinde "il yse 1970" yazılıdır. Bu çeşmeler tarihi değer taşımamaktadır.

Su Kuyuları: Köy yerleşimi içinde ve çevresinde 4 farklı alanda su kuyusu bulunmaktadır. Köy halkı tarafından su kuyuları farklı adlar ile anılmaktadır. Yerleşime kuzey yönünden ulaşılan yolun batısında Mangatlar kuyuları olarak bilinen 6 su kuyusu; Yalı yolunun batı tarafında Aşık kuyuları olarak bilinen 3 su kuyusu; eski ilkokul binasının batısında eğimli arazi nedeniyle farklı kotlarda yer alan Armutlu kuyuları olarak bilinen 4 su kuyusu ve yerleşimin kuzeybatısında Hacı Bostanlar kuyuları olarak bilinen 8 su kuyusu vardır. Kış aylarında yağmur suyu ile dolan bu kuyuların tabanları ağız kısımlarına oranla daha geniş; kesik koni biçimindedir.

(a) (b) (c)

Şekil 5.78 (a) Mangatlar kuyuları, (b) Aşık kuyuları, (c) Armutlu kuyuları (Kişisel arşiv, 2015)

Sarnıç (Hatipler Gölü): Yağhane yapısının batısında sert bir zemin üzerinde 1671 parselde yer alan ve 1. grup taşınmaz kültür varlığı olarak tescilli sarnıç yapısı doğu-batı doğrultulu ve düzensiz elips formludur (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi). Sarnıç, yerleşimde su kaynaklarının az olması ve yağhanenin su ihtiyacını karşılamak için Hatip Hüseyin ve iki arkadaşı ile birlikte kayalık dere yatağının oyulması ile yapılmıştır (İplikçi ve diğer., bt). Kış aylarında yağmur suyu ile dolmaktadır. Sarnıcın doğu bölümü, kuzey-güney doğrultulu taş yığma duvar ile sınırlandırılmış olup kuzeydoğusunda su kuyusu vardır. Sarnıç ile su kuyusu arasındaki bu taş yığma duvar ve diğer doğal dolgular filtre işlevi görmekte olup sarnıçta biriken su, kuyudan alınarak kullanılmıştır (İplikçi ve diğer., bt).

Şekil 5.79 Hatipler gölü (Kişisel arşiv, 2015)

Kıyı Gazinosu: Yalı mevkinde denize sıfır konumlanan yapı iki katlı ve taş yığmadır. Zemin kat küçük ölçekli soyunma odaları; birinci kat lokanta mekanından oluşmaktadır. Birinci kat yıkık durumdadır.

Şekil 5.80 Kıyı gazinosu (Kişisel arşiv, 2015)

Köy Odası: Köy meydanında yamaçta konumlanan ve köy kahvehanelerinin arasından algılanan köy odası, muhtarlık binası olarak kullanılmaktadır. Yapı tek katlı dıştan merdivenli tek odalı plan tipine sahiptir. Taş yığma, kırma çatılı ve dikdörtgen planlıdır.

Eski Parti Binası: Şahin Bayhan Sokak üzerinde konumlanan yapı tek mekandan oluşmaktadır. Tek katlı, taş yığma ve kırma çatılıdır. Yapıya bitişik küçük ölçekli mekan çay ocağı olarak kullanılmıştır.

Şekil 5.81 Eski parti binası (Kişisel arşiv, 2015)

Yağhane Yapısı: Köy meydanının kuzeyinde 1679 parselde yer alan 1. grup taşınmaz kültür varlığı olarak tescilli yağhane yıkık durumdadır (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi). 1870 yılında Hatip Hüseyin ve iki

arkadaşı tarafından inşa edilen yapının 1980'li yılların başlarına kadar kullanıldığı söylenmektedir. Başlangıçta zeytin ezme değirmeni tek taşlı iken daha sonra dört taşa dönüştürülmüştür. Zeytineli, Kadıovacık, Balıklıova ve Özbek Köyü yağhane yapıları dört taşlı zeytin ezme değirmenine sahip olmaları açısından benzerlik taşımakta olup değirmenlerin aynı usta tarafından yapıldığı düşünülmektedir (İplikçi ve diğer., bt).

Tek katlı, taş yığma ve kırma çatılı yapı zemin ve ara kat (asma kat) oluşmaktadır. Ara bölücü duvarlar bağdadi sıvalıdır. Ana giriş batı cephe duvarının güneyinde yer alan kapı açıklığından yapılmaktadır. Giriş kapısının önünde basamak olarak kullanılan değirmen taşı bulunmakta; üç basamak taş merdiven ile yağhaneye inilmektedir. Güney cephe duvarında zeytinlerin asma kata alındığı büyük bir pencere açıklığı, pencerenin önünde basamak olarak kullanılan taş tambur ve atın içeri alındığı kapı açıklığı; kuzey ve doğu duvarında küçük pencere açıklığı vardır. (İplikçi ve diğer., bt).

(a) (b)

Şekil 5.82 (a) İşliğin kuzey ve depo duvarları, (b) İşliğin batı görünümü (İplikçi ve diğer., bt)

Yapı işlev olarak iki mekandan oluşmaktadır. Mekanlar birbirinden ara bölücü duvarlar ile ayrılmıştır. Birinci mekan zemin ve asma kattan oluşmakta olup zeytinin hamur haline getirildiği kısımdır. Asma katta zeytinlerin konulması için piramidal huni yerleştirilmiştir. Zeytin ezme değirmeni insan ya da hayvan gücü (at) ile döndürülmüştür. İki at vardiyalı olarak çalıştırılmıştır. İkinci mekan, hamur haline getirilen zeytinlerin pres makinesinde sıkılarak zeytinyağına dönüştürüldüğü kısımdır. Hamur haline getirilen zeytinler kıl çoraplara yerleştirilerek pres makinesinde sıkılmaktadır. İç mekanda ocak, gömme bir dolap ve raf bulunur. Yağhanenin batı duvarına bitişik depo vardır. Sağır duvarlardan oluşan depo

mekanında zeytinyağları saklanmıştır. Deponun çatısı tek yöne eğimli, alaturka kiremit örtülüdür.

(a) (b) (c)

Şekil 5.83 (a) Zeytin ezme değirmeninin batı ve kuzey duvarları, bu duvarların üzerindeki batar kat, (b) İşliğin güney duvarı, zeytinlerin batar kata alındığı büyük pencere ve batar kattaki içeriye doğru olan girinti, Arkada atın içeriye alındığı rulo saç kapı, (c) Zeytinlerin batar kata alındığı pencereden zeytin ezme değirmeninin görüntüsü (İplikçi ve diğer., bt)

Şekil 5.84 Dört taşlı zeytin ezme değirmeni (Kişisel arşiv, 2015)

Eski İlkokul Binası: Yalı Sokağın üst kotunda geniş bir bahçe içerisinde eğimli yamaçta konumlanan yapı 1927 yılında inşa edilmiştir (Anaç, 1994). Yapı depremde yıkılmıştır. Yapı, taş yığma, iki katlı dıştan merdivenli üç oda ve hol mekanından oluşmaktadır. Zemin kat sinema odası; birinci kat iki sınıf ve öğretmen odası olarak kullanılmıştır. Köşe birleşimlerinde kesme taş kullanılmıştır. Dikdörtgen formlu ve taş söveli pencerelerde taş sövenin üzerinde kırmızı renkli bir taş türü kullanılarak dilim kemer oluşturulmuştur. Eğimli arazi yapısı nedeniyle batı duvarından (üst kot) giriş yapılmaktadır. Eğitim yapısına ait bahçe duvarından yapı duvarına kadar devam eden (kuzey-güney doğrultulu) geniş sahanlıklı merdivenler ile tuvalet vardır.

Şekil 5.85 Eski ilkokul binası (Kişisel arşiv, 2015)

Öğretmen evi: Cumhuriyet Caddesi üzerinde konumlanan yapı yüksek bir su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli olup mutfak, oturma, yatma ve servis mekanından oluşmaktadır. Dikdörtgen planlı yapı su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve beşik çatılı olarak inşa edilmiştir.

Şekil 5.86 Öğretmen evi (Kişisel arşiv, 2015)

5.2.3.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Köy yerleşiminde geleneksel konutlar çoğunlukla terk edilmiş olup bazı yapılarda halen yaşam sürdürülmektedir. Kullanımda olan bu konut yapıları köy halkının orta ve yaşlı kesimini oluşturmaktadır. Cumhuriyet Caddesi'nin üst kotunda (batıda) geleneksel konutlar; alt kotunda (doğuda) 1980'li yıllardan itibaren üretilmeye başlayan betonarme konutlar yer alır. Arazilerin içerisinde prefabrik yapılar da vardır. Kıyı yerleşiminde geleneksel konut yapısı yoktur. Alaşar mevkinde tarım arazileri içerisinde tek ya da iki katlı yeni yapılar inşa edilmiştir.

Geleneksel konut yapıları açık ve kapalı alanlardan oluşmaktadır. Konut arazisi içinde kapalı alan dışında kalan açık alanları avlu tanımlamaktadır. Avluda eğimli arazi yapısı sebebiyle oluşan kot farkları merdiven ile düzenlenmiştir. Yaşamın büyük bir bölümünün geçtiği konut açık alanında yemek pişirme, yemek yeme, dinlenme, çamaşır yıkama, tarım araçlarının park edilmesi, hayvanların bakımı gibi farklı etkinlikler ve işlevler gerçekleştirilmektedir.

Şekil 5.87 Özgün avlu döşemesi (Kişisel arşiv, 2015)

Avluda hayvan damı, saman damı, fırın, tuvalet ve harım bulunmakta; bazılarında küplük, su kuyusu, asırlık ağaç ve oturma birimi de vardır. Avluda kuru tütünlerin ya da üzümlerin depolandığı özelleşmiş yapı birimi (mağaza) yoktur. Kuru tütünler odaların birinde istiflenmiştir. Giriş mekanında tütün balyalarının konulduğu dolaba rastlanmıştır. İki katlı geleneksel konutların yaşam mekanına çoğunlukla dıştan merdiven ile ulaşılmaktadır. Bu bağlamda, merdiven açık alanın bir birimidir. Katlar arasında doğrudan bağlantı yoktur. Köy halkı tarafından dıştan merdiven ile ulaşılan (saçaklı) giriş mekanı pundi olarak ifade edilmektedir. Konut arazisi dışında şahıslara ait ahır, ağıl ve kümes damı vardır. Köy girişinde yamaçta konumlanan bu yapılar ve hayvan damında küçükbaş ve büyükbaş hayvanlar barınmıştır. Hayvan damı taş yığma, ahşap konstrüksiyon beşik ya da tek yöne eğimli kırma çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Ahşap tek kanatlı bir kapısı ve küçük pencere açıklığı bulunur. İç mekanda duvar boyunca devam eden yemlik bölümü vardır. Saman damı hayvan yiyeceklerinin depolandığı yapıdır. Hayvan damı ile aynı yapı özelliklerine sahiptir. Tek katlı, taş yığma ve kırma çatılı küplük, zeytinyağlarının konulduğu tek oda mekanından oluşan küçük ölçekli yapı birimidir. İç mekanda yağ küplerine, güğüm, testi, keletir ve zeytinyağının saklandığı musluklu kazan vardır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.88 (a) Hayvan damı, (b) Küplük yapısı, (c) Tütün balyalarının konulduğu dolap (Kişisel arşiv, 2015)

Avluda yer alan bir diğer birim fırındır. Fırınlar çoğunlukla tekil olarak yer alır. Taş veya taş/tuğla örgü fırınlar, tek yöne eğimli kırma çatı üzeri alaturka kiremit örtülüdür. Ağız kısımları dikdörtgen formludur. Fırınlar konut sahiplerine aittir ancak ortak kullanılmaktadır. Tuvaletler yarım daire biçiminde ya da kare formludur. Taş yığma tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Tuvalet tekil ya da konut duvarına bitişik olarak yer alır. Taş örgü su kuyuları kullanılmamaktadır. Avluda harım olarak adlandırılan küçük bahçe vardır. Konut sahibi bahçeye yıllık yiyecek ihtiyacını karşılamak için sebze ve meyve ekmektedir. Konut yapı duvarına bitişik, dikdörtgen formlu oturma birimi vardır. Bu platformun üzerine şilte adı verilen minderler konulmakta ve komşular ile bir arada oturulmaktadır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.89 (a) Fırın, (b) Tuvalet, (c) Su kuyusu (Kişisel arşiv, 2015)

Geleneksel konut yapıları tek ve iki katlı, dıştan ya da içten merdivenlidir. Konutların kapalı alanına giriş, kendisine ait özel açık alanından yapılmaktadır. Tek katlı tek odalı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-oda şeklindedir. İki katlı tek odalı ya da sofasız konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-merdiven-oda/odalar; sofalı olması durumunda, sokak-avlu-merdiven-sofa-odalar şeklindedir. Konutun

zemin katına giriş, sokak-avlu-oda ilişkisi ile sağlanır. Geleneksel konutların oluşumunda akrabalık ilişkileri, ekonomik faaliyet önemli bir belirleyicidir. Aynı avlu içinde çoğunlukla tek katlı tek odalı konut ile iki katlı konut yapısı ya da iki katlı konut yapıları yer almaktadır. Avluda bu yapıların sayısı farklılık göstermektedir. Aynı avluda 5 adet iki katlı konutun olduğu örneğe rastlanmıştır. Geniş bir avluda ayrı konutlarda aile ve çocukları bir arada yaşamıştır. Geleneksel konutlar ilk yapıldığı dönemden günümüze kadar toplumsal, ekonomik ve ev halkındaki nüfus değişimlerine bağlı olarak sürekli dönüşüme uğramıştır. Başlangıçta dıştan merdivenli tek odalı olan konut, ara bölücü duvar ile ayrılarak, dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipine; tek katlı tek odalı olan konuta yeni kat çıkılarak içten merdivenli tek odalı konut tipine dönüştürülmüştür. Zemin kat yaşama, hayvan damı, saman damı ve depo-odunluk olarak kullanılmıştır. İki ya da üç odalı olan zemin katta her bir oda farklı bir işlevi karşılamaktadır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılabildiği gibi bazı örneklerde her birine farklı bir kapıdan girilmekte olup odalar birbirinden bağımsızdır. Odalara ortak hol mekanından ya da birbiri içinden geçilmektedir.

Tek katlı konut yapıları tek odalıdır. Bu oda oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. Dıştan merdivenli konutlarda yaşam mekanına (saçaklı) giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanı sofa ve sofaya açılan odalardan oluşmaktadır. Yaşam mekanı tek ya da iki odalıdır. Odalar oturma, yeme-içme ve yatma gibi birçok işlevi barındırmaktadır. Sofa konutun merkezinde ya da kenarında yer almaktadır. Sofa odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı niteliğindedir. Yaşam mekanı odalarda ocak, gusülhane, niş/dolap nişi, raf, testilik ve çanaklık bulunmaktadır. Ocak, yaşama mekanının en önemli elemanıdır. Günümüzde bu ocakların kullanılmadığı, bazı örneklerde kapatıldığı görülür. Ocağın çıkma yaptığı iki kenarda mumluk yeri ve üst kısmında raflar bulunmaktadır. Gusülhane, odanın kenarında ahşap bir strüktür içinde ya da dolu tuğla duvar ile oluşturulmuştur. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Bir diğer mimari eleman niştir. Genellikle ocağın yanında bulunan raflı ve kapaklı ya da boş olarak düzenlenen nişler mutfak araç-gereçlerin konulduğu elemanlardır. Bazı nişlerin üzerinde tek parça raf vardır. Oda mekanında araç-gereçleri koymak için ahşap malzemeden üretilen, pencere ve kapıların üst seviyesinde, odaların duvarları boyunca devam eden ya da duvarda parçalı olarak yer

alan raflar bulunmaktadır. Yaşam mekanında giriş kapısının yanındaki duvarda su testilerinin konulması amacıyla yapılan testilik yeri ile mutfak araç ve gereçlerinin konulduğu çanaklık olarak adlandırılan duvara asılı raflı dolap vardır. Bazı konutlarda halen çanaklık kullanılmaktadır.

(a) (b)

Şekil 5.90 (a) Ocak, niş, raf, (b) Gusülhane ve çanaklık (Kişisel arşiv, 2015)

5.2.3.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi. Geleneksel konutlarda açık alan sınırlayıcı elemanı taş yığma avlu duvarlarıdır. Yamaç yerleşiminde çoğunlukla avlu duvarı yoktur. Konut açık alan sınırlarını topografya (doğal sınır) belirler. Bazı örneklerde hayvan damı ve konut yapısı avlunun çeperinde konumlanarak konut açık alanını tanımlar. Konutun dış mekan ile ilişkisi sokak-avlu-konut ya da sokak-konut şeklindedir.

5.2.3.2.2 Konut Tipolojisi. Zeytineli köy yerleşiminde yapılan rölöve ve belgeleme çalışmaları sonucunda 6 tip geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları tek ve iki katlıdır. Belirlenen konut tiplerinden bazılarının yıkık durumda olması, mekan eklemlenmesi ya da iç mekandaki mimari elemanların kaldırılması vs. gibi nedenler ile 3 tip konut yapısının plan şeması çıkarılmıştır.

- **Tek katlı tek odalı konut tipi**

zemin kat

yaşama

Yerleşimde bu konut yapılarına az sıklıkla rastlanır. Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan bu yapılar terk edilmiştir. Aynı avluda iki katlı konut yapısı ile yer aldıkları durumda çoğunlukla bu konut yapısında ailenin büyükleri oturmuştur.

Plan şeması itibariyle belgelenen yapı örneği, hafif eğimli yamaçta Şahin Bayhan Sokakta konumlanmaktadır. Tek odalı yaşam mekanı oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. İç mekandaki mimari elemanlar ocak, nişler, raf ve testiliktir. Ocak sağır duvarda yer alır.

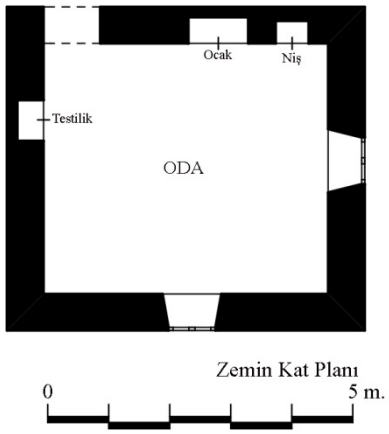

Şekil 5.91 Tek katlı tek odalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.92 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

İki Katlı Konut Tipleri

Kırsal yerleşimde 5 tip iki katlı geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları dıştan taş merdivenli ya da içten ahşap merdivenlidir.

- **Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

Bu tip konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan (saçaklı) giriş mekanından (pundi) girilmektedir. Zemin kat ile doğrudan ilişkisi olmayan yaşam mekanı tek odalıdır. Oda, yeme-içme, oturma ve yatma işlevlerini barındırmaktadır.

İç mekandaki mimari elemanlar ocak, yüklük, niş ve raftır. Zemin kat hayvan damı olarak kullanılmıştır.

Şekil 5.93 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

saman damı

depo-odunluk

Yerleşim alanında bu konut yapılarına sık rastlanır. Çoğunlukla terk edilmiştir. Yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan (saçaklı) giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanı iki odalıdır. Odalar birbirinden bağımsızdır. İç mekanda ocak, gusülhane, niş/dolap nişi, raf ve çanaklık vardır. Giriş mekanı, odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı ve yaşam mekanı niteliğindedir. İki ya da üç odalı zemin kat hayvan damı, saman damı ve depo-odunluk olarak kullanılmıştır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan giriş sağlandığı gibi bazı örneklerde odalar birbirinden bağımsız; ayrı giriş kapıları vardır.

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, geniş bir avlu içerisinde konumlanmıştır. Avluda iki katlı geleneksel konutlar ve konut duvarına bitişik tuvalet vardır. İç mekanda ocaklar ve niş vardır. Gusülhane, yüklük ve radyo koymak için rafın olduğu da bilinmektedir.

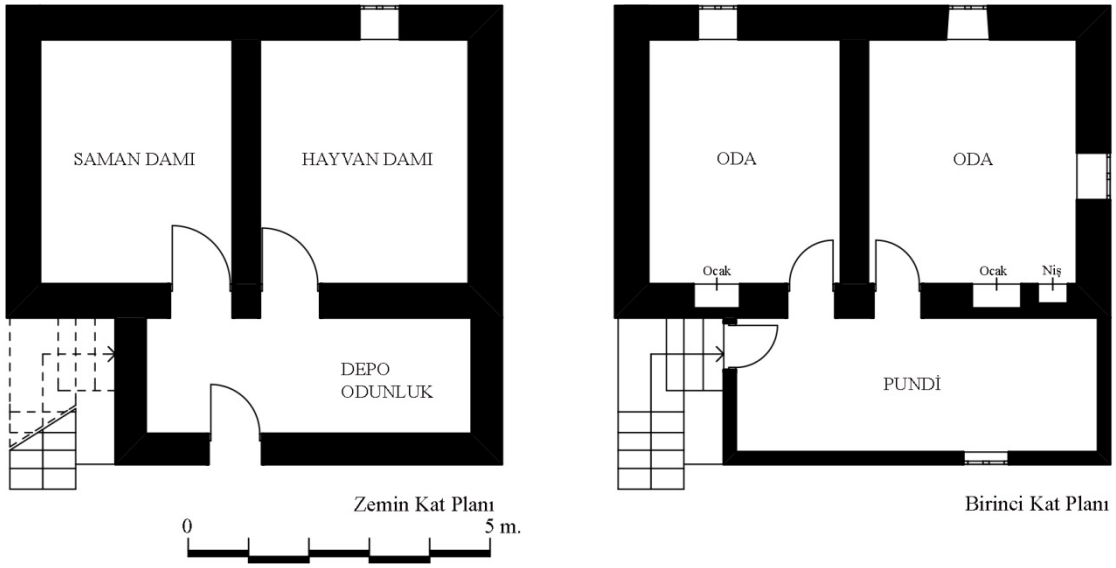

Şekil 5.94 Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi plan şeması

Şekil 5.95 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

saman damı

depo-odunluk

Yerleşim alanında bu konut yapılarına sık rastlanır. Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan bu yapılar terk edilmiştir. Avlu içerisinde bitişik düzendedir. Konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından (pundi) girilmektedir. Giriş mekanı sofaya açılır. İki odalı yaşam mekanına konutun merkezinde yer alan sofadan ulaşılır. İki odalı zemin kat hayvan damı, saman damı

ve depo-odunluk olarak kullanılmıştır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan giriş sağlanmakta odalara hol mekanından geçilmektedir.

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneğinde, giriş mekanının bir kısmı kapatılarak küplük olarak kullanılmıştır. İç mekanda ocak, gusülhane, niş, raf ve çanaklık bulunmaktadır.

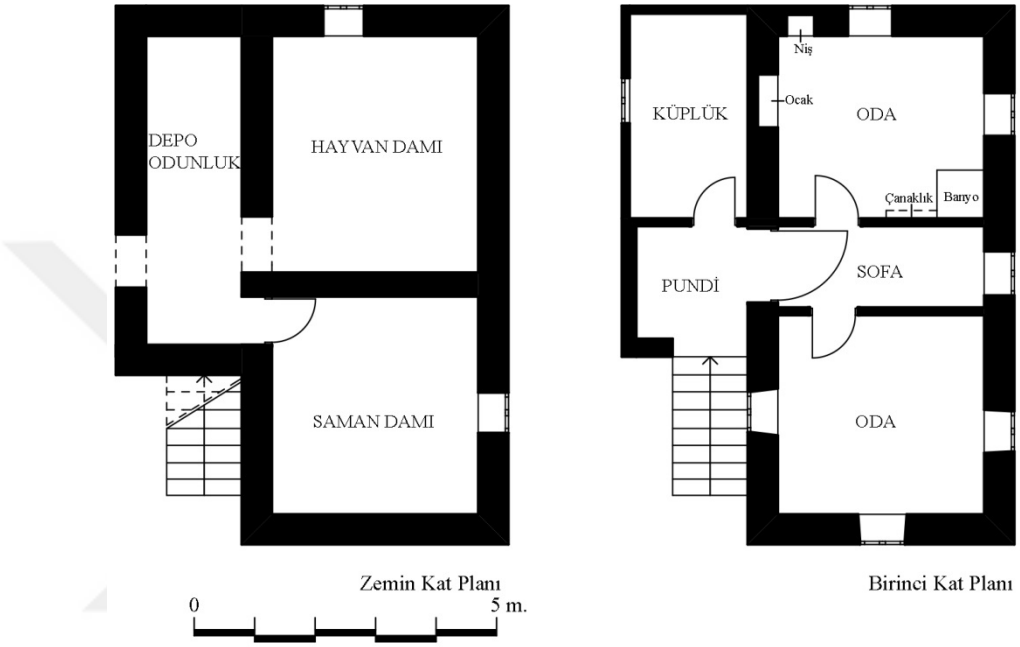

Şekil 5.96 Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.97 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

saman damı

Yerleşim alanında bu konut yapılarına sık rastlanır. Avlu içerisindeki bu yapılar yıkık durumda ya da bakımsızlıktan harap durumda, terk edilmiştir. Bu tip konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanına konutun kenarında yer alan sofadan ulaşılır. Zemin kat ile doğrudan ilişkisi olmayan yaşam mekanı iki odalıdır. İki odalı zemin kat hayvan damı ve saman damı olarak kullanılmıştır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan giriş sağlandığı gibi bazı örneklerde odalar birbirinden bağımsız; ayrı giriş kapıları vardır. İç mekanda ocak, gusülhane, niş, raf, çanaklık ve telli dolap bulunmaktadır.

Şekil 5.98 Konut yapı örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

- **İçten merdivenli tek odalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenir. Köy yerleşiminin en eski konut yapıları arasında olduğu anlatılmaktadır. Başlangıçta tek katlı tek odalı olarak inşa edilmiştir. Ailenin evlenen çocuğu için birinci kat eklenmiştir. Zemin katta kaynata oturmuştur. Tek odalı yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılır. İç mekanda ocak, nişler, dolap nişi ve yüklük vardır. Zemin kat yaşam mekanı olarak kullanılmıştır.

Tablo 5.3 Zeytineli kırsal yerleşimi konut tipolojisi

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI	TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI	PAFTA NO : 3

ZEYTİNELİ KIRSAL YERLEŞİMİ KONUT TİPOLOJİSİ

TEK KATLI KONUT TİPİ

TEK ODALI KONUT

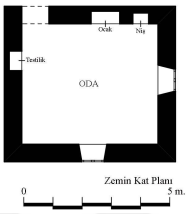

İKİ KATLI KONUT TİPLERİ

DIŞTAN MERDİVENLİ
İKİ ODALI SOFASIZ KONUT

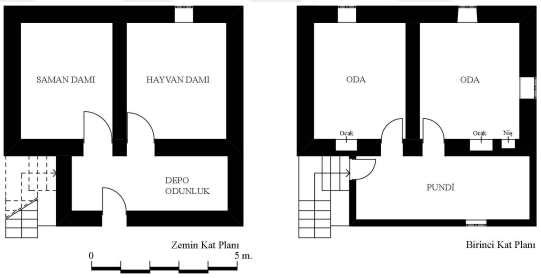

DIŞTAN MERDİVENLİ
İKİ ODALI ORTA SOFALI KONUT

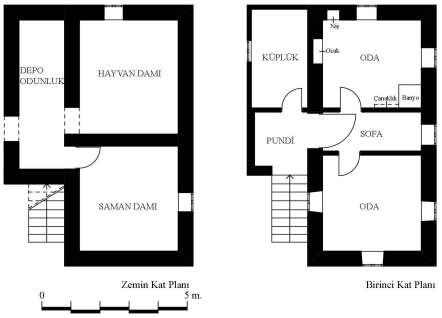

5.2.3.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

- **Duvarlar**

Yapı malzemesi yöreden toplanan koyu gri, kahverengi ve beyaz renkli farklı büyüklükteki yuvarlak hatlı doğal taş malzeme kullanılarak yığma sistem inşa edilmiştir. İri yuvarlak hatlı taşların arasına yerleştirilen küçük taşlar hellik taşları olarak ifade edilmektedir. Köşe birleşimlerinde kesme taş kullanılmıştır. Kesme taş Çeşme Alaçatı'dan getirilmiştir. Bazı kamusal yapılarda farklı cinste yapı taşları (kırmızı renkli bir taş türü gibi) birlikte kullanılmıştır.

Geleneksel konutların dış duvarlarında taş örgü zemin kattan başlayarak çatı saçak seviyesine kadar devam etmektedir. Dış duvar kalınlıkları 50-65 cm arasında değişmektedir. Yığma duvarlar çamur harç ile örülmüştür. Sert zemin (kayalık) üzerinde yer alan yapılarda temel sistemi yoktur.

(a) (b)

Şekil 5.99 (a) Yapı taşı örneği, (b) Kayalık sert zemin (Kişisel arşiv, 2015)

Odalar ve sofa arasındaki ara bölücü duvarlarda ahşap dikmeler duvar boyunca belli aralıklar ile yerleştirilmiştir. Bu ahşap dikmelerin her iki yüzüne saz dizileri ya da ahşap çıtalar sık aralıklarla çiviler aracılığı ile çakılmıştır. Duvarın arası boş bırakıldığı gibi bazı örneklerde hellik taşı olarak bilinen küçük taşlar dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Daha sonra iç duvarlara saman-toprak-su karışımından oluşan sıva uygulanmıştır. Bu organik malzeme katkılı sıva bağdadi sıva olarak tanımlanmaktadır. Bu tip ara bölücü duvarların kalınlıkları 8-10 cm'dir.

Şekil 5.100 Ara bölücü duvarlar (Kişisel arşiv, 2015)

Yapıların tamamında yığma malzemeden sonra en önemli duvar elemanı ahşap hatıllardır. Ahşap hatıllar yığma örgü duvarların düşeyde belli aralıklarda aynı seviyede birleştirilmesini, örgülerin terazisinde devam etmesini sağlamaktadır. Ayrıca, yığma örgülerde açılmayı önlemektedir. Ahşap hatıllar yığma duvarın hem iç hem de dış yüzeyinde; kapı ve pencerelerde duvar kesiti boyunca kullanılmıştır. Duvar içerisinde ahşap hatıllar üst üste bindirilerek, birbirine geçmeli olarak ya da diyagonal kesilip birbirine eklenerek kullanılmıştır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.101 (a) Üst üste bindirme, (b) Birbirine geçmeli, (c) Diyagonal (Kişisel arşiv, 2015)

Ocak ve Bacalar

Yaşam mekanının vazgeçilmez öğesi olan ocaklar, konutun yığma duvarları ile birlikte yapılmıştır. Ocakların ağız kısımları dikdörtgen formludur. Ocak genişlikleri 75-100 cm, derinlikleri 35-45 cm arasında değişir. Konutun dış duvarları ile aynı malzeme ve yapım sisteminde yapılan bacalar, duvar kalınlığı içerisinde düzenlenmiştir. Konutun dış cephesinden algılanan bacalar cepheye hareket kazandıran bir öğedir. Taş ya da tuğla yığma bacaların külah kısmında marsilya kiremit kullanılmıştır.

Kapılar

Kapı açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Duvar kesitini dolduran ahşap elemanlar kabaca yontularak ya da doğal halleri ile kullanılmıştır. Kapılar içeri doğru açılır. Yapım sistemi ve malzeme kullanımı açısından; hayvan damı, saman damı ve depo-odunluk olarak kullanılan zemin kat giriş kapıları; konut giriş kapıları ve sofadan odalara geçişi sağlayan oda giriş kapıları olarak 3 grupta ele alınmıştır.

- **Hayvan damı, saman damı ve depo-odunluk kapıları**

Zemin kat giriş kapıları avlu ya da direk sokağa açılmaktadır. Tek kanatlıdır. Ahşap malzemeden üretilmiştir. Kapı genişlikleri 85-90 cm arasında değişmektedir.

- **Konut giriş kapıları**

Konut giriş kapıları taş örgü duvarlar içindeki ahşap dikmelere oturmaktadır. Ahşap tek kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Kapılar dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur. Kapı genişliği 80-125 cm arasında değişmektedir.

- **Oda giriş kapıları**

Oda giriş kapıları ahşap tek kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Kapı genişliği 75-90 cm arasında değişmektedir. Kapılar bölücü duvarda yer alan gusülhaneyi kapatarak gizlemektedir.

Pencereler

Pencere açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Pencereye ait üst duvar kesitini doldurmaktadır. Ahşap lentolar kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılmıştır. Ahşap lentoların açıklıktaki yüzleri ahşap çıtalar çakılarak kaplanmıştır. Pencereler 10-15 cm eninde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Dikdörtgen ya da kare formlu pencereler ahşap çift kanatlı ve kepenklidir. Pencere kanatları cam bölmelidir. Pencere genişlikleri 70-90 cm arasında değişmektedir. Pencere açıklığının yer aldığı duvar dışarıdan içeriye doğru genişlemektedir. Bu uygulama iç mekanın daha fazla ışık almasını sağlamaktadır. Zemin kat pencere boyutları üst kata oranla daha küçük ve pencere sayısı az ya da penceresiz olup sağır duvarlardan oluşmaktadır.

- **Döşeme**

Döşemeler, zemin kat döşemesi, ara kat döşemesi ve tavan döşemesi olmak üzere 3 gruptur. Tüm döşeme sisteminde ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap elemanlar doğal hali ile ya da basitçe işlenerek kullanılmıştır. Ahşap döşeme yığma duvarları yatay düzlemde birbirine bağlamaktadır. Zemin kat döşemesi toprak, kayalık ya da yöreye özgü yuvarlak hatlı, iri taşlar ile döşelidir. Tek katlı konutlarda kaplama tahtası kullanımı izlenir. Ara kat döşemesini duvarlar üzerine oturan, konutun kısa kenarına paralel ve uzun kenarı ortalayacak şekilde ana kiriş/kirişler ve bunlara dik yönde belli aralıklar ile oturan tali kirişler oluşturmaktadır. Köy halkı tarafından ana kiriş düver olarak ifade edilir. Bu tali kirişlerin üzeri kaplama tahtaları ile döşelidir. Bazı döşeme sisteminde ana kiriş ahşap dikme ile desteklenmiştir. Ana kirişlerin çapı 15-25 cm; tali kirişler 10-15 cm arasında daire ya da kare kesitlidir. Kaplama tahtalarının genişlikleri 8,5 cm'den 25 cm kadar çıkabilmektedir. Tavan döşemesi ahşap çıtalı kontrplak ile kaplanmıştır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.102 (a) Ana kiriş, (b) Tali kirişler, (c) Kaplama tahtası (Kişisel arşiv, 2015)

Çatılar

Toprak damlı konut yapısı yoktur. Çatı örtü sistemi ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatıdır. Geleneksel çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kiremitler mertekler üzerindeki kiremit altı tahtasına yerleştirilmiştir. Çatı saçaklarında kayrak taş ve alaturka kiremit kullanılmıştır. Hayvan damında çatı örtüsünde makas sistemi oluşturulmuştur.

Merdivenler

Köy yerleşiminde bir tane içten ahşap merdivenli yapı dışında geleneksel konutlar dıştan taş merdivenlidir. Dıştan merdiven avlu ile konutun yaşam mekanı arasındaki bağlantıyı sağlarken; içten merdiven zemin katı, üst kat sofasına bağlar. Dıştan merdivenli konutlarda basamak genişliği 25-35 cm, uzunluğu 100-130 cm arasında değişmektedir.

5.2.3.2.4 Bozulmalar. Geleneksel konutların günümüz ihtiyaçlarını karşılama açısından sorunlar içermesi ve değişen yaşam koşulları nedeniyle (tarımsal üretim ve hayvancılığın azalması) saçaklı giriş mekanı ve zemin kat yaşam mekanına dönüştürülmüştür. Bazı örneklerde konut kullanım ihtiyaçları doğrultusunda ek mekan yapıldığı ve taş yığma zemin kat duvarının üzerine yeni betonarme kat çıkıldığı görülmektedir. Terk edilen konutlarda zamana bağlı eskime-yıpranma hatta yokoluşlar izlenmiştir. Dış duvarları ve kapı-pencere açıklığı mevcut, yıkık durumda olan yapılar yoğunluktadır. İki-üç katlı betonarme sistem üretilen yapılar, geleneksel doku ile yabancılaşmakta olup kat yükseklikleri ve büyük hacimleri ile uyumsuzdur.

Taş merdivenler dış koşullara maruz kalmalarından dolayı değişime uğramıştır. Yapı elemanlarında kayıpların yanı sıra onarım geçiren konutlarda özgün yapı ölçek ve oranı korunmuş ancak malzeme kullanımında değişimler vardır. Dış duvarlarda taş örgünün bozulan kısımlarında delikli tuğla; kapı ve pencerede ahşap yerine alüminyum ya da demir tercih edilmiştir.

Deprem nedeniyle hasarlı durumda olan yapıların büyük bir çoğunluğu yıkılarak, yeniden inşa edilmiştir. Konutlarda döşeme duvarlardan ayrılırken, bazılarında küçük ölçekte yapısal çatlaklar oluşmuştur.

5.2.4. Yağcılar

5.2.4.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri

Yağcılar Köyü, kırsal dokusu bozulan ve geleneksel konut yapıları izlenmesine rağmen Urla bölgesi kırsal yerleşimleri içerisinde plan şeması itibariyle belgeleme çalışmasının yapılamadığı tek köy yerleşimidir.

5.2.4.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi. Köy yerleşimi, hafif engebeli bir arazide vadi sırtında kurulmuştur. Küçük ve toplu bir yerleşimdir. Yerleşimi etkileyen temel unsur, eğimli arazi yapısıdır. Köy yerleşimi çam ormanları ve rüzgar enerji santralleri ile çevrili olup köy sınırları içerisinde çok sayıda site yerleşimi vardır. Yazlık siteler nedeniyle parçalı bir yerleşim dokusu izlenir.

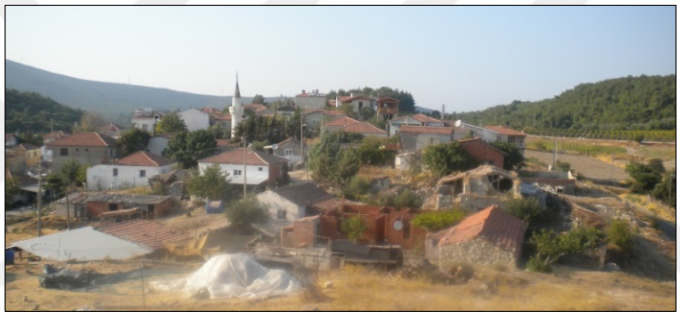

Şekil 5.103 Köy yerleşimi (Kişisel arşiv, 2015)

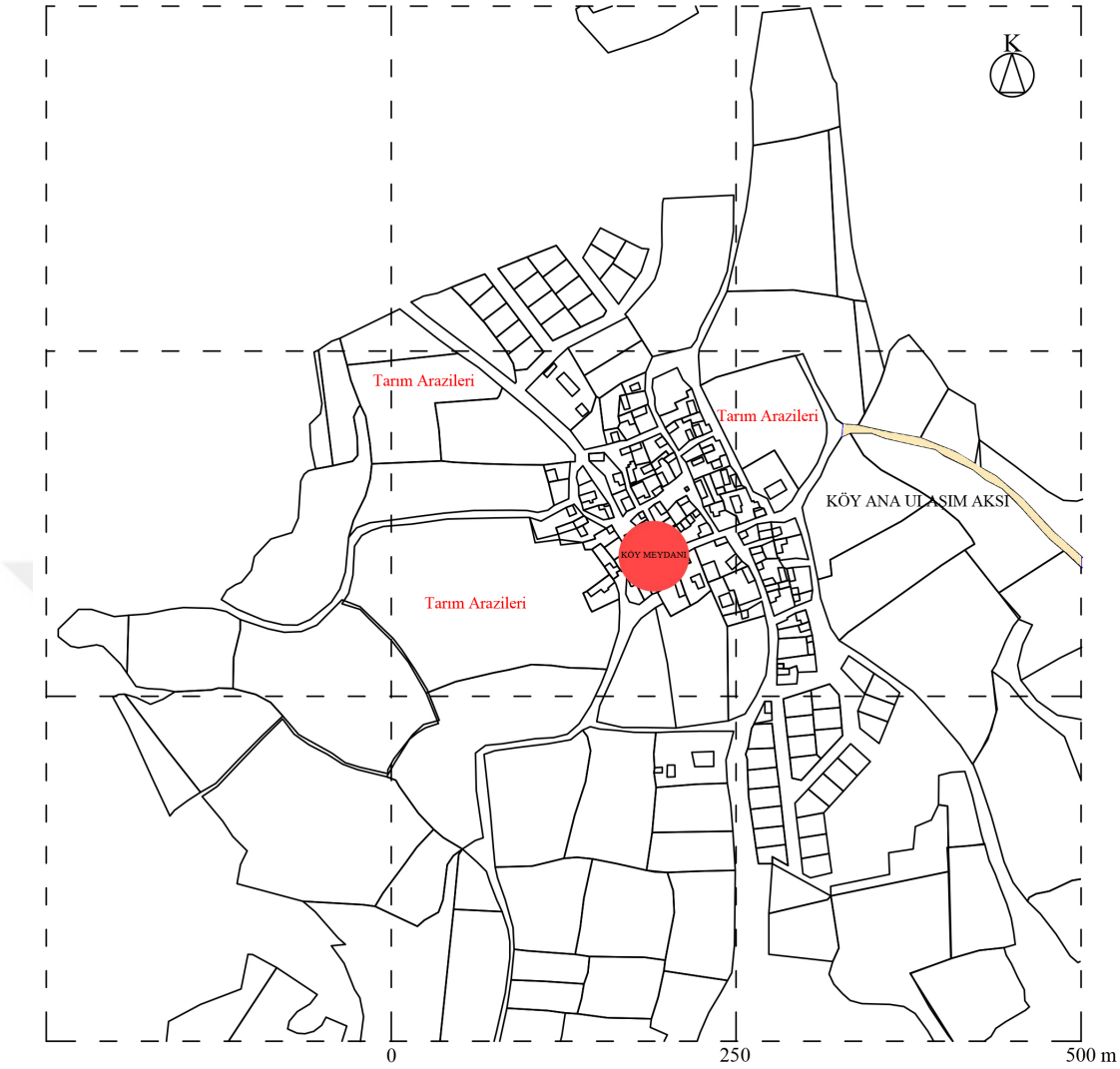

Şekil 5.104 Yağcılar Köyü vaziyet planı (Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen Yağcılar Köyü'ne ait vaziyet planı kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

5.2.4.1.2 Sokak Dokusu. Yerleşime, köyü merkeze bağlayan yamaç eğimine dik Yağcılar Köyü Caddesi'nden ulaşılmaktadır. Köy yerleşiminde çıkmaz sokaklara rastlanır. Köy yerleşimi boyunca devam eden 9003. Sokak (Baratalı Caddesi) ana sokaktır. 9006. Sokak (Menekşe Sokak) ve 9007. Sokak (Zeytinler Sokak) birbirine paralel köy içi sokaklarıdır. Güneyde Demircili yolu (Yağcılar mevki) ve köy üretim yolu olarak bilinen iki sokak ile 9002 sokak (Çiçek Sokak) birbirine paraleldir. Sokaklar eğimli ve araç geçişine uygun genişliktedir. Günümüzde sokaklar parke taş döşeli ya da topraktır.

5.2.4.1.3 Ortak Alanlar. Köy yerleşiminde, köy meydanı, köy kahvehanesi, muhtarlık binası, sağlık ocağı, ticari yapı (bakkal dükkanı), su deposu, park, durak yeri, butik otel, kütüphane, dere, Yağcılar ve Demirciler Köyü Eğitim ve Kültür Derneği bulunmaktadır.

Köy meydanı: Köy halkının toplumsal yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği, ortak kullanıma ait olan köy meydanını, köy kahvehaneleri, muhtarlık binası ve ticari yapı çevrelemektedir. Sokakların kesişim noktasında yer alan köy meydanı, kına gecesi ve düğünlerin yapıldığı alandır. Her Pazar günü köy halkı kendi yaptıkları ve bahçelerinden topladıkları ürünleri Baratalı Caddesi'nde satışa sunmaktadır.

Butik Otel: Eğime dik çıkan 9005. Sokaktan ulaşılan otel yapısı, iç avlu şeklinde düzenlenmiş olup iki katlı, taş yığma ve 6 odalı konaklama mekanı ile tek katlı, zeminden konsol şeklinde çıkma yapan dikdörtgen planlı ahşap konstrüksiyon beşik çatılı restaurant mekanından oluşmaktadır. Yapı, sergi ve toplantıların düzenlendiği mekan olarakta kullanılmaktadır.

5.2.4.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar. Köy yerleşiminde, eski köy kahvehaneleri, eski cami, su kuyusu, eski su deposu, köy odası, eski ilkokul binaları ve öğretmen evi bulunmaktadır. Ayrıca, değirmen tepesi olarak adlandırılan eski su deposunun olduğu alanda yel değirmeninin olduğundan söz edilmektedir.

Eski Köy Kahvehaneleri: Köy meydanında konumlanan 2 adet eski köy kahvehanesi 1960'lı yıllarda inşa edilmiştir. Yapılar birbirine bitişiktir. Tek katlı, yığma sistem (taş ya da dolu tuğla), kırma ya da beşik çatılı ve dikdörtgen planlı yapılar tek mekandan oluşmaktadır. Yapılar biri özgün işlevini sürdürmekte; diğeri atıl durumdadır.

Şekil 5.105 Eski köy kahvehaneleri (Kişisel arşiv, 2015)

Eski Cami: Baratalı Caddesi üzerinde konumlanan eski cami, 1960'lı yıllarda tek katlı, taş yığma ve kırma çatı olarak inşa edilmiştir. Eski caminin yapımında yel değirmenine ait yapı taşları kullanılmıştır. Tek minarelidir. Minare, ilk olarak 1985 yılında yapılmış; depremde hasar gören minarenin yüksekliği 1-2 m kısaltılmıştır.

Eski caminin yerinde Rum nüfusa ait tek katlı ve taş yığma kilise yapısının olduğundan bahsedilmektedir. Günümüzde kilise girişini tanımlayan taş silindir dikmeler mevcuttur. Kilisenin 1925'li yıllarda yıkıldığı, daha sonra 1947-49 yılları arasında köy halkı tarafından imece usulü taş yığma ilkokul binasının inşaatına başlandığı ve çatı saçak seviyesine kadar yapımı tamamlanan eğitim yapısının 1950'li yıllarda Devlet tarafından yeni ilkokul binasının inşa edileceğinin bildirilmesi üzerine tamamlanamadığı öğrenilmiştir.

Su Kuyusu: Köy yerleşim alanı içinde ve tarım arazilerinde su kuyusu bulunmaktadır. Su kuyuları kapatılmaları nedeniyle sayıları azalmıştır. Çiçek Sokak üzerinden ulaşılan su kuyusuna rastlanmıştır. Taş örgü su kuyularının tabanları ağız kısımlarına oranla daha geniş, kesik koni biçimindedir. Yeraltı suları çok derinde olduğu için kış aylarında yağmur suyu ile dolmaktadır.

Köy Odası: Baratalı Caddesi üzerinde konumlanan yapı, sağlık ocağı olarak işlevlendirilmiştir. Tek katlı, taş yığma, beşik çatılı ve dikdörtgen planlı yapı tek odalıdır.

Şekil 5.106 Köy odası (Kişisel arşiv, 2015)

Eski İlkokul Binaları: Köy yerleşiminde 2 adet eski ilkokul binası vardır. Güneyde konumlanan eski ilkokul binası 1958 yılında inşa edilmiştir (Kul, 2010). Konut olarak kullanılan yapı, geniş bir bahçe içerisinde su basman üzerinde tek katlı, dıştan merdivenli iki oda ve hol mekanından oluşmakta olup sınıf ve öğretmen odası olarak kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı yapı su basman seviyesine kadar taş devamında

dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve beşik çatılı olarak inşa edilmiştir. Bahçede depo ve tuvalet vardır.

Köyün kuzeybatı çıkışında konumlanan diğer eski ilkokul binası 1970'li yıllarda inşa edilmiştir. Geniş bir bahçe içerisinde yüksek bir su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli üç oda ve hol mekanından oluşmakta olup iki sınıf ve öğretmen odası olarak kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı yapı su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve beşik çatılı olarak inşa edilmiştir. Bahçede öğretmen evi ve tuvalet vardır. Kuşçular Ova mevkinde bulunan ilkokul binasına taşımalı eğitime geçilmesi ile yapı terk edilmiş olup günümüzde kütüphane olarak kullanılmaktadır.

Şekil 5.107 1958 yılına tarihlenen eski ilkokul binası (Kişisel arşiv, 2015)

5.2.4.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Köy yerleşiminde bazı geleneksel konutlarda halen yaşam sürdürülmektedir. Kullanımda olan bu yapılar köy halkının orta ve yaşlı kesimini oluşturmaktadır. Bazı kentli kesimden bireyler sürekli ya da yaz aylarında köyde oturmaktadır. Alanda yıkık durumda geleneksel konutlar ile betonarme yapılar yoğunluktadır. Son yıllarda taş yığma yeni yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. Avlu içerisinde iki katlı, taş yığma Papazın evi olarak adlandırılan yapı özgünlüğünü kaybetmiştir.

Geleneksel konut yapıları açık ve kapalı alanlardan oluşmaktadır. Konut arazisi içinde kapalı alan dışında kalan açık alanları avlu tanımlamaktadır. Konut açık alanında eğimli arazi yapısı sebebiyle oluşan kot farkları merdiven ile düzenlenmiştir. Köy yaşamında önemli bir yer tutan konut açık alanında yemek pişirme, yemek yeme, dinlenme, çamaşır yıkama, tarım araçlarının park edilmesi gibi farklı etkinlikler ve işlevler gerçekleştirilmektedir.

Avluda hayvan damı, saman damı, fırın ve tuvalet bulunmaktadır. İki katlı geleneksel konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılmaktadır. Bu bağlamda, merdiven açık alanın bir birimidir. Katlar arasında doğrudan bağlantı yoktur. Köy halkı tarafından dıştan merdiven ile ulaşılan giriş mekanı hayat olarak ifade edilir. Konut arazisi dışında şahıslara ait ağıl yapıları vardır. Ağıl yapısı ve hayvan damı taş yığma, ahşap konstrüksiyon beşik ya da tek yöne eğimli kırma çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Ahşap tek ya da çift kanatlı bir kapısı ve küçük pencere açıklıkları vardır. Bu yapılarda küçükbaş ve büyükbaş hayvanlar barınmış, günümüzde hayvancılığın azalması nedeniyle kullanılmamaktadır. Saman damı hayvan yiyeceklerinin depolandığı yapıdır. Hayvan damı ile benzer yapı özelliklerine sahiptir. Avluda yer alan bir diğer birim fırındır. Fırınlar tekil olarak ya da tuvalete bitişiktir. Taş örgü fırınların ağız kısımları dikdörtgen ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Tuvalet kare formludur. Taş yığma, tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Tuvalet tekil olarak ya da fırına bitişiktir. Avluda harım olarak adlandırılan küçük bahçe vardır.

Geleneksel konut yapıları tek ve iki katlı, dıştan merdivenlidir. Konutların kapalı alanına giriş, kendisine ait özel açık alanından yapılmaktadır. Tek katlı tek odalı ya da sofasız konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-oda; sofalı olması durumunda, sokak-avlu-sofa-odalar şeklindedir. İki katlı tek odalı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-merdiven-oda; sofalı olması durumunda sokak-avlu-merdiven-sofa-odalar şeklindedir. Konutun zemin katına giriş, sokak-avlu-oda ilişkisi ile sağlanır. Zemin kat hayvan damı, saman damı, depo-küplük ve mağaza olarak kullanılmıştır. İki odalı zemin katta her bir oda farklı bir işlevi karşılamaktadır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılabildiği gibi bazı örneklerde her birine farklı bir kapıdan girilmekte olup odalar birbirinden bağımsızdır. Odalara ortak hol mekanından ya da birbiri içinden geçilmektedir. Hayvan damında duvar boyunca devam eden yemlik bölümü; depo-küplük mekanında bir bölümü toprağa gömülü zeytinyağı ve şarap saklamak için kullanılan büyük hacimli küpler ve tahıl, arpa ve buğday gibi kuru erzakların saklandığı ambar dolabı vardır.

Tek katlı konut yapıları tek ya da iki odalıdır. Odalar oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. Dıştan merdivenli konutlarda yaşam mekanına

(saçaklı) giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanı sofa ve sofaya açılan odalardan oluşmaktadır. Yaşam mekanı tek ya da iki odalıdır. Odalar oturma, yeme-içme ve yatma gibi birçok işlevi barındırmaktadır. Sofa konutun merkezinde yer almaktadır. Sofa odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı niteliğindedir. Yaşam mekanı odalarda ocak bulunmaktadır. Gusülhane, yüklük, niş/dolap nişi, raf, testilik mimari elemanları günümüze ulaşmamıştır. Ocak, yaşama mekanının en önemli elemanıdır. Günümüzde bu ocakların kullanılmadığı, bazı örneklerde kapatıldığı görülür.

5.2.4.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi. Geleneksel konutların açık alan sınırlayıcı elemanı taş yığma avlu duvarlarıdır. Avlu, konut ile sokak arasındaki bağlantı mekanıdır. Bazı örneklerde hayvan damı ve konut yapısı avlunun çeperinde konumlanarak konutun açık alanını tanımlamaktadır. Konutun dış mekan ile ilişkisi sokak-avlu-konut şeklindedir.

5.2.4.2.2 Konut Tipolojisi. Yağcılar köy yerleşiminde yapılan rölöve ve belgeleme çalışmaları sonucunda 5 tip geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları tek ve iki katlıdır. Belirlenen konut tiplerinin yıkık durumda olması, mekan eklemlenmesi ya da iç mekandaki mimari elemanların kaldırılması vs. gibi nedenler ile konut yapılarının plan şeması çıkarılamamıştır.

Tek katlı konut tipleri

Köy yerleşiminde 3 tip tek katlı konut yapısı belirlenmiştir. Sağlam durumda olan bu yapılar terk edilmiştir. Avlu içerisinde hafif eğimli yamaçta konumlanmıştır. İç mekandaki mimari elemanlar (ocak, nişler, raf, çanaklık) çoğunlukla mevcut değildir.

zemin kat

yaşama

- **Tek odalı konut tipi**

Yerleşimde bu konut yapılarına sık rastlanır. Sıkışık ya da bitişik düzendedir. Yaşam mekanı tek odalıdır. Oda oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. Konutta fonksiyonel açıdan ayrışma yoktur.

Şekil 5.108 Konut yapı örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

- **İki odalı sofasız konut tipi**

Yerleşimde bu konut yapılarına az rastlanır. Yaşam mekanı iki odalıdır. Odalara birbiri içinden geçiş vardır. İç mekandaki ocak korunmuştur.

Şekil 5.109 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **İki odalı yan sofalı konut tipi**

Köy meydanı çevresinde konumlanan yapı sıkışık düzendedir. Yaşam mekanı iki odalıdır. Konutun kenarında yer alan sofadan odalara geçilir.

Şekil 5.110 Konut yapı örneği (Kişisel arşiv, 2015)

İki katlı konut tipleri

Kırsal yerleşimde 2 tip iki katlı geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları dıştan taş merdivenlidir.

- **Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

Bu tip konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan giriş mekanından girilmektedir. Zemin kat ile doğrudan ilişkili olmayan yaşam mekanı tek odalıdır. Oda, yeme-içme, oturma ve yatma işlevlerini barındırmaktadır. İç mekandaki mimari elemanlar mevcut değildir. Zemin kat hayvan damı olarak kullanılmıştır.

Şekil 5.111 Konut yapı örneği (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

mağaza + yaşama

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenmiştir. Sağlam durumda olan bu yapı konut özgün işlevini sürdürmekte ve sahibi tarafından kullanılmaktadır. Avlu içerisindeki konutun yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından girilmektedir. Giriş mekanı sofaya açılır. İki odalı yaşam mekanına konutun merkezinde yer alan sofadan ulaşılır. Sofa sirkülasyon alanı niteliğindedir. İki odalı zemin kat mağaza olarak kullanılmıştır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan giriş sağlanmaktadır. Avluda hayvan damı vardır.

Şekil 5.112 Konut yapı örneği (Kişisel arşiv, 2015)

5.2.4.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

- **Duvarlar**

Yapı malzemesi tamamen yöreden toplanan beyaz ya da sarımtırak renkli farklı büyüklükteki yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ile yığma sistem inşa edilmiştir. İri yuvarlak hatlı taşların arasına yerleştirilen küçük taşlar hellik taşları olarak ifade edilmektedir. Dağlardan, ormandan deve, öküz gibi hayvanların yardımı ile taş taşınmıştır.

Geleneksel konutların dış duvarlarında taş örgü zemin kattan başlayarak çatı saçak seviyesine kadar devam etmektedir. Dış duvar kalınlıkları 50-65 cm arasında değişmektedir. Yığma duvarlar çamur harç ile örülmüştür.

Odalar ve sofa arasındaki ara bölücü duvarlarda ahşap dikmeler duvar boyunca belli aralıklar ile yerleştirilmiştir. Bu ahşap dikmelerin her iki yüzüne saz dizileri ya da ahşap çıtalar sık aralıklarla çiviler aracılığı ile çakılmıştır. Duvarın arası boş bırakıldığı gibi bazı örneklerde hellik taşı olarak bilinen küçük taşlar dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Daha sonra iç duvarlara saman-toprak-su karışımından oluşan sıva uygulanmıştır. Bu organik malzeme katkılı sıva bağdadi sıva olarak tanımlanmaktadır. Bu tip ara bölücü duvarların kalınlıkları 8-10 cm'dir.

Yapıların tamamında yığma malzemeden sonra en önemli duvar elemanı ahşap hatıllardır. Ahşap hatıllar yığma örgü duvarların düşeyde belli aralıklarda aynı seviyede birleştirilmesini, örgülerin terazisinde devam etmesini sağlamaktadır. Ayrıca, yığma örgülerde açılmayı önlemektedir. Ahşap hatıllar yığma duvarın hem iç hem de dış yüzeyinde; kapı ve pencerelerde duvar kesiti boyunca kullanılmıştır.

Ocak ve Bacalar

Yaşam mekanının en önemli öğesi ocak, konutun yığma duvarları ile birlikte yapılmıştır. Ağız kısımları dikdörtgen formludur. Konutun dış cephesinden algılanan ve cepheye hareket kazandıran baca, dış duvarlar ile aynı malzeme ve yapım sisteminde yapılmış, duvar kalınlığı içinde düzenlenmiştir. Taş ya da tuğla yığma bacaların külah kısmında alaturka ya da marsilya kiremit kullanılmıştır.

Kapılar

Kapı açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Duvar kesitini dolduran ahşap elemanlar kabaca yontularak ya da doğal halleri ile kullanılmıştır. Kapılar içeri doğru açılır. Yapım sistemi ve malzeme kullanımı açısından; hayvan damı ve mağaza olarak kullanılan zemin kat giriş kapıları; konut giriş kapıları ve sofadan odalara geçişi sağlayan oda giriş kapıları bütün olarak ele alınmıştır. Kapılar tek kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Zemin kat giriş kapıları avluya açılır.

Pencereler

Pencere açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Pencereye ait üst duvar kesitini doldurmaktadır. Ahşap lentolar kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılmıştır. Ahşap lentoların açıklıktaki yüzleri ahşap çıtalar çakılarak kaplanmıştır. Pencereler 10-15 cm eninde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Dikdörtgen formlu pencereler ahşap çift kanatlı ve cam bölmelidir.

- **Döşemeler**

Döşemeler, zemin kat döşemesi, ara kat döşemesi ve tavan döşemesi olmak üzere 3 gruptur. Tüm döşeme sisteminde ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap elemanlar doğal hali ile ya da basitçe işlenerek kullanılmıştır. Ahşap döşeme yığma duvarları yatay düzlemde birbirine bağlamaktadır. Zemin kat döşemesi taş kaplamadır. Tek katlı konutlarda kaplama tahtası kullanımı izlenir. Ara kat döşemesini duvarlar üzerine oturan, konutun kısa kenarına paralel ve uzun kenarı ortalayacak şekilde ana kiriş/kirişler ve bunlara dik yönde belli aralıklar ile oturan tali kirişler oluşturmaktadır. Köy halkı tarafından ana kiriş düver olarak ifade edilir. Bu tali kirişlerin üzeri kaplama tahtaları ile döşelidir. Bazı döşeme sisteminde ana kiriş ahşap dikme ile desteklenmiştir. Tavan döşemesi ahşap çıtalı kontrplak ile kaplanmıştır.

Çatılar

Toprak damlı konut yapısı yoktur. Çatı örtü sistemi ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatıdır. Geleneksel çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kiremitler

mertekler üzerindeki kiremit altı tahtasına ya da saz (kargı) dizilerinin üzerine yerleştirilmiştir. Çatı saçaklarında dolu tuğla kullanılmıştır. Hayvan damı çatı örtüsünde makas sistem oluşturulmuştur.

Merdivenler

Köy yerleşiminde geleneksel konutlar dıştan taş merdivenlidir. Dıştan merdiven avlu ile konutun yaşam mekanı arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır.

5.2.4.2.4 Bozulmalar. Geleneksel konutların günümüz ihtiyaçlarını karşılama açısından sorunlar içermesi ve değişen yaşam koşulları nedeniyle ek mekan yapılmıştır. Terk edilen konutlarda zamana bağlı eskime-yıpranma hatta yok oluşlar izlenir. Yerleşimde betonarme sistem üretilen yapılar yoğunluktadır. Çamur harç ile örülen taş yığma duvarların yıkıldığı ve zemin kat duvarlarının mevcut olduğu konutlarda betonarme yeni kat çıkıldığı görülmektedir. Taş yığma avlu duvarları yıkık durumdadır. Taş merdivenler dış koşullara maruz kalmalarından dolayı değişime uğramış; beton olarak yenilenmiştir. Onarım geçiren konutlarda özgün yapı ölçek ve oranı korunmuş ancak malzeme kullanımında değişimler vardır. Dış duvarlarda taş örgünün bozulan kısımlarında delikli tuğla; kapı ve pencerede ahşap yerine alüminyum ya da demir; zemin ve tavan döşemesinde beton tercih edilmiştir.

5.2.5 Ovacık

5.2.5.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri

Ovacık Köyü, lineer (doğrusal) sokak biçimlenişi, köy meydanının olmaması ve dıştan merdiven ile ulaşılan tek katlı geleneksel konut yapıları ile farklılaşmaktadır.

5.2.5.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi. Köy yerleşimi ormanlık bir arazi içerisinde düzlükte kurulmuştur. Küçük ve toplu bir yerleşimdir. Başlangıçta tarım arazileri içerisinde inşa ettikleri konutlarda yaşayan köy halkı, 1965 yılında Ovacık Caddesi'nin (Urla - Bademler asfaltı) üst ve alt kotunda yerleşim göstererek köyü kurmuştur. Yapılar sıkışık düzendedir.

Şekil 5.113 Köy yerleşimi (Kişisel arşiv, 2015)

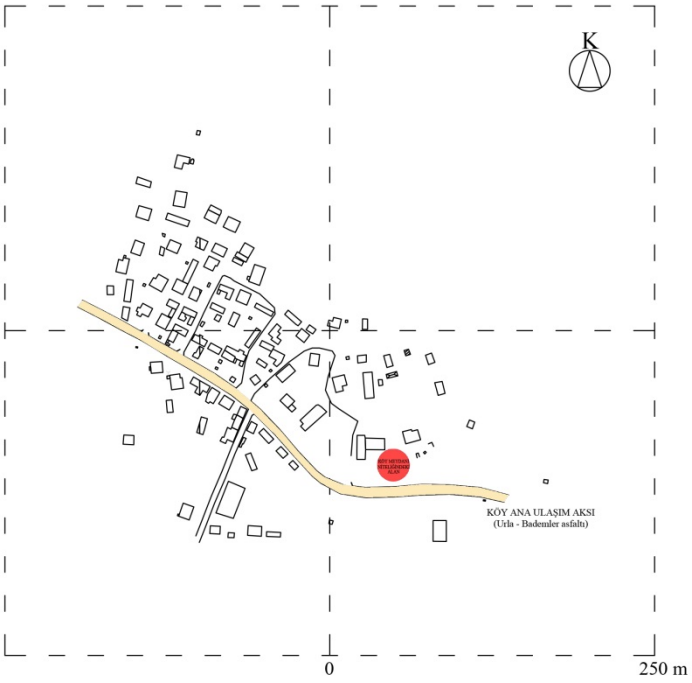

Şekil 5.114 Ovacık Köyü vaziyet planı (Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen Ovacık Köyü'ne ait vaziyet planı kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

5.2.5.1.2 Sokak Dokusu. Köy yerleşiminde toplam 4 adet sokak vardır. Sokaklar köyü merkeze bağlayan Ovacık Caddesi'ne açılır. Ovacık Caddesi'nin üst kotunda sokaklar (3 adet sokak) birbirine paraleldir. Diğer sokak caddenin alt kotundadır. Sokakların genişliği araç geçişine uygundur. Günümüzde sokaklar parke taş döşelidir.

5.2.5.1.3 Ortak Alanlar. Köy yerleşiminde köy kahvehanesi, muhtarlık binası, su deposu, park, durak yeri, eğitim yapısı, psikodrama enstitüsü, Avcılar ve Atıcılar derneği, Cami Yaptırma ve Yaşatma Derneği bulunmaktadır. Kamusal yapılar Ovacık Caddesi'nin alt kotunda yer alır. Köy meydanı ve ticari yapılar (fırın, market) yoktur. Atatürk Büstü ve Türk Bayrağı'nın yer aldığı geniş alan ile eski köy kahvehanesi ve asırlık ağacın bulunduğu alan köy meydanı niteliğindedir. Her gün köy halkı kendi yaptıkları ve bahçelerinden topladıkları ürünleri Ovacık Caddesi üzerinde kurulan Köy Üretici Pazarı'nda satışa sunmaktadır.

Şekil 5.115 Köy meydanı özelliği taşıyan alanlar (Kişisel arşiv, 2015)

Köy kahvehanesi ve muhtarlık binası: Ovacık Caddesi üzerinde yolun alt kotunda konumlanan yapı bir dönem köy odası ve kooperatif binası olarak kullanılmıştır. Yapı bölücü duvar ile iki ayrı mekana dönüştürülmüştür. Günümüzde diğerine oranla daha küçük olan mekan muhtarlık binası, diğeri köy kahvehanesi olarak kullanılmaktadır. Tek katlı, tuğla yığma, kırma çatılı ve dikdörtgen planlıdır.

Şekil 5.116 Köy kahvehanesi/muhtarlık binası (Kişisel arşiv, 2015)

Eğitim Yapısı: Geniş bir arazi içerisinde (50 dönüm) şahısa ait kompleks eğitim yapısı, 3-18 yaş arası öğrencilere yönelik astronomi ve robotik atölyesi, mutfak atölyesi, sanat ve drama atölyesi, arkeoloji kazı atölyesi, doğal yaşamı öğrenme ve oyun alanları, masal evleri, restaurant bölümü, yüzme ve spor aktiviteleri, doğa yürüyüşleri, konuk evi ve toplantı alanları, anaokul ve ilkokul binasından oluşan öğrenme merkezidir.

5.2.5.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar. Köy yerleşiminde eski köy kahvehanesi, yeni cami, çeşme, su kuyuları, eski su deposu, köy odası, eski ilkokul binası, öğretmen evi, asırlık ağaç ve Atatürk Büstü bulunmaktadır. Köy yerleşiminin kurulma aşamasında ilk önce köy kahvehanesi, cami, çeşme, köy odası, ilkokul binası ve öğretmen evi yapılmıştır.

Eski köy kahvehanesi: Ovacık Caddesi'nin üst kotunda köy meydanı özelliği taşıyan alanda konumlanan yapı tek mekandan oluşmaktadır. Yapı, 1965 yılında inşa edilmiştir. Tek katlı, taş yığma, beşik çatılı ve dikdörtgen planlıdır.

Şekil 5.117 Eski köy kahvehanesi (Kişisel arşiv, 2015)

Yeni Cami: Atatürk Büstü'nün ve Türk Bayrağı'nın olduğu geniş alanda konumlanan eski cami, depremde hasar görmesi sonucunda yıkılmıştır. 2010 yılında yapımı başlayan ve maddi imkansızlıklar nedeni ile tamamlanması uzun yıllar süren yeni cami, tek katlı (yüksek tavanlı), betonarme sistem ve kubbelidir. Tek minareli yeni camide bayanların namaz kılması için zermafil olarak adlandırılan asma kat vardır. Avluda hayrat yapısı bulunmaktadır.

Eski camiye ait belge (çizim, fotoğraf) elde edilememiş olup köy halkı ile yapılan sözlü görüşmelerden yapının tek katlı, taş yığma, kırma çatılı olduğu, iç mekanda bayanların namaz kılması için zermafil olarak adlandırılan ahşap malzemeden üretilen asma kat bulunduğu öğrenilmiştir.

Çeşme yapısı: Ovacık Caddesi üzerinde yolun üst kotunda durak yerinin yanında yer alan çeşmenin üzerindeki mermer blokta "Hacı Mehmet Ali Erköse Hayratı 1965" yazılıdır. Bu çeşme aynı zamanda eski su deposudur.

Su kuyuları: Köy yerleşimine ait tarım arazileri içinde su kuyusu bulunmaktadır. Günümüzde kullanılmayan su kuyularının ağız kısımları demir kapak ile kapatılmıştır. Taş örgü su kuyularının tabanları ağız kısımlarına oranla daha geniş, kesik koni biçimindedir.

Şekil 5.118 Su kuyusu (Kişisel arşiv, 2015)

Köy halkı tarafından Dolaplı kuyu olarak adlandırılan Yunanlılardan kaldığı düşünülen su kuyusu vardır. Su kuyusunun ağız kısmı taş yığma duvarlar ile örülerek yükseltilmiştir. Duvar örgüsünde açıklık yarım daireye yakın basık kemer ile geçilmiştir. Su kuyusu ile bağlantılı alt kotta taş yığma örgü pınar vardır.

(a) (b)

Şekil 5.119 (a) Pınar, (b) Su kuyusuna ait duvarlar (Kişisel arşiv, 2015)

Eski İlkokul Binası: Ovacık Caddesi'nin alt kotunda 16005. Sokakta konumlanan yapı 1966 yılında inşa edilmiştir. Geniş bir bahçe içerisinde su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli yapı iki oda ve hol mekanından oluşmakta; sınıf ve öğretmen odası olarak kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı yapı su basman seviyesine kadar taş

devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve beşik çatılı olarak inşa edilmiştir. Bahçede öğretmen evi, Atatürk Büstü, tuvalet, çeşme ve basketbol sahası vardır.

Şekil 5.120 Eski ilkokul binası (Kişisel arşiv, 2015)

Öğretmen Evi: Yapı, su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli olup mutfak, oturma, yatma ve servis mekanlarından oluşmaktadır. Dikdörtgen planlı yapı su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve beşik çatılı olarak inşa edilmiştir.

Şekil 5.121 Öğretmen evi (Kişisel arşiv, 2015)

5.2.5.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Köy yerleşiminde sayıca az olan geleneksel konut yapılarına tarım arazileri içerisinde ve köy içinde rastlanır. Bazı geleneksel konutlarda halen yaşam sürdürülürken bazıları terk edilmiştir.

Geleneksel konut yapıları açık ve kapalı alanlardan oluşmaktadır. Konut arazisi içinde kapalı alan dışında kalan açık alanları avlu tanımlamaktadır. Köy yaşamında önemli bir yer tutan konut açık alanında yemek pişirme, yemek yeme, dinlenme, çamaşır yıkama, tarım araçlarının park edilmesi gibi farklı etkinlikler ve işlevler gerçekleştirilmektedir. Avluda hayvan damı, saman damı, fırın ve tuvalet bulunmaktadır. Kuru tütünlerin ya da üzümlerin depolandığı özelleşmiş yapı birimi mağaza yoktur. Konut yapısına bitişik ya da tekil olarak yer alan hayvan damı taş yığma, ahşap konstrüksiyon beşik çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Ahşap tek ya da çift

kanatlı bir kapısı ve küçük pencere açıklıkları bulunur. Saman damı hayvan yiyeceklerinin depolandığı yapıdır. Hayvan damı ile benzer yapı özelliklerine sahiptir. Avluda yer alan bir diğer birim fırındır. Fırınlar tekil olarak ya da tuvalete bitişiktir. Taş örgü fırınların ağız kısımları yarım daire şeklindedir. Tuvalet kare formludur. Taş yığma tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Tuvalet tekil yer aldığı gibi fırın ya da kümes damına bitişik olmak üzere farklı biçimlerde konumlanır.

Geleneksel konut yapıları tek ve iki katlı, içten merdivenlidir. Bazı tek katlı konutlara dıştan merdiven ile ulaşılmaktadır. Tek katlı tek odalı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-oda; sofalı olması durumunda, sokak-avlu-sofa-odalar ya da sokak-avlu-merdiven-sofa-odalar şeklindedir. İki katlı tek odalı konutta kapalı alana giriş, sokak-avlu-merdiven-oda şeklindedir. Konutun zemin katına giriş, sokak-avlu-oda ilişkisi ile sağlanır. Tek katlı konut yapıları tek, iki ya da üç odalıdır. Tek odalı konutlarda mekan oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamakta; iki ya da üç odalı konutlarda her bir oda farklı bir işlevi barındırmaktadır. Sofa konutun kenarında yer almaktadır. Sofa odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı niteliğindedir. Yaşam mekanı odalarda ocak, gusülhane, yüklük, niş, raf ve çanaklık bulunmaktadır. Ocak, yaşam mekanının en önemli elemanıdır. Günümüzde bu ocakların kullanılmadığı bazı örneklerde kapatıldığı görülür. Ocak, iki duvarın birleşim noktasında köşede ya da iç duvarı ortalayacak şekilde konumlanmıştır. Ocağın üst kısmında çoğunlukla tek bir raf vardır. Gusülhane, odanın kenarında duvarın içine gömülü bir şekilde tek başına ya da yüklük ile bir bütün olarak yer alır. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Bu kapı açıklığı döşemeden bir miktar yükseltilmiştir. Yüklükler çoğunlukla tekil olarak yer alır. Tavan döşemesinden 30-40 cm aşağıda biten kısmı ile zemin döşemesinden 35-50 cm yükseklikte olan bölümü perde ile örtülüdür. Orta bölüm dolap şeklinde düzenlenmiştir. Bir diğer mimari eleman niştir. Genellikle ocağın yanında bulunan raflı ve ahşap kapaklı ya da boş olarak düzenlenen nişler mutfak araç-gereçlerin konulduğu elemanlardır. Bazı nişler duvardan çıkma şeklinde yapılmıştır. Oda mekanında araç-gereçleri koymak için ahşap malzemeden üretilen, pencere ve kapıların üst seviyesinde, odaların duvarları boyunca devam eden ya da duvarda parçalı olarak yer alan işlemeli raflar

bulunmaktadır. Mutfak araç ve gereçlerinin konulduğu çanaklık olarak adlandırılan duvara asılı raflı dolap vardır.

5.2.5.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi. Geleneksel konutların açık alan sınırları genellikle keskin bir şekilde sokaktan ayrılmaz. Bazı örneklerde hayvan damı ve konut yapısı avlunun çeperinde konumlanarak konut açık alanını tanımlar. Konutun dış mekan ile ilişkisi sokak-avlu-konut şeklindedir.

5.2.5.2.2 Konut Tipolojisi. Ovacık köy yerleşiminde yapılan rölöve ve belgeleme çalışmaları sonucunda 4 tip geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları tek ve iki katlıdır. Belirlenen konut tiplerinden bazılarının yıkık durumda olması ya da iç mekandaki mimari elemanların kaldırılması vs. gibi nedenler ile 2 tip konut yapısının plan şeması çıkarılmıştır.

Tek katlı konut tipleri

Köy yerleşiminde 3 tip tek katlı konut yapısı belirlenmiştir. Çoğunlukla sağlam durumda olan bu yapılar terk edilmiştir. Avlu içerisinde ya da tarım arazisi içinde konumlanmıştır.

zemin kat

yaşama

depo-küplük

- **Tek odalı konut tipi**

Tarım arazisi içerisinde konumlanan ve plan şeması itibariyle belgelenen içten merdivenli tek odalı konuta bitişik konumlanan yapı yıkık durumdadır. Yaşam mekanı tek odalıdır. İç mekanda ocak ve nişler vardır. Ocak sağır duvarda yer alır.

Şekil 5.122 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **İki odalı yan sofalı konut tipi**

Ovacık Caddesi üzerinde yolun alt kotunda konumlanan yapı sıkışık düzendedir. Yaşam mekanı iki odalıdır. Konutun kenarında yer alan sofadan odalara geçilir.

Şekil 5.123 Konut yapı örneği (Kişisel arşiv, 2015)

- **Üç odalı yan sofalı konut tipi**

Yerleşimde bu konut yapılarına sık rastlanır. Yaşam mekanı üç odalıdır. Konutun kenarında yer alan sofadan odalara geçilir. Odalar yaşama ve depo-küplük olarak kullanılmıştır. İç mekanda ocak, gusülhane, yüklük, niş, raf, çanaklık ve zeytinyağlarının konulduğu küpler vardır.

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, 16005. Sokakta konumlanır. Konut özgün işlevini sürdürmekte ve sahibi tarafından kullanılmaktadır.

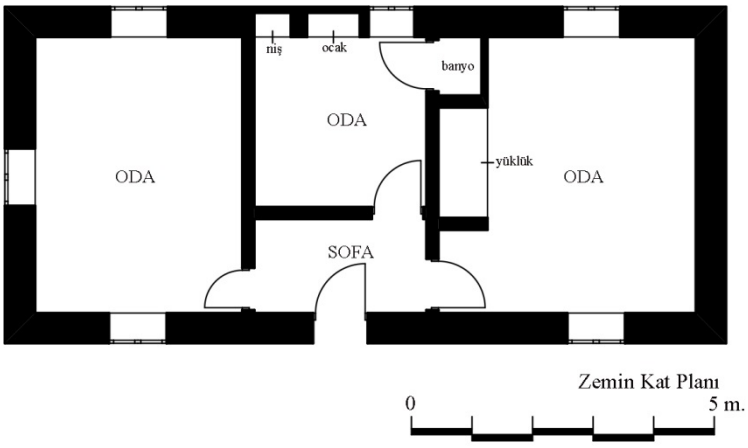

Şekil 5.124 Üç odalı yan sofalı konut tipi plan şeması

(a) (b) (c)

Şekil 5.125 (a) Konut yapısı, (b) Yüklük, (c) Niş (Kişisel arşiv, 2015)

İki katlı konut tipi

- **İçten merdivenli tek odalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

depo + yaşama

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenir. Tarım arazisi içerisinde konumlanan ve köy yerleşiminin en eski yapılarından olduğu bilinen konutun tek odalı yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılır. İç mekanda ocak, nişler ve dolap nişi vardır. Zemin kat depo olarak kullanılmıştır.

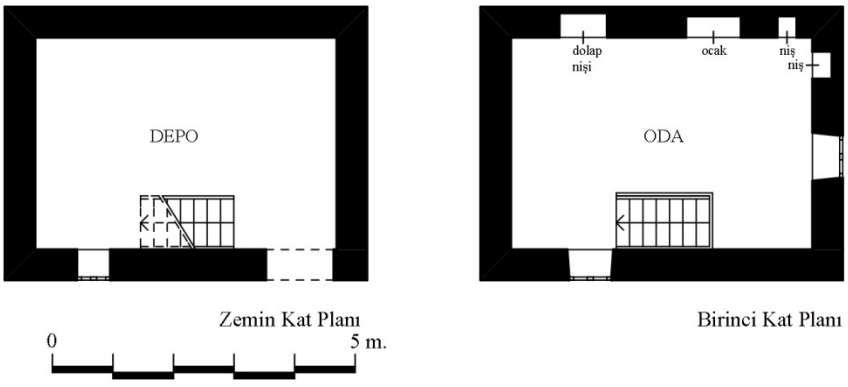

Şekil 5.126 İçten merdivenli tek odalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.127 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c)

Şekil 5.128 (a) Ahşap merdiven, (b) Dolap nişi, ocak, raf, nişler, (c) Çatı örtü sistemi (Kişisel arşiv, 2015)

Tablo 5.4 Ovacık kırsal yerleşimi konut tipolojisi

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI	TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI	PAFTA NO : 4
OVACIK KIRSAL YERLEŞİMİ KONUT TİPOLOJİSİ		
TEK KATLI KONUT TİPİ		
ÜÇ ODALI YAN SOFALI KONUT		
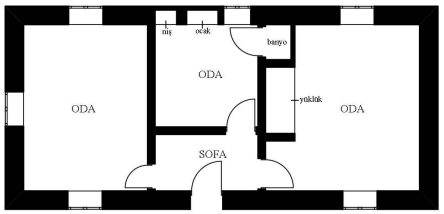 Zemin Kat Planı 0 5 m.		
İKİ KATLI KONUT TİPİ		
İÇTEN MERDİVENLİ TEK ODALI KONUT		
 Zemin Kat Planı 0 5 m. Birinci Kat Planı		

5.2.5.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

- **Duvarlar**

Yapı malzemesi tamamen yöreden toplanan beyaz ya da sarımtırak renkli farklı büyüklükteki yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ile yığma sistem inşa edilmiştir. İri yuvarlak hatlı taşların arasına yerleştirilen küçük taşlar hellik taşları olarak ifade edilmektedir.

Geleneksel konutların dış duvarlarında taş örgü zemin kattan başlayarak çatı saçak seviyesine kadar devam etmektedir. Dış duvar kalınlıkları 50-65 cm arasında değişmektedir. Yığma duvarlar çamur harç ile örülmüştür.

Odalar ve sofa arasındaki ara bölücü duvarlar tuğla yığma olarak yapılmıştır. Bu tip uygulamalarda duvar kalınlığı 12-15 cm'dir. İç duvarlara saman-toprak-su karışımından oluşan sıva uygulanmıştır. Bu organik malzeme katkılı sıva bağdadi sıva olarak tanımlanmaktadır.

Yapıların tamamında yığma malzemeden sonra en önemli duvar elemanı ahşap hatıllardır. Ahşap hatıllar yığma örgü duvarların düşeyde belli aralıklarda aynı seviyede birleştirilmesini, örgülerin terazisinde devam etmesini sağlamaktadır. Ayrıca, yığma örgülerde açılmayı önlemektedir. Ahşap hatıllar yığma duvarın hem iç hem de dış yüzeyinde; kapı ve pencerelerde duvar kesiti boyunca kullanılmıştır.

Ocak ve Bacalar

Yaşam mekanının en önemli öğesi ocak, konutun yığma duvarları ile birlikte yapılmıştır. Ağız kısımları dikdörtgen formlu ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Ocak genişlikleri 85-90 cm, derinlikleri 35-40 cm arasında değişmektedir. Konutun dış cephesinden algılanan ve cepheye hareket kazandıran baca, dış duvarlar ile aynı malzeme ve yapım sisteminde yapılmış, duvar kalınlığı içinde düzenlenmiştir. Tuğla yığma bacaların külah kısmında marsilya kiremit kullanılmıştır.

Kapılar

Kapı açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Duvar kesitini dolduran ahşap elemanlar kabaca yontularak ya da doğal halleri ile kullanılmıştır. Kapılar içeri doğru açılır. Yapım sistemi ve malzeme kullanımı açısından; konut giriş kapıları ve sofadan odalara geçişi sağlayan oda giriş kapıları olarak 2 grupta ele alınmıştır.

- **Konut giriş kapıları**

Konut giriş kapıları taş örgü duvarlar içindeki ahşap dikmelere oturmaktadır. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Kapılar dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur. Kapı genişliği 90-120 cm arasında değişmektedir.

- **Oda giriş kapıları**

Oda giriş kapıları ahşap tek kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Tek kanatlı kapı genişliği 75-85 cm arasında değişmektedir.

Pencereler

Pencere açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Pencereye ait üst duvar kesitini doldurmaktadır. Ahşap lentolar kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılmıştır. Ahşap lentoların açıklıktaki yüzleri saz (kargı) dizileri ya da ahşap çıtalar çakılarak kaplanmıştır. Pencereler 10-15 cm eninde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Dikdörtgen ya da kare formlu pencereler ahşap ya da demir çift kanatlı ve kepenklidir. Pencere kanatları cam bölmelidir. Bazılarında üst kısım vasistaslı olarak düzenlenmiştir. Pencere genişlikleri 70-100 cm arasında değişmektedir. Pencere açıklığının yer aldığı duvar dışarıdan içeriye doğru genişlemektedir. Bu uygulama iç mekanın daha fazla ışık almasını sağlamaktadır. Zemin kat pencere boyutları üst kata oranla daha küçük ve pencere sayısı az ya da penceresiz olup sağır duvarlardan oluşmaktadır.

- **Döşemeler**

Döşemeler, zemin kat döşemesi, ara kat döşemesi ve tavan döşemesi olmak üzere 3 gruptur. Tüm döşeme sisteminde ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap elemanlar doğal hali ile ya da basitçe işlenerek kullanılmıştır. Ahşap döşeme yığma duvarları

yatay düzlemde birbirine bağlamaktadır. Zemin kat döşemesi toprak, kayalık ya da taş kaplamadır. Tek katlı konutlarda kaplama tahtası kullanımı izlenir. Ara kat döşemesini duvarlar üzerine oturan, konutun kısa kenarına paralel ve uzun kenarı ortalayacak şekilde ana kiriş/kirişler ve bunlara dik yönde belli aralıklar ile oturan tali kirişler oluşturmaktadır. Bu tali kirişlerin üzeri kaplama tahtaları ile döşelidir. Tavan döşemesi ahşap çıtalı kontrplak ile kaplanmıştır.

Çatılar

Toprak damlı konut yapısı yoktur. Çatı örtü sistemi ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatıdır. Geleneksel çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kiremitler mertekler üzerindeki kiremit altı tahtasına ya da saz (kargı) dizilerinin üzerine yerleştirilmiştir. Çatı saçaklarında kayrak taş, alaturka kiremit ve dolu tuğla kullanılmıştır.

Merdivenler

Köy yerleşiminde geleneksel konutlar içten ahşap merdivenlidir. İçten merdiven zemin katı, üst kat yaşam mekanına bağlar. İçten merdivenli konutlarda basamak genişliği 25-30 cm, uzunluğu 75-80 cm arasında değişmektedir.

5.2.5.2.4 Bozulmalar. Geleneksel konutların günümüz ihtiyaçlarını karşılama açısından sorunlar içermesi ve değişen yaşam koşulları nedeniyle, konut kullanım ihtiyaçları doğrultusunda ek mekan yapılmıştır. Mekan organizasyonu değişime uğramıştır. Terk edilen konutlarda zamana bağlı eskime-yıpranma hatta yok oluşlar izlenir. İki-üç katlı betonarme sistem üretilen yapılar, geleneksel doku ile yabancılaşmakta olup kat yükseklikleri ve büyük hacimleri ile uyumsuzdur.

Cephedeki uydu antenleri, elektrik kabloları vs. gibi müdahaleler taş yığma konutun görsel algısını bozmaktadır. Onarım geçiren konutlarda özgün yapı ölçek ve oranı korunmuş ancak malzeme kullanımında değişimler vardır. Dış duvarlarda taş örgünün bozulan kısımlarında delikli tuğla; kapı ve pencerede ahşap yerine alüminyum ya da demir tercih edilmiştir. Ahşap kepenkler panjur olarak yenilenmiştir. Deprem nedeniyle hasarlı durumda olan yapılarda küçük ölçekte yapısal çatlaklar oluşmuştur.

5.2.6 Bademler

5.2.6.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri

Bademler Köyü, farklı ortak alan, anıtsal ve kamusal yapıları; farklı avlu açık alan birimi ve yapı elemanı merdivendeki farklı düzenlemeleri ile diğer köylerden ayrılmaktadır.

5.2.6.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi. Köy yerleşimi, İzmir-Seferihisar karayolunun batısında hafif eğimli bir arazide tepe üzerinde kurulmuştur. Yerleşimi etkileyen temel unsur, eğimli arazi yapısıdır. Köy meydanı çevresinde organik kırsal yerleşim doku özelliği görülmektedir. Topografya ile uyumlu biçimlenen yapılar sıkışık ya da bitişik düzendedir. Siteler nedeniyle parçalı bir yerleşim dokusu izlenir. Kocaçay deresi, köyün kuzeydoğusundaki Kore çiftliği ile Bakırlar mevkinden gelen su ile köy girişinde birleşir.

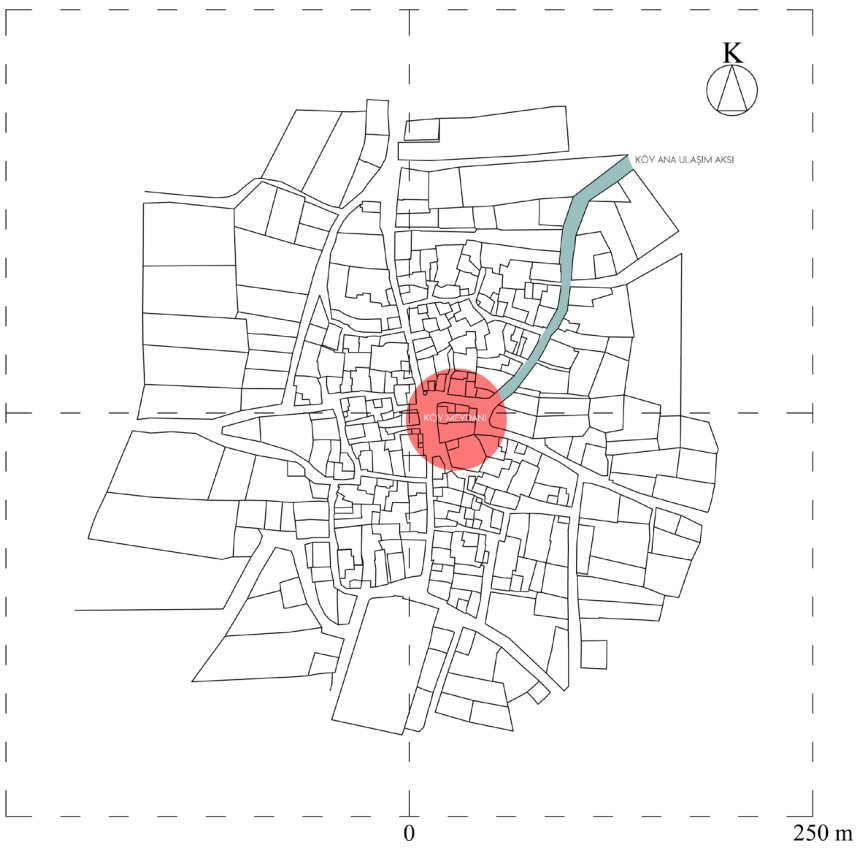

Şekil 5.129 Bademler Köyü vaziyet planı (Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen Bademler Köyü'ne ait vaziyet planı kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

5.2.6.1.2 Sokak Dokusu. Köy meydanı çevresinde sokak dokusu organik kurgulu, dar, kıvrımlı ve eğimlidir. Sokakların yerleşimi düzensiz ve araç geçişine uygun genişlikte değildir. Bu sokaklar yaya yolu olarak kullanılır. Sokaklar yaya yolu (kaldırım) ile ayrılmaz. Köy halkı tarafından Pazar Sokağı ve Dar Sokak olarak adlandırılan sokaklar köy meydanına açılır. Köy meydanına hafif eğimli Bademler Caddesi'nden ulaşılır. Günümüzde sokaklar parke taş döşeli ya da asfalttır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.130 (a) Küçük Çeşme Sokağı, (b) Pazar Sokağı, (c) Avlu duvarı ve avlu giriş kapısı ile sınırlandırılan özgün sokak (Kişisel arşiv, 2015)

5.2.6.1.3 Ortak Alanlar. Köy yerleşiminde köy meydanı, 3 tane köy kahvehanesi, muhtarlık binası, sağlık ocağı, ticari yapılar (market/bakkal dükkanları, ekmek fırını, manav, emlak dükkanları, berber dükkanları, internet cafe, kırtasiye/züccaciye/kozmetik ürünler dükkanı), lokanta ve kafe gibi küçük işletmeler, su depoları, park, durak yerleri, Çocuk Oyuncakları Müzesi, eğitim yapısı (ilkokul ve ortaokul binası, Halk Eğitim Merkezi kurs binası), kütüphane, dere, gölet, Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, Tarımsal Sulama Kooperatifi, Kültür ve Sanat Derneği, Avcılar ve Atıcılar Derneği, Gençlik ve Spor Kulübü bulunmaktadır.

Köy meydanı: Köy halkının toplumsal yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği, ortak kullanıma ait olan köy meydanını, köy kahvehaneleri, ticari yapılar (bakkal ve emlak dükkanları), Çocuk Oyuncakları Müzesi, çeşme, Atatürk büstü ve durak yeri çevrelemektedir.

Köy halkı tarafından köy meydanı Çeşmebaşı olarak ifade edilmektedir. Her Pazar günü köy halkı kendi yaptıkları ve bahçelerinden topladıkları ürünleri Pazar

Sokağında kurulan Köy Üretici Pazarı'nda satışa sunmaktadır. Köy meydanındaki asırlık çınar ağacı ve çeşme meydanı genişletmek için yapılan çalışmada yıkılmıştır. Sokakların kesişim noktasında yer alan köy meydanından belediye otobüsleri ve dolmuşlar kalkmaktadır. Bu durum, köy dokusunu tehdit eden önemli bir fiziksel etkendir.

Muhtarlık Binası: Köy meydanına giriş sokağında konumlanan yapı, 1980'li yıllarda inşa edilmiş olup bir dönem İzmir Atatürk İl Halk Kütüphanesi'nin bir şubesi olarak hizmet vermiştir. İki katlı ve betonarme sistemdir. Binanın yerinde daha önce taş yığma, tek katlı dıştan taş merdivenli iki odalı köy odasının olduğu bilinmektedir.

Çocuk Oyuncakları Müzesi: Köy meydanında köşe parselde avlu içerisindeki geleneksel konut yapıları Arkeolog Musa Baran tarafından Çocuk Oyuncakları Müzesi olarak işlevlendirilmiştir. Yılın belirli zamanlarında açık olan müzede Musa Baran'ın kendisinin ürettiği ya da topladığı birçok oyuncak ve ilkel tarım aletleri sergilenmektedir. Taş yığma yapılar, tek katlı tek odalı konut ve iki katlı dıştan merdivenli tek odalı konut özelliğine sahiptir.

Gölet: İzmir-Seferihisar yolunun doğusunda yer alan Dokuz Eylül göleti, 1970'li yıllarda tarım arazilerini sulama amaçlı köy hizmetleri tarafından yapılmıştır. Başlangıçta 600 dönümlük alanı sulama kapasitesine sahip iken günümüzde kapasitesi artırılmıştır.

Tarımsal Kalkınma Kooperatifi: 1962 yılında köy halkının girişimleri ile kurulan ve Tüketim malları satış mağazası olarak faaliyet göstermeye başlayan kooperatif, 1969 yılında 700 dönüm arazi ve 1970 yılında su kaynağı elde ettikten sonra sera uygulamasına başlamıştır. Seraları sulamak için köye 4 km uzaklıktaki komşu köy Ovacık'taki kaynaktan 4 inç boru ile su getirilerek, su toplama havuzu inşa edilmiştir. 1983 yılına kadar sebze üretimi ile uğraşan kooperatif, bu tarihten itibaren çiçek yetiştiriciliğine başlamıştır (Gür, 1998). Günümüzde köy halkı kooperatif bünyesindeki seralarda çalışmaktadır. Pazar sokağında Tarımsal Kalkınma Kooperatifine ait satış dükkanında çiçek ve zeytinyağı satışı yapılmaktadır.

Şekil 5.131 Tarımsal kalkınma kooperatifi satış dükkanı (Kişisel arşiv, 2015)

5.2.6.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar. Köy yerleşiminde eski köy kahvehanesi, çeşme yapıları, eski su deposu, tiyatro binası, yağhane yapısı, su değirmeni, Tarım Kredi Kooperatifi, öğretmen evi, Atatürk Büstü ve Askeri Anıt bulunmaktadır. Tarım arazilerinde su kuyuları vardır.

1972 yılında köyü ziyaret eden İnan, yerleşim hakkında bilgi vermektedir. Yerleşimde, ana sağlık yurdu, hamam yapısı, çeşme, kütüphane, Tiyatro binası, Tarım kooperatifi, Kalkınma Kooperatifine ait satış mağazası ve 20 dekarlık seralar, seraların üst kotunda su depo edilmesi için yapılan bir havuz, okul yapısı ve Atatürk Büstü olduğundan söz etmektedir (İnan, 1978). Günümüzde hamam, çeşme, kütüphane ve eski ilkokul binası yıkılmıştır.

Köy içinde konumlanan sadece dış duvarları kalan yel değirmeni, onarım geçirmiştir. Konut olarak kullanılan yapı özgünlüğünü kaybetmiştir. İzmir-Seferihisar karayolunun doğu yönünde tepede yıkık değirmen olarak adlandırılan bir diğer yel değirmeni ise günümüzde mevcut değildir. İki katlı taş yığma ahşap merdivenli ve daire formlu yel değirmenlerinde rüzgar enerjisi ile değirmen döndürülerek buğdaylar öğütülmüş un haline getirilmiştir.

Parkın kuzey yönünde konumlanan başlangıçta depo (palamut ağacı) amacıyla inşa edilen yapı, bir dönem sinema binası olarak kullanılmıştır. Tek katlı, taş yığma, kırma çatılı ve dikdörtgen planlıdır.

Şekil 5.132 Sinema binası olarak kullanılan yapı (Kişisel arşiv, 2015)

Köy yerleşimindeki iki adet eski ilkokul binası günümüzde mevcut değildir. Eğitim yapılarına ait belge (çizim, fotoğraf) elde edilememiş olup köy halkı ile yapılan sözlü görüşmelerden bilgi edinilmiştir. İlk yapı köy halkı tarafından 1925 yılında taş yığma, iki katlı içten ahşap merdivenli olarak inşa edilmiş olup sonra bu alana hamam inşa edlmiştir. Günümüzde bu alanda Urla Halk Eğitimi Merkezi kurs binası vardır. Kurs binası aynı zamanda Ziraat Teknisyenliği lojmanı ve bürosu olarak kullanılmıştır. İkinci yapı, 1950'li yıllarda parkın içerisinde yapılmış olup bu yapı da 1990'lı yılların başında kapanmıştır. Tek katlı dıştan merdivenli yapı, üç oda ve hol mekanından oluşmakta olup iki sınıf ve öğretmen odası olarak kullanılmıştır.

Eski Köy Kahvehanesi: Köy meydanında konumlanan yapı 1925-30 yıllarında inşa edildiği bilinmektedir. Tek katlı, taş yığma ve kırma çatılı yapı tek mekandan oluşmaktadır. İç mekanda dolap nişi vardır. Yapı özgün işlevini sürdürmektedir.

Çeşme Yapıları: Köy yerleşiminde 5 adet çeşme yapısına rastlanmıştır. Köy meydanındaki çeşme yapıları yıkılmıştır. Sivri kemerli, yuvarlak kemerli ya da üçgen şekilli kemer nişli olan çeşmeler kabayonu taş ve moloz taşlar ile örülmüştür.

Şekil 5.133 Çeşme yapıları (Kişisel arşiv, 2015)

Tiyatro Binası: Köyün güneyinde konumlanan geniş bir bahçe içerisinde konumlanan yapı tek katlı, taş yığma, tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Konferans salonu ve fuaye alanından oluşmaktadır. Aktif olarak kullanılan yapı, 250 kişi kapasitelidir.

Şekil 5.134 Tiyatro binası (Kişisel arşiv, 2015)

Yağhane Yapısı: İzmir-Seferihisar yolu üzerinde konumlanan yapı, kooperatif bünyesinde 1970'li yıllarda inşa edilmiş olup günümüzde aktif olarak kullanılmaktadır. Tek katlı, prefabrik ve dikdörtgen formludur. Yağhanenin su ihtiyacı kooperatif bünyesindeki su kaynağından karşılanmaktadır.

Yapıda zeytinyağı üretimi hakkında bilgi edinilmiştir. Başlangıçta iki taşlı zeytin ezme değirmneni su soğutmalı motorlu makineler ile çalıştırılmış, 1990'lı yıllara gelindiğinde geleneksel üretim biçimi taş sıkma yöntemi modernize edilmiştir. Bu sistemde zeytinler bant yardımıyla içeri taşınarak yıkama makinesinde yıkandıktan sonra helezon sistem ile ön kırıcıya gönderilir. İki taşlı zeytin ezme değirmeni elektrikli makineler ile döndürülmektedir. Hamur haline getirilen zeytinler pres makinesinde sıkılmak üzere naylon iplik torbalara yerleştirilir. Bu torbaların arasına belli aralıklar ile saç levha konulur.

Su Değirmeni: Köy yerleşiminin kuzeybatısında un elde etme amacıyla yapılan su toplama havuzlu su değirmeni yapısı yıkık durumda olup taş yığma su oluk duvarları sağlam durumdadır.

Öğretmen Evi: Parkın kuzeydoğusunda konumlanan yapı su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli olup mutfak, oturma, yatma ve servis mekanlarından oluşmaktadır. Dikdörtgen planlı yapı su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve beşik çatılı olarak inşa edilmiştir. Öğretmen evi kütüphane olarak işlevlendirilmiştir.

Şekil 5.135 Öğretmen evi (Kişisel arşiv, 2015)

Askeri Anıt: Köy giriş yolu üzerinde konumlanan İzmir Valisi Kazım Dirik döneminde yapılan Askeri Anıt vardır. Mermer dikme anıt üzerinde "Bizim İçin Kanını Döken Mehmetçiğe 1935" yazılıdır.

5.2.6.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Köy yerleşiminde geleneksel konut yapıları çoğunlukla yıkılmıştır. Sayıca az olan bu yapılara köy meydanında ve köy halkı tarafından Küçük Çeşme Sokağı, Pazar Sokağı, Dar Sokak olarak bilinen sokaklarda rastlanır. Bazı geleneksel konutlarda halen yaşam sürdürülmekle birlikte yapılar çoğunlukla terk edilmiştir. Organik dokuda gelişim gösteren geleneksel konutlar, sokak boyunca karşılıklı olarak konumlanmıştır. Bazı geleneksel konutlar onarım geçirmiştir. Yeni taş yığma konut yapıları da vardır. Köy yerleşiminin doğusunda site yerleşimleri yer almaktadır.

Geleneksel konut yapıları açık ve kapalı alanlardan oluşmaktadır. Konut arazisi içinde kapalı alan dışında kalan açık alanları avlu tanımlamaktadır. Avlu konutun kendisine ait özel açık alanıdır. Açık alan girişini avlu giriş kapısı tanımlar. Köy yaşamında önemli bir yer tutan konut açık alanında yemek pişirme, yemek yeme, dinlenme, çamaşır yıkama gibi farklı etkinlikler ve işlevler gerçekleştirilmektedir. Avluda hayvan damı, saman damı, çamaşırlık, fırın, tuvalet ve portakal, limon, asma ağaçları bulunmaktadır. Ayrıca, zeytinlerin serildiği avludan birkaç basamak ile yükseltilen zeytin damının olduğundan bahsedilmektedir. İki katlı geleneksel konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşıldığı örneklerde merdiven açık alanın bir birimidir. Katlar arasında doğrudan bağlantı yoktur. Köy halkı tarafından dıştan merdiven ile ulaşılan (saçaklı) giriş mekanı hayat olarak ifade edilir. Hayvan damı, saman damı ve tuvalet yıkık durumdadır. Tek katlı, taş yığma, beşik çatılı ve dikdörtgen planlı çamaşırlık, tek oda mekanından oluşan küçük ölçekli yapı birimidir. Yapı, çamaşırların yıkandığı mekan ve gusülhane olarak kullanılmıştır. İç mekanda ocak vardır. Fırınlar taş örgü ve taş/tuğla örgü olarak farklı malzemeler ile yapılmıştır. Ağız kısımları dikdörtgen ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Bazı fırınların ağız kısmının yanında niş/nişler yer almakta ve bacalı olarak düzenlenmiştir. Pazar Sokağında yer alan tek katlı, taş yığma ve ahşap konstrüksiyon beşik çatılı yapı, küçük ölçekli bir üretim yapısı olarak kullanılmıştır. İç mekanda hayvan yemi elde etmek amacıyla taş platform üzerine yerleştirilen, demir ayaklı yem kırma makinesi yer almaktadır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.136 (a) Yem kırma makinesi, (b) Çamaşırlık, (c) Fırın (Kişisel arşiv, 2015)

Geleneksel konutların oluşumunda akrabalık ilişkileri, ekonomik faaliyet önemli bir belirleyicidir. Aynı avlu içinde çoğunlukla tek katlı tek odalı konut ile iki katlı konut yapısı yer almaktadır. Benzer şekilde aynı avluda 2-3 tane tek katlı konut yapısı da vardır. Bazı avlularda tek veya iki katlı konut yapıları tekil olarak yer alır. Tek katlı tek odalı konutta kaynata, iki katlı konutta evlenen çocuğu otururken; bazı iki katlı konutlarda zemin katta aile büyüğü, üst katta evlenen çocuğu oturmuştur. Bu bağlamda, aynı avluda aile ve çocuklar bir arada yaşamıştır. Tek katlı tek odalı yapı çoğunlukla konut olarak kullanılırken bazı örneklerde mutfak mekanı olarak kullanılmıştır. Geleneksel konut yapıları tek ve iki katlı, dıştan ya da içten merdivenlidir. Konutların kapalı alanına giriş, kendisine ait özel açık alanından yapılmaktadır. Tek katlı tek odalı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-oda; sofalı olması durumunda, sokak-avlu-sofa-odalar şeklindedir. İki katlı tek odalı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-merdiven-oda; sofalı olması durumunda, sokak-avlu-merdiven-sofa-odalar şeklindedir. Zemin kata giriş, sokak-avlu-oda ve sokak-oda ilişkisi ile sağlanır.

Zemin kat yaşama ve tarımsal ürünlerin konulduğu buğday ambarı, zeytin damı, küplük ve üzüm deposu olarak kullanılmıştır. Ürünlerin saklandığı oda köy halkı tarafından kalabalık odası ya da mahzen olarak ifade edilir. Çalışma kapsamında bu mekan depo olarak tanımlanır. Sağır duvarlı bu oda mekanında ürünlerin serin tutulması sağlanmakta; mekan buzdolabı işlevini karşılamaktadır. Zemin katta 200-250 kg zeytinyağı kapasiteli bir bölümü toprağa gömülü büyük hacimli küplere rastlanır. İçten merdivenli konutlarda merdiven altında depo olarak kullanılan küçük ölçekli bir mekan ya da merdiven altı dolabı vardır. Zemin katta hayvan damı kullanımı yoktur. Tütün balyaları birinci kat oda mekanında istiflenmiştir. İki ya da

üç odalı zemin katta her bir oda farklı bir işlevi karşılamaktadır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılabildiği gibi bazı örneklerde her birine farklı bir kapıdan girilmekte olup odalar birbirinden bağımsızdır. Odalara ortak hol mekanından ya da birbiri içinden geçilmektedir.

Tek katlı konut yapıları tek ya da iki odalıdır. Bu oda/odalar, oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. Dıştan merdivenli konutlarda yaşam mekanına (saçaklı) giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanı tek, iki ya da üç odalıdır. Odalar oturma, yeme-içme ve yatma gibi birçok işlevi barındırmaktadır. Sofa konutun kenarında yer almaktadır. Sofa, odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı ve/veya yaşam mekanı niteliğindedir. Oda kullanımları iç mekandaki mimari elemanlardan anlaşılabilmektedir. Sofada sık rastlanan mimari elemanlar yüklük ve dolap nişidir. Yaşam mekanı odalarda ocak, yüklük, niş/dolap nişi, raf, testilik, çanaklık, tahıl, arpa ve buğday gibi kuru erzakların saklandığı ambar dolabı ve oturma birimi bulunmaktadır. Gusülhane yoktur. Banyo işlevi çamaşırlık yapısında gerçekleştirilmiştir. Ocak, yaşama mekanının en önemli elemanıdır. Günümüzde bu ocakların kullanılmadığı, bazı örneklerde kapatıldığı görülür. Ocağın üst kısmında çoğunlukla tek bir raf bulunmaktadır. Yüklük elemanına sık rastlanır. Ahşap malzemeden üretilen perdeler ile örtülen yüklük, duvar boyunca devam eder. Yüksekliği tavan döşemesine kadar olan yüklüklerin, zemin döşemesinden 40-50 cm yükseklikteki bölümleri çoğunlukla boş olarak düzenlenmiştir. Yüklüklere yorganlar, işlemeli yatak örtüleri konulmuştur.

(a) (b) (c)

Şekil 5.137 (a) Ocak, raf ve niş, (b) Yüklük ve çanaklık, (c) Testilik yeri (Kişisel arşiv, 2015)

Bir diğer mimari eleman niştir. Genellikle ocağın yanında bulunan, boş olarak düzenlenen nişler mutfak araç-gereçlerin konulduğu elemanlardır. Gömme dolap şeklinde düzenlenen dolap nişlerine oda mekanının işlevine göre farklı araç-gereçler

yerleştirilmektedir. Oda mekanında araç-gereçleri koymak için ahşap malzemeden üretilen, pencere ve kapıların üst seviyesinde, odaların duvarları boyunca devam eden ya da duvarda parçalı olarak yer alan raflar bulunmaktadır. Tek katlı konutlarda zeminden belli bir yükseklikte yapılan kaplama tahtasının altı testilik yeri olarak kullanılmıştır. Dikdörtgen bir açıklığın yapıldığı kaplama tahtası, testilik yerinin kapağı niteliğindedir. Mutfak araç ve gereçlerinin konulduğu çanaklık olarak adlandırılan duvara asılı raflı dolap vardır. Yaşam mekanında duvar boyunca devam eden ahşap malzemeden üretilen oturma biriminin üzerine samandan yapılan sövke yastıkları konulmuştur.

5.2.6.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi. Geleneksel konutların açık alan sınırlayıcı elemanı taş yığma avlu duvarları ile avlu duvarları arasındaki açıklığa inşa edilen avlu giriş kapısıdır. Avlu, konut ile sokak arasındaki bağlantı mekanıdır. Yüksek avlu duvarları, konut arazisinin dışarıdan algılanmasını engellemektedir. Bazı örneklerde hayvan damı, mağaza ve konut yapısı avlunun çeperinde konumlanarak konutun açık alanını tanımlamaktadır. Geleneksel konutlar içe dönük olarak biçimlenmiştir. Konutun dış mekan ile ilişkisi sokak-avlu-konut şeklindedir.

5.2.6.2.2 Konut Tipolojisi. Bademler köy yerleşiminde yapılan rölöve ve belgeleme çalışmaları sonucunda 5 tip geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları tek ve iki katlıdır.

Tek katlı konut tipleri

Köy yerleşiminde 2 tip tek katlı konut yapısı tespit edilmiştir. Çoğunlukla özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan bu yapılar terk edilmiştir. Avlu içerisinde hafif eğimli yamaçta konumlanmıştır. Yaşam mekanı tek ya da iki odalıdır.

zemin kat

yaşama

- **Tek odalı konut tipi**

Yerleşimde bu konut yapılarına sık rastlanır. Aynı avluda iki katlı konut yapısı ile yer aldıkları durumda çoğunlukla bu konut yapısında ailenin büyükleri oturmuştur. Tek odalı yaşam mekanı oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır.

Şekil 5. 138 Konut yapı örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, Pazar sokağında yer alır. Yapıya bitişik tek katlı tek odalı iki tane yapı konumlanmıştır. İç mekanda ocak, niş, raf ve testilik yeri vardır.

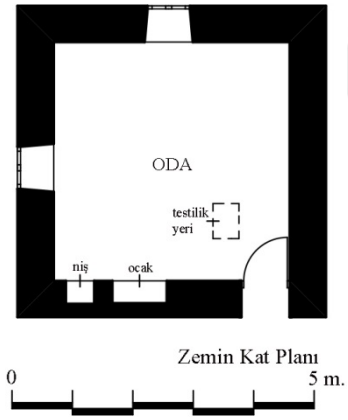

Şekil 5.139 Tek odalı konut tipi plan şeması

- **İki odalı yan sofalı konut tipi**

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenir. Yaşam mekanı iki odalıdır. Konutun kenarında yer alan sofadan odalara geçilir. İç mekanda ocak, nişler ve raf vardır.

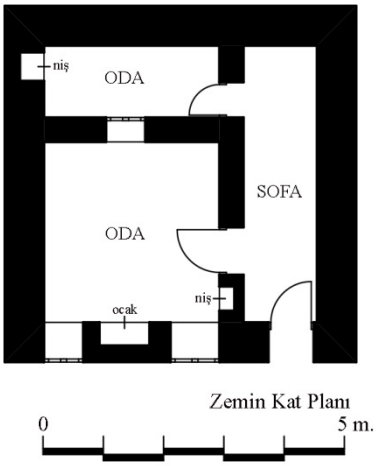

Şekil 5.140 İki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması

İki katlı konut tipleri

Kırsal yerleşimde 3 tip iki katlı geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları dıştan taş merdivenli ya da içten ahşap merdivenlidir.

- **Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

depo

Avlu içerisinde hafif eğimli yamaçta konumlanan konutlara Küçük çeşme Sokağı'nda rastlanır. Bu tip konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan (saçaklı) giriş mekanından girilmektedir. Zemin kat ile doğrudan ilişkisi olmayan yaşam mekanı tek odalıdır. Oda, yeme-içme, oturma ve yatma işlevlerini barındırmaktadır. İç mekanda ocak, yüklük, niş ve ambar dolabı vardır. Zemin kat yaşama ya da depo olarak kullanılmıştır.

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, köşe parselde konumlanmıştır. Tek odalı zemin kat yaşama ve depo olarak kullanılmıştır. Günlük yaşamın geçtiği bu oda oturma odasıdır. Zemin katta ocak ve yüksekliği tavan döşemesine kadar olan ambar dolabı; yatma mekanı olarak kullanılan birinci katta yüklük vardır.

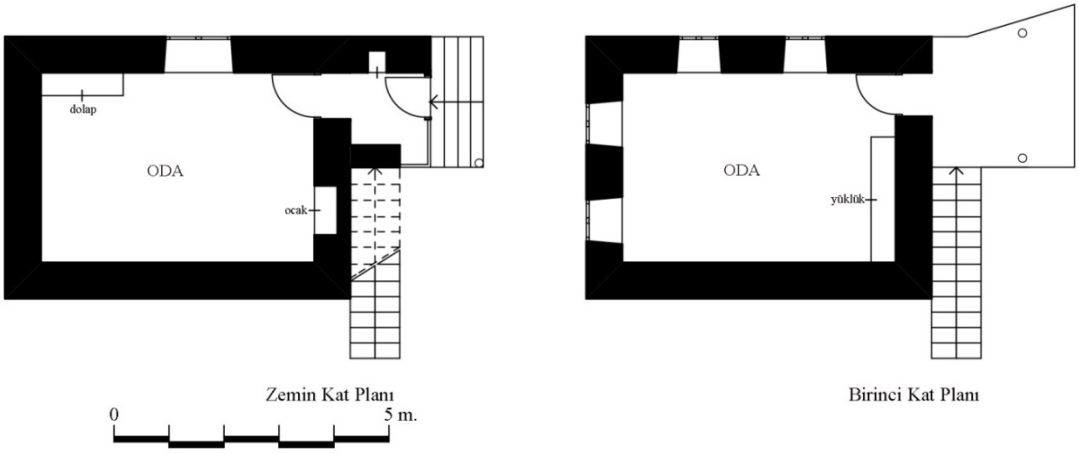

Şekil 5.141 Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.142 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **İçten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

depo

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenir. Mekansal ve yapısal özelliklerini korumuş olan bu konut depremde hasar görmüştür. Yapı terk edilmiştir. Konutun yapım tarihi birinci kat doğu cephe duvarında yazılıdır. Cephenin kireç badanalı olması nedeniyle okunamamıştır. Köy meydanında konumlanan avlu içerisindeki bu konuta ortak tek bir kapıdan girilmekte; yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Yaşam mekanı iki odalıdır. Konutun kenarında yer alan sofadan odalara geçilir. Sofa sirkülasyon alanı ve yaşam mekanıdır. İki odalı zemin katta odaların biri depo, diğeri yaşam mekanı olarak kullanılmıştır. Günlük yaşamın

geçtiği bu oda oturma odasıdır. İç mekanda ocak vardır. Konutun kapı, pencere, merdiven ve korkuluklarında özenli bir işçilik dikkat çekmektedir.

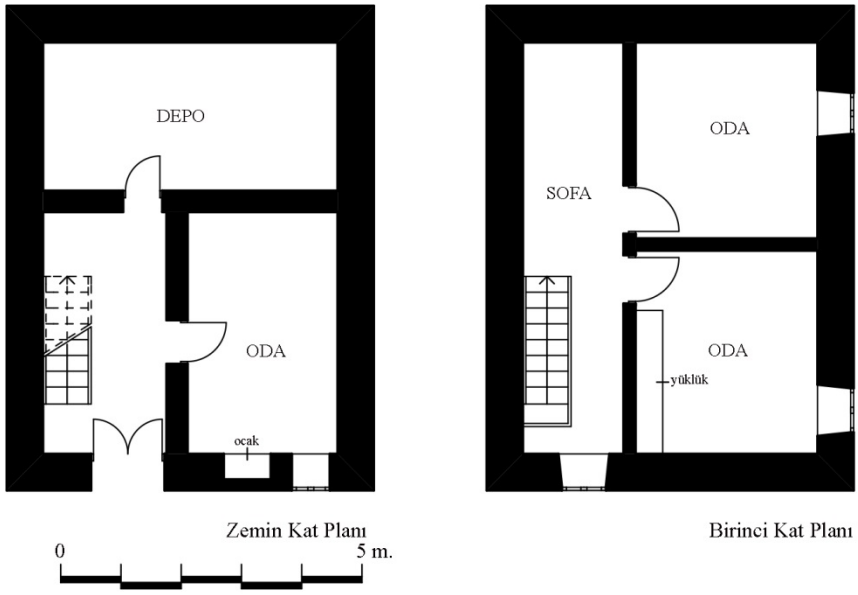

Şekil 5.143 İçten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması

(a) (b) (c)

Şekil 5.144 (a) Konut yapısı, (b) Ahşap merdiven (c) Korkuluk (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c)

Şekil 5.145 (a) Merdiven altı dolabı, (b) Sofa mekanı, (c) Oda giriş kapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **İçten merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

depo-küplük

Yerleşimde bu konut yapılarına sık rastlanır. Mekansal ve yapısal özelliklerini korumuş olan konutlar sağlam durumdadır. Bazı yapılar, konut özgün işlevini sürdürmekte ve sahibi tarafından kullanılmakta iken bazıları onarım geçirerek yeniden işlevlendirilmiştir. Köy meydanına açılan sokakta ve Küçükçeşme sokağında konumlanan avlu içerisindeki konutlara ortak tek bir kapıdan ulaşılabildiği gibi bazı örneklerde her birine farklı bir kapıdan girilmekte; odalar birbirinden bağımsızdır. İçten döner merdiven ile ulaşılan yaşam mekanı üç odalıdır. Konutun kenarında yer alan sofadan odalara geçilir. Sofa sirkülasyon alanı ve yaşam mekanıdır. İki ya da üç odalı zemin kat yaşama ve depo-küplük olarak kullanılmıştır. Bazı zemin katlar süreç içerisinde farklı işlevler (sırasıyla hayvan damı, mağaza ve dükkan) için kullanılmıştır. İç mekanda ocak, yüklük, niş/dolap nişi ve çanaklık vardır. Merdiven altında depo olarak kullanılan küçük ölçekli bir mekan ya da merdiven altı dolabı vardır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.146 (a) Konut yapısı, (b) Avludaki tek katlı yapı birimi, (c) Ahşap merdiven (Kişisel arşiv, 2015)

Plan şeması itibariyle belgelenen konut yapı örneği, Küçük Çeşme Sokağında konumlanmıştır. Varlıklı bir ailenin konutu olan yapı, 1940 yılında inşa edilmiştir. Avluda tek katlı tek odalı yapı mutfak olarak kullanılmıştır. İç mekanda ocak ve

çanaklık vardır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan giriş sağlandığı gibi odaların biri bağımsız; ayrı giriş kapısı vardır. Üç odalı zemin kat yaşama ve depo-küplük olarak kullanılmıştır. Depo-küplük mekanında bir bölümü toprağa gömülü büyük hacimli küp vardır.

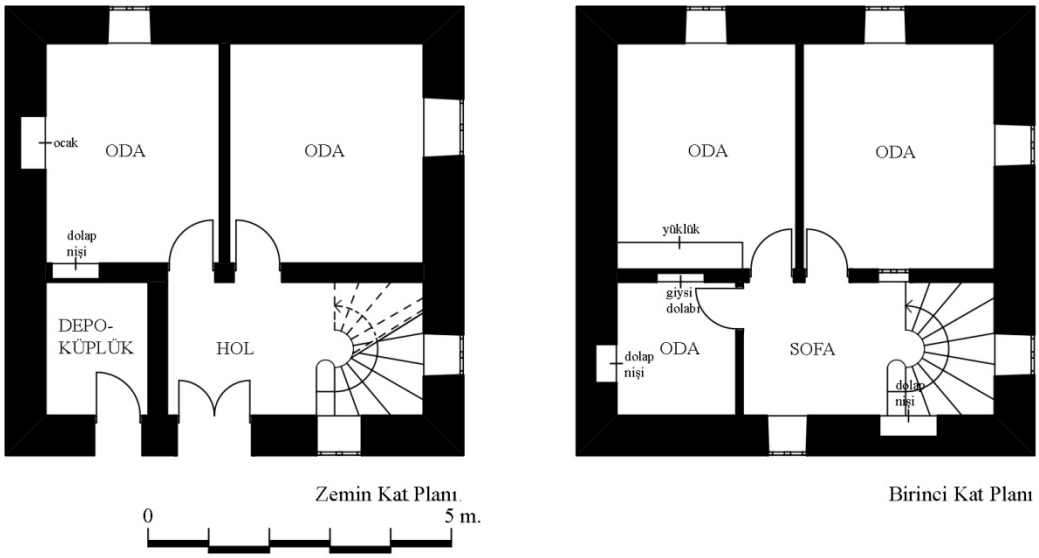

Şekil 5.147 İçten merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.148 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

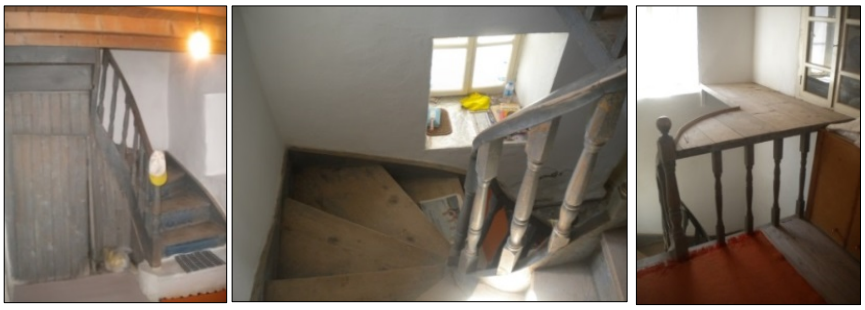

Şekil 5.149 Ahşap merdiven (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c) (d)

Şekil 5.150 (a) Dolap nişi, (b) Giysi dolabı, (c) Yüklük, (d) Küp (Kişisel arşiv, 2015)

Tablo 5.5 Bademler kırsal yerleşimi konut tipolojisi

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN
HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI

PAFTA NO : 5

BADEMLER KIRSAL YERLEŞİMİ KONUT TİPOLOJİSİ

TEK KATLI KONUT TİPLERİ

TEK ODALI KONUT

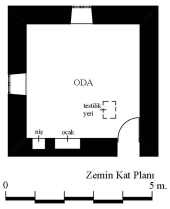

İKİ ODALI YAN SOFALI KONUT

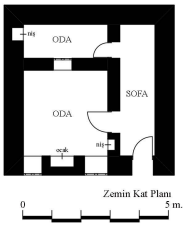

İKİ KATLI KONUT TİPLERİ

DIŞTAN MERDİVENLİ
TEK ODALI KONUT

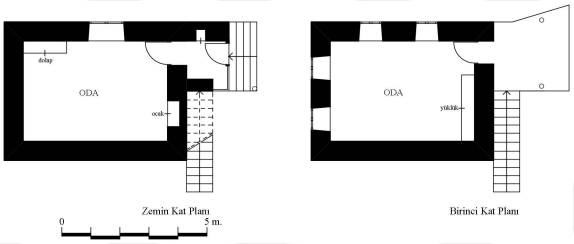

İÇTEN MERDİVENLİ
İKİ ODALI YAN SOFALI KONUT

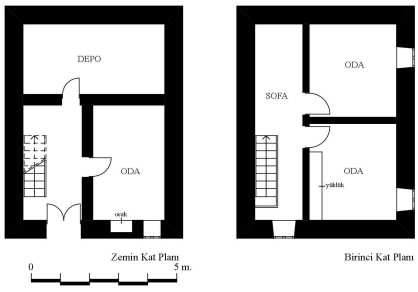

İÇTEN MERDİVENLİ
ÜÇ ODALI YAN SOFALI KONUT

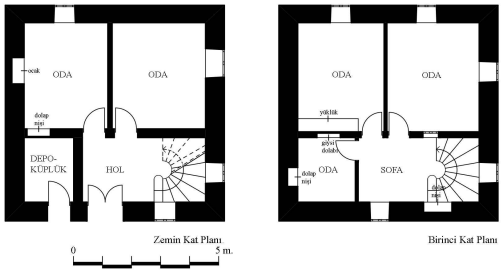

5.2.6.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

- **Duvarlar**

Yapı malzemesi tamamen yöreden toplanan çoğunlukla beyaz ve sarımtırak, seyrek olarak gri ve kahverengi renkli farklı büyüklükteki yuvarlak hatlı, doğal taş malzeme kullanılarak yığma sistem inşa edilmiştir. İri yuvarlak hatlı taşların arasına yerleştirilen küçük taşlar hellik taşları olarak ifade edilmektedir. Bazı yığma duvarlarda taş ve tuğla malzeme aynı duvar içerisinde birlikte kullanılmıştır. Başlangıçta yapılarda toprak-saman-su karışımından oluşan kerpiç malzeme kullanılmıştır. Karışım kalıplara dökülerek, güneşte kurutulmuştur. Günümüzde kerpiç konut örneği yoktur. Harç için kullanılan toprağın Ulamış Bağlı Orman'dan getirildiğinden söz edilmektedir.

Geleneksel konutların dış duvarlarında taş örgü zemin kattan başlayarak çatı saçak seviyesine kadar devam etmektedir. Dış duvar kalınlıkları 50-65 cm arasında değişmektedir. Yığma duvarlar çamur harç ile örülmüştür. Temel sisteminde yekpare (tek parça) taşa kadar kazılarak sert zemin (kayalık) üzerine yapılar inşa edilmiştir. Yaklaşık olarak 30-40 cm kadar derinliğe inilmiştir. Bazı yapılar sert zemin (kayalık) üzerinde yer alması nedeniyle temel sistemi yoktur.

Dış duvarlar üç şekilde inşa edilmiştir.

-Taş yığma örgüler

-Taş/tuğla karma yığma örgüler

Şekil 5.151 Yapı taşı örneği (Kişisel arşiv, 2015)

Odalar ve sofa arasındaki ara bölücü duvarlarda ahşap dikmeler duvar boyunca belli aralıklar ile yerleştirilmiştir. Bu ahşap dikmelerin her iki yüzüne saz dizileri ya

da ahşap çıtalar sık aralıklarla çiviler aracılığı ile çakılmıştır. Duvarın arası boş bırakıldığı gibi bazı örneklerde hellik taşı olarak bilinen küçük taşlar dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Daha sonra iç duvarlara saman-toprak-su karışımından oluşan sıva uygulanmıştır. Bu organik malzeme katkılı sıva bağdadi sıva olarak tanımlanmaktadır. Bu tip ara bölücü duvarların kalınlıkları 8-10 cm'dir. Bazı iç duvarlar tuğla yığma olarak yapılmıştır. Taş yığma zemin kat duvarlarının üzerinde tuğla yığma iç duvarlar devam etmektedir. Bu tip uygulamalarda duvar kalınlığı 12-15 cm'dir.

Yapıların tamamında yığma malzemeden sonra en önemli duvar elemanı ahşap hatıllardır. Ahşap hatıllar yığma örgü duvarların düşeyde belli aralıklarda aynı seviyede birleştirilmesini, örgülerin terazisinde devam etmesini sağlamaktadır. Ayrıca, yığma örgülerde açılmayı önlemektedir. Ahşap hatıllar yığma duvarın hem iç hem de dış yüzeyinde; kapı ve pencerelerde duvar kesiti boyunca kullanılmıştır.

Ocak ve Bacalar

Yaşam mekanının en önemli öğesi ocak, konutun yığma duvarları ile birlikte yapılmıştır. Ağız kısımları yarım daireye yakın basık kemerlidir. Ocak genişlikleri 75-90 cm, derinlikleri 40-45 cm arasında değişmektedir. Konutun dış cephesinden algılanan ve cepheye hareket kazandıran baca, dış duvarlar ile aynı malzeme ve yapım sisteminde yapılmış, duvar kalınlığı içinde düzenlenmiştir. Taş ya da tuğla yığma bacaların külah kısmında alaturka ya da marsilya kiremit kullanılmıştır.

Kapılar

Kapı açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Duvar kesitini dolduran ahşap elemanlar kabaca yontularak ya da doğal halleri ile kullanılmıştır. Kapılar içeri doğru açılır. Yapım sistemi ve malzeme kullanımı açısından; avlu giriş kapıları, konut giriş kapıları ve sofadan odalara geçişi sağlayan oda giriş kapıları olarak 3 grupta ele alınmıştır. İçten merdivenli konutlara çoğunlukla ortak tek bir kapıdan giriş yapılmaktadır. Zemin kat giriş kapısı aynı zamanda konut giriş kapısıdır.

- **Avlu giriş kapıları**

Avlu giriş kapıları taş yığma avlu duvarı arasındaki açıklığa inşa edilmiştir. Bu kapılar açık alanın giriş mekanı niteliğindedir. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Kapılar dikdörtgen formlu strüktür içine yerleştirilmiştir. Avlu giriş kapısının üstünde kapının iklim koşullarına dayanımını artırmak amacıyla üst örtü yapılmıştır. Üst örtü, açıklık geçme elemanı ahşap lentonun üzerine taş yığma duvar örülmesi ve bu duvarın üzerinin alaturka kiremit kaplanması ile oluşturulmuştur.

Şekil 5.152 Taş yığma avlu duvarı ve avlu giriş kapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **Konut giriş kapıları**

Konut giriş kapıları taş örgü duvarlar içindeki ahşap dikmelere oturmaktadır. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Kapılar dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur. Tek kanatlı kapı genişliği 75-90 cm, çift kanatlı kapı genişliği 100-130 cm arasında değişmektedir.

- **Oda giriş kapıları**

Oda giriş kapıları ahşap tek kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Kapı genişliği 60-80 cm arasında değişmektedir. Nadiren süslü ve işlemeli olan kapılara rastlanır. Kapının camlı bölümleri farklı geometrik şekiller ile birbirinden ayrılarak, farklı renkler ile boyanmıştır.

Pencereler

Pencere açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Pencereye ait üst duvar kesitini doldurmaktadır. Ahşap lentolar kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılmıştır. Ahşap lentoların açıklıktaki yüzleri ahşap çıtalar çakılarak kaplanmıştır. Pencereler

10-15 cm eninde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Dikdörtgen formlu pencereler ahşap çift kanatlı ve kepenklidir. Pencere kanatları cam bölmelidir. Bazılarında üst kısım vasistaslı olarak düzenlenmiştir. Pencere genişlikleri 60-120 cm arasında değişmektedir. Bazı pencerelerin üst kısmında ahşap üçgen alınlık yer alır. Pencere açıklığının yer aldığı duvar dışarıdan içeriye doğru genişlemektedir. Bu uygulama iç mekanın daha fazla ışık almasını sağlamaktadır. Zemin kat pencere boyutları üst kata oranla daha küçük ve pencere sayısı az ya da penceresiz olup sağır duvarlardan oluşmaktadır.

- **Döşemeler**

Döşemeler, zemin kat döşemesi, ara kat döşemesi ve tavan döşemesi olmak üzere 3 gruptur. Tüm döşeme sisteminde ahşap malzemeden üretilmiştir. Ahşap elemanlar doğal hali ile ya da basitçe işlenerek kullanılmıştır. Ahşap döşeme yığma duvarları yatay düzlemde birbirine bağlamaktadır. Zemin kat döşemesi toprak ya da yöreye özgü yuvarlak hatlı, iri taşlar ile döşelidir. Tek katlı ya da zemin kat mekanının yaşama olarak kullanıldığı iki katlı konutlarda kaplama tahtası kullanımı izlenir. Bazı konutlarda zemin kat hol mekanı farklı desenlerde seramikler ile döşelidir. Ara kat döşemesini duvarlar üzerine oturan, konutun kısa kenarına paralel ve uzun kenarı ortalayacak şekilde ana kiriş/kirişler ve bunlara dik yönde belli aralıklar ile oturan tali kirişler oluşturmaktadır. Köy halkı tarafından ana kiriş düver olarak ifade edilir. Bu tali kirişlerin üzeri kaplama tahtaları ile döşelidir. Bazı döşeme sisteminde ana kiriş ahşap dikme ile desteklenmiştir. Ana kirişlerin çapı 15-25 cm; yatay düzlemde tek parça halinde ya da üst üste birbirine eklenerek kullanılan tali kirişler 10-15 cm arasında değişen daire ya da kare kesitlidir. Kaplama tahtalarının genişlikleri 8,5 cm'den 25 cm kadar çıkabilmektedir. Tavan döşemesi ahşap çıtalı kontrplak ile kaplanmıştır.

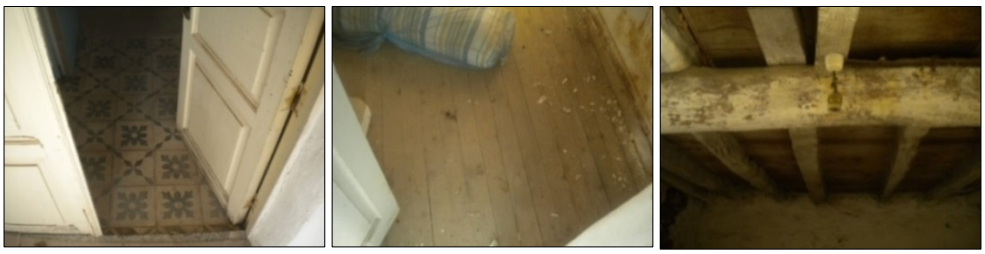

(a) (b) (c)

Şekil 5.153 (a) Seramik döşeme, (b) Kaplama tahtası, (c) Ara kat döşemesi (Kişisel arşiv, 2015)

Çatılar

Köy yerleşiminde bir tane toprak damlı konut yapısı vardır. Ara kat döşeme sistemine benzer şekilde toprak dam düz örtü sisteminde döşemenin ortasına düver olarak adlandırılan ana kiriş, buna dik yönde belli aralıklar ile oturan, daire ya da kare kesitli tali kirişler yerleştirilir. Bunun üzeri seren tahtaları olarak bilinen ince kesitli ahşap elemanlarla ya da saz (kargı) dizileri ile döşelidir. Ahşap elemanların üzeri Urla bölgesine özgü geren toprak olarak adlandırılan su geçirimsiz killi toprak örtülerek düz çatı oluşturulur. Çatı döşeme sisteminin en üstüne tek sıra kayrak taş konsol oluşturacak şekilde yerleştirilerek, kayrak taşın üzeri 20-30 cm yüksekliğinde duvar ile örülmektedir. Çatı üzerinden çöplem kiremit olarak bilinen alaturka kiremit aracılığı ile su tahliye edilmektedir. Geleneksel konutların çatı örtü sisteminin başlangıçta toprak dam olduğu 1950-60 yıllarında sadece 5-10 adet kiremit çatılı evin varlığından söz edilmekte, toprak dam sürekli bakım gerektirdiği için her yıl silindir taş (yürgü taşı) ile üzerinden geçilerek toprağın sıkıştırıldığı öğrenilmiştir. Diğer çatı örtü sistemi ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatıdır. Geleneksel çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kiremitler mertekler üzerindeki kiremit altı tahtasına ya da saz (kargı) dizilerinin üzerine yerleştirilmiştir. Çatı saçaklarında kayrak taş, alaturka kiremit ve dolu tuğla kullanılmıştır. Köy halkı tarafından saçaklar kirpite olarak ifade edilir.

Merdivenler

Köy yerleşiminde rastlanan merdivenler aşağıda belirtilmektedir.

- Konutun dışında taş merdiven

- Konutun içinde ahşap merdiven

Dıştan merdiven avlu ile konutun yaşam mekanı arasındaki bağlantıyı sağlarken; içten merdiven zemin katı, üst kat sofasına bağlar. Dıştan merdivenli konutlarda basamak genişliği 25-30 cm, uzunluğu 90-95 cm; içten merdivenli konutlarda basamak genişliği 25 cm, uzunluğu 70-80 cm arasında değişmektedir. İçten ahşap merdivenler çoğunlukla döner merdiven şeklinde düzenlenmiştir. Özenli merdiven korkulukları işlemeli ve süslü iken bazıları renkli boyalıdır.

5.2.6.2.4 Bozulmalar. Geleneksel konutlarda yıkımlar ve değişimler esas olarak 1968-70'li yıllarda başlamıştır. 1960'lı yılların sonunda Almanya'ya çalışmak için giden köy halkı geri döndüğünde yapılarını yıkarak yerine yeni betonarme konut inşa etmiştir. Bazı örneklerde konut kullanım ihtiyaçları doğrultusunda ek mekan yapılmış; saçaklı giriş mekanı kapatılmıştır. Terk edilen konutlarda zamana bağlı eskime-yıpranma hatta yok oluşlar izlenir. Köy yerleşiminin çevresinde iki-üç katlı geniş bahçe içinde betonarme sistem üretilen yapılar, geleneksel doku ile yabancılaşmakta olup kat yükseklikleri ve büyük hacimleri ile uyumsuzdur.

Çamur harç ile örülen taş yığma duvarların yıkıldığı ve zemin kat duvarlarının mevcut olduğu konutlarda betonarme yeni kat çıkıldığı görülmektedir. Zamanın yarattığı tahribat ve bakımsızlık nedeniyle çatı örtü sisteminde çökmeler meydana gelmiştir. Toprak damlı düz örtü sistem çatılar ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatı olarak yenilenmiştir. Taş merdivenler dış koşullara maruz kalmalarından dolayı değişime uğramıştır. Yapı elemanlarında kayıpların yanı sıra onarım geçiren konutlarda özgün yapı ölçek ve oranı korunmuş ancak malzeme kullanımında değişimler vardır. Dış duvarlarda taş örgünün bozulan kısımlarında delikli tuğla; kapı ve pencerede ahşap yerine alüminyum ya da demir tercih edilmiştir.

2002 yılında meydana gelen depremde hasar gören yapılar yıkılmıştır. Konutlarda döşeme duvarlardan ayrılırken, bazılarında küçük ölçekte yapısal çatlaklar oluşmuştur. Devletin kredi yardımıyla 5 adet deprem konutu yapılmıştır.

5.3 Kıyı Kırsal Yerleşimleri

5.3.1 Özbek

5.3.1.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri

Özbek Köyü, iki farklı yerleşim dokusu, çeşitli anıtsal ve kamusal yapıları, geleneksel konut tipoloji çeşitliliği ve yapı elemanları kapı, çatı ve merdivendeki farklı düzenlemeleri ile ayrılmaktadır.

5.3.1.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi. Kıyıdan 3-4 km içeride kurulan köyde, güneyde eğimli bir arazide yamaç yerleşimi ve Özbek Caddesi'ne açılan sokaklarda düzlük yerleşim olmak üzere iki farklı yerleşim dokusu izlenir. Yerleşimi etkileyen temel unsur, eğimli arazi yapısı (topografya) ve dere gibi doğal sınırlardır. Yerleşimin ortasından geçen ve köyü ikiye ayıran dere yatağının iki tarafında konumlanan geleneksel konutlar dere boyunca devam eder. Yamaç yerleşiminde toplu bir şekilde yer alan geleneksel konutlar, topografya ile uyumlu biçimlenmiş olup sıkışık düzende iken düzlük yerleşimde daha seyrek (dağınık, serbest), az yoğunluklu yapı adaları içindedir. Köy yerleşimini ikiye ayıran dere, Özbek Caddesi'nden başlayarak köyün çıkışına kadar devam etmektedir. Köy meydanında derenin iki tarafını ağaçlar, diğer kesimlerde yağhane yapısı, konut yapıları ve avlu duvarları çevrelemektedir.

Şekil 5.154 Köy yerleşim dokusu (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.155 Özbek Köyü vaziyet planı (Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen Özbek Köyü'ne ait vaziyet planı kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

5.3.1.1.2 Sokak Dokusu. Köy sokakları, konut yapıları ve yüksek avlu duvarları ile sınırlandırılmıştır. Köy yerleşiminde çıkmaz sokaklara, küçük meydanlara rastlanır. Yamaç yerleşiminde sokak dokusu, yamaç eğimine dik, organik kurgulu, dar ve kıvrımlı olup sokakların yerleşimi düzensizdir. Düzlük yerleşimde sokak dokusu köy boyunca lineer (doğrusal) biçimde devam eden birbirine paralel, geniş 3 adet ana sokaktan oluşmaktadır. Özbek Caddesi'ne açılan bu üç sokak, köy halkı tarafından Kocayol olarak bilinen Akkum Caddesi, Sağlık Ocağı Sokağı olarak bilinen 6000. Sokak ve 6002. Sokaktır. Kıyıya ulaşımı sağlayan Özbek Caddesi ve Akkum Caddesi, araç güzergahı olarak yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Köyün doğu yönünde Çeşmealtına ulaşımı sağlayan yol vardır.

Özgün sokak döşemesi iri taneli beyaz, gri renkli yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ile döşelidir. Bu sokaklar arnavut kaldırım olarak ifade edilir. Sokağın iki kenarından yolun ortasına doğru eğim verilmiştir. Bu eğim sokağın ortasında birleşerek yağmur sularının aktığı yeri oluşturur. Böylece, yapılar ve avlu duvarlarının yağmur sularından korunması sağlanmıştır. Alt yapı çalışması sırasında yok olan özgün sokak döşemesi yerini parke döşeli yollara bırakmıştır. Sokaklara tarım araçları bırakılmakta, yol üzeri park yeri olarak kullanılmaktadır.

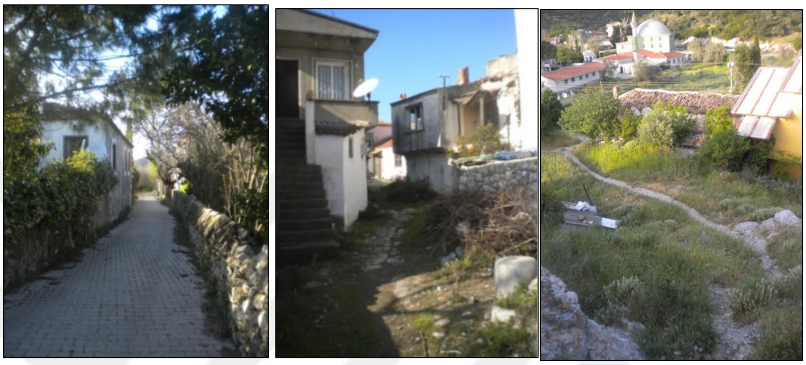

Şekil 5.156 Sokak dokusu (Kişisel arşiv, 2015)

5.3.1.1.3 Ortak Alanlar. Köy yerleşiminde köy meydanı, 2 adet köy kahvehanesi, muhtarlık binası, sağlık ocağı, Semt Merkezi, ticari yapılar (büfe, market/bakkal dükkanları, manav, berber dükkanı, kasap dükkanı, fırın, emlak dükkanları, telefon santrali şubesi/Ptt, inşaat malzemesi ve demirci dükkanı), lokanta ve kafe gibi küçük işletmeler, su deposu, park, durak yeri, Sanat atölyesi (kültür ve sanat yapısı), eğitim yapısı (anaokul, ilkokul ve ortaokul binası), dere, Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, Su Ürünleri Kooperatifi; kıyı bölgesinde balıkçı barınağı ve Akkum limanı bulunmaktadır. Köy yerleşiminin çevresi tarım arazileri ile çevrilidir. Köyü merkeze bağlayan yol üzerinde inşaat malzemesi ve demirci dükkanı yer alır. Özbek Caddesi üzerinde derenin üzerine inşa edilen iki katlı betonarme sistem yapının zemin katı lokanta, üst katı muhtarlık binası olarak kullanılmaktadır.

1972 yılında köyü ziyaret eden İnan, yerleşim hakkında bilgi vermektedir. Ağaçlıklar içinde konumlanan yerleşimde tepe ve vadilerde yer alan zeytin ağaçlarının köyün ortak malı olduğunu belirterek, köy meydanındaki iki tane köy kahvehanesinde köy halkının balık ağlarını örmekte olduğundan bahsetmektedir. Yerleşimde, Kooperatif dükkanı ve Üretim pazarlama yapı kooperatifi satış merkezi

olmak üzere iki tane ticari kuruluş, iki tane zeytinyağı fabrikası, değirmen, hamam, okuma odası, okul yapısı ve fırın olduğundan söz etmektedir (İnan, 1978). Bu bağlamda, geçim kaynağının zeytin ve balıkçılık olduğu ve yerleşim dokusunun ortak kullanım mekanları, ticari dükkanlar, üretim yapıları ve eğitim yapısı ile tanımlandığı anlaşılmaktadır.

Köy Meydanı: Köy halkının toplumsal yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği, ortak kullanıma ait olan 6002. Sokakta yer alan köy meydanını, yeni cami, eski köy kahvehanesi, eğitim yapıları, park ve küçük ölçekli işletme (kafe) çevrelemektedir. Köy meydanında yer alan asırlık çınar ağacı 2013 yılında meydana gelen hortum afeti nedeniyle tamamen yıkılmış olup günümüzde sadece ağacı çevreleyen belirli yükseklikteki taş yığma duvar izlenebilmektedir.

Özbek Caddesi, pazaryerinin kurulduğu, kına gecesi ve düğünlerin yapıldığı, şenlik ve festivallerin gerçekleştiği alandır. Her Pazar günü köy halkı kendi yaptıkları ve bahçelerinden topladıkları ürünleri bu caddede satışa sunmakta, her yıl 22 Mart tarihinde geleneksel ot festivali yapılmaktadır. Özbek Caddesi aynı zamanda karşılama mekanı özelliği taşımaktadır. Özbek Caddesi üzerinde köy kahvehaneleri, muhtarlık binası, ticari yapılar (büfe, market/bakkal, manav, berber, emlak dükkanları, telefon santrali/Ptt), lokanta, durak yeri gibi ortak alanlar ve Atatürk Büstü bulunmaktadır. Barındırdığı farklı kullanımlar ve cadde üzerinde karşılıklı olarak konumlanan kamusal mekanlar nedeniyle Özbek Caddesi günümüzde köy meydanı niteliğinde olup aktif olarak kullanılmaktadır. Köy meydanı, Özbek Caddesi'nin olduğu alan, çeşme başları ve küçük meydanlar toplanma mekanlarıdır. Özbek Caddesi'nden geçerek Akkum Caddesi üzerinden kıyıya erişim sağlanmaktadır.

5.3.1.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar. Köy yerleşiminde eski köy kahvehanesi, yeni cami, hamam yapısı, 2 adet çamaşırhane, 5 adet çeşme yapısı, su kuyuları, eski su deposu, 2 adet köprü yapısı, 4 adet yağhane yapısı, yel (un) değirmeni, süt işleme binası (işlik), eski ilkokul binaları, öğretmen evleri, asırlık ağaç ve Atatürk Büstü bulunmaktadır. Köy meydanında, ahşap merdivenler ile ulaşılan köy odası yıkılmıştır.

Eski köy kahvehanesi: Köy meydanında 6002. Sokakta konumlanan yapı tek mekandan oluşmaktadır. Tek katlı, yığma sistem ve kırma çatılı yapının dış duvarları malzeme kullanımı açısından farklılık göstermektedir. Dış duvarlarda genellikle dolu tuğla malzeme kullanımı izlenirken zeminden belirli bir yüksekliğe kadar taş örgü devam etmektedir. Yapı özgün işlevini sürdürmektedir.

Şekil 5.157 Eski köy kahvehanesi (Kişisel arşiv, 2015)

Yeni Cami: Köy girişinde konumlanan ve aynı zamanda köy meydanını çevreleyen Şeyh Ahmet Cami adlı yeni cami, özgünlüğünü kaybetmiş iken caminin dış duvarına bitişik tek şerefeli minaresi korunmuştur. 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde kalan 1479 parselde yer alan 1. grup korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescillenen, parsel sınırı koruma alanı olarak belirlenen tarihi değer taşıyan bu minare, moloz taş ve tuğla malzeme kullanılarak almaşık duvar örgüsü olarak inşa edilmiştir. Dört sıra tuğla mukarnas ile şerefe kısmına geçilen minarenin petek bölümü kısa olup üzerinde alem bulunan külah ile bitmektedir. Minareye giriş harim içinden yapılmaktadır. Minare, zamana bağlı yıpranma/eskime ve meydana gelen depremler sonucunda zarar görmüş; yıkılma tehlikesi altındadır (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

Caminin giriş bölümünde yer alan tabelada 17. yüzyıl başlarında Özbek Köyü'ne gelen Şeyh Ahmet adlı bir kişinin kendi ismine bir cami yaptırdığı, dini yapının kubbesiz, sade ve küçük köy evi niteliğinde toprak mescit olduğu yazılıdır. Bu caminin yıkılması sonucunda 1990'lı yıllarda günümüzde mevcut olan yeni cami inşa edilmiştir. Minarenin yapım tarihi bilinmemekle birlikte ilk inşa edilen cami ya da 17. yüzyıl başlarında inşa edilen bu camiden sonraki bir dönemde inşa edildiği düşünülmektedir (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

Eski camiye ait belge (çizim, fotoğraf) elde edilememiş olup köy halkı ile yapılan sözlü görüşmelerden yapının tek katlı, taş yığma, kırma çatılı ve dikdörtgen planlı olduğu kısa kenarının ortasında minaresinin yer aldığı, iç mekanda bayanların namaz kılması için zermafil olarak adlandırılan ahşap malzemeden üretilen asma kat bulunduğu ve asma kata dıştan merdiven ile ayrı bir giriş kapısından ulaşıldığı öğrenilmiştir. Bu bağlamda, yapının Urla bölgesi köylerindeki eski camiler ile mekânsal özelliklerinin ve yapım sisteminin benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Avluda geniş gövdeli, yapı yüksekliğini geçen asırlık ağaç, eski mezarlığa ait olan farklı biçim ve formlarda çok sayıda mezar taşı ve hayrat yapısı bulunmaktadır. Yeni cami, tek katlı (yüksek tavanlı), kare planlı, betonarme sistem ve kubbelidir.

(a) (b)

Şekil 5.158 (a) Caminin ilk evresinden günümüze ulaşan minare, (b) Asırlık ağaç (Kişisel arşiv, 2015)

Özbek Köyü Hamamı: 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde kalan 6002. Sokakta 1470 parselde konumlanan 1. grup taşınmaz kültür varlığı olan yapının plan tipi, S. Eyice tarafından "ortası kubbeli, enine sıcaklıklı ve çifte halvetli" hamam yapısı grubu içerisinde tanımlanmakta olup bu plan şeması ilk kez Anadolu Selçuklu döneminde görülmekte, yapımı 15. yüzyıla tarihlenmektedir (Bayrakal, 2009, s. 47; İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi). Yapı, 1970 yılına kadar kullanılmıştır.

Tek katlı, taş yığma, doğu-batı doğrultulu dikdörtgen planlı yapı, sıcaklığa sonradan eklendiği düşünülen soyunmalık (A), tuvalet mekanı (B), üç bölümden oluşan sıcaklık mekanı (C), halvet hücreleri (D, E), su deposu (F) ve mekan boyutları

3,00 m x 6,20 m olan yapıya sonradan eklenen odunluk (G) bölümünden oluşmaktadır (Bayrakal, 2009). Yapıda mekanlar arası geçişler sivri kemerli açıklıklar ile yapılmaktadır. Ortak bir duvar ile ayrılan halvet hücreleri yaklaşık olarak eşit büyüklüktedir. Halvetlerin sekisi ve mermer kurnalar sağlam durumdadır. Güney halvetinin kuzey duvarının ortasında niş, doğu duvarının kuzey ucunda küçük bir pencere yer alır. Soyunmalık ile tuvalet mekanı yıkık durumdadır. Sıcaklık mekanında ortadaki kare alan ve halvet hücreleri kubbeyle, kare alanın her iki tarafındaki dikdörtgen mekanlar ve su deposu beşik tonoz ile örtülü olup çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kubbe ve tonozlarda yuvarlak formda ışık gözleri açılarak mekanlar aydınlatılmıştır.

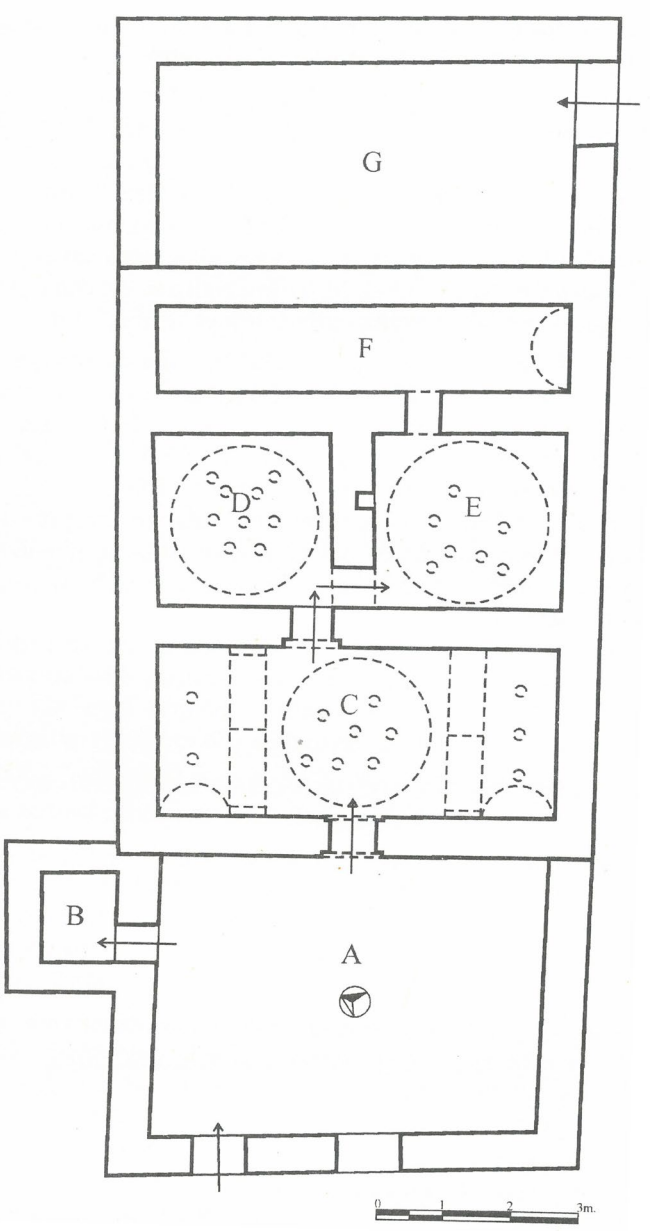

Şekil 5.159 Özbek Köyü hamam planı (Bayrakal, 2009)

Şekil 5.160 Özbek Köyü hamamı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c)

Şekil 5.161 (a) Kubbede yuvarlak formda açılan ışık gözleri, (b) Sıcaklık kubbesi (c) Halvet hücresindeki kurnalar (Kişisel arşiv, 2015)

Çamaşırhaneler: Köy yerleşiminde 1. grup taşınmaz kültür varlığı olarak tescilli 2 adet çamaşırhane yapısı vardır (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi). Değişen yaşam koşullarına bağlı olarak bu yapılar işlevsiz kalmış, terk edilmiştir.

Özbek Köyü Çamaşırhanesi: Terslik mevkinde 1415 parselde konumlanan yapının yapım tarihi bilinmemektedir. Fakat, yapının 0,5 m kuzeydoğusunda yer alan çamaşırhane çeşmesinin sivri kemeri ve kemerinde kullanılan kesme taş malzeme nedeniyle bu çeşme 18.-19. yüzyıla tarihlenmekte olup işlevsellik açısından çamaşırhane ve çeşmenin aynı tarihte yapıldığı tahmin edilmektedir (Bayrakal, 2009; İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

Tek katlı, taş yığma, beşik tonoz örtülü ve dikdörtgen planlı küçük ölçekli yapının içten içe ölçüleri 3,80 x 2,15 m'dir (Bayrakal, 2009). Moloz taş kullanılarak inşa edilen yapının çatı örtüsü, kapı ve ocağın kemer kısımlarında tuğla malzeme kullanımı izlenmektedir. Yapıya güneybatı köşesinden yuvarlak kemerli bir açıklıktan girilmektedir. Yapının doğu duvarında iki tane ocak ve batı duvarında iki tane niş vardır. Ocakların ağız kısımları basık kemerli, nişler dikdörtgen formludur.

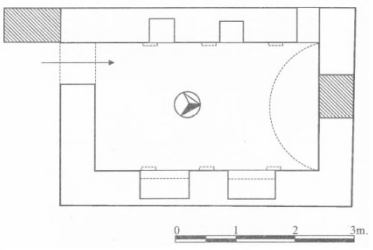

Şekil 5.162 Özbek Köyü çamaşırhanesi planı (Bayrakal, 2009)

Şekil 5.163 Özbek Köyü çamaşırhanesi (Kişisel arşiv, 2015)

Yenipınar Çamaşırhanesi: 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde kalan 1436 parselde konumlanan Yenipınar Çeşmesi'nin 0,30 m doğusundaki yapının giriş cephe duvarının üzerindeki taş blokta "Hamza Oğlu Mustafa Mahmudu Alinin Hayratıdır 1936" tarihli bir yazı yer almakta olup, yapım tarihi hakkında bilgi edinilmektedir. Yapının yıkılan eski çamaşırhanenin yerine 1936 yılında inşa edildiği düşünülmektedir (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi). Tek katlı, tuğla yığma dikdörtgen planlı yapı tek mekandan oluşmaktadır. İç mekanda iki tane tuğladan yapılmış ocak vardır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.164 (a) Yenipınar çamaşırhanesi, (b) Tuğla yığma örgü ocak, (c) Mermer blok üzerindeki yazı (Kişisel arşiv, 2015)

Çeşme Yapıları: Köy yerleşiminde 1. grup korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescilli 5 adet çeşme yapısı vardır (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi). Köy meydanında Ucula olarak adlandırılan bir çeşmenin daha olduğundan söz edilmektedir.

Özbek Köyü Çamaşırhane Çeşmesi: Terslik mevkinde Özbek Köyü çamaşırhanesinin kuzeydoğusunda 1415 parselde konumlanan çeşme yapısı 18.-19. yüzyıllarda yapıldığı tahmin edilmektedir (Bayrakal, 2009; İzmir 1 Numaralı Kültür

Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi). Güney cepheli sivri kemerli çeşme kabayonu taş ve moloz taşlarla, kemeri kesme taşlar ile örülmüştür.

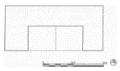

Şekil 5.165 Özbek Köyü çamaşırhane çeşmesi planı (Bayrakal, 2009)

Şekil 5.166 Özbek Köyü çamaşırhane çeşmesi (Kişisel arşiv, 2015)

Hacı Ahmed (Kahvepınar) Çeşmesi 1: Köy meydanında eski köy kahvehanesinin alt kotunda konumlanan avlu duvarına bitişik çeşme, yol kotundan 2 m kadar aşağıdadır. 1980'li yılların sonlarında onarım geçiren çeşmenin aynalık kısmında dikdörtgen çerçeve içine yerleştirilen Osmanlıca kitabede, Hacı Mehmed oğlu Hacı Ahmed tarafından 1241/1825-1826 yıllarında yaptırıldığı belirtilmektedir. Kitabe metninin her iki yanında ikişer tane olmak üzere toplam dört tane gülbezek yer alır (Bayrakal, 2009). Yuvarlak kemerli, dört lüleli çeşmenin, kemer köşelerinde konsol tipinde çıkma vardır. Kemer nişini dikdörtgen profil çevrelemektedir.

Şekil 5.167 Hacı Ahmed (Kahvepınar) çeşmesi 1 (Kişisel arşiv, 2015)

Hacı Ahmed (Yenipınar) Çeşmesi 2: Yenipınar çamaşırhanesinin 0,30 m batısında 1436 parselde yer alan çeşmenin kitabesinde, "Hacı Mehmed oğlu Hacı Ahmed'in 1248/1832-1833 senesindeki hayratıdır" yazılıdır (Bayrakal, 2009; İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi). Biri batı diğeri güney cepheli

çeşmeler, birbirine geniş açı yapacak biçimde birbirine eklenerek oluşturulmuş, çift cepheli tek bir çeşme görümündedir. Sivri kemerli çeşme, düzgün kesme taş kullanılarak inşa edilmiştir.

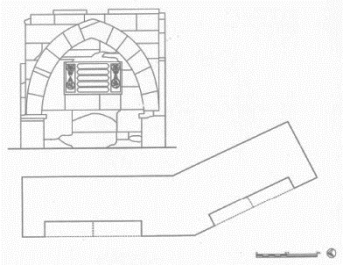

Şekil 5.168 Hacı Ahmed çeşmesi 2 batı cephesi ve planı (Bayrakal, 2009)

Şekil 5.169 Hacı Ahmed çeşmesi 2 batı cephesi (Kişisel arşiv, 2015)

Kermen Çeşmesi: Kermen mevkinde 1594 parselde konumlanan çeşmenin yapımı 18. yüzyıla tarihlenmektedir. Kuzey cepheli sivri kemerli çeşme, kabayonu taş ve moloz taşlarla, kemeri kesme taşlar ile örülmüştür. Dikdörtgen planlı çeşme 2,01 m uzunluk, 0,90 m genişliğindedir (Bayrakal, 2009; İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi). Kemerli nişin sağında bardaklık yeri vardır.

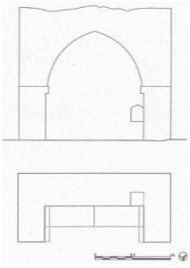

Şekil 5.170 Kermen çeşmesi cephesi ve plan (Bayrakal, 2009)

Şekil 5.171 Kermen çeşmesi (Kişisel arşiv, 2015)

Hacanoz Çeşmesi: Yağhane yapısının karşısında 1491 parselde konumlanan çeşmelerin yapım tarihi bilinmemektedir. Moloz taş kullanılarak inşa edilmiştir. Kuzey cepheli sivri kemerli çift çeşme yapısında kemer nişlerinin genişlikleri birbirinden farklıdır. Sol taraftaki çeşmenin niş genişliği 1,50 m, sağdakinin genişliği 1,07 m'dir (Bayrakal, 2009; İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi). Nişlerin sağında bardaklık yeri vardır.

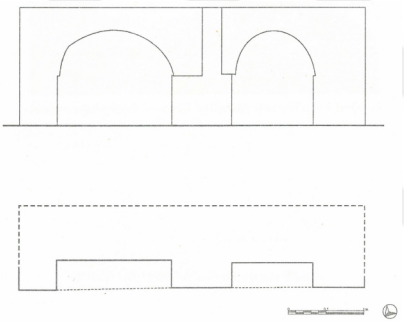

Şekil 5.172 Hacanoz çeşmesi cephesi ve planı (Bayrakal, 2009)

Şekil 5.173 Hacanoz çeşmesi kuzeydoğu cephesinden görünüş (Kişisel arşiv, 2015)

Su Kuyuları: Köy yerleşiminde çoğunlukla avluda su kuyusuna rastlanır. Özbek Köyü hamam yapısının güney yönünde, hamamın su ihtiyacını karşılamak için yapılan su kuyusu vardır. Tarım arazilerinde farklı yerlerde çok sayıda su kuyusu

bulunur. Taş örgü su kuyularının tabanları ağız kısımlarına oranla daha geniş, kesik koni biçimindedir.

Köprü Yapıları: Köy yerleşiminde 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde kalan 6001. ve 6003. Sokaklar üzerinde konumlanan mimari üslupları, malzeme-teknik özellikleri ve ait oldukları dönemin sivil mimari örneklerini taşıyan eserler olması nedeniyle 2. grup korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescillenen, köyün iki kısmını birbirine bağlayan Türk dönemine ait iki tane köprü yapısı bulunmaktadır (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi). Bunların dışında Özbek Caddesi üzerinde sadece insanların geçişine hizmet veren, yaklaşık 1,20-1,50 m genişliğinde, 2,5 m uzunluğunda yuvarlak kemerli köprü yapısının olduğundan söz edilmektedir.

Hamamönü Köprüsü: Özbek Köyü hamam yapısının 15 m batısında konumlanan yuvarlak kemerli köprü, 9,15 m uzunluğunda ve 3,20 m genişliğindedir. Kesme taş kullanılarak inşa edilen köprü kemerin kilit taşından itibaren iki tarafa doğru alçalarak eğim yapmaktadır (Bayrakal, 2009).

Yenipınar Köprüsü: Yenipınar çeşme yapısının 10 m güneyinde konumlanan yuvarlak kemerli köprü 7,85 m uzunluğunda, 2,79 m genişliğindedir. Hamamönü Köprüsü'ndeki gibi özenli işlenmiş kesme taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir (Bayrakal, 2009).

Şekil 5.174 Yenipınar Köprüsü (Kişisel arşiv, 2015)

Yağhane Yapıları: Köy yerleşiminde 4 adet yağhane yapısı bulunmaktadır. Yağhanelerden 3 tanesi taş yığma, diğeri ise prefabriktir. Köy girişinde konumlanan yağhane yapısı görülememiştir. Yağhane yapıları sırasıyla anlatılmaktadır.

İlk yağhane yapısı Özbek Caddesi'ne açılan 6000. Sokak üzerinde konumlanır. Yapıya biri sokaktan diğeri avludan olmak üzere iki giriş vardır. Özgün kapı ve pencere oranları korunmuştur. Batı cephe duvarında yer alan kapı atın içeri alındığı giriş kapısıdır. Güney cephesinde yuvarlak kemerli, kuzey cephesinde kare formlu pencere açıklığı vardır. Doğu cephesi sağırdır.

Şekil 5.175 Yağhane yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Yapı işlev olarak iki mekandan oluşmaktadır. Bu farklı iki mekan çatı sisteminde de ayrılmaktadır. Birinci mekan, zemin ve asma kattan oluşmakta, ahşap konstrüksiyon beşik çatılı iken diğer mekan ahşap konstrüksiyon tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Asma kat döşemesinde ahşap kiriş doğal hali ile kullanılan daire kesitli kestane ağacı; çatı örtü sisteminde kavak ağacı kullanılmıştır. Asma kata 8 basamaklı ahşap merdiven ile ulaşılır. Birinci mekanda suyun ısıtıldığı ocak kazanı, zeytinin hamur haline getirilmesinde kullanılan motorlu makineler ve iki taşlı zeytin ezme değirmeni vardır. Yapı sahibi ile yapılan sözlü görüşmelerde yağhanenin 1954 yılında inşa edildiği, dört taşlı zeytin ezme değirmeni başlangıçta hayvan gücü (at) ile döndürülürken sonradan iki taşa dönüştürülerek taşların motorlu makineler aracılığıyla döndürüldüğü, zeytinin daha iyi ezilmesi için taşların, taş ustaları tarafından işlendiği öğrenilmiştir. Batı cephesinde giriş kapısının kuzeybatı köşesinde yer alan ocakta kaynatılan su, hamur haline getirilen zeytinin pres (sıkım) aşamasında kullanılmıştır. Hamur haline getirilen zeytinler, zeytin ezme değirmeninde bulunan kapaklı bölümden zeytin hamurunun toplandığı kazana aktarılmaktadır.

(a) (b)

Şekil 5.176 (a) Ahşap merdiven, (b) Asma kat ve ahşap konstrüksiyon çatısı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b)

Şekil 5.177 (a) İki taşlı zeytin ezme değirmeni, (b) Zeytin ezme değirmeninde hamur haline getirilen zeytinlerin aktarıldığı ağız kısmı (Kişisel arşiv, 2015)

İkinci mekan, hamur haline getirilen zeytinlerin pres makinesinde sıkıldığı alandır. İki mekan arasında kot farkı bulunmakta, ikinci mekan alt kotta yer almaktadır. Bu mekana 4 basamaklı taş merdiven ile inilmektedir. Hamur haline getirilen zeytinler kıl çoraplara konularak pres makinesinde sıkılmaktadır. İkinci sıkım işlemi sırasında bocurgat yerine taş platform üzerine yerleştirilen insan gücü ile çalışan 4 vitesli, iki kollu makine kullanılmıştır. Pres makinesinin alt kısmında yer alan açıklıktan havuza (polüme) zeytinyağı dökülmektedir. Zeytinyağı karışımı soğuduktan sonra zeytinyağı üste çıkmakta, karasuyu altta kalmaktadır. Karasu yağhane yapısında yer alan kanalizasyon sistemi ile tahliye edilmektedir. İç mekanda zeytinyağların konulduğu 50 litrelik güğüm ve 5 litrelik kulplu kaplara rastlanmıştır. Yağhanenin su ihtiyacını karşılamak için batı giriş kapısının önünde bir su kuyusu açılmıştır. Halen kullanımda olan su kuyusunun üzeri beton döşeme ile kapatılmış olup kuyuya merdiven ile inilmektedir.

(a) (b) (c) (d)

Şekil 5.178 (a) Pres makinesi, (b) Zeytinin sıkma işleminde kullanılan iki kollu makine, (c) Güğümler, (d) Kulplu kap (Kişisel arşiv, 2015)

6002. Sokakta Hacanoz çeşmesinin karşısında konumlanan yapı, köyün ikinci yağhane yapısıdır. Tek katlı ve taş yığma yapı, biri sokak (güney) diğeri dere (kuzey) olmak üzere iki cephelidir. Çatısı yıkık durumdadır. Sokak cephesinde iki tane kapı ile dikdörtgen pencere açıklığı; kuzey cephe duvarında iki tane pencere açıklığı ve baca yer almaktadır. Yapıya güney cephe duvarından ahşap çift kanatlı bir kapıdan girilmektedir. Kuzey cephe duvarında pencere açıklığının iç kısmında 1985 tarihli yazı vardır.

Yapı işlev olarak iki mekandan oluşmaktadır. Mekanlar birbirinden keskin sınırlar (ara bölücü duvar gibi) ile ayrılmamaktadır. Birinci mekan zemin ve asma kattan oluşmakta olup zeytinin hamur haline getirildiği kısımdır. Köy halkı ile yapılan sözlü görüşmelerden geleneksel üretim mekanı hakkında bilgi edinilmiştir. Zeytin ezme değirmeni başlangıçta hayvan gücü (at) ile döndürülürken, 1970'li yıllarda motorlu sisteme geçilmiştir. Ahşap merdivenler ile ulaşılan asma katta değirmene zeytinlerin dökülmesini sağlayan piramidal bir huni yer almakta, değirmende hamur haline getirilen zeytinler keçi kılından yapılan kare şeklindeki kıl çoraplara sıkım işlemi için yerleştirilmiştir. İç mekanda motorlu makineler, zeytin ezme değirmeni, pres makinesi ve güğümler vardır. İkinci mekan hamur haline getirilen zeytinlerin pres makinesinde sıkıldığı alandır. Üretim yapısının kullanıldığı dönemde zeytinlere motor yağlarının sıçramaması için motor dairesi ile yağhane sahibi tarafından aile bireyi için yapının kuzeybatı köşesine tek odalı ek mekan yapılmıştır.

Şekil 5.179 Zeytin ezme değirmenini döndüren motorlu makineler (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b)

Şekil 5.180 (a) Pres makinesi, (b) Güğümler (Kişisel arşiv, 2015)

Köy girişine yakın konumlanan son yağhane yapısı, 1970'li yıllarda kooperatif destekli olarak köyün zeytinyağı ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılmış, halen kullanılmaktadır. Geniş bir arazi içinde tek katlı prefabrik olarak inşa edilen dikdörtgen formlu yağhane, zeytin rekoltesine bağlı olarak yıllık 45-70 gün arasında çalışmakta olduğu öğrenilmiştir. Geleneksel üretim biçimi taş sıkma yöntemi modernize edilmiştir.

Şekil 5.181 Yağhane yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Yel (Un) Değirmeni: Köy yerleşiminde üç tane değirmen yapısı olduğu bilinmekte olup günümüzde bir tane değirmen mevcuttur. Köyün güney yamacında konumlanan yapının sadece taş yığma duvarları ayaktadır. Köy halkı ile yapılan sözlü

görüşmelerde iki katlı yapının ahşap merdiven ile ulaşılan birinci katında buğday ezme değirmeninin yer aldığı, dış duvarda ahşap ve pranda malzemeden yapılan bir rüzgar gülünün dönerek buğday değirmenine ait makinenin çıkrığını harekete geçirdiği ve iki taşlı ezme değirmeninin dönmesini sağladığı, ezilen buğdayların değirmenin altındaki havuzda biriktiği öğrenilmiştir.

Şekil 5.182 Yel değirmeni (Kişisel arşiv, 2015)

Süt İşleme Binası (İşlik): Köy halkı tarafından işlik olarak adlandırılan, eski ilkokul binasına yakın konumlanan yapı, sütlerin işlenerek toz haline getirildiği, süt tozlarının dağıtımının yapıldığı ve aynı zamanda okuldaki öğrencilerin süt ihtiyacını karşılayan mekan olarak kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı yapı, tek katlı taş yığma ahşap konstrüksiyon kırma çatılıdır. Ahşap çift kanatlı ve kepenkli pencereleri vardır.

Şekil 5.183 Süt işleme binası (Kişisel arşiv, 2015)

Eski İlkokul Binaları: Köy yerleşiminde iki adet eski ilkokul binası bulunmaktadır. Köy yerleşiminin batı yönünde konumlanan yapı, 1938 yılında inşa edilmiştir (Kul, 2010). Taş yığma, yüksek bir su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli yapı, üç oda ve hol mekanından oluşmakta olup iki sınıf ve öğretmen odası olarak kullanılmıştır. Yapı elemanı pencereler ahşap çift kanatlı ve üst kısmı vasistaslı olarak düzenlenmiştir. Bahçede çeşme ve tuvalet birimi vardır.

Şekil 5.184 Eski ilkokul binası 1 (Kişisel arşiv, 2015)

6002. Sokakta konumlanan diğer eğitim yapısı 1970'li yıllarda inşa edilmiştir. Geniş bir bahçe içerisinde su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli yapı, odalar ve hol mekanından oluşmakta olup sınıf ve öğretmen odası olarak kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı yapı su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve beşik çatılı olarak inşa edilmiştir. Yapı, ek mekan yapılarak genişletilmiştir.

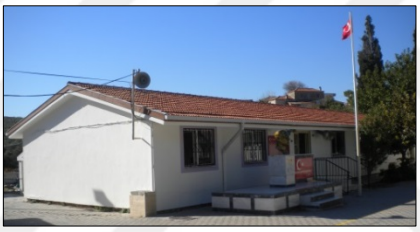

Şekil 5. 185 Eski ilkokul binası 2 (Kişisel arşiv, 2015)

Öğretmen Evi: Köy yerleşiminde iki adet öğretmen evi vardır. 6002. Sokak üzerinde aynı bahçe içerisinde konumlanan yapılar su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli olup mutfak, oturma, yatma ve servis mekanlarından oluşmaktadır. Yapılar, su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem olarak inşa edilmiştir. Dikdörtgen planlı ve beşik çatılı yapı ilköğretim okulu/anasınıfı olarak işlevlendirilirken, kare planlı ve kırma çatılı diğer yapı özgün işlevini sürdürmektedir.

Şekil 5.186 Öğretmen evleri (Kişisel arşiv, 2015)

5.3.1.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Yamaç yerleşimindeki geleneksel konutlar çoğunlukla terk edilirken, düzlük yerleşimde bazı geleneksel konutlar halen kullanımdadır. Geleneksel konutlar küçük ölçekli müdahaleler dışında mekansal ve yapısal özelliklerini korumuştur. Yerleşimde betonarme sistem üretilen yeni konut yapılarına sıklıkla rastlanır.

Geleneksel konut yapıları açık ve kapalı alanlardan oluşmaktadır. Konut arazisi içinde kapalı alan dışında kalan açık alanları geniş avlu tanımlamaktadır. Açık alana giriş avlu giriş kapısından yapılmaktadır. Konut açık alanındaki kot farkları merdiven ya da rampa ile düzenlenmiştir. Böylece topografya ile uyumlu şekillenen avluda dolaşım kolaylaştırılmıştır. Köy yaşamında önemli bir yer tutan konut açık alanında yemek pişirme, yemek yeme, dinlenme, çamaşır yıkama, tarım araçlarının park edilmesi, hayvanların bakımı gibi farklı etkinlikler ve işlevler gerçekleştirilmektedir. Avluda hayvan damı, kümes damı, saman damı, fırın, tuvalet, su kuyusu ve harım bulunmaktadır. Kuru tütünlerin ya da üzümlerin depolandığı özelleşmiş yapı birimi mağaza yoktur. Zemin ya da birinci kat oda mekanında tütünler istiflenmiştir. İki katlı geleneksel konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşıldığı örneklerde merdiven açık alanın bir birimidir. Katlar arasında doğrudan bağlantı yoktur. Köy halkı tarafından dıştan merdiven ile ulaşılan (saçaklı) giriş mekanı hayat olarak ifade edilir.

Şekil 5.187 Avlu giriş mekanı (Kişisel arşiv, 2015)

Konut arazisi dışında şahıslara ait ahır, ağıl ve kümes damı vardır. Bu yapılar, geçmişte köy yerleşiminde büyük ölçekte hayvancılığın yapıldığını göstermektedir. Geleneksel geçim kaynaklarından hayvancılığın azalmasına paralel olarak bu yapılar terk edilmiştir. Hayvan damı genellikle konut yapısına bitişiktir. Bu yapı birimleri taş yığma, ahşap konstrüksiyon beşik ya da tek yöne eğimli kırma çatılı ve dikdörtgen ya da kare planlıdır. Ahşap tek kanatlı bir kapısı ve küçük pencere açıklıkları vardır.

Saman damı hayvan yiyeceklerinin depolandığı yapıdır. Hayvan damı ile benzer yapı özelliklerine sahiptir.

Şekil 5.188 Hayvan damları (Kişisel arşiv, 2015)

Fırın ve tuvalet birbirine bitişik ya da tekil olarak düzenlenmiştir. Bazı fırınlar avlu duvarı arasındaki açıklığa ya da avlu duvarına bitişik yapılmıştır. Taş veya taş/tuğla örgü fırınlar, tek yöne eğimli kırma çatı üzeri alaturka kiremit örtülüdür. Ağız kısımları dikdörtgen ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Tuvaletler taş yığma ve tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Yarım daire biçiminde konut duvarına bitişik yapılan farklı tip tuvalet örnekleri de vardır. Taş örgü su kuyuları kullanılmamaktadır. Avluda harım olarak adlandırılan küçük bahçeler ile sulama amaçlı küçük ölçekli havuz yer alır.

Şekil 5.189 Fırın örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c)

Şekil 5.190 (a) Fırın- tuvalet, (b) Konut yapısına bitişik yarım daire formundaki tuvalet, (c) Su kuyusu (Kişisel arşiv, 2015)

Geleneksel konut yapıları tek ve iki katlı, dıştan ya da içten merdivenlidir. Terk edilen konutların giriş kapısı ahşap kilitleme yöntemi ya da asma kilit ile kapatılmıştır. Konutların kapalı alanına giriş, kendisine ait özel açık alanından yapılmaktadır. Tek katlı tek odalı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-oda şeklindedir. İki katlı tek odalı ya da sofasız konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-merdiven-oda/odalar, sofalı olması durumunda, sokak-avlu-merdiven-sofa-odalar, sokak-merdiven-sofa-odalar ve sokak-sofa-odalar olmak üzere farklı biçimlerde düzenlenmiştir. Zemin kata giriş, sokak-avlu-oda ya da sokak-oda ilişkisi ile sağlanır. İki katlı geleneksel konutların zemin katına giriş, merdiven sahanlığının altında yer alan hayat altı olarak adlandırılan boşluktan ya da zemin kat duvarı kapı açıklığından direk yapılmaktadır. Zemin kat yaşama, hayvan damı, saman damı ve ekonomik faaliyet zeytincilik, bağcılığa bağlı olarak ürünlerin saklandığı depo-küplük; bodrum kat depo-küplük olarak kullanılmıştır. İki ya da üç odalı zemin katta her bir oda farklı bir işlevi karşılamaktadır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılabildiği gibi bazı örneklerde her birine farklı bir kapıdan girilmekte olup odalar birbirinden bağımsızdır. Odalara ortak hol mekanından ya da birbiri içinden geçilmektedir. İçten merdivenli konutlarda zemin katın hayvan damı olarak kullanıldığı örneklerde dam girişi konut giriş kapısından bağımsız, ayrı bir kapıdan yapılmaktadır. Hayvan damında duvar boyunca devam eden yemlik bölümü vardır. Bodrum ve zemin katta zeytinyağlarının konulduğu yağ küplerine, zeytinlerin toplandıktan sonra yerleştirildiği keletir olarak adlandırılan sepetlere ve ekmek hamurunun saklandığı ekmek teknesi gibi öğelere sık rastlanır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.191 (a) Yağ küpleri, (b) Ekmek teknesi, (c) Keletirler (Kişisel arşiv, 2015)

Tek katlı konut yapıları tek odalıdır. Bu oda, oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. İki katlı geleneksel konutlarda yaşam mekanı birinci kata dıştan merdiven ya da içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Dıştan merdivenli konutlarda yaşam mekanına (saçaklı) giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanı sofa ve sofaya açılan odalardan oluşmaktadır. Yaşam mekanı tek, iki ve üç odalıdır. Odalar oturma, yeme-içme ve yatma gibi birçok işlevi barındırmaktadır. Oda kullanımları iç mekandaki mimari elemanlardan anlaşılabilmektedir. Konutun merkezinde ya da kenarında yer alan sofa, odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı ve/veya yaşam mekanı niteliğindedir. Bazı konutlarda giriş mekanı, yaşam mekanı özelliği taşır. Yaşam mekanı odalarda ocak, gusülhane, yüklük, niş/dolap nişi, raf, çanaklık ve bardaklık bulunmaktadır. Ocak, yaşam mekanının en önemli elemanıdır. Günümüzde bu ocakların kullanılmadığı, bazı örneklerde kapatıldığı görülür. Ocağın çıkma yaptığı iki kenarda mumluk yeri ve üst kısmında çoğunlukla tek bir raf vardır. Ocak, hem ısınma hem yemek pişirme amaçlı kullanılmıştır.

Şekil 5.192 Ocak örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

Gusülhane, odanın köşesinde duvarın içine gömülü bir şekilde tek başına yer alır. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Yüklük, gömme dolap şeklinde düzenlenmiştir. Bir diğer mimari eleman niştir. Genellikle ocağın yanında bulunan raflı ve kapaklı ya da boş olarak düzenlenen nişler mutfak araç-gereçlerin konulduğu elemanlardır. Gömme dolap şeklinde düzenlenen dolap nişine oda mekanının işlevine göre farklı araç-gereçler yerleştirilmektedir. Oda mekanında araç-gereçleri koymak için ahşap malzemeden üretilen, pencere ve kapıların üst seviyesinde, odaların duvarları boyunca devam eden ya da duvarda parçalı olarak yer alan raflar bulunmaktadır. Mutfak araç ve gereçlerinin konulduğu çanaklık olarak adlandırılan duvara asılı raflı dolap vardır. Bazı konutlarda çanaklık ile aynı özelliklere sahip, boyut olarak daha küçük bardaklık yer alır.

5.3.1.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi. Geleneksel konutların açık alan sınırlayıcı elemanı taş yığma avlu duvarları ile avlu duvarları arasındaki açıklığa inşa edilen avlu giriş kapısıdır. Avlu, konut ile sokak arasındaki bağlantı mekanıdır. Eğimli arazi yapısı nedeniyle avluya giriş iki farklı şekilde yapılır. Sokak kotuna göre değerlendirildiğinde alt kottan girilerek taş merdivenler ile avluya ulaşılmaktadır. 6000. Sokak üzerinde bu tür giriş örneklerine rastlanır. Bazı örneklerde merdiven ya da rampa ile üst kottan hafif yokuş ile avluya inilmektedir. Düzlük yerleşimde geleneksel konutlar avlu duvarları ile sınırlandırılmıştır. Yüksek avlu duvarları nedeniyle sokaktan konutun açık alanı algılanmamaktadır. Yamaç yerleşiminde çoğunlukla avlu duvarı yoktur. Konut açık alan sınırlarını topografya (doğal sınır) belirler. Bazı örneklerde hayvan damı ve konut yapısı avlunun çeperinde konumlanarak konut açık alanını tanımlar. Konutun dış mekan ile ilişkisi sokak-avlu-konut ya da sokak-konut şeklindedir.

Şekil 5.193 Açık alan (avlu) sınırlayıcı elemanı taş yığma avlu duvarları (Kişisel arşiv, 2015)

5.3.1.2.2 Konut Tipolojisi. Özbek köy yerleşiminde yapılan rölöve ve belgeleme çalışmaları sonucunda 10 tip geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları tek ve iki katlıdır.

- **Tek katlı tek odalı konut tipi**

zemin kat

yaşama

Yerleşimde bu konut yapılarına sık rastlanır. Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan yapılar terk edilmiştir. Avlu içerisinde düzlükte ya da hafif eğimli yamaçta konumlanmıştır. Aynı avluda iki katlı konut yapısı ile yer aldıkları durumda

çoğunlukla bu konut yapısında ailenin büyükleri oturmuştur. Tek odalı yaşam mekanı oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır.

Şekil 5.194 Konut yapı örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, iki katlı diğer konuttan 1.50 metre yüksekliğindeki avlu duvarı ile ayrılır. Sıkışık düzendedir. İç mekanda ocak, nişler, raf ve giriş kapısının yanında duvara asılı çanaklık ve bardaklık vardır. Ocak konutun sokağa bakan cephesinde, sağır duvarda yer alır.

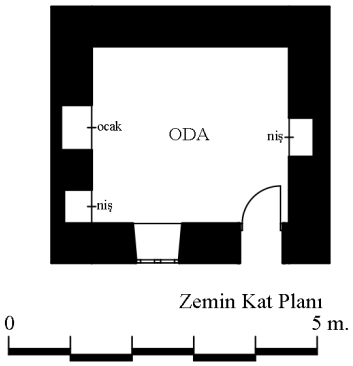

Şekil 5.195 Tek katlı tek odalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.196 Konut yapısının giriş cephesi (Kişisel arşiv, 2015)

İki katlı konut tipleri

Kırsal yerleşimde 9 tip iki katlı geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları çoğunlukla dıştan taş merdivenli ya da içten ahşap merdivenli olmakla birlikte hem dıştan hem içten merdivenli geleneksel konut yapı örnekleride vardır.

- **Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

depo-küplük + yaşama

yaşama

Bu tip konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından girilmektedir. Zemin kat ile doğrudan ilişkili olmayan yaşam mekanı tek odalıdır. Oda, yeme-içme, oturma ve yatma işlevlerini barındırmaktadır. İç mekanda ocak ve niş/dolap nişi vardır. Zemin kat yaşama ya da depo-küplük olarak kullanılmıştır.

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneğinde, konut özgün işlevini sürdürmekte ve sahibi tarafından kullanılmaktadır. Sokaktan hafif yokuş ile inilerek ulaşılan avluda fırın ve su kuyusu vardır. Kapatılan giriş mekanında ocak ve niş vardır.

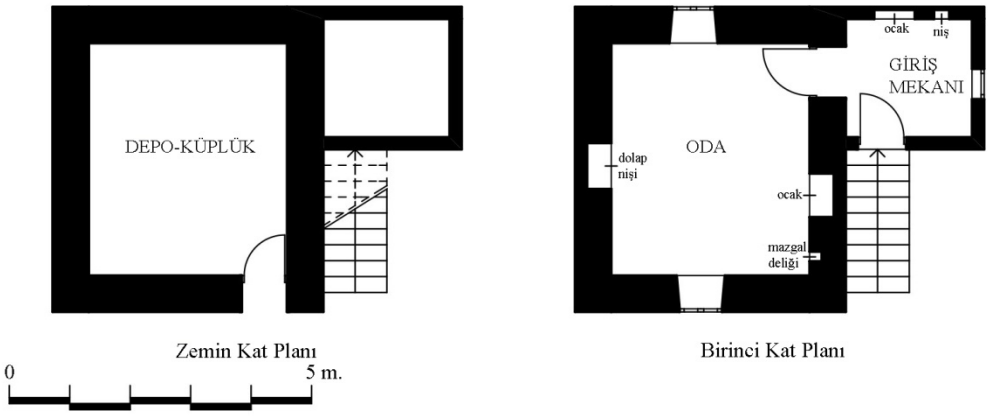

Şekil 5.197 Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.198 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi**

zemin kat + birinci kat

depo-küplük + yaşama

hayvan damı

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenmiştir. Terk edilen konut yapısının plan şeması çıkarılamamıştır. Konuta sokaktan direk ulaşım sağlanmaktadır. İki odalı zemin kat hayvan damı ve depo-küplük olarak kullanılmıştır. Dıştan merdiven ile ulaşılan yaşam mekanı iki odalıdır. Odalara birbirinden geçilmektedir. Ocaklı oda mekanı oturma, diğeri yatma mekanıdır.

Şekil 5.199 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

depo-küplük

Bu tip konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından girilmektedir. Giriş mekanı sofaya açılır. İki odalı yaşam mekanına konutun merkezinde yer alan sofadan ulaşılır. Oda sayıları farklılık gösteren zemin kat yaşama ya da depo- küplük olarak kullanılmıştır.

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, yamaç yerleşiminde sıkışık düzende konumlanmaktadır. Sağlam durumda olan bu yapı terk edilmiştir. Köy halkı ile yapılan sözlü görüşmelerden 10-15 yıl öncesine kadar kullanımda olan konutun yapımının 1935-40 yılları arasına tarihlendiği öğrenilmiştir. Yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılmakta olup eğim nedeniyle konuta üst kottan direk ulaşılan ikinci bir giriş vardır. Tek odalı zemin kata sokaktan direk girilmektedir. Birinci kata giriş, sokak-merdiven-sofa-odalar ve sokak-sofa-odalar; zemin kata giriş sokak-oda ilişkisi şeklindedir. Zemin kat tarımsal ürünlerin ve yağ küplerinin saklandığı depo-küplük olarak kullanılmıştır. Birinci kat sofa ve sofaya açılan odalardan oluşmaktadır. İç mekanda ocak, nişler ve raf bulunur. Sofada çanaklık vardır. Ocaklı oda oturma, diğeri yatma mekanıdır. Plan düzleminde ocaklı oda mekanı direk kayalık sert zemine oturmaktadır. Yatma mekanının altındaki oda konutun zemin katını oluşturur. Büyük bir kaya parçası odanın bir bölümünü kaplamaktadır. İkinci giriş kapısının yanında konut duvarına bitişik ocaklı bir oda ve tuvalet vardır. Yaşam mekanındaki ocak ısınma, konutun dışındaki ocak yemek pişirme amaçlı kullanılmıştır.

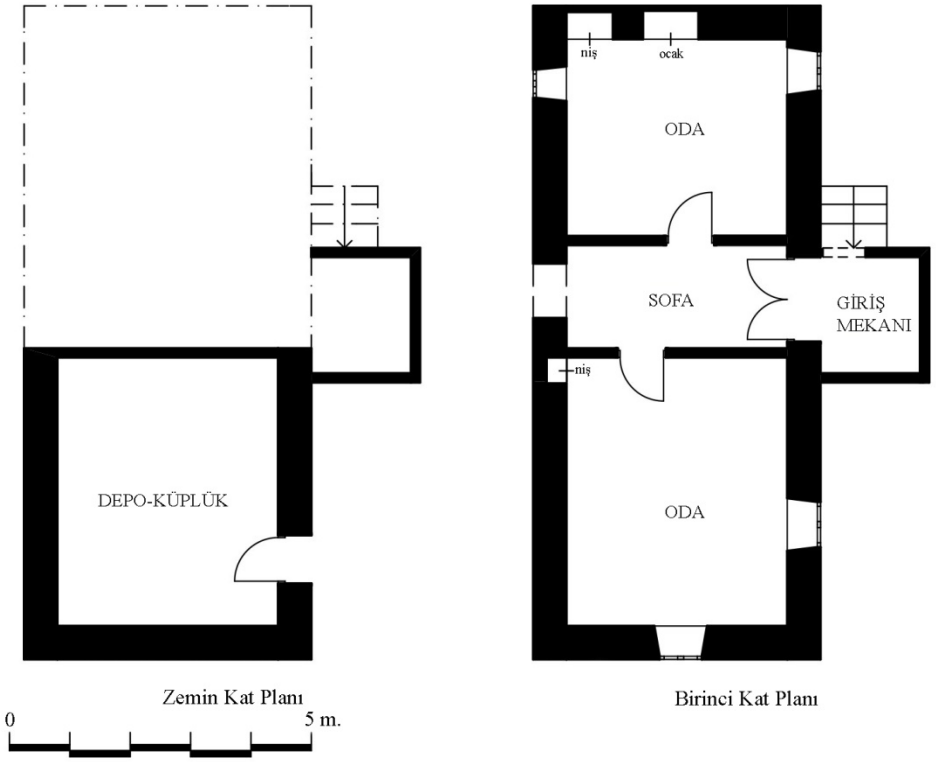

Şekil 5.200 Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi plan şeması

(a) (b) (c)

Şekil 5.201 (a) Konut yapısı, (b) Konuta bitişik mutfak ve tuvalet, (c) Ocak, niş ve raf (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

depo-küplük + yaşama

hayvan damı

Yerleşim alanında bu konut yapılarına sık rastlanır. Avlu içerisindeki bu yapılar terk edilmiştir. Bu tip konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan (saçaklı) giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanına konutun kenarında yer alan sofadan ulaşılır. Zemin kat ile doğrudan ilişkisi olmayan yaşam mekanı iki odalıdır. Ortak tek bir kapıdan girilen iki odalı zemin kat depo-küplük ve hayvan damı olarak kullanılmıştır.

Şekil 5.202 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, köyün en eski konut yapıları arasında yer almaktadır. İki odalı yaşam mekanında ocaklı oda günlük yaşamın geçtiği oturma odası; diğer oda yatma mekanıdır. İç mekanda ocak, gusülhane, nişler ve raf vardır. Tavan döşemesi süslü ve işlemelidir. İki odalı zemin kata merdiven sahanlığının altındaki boşluktan girilmekte; odalara birbirinden geçiş yapılmaktadır.

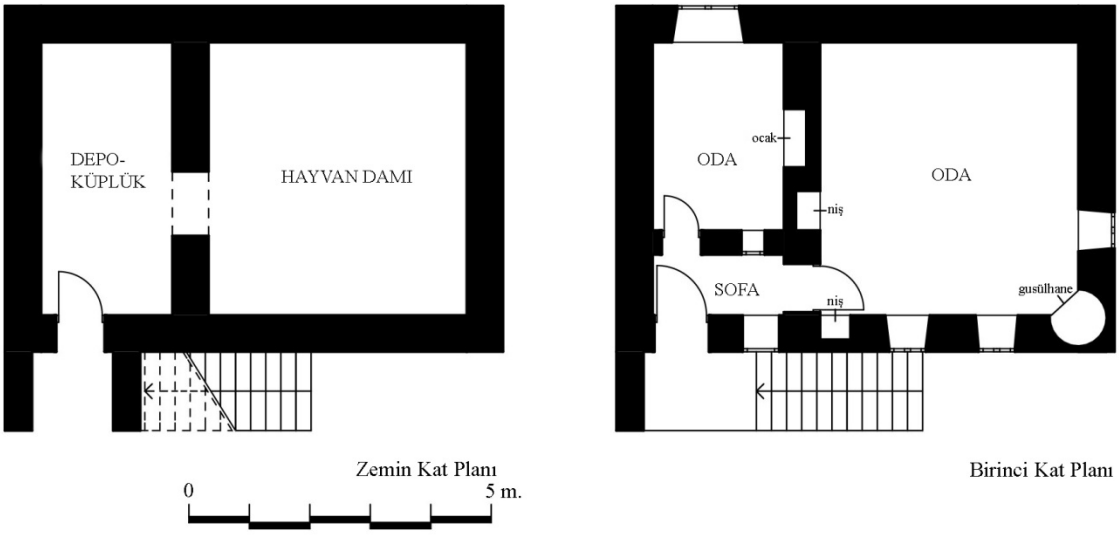

Şekil 5.203 Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.204 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **İçten merdivenli tek odalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

depo + yaşama

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenmiştir. Köy yerleşiminin en eski yapılarından olduğu bilinen konutun tek odalı yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılır. İç mekanda ocak, nişler, dolap nişi ve yüklük vardır. Zemin kat depo olarak kullanılmıştır.

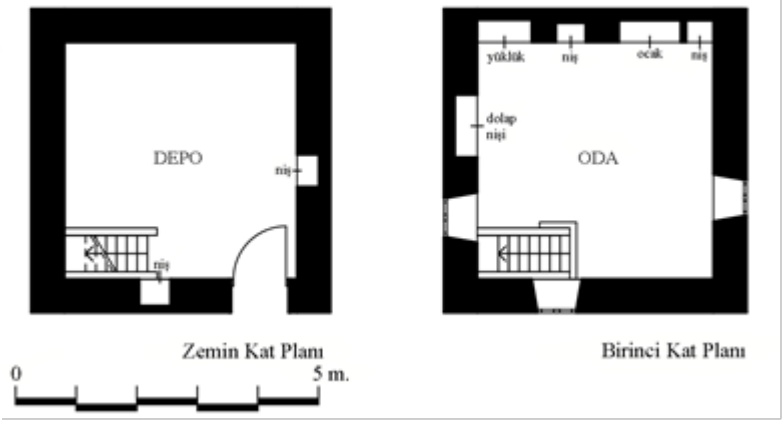

Şekil 5.205 İçten merdivenli tek odalı konut tipi plan şeması

(a) (b) (c) (d)

Şekil 5.206 (a) Konut yapısı, (b) Merdiven ve niş, (c) Yüklük, ocak ve nişler, (d) Yüklük (Kişisel arşiv, 2015)

- **İçten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

hayvan damı

Yerleşimde bu konut yapılarına sık rastlanır. Mekansal ve yapısal özelliklerini korumuş olan bu konutlar sağlam durumdadır. Avlu içerisindeki bu konutların iki odalı yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Konutun merkezinde yer alan sofadan odalara geçilir. Sofada dolap nişi ve yüklük vardır. Zemin kat birbirinden bağımsız iki odadan oluşmakta; odaların biri hayvan damı, diğeri yaşam mekanıdır. Günlük yaşamın geçtiği bu oda oturma odasıdır. Ocak ve niş bulunur. Ahşap merdivenin yanındaki küçük oda depo olarak kullanılmıştır.

Şekil 5.207 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Plan şeması itibariyle belgelenen konut örneğinde, yapı sahibi ile yapılan sözlü görüşmelerde yapımının 1955-60 yılları olduğu öğrenilmiştir. Konut yaz aylarında kiraya verilmektedir.

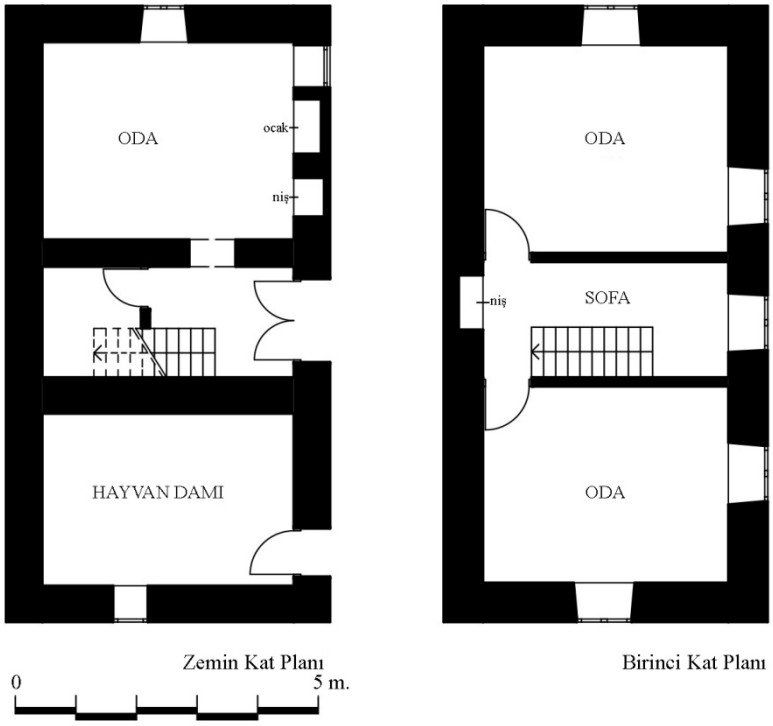

Şekil 5.208 İçten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.209 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c)

Şekil 5.210 (a) Ocak ve niş, (b) Ahşap merdiven, (c) Dolap nişi (Kişisel arşiv, 2015)

- **İçten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

depo

Yerleşimde bu konut yapılarına sık rastlanır. Mekansal ve yapısal özelliklerini korumuş olan bu konutların bazıları depremde hasar görmüştür. Yapılar terk edilmiştir. Avlu içerisindeki bu konutlara ortak tek bir kapıdan girilmekte; yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Yaşam mekanı iki odalıdır. Konutun kenarında yer alan sofadan odalara geçilir. İki odalı zemin katta odaların biri depo, diğeri yaşam mekanı olarak kullanılmıştır. Günlük yaşamın geçtiği bu oda oturma odasıdır. İç mekanda ocak, niş ve dolap nişi bulunur. Plan şeması itibariyle belgelenen konut yapı örneği, yamaç yerleşiminde avlu içerisinde yer alır. Konut giriş kapısı dış duvardan 50 cm içeri çekilmiştir.

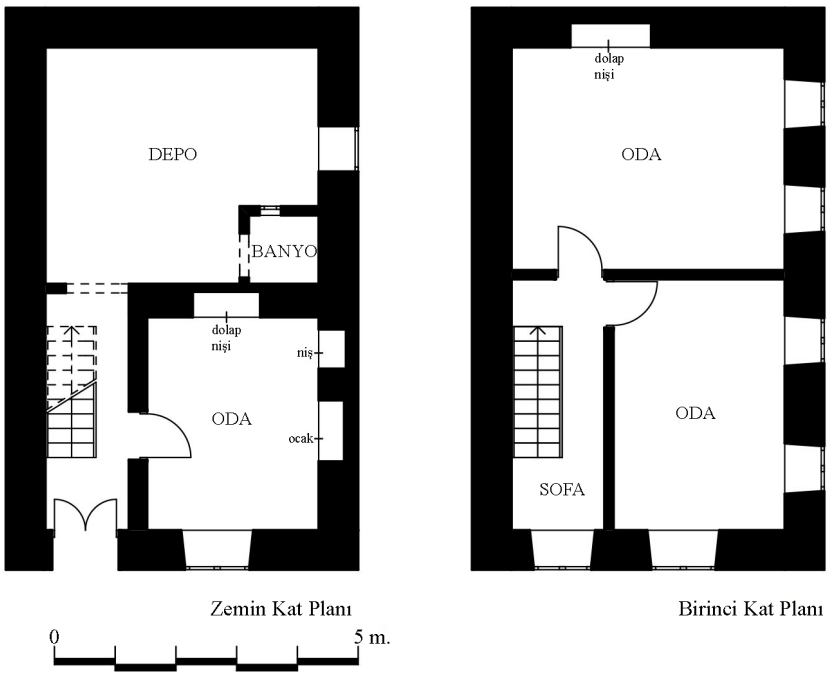

Şekil 5.211 İçten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması

(a) (b)

Şekil 5.212 (a) Konut yapısı, (b) Giriş cephesi (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c)

Şekil 5.213 (a) Sofa mekanı, (b) Dolap nişi, (c) Ocak (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan ve içten merdivenli üç odalı orta sofalı konut tipi**

bodrum kat + zemin kat

depo-küplük + yaşama

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenmiştir. 6000. Sokakta konumlanan ve sahibi tarafından yılın belirli döneminde kullanılan konut yapısına girilememiştir. Köy yerleşiminin en eski konut yapıları arasında olduğu anlatılmaktadır. Sokak kotu göz önüne alındığında alt kottan girilerek merdivenler ile avluya çıkılmakta; konuta kuzey ve güney cephesinden iki ayrı giriş vardır. Konut, bodrum ve zemin kattan oluşmaktadır. Zemin kata dıştan taş merdiven; bodrum kata içten ahşap merdiven ile ulaşılmaktadır. Üç odalı olduğu bilinen zemin kat yaşam mekanı ve kuru erzakların (un, buğday) saklandığı depo; bodrum kat depo-küplük olarak kullanılmıştır.

Şekil 5.214 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan ve içten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi**

bodrum kat + zemin kat

depo-küplük + yaşama

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenmiştir. Kermen mevkinde konumlanan ve kullanılmayan konut yapısına girilememiştir. Köy yerleşiminin en eski konut yapıları arasında olduğu anlatılmaktadır. Konuta biri sokaktan, diğeri avludan olmak üzere iki ayrı giriş vardır. Zemin kata dıştan taş merdiven; bodrum kata içten ahşap merdiven ile ulaşılmaktadır. İki odalı olduğu bilinen zemin kat yaşam mekanı; bodrum kat depo-küplük olarak kullanılmıştır. Sokaktan taş merdivenler ile ayrılan giriş kapısı, yapı duvarından geri çekilmiştir.

Şekil 5.215 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Tablo 5.6 Özbek kırsal yerleşimi konut tipolojisi

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN
HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI

PAFTA NO : 6

ÖZBEK KIRSAL YERLEŞİMİ KONUT TİPOLOJİSİ

TEK KATLI KONUT TİPİ	İKİ KATLI KONUT TİPİ
TEK ODALI KONUT	DIŞTAN MERDİVENLİ TEK ODALI KONUT

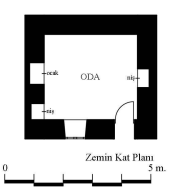

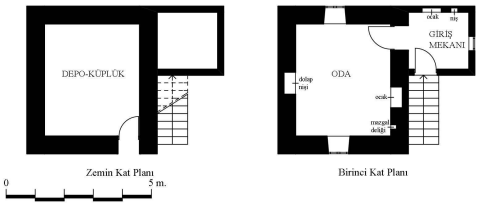

İKİ KATLI KONUT TİPLERİ

DIŞTAN MERDİVENLİ İKİ ODALI ORTA SOFALI KONUT	DIŞTAN MERDİVENLİ İKİ ODALI YAN SOFALI KONUT

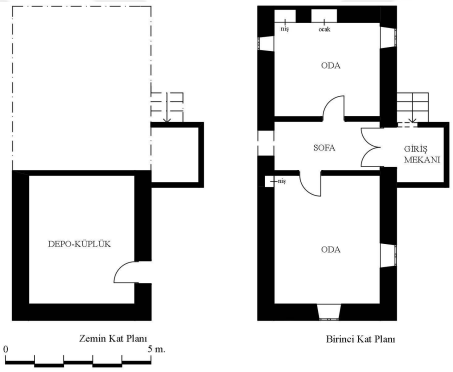

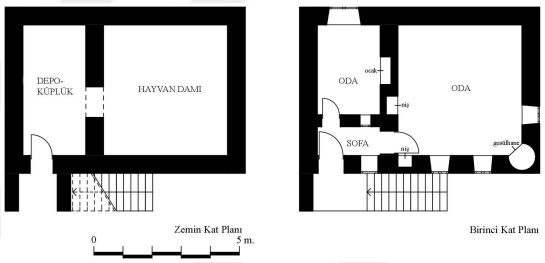

İÇTEN MERDİVENLİ TEK ODALI KONUT	İÇTEN MERDİVENLİ İKİ ODALI ORTA SOFALI KONUT

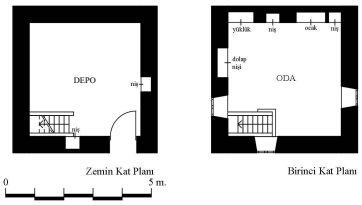

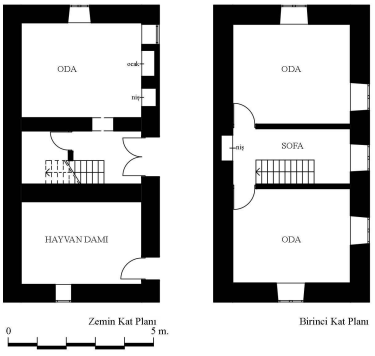

İÇTEN MERDİVENLİ
İKİ ODALI YAN SOFALI KONUT

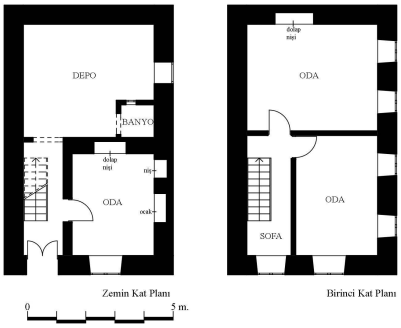

5.3.1.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

- **Duvarlar**

Yapı malzemesi tamamen yöreden toplanan çoğunlukla beyaz ve sarımtırak, seyrek olarak gri ve kahverengi renkli irili ufaklı yuvarlak hatlı, doğal taş malzeme kullanılarak yığma sistem inşa edilmiştir. Yapı elemanı kapı ve pencere açıklıklarında kesme taş kullanımı nadiren izlenmektedir.

Dış duvarlar üç şekilde inşa edilmiştir.

-Taş yığma örgüler

-Taş/tuğla karma yığma örgüler

-Tuğla yığma örgü

Geleneksel konutların dış duvarlarında taş örgü zemin kattan başlayarak çatı saçak seviyesine kadar devam etmektedir. Konutların dış duvar kalınlıkları 50-65 cm arasında değişmektedir. Bazı konutlarda taş örgü zemin kat yüksekliğince devam etmekte sonrasında ahşap karkas sisteme dönüşmektedir. Ahşap elemanlar arasındaki boşluklar taş ve çamur harcından oluşan dolgu malzemesi ile doldurulmuştur. Yığma duvarlar çamur harç ile örülmüştür. Taş malzeme 3-4 km uzaklıktaki dağlardan, ormandan katır ve eşeklerle taşınmış; harç malzemesi olarak deniz kumu, kireç, toprak ve saman kullanılmıştır. Yığma duvarlar, yazın sıcağa kışın soğuğa karşı korunum sağlamaktadır. Yapım tekniği ve malzeme kullanımı bölgenin iklim özelliklerine uyumludur. Cephe duvarları genellikle sıvalıdır.

Odalar ve sofa arasındaki ara bölücü duvarlarda belli aralıklar ile ahşap dikmeler yerleştirilmiştir. Saz (kargı) dizileri ya da ince çıtalar ızgara oluşturacak biçimde sık aralıklarla, çiviler aracılığıyla ahşap dikmelerin her iki yüzüne çakılmıştır. Dikmelerin arası boş bırakılabildiği gibi bazı örneklerde küçük taşlar ile doldurulmuştur. Bu uygulama, yapının daha hafif olmasını sağlamaktadır. Daha sonra üzerine saman, keçi kılı gibi organik malzemeden oluşan katkılı sıva uygulanmıştır. Bu sıva uygulaması bağdadi sıva olarak tanımlanmaktadır. Bu tip ara bölücü duvarların kalınlıkları 8-10 cm'dir. Bazı iç duvarlar tuğla yığma olarak

yapılmıştır. Taş yığma zemin kat duvarlarının üzerinde tuğla yığma iç duvarlar devam etmektedir. Bu tip uygulamalarda duvar kalınlığı 12-15 cm'dir.

Yapıların tamamında yığma malzemeden sonra en önemli duvar elemanı ahşap hatıllardır. Ahşap hatıllar yığma örgü duvarların düşeyde belli aralıklarda aynı seviyede birleştirilmesini, örgülerin terazisinde devam etmesini sağlamaktadır. Ayrıca, yığma örgülerde açılmayı önlemektedir. Ahşap hatıllar yığma duvarın hem iç hem de dış yüzeyinde; kapı ve pencerelerde duvar kesiti boyunca kullanılmıştır.

Şekil 5.216 İç duvar yapı detayı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c)

Şekil 5.217 (a) Taş örgü zemin kat duvarının üst katta hımış sisteme dönüştüğü örnek, (b, c) Ara bölücü duvarlarda saz dizisi (kargı) kullanımı (Kişisel arşiv, 2015)

Ocak ve Bacalar

Yaşam mekanının vazgeçilmez öğesi olan ocaklar, konutun yığma duvarları ile birlikte yapılmıştır. Ağız kısımları dikdörtgen formlu ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Ocak genişlikleri 75-100 cm, derinlikleri 35-50 cm arasında değişir. Konutun dış duvarları ile aynı malzeme ve yapım sisteminde yapılan bacalar, duvar kalınlığı içerisinde düzenlenmiştir. Dış cepheden algılanan bu bacalar, cepheye

hareket kazandıran bir öğedir. Taş ya da tuğla yığma bacaların külah kısmında marsilya kiremit, küp gibi elemanlar kullanılmıştır.

Kapılar

Kapı açıklıkları ahşap lento ya da taş lento ile geçilmiştir. Duvar kesitini dolduran ahşap elemanlar kabaca yontularak ya da doğal halleri ile kullanılmıştır. Yapım sistemi ve malzeme kullanımı açısından; avlu giriş kapıları; hayvan damı, saman damı ve depo-küplük olarak kullanılan zemin kat giriş kapıları; konut giriş kapıları ve sofadan odalara geçişi sağlayan oda giriş kapıları olarak 4 grupta ele alınmıştır.

- **Avlu giriş kapıları**

Taş yığma avlu duvarı arasındaki açıklığa inşa edilen avlu giriş kapıları, tek ya da çift kanatlıdır. Sade görünümlü kapılar ahşap dikmelere oturmaktadır. Avlu giriş kapısının üstünde kapının iklim koşullarına dayanımını artırmak amacıyla üst örtü yapılmıştır. Üst örtü, açıklık geçme elemanı ahşap lentoların üzerine taş yığma duvar örülerek, bu duvarın üzeri alaturka kiremit kaplanması ile oluşturulmuştur. Bazı avlu giriş kapısında üst örtü yoktur.

Şekil 5.218 Ahşap çift kanatlı avlu giriş kapıları (Kişisel arşiv, 2015)

- **Hayvan damı, saman damı ve depo-küplük kapıları**

Zemin kat giriş kapıları avlu ya da direk sokağa açılmaktadır. Ahşap tek ya da çift kanatlıdır. Kapı genişlikleri 85-90 cm arasında değişmektedir. Sade görünümlü kapılar, ahşap dikmelere oturmaktadır.

- **Konut giriş kapıları**

Konut giriş kapıları taş örgü duvarlar içindeki ahşap dikmelere oturmaktadır. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Bu kapılar 8-12 cm

genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Kapılar dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur. Yuvarlak kemerli boşluk içinde yer alan konut giriş kapısı da görülür. Tek kanatlı kapı genişliği 90-100 cm, çift kanatlı kapı genişliği 120-150 cm arasında değişmektedir. Süslü ve işlemeli kapı örnekleri nadiren izlenir. Geniş açıklıklı bu kapılar taş lento ve sütun kaideli dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur. Kapı açıklığının üst kısmında ferforje parmaklıklı sabit bir bölüm vardır. Sokaktan direk ulaşılan konutlarda giriş mekanı, taş merdivenler, konut cephe duvarından içeri çekilen giriş kapısı ve/veya taş söveli, (kaide) sütunlu kapı elemanının kullanımı ile tanımlanır.

Şekil 5.219 Konut giriş kapıları (Kişisel arşiv, 2015)

- **Oda giriş kapıları**

Oda giriş kapıları ahşap tek kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Kapı genişliği 75-90 cm'dir. Kapılar bölücü duvarda yer alan gusülhaneyi kapatarak gizlemektedir.

Pencereler

Pencere açıklıkları ahşap ya da tek parça taş lento ile geçilmiştir. Pencereye ait üst duvar kesitini doldurmaktadır. Ahşap lentolar kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılmıştır. Ahşap lentoların açıklıktaki yüzleri saz (kargı) dizileri ya da ahşap çıtalar çakılarak kaplanmıştır. Pencereler 10-15 cm eninde ahşap pervazlar ile çevrili ya da taş sövelidir. Dikdörtgen ya da kare formlu pencereler ahşap çift kanatlıdır. Pencereler ahşap ya da demir kepenklere sahiptir. Pencere kanatları cam bölmelidir. Bazılarında üst kısım vasistaslı olarak düzenlenmiştir. Pencere genişlikleri 70-120 cm arasında değişmektedir. Pencere açıklığının yer aldığı duvar dışarıdan içeriye doğru genişlemektedir. Bu uygulama iç mekanın daha fazla ışık almasını

sağlamaktadır. Zemin kat pencere boyutları üst kata oranla daha küçük ve pencere sayısı az ya da penceresiz olup sağır duvarlardan oluşmaktadır.

Şekil 5.220 Konutların cephe düzenleri (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.221 Pencere ve kepenk örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

- **Döşemeler**

Döşemeler, zemin kat döşemesi, ara kat döşemesi ve tavan döşemesi olmak üzere 3 gruptur. Tüm döşeme sisteminde ahşap malzeme (genellikle çam ve kestane ağacı) kullanılmıştır. Ahşap elemanlar doğal hali ile ya da basitçe işlenerek kullanılmıştır. Ahşap döşeme yığma duvarları yatay düzlemde birbirine bağlamaktadır. Zemin kat döşemesi toprak, kayalık ya da yöreye özgü yuvarlak hatlı, iri taşlar ile döşelidir. Tek katlı ya da zemin kat mekanının yaşama olarak kullanıldığı iki katlı konutlarda kaplama tahtası kullanımı izlenir. Ara kat döşemesini duvarlar üzerine oturan, konutun kısa kenarına paralel ve uzun kenarı ortalayacak şekilde ana kiriş/kirişler ve bunlara dik yönde belli aralıklar ile oturan tali kirişler oluşturmaktadır. Köy halkı tarafından ana kiriş düver olarak ifade edilir. Bu tali kirişlerin üzeri kaplama tahtaları ile döşelidir. Ana kirişlerin çapı 15-25 cm; tali kirişler 10-15 cm arasında değişen daire ya da kare kesitlidir. Kaplama tahtalarının genişlikleri 15-20 cm'dir. Tavan döşemesi ahşap çıtalı kontrplak ile kaplanmıştır. Süslemeli tavan döşemesine nadiren rastlanır.

Şekil 5.222 Ara kat döşemesi ve süslemeli tavan döşemesi (Kişisel arşiv, 2015)

Çatılar

Köy yerleşiminde bir tane toprak damlı konut yapısı vardır. Ara kat döşeme sistemine benzer şekilde toprak dam düz örtü sisteminde döşemenin ortasına düver olarak adlandırılan ana kiriş, buna dik yönde belli aralıklar ile oturan, daire ya da kare kesitli tali kirişler yerleştirilir. Bunun üzeri seren tahtaları olarak bilinen ince kesitli ahşap elemanlar ile döşelidir. Ahşap elemanların üzeri Urla bölgesine özgü geren toprak olarak adlandırılan su geçirimsiz killi toprak ile örtülerek düz çatı oluşturulur. Çatı döşeme sisteminin en üstüne tek sıra kayrak taş konsol oluşturacak şekilde yerleştirilerek, kayrak taşın üzeri 20-30 cm yüksekliğinde duvar ile örülmektedir. Çatı üzerinden çöplem kiremit olarak bilinen alaturka kiremit aracılığı ile su tahliye edilmektedir. Diğer çatı örtü sistemi ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatıdır. Geleneksel çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kiremitler mertekler üzerindeki kiremit altı tahtasına ya da saz (kargı) dizilerinin üzerine yerleştirilmiştir. Çatı saçaklarında kayrak taş, alaturka kiremit ve dolu tuğla kullanılmıştır.

Şekil 5.223 Ahşap konstrüksiyon çatı ve döşeme sistemi (Kişisel arşiv, 2015)

Merdivenler

Köy yerleşiminde rastlanan merdivenler aşağıda belirtilmektedir.

- Konutun dışında taş merdiven

- Konutun içinde ahşap merdiven

- Konutun dışında taş merdiven ve içten ahşap merdiven

Dıştan merdiven avlu ile konutun yaşam mekanı arasındaki bağlantıyı sağlarken; içten merdiven zemin katı, üst kat sofasına bağlar. Dıştan merdivenli konutlarda basamak genişliği 25-30 cm, uzunluğu 100-130 cm; içten merdivenli konutlarda basamak genişliği 15-25 cm, uzunluğu 60-80 cm arasında değişmektedir.

5.3.1.2.4 Bozulmalar. Geleneksel konutların günümüz ihtiyaçlarını karşılama açısından sorunlar içermesi ve değişen yaşam koşulları nedeniyle (tarımsal üretim ve hayvancılığın azalması) saçaklı giriş mekanı ve zemin kat, yaşam mekanına dönüştürülmüştür. Bazı örneklerde konut kullanım ihtiyaçları doğrultusunda ek mekan yapılmıştır. Terk edilen konutlarda zamana bağlı eskime-yıpranma hatta yok oluşlar izlenir. Bazı yapı sahipleri geleneksel konutu ile aynı avlu içerisinde inşa ettiği yeni betonarme konut yapısında oturmaktadır. Avlu duvarlarının yıkılması ve/veya yeni konut inşası ile özgün konut arazi sınırları algılanmamaktadır. İki-üç katlı betonarme ya da çelik sistem üretilen yapılar, geleneksel doku ile yabancılaşmakta olup kat yükseklikleri ve büyük hacimleri ile uyumsuzdur.

Çamur harç ile örülen taş yığma duvarların yıkıldığı ve zemin kat duvarlarının mevcut olduğu konutlarda betonarme yeni kat çıkıldığı görülmektedir. Zamanın yarattığı tahribat ve bakımsızlık nedeniyle çatı örtü sisteminde çökmeler meydana gelmiştir. Toprak damlı düz örtü sistem çatılar ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatı olarak yenilenmiştir. Taş merdivenler dış koşullara maruz kalmalarından dolayı değişime uğramıştır. Yapı elemanlarında kayıpların yanı sıra onarım geçiren konutlarda özgün yapı ölçek ve oranı korunmuş ancak malzeme kullanımında değişimler vardır. Dış duvarlarda taş örgünün bozulan kısımlarında delikli tuğla; kapı ve pencerede ahşap yerine alüminyum ya da demir tercih edilmiştir.

Deprem nedeniyle hasarlı durumda olan yapıların büyük bir çoğunluğu yıkılarak, yeniden inşa edilmiştir. Konutlarda döşeme duvarlardan ayrılırken, bazılarında küçük ölçekte yapısal çatlaklar oluşmuştur.

Şekil 5.224 Yeni yapılaşma (Kişisel arşiv, 2015)

5.3.2 Balıklıova

5.3.2.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri

Balıklıova Köyü, yamaçta yer alan erken yerleşim yeri ile farklılaşmakta olup özgünlüğünü koruyan az sayıda geleneksel konut yapısının görüldüğü bir yerleşimdir.

5.3.2.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi. Sürekli bir yörük köyü olan köy, tarihsel süreç içerisinde farklı nedenler ile yer değiştirdiği bilinmektedir. Erken yerleşim yeri, deniz tarafından gelen korsan saldırılarından korunma ve savunma amaçlı kıyıdan 5-6 km uzaklıkta, 200-250 m'lik kayalık bir dağın eğimli, deniz gören, doğuya bakan dik yamaçlarında (Balıklıova Köyü'nün batı yamacında) kurulmuştur. Topografya ile uyumlu biçimlenen yapılar sıkışık düzendedir. 1970'li yılların başında kayaların yapıların üzerine yıkılma tehlikesi nedeniyle erken yerleşim yeri terk edilerek kıyıya yakın düzlük alana taşınılmıştır. Kıyı yerleşimi, Balıklıova Caddesi'nin batı ve doğu yönünde yerleşim göstermektedir. Yamaç yerleşimi ile düzlük yerleşim olmak üzere iki farklı yerleşim dokusu vardır. Ayrıca, siteler nedeniyle parçalı bir yerleşim dokusu izlenir. Köy yerleşiminde doğu-batı doğrultulu Kurmaç deresi ve kuzey-güney doğrultulu Kocadere olmak üzere iki adet dere bulunmaktadır. Tez çalışmasında köy, erken yerleşim ve kıyı yerleşim alanı olarak iki şekilde ele alınmıştır.

(a) (b)

Şekil 5.225 (a) Erken yerleşim alanının kıyı ile bağlantısı (Kişisel arşiv, 2015), (b) Erken yerleşim yerine ait eski fotoğraf (Urla Balıklıova Muhtarlık Arşivi)

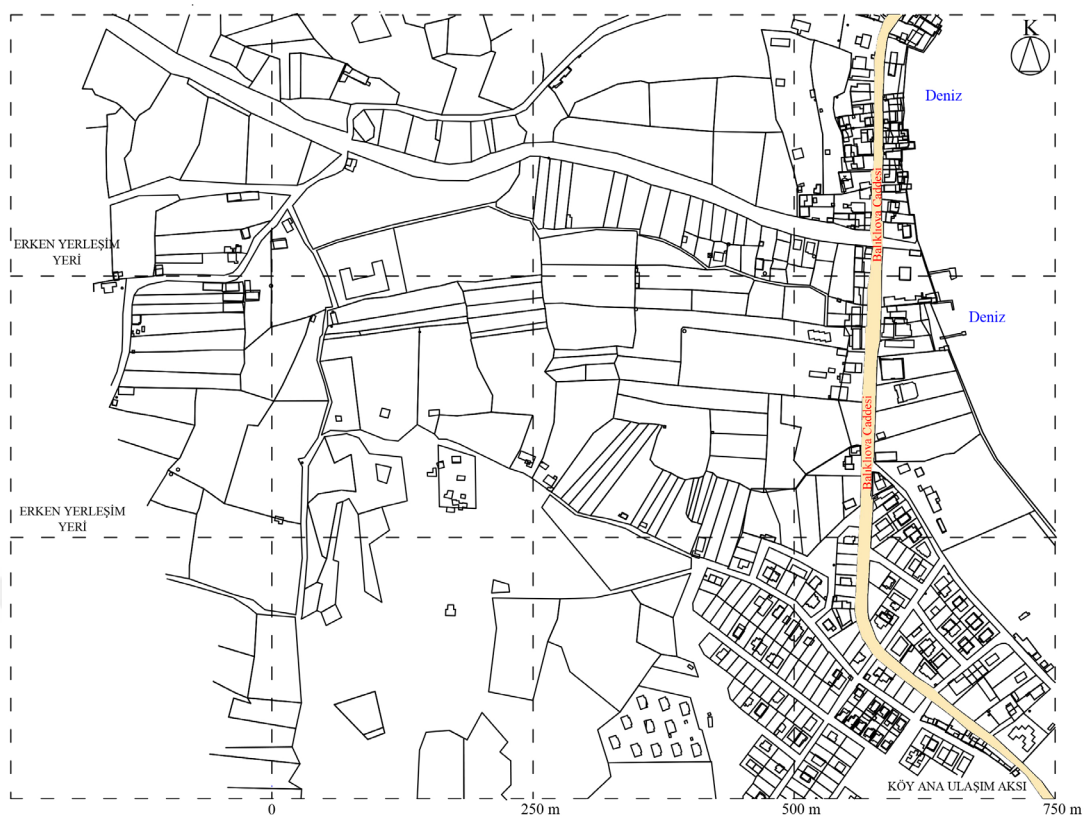

Şekil 5.226 Balıklıova Köyü vaziyet planı (Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen Balıklıova Köyü'ne ait vaziyet planı kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

5.3.2.1.2 Sokak Dokusu. Erken yerleşim alanında sokak dokusu organik kurgulu, dar, kıvrımlı ve eğimlidir. Yamaç eğimine dik çıkan sokaklar eğime paralel sokakları dik keser. Kıyı yerleşiminde köyü doğu-batı doğrultusunda ikiye ayıran Balıklıova Caddesi ana sokaktır. Diğer sokaklar bu caddeye açılır. Erken yerleşim alanında sokaklar toprak ya da taşlık iken kıyı yerleşiminde parke taş döşeli ya da asfalttır.

5.3.2.1.3 Ortak Alanlar. Terk edilen erken yerleşim alanında ortak alan yoktur. Kıyı yerleşiminde köy kahvehanesi, muhtarlık binası, sağlık ocağı, Semt Merkezi, ticari yapılar (büfe, market/bakkal dükkanları, unlu mamüller satış dükkanları, balıkçı dükkanları, manav, berber dükkanı, kasap dükkanı, fırın, emlak dükkanları ve marangoz dükkanı), lokantalar, su depoları, park, durak yerleri, butik otel, pansiyonlar, amfi tiyatro (kültür ve sanat yapısı), eğitim yapısı (ilköğretim binası), dere, balık tesisi, çiftlik (hindi, tavuk ve balık), balıkçı barınağı, Su Ürünleri Kooperatifi, Taşımacılık Kooperatifi, Balıklıova Amaçlar Derneği ve Balıklıova

limanı bulunmaktadır. Bu yapılar çoğunlukla Balıklıova Caddesi üzerinde konumlanır.

5.3.2.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar. Erken yerleşim alanında eski cami, mezarlık yapısı, çeşme yapıları, su kuyuları, eski su deposu, eski ilkokul binası bulunmaktadır. Köy halkı ile yapılan sözlü görüşmelerden erken yerleşim alanında 3 adet eski köy kahvehanesi, kulüp binası olarak bilinen köy odası, yağhane yapısı, atölye olarak adlandırılan işlik binası ve öğretmen evinin olduğu öğrenilmiştir. Sadece dış duvarlarının izlenebildiği harap durumdaki bu yapılar özgünlüğünü kaybetmiştir.

Kıyı yerleşiminde, 2 adet eski köy kahvehanesi, eski ticari yapı (eski bakkal dükkanı), yeni cami, yağhane yapısı, eski ilkokul binası, 2 adet öğretmen evi ve Tarımsal Sulama Kooperatifi bulunmaktadır. Adatepe mevkinde sadece dış duvarları kalan yel (un) değirmeni vardır.

Eski Köy Kahvehaneleri: Kıyı yerleşiminde konumlanan yapılar tek mekandan oluşmaktadır. Tek katlı, taş yığma ve kırma çatılı olup küçük ölçekli yapı birimleridir. Balıklıova Caddesi'nin doğu tarafında kuzey-güney doğrultulu yapılardan biri balık restaurant olarak kullanılmaktadır. Terk edilen diğer yapı zemin ve asma kat mekanından oluşmaktadır. Asma kat depo alanı olarak kullanılmıştır. Yapıya batı cephe duvarından iki ayrı giriş vardır. Asma kat pencere boyutları zemin kata oranla daha küçüktür. Pencereler ahşap çift kanatlı ve kepenklidir.

Şekil 5.227 Kıyı yerleşim alanındaki eski köy kahvehanesi (Kişisel arşiv, 2015)

Eski Ticari Yapı: Kıyı yerleşim alanında eski köy kahvehanesinin güney duvarına bitişik bir tane eski bakkal dükkanı bulunmaktadır. Tek katlı ve taş yığma küçük ölçekli ticari yapı birimidir. Yapı özgünlüğünü korumuş, sağlam durumda ve terk edilmiştir.

Eski Cami: Erken yerleşim alanında eski ilkokul binasının batı yönünde konumlanan eski cami yıkık durumdadır. Tek katlı ve taş yığmadır. Yapı izlerinden kırma çatı üzeri alaturka kiremit olduğu anlaşılmakta; çatı saçağında tek sıra kayrak taş silme geçilmiştir. Minaresi yoktur. Erken yerleşim alanının güney yönünde alt kotta farklı biçim ve formlarda çok sayıda mezar taşının yer aldığı Osmanlı mezarlık yapıları vardır.

Çeşme Yapıları: Balıklıova Köyü'nün kuzey yönünde Gerence yolu üzerinde Ahmet Ağa çeşmesi ve Kozağacı çeşmesi olmak üzere 2 adet çeşme yapısı; erken yerleşim alanında köy içinde ve alt kotunda olmak üzere 3 adet çeşme yapısı vardır. Sadece Kozağacı çeşmesi kullanımdadır. Ayrıca, erken yerleşim alanının alt kotunda Paşa kuyusu olarak adlandırılan su kuyusunun karşısında Pınar olarak bilinen bir çeşme daha vardır. Çeşmeler kabayonu taş ve moloz taş ile örülmüştür. Yuvarlak kemerli Kozağacı çeşmesinin her iki tarafında hayvanların su ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılan dikdörtgen formlu yalaklar vardır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.228 (a) Erken yerleşim alanındaki çeşme yapısı, (b) Kozağacı çeşmesi, (c) Pınar çeşmesi (Kişisel arşiv, 2015)

Su Kuyuları: Erken yerleşim alanında Paşa kuyusu ve Cami kuyusu olarak adlandırılan 2 adet su kuyusu, köy yerleşim alanı içinde farklı yerlerde ve tarım arazilerinde su kuyusu bulunmaktadır. Su kuyularının derinliği 12-18 m arasında değişmekte, taş örgüdür. Tabanları ağız kısımlarına oranla daha geniş, kesik koni biçimindedir.

Yağhane Yapıları: Kıyı yerleşim alanında 3 adet yağhane yapısı olduğundan söz edilmektedir. Yağhaneler geleneksel yapım sistemi taş yığma sistem olup biri dışında

diğer yapılar özgünlüğünü kaybetmiştir. Kullanılmayan eski köy kahvehanesinin karşısındaki yağhane marangoz dükkanı, diğeri konut olarak kullanılmaktadır.

Köy girişinde Balıklıova Caddesi üzerinde konumlanan ayrık düzendeki yağhanenin çatısının bir bölümü yıkık durumdadır. Tek katlı, taş yığma, ahşap konstrüksiyon beşik çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Kapı ve pencerede açıklıklar ahşap lentolar ile geçilmiştir. Ana giriş batı cephe duvarının kuzeyinde yer alan kapı açıklığından yapılmaktadır. Batı cephe duvarında zeytinlerin içeri alındığı bir tane daha kapı açıklığı; kuzey, doğu ve batı cephe duvarında pencere açıklığı vardır. Güney cephesi sağırdır. Kuzey cephesine ait pencerenin üst kısmında taş sövenin üzerinde kırmızı renkli bir taş türü kullanılarak kemer oluşturulmuştur.

Yapı işlev olarak iki mekandan oluşmaktadır. Mekanlar birbirinden keskin sınırlar (ara bölücü duvar gibi) ile ayrılmamaktadır. Birinci mekan zeytinin hamur haline getirildiği kısımdır. İkinci mekan, hamur haline getirilen zeytinlerin pres makinesinde sıkılarak zeytinyağına dönüştürüldüğü kısımdır. Hamur haline getirilen zeytinler kıl çoraplara yerleştirilerek pres makinesinde sıkılmaktadır. Pres makinesi yüksek bir platform üzerine oturtulmuştur. Pres makinesinin alt kısmında yer alan açıklıktan havuza (polüme) zeytinyağı dökülmektedir. İç mekanda suyun ısıtıldığı ocak kazanı, zeytinin hamur haline getirilmesinde kullanılan motorlu makineler ve iki taşlı zeytin ezme değirmeni vardır. Yağhanenin su ihtiyacını karşılamak için batı (giriş) cephesinin kuzey tarafında köşede bir su kuyusu açılmıştır.

Şekil 5.229 Yağhane yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c)

Şekil 5.230 (a) Giriş kapısı, (b) Zeytin ezme değirmeni, (c) Pres makinesi (Kişisel arşiv, 2015)

Eski İlkokul Binaları: Erken yerleşim alanında ve kıyı yerleşiminde toplam 2 adet eski ilkokul binası bulunmaktadır. Erken yerleşim alanında konumlanan eski ilkokul binası İzmir Valisi Kazım Dirik tarafından 1927 yılında inşa edilmiştir (Kul, 2010). Erken Cumhuriyet Dönemi mirası olan eğitim yapısı, yerleşim alanındaki konumu ve kütlesi ile ilk algılanan yapıdır. Yapı taş yığma, beşik çatılı su basman üzerinde iki katlı dıştan merdivenlidir. Ana giriş üst kottan batı cephe duvarının güney tarafında yer alan kapı açıklığından yapılmaktadır. Yapının dış duvarları ve kapı-pencere açıklıkları mevcut olup ara kat döşemesi ve ara bölücü duvarlar yıkık durumdadır.

Kıyı yerleşiminde konumlanan yapı 1965'li yıllarda inşa edilmiştir. Geniş bir bahçe içerisinde su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli üç oda ve hol mekanından oluşmakta olup iki sınıf ve öğretmen odası olarak kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı yapılar su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve genellikle beşik çatılı olarak inşa edilmiştir. Yapı, kuzey cephe duvarına ek mekan yapılarak genişletilmiştir.

Şekil 5.231 Erken yerleşim alanındaki eski ilkokul binası (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b)

Şekil 5.232 (a) Kıyı yerleşim alanındaki eski ilkokul binasının özgün hali (Urla Balıklıova Muhtarlık Arşivi), (b) Yapının mevcut durumu (Kişisel arşiv, 2015)

Öğretmen Evi: Kıyı yerleşiminde iki adet öğretmen evi vardır. Kıyı yerleşimindeki eski ilkokul binasının kuzey yönünde konumlanan öğretmen evleri özgünlüğünü korumuş ve sağlam durumdadır. Yapılar su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli olup mutfak, oturma, yatma ve servis mekanlarından oluşmaktadır. Kare planlı yapılar su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve kırma çatılı olarak inşa edilmiştir.

Şekil 5.233 Öğretmen evi (Kişisel arşiv, 2015)

5.3.2.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Erken yerleşim alanında birkaç geleneksel konut yapısı dışında tamamı harabe durumdadır. Köy halkı ile yapılan sözlü görüşmelerden erken yerleşim alanında 130 civarında konut yapısının varlığından söz edilmekte olup binaların yapı elemanlarının kıyıya yakın düzlük alandaki konutların yapımında inşaat malzemesi olarak kullanıldığı, bu nedenle terk edilen erken yerleşim alanında sağlam durumda olan yapıların az olduğu öğrenilmiştir. Sadece dış duvarları ve kapı-pencere açıklıkları mevcut olan konutlar tek ve iki katlıdır. Erken yerleşim alanının girişinde 2-3 adet geleneksel konut onarım geçirmiştir. Kıyı yerleşiminde geleneksel konut yapısı yoktur. Yazlık konut yapıları çoğunluktadır.

Geleneksel konut yapıları açık ve kapalı alanlardan oluşmaktadır. Konut arazisi içinde kapalı alan dışında kalan açık alanları geniş avlu tanımlamaktadır. Konut açık alanında eğimli arazi yapısı sebebiyle oluşan kot farkları merdiven ile düzenlenmiştir. Avluda fırın ve tuvalet bulunmaktadır. İki katlı geleneksel konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılmaktadır. Bu bağlamda, merdiven açık alanın bir birimidir. Katlar arasında doğrudan bağlantı yoktur. Fırınlar konut yapısına bitişiktir. Taş örgü fırınların ağız kısımları dikdörtgen formludur. Konut ya da avlu duvarına bitişik kare formlu tuvaletler, taş yığma ve tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Geleneksel konut yapıları iki katlı dıştan merdivenlidir. Konutların kapalı alanına giriş, kendisine ait özel açık alanından yapılmaktadır. İki katlı tek odalı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-merdiven-oda şeklindedir. Konutun zemin katına giriş, sokak-avlu-oda ilişkisi ile sağlanır. Zemin kat hayvan damı, saman damı ve depo-küplük olarak kullanılmıştır. Yaşam mekanı odalarda ocak ve niş bulunmaktadır. Ocak, yaşama mekanının en önemli elemanıdır. Ocağın çıkma yaptığı iki kenarda mumluk yeri ve üst kısmında tek bir raf bulunmaktadır. Niş, ocağın yanında bulunan boş olarak düzenlenen, mutfak araç-gereçlerin konulduğu elemandır.

5.3.2.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi. Geleneksel konutların açık alan sınırlayıcı elemanı taş yığma avlu duvarları ve topografyadır. Konutun dış mekan ile ilişkisi sokak-avlu-konut ya da sokak-konut şeklindedir.

5.3.2.2.2 Konut Tipolojisi. Erken yerleşim alanında yapıların yıkık durumda olması sebebiyle bir tane geleneksel konut yapısının plan şeması çıkarılmıştır. Konut yapısı iki katlıdır.

- **Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi**

Yamaçta konumlanan bu konutun yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan giriş mekanından girilmektedir. Zemin kat ile doğrudan ilişkili olmayan yaşam mekanı tek odalıdır. Oda, yeme-içme, oturma ve yatma işlevlerini barındırmaktadır. İç mekanda ocak ve nişler vardır. Zemin kat hayvan damı olarak kullanılmıştır. Avluda konuta bitişik fırın yer alır.

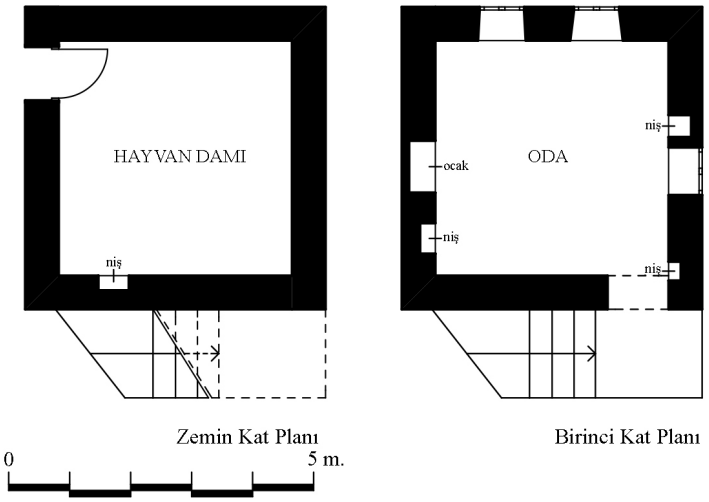

Şekil 5.234 Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.235 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Tablo 5.7 Balıklıova kırsal yerleşimi konut tipolojisi

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI	TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI	PAFTA NO : 7
BALIKLIOVA KIRSAL YERLEŞİMİ KONUT TİPOLOJİSİ		
İKİ KATLI KONUT TİPLERİ		
DIŞTAN MERDİVENLİ TEK ODALI KONUT		

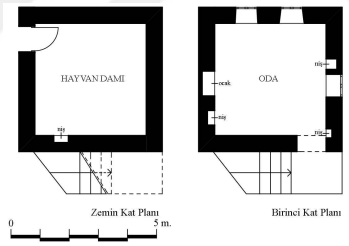

5.3.2.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

- **Duvarlar**

Yapı malzemesi tamamen yöreden toplanan koyu gri, kahverengi, beyaz ya da sarımtırak renkli farklı büyüklükteki yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ile yığma sistem inşa edilmiştir. İri yuvarlak hatlı taşların arasına yerleştirilen küçük taşlar hellik taşları olarak ifade edilmektedir.

Geleneksel konutların dış duvarlarında taş örgü zemin kattan başlayarak çatı saçak seviyesine kadar devam etmektedir. Dış duvar kalınlıkları 50-65 cm arasında değişmektedir. Yığma duvarlar çamur harç ile örülmüştür.

Yapıların tamamında yığma malzemeden sonra en önemli duvar elemanı ahşap hatıllardır. Ahşap hatıllar yığma örgü duvarların düşeyde belli aralıklarda aynı seviyede birleştirilmesini, örgülerin terazisinde devam etmesini sağlamaktadır. Ayrıca, yığma örgülerde açılmayı önlemektedir. Ahşap hatıllar yığma duvarın hem iç hem de dış yüzeyinde; kapı ve pencerelerde duvar kesiti boyunca; duvarların köşe birleşimlerinde üst üste bindirilerek kullanılmıştır.

Ocak ve Bacalar

Yaşam mekanının en önemli öğesi ocak, konutun yığma duvarları ile birlikte yapılmıştır. Ağız kısımları dikdörtgen formlu ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Plan şeması çıkarılan konut yapısında ocak genişliği 85 cm, derinliği 40 cm'dir. Konutun dış cephesinden algılanan ve cepheye hareket kazandıran baca, dış duvarlar ile aynı malzeme ve yapım sisteminde yapılmış, duvar kalınlığı içinde düzenlenmiştir. Bacalar taş yığmadır.

Kapılar

Geleneksel konutların avlu giriş kapısı, konut giriş kapısı ve oda giriş kapısı mevcut değildir. Kapı açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Duvar kesitini dolduran ahşap elemanlar kabaca yontularak ya da doğal halleri ile kullanılmıştır. Kapılar içeri doğru açılır. Zemin kat giriş kapısı avlu ya da direk sokağa açılır. Ahşap tek kanatlıdır. Konut giriş kapıları ahşap dikmelere oturmaktadır.

Pencereler

Pencere açıklıkları ahşap taş lento ile geçilmiştir. Pencereye ait üst duvar kesitini doldurmaktadır. Ahşap lentolar kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılmıştır. Ahşap lentoların açıklıktaki yüzleri ahşap çıtalar çakılarak kaplanmıştır. Pencereler 10-15 cm eninde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Dikdörtgen formlu pencereler ahşap çift kanatlı ve kepenklidir. Pencere kanatları cam bölmelidir. Pencere açıklığının yer aldığı duvar dışarıdan içeriye doğru genişlemektedir. Bu uygulama iç mekanın daha fazla ışık almasını sağlamaktadır. Zemin kat pencere boyutları üst kata oranla daha küçük ve pencere sayısı az ya da penceresiz olup sağır duvarlardan oluşmaktadır.

- **Döşemeler**

Döşemeler, zemin kat döşemesi, ara kat döşemesi ve tavan döşemesi olmak üzere 3 gruptur. Tüm döşeme sisteminde ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap elemanlar doğal hali ile ya da basitçe işlenerek kullanılmıştır. Ahşap döşeme yığma duvarları yatay düzlemde birbirine bağlamaktadır. Zemin kat döşemesi toprak, kayalık ya da taş kaplamadır. Ara kat döşemesini duvarlar üzerine oturan, konutun kısa kenarına paralel ve uzun kenarı ortalayacak şekilde ana kiriş/kirişler ve bunlara dik yönde belli aralıklar ile oturan tali kirişler oluşturmaktadır. Bu tali kirişlerin üzeri kaplama tahtaları ile döşelidir. Tavan döşemesi ahşap çıtalı kontrplak ile kaplanmıştır.

Çatılar

Toprak damlı konut yapısı yoktur. Çatı örtü sistemi ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatıdır. Geleneksel çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kiremitler mertekler üzerindeki kiremit altı tahtasına yerleştirilmiştir. Çatı saçaklarında kayrak taş kullanılmıştır. Çatı örtü sisteminde Tolanya kerestesi olarak adlandırılan dayanıklı olduğu bilinen ahşap malzeme kullanılmıştır.

Merdivenler

Köy yerleşiminde geleneksel konutlar dıştan taş merdivenlidir. Dıştan merdiven avlu ile konutun yaşam mekanı arasındaki bağlantıyı sağlar. Plan şeması çıkarılan konut yapısında dıştan merdivenin basamak genişliği 35-45 cm, uzunluğu 150-160 cm arasında değişmektedir.

5.3.2.2.4 Bozulmalar. Erken yerleşim alanında yapıların bozulmasının temel sebebi 1970'li yıllarda köyün terk edilerek, kıyıya yakın düzlük alana taşınılmasıdır. Dönem içindeki maddi imkansızlıklar nedeniyle köy halkı erken yerleşim yerindeki geleneksel konutların yapı elemanlarını sökerek, yeni yerleşim yerindeki yapıların inşasında kullanmıştır. Taş merdivenler, dış koşullara maruz kalmalarından dolayı değişime uğramıştır. Kıyı köyü olması nedeniyle ikinci konutların baskısı yoğunluktadır. Urla bölgesinin deprem kuşağında bulunmasından dolayı yapılar farklı zamanlarda meydana gelen depremlerden zarar görmüştür.

5.3.3 Gülbahçe

5.3.3.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri

Gülbahçe Köyü, özgün sokak döşemesi, farklı anıtsal ve kamusal yapıları, geleneksel konut tipoloji çeşitliliği, yapı elemanları kapı, pencere, merdiven ve açık çıkmadaki farklı düzenlemeleri ile ayrılmaktadır.

5.3.3.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi. Köy yerleşimi eğimli bir yamaca ve kıyıda düzlükte kurulmuştur. Bir başka ifade ile kırsal yerleşim, köy boyunca devam eden kuzey-güney doğrultulu Gülbahçe Caddesi'nin üst kotunda konumlanır. Yerleşimi etkileyen temel unsur, eğimli arazi yapısıdır. Yamaç yerleşiminde toplu bir şekilde yer alan geleneksel konutlar, topografya ile uyumlu biçimlenmiş sıkışık düzende iken düzlük yerleşimde daha seyrek (dağınık, serbest), az yoğunluklu yapı adaları içindedir. Köy yerleşimi denizden algılanmaktadır. Siteler nedeniyle parçalı bir yerleşim dokusu izlenir. Köy yerleşiminin güneyinde doğu-batı doğrultulu Sinekli kışla deresi bulunmaktadır. Köye ait tarım arazisi ve mera alanı olarak tanımlanan bölgeler günümüzde İzmir Yüksek Teknolojisi Enstitüsü (İYTE) sınırları içerisindedir.

Şekil 5.236 Gülbahçe Köyü vaziyet planı (Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen Gülbahçe Köyü'ne ait vaziyet planı kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

5.3.3.1.2 Sokak Dokusu. Köy yerleşimi boyunca devam eden kuzey-güney doğrultulu Gülbahçe Caddesi köyü merkeze bağlayan ana sokaktır. Sokaklar araç geçişine uygun genişliktedir. Yamaç yerleşiminde sokak dokusu, yamaç eğimine dik,

organik kurgulu olup sokakların yerleşimi düzensizdir. Düzlük yerleşime doğru sokak dokusu köy boyunca devam eden, kıyıya açılan birbirine paralel sokaklardan oluşmaktadır. Özgün sokak döşemesi iri taneli beyaz, gri renkli yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ile döşelidir (bkz. Şekil 5.237). Bu sokaklar arnavut kaldırım olarak ifade edilir. Sokağın iki kenarından yolun ortasına doğru eğim verilmiştir. Bu eğim sokağın ortasında birleşerek yağmur sularının aktığı yeri oluşturur. Böylece, yapılar ve avlu duvarlarının yağmur sularından korunması sağlanmıştır. Sokaklarda eğim nedeniyle oluşan kot farkı taş merdiven ya da rampa ile düzenlenmiştir. Günümüzde sokaklar parke taş ya da asfalt döşelidir.

Şekil 5.237 Özgün sokak döşemesi (Kişisel arşiv, 2015)

5.3.3.1.3 Ortak Alanlar. Köy yerleşiminde köy meydanı, köy kahvehaneleri, muhtarlık binası, sağlık ocağı, ticari yapılar (büfe, market/bakkal dükkanları, unlu mamüller satış dükkanı, balıkçı dükkanları, manav, berber dükkanları, kasap dükkanı, fırın, emlak dükkanları, demirci, marangoz, sıhhi tesisat ve elektrikçi dükkanları, eczane, kırtasiye), lokantalar, 2 adet su deposu, park, durak yerleri, pansiyonlar, eğitim yapısı (anaokul, ilkokul ve ortaokul binası), dere, göletler, Su Ürünleri Kooperatifi, Taşımacılık Kooperatifi ve Gülbahçe limanı bulunmaktadır. Bu yapılar çoğunlukla Gülbahçe Caddesi üzerinde konumlanır. Köy meydanında anaokul binası; Gülbahçe Caddesi üzerinde ilkokul ve ortaokul binaları yer alır.

Köy meydanı: Köy halkının toplumsal yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği, ortak kullanıma ait olan köy meydanını, eski cami, köy kahvehaneleri, muhtarlık binası, ticari yapılar, eğitim yapısı ve Atatürk Büstü çevrelemektedir. Sokakların kesişim noktasında yer alan köy meydanı, kına gecesi ve düğünlerin yapıldığı, şenlik ve festivallerin gerçekleştiği alandır.

Köy kahvehaneleri: Köy yerleşiminde beşten fazla köy kahvehanesi vardır. Köy meydanı, köy meydanına açılan 12092. Sokakta ve köy girişinde konumlanan yapılar betonarme sistem inşa edilmiştir.

Göletler: Köy yerleşiminin çevresinde tarımsal amaçlı sulama ve hayvancılık için kullanılan küçük ölçekli göletler vardır. Köy halkı tarafından göletler farklı adlar ile anılmaktadır. Bu göletler Gavur'un göl, Küçük göl, Büyük göl ve Kavaklıdere gölü şeklindedir.

5.3.3.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar. Köy yerleşiminde eski köy kahvehaneleri, eski ticari yapılar, eski cami, kilise, kaplıca (Ilıca) yapısı, yel (un) değirmeni, eski ilkokul binası, öğretmen evleri ve Atatürk Büstü bulunmaktadır.

Eski köy kahvehaneleri: Köy meydanı ve köy meydanına açılan 12092. Sokakta konumlanan yapılar tek mekandan oluşmaktadır. Tek katlı, taş yığma, kırma ya da beşik çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Köy meydanındaki köy kahvehanesi özgün işlevini sürdürmekte iken 12092. Sokakta konumlanan yapılardan biri berber dükkanı olarak kullanılmakta; diğer köy kahvehanesi ise terk edilmiştir.

Eski Ticari Yapılar: Eski caminin alt kotunda sokak boyunca devam eden eski ticari yapılar bulunmaktadır. Sağlam durumda olan bu yapılar terk edilmiştir. Tek katlı, taş yığma dikdörtgen ya da kare planlı yapı birimleri tek oda mekanından oluşmaktadır. Toplam 4'er kapı ve pencere açıklığı vardır. Köşe parselde yer alan yapının giriş kapısı taş lento ve sütun kaideli dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur. Taş söveli kapı açıklığının üst kısmında üçgen alınlık vardır. Taş söve ve sütun kaideler, süslü ve işlemelidir. Pencereler yuvarlak kemerli ve dikdörtgen formludur.

Küçük ölçekli bu oda mekanlarının Rum nüfusun yaşadığı dönemde rahip odası, derslik ya da mahzen olarak kullanıldığı düşünülmekte olup süreç içerisinde nalbant dükkanı vs. gibi farklı işlevler için kullanıldığından söz edilmektedir.

(a) (b) (c) (d)

Şekil 5.238 (a) Eski ticari yapılar, (b) İç mekan, (c) Kapı, (d) Pencere (Kişisel arşiv, 2015)

Kilise: Rum nüfusun yaşadığı döneme ait olduğu anlatılan kilise yapısı eski cami yapısı olarak işlevlendirilmiştir. Köy meydanında konumlanan yapı sağlam durumdadır. Avlu içerisinde tek katlı (yüksek tavanlı), taş yığma ve beşik tonoz ile örtülüdür. Tavan göbeklerinde işlemeli ve süslü farklı çiçek desenleri kullanılmıştır. Ana giriş, batı cephe duvarına ait kapı açıklığından yapılmaktadır. Kapı ve pencereler taş söveli ve yuvarlak kemerlidir. Eski cami olarak kullanılmaya başlaması ile tek minare ve bayanların namaz kılması için zermafil olarak adlandırılan ahşap malzemeden üretilen asma kat yapılmıştır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.239 (a) İç mekan, (b) Giriş cephesi, (c) Tavan süslemesi (Kişisel arşiv, 2015)

Kaplıca (Ilıca) Yapısı: İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nün arazi sınırları içerisinde köyün güneyinde deniz kenarında konumlanan kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu kaplıcanın yapımı 18.-19. yüzyıllara tarihlenmektedir (Bayrakal, 2009). Küçük ölçekli kaplıca yapısı, tek katlı, taş yığma ve dikdörtgen planlı olup tek oda mekanından oluşmaktadır. İç mekanda yapının uzun kenarı boyunca devam eden 0,50 m. genişliğinde seki yer almaktadır. Mekan beşik tonoz ile örtülüdür.

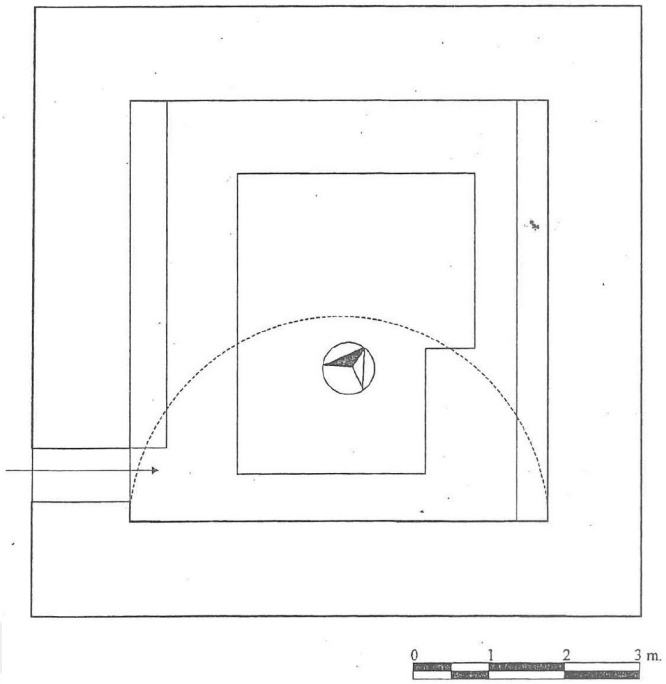

Şekil 5.240 Gülbahçe kaplıcası plan (Bayrakal, 2009)

Şekil 5.241 Kaplıca yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Yel (Un) Değirmeni: Kıyı yerleşiminde Değirmenaltı mevkinde konumlanan, iki katlı, taş yığma ve daire formlu yel değirmeninde rüzgar enerjisi ile değirmen döndürülerek buğdaylar öğütülmüş un haline getirilmiştir.

Şekil 5.242 Yel değirmeni (Kişisel arşiv, 2015)

Eski İlkokul Binası: Köy meydanında konumlanan yapı, 1965'li yıllarda inşa edilmiştir. Geniş bir bahçe içerisinde tek katlı dıştan merdivenlidir. Yapı, günümüzde anaokul binası olarak kullanılmaktadır.

Köy meydanında Rum nüfustan kaldığı bilinen yıkılan eski ilkokul binasının taş yığma, iki katlı içten ahşap merdivenli dört odalı olduğu, iki odalı zemin katın üzüm deposu ve sinema binası; birinci katın iki sınıf, öğretmen odası ve müze olarak kullanıldığı ifade edilmektedir.

Öğretmen Evi: Köy yerleşiminde iki adet öğretmen evi vardır. 12083. Sokak üzerinde birbirine yakın konumlanan yapılar su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli olup mutfak, oturma, yatma ve servis mekanlarından oluşmaktadır. Yapılar, su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem olarak inşa edilmiştir. Yapılar dikdörtgen planlı, beşik çatı ve kare planlı, kırma çatı şeklinde düzenlenmiştir. Eski ilkokul binası ile aynı bahçe içerisinde konumlanan okul müdürünün evi olarak kullanılmış bir yapı daha vardır.

5.3.3.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Köy yerleşiminde bazı geleneksel konutlarda halen yaşam sürdürülmektedir. Kullanımda olan bu konut yapıları köy halkının orta ve yaşlı kesimini oluşturmaktadır. Geleneksel konutların büyük bir kısmı yıkık durumda iken bazıları onarım geçirmiştir. Sayıca az olan bu yapılara köy meydanı, köy meydanı çevresinde ve kıyı bölgesinde rastlanır.

Şekil 5.243 Onarım geçiren geleneksel konut (Kişisel arşiv, 2015)

Geleneksel konut yapıları açık ve kapalı alanlardan oluşmaktadır. Konut arazisi içinde kapalı alan dışında kalan açık alanı avlu tanımlamaktadır. Avlular ağaç dallarından oluşturulan üst örtü, çiçek ve ağaçlar içerisindedir. Bazı avlularda özgün taş ve seramik döşeme korunmuştur. Açık alan girişini avlu giriş kapısı tanımlar.

Konut açık alanında eğimli arazi yapısı sebebiyle oluşan kot farkları merdiven ile düzenlenmiştir. Köy yaşamında önemli bir yer tutan konut açık alanında yemek pişirme, yemek yeme, dinlenme, çamaşır yıkama gibi farklı etkinlikler ve işlevler gerçekleştirilmektedir. Avluda hayvan damı, saman damı, fırın ve tuvalet bulunmaktadır. Bazı avlularda su kuyusu vardır. Kuru tütünlerin ya da üzümlerin depolandığı özelleşmiş yapı birimi mağaza yoktur. Zemin ya da birinci kat oda mekanında tütünler istiflenmiştir. İki katlı geleneksel konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşıldığı örneklerde merdiven açık alanın bir birimidir. Katlar arasında doğrudan bağlantı yoktur. Köy halkı tarafından dıştan merdiven ile ulaşılan (saçaklı) giriş mekanı hayat; merdiven sahanlığının altındaki boşluklu alan hayat altı olarak ifade edilir. Konut arazisi dışında şahıslara ait 30-35 tane ağıl yapısının olduğu bilinmektedir. Günümüzde hayvancılığın azalmasına bağlı olarak bu sayı 5-6 civarındadır. Ağıl yapıları köyün batı yamacında yer alır. Hayvan damında küçükbaş ve büyükbaş hayvanlar (inek, keçi, koyun, at, eşek) barınmıştır. Konut yapısı ya da tuvalete bitişik yer alan hayvan damları taş yığma, ahşap konstrüksiyon beşik çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Ahşap tek kanatlı kapısı ve küçük pencere açıklıkları vardır. Saman damı hayvan yiyeceklerinin depolandığı yapıdır. Hayvan damı ile benzer yapı özelliklerine sahiptir. Fırınlar yıkık durumdadır. Kare formlu tuvaletler tekil olarak ya da hayvan damı ve avlu duvarına bitişiktir. Taş yığma tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Taş örgü su kuyuları kullanılmamaktadır. Ağız kısımları çeşitli malzemeler ile geçici olarak kapatılmıştır.

Geleneksel konut yapıları tek ve iki katlı, dıştan ya da içten merdivenlidir. Konutların kapalı alanına giriş, kendisine ait özel açık alanından sağlanmakla birlikte sokaktan direk girilen örneklerde vardır. Bazı örneklerde hem sokaktan hem avludan iki ayrı giriş vardır. Tek katlı tek odalı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-oda ya da sokak-oda; sofalı olması durumunda, sokak-avlu-sofa-odalar ya da sokak-sofa-odalar şeklindedir. İki katlı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-merdiven-sofa-odalar, sokak-merdiven-sofa-odalar, sokak-avlu-sofa-odalar olmak üzere farklı biçimlerde düzenlenmiştir. Zemin kata giriş sokak-avlu-oda ya da sokak-oda ilişkisi ile sağlanır. Zemin kat yaşama, dükkan ve tarımsal ürünlerin konulduğu buğday ambarı, zeytin damı, küplük ve üzüm deposu olarak kullanılmıştır. Çalışma kapsamında tarımsal ürünlerin saklandığı oda, depo olarak tanımlanır. Zemin katta

hayvan damı kullanımı yoktur. Zemin kat tek ya da iki odalıdır. İki odalı zemin katta her bir oda farklı bir işlevi karşılamaktadır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılabildiği gibi bazı örneklerde her birine farklı bir kapıdan girilmekte olup odalar birbirinden bağımsızdır. Odalara ortak hol mekanından ya da birbiri içinden geçilmektedir. Zemin katta zeytinyağlarının konulduğu yağ küplerine, zeytinlerin toplandıktan sonra yerleştirildiği keletir olarak adlandırılan sepetlere sık rastlanır.

Tek katlı konut yapıları tek, iki ya da dört odalıdır. Tek odalı konutlarda mekan oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamakta; iki ya da dört odalı konutlarda her bir oda farklı bir işlevi barındırmaktadır. İki katlı geleneksel konutlarda yaşam mekanı birinci kata dıştan merdiven ya da içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Dıştan merdivenli konutlarda yaşam mekanına (saçaklı) giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanı sofa ve sofaya açılan odalardan oluşmaktadır. Yaşam mekanı tek ya da iki odalıdır. Odalar oturma, yeme-içme ve yatma gibi birçok işlevi barındırmaktadır. Oda kullanımları iç mekandaki mimari elemanlardan anlaşılabilmektedir. Konutun merkezinde ya da kenarında yer alan sofa, odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı ve/veya yaşam mekanı niteliğindedir. Sofada sık rastlanan mimari elemanlar dolap nişi ve yüklüktür. Bazı konutlarda giriş mekanı, yaşam mekanı olarak kullanılmıştır. Yaşam mekanı odalarda ocak, gusülhane, niş/dolap nişi, raf ve çanaklık bulunmaktadır. Ocak, yaşama mekanının en önemli elemanıdır. Günümüzde bu ocakların kullanılmadığı bazı örneklerde kapatıldığı görülür. Ocağın üst kısmında çoğunlukla tek bir raf vardır. Ocak, hem ısınma hem yemek pişirme amaçlı kullanılmıştır. Gusülhane, odanın kenarında ahşap bir strüktür içinde düzenlenmiştir. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Bir diğer mimari eleman niştir. Genellikle ocağın yanında bulunan raflı ve kapaklı ya da boş olarak düzenlenen nişler mutfak araç-gereçlerin konulduğu elemanlardır. Duvara asılı kapaklı dolap ve gömme dolap şeklinde düzenlenen dolap nişine oda mekanının işlevine göre farklı araç-gereçler yerleştirilmektedir. Oda mekanında araç-gereçleri koymak için ahşap malzemeden üretilen, pencere ve kapıların üst seviyesinde, odaların duvarları boyunca devam eden ya da duvarda parçalı olarak yer alan raflar bulunmaktadır. Mutfak araç ve gereçlerinin konulduğu çanaklık olarak adlandırılan duvara asılı raflı dolap vardır.

5.3.3.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi. Geleneksel konutların açık alan sınırlayıcı elemanı taş yığma avlu duvarları ile avlu duvarları arasındaki açıklığa inşa edilen avlu giriş kapısıdır. Avlu, konut ile sokak arasındaki bağlantı mekanıdır. Geleneksel konutlara çoğunlukla biri avludan diğeri sokaktan olmak üzere iki tane giriş vardır. Yüksek avlu duvarları, konut arazisinin dışarıdan algılanmasını engellemektedir. Bazı örneklerde hayvan damı ve konut yapısı avlunun çeperinde konumlanarak konutun açık alanını tanımlamaktadır. Konutun dış mekan ile ilişkisi sokak-avlu-konut ve sokak-konut şeklindedir.

5.3.3.2.2 Konut Tipolojisi. Gülbahçe köy yerleşiminde yapılan rölöve ve belgeleme çalışmaları sonucunda 7 tip geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları tek ve iki katlıdır.

Tek katlı konut tipleri

Köy yerleşiminde 3 tip tek katlı konut yapısı tespit edilmiştir. Belirlenen konut tiplerinin mekansal değişime uğraması ya da iç mekandaki mimari elemanların kaldırılması vs. gibi nedenler ile plan şeması çıkarılamamıştır.

zemin kat

yaşama, dükkan

- **Tek odalı konut tipi**

Yerleşimde bu konut yapılarına sık rastlanır. Sağlam durumda olan bu yapılar terk edilmiştir. Tek odalı yaşam mekanı oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır.

Şekil 5.244 Konut yapı örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

- **İki odalı orta sofalı konut tipi**

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenmiştir. Konut özgün işlevini sürdürmekte ve sahibi tarafından kullanılmaktadır. Yaşam mekanı iki odalıdır. Konutun merkezinde yer alan sofadan odalara geçilir.

Şekil 5.245 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dört odalı orta sofalı konut tipi**

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenmiştir. Kıyı yerleşiminde avlulu konut, köy yerleşiminin en eski konut yapıları arasındadır. Köy halkı ile yapılan sözlü görüşmelerde konutun, kilise ya da Papazın evi olarak kullanıldığı öğrenilmiştir. Konut yapısına biri avludan diğeri sokaktan olmak üzere iki tane giriş vardır. Sokaktan direk ulaşılan giriş mekanını, sokaktan ayrılan bir eşik ve konut cephe duvarından içeri çekilen giriş kapısı tanımlanır. Giriş mekanı sofaya açılır. Dört odalı yaşam mekanına konutun merkezinde yer alan sofadan ulaşılır. Sokak cephesine bakan iki odadan batı tarafındaki oda dükkan, diğeri oturma odası olarak kullanılmıştır. Dükkanın sokak cephesine bakan duvarında sonradan kapatılan kat yüksekliğinde geniş bir açıklık; doğu duvarında hac işareti yer alır. İç mekanda ocak, raf ve yağ küpleri vardır.

(a) (b)

Şekil 5.246 (a) Konut yapısı, (b) Hac işareti (Kişisel arşiv, 2015)

İki katlı konut tipleri

Kırsal yerleşimde 4 tip iki katlı geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları dıştan taş merdivenli ya da içten ahşap merdivenlidir.

- **Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

depo + yaşama

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenmiştir. Avlu içerisindeki bu yapı, konut kullanımını sürdürmektedir. Yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından girilmektedir. Konutun kenarında yer alan sofadan ulaşılır. Sofa sirkülasyon alanı niteliğindedir. Zemin kat ile doğrudan ilişkisi olmayan yaşam mekanı iki odalıdır. Ortak tek bir kapıdan ulaşılan iki odalı zemin kat depo olarak kullanılmıştır.

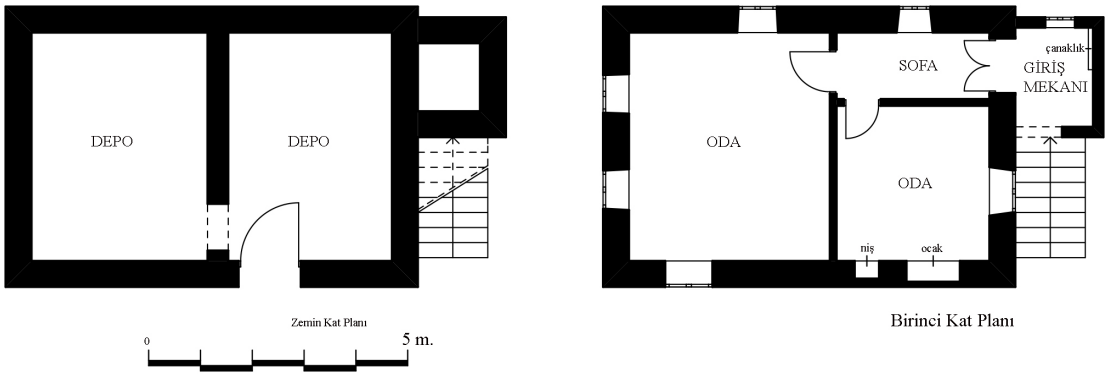

Şekil 5.247 Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.248 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **İçten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

depo-küplük

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenmiştir. Avlu içerisindeki bu yapı terk edilmiştir. Konuta ortak tek bir kapıdan girilmekte; yaşam mekanına içten taş merdiven ile ulaşılmaktadır. Yaşam mekanı tek odalıdır. Konutun kenarında yer alan sofadan odalara geçilir. Tek odalı zemin kat yaşama ya da depo-küplük olarak kullanılmıştır. İç mekanda ocak, nişler ve dolap bulunur.

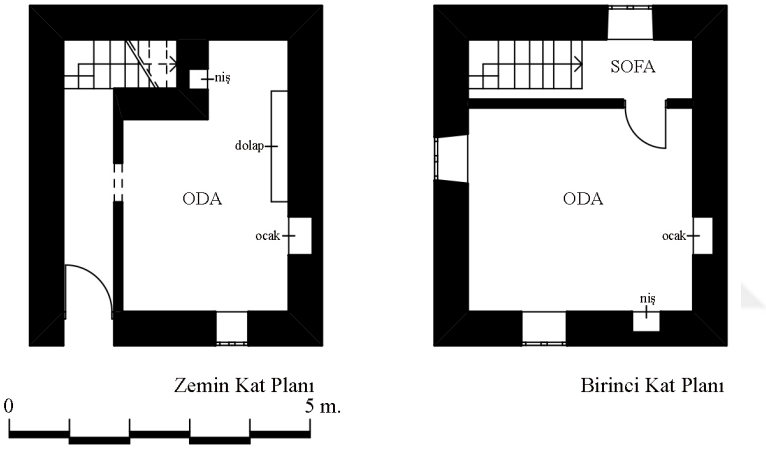

Şekil 5.249 İçten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.250 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **İçten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

depo

mağaza

Yerleşimde bu konut yapılarına sık rastlanır. Mekansal ve yapısal özelliklerini korumuş, sağlam durumda olan bu yapıların bazıları konut kullanımını sürdürmektedir. Köy meydanında ya da 12100. Sokakta köşe parselde konumlanan bu yapı örnekleri 1952 yılında Kazım Usta tarafından yapılmıştır. Bazı konutların sokağa bakan dış duvarında yapı taşının üzerinde 1952 tarihli yazı vardır. Avlu içerisindeki bu konutların yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Yaşam mekanı iki odalıdır. Konutun merkezinde yer alan sofadan odalara geçilir. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılmakta olup odalara ortak hol mekanından geçilmektedir. İki odalı zemin kat yaşama ve depo olarak kullanılmıştır. Günlük yaşamın geçtiği bu oda oturma odasıdır. Ocak, niş/dolap nişi ve çanaklık bulunur.

Şekil 5.251 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, köy meydanında konumlanmıştır. Konut terk edilmiştir. Avluda hayvan damı ve tuvalet vardır. Açık alanın çeperinde yer alan bu yapılar avlunun sınırını belirlemektedir. Depo mekanına sokaktan direk ulaşılan ayrı bir giriş kapısı vardır. Konut içten hem taş hem ahşap merdivenlidir. Depo mekanındaki merdiven dönem ekidir.

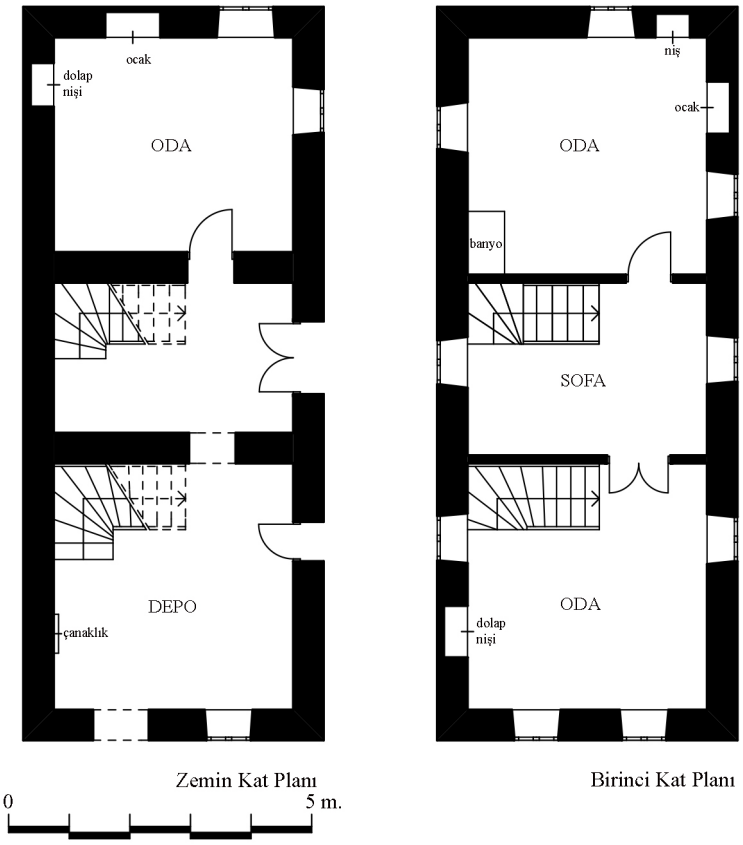

Şekil 5.252 İçten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.253 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c) (d) (e)

Şekil 5.254 (a, b) Dolap nişi, (c) Çanaklık, (d) Ocak, raf ve niş, (e) Gusülhane (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.255 Merdiven ve korkuluk (Kişisel arşiv, 2015)

- **İçten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

depo + yaşama

dükkan

Yerleşimde bu konut yapılarına sık rastlanır. Çoğunlukla mekansal ve yapısal özelliklerini korumuş olan bu konutların bazıları yıkık durumdadır. Yapılar terk edilmiştir. Konut yapısına genellikle biri avludan diğeri sokaktan olmak üzere iki giriş olmakla birlikte bazı konutlarda sadece sokak cephesinde iki ayrı giriş kapısı yer alır. Bu kapılardan biri konut girişi diğeri dükkan ya da depo girişidir. Sokaktan direk ulaşılan konutlarda giriş mekanı, sokaktan eşik ya da birkaç basamaklı taş merdiven ve/veya taş söve, (kaide) sütunlu elemanların kullanımı ile tanımlanır. Avlu içerisindeki bu konutların yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Yaşam mekanı iki odalıdır. Konutun kenarında yer alan sofadan odalara geçilir. Tek odalı zemin kat depo ya da dükkan olarak kullanılmıştır. İç mekanda ocak, niş/dolap nişi, raf ve çanaklık bulunur.

Şekil 5.256 Konut yapı örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

Plan şeması itibariyle belgelenen konut yapı örneği, varlıklı bir ailenin konutudur. Konut yapısına biri avludan diğeri sokaktan olmak üzere iki giriş vardır. Sokaktan direk ulaşılan giriş mekanını, sokaktan birkaç basamaklı taş merdiven ve taş söveli, kaide sütunlu kapı açıklığı tanımlar. Zemin kat dükkan olarak kullanılmıştır. Konut giriş kapısı avlu ile bağlantı sağlayan sofaya açılmaktadır. İç mekanda ocak, dolap nişleri, çekmeceli ve kapaklı dolaplar, raflar ve çanaklık vardır. Sofadan balkona çıkılmaktadır.

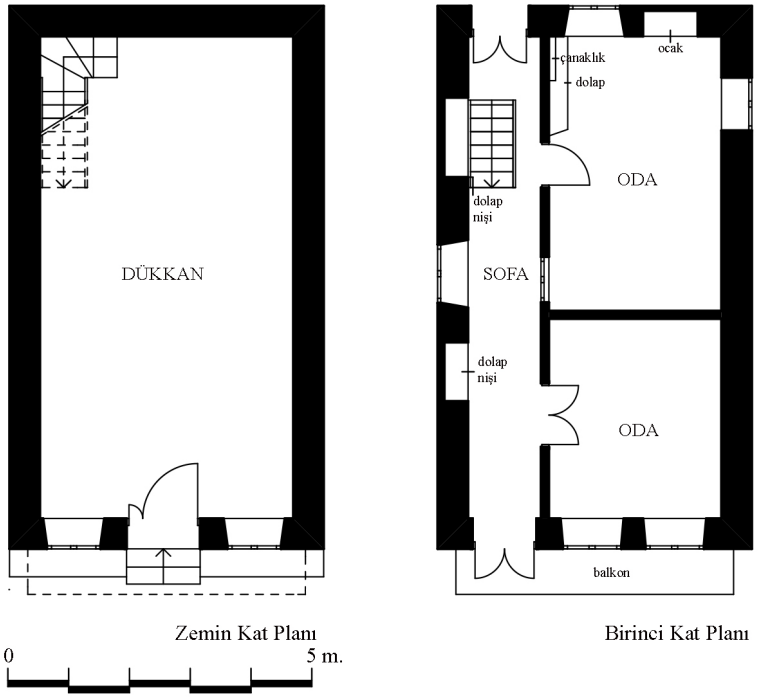

Şekil 5.257 İçten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.258 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c) (d)

Şekil 5.259 (a, b) Dolap nişleri, (c) Çanaklık, raf ve dolaplar, (d) Ocak ve raflar (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.260 Ahşap merdiven ve kapağı (Kişisel arşiv, 2015)

Tablo 5.8 Gülbahçe kırsal yerleşimi konut tipolojisi

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN
HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI

PAFTA NO : 8

GÜLBAHÇE KIRSAL YERLEŞİMİ KONUT TİPOLOJİSİ

İKİ KATLI KONUT TİPLERİ

DIŞTAN MERDİVENLİ
İKİ ODALI YAN SOFALI KONUT

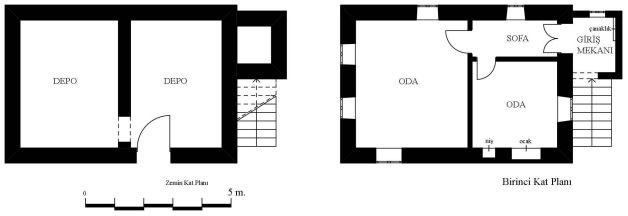

İÇTEN MERDİVENLİ
TEK ODALI YAN SOFALI KONUT

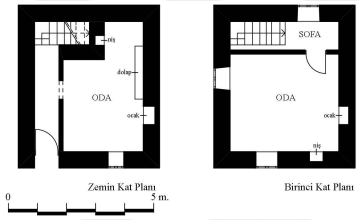

İÇTEN MERDİVENLİ
İKİ ODALI ORTA SOFALI KONUT

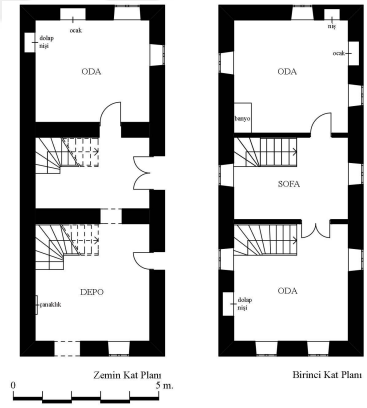

İÇTEN MERDİVENLİ
İKİ ODALI YAN SOFALI KONUT

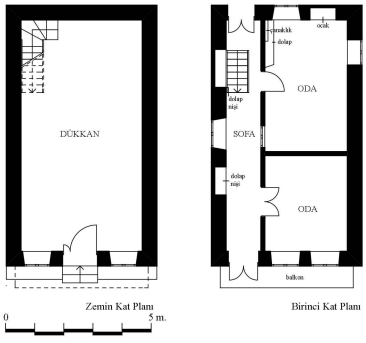

5.3.3.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

- **Duvarlar**

Yapı malzemesi yöreden toplanan koyu gri, kahverengi, beyaz ya da sarımtırak renkli farklı büyüklükteki yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ile yığma sistem inşa edilmiştir. İri yuvarlak hatlı taşların arasına yerleştirilen küçük taşlar hellik taşları olarak ifade edilmektedir. Köşe birleşimlerinde ve kapı-pencere açıklıklarında kesme taş kullanılmıştır. Kesme taş Çeşme Alaçatı'dan getirilmiştir. Bununla birlikte, dış duvarlarda, kapı, pencere ve ocağın üst kısmındaki kemer öğesinde kırmızı renkli bir taş türünün kullanımı yaygındır. Almaşık duvar örgüsü izlenir. Köyde çok sayıda yapı ustasının olduğu bilinmektedir. Bu ustalar sadece kendi köyünde değil, diğer çevre köylerde de yapıların inşasında çalışmıştır. Köydeki bazı yapı ustalarının Sabri usta, Zarif usta, Kasım usta, Mehmet usta olduğu öğrenilmiştir.

Geleneksel konutların dış duvarlarında taş örgü zemin kattan başlayarak çatı saçak seviyesine kadar devam etmektedir. Konutların dış duvar kalınlıkları 50-65 cm arasında değişmektedir. Bazı konutlarda ahşap karkas sistem oluşturulmuştur. Ahşap elemanlar arasındaki boşluklar taş ve çamur harcından oluşan dolgu malzemesi ile doldurulmuştur. Yığma duvarlar çamur harç ile örülmüştür.

Şekil 5.261 Yapı taşı örnekleri ve ara bölücü duvarlar (Kişisel arşiv, 2015)

Dış duvarlar iki şekilde inşa edilmiştir.

-Taş yığma örgüler

-Taş/tuğla karma yığma örgüler

Odalar ve sofa arasındaki ara bölücü duvarlarda ahşap dikmeler duvar boyunca belli aralıklar ile yerleştirilmiştir. Bu ahşap dikmelerin her iki yüzüne saz dizileri ya

da ahşap çıtalar sık aralıklarla çiviler aracılığı ile çakılmıştır. Duvarın arası boş bırakıldığı gibi bazı örneklerde hellik taşı olarak bilinen küçük taşlar dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Daha sonra iç duvarlara saman-toprak-su ya da saman-kireç-su karışımından oluşan sıva uygulanmıştır. Bu organik malzeme katkılı sıva bağdadi sıva olarak tanımlanmaktadır. Bu tip ara bölücü duvarların kalınlıkları 8-10 cm'dir.

Yapıların tamamında yığma malzemeden sonra en önemli duvar elemanı ahşap hatıllardır. Ahşap hatıllar yığma örgü duvarların düşeyde belli aralıklarda aynı seviyede birleştirilmesini, örgülerin terazisinde devam etmesini sağlamaktadır. Ayrıca, yığma örgülerde açılmayı önlemektedir. Ahşap hatıllar yığma duvarın hem iç hem de dış yüzeyinde; kapı ve pencerelerde duvar kesiti boyunca kullanılmıştır. Duvar içerisinde ahşap hatıllar üst üste bindirilerek ya da diyagonal kesilip birbirine eklenerek kullanılmıştır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.262 (a) Ahşap karkas sistem, (b) Diyagonal ahşap hatıl, (c) Üst üste bindirilerek kullanılan ahşap hatıl (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b)

Şekil 5.263 (a) Ahşap çıta kullanımı, (b) Kargılar (saz dizileri) ve harç kullanımı (Kişisel arşiv, 2015)

Ocak ve Bacalar

Yaşam mekanının vazgeçilmez öğesi olan ocaklar, konutun yığma duvarları ile birlikte yapılmıştır. Ocakların ağız kısımları dikdörtgen formlu ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Ocak genişlikleri 65-100 cm, derinlikleri 35-40 cm arasında değişir. Konutun dış duvarları ile aynı malzeme ve yapım sisteminde yapılan bacalar, duvar kalınlığı içerisinde düzenlenmiştir. Konutun dış cephesinden algılanan bu bacalar, cepheye hareket kazandıran bir öğedir. Tuğla yığma bacaların külah kısmında alaturka kiremit kullanılmıştır.

Kapılar

Kapı açıklıkları ahşap lento ya da taş lento ile geçilmiştir. Duvar kesitini dolduran ahşap elemanlar kabaca yontularak ya da doğal halleri ile kullanılmıştır. Kapılar içeri doğru açılır. Yapım sistemi ve malzeme kullanımı açısından; avlu giriş kapıları, dükkan ve depo olarak kullanılan zemin kat giriş kapıları; konut giriş kapıları ve sofadan odalara geçişi sağlayan oda giriş kapıları olarak 4 grupta ele alınmıştır.

- **Avlu giriş kapıları**

Avlu giriş kapıları taş yığma avlu duvarı arasındaki açıklığa inşa edilmiştir. Bu kapılar açık alanın giriş mekanı niteliğindedir. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Kapılar dikdörtgen formlu strüktür içine yerleştirilmiştir. Demir çift kanatlı kapının bir kanadında avlu tarafından açılabilen bir açıklığın bulunduğu ferforje parmaklıklı avlu giriş kapısı nadiren izlenir. Avlu giriş kapısının üstünde kapının iklim koşullarına dayanımını artırmak amacıyla üst örtü yapılmıştır. Üst örtü, açıklık geçme elemanı ahşap lentonun üzerine taş yığma duvar örülerek, bu duvarın üzeri alaturka kiremit kaplanması ile oluşturulmuştur.

- **Dükkan ve depo kapıları**

Zemin kat giriş kapıları avlu ya da direk sokağa açılmaktadır. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Kapı genişlikleri 120-150 cm arasında değişmektedir. Gösterişli bir görünüme sahip zemin kat giriş kapı örnekleri de vardır. Geniş açıklıklı bu kapılar taş lento ve sütun kaide ile oluşturulan dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur. Açıklık geçme elemanı taş lento, kaide

sütunlar üzerine oturmaktadır. Taş sövenin üzerinde kırmızı renkli bir taş türü kullanılarak dilim kemer oluşturulurken; bazılarının üzerinde harf ve şekiller vardır. Dikdörtgen formlu kapı açıklığının üzerinde ferforje parmaklıklı sabit bir bölüm yer alır. Bazı kapı kanatları eşit genişliğe sahip değildir. Sürekli kullanılan bölüm daha geniş tutulmuştur. Tarımsal ürünlerin (üzüm, zeytinyağı, zeytin, tahıl) içeri alınması sırasında diğer kanatta açılabilmektedir.

- **Konut giriş kapıları**

Konut giriş kapıları taş örgü duvarlar içindeki ahşap dikmelere oturmaktadır. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Kapılar dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur. Tek kanatlı kapı genişliği 80-90 cm, çift kanatlı kapı genişliği 100-120 cm arasında değişmektedir. Süslü ve işlemeli kapı örnekleri de vardır. Geniş açıklıklı bu kapılar taş lento ve sütun kaideli dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur (bkz. Şekil 5.264). Genellikle kapı açıklığının üst kısmında ferforje parmaklıklı sabit bir bölüm vardır. Sokaktan direk ulaşılan konutlarda giriş mekanı, sokaktan bir eşik ya da birkaç basamaklı taş merdiven, konut cephe duvarından içeri çekilen giriş kapısı ve/veya taş söveli, (kaide) sütunlu kapı elemanının kullanımı ile tanımlanır.

Şekil 5.264 Zemin kat giriş kapıları (Kişisel arşiv, 2015)

- **Oda giriş kapıları**

Oda giriş kapıları ahşap tek ya da çift kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Tek kanatlı kapı genişliği 65-85 cm, çift kanatlı kapı genişliği 100-120 cm arasında değişmektedir.

Pencereler

Pencere açıklıkları ahşap ya da tek parça taş lento ile geçilmiştir. Pencereye ait üst duvar kesitini doldurmaktadır. Ahşap lentolar kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılmıştır. Ahşap lentoların açıklıktaki yüzleri ahşap çıtalar çakılarak kaplanmıştır. Pencereler 10-15 cm eninde ahşap pervazlar ile çevrili ya da taş sövelidir. Dikdörtgen ya da kare formlu pencereler ahşap çift kanatlı ya da giyotin (sürgülü) olarak yapılmıştır. Giyotin pencereler düşeyde iki bölüm şeklinde düzenlenmiştir. Alt bölüm yukarı doğru kaldırılarak açılır. Üst kısım sabittir. Pencereler ahşap ya da demir kepenklere sahiptir. Pencere kanatları cam bölmelidir. Bazılarında üst kısım vasistaslı olarak düzenlenmiştir. Pencere genişlikleri 60-100 cm arasında değişmektedir. Çoğunlukla pencerenin üst kısmında taş sövenin üzerinde kırmızı renkli bir taş türü kullanılarak kemer oluşturulmuştur. Pencere açıklığının yer aldığı duvar dışarıdan içeriye doğru genişlemektedir. Bu uygulama iç mekanın daha fazla ışık almasını sağlamaktadır. Zemin kat pencere boyutları üst kata oranla daha küçük ve pencere sayısı az ya da penceresiz olup sağır duvarlardan oluşmaktadır.

(a) (b)

Şekil 5.265 (a) Taş söve ve üzerindeki kırmızı renkli taş kullanımı, (b) Pencere ve kepenk (Kişisel arşiv, 2015)

- **Döşemeler**

Döşemeler, zemin kat döşemesi, ara kat döşemesi ve tavan döşemesi olmak üzere 3 gruptur. Tüm döşeme sisteminde ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap elemanlar doğal hali ile ya da basitçe işlenerek kullanılmıştır. Ahşap döşeme yığma duvarları yatay düzlemde birbirine bağlamaktadır. Zemin kat döşemesi toprak, kayalık ya da

yöreye özgü yuvarlak hatlı, iri taşlar ile döşelidir. Tek katlı ya da zemin kat mekanının yaşama olarak kullanıldığı iki katlı konutlarda kaplama tahtası kullanımı izlenir. Ara kat döşemesini duvarlar üzerine oturan, konutun kısa kenarına paralel ve uzun kenarı ortalayacak şekilde ana kiriş/kirişler ve bunlara dik yönde belli aralıklar ile oturan tali kirişler oluşturmaktadır. Köy halkı tarafından ana kiriş düver olarak ifade edilir. Bu tali kirişlerin üzeri kaplama tahtaları ile döşelidir. Bazı döşeme sisteminde ana kiriş ahşap dikme ile desteklenmiştir. Ana kirişlerin çapı 15-25 cm; tali kirişler 10-15 cm arasında değişen daire ya da kare kesitlidir. Kaplama tahtalarının genişlikleri 8,5 cm'den 25 cm kadar çıkabilmektedir. Bazı döşemeler ahşap kirişleme üzeri kaplama tahtası şeklinde düzenlenmiştir. Tavan döşemesi ahşap çıtalı kontrplak ile kaplanırken; saz (kargı) dizilerinin üzeri sıvanarak bağdadi sisteme dönüştüğü tavan döşemesi de vardır.

Çatılar

Toprak damlı konut yapısı yoktur. Çatı örtü sistemi ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatıdır. Geleneksel çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kiremitler mertekler üzerindeki kiremit altı tahtasına ya da saz (kargı) dizilerinin üzerine yerleştirilmiştir. Çatı saçaklarında kayrak taş, alaturka kiremit ve dolu tuğla kullanılmıştır. Hayvan damı çatı örtüsünde makas sistemi oluşturulmuştur.

Şekil 5.266 Çatı sistemi (Kişisel arşiv, 2015)

Merdivenler

Köy yerleşiminde rastlanan merdivenler aşağıda belirtilmektedir.

- Konutun dışında taş merdiven

- Konutun içinde ahşap merdiven

- Konutun içinde taş merdiven

- Konutun içinde hem taş hem ahşap merdiven

Dıştan merdiven avlu ile konutun yaşam mekanı arasındaki bağlantıyı sağlarken; içten merdiven zemin katı, üst kat sofasına bağlar. Dıştan merdivenli konutlarda basamak genişliği 25-30 cm, uzunluğu 120-135 cm; içten merdivenli konutlarda basamak genişliği 20-30 cm, uzunluğu 70-95 cm arasında değişmektedir.

Açık çıkma (Balkon): Geleneksel konut yapısında açık çıkma (balkon) vardır. Balkon, birinci katta yapı duvarı genişliğinde yer almakta açık çıkmaya yan sofa mekanından geçilmektedir. Dövme demir payandaların taşıdığı balkon, özenli ve işlemeli ferforje korkuluklara sahiptir.

5.3.3.2.4 Bozulmalar. Kıyı köy yerleşimi olması ve İzmir Yüksek Teknolojisi Enstitüsü'nün (İYTE) kurulması ile geleneksel dokuda hızlı dönüşümler meydana gelmiştir. Büyük bir kısmı yıkılan geleneksel konutların yerine yeni betonarme yapılar inşa edilmiştir. İki-üç katlı betonarme sistem üretilen yapılar geleneksel doku ile yabancılaşmakta; kat yükseklikleri ve büyük hacimleri ile uyumsuzdur. Terk edilen konutlarda bakımsızlık sebebiyle eskime-yıpranma hatta yok oluşlar olduğu izlenmiştir. Taş merdivenler, dış koşullara maruz kalmalarından dolayı değişime uğramıştır. Yapı elemanları (kapı, pencere, döşeme, çatı ve konsol) yıkık durumda ve iç mekandaki mimari elemanlar mevcut değildir. Deprem nedeniyle hasarlı durumda olan yapıların büyük bir çoğunluğu yıkılmıştır. Konutlarda döşeme duvarlardan ayrılırken, bazılarında küçük ölçekte yapısal çatlaklar oluşmuştur.

5.3.4 Demircili

5.3.4.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri

Demircili Köyü, az sayıda anıtsal ve kamusal yapının ve bir adet geleneksel konut yapısının olduğu küçük bir yerleşimdir.

5.3.4.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi.

Kıyıdan yaklaşık 2-3 km içeride kurulan köy, Demircili Caddesi'nin üst kotunda (batıda) hafif engebeli arazide kurulmuş; alt kotta (doğuda) yeni yapılaşmalar mevcuttur. Yapılar Demircili Caddesi'nin iki tarafına dağınık bir şekilde yayılım göstermektedir. Siteler nedeniyle parçalı bir yerleşim dokusu izlenir. Orman alanları ile çevrili yerleşimin güneyini köy halkı tarafından Aşağı Demircili olarak adlandırılan kıyı bölgesi oluşturmaktadır.

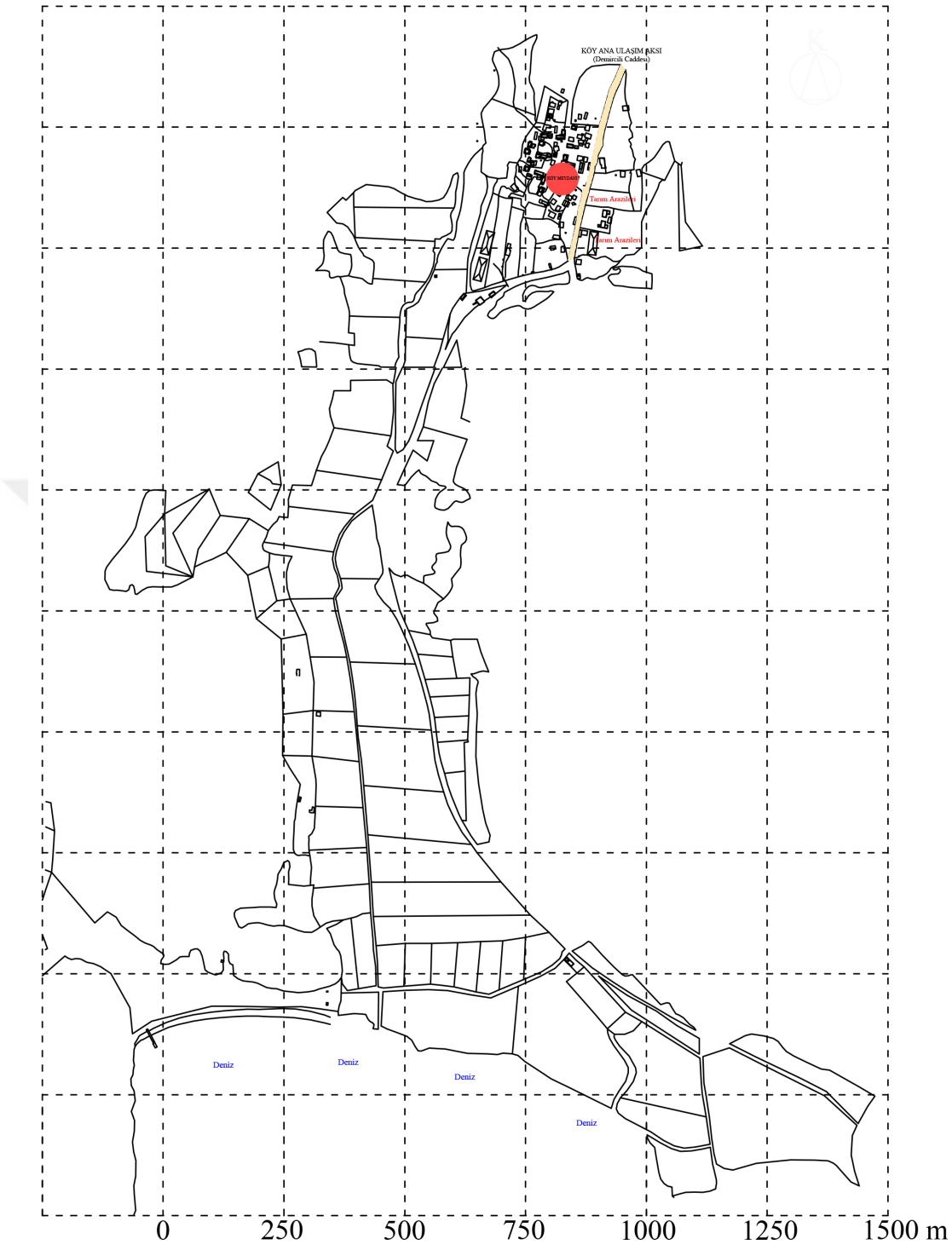

Şekil 5.267 Demircili Köyü vaziyet planı (Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen Demircili Köyü'ne ait vaziyet planı kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

5.3.4.1.2 Sokak Dokusu. Köy yerleşimi boyunca devam eden kuzey-güney doğrultulu Demircili Caddesi ana sokaktır. Bu yol güneyde kıyı yolu olarak devam eder. Bu caddeye paralel köy içi sokağı vardır. Diğer sokaklar bu iki sokağa açılmaktadır. Sokaklar hafif eğimli ve araç geçişine uygun genişliktedir. Günümüzde sokaklar parke taş döşeli ya da asfalttır.

5.3.4.1.3 Ortak Alanlar. Köy yerleşiminde, köy meydanı, köy kahvehanesi, muhtarlık binası, ticari yapılar (2 tane bakkal dükkanı), su deposu, park, durak yeri, dere ve gölet; kıyı bölgesinde balık tesisi, çiftlik (tavuk ve balık), balıkçı barınağı ve Demircili limanı bulunmaktadır. Ticari yapılar ve park, Demircili Caddesi üzerinde yer almaktadır. Köyün batısında vadinin suyunu toplayan Demircili deresi ve Devlet Su İşleri (DSİ) tarafından hayvanların su ihtiyacını karşılamak için yapılan gölet vardır.

Köy meydanı: Köy içi sokağının güney yönünde konumlanan köy meydanını, eski Cami, köy kahvehanesi, muhtarlık binası ve durak yeri çevrelemektedir. Atatürk büstü ve Türk Bayrağı'nın asılı direğin olduğu alan kına gecesi ve düğünlerin yapıldığı, şenlik ve festivallerin gerçekleştiği alandır.

Köy kahvehanesi: Köy meydanında konumlanan kış aylarında hizmet veren yapı tek mekandan oluşmaktadır. Tek katlı, tuğla yığma, kırma çatılı ve dikdörtgen planlıdır.

5.3.4.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar. Köy yerleşiminde, eski cami, çeşme yapısı, köy odası ve Atatürk büstü bulunmaktadır. Su kuyuları kapatılmıştır. Kıyı yolu üzerindeki eski ilkokul binası ve öğretmen evi yıkılmış olup çeşme yapısı kullanılmamaktadır.

Eski Cami: Köy meydanında konumlanan eski cami, 1980'li yıllarda inşa edilmiştir. Tek katlı (yüksek tavanlı), dolu tuğla yığma ve kırma çatılıdır. Tek minareli eski camide bayanların namaz kılması için zermafil olarak adlandırılan ahşap malzemeden üretilen asma kat vardır. Deprem nedeniyle yıkılan minare yeniden yapılmıştır.

Köy odası: Köy meydanında konumlanan yapı, muhtarlık binası olarak kullanılmaktadır. Tek katlı, tuğla yığma, beşik çatılı ve dikdörtgen planlı yapı, üç odalıdır. Köy içi sokağındaki diğer eski köy odası, özgünlüğünü kaybetmiş; konut olarak kullanılmaktadır.

5.3.4.2 Geleneksel Konutun Mimari Özellikleri

Köy yerleşiminde bir tane geleneksel konut yapısı vardır. Taş yığma yapılar yıkılmıştır. Betonarme sistem üretilen yapılar çoğunluktadır. Son yıllarda taş yığma ya da betonarme yeni yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. Geleneksel konut yapıları açık ve kapalı alanlardan oluşmaktadır. Konut arazisi içinde kapalı alan dışında kalan açık alanları geniş avlu tanımlamaktadır. Konut açık alanında eğimli arazi yapısı sebebiyle oluşan kot farkları merdiven ile düzenlenmiştir.

Köy yaşamında önemli bir yer tutan konut açık alanında yemek yeme, dinlenme, tarım araçlarının park edilmesi gibi farklı etkinlikler ve işlevler gerçekleştirilmektedir. Avluda hayvan damı, saman damı, depo-küplük, fırın, tuvalet ve harım bulunmaktadır. Hayvan damı taş yığma, ahşap konstrüksiyon beşik ya da tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Ahşap tek ya da çift kanatlı bir kapısı ve küçük pencere açıklıkları vardır. Zemin katta hayvan damı kullanımı yoktur. Hayvan damı avluda ayrı bir yapı olarak yer almaktadır. Saman damı hayvan yiyeceklerinin depolandığı yapıdır. Hayvan damı ile benzer yapı özelliklerine sahiptir. Depo-küplük, fırın ve tuvalet yıkılmıştır.

5.3.4.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi. Geleneksel konutların açık alan sınırlayıcı elemanı yüksek taş yığma avlu duvarları ile avlu duvarları arasındaki açıklığa inşa edilen avlu giriş kapısıdır. Avlu, konut ile sokak arasındaki bağlantı mekanıdır. Bazı örneklerde konut yapısı avlunun çeperinde konumlanarak konutun açık alanını tanımlamaktadır. Konutun dış mekan ile ilişkisi sokak-avlu-konut şeklindedir.

5.3.4.2.2 Konut Tipolojisi. Demircili köy yerleşiminde yapılan rölöve ve belgeleme çalışmaları sonucunda 1 tip geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapısı iki katlıdır.

- **İçten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

Yerleşimdeki günümüze ulaşan tek geleneksel konut yapısıdır. Yapı terk edilmiştir. Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, köy içi sokağında geniş bir avlu içerisinde konumlanır. Köy halkı ile yapılan sözlü görüşmelerden bu konut tipolojisinin yerleşimde yaygın olarak izlendiği, konutun 1950 yılında Karadenizli Kibar Usta adında biri tarafından inşa edildiği öğrenilmiştir. Avluda hayvan damı ve depo-küplük (buğday ambarı) vardır. Konutun kapalı alanına giriş, sokak-avlu-merdiven-sofa-oda; zemin katına giriş, sokak-avlu-oda ilişkisi ile sağlanır. Konutun yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Yaşam mekanı tek odalıdır. Konutun kenarında yer alan sofadan odaya geçilir. Sofa sirkülasyon alanı niteliğindedir. Zemin ve birinci kat yaşam mekanı olarak kullanılmıştır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan giriş sağlanmaktadır. İç mekanda ocak, nişler ve raf bulunur.

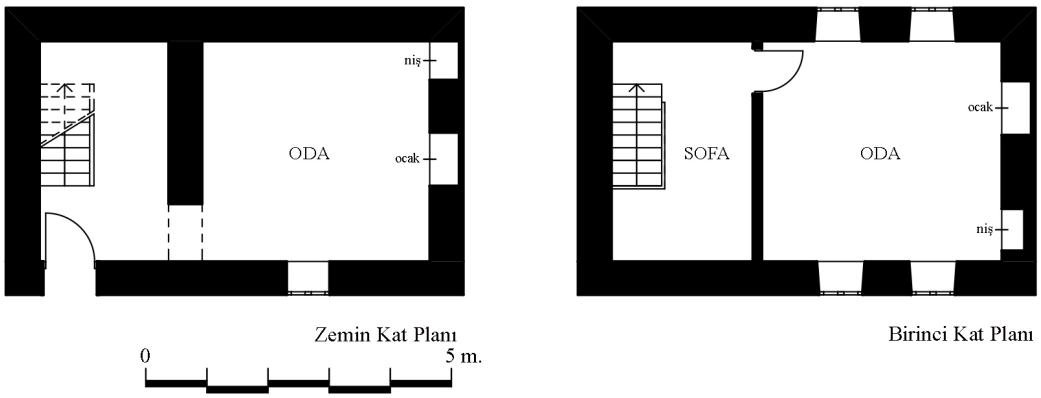

Şekil 5.268 İçten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi plan şeması

Tablo 5.9 Demircili kırsal yerleşimi konut tipolojisi

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI	TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI	PAFTA NO : 9
DEMİRCİLİ KIRSAL YERLEŞİMİ KONUT TİPOLOJİSİ		
İKİ KATLI KONUT TİPLERİ		
İÇTEN MERDİVENLİ TEK ODALI YAN SOFALI KONUT		

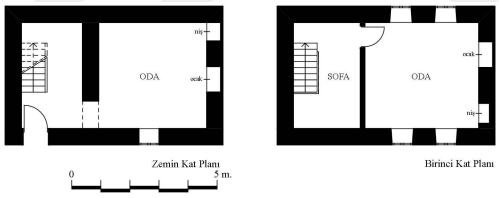

5.3.4.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı. Köy yerleşiminde yapım sistemi ve malzeme kullanımı plan şeması çıkarılan geleneksel konut yapısı ve köy halkının verdikleri bilgiler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

- **Duvarlar**

Yapı malzemesi tamamen yöreden toplanan koyu gri, kahverengi, beyaz ya da sarımtırak renkli farklı büyüklükteki yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ile yığma sistem inşa edilmiştir.

Geleneksel konutların dış duvarlarında taş örgü zemin kattan başlayarak çatı saçak seviyesine kadar devam etmektedir. Dış duvar kalınlıkları 50-65 cm arasında değişmektedir. Yığma duvarlar çamur harç ile örülmüştür. Harç malzemesi olarak deniz kumu kullanılmıştır.

Odalar ve sofa arasındaki ara bölücü duvar tuğla yığma olarak yapılmıştır. Taş yığma zemin kat duvarının üzerinde tuğla yığma iç duvar devam etmektedir. Bu tip uygulamalarda duvar kalınlığı 12-15 cm'dir. İç duvarlara saman-toprak-su karışımından oluşan sıva uygulanmıştır. Bu organik malzeme katkılı sıva bağdadi sıva olarak tanımlanmaktadır.

Yapıların tamamında yığma malzemeden sonra en önemli duvar elemanı ahşap hatıllardır. Ahşap hatıllar yığma örgü duvarların düşeyde belli aralıklarda aynı seviyede birleştirilmesini, örgülerin terazisinde devam etmesini sağlamaktadır. Ayrıca, yığma örgülerde açılmayı önlemektedir. Ahşap hatıllar yığma duvarın hem iç hem de dış yüzeyinde; kapı ve pencerelerde duvar kesiti boyunca kullanılmıştır.

Ocak ve Bacalar

Yaşam mekanının en önemli öğesi ocak, konutun yığma duvarları ile birlikte yapılmıştır. Ağız kısımları yarım daireye yakın basık kemerlidir. Ocak genişlikleri 85-90 cm, derinlikleri 45-50 cm arasında değişmektedir. Konutun dış cephesinden algılanan ve cepheye hareket kazandıran baca, dış duvarlar ile aynı malzeme ve yapım sisteminde yapılmış, duvar kalınlığı içinde düzenlenmiştir. Tuğla yığma bacaların külah kısmında marsilya kiremit kullanılmıştır.

Kapılar

Kapı açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Duvar kesitini dolduran ahşap elemanlar kabaca yontularak ya da doğal halleri ile kullanılmıştır. Kapılar içeri doğru açılır. Avluya açılan zemin kat giriş kapısı aynı zamanda konut giriş kapısıdır. Konut giriş kapısı taş örgü duvarlar içindeki ahşap dikmelere oturmaktadır. Kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Ahşap tek kanatlıdır. Konut giriş kapı genişliği 85 cm, oda giriş kapı genişliği 75-80 cm'dir.

Pencereler

Pencere açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Pencereye ait üst duvar kesitini doldurmaktadır. Ahşap lentolar kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılmıştır. Ahşap lentoların açıklıktaki yüzleri ahşap çıtalar çakılarak kaplanmıştır. Pencereler 10-15 cm eninde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Dikdörtgen formlu pencereler demir çift kanatlıdır. Pencere kanatları cam bölmelidir. Bazılarında üst kısım vasistaslı olarak düzenlenmiştir. Pencere genişlikleri 70-80 cm arasında değişmektedir. Pencere açıklığının yer aldığı duvar dışarıdan içeriye doğru genişlemektedir. Bu uygulama iç mekanın daha fazla ışık almasını sağlamaktadır.

- **Döşemeler**

Döşemeler, zemin kat döşemesi, ara kat döşemesi ve tavan döşemesi olmak üzere 3 gruptur. Tüm döşeme sisteminde ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap elemanlar doğal hali ile ya da basitçe işlenerek kullanılmıştır. Ahşap döşeme yığma duvarları yatay düzlemde birbirine bağlamaktadır. Zemin kat taş kaplamadır. Ara kat döşemesini duvarlar üzerine oturan, konutun kısa kenarına paralel ve uzun kenarı ortalayacak şekilde ana kiriş/kirişler ve bunlara dik yönde belli aralıklar ile oturan tali kirişler oluşturmaktadır. Bu tali kirişlerin üzeri kaplama tahtaları ile döşelidir. Tavan döşemesi ahşap çıtalı kontrplak ile kaplanmıştır.

Çatılar

Toprak damlı konut yapısı yoktur. Çatı örtü sistemi ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatıdır. Geleneksel çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kiremitler mertekler üzerindeki kiremit altı tahtasının üzerine yerleştirilmiştir. Çatı saçaklarında kayrak taş ve alaturka kiremit kullanılmıştır.

Merdivenler

Köy yerleşiminde geleneksel konut yapısı içten ahşap merdivenlidir. İçten merdiven zemin katı, üst kat sofasına bağlar. Ahşap korkuluğu vardır. İçten merdivenli konutun basamak genişliği 20-25 cm, uzunluğu 80-85 cm'dir.

5.3.4.2.4 Bozulmalar. Terk edilen konutlarda zamana bağlı eskime-yıpranma hatta yok oluşlar izlenir. Deprem nedeniyle hasarlı durumda olan yapıların büyük bir çoğunluğu yıkılarak, yeniden inşa edilmiştir. Konutlarda döşeme duvarlardan ayrılırken, bazılarında küçük ölçekte yapısal çatlaklar oluşmuştur. İçten merdivenli konutun giriş cephesine dıştan merdiven eklenerek, sofa mekanına kapı açıklığı yapılmıştır. Mekan organizasyonu ile özgün yapı ölçek ve oranı değişikliğe uğramıştır.

5.4 Ova Kırsal Yerleşimi

5.4.1 Kadıovacık

5.4.1.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri

Kadıovacık Köyü, kırsal doku özelliğini korumuş olup farklı anıtsal ve kamusal yapısı, özgünlüğünü sürdüren çok sayıda geleneksel konutları ile farklılaşmaktadır.

5.4.1.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi. Sürekli yörük köyü olma özelliğine sahip yerleşim, engebeli bir arazide ovaya hakim hafif yamaçta plato üzerine kurulmuştur. Organik kırsal yerleşim doku özelliğine sahip, küçük ve toplu bir yerleşimdir. Yerleşimi etkileyen eğimli arazi yapısıdır. Topografya ile uyumlu biçimlenen yapılar sıkışık ya da bitişik düzendedir. Köy yerleşimi, kamusal mekanlar, konut yapı alanları, üretim yapıları ve tarım arazileri olmak üzere dört kısımdan oluşmaktadır. Köy meydanının batısını üretim yapıları ve su kuyuları; doğu ve güneyini konut alanları, kuzeyini tarım arazileri oluşturmaktadır.

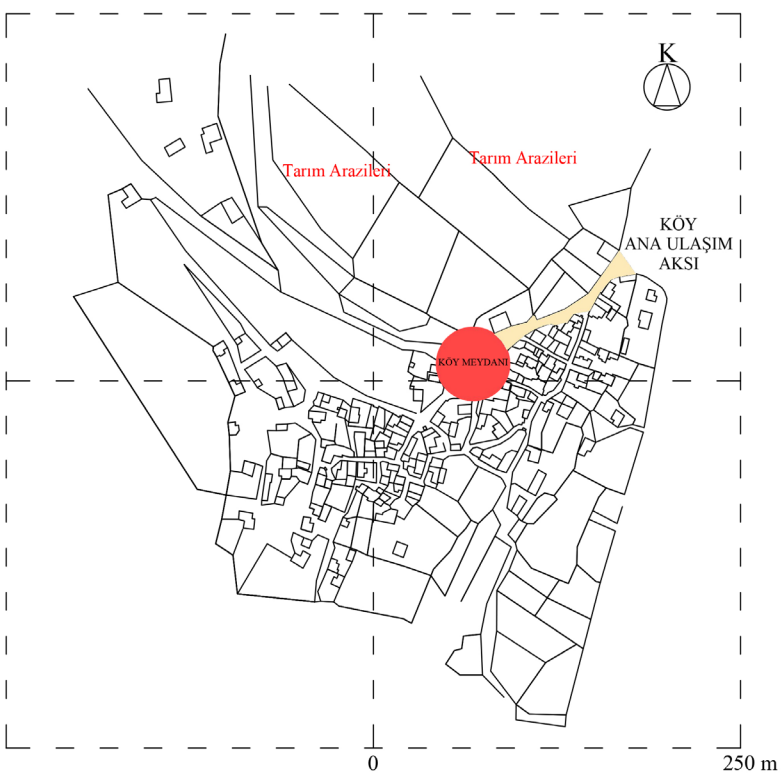

Şekil 5.269 Kadıovacık Köyü vaziyet planı (Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen Kadıovacık Köyü'ne ait vaziyet planı kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

5.4.1.1.2 Sokak Dokusu. Yerleşime, köyü merkeze bağlayan Okul yolu olarak adlandırılan Kemal Tuğrul Caddesi'nden ulaşılmaktadır. Vatan ve Eski Çınar Sokak köy meydanına açılan eğimli sokaklardır. Köy yerleşiminde çıkmaz sokaklara rastlanır. Sokak dokusu organik kurgulu, dar, kıvrımlı ve eğimlidir. Sokakların yerleşimi düzensizdir. Sokakların genişliği araç geçişine uygun değildir. Bu sokaklar yaya yolu olarak kullanılır. Özgün sokak döşemesi kayrak taşlar ile döşelidir. Günümüzde sokaklar parke taş döşeli ya da topraktır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.270 (a) Köy giriş sokağı, (b, c) Sokak dokusu (Kişisel arşiv, 2014)

5.4.1.1.3 Ortak Alanlar. Köy yerleşiminde, köy meydanı, (eski) köy kahvehanesi, muhtarlık binası, ticari yapı (bakkal dükkanı), 2 adet su deposu (eski ve yeni), park, eğitim yapısı (kurs binası) ve göletler bulunmaktadır. Köyde durak yeri yoktur.

Köy meydanı: Köy halkının toplumsal yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği, ortak kullanıma ait olan köy meydanını, eski cami, köy kahvehanesi, eski köy kahvehaneleri, muhtarlık binası, ticari yapı, Atatürk büstü ve büyük bir çam ağacı çevrelemektedir. Sokakların kesişim noktasında yer alan köy meydanı, kına gecesi ve düğünlerin yapıldığı alandır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.271 (a) Köy meydanı, (b) Atatürk büstü, (c) Oturma-dinlenme alanları (Kişisel arşiv, 2014)

Köy Kahvehanesi: Köy meydanında konumlanan Ildırı yolundan yüksek taş yığma duvarlar ile ayrılan ağaçlar arasındaki yapı tek mekandan oluşmaktadır. Tek katlı taş yığma ve kırma çatılıdır. Giriş mekanının önünde ahşap elemanlar ve saz (kargı) dizileri kullanılarak oluşturulan üst örtülü açık alan ile gölgeli oturma alanı sağlanmıştır.

Şekil 5.272 Köy kahvehanesi (Kişisel arşiv, 2014)

Göletler: Köy yerleşiminin çevresinde ve dağlarda, tarımsal amaçlı sulama ve hayvancılık için kullanılan küçük ölçekli çok sayıda gölet vardır. Köy halkı tarafından göletler farklı adlar ile anılmaktadır. Bu göletlerden bazıları Poyraz gölü, Küçükgöl, Manastır, Çukurcak, Erecek, Arabın gölü, Kıranseke, Gökçegöl, Tepegöl, Sülüklü göl, Küçük oynatan gölü, köy altı göleti ve mağara göleti şeklindedir.

5.4.1.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar. Köy yerleşiminde, eski köy kahvehaneleri, eski cami, 3 adet çeşme yapısı, su kuyuları, eski su deposu, sokak fırını, 3 adet yağhane yapısı, yel (un) değirmeni, eski ilkokul binaları, öğretmen evi ve Atatürk Büstü bulunmaktadır. Köy odası yıkılmıştır.

Eski Köy Kahvehaneleri: Köy yerleşiminde 3 adet eski köy kahvehanesi bulunmaktadır. Köy meydanında konumlanan yapılar tek mekandan oluşmaktadır. Tek katlı, taş yığma ve beşik ya da kırma çatılıdır. Simetrik cephelidir. İç mekanda ocak, niş/dolap nişi ve raf vardır. Köşe parselde yer alan terk edilen yapı ilk köy kahvehanesi olarak bilinmektedir. Köy meydanına bakan giriş cephesinde kapının iki yanında kapatılan pencere açıklığı vardır. Eski Çınar Sokak üzerinde konumlanan diğer yapı, 2014 yılında sahibi tarafından depo olarak kullanılmakta iken 2015 yılında betonarme kat çıkılarak konuta dönüştürülmüş; özgünlüğünü kaybetmiştir. Yapıya giriş, köy meydanına bakan, saçaklı giriş cephe duvarının ortasındaki ahşap çift kanatlı bir kapıdan yapılmakta; dikdörtgen formlu pencereler ahşap çift

kanatlıdır. Pencere kanatları cam bölmeli olup üst kısmı vasistaslı olarak düzenlenmiştir.

Şekil 5.273 Eski köy kahvehaneleri (Kişisel arşiv, 2014)

Eski Cami: Günümüzde kullanımda olan eski cami köy meydanının üst kotunda köy kahvehanesinin yanında konumlanmıştır. Yapım tarihi bilinmemektedir. Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan avlu içerisindeki yapı, tek katlı (yüksek tavanlı), taş yığma ve kırma çatılıdır. Tek minareli eski camide bayanların namaz kılması için zermafil olarak adlandırılan ahşap malzemeden üretilen asma kat vardır. Asma kata dıştan merdiven ile ayrı bir kapıdan girilmektedir.

Çeşme Yapıları: Köy yerleşiminde üç adet çeşme vardır. Özgün kullanımda iki adet çeşme yapısı olup biri Urla Rotary Kulubü tarafından yaptırıldığı öğrenilmiştir. Kullanılmayan çeşmeler genellikle avlu duvarı arasındaki boşluğa ya avlu duvarına bitişiktir. Dikdörtgen formlu ya da sivri kemerlidir.

Su Kuyuları: Köy yerleşim alanı içinde ve çevresinde farklı yerlerde ve tarım arazilerinde su kuyuları bulunmaktadır. İlk yağhane yapısının batısında eğim nedeniyle kademeli olarak konumlanan çok sayıda su kuyusu ile Çınar Sokak üzerinde konumlanan eski köy kahvehanesinin köşesinde su kuyusu vardır. Ayrıca, bu kuyular buzdolabı işlevi için kullanılmıştır. Kuyuların içerisine sepetler ile yiyecek-içecek ürünleri sarkıtılarak saklanmıştır. Su kuyuları gelenekler açısından da önem taşımaktadır. Köy halkı kına gecesi ya da sünnet düğünü olduğu zaman bu su kuyularına gelmektedir. Günümüzde kullanılmayan su kuyularının ağız kısımları demir kapak ya da tahta kasa ile kapatılmıştır. Taş örgü su kuyularının tabanları ağız kısımlarına oranla daha geniş, kesik koni biçimindedir. Yeraltı suları çok derinde olduğu için kış aylarında yağmur suyu ile dolmaktadır.

Şekil 5.274 Su kuyuları (Kişisel arşiv, 2014)

Sokak Fırını: Plan şeması itibariyle belgelenen dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut yapısının avlu duvarına bitişik sokak fırını vardır. Fırın köy halkı tarafından haftalık ekmek yapmak için kullanılmaktadır. Taş yığma örgü fırının ağız kısmı yarım daireye yakın basık kemerli olup ağız kısmının yanında iki tane küçük niş vardır.

Şekil 5.275 Sokak fırını (Kişisel arşiv, 2014)

Yağhane Yapıları: Köy yerleşiminde 3 adet yağhane yapısı bulunmaktadır. Yağhanelerden 2'si geleneksel yapım sistemi taş yığma diğeri ise betonarme olarak inşa edilmiştir. Sanayileşme ile seri üretime geçilmesi ile iki tane yağhane terk edilmiştir. Geleneksel üretim yapıları ve teknolojisi hakkında fikir veren yağhane yapıları belge niteliği özelliği taşıması açısından değerlidir. Yerleşimin kuzeybatısında yer alan yağhane yapıları yapım tarihi sırasına göre anlatılmaktadır.

Şekil 5.276 Yağhane yapıları (Kişisel arşiv, 2014)

İlk yağhane yapısı Ildırı yolunun alt kotunda konumlanmıştır. Yapım tarihinin 100 yıldan fazla olduğu söz edilmektedir. Yapımı, 1900'li yılların başına tarihlenmektedir. Tek katlı, taş yığma, kırma çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Kapı ve pencerede açıklıklar ahşap lentolar ile geçilmiştir. Taş sövelidir. Çatı örtü sisteminde ahşap yapı elemanları ile makas sistem oluşturulmuş; çatı örtüsü çatı makaslarına taşıtılmıştır. Duvarlar üzerine oturan makas sistemini oluşturan kirişler, dikme, çaprazlamalar gibi ahşap yapı elemanları aracılığıyla merteklerin taşıtılması sağlanmıştır. Bu yöntem ile yapının mekânsal ihtiyacı olan büyük açıklıklar geçilmiştir.

Yapı zemin ve ara kat (asma kat) oluşmaktadır. Ana giriş doğu cephe duvarının ortasında yer alan kapı açıklığından yapılmaktadır. Güney cephe duvarında dıştan taş merdiven ile asma kata ulaşılmaktadır. Bu bağlamda, zeytinlerin asma kata alındığı büyük bir pencere açıklığının olduğunu söylemek mümkündür.

Yapı işlev olarak iki mekandan oluşmaktadır. Mekanlar birbirinden keskin sınırlar (ara bölücü duvar gibi) ile ayrılmamaktadır. Birinci mekan zemin ve asma kattan oluşmakta olup zeytinin hamur haline getirildiği kısımdır. Dört taşlı zeytin ezme değirmeni hayvan gücü (at) ile döndürülmüştür. Bu mekan yıkık durumdadır. İkinci mekan hamur haline getirilen zeytinlerin kıl çoraplara yerleştirilerek bocurgat ile sıkıldığı alandır. Yağhanenin güney duvarına bitişik depo vardır. Sağır duvarlardan oluşan depo mekanında zeytinyağları saklanmıştır. Deponun çatısı tek yöne eğimli, alaturka kiremit örtülüdür. İç mekanda yağhanenin su ihtiyacını karşılamak için su kuyusu, suyun ısıtıldığı ocak kazanı ve yağ küpleri vardır. İkinci mekandan depo mekanına geçişi sağlayan kapı açıklığı bulunmaktadır.

Şekil 5.277 Yağhane yapısı (Kişisel arşiv, 2014)

(a) (b) (c)

Şekil 5.278 (a) Depo mekanı, (b) Çatı örtü sistemi, (c) Zeytin ezme değirmeni (Kişisel arşiv, 2014)

Ildırı yolunun üst kotunda yamaçta konumlanan yapı, köyün ikinci yağhane yapısıdır. Özgünlüğünü korumuş ve sağlam durumdadır. Köy halkı ile yapılan sözlü görüşmelerden yağhanenin yapım tarihi ve üretim hakkında bilgi edinilmiştir. Yapı, 1967 yılında inşa edilmiştir. 1979 yılına kadar zeytin ezme değirmeni hayvan gücü (at) ile döndürülürken, 1980 yılında sulu sisteme geçilmiştir. 1990 yılında tamamen kapatılmıştır.

Tek katlı, taş yığma ve kırma çatılı yapı zemin ve ara kat (asma kat) oluşmaktadır. Ana giriş doğu cephe duvarının ortasında yer alan kapı açıklığından yapılmaktadır. Çatı örtü sistemi ilk yağhane yapısı ile benzer özelliklere sahiptir.

Yapı işlev olarak iki mekandan oluşmaktadır. Mekanlar birbirinden keskin sınırlar (ara bölücü duvar gibi) ile ayrılmamaktadır. Birinci mekan zeytinin hamur haline getirildiği kısımdır. İki taşlı zeytin ezme değirmeni ve motorlu makineler vardır. Yağhanenin üst kotunda güney duvarına bitişik depo yer alır. Ortak yapı duvarı arasında yer alan açıklıktan zeytin ezme değirmenine zeytinler gönderilmekte ve iki yapı arasında içten taş merdivenler ile geçiş sağlanmaktadır. Hamur haline getirilen zeytinler, zeytin ezme değirmeninde bulunan kapaklı bölümden zeytin hamurunun toplandığı kazana aktarılmaktadır. İkinci mekan, hamur haline getirilen zeytinlerin kıl çoraplara yerleştirilerek pres makinesinde sıkıldığı alandır. Pres makinesi yüksek bir platform üzerine oturtulmuştur. Pres makinesinin alt kısmında yer alan açıklıktan havuza (polüme) zeytinyağı dökülmektedir. Zeytinyağı karışımı soğuduktan sonra zeytinyağı üste çıkmakta, karasuyu altta kalmaktadır. Borular aracılığı ile iki havuzdan birine zeytinyağı diğerine karasu aktarılmaktadır. Böylece, zeytinyağı karasuyundan ayrıştırılmaktadır. Karasu yağhane yapısında yer alan kanalizasyon sistemi ile tahliye edilmektedir. İç mekanda suyun ısıtılması için kullanılan büyük bir

kazan, güğüm ve kıl çoraplar vardır. Giriş kapısının köşe duvarında yer alan kazanın deposundan borular aracılığıyla aktarılan sıcak su zeytinlerin sıkım işleminde kullanılmıştır. Batı duvarına bitişik diğer yapıya zeytinlerin posası (prinalar) boşaltılmıştır.

Şekil 5.279 Yağhane yapısı (Kişisel arşiv, 2014)

Şekil 5.280 İç mekandaki iki taşlı zeytin ezme değirmeni ve pres makinesi (Kişisel arşiv, 2014)

Ildırı yolunun alt kotunda konumlanan ilk yağhanenin kuzey yönünde yer alan son yağhane yapısı, köyün zeytinyağı ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılmış, halen kullanılmaktadır. Yerleşime yakın diğer köylerde zeytinlerini bu yağhanede sıktırmaktadır. Geleneksel üretim biçimi taş sıkma yöntemi modernize edilmiş; kontinü sistem üretim yapılmaktadır.

Yel (Un) Değirmeni: Kemal Tuğrul Caddesi'nde yer alan yel değirmeni, yapım aşamasında inşaatında çalışan işçinin çocuğunun gölete düşerek hayatını kaybetmesi nedeniyle tamamlanamamıştır.

Eski İlkokul Binaları: Köy yerleşiminde iki adet eski ilkokul binası bulunmaktadır. Kemal Tuğrul Caddesi'nde konumlanan Erken Cumhuriyet Dönemi mimari mirası ilk eski ilkokul binası, 1931 yılında inşa edilmiştir (Kul, 2010). Taş yığma, yüksek bir su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli ve kırma çatılı yapı, iki oda ve hol mekanından oluşmakta; sınıf ve öğretmen odası olarak kullanılmıştır. Dikdörtgen

formlu pencereler taş söveli ve ahşap çift kanatlıdır. Ahşap çatı saçağı çıkma şeklinde düzenlenmiştir.

Kemal Tuğrul Caddesi'nde konumlanan diğer eğitim yapısı 1970'li yıllarda inşa edilmiştir. Taşımalı eğitime geçilmesi ile yapı terk edilmiştir. Geniş bir bahçe içerisinde yüksek bir su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli yapı, üç oda ve hol mekanından oluşmakta olup sınıf, öğretmen odası ve araç-gereç odası olarak kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı yapı su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve beşik çatılı olarak inşa edilmiştir. Bahçede öğretmen evi, tuvalet ve çeşme vardır.

Şekil 5.281 Eski ilkokul binaları (Kişisel arşiv, 2014)

Öğretmen Evi: Kemal Tuğrul Caddesi üzerinde konumlanan yapı yüksek bir su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli olup mutfak, oturma, yatma ve servis mekanlarından oluşmaktadır. Kare planlı yapı su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve kırma çatılı olarak inşa edilmiştir.

Şekil 5.282 Öğretmen evi (Kişisel arşiv, 2014)

5.4.1.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Yerleşimde geleneksel konut mimarisi korunmuş olup ait oldukları dönemdeki mekânsal ve yapısal özellikleri değişim geçirmeden günümüze kadar gelmiştir. Birkaç hasarlı durumda olan konut dışında yapılar sağlam durumdadır. Köy göç vermeme özelliğine sahip olmasından dolayı konutlar asıl sahipleri tarafından kullanılmaktadır.

Geleneksel konut yapıları açık ve kapalı alanlardan oluşmaktadır. Konut arazisi içinde kapalı alan dışında kalan açık alanları geniş avlu tanımlamaktadır. Avlu konutun kendisine ait özel açık alanıdır. Avluda özgün taş döşemeye rastlanmıştır. Açık alan girişini avlu giriş kapısı tanımlar. Eğimli arazi yapısı sebebiyle oluşan kot farkları merdiven ile düzenlenmiştir. Köy yaşamında önemli bir yer tutan konut açık alanında, yemek pişirme, yemek yeme, dinlenme, çamaşır yıkama, tarım araçlarının park edilmesi gibi farklı etkinlikler ve işlevler gerçekleştirilmektedir.

Avluda hayvan damı, saman damı, fırın ve tuvalet bulunmaktadır. Bazı avlularda küplük ve su kuyusu vardır. Kuru tütünlerin ya da üzümlerin depolandığı özelleşmiş yapı birimi mağazaya rastlanmamıştır. İki katlı geleneksel konutların yaşam mekanına çoğunlukla dıştan merdiven ile ulaşılmaktadır. Bu bağlamda, merdiven açık alanın bir birimidir. Katlar arasında doğrudan bağlantı yoktur. Köy halkı tarafından dıştan merdiven ile ulaşılan (saçaklı) giriş mekanı pundi olarak ifade edilir. Konut arazisi dışında şahıslara ait ağıl yapıları vardır. Hayvan damı taş yığma, ahşap konstrüksiyon beşik ya da tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Ahşap tek ya da çift kanatlı bir kapısı ve küçük pencere açıklıkları vardır. Saman damı hayvan yiyeceklerinin depolandığı yapıdır. Hayvan damı ile benzer yapı özelliklerine sahiptir. Avluda yer alan bir diğer birim fırındır. Fırınlar tekil olarak ya da avlu duvarına bitişiktir. Taş örgü fırınların ağız kısımları dikdörtgen ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Bazı fırınların ağız kısmının yanında niş/nişler yer almakta ve bacalı olarak düzenlenmiştir. Taş yığma tuvaletler yarım daire biçiminde ya da kare formlu ve tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Tuvalet tekil yer aldığı gibi konut, avlu duvarı ya da küplük birimine bitişik olmak üzere farklı biçimlerde yer alır. Tek katlı, taş yığma küplük, zeytinyağlarının konulduğu tek oda mekanından oluşan küçük ölçekli yapı birimidir. İç mekanda yağ küpleri vardır. Taş örgü su kuyuları kullanılmamaktadır. Ağız kısımları çeşitli malzemeler ile geçici olarak kapatılmıştır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.283 (a) Taş merdiven, (b) Fırın, (c) Tuvalet (Kişisel arşiv, 2014)

Geleneksel konut yapıları tek ve iki katlı, dıştan ya da içten merdivenlidir. Konutların kapalı alanına giriş, kendisine ait özel açık alanından yapılmaktadır. Tek katlı tek odalı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-oda ya da sokak-oda ilişkisi şeklindedir. İki katlı tek odalı ya da sofasız konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-merdiven-oda/odalar; sofalı olması durumunda, sokak-avlu-merdiven-sofa-odalar şeklindedir. Zemin kata giriş, sokak-avlu-oda ya da sokak-oda ilişkisi ile sağlanır. İki katlı geleneksel konutların zemin katına giriş, merdivenin sahanlığının altında yer alan boşluktan ya da zemin kat duvarı kapı açıklığından direk yapılmaktadır. Zemin kat hayvan damı, saman damı ve depo-küplük olarak kullanılmıştır. İki ya da üç odalı zemin katta her bir oda farklı bir işlevi karşılamaktadır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılabildiği gibi bazı örneklerde her birine farklı bir kapıdan girilmekte olup odalar birbirinden bağımsızdır. Odalara ortak hol mekanından ya da birbiri içinden geçilmektedir.

Tek katlı konut yapıları tek odalıdır. Bu oda, oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. Konutta fonksiyonel açıdan ayrışma yoktur. Dıştan merdivenli konutlarda yaşam mekanına (saçaklı) giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanı sofa ve sofaya açılan odalardan oluşmaktadır. Yaşam mekanı tek ya da iki odalıdır. Odalar oturma, yeme-içme ve yatma gibi birçok işlevi barındırmaktadır. Sofa konutun merkezinde ya da kenarında yer almaktadır. Sofa odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı ve/veya yaşam mekanı niteliğindedir. Oda kullanımları iç mekandaki mimari elemanlardan anlaşılabilmektedir. Bazı konutlarda giriş mekanı da yaşam mekanı olarak kullanılmıştır. Yaşam mekanı odalarda ocak, gusülhane, niş/dolap nişi, raf, testilik, çanaklık, duvara monteli hem testilik hem çanaklık amaçlı kullanılan dolap ve tahıl, arpa ve buğday gibi kuru erzakların

saklandığı ambar dolabı bulunmaktadır. Ocak, yaşama mekanının en önemli elemanıdır. Günümüzde ocaklar kullanılmamakta olup üzeri örtü ile kapatılmıştır. Ocağın çıkma yaptığı iki kenarda mumluk yeri ve üst kısmında çoğunlukla tek bir raf bulunmaktadır. Gusülhane, odanın köşesinde duvarın içine gömülü bir şekilde tek başına ya da oda giriş kapısının arkasında ahşap bir strüktür içinde düzenlenmiştir. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Bir diğer mimari eleman niştir. Genellikle ocağın yanında bulunan raflı ve kapaklı ya da boş olarak düzenlenen nişler mutfak araç-gereçlerin konulduğu elemanlardır. Bazıları süslü ve işlemelidir. Gömme dolap şeklinde düzenlenen dolap nişlerine oda mekanının işlevine göre farklı araç-gereçler yerleştirilmektedir.

Şekil 5.284 Ocak örnekleri (Kişisel arşiv, 2014)

Oda mekanında araç-gereçleri koymak için ahşap malzemeden üretilen, pencere ve kapıların üst seviyesinde, odaların duvarları boyunca devam eden ya da duvarda parçalı olarak yer alan raflar bulunmaktadır. Duvar ile birlikte taş malzemeden üretilen, radyo ya da süs eşyalarının konulduğu raf gibi çıkma ya da duvarda aynalık için yapılan ahşap bir çıkma vardır. Aynanın alt kısmı bu çıkmaya dayandırılır. Yaşam mekanında giriş kapısı ya da gusülhanenin yanındaki duvarda su testilerinin konulması amacıyla yapılan testilik yeri vardır. Mutfak araç ve gereçlerinin konulduğu çanaklık olarak adlandırılan duvara asılı raflı dolap yer alır. Testilik ve çanaklığın bulunmadığı yaşam mekanında ahşap malzemeden üretilen duvara monteli dolap yer alır. Yaklaşık olarak kapı yüksekliğinde olan bu dolabın alt kısmında testilik yerleri vardır. Üst kısmı çanaklık olarak düzenlenmiştir.

5.4.1.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi. Geleneksel konutların açık alan sınırlayıcı elemanı taş yığma avlu duvarları ile avlu duvarları arasındaki açıklığa inşa edilen avlu giriş kapısıdır. Avlu, konut ile sokak arasındaki bağlantı mekanıdır. Bazı örneklerde hayvan damı, depo-küplük ve konut yapısı avlunun çeperinde

konumlanarak konutun açık alanını tanımlamaktadır. Geleneksel konutlar içe dönük olarak biçimlenmiştir. Konutun dış mekan ile ilişkisi sokak-avlu-konut ya da sokak-konut şeklindedir.

5.4.1.2.2 Konut Tipolojisi. Kadıovacık köy yerleşiminde yapılan rölöve ve belgeleme çalışmaları sonucunda 6 tip geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları tek ve iki katlıdır.

- **Tek katlı tek odalı konut tipi**

zemin kat

yaşama

Yerleşimde bu konut yapılarına sık rastlanır. Sağlam durumda olan bu yapılar terk edilmiştir. Çoğunlukla avlu içerisinde hafif eğimli yamaçta konumlanmıştır. Tek odalı yaşam mekanı oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. İç mekanda ocak, gusülhane, niş/dolap nişi, raf, çanaklık ve testilik vardır.

Plan şeması itibariyle belgelenmiş bu yapı örneği, yamaçta konumlanmıştır. Sıkışık düzendedir. Köy yerleşiminin en eski konut yapıları arasındadır. Yapı sahibi ile yapılan sözlü görüşmelerden konutun yaklaşık 200 yıl önce inşa edildiği ve 7 kardeş bu evde büyüdükleri öğrenilmiştir. Toprak dam düz örtü çatı sistemli tek konut yapısıdır. Konuta sokaktan direk girilmektedir.

Şekil 5.285 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2014)

Tablo 5.10 Kadıovacık kırsal yerleşimi tek katlı tek odalı konut tipi zemin kat planı, kesit a-a, kesit b-b, kuzey cephesi ve batı cephesi (Tunçoku ve diğer., 2012 kaynağından oluşturulmuş-tur.)

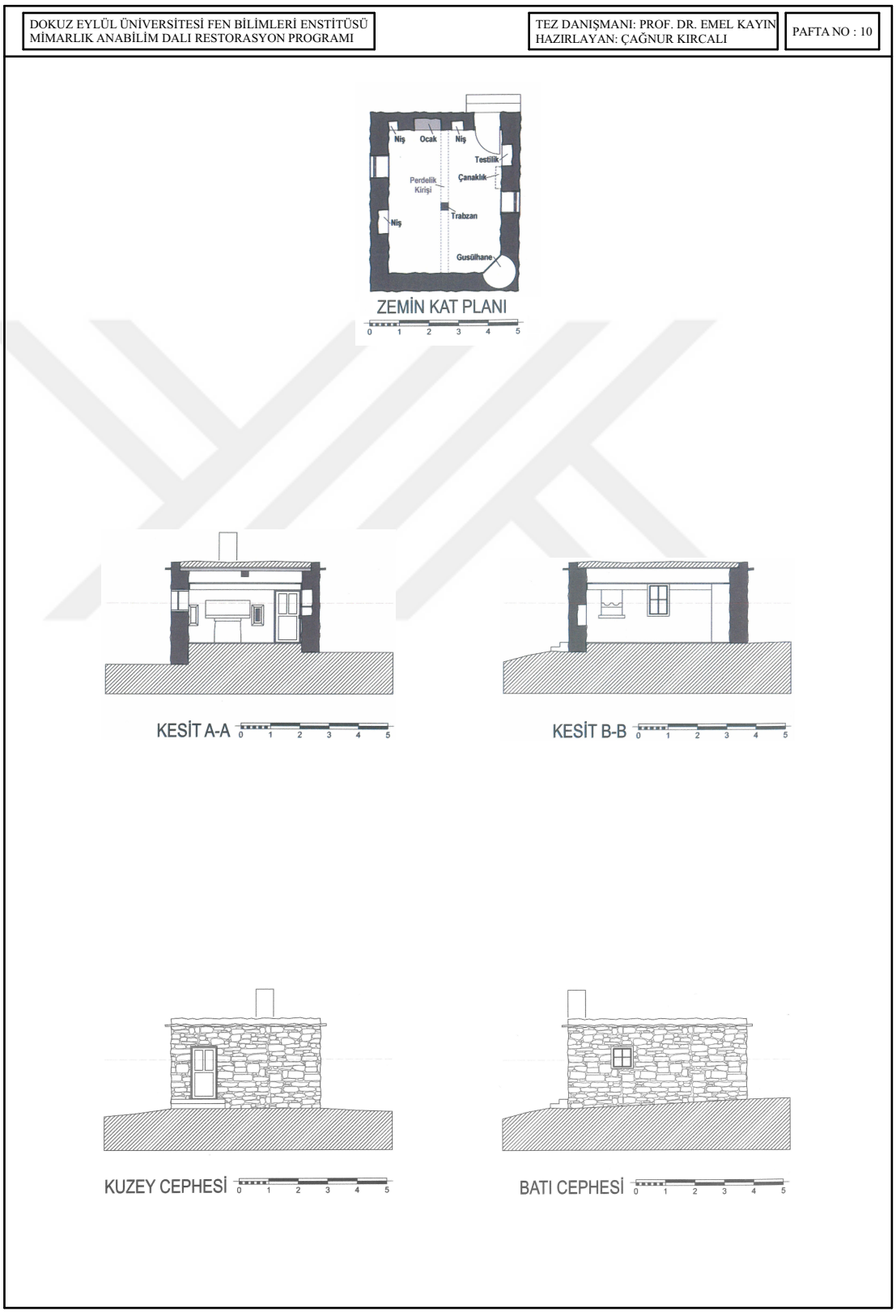

İki katlı konut tipleri

Kırsal yerleşimde 5 tip iki katlı geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları dıştan taş merdivenli ya da içten ahşap merdivenlidir.

- **Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

saman damı

Bu tip konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından (pundi) girilmektedir. Zemin kat ile doğrudan ilişkili olmayan yaşam mekanı tek odalıdır. Oda, yeme-içme, oturma ve yatma işlevlerini barındırmaktadır. İç mekandaki mimari elemanlar ocak, gusülhane, niş/dolap nişi, raf, testilik ve çanaklıktır. Zemin kat hayvan damı ve saman damı olarak kullanılmıştır.

Plan şeması itibariyle belgelenmiş bu yapı örneği, yamaçta konumlanmıştır. Bitişik düzendedir. Konut yapısına sokaktan direk giriş sağlandığı gibi avludan ayrı bir giriş bulunmaktadır. İki odalı zemin katta odalara birbiri içinden geçilmektedir. Avluda yarım daire şeklinde tuvalet yer alır.

Şekil 5.286 Konutun batı cephesi (Tunçoku ve diğer., 2012)

Tablo 5.11 Kadıovacık kırsal yerleşimi iki katlı dıştan merdivenli tek odalı konut tipi zemin kat planı, kesit a-a, kesit b-b, kuzey cephesi ve batı cephesi (Tunçoku ve diğer., 2012 kaynağından oluşturulmuştur.)

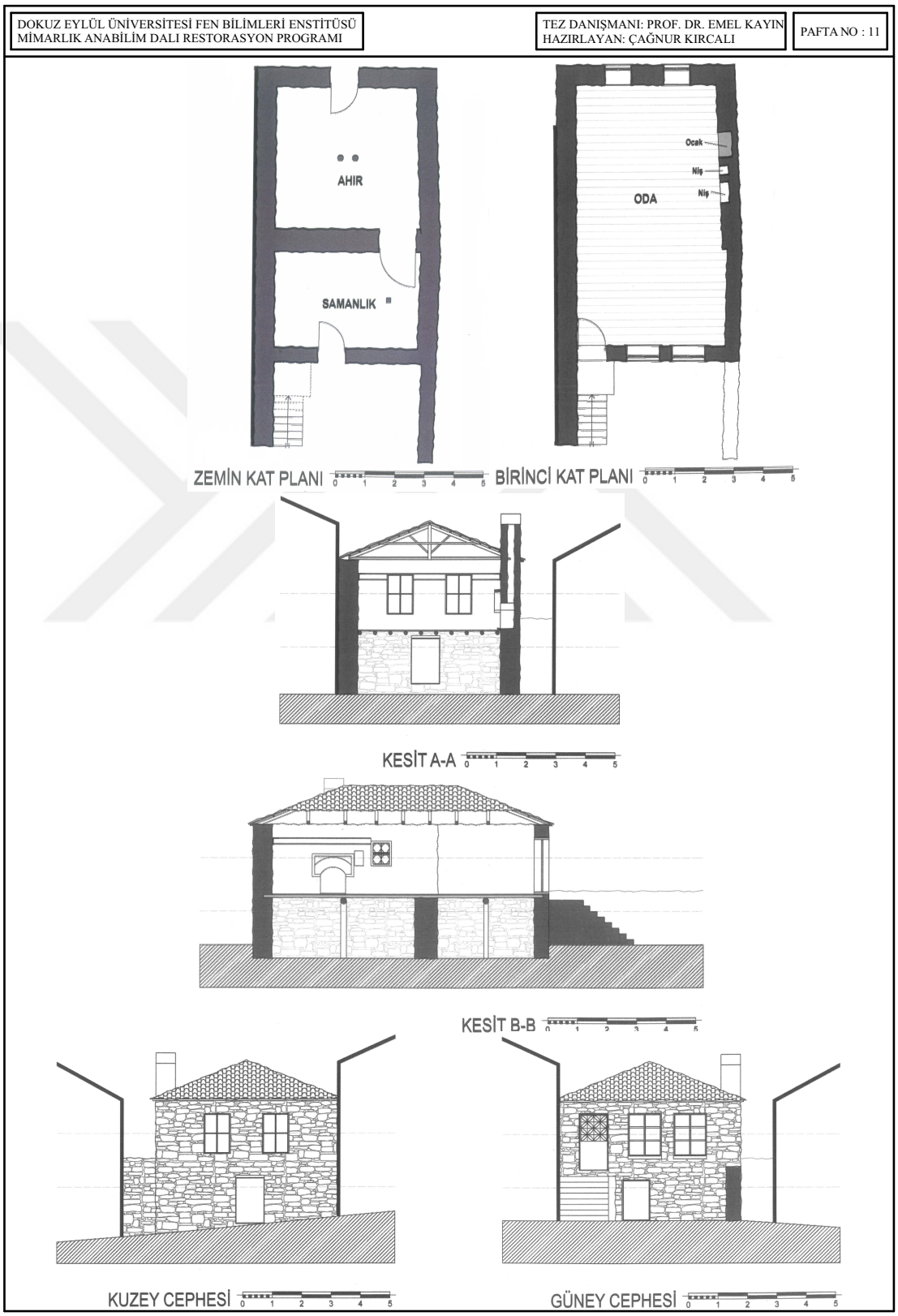

- **Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

saman damı

depo

Yerleşim alanında bu konut yapılarına sık rastlanır. Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan avlu içerisinde yer alan bu yapılar çoğunlukla terk edilmiştir. Yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanı iki odalıdır. Odalara birbiri içinden geçilmekte ya da birbirinden bağımsızdır. İç mekanda ocak, gusülhane, niş/dolap nişi ve çanaklık vardır. Giriş mekanı odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı ve/veya yaşam mekanı niteliğindedir. İki ya da üç odalı zemin kat hayvan damı, saman damı ve depo olarak kullanılmıştır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan giriş sağlandığı gibi bazı örneklerde odalar birbirinden bağımsız; ayrı giriş kapıları vardır.

Plan şeması itibariyle belgelenmiş bu yapı örneği, yamaçta konumlanmıştır. Bitişik düzendedir. Giriş mekanı sirkülasyon alanı niteliğindedir. Odalara birbirinden geçiş yapılmaktadır. İki odalı zemin kat depo olarak kullanılmıştır. Zemin katta her bir odaya farklı bir kapıdan girilmekte olup odalar birbirinden bağımsızdır.

Şekil 5.287 Kuzey cephe konut kısmı (Tunçoku ve diğer., 2012)

Tablo 5.12 Kadıovacık kırsal yerleşimi iki katlı dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi, zemin kat planı, kesit a-a, kesit b-b, kuzey cephesi ve batı cephesi (Tunçoku ve diğer., 2012, kaynağından oluşturulmuştur.)

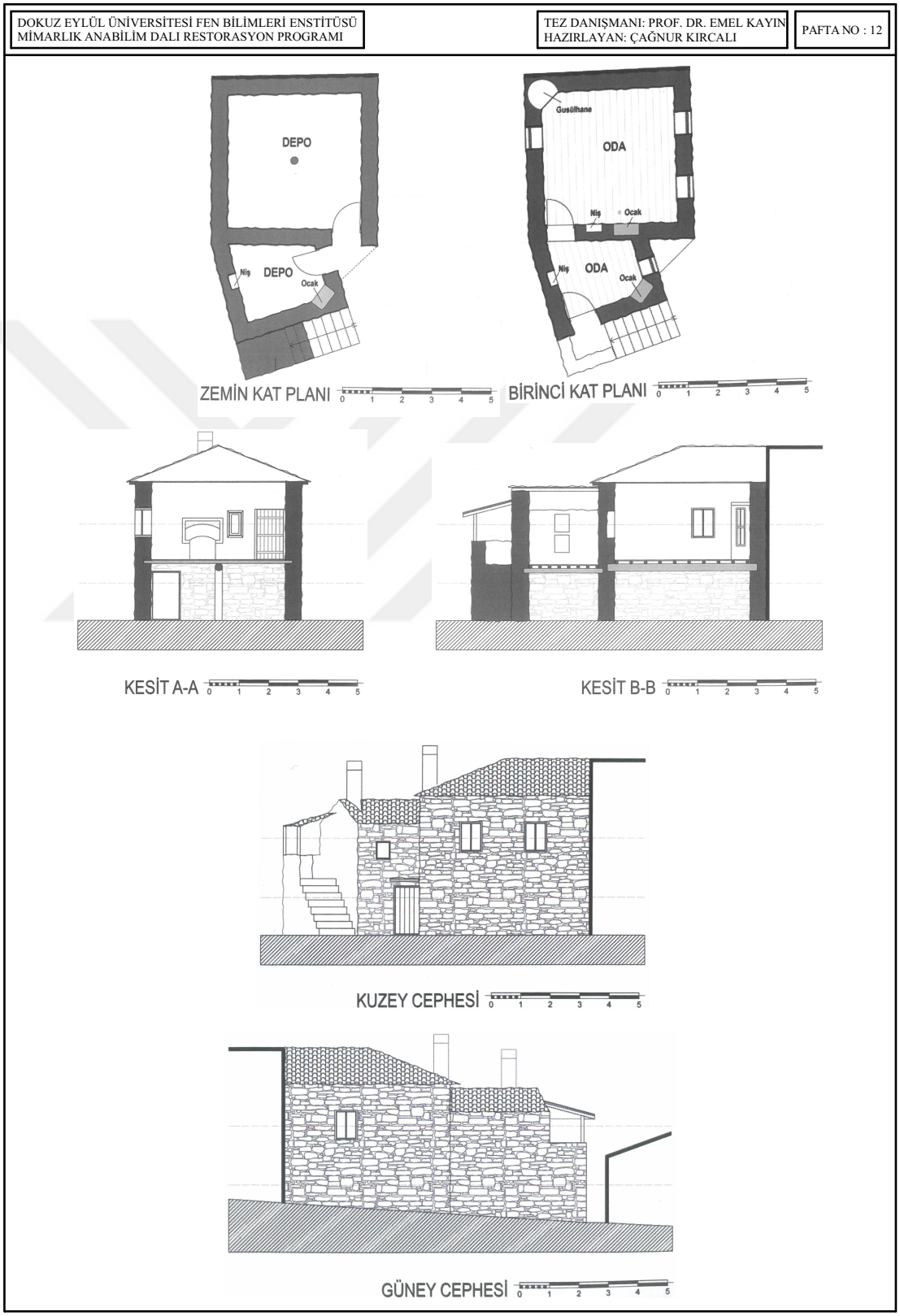

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, konut özgün işlevini sürdürmekte ve sahibi tarafından yılın belirli döneminde kullanılmaktadır. Başlangıçta dıştan merdivenli tek odalı konut tipinde inşa edilmiştir. Konut dönem eki almış olup tek oda mekanı eklemlenmiştir. Bu bağlamda yapı, dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi özelliği göstermektedir. Bitişik düzendedir. Giriş mekanı sirkülasyon alanı ve yaşam mekanıdır. Üç odalı zemin kat hayvan damı ve saman damı olarak kullanılmıştır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan giriş sağlandığı gibi odaların biri bağımsız; ayrı giriş kapısı vardır. Avluda küplük ve tuvalet vardır.

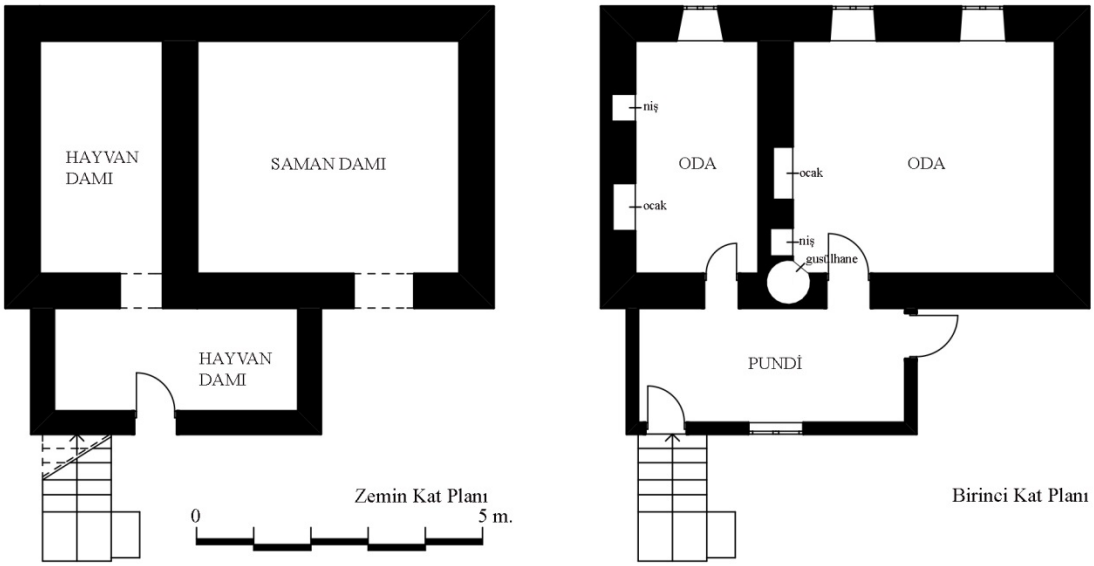

Şekil 5.288 Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi plan şeması

(a) (b) (c) (d)

Şekil 5.289 (a) Konut yapısı,(b) Çanaklık ve testilik yerine kullanılan dolap, (c) Gusülhane, niş, ocak ve raf, (d) İşlemeli ve süslü niş (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

saman damı

depo-küplük

Yerleşim alanında bu konut yapılarına sık rastlanır. Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan bu yapılar terk edilmiştir. Avlu içerisindeki konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından (pundi) girilmektedir. Giriş mekanı sofaya açılır. İki odalı yaşam mekanına konutun merkezinde yer alan sofadan ulaşılır. Sofa sirkülasyon alanı niteliğindedir. İki ya da üç odalı zemin kat hayvan damı, saman damı ya da depo-küplük olarak kullanılmıştır. Zemin katta her bir odaya farklı bir kapıdan girilmekte olup odalar birbirinden bağımsızdır.

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, yamaçta konumlanmıştır. Bitişik düzendedir. Avluda tek katlı tek odalı konut ve depo-küplük yapısı vardır. Açık alanın çeperinde konumlanan bu yapılar avlunun sınırını belirlemektedir. İki odalı zemin kat hayvan damı ve saman damı olarak kullanılmıştır.

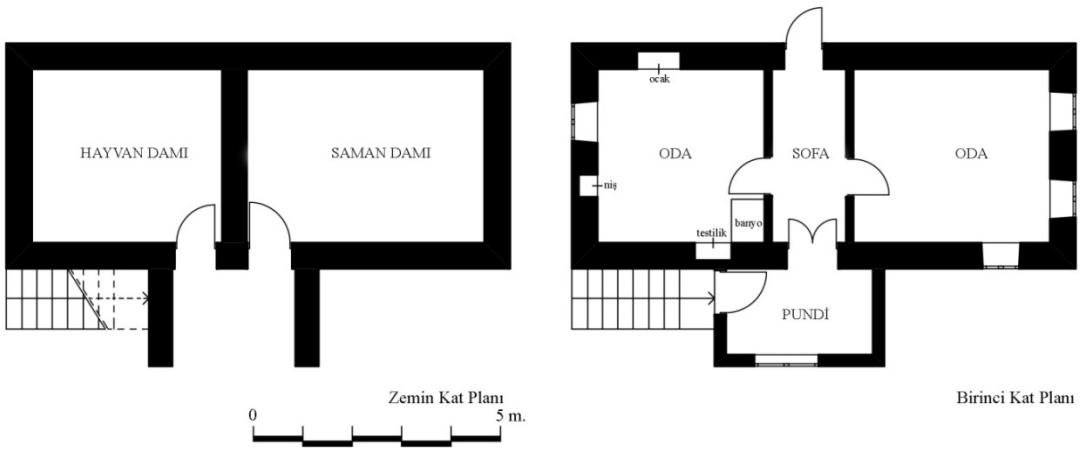

Şekil 5.290 Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi plan şeması

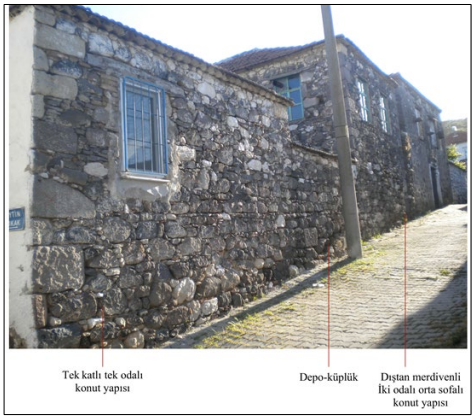

Şekil 5.291 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c)

Şekil 5.292 (a) Gusülhane ve testilik, (b) Ocak ve raf, (c) İşlemeli ve süslü niş (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat+ birinci kat

hayvan damı + yaşama

saman damı

depo-küplük

Yerleşim alanında bu konut yapılarına sık rastlanır. Avlu içerisinde yer alan özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan bu yapılar terk edilmiştir. Bu tip konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından (pundi) girilmektedir. Giriş mekanı sofaya açılır. Yaşam mekanına konutun kenarında yer alan sofadan ulaşılır. Sofa hem sirkülasyon alanı hem yaşam mekanıdır. Zemin kat ile doğrudan ilişkisi olmayan yaşam mekanı iki odalıdır. İki ya da üç odalı zemin kat hayvan damı, saman damı ve depo-küplük olarak

kullanılmıştır. Zemin katta her bir odaya farklı bir kapıdan girilmekte olup odalar birbirinden bağımsızdır.

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, yamaçta konumlanmıştır. Bitişik düzendedir. Avluda hayvan damı ile avlu duvarına bitişik sokağa cepheli sokak fırını vardır. İki odalı zemin kat hayvan damı ve saman damı olarak kullanılmıştır.

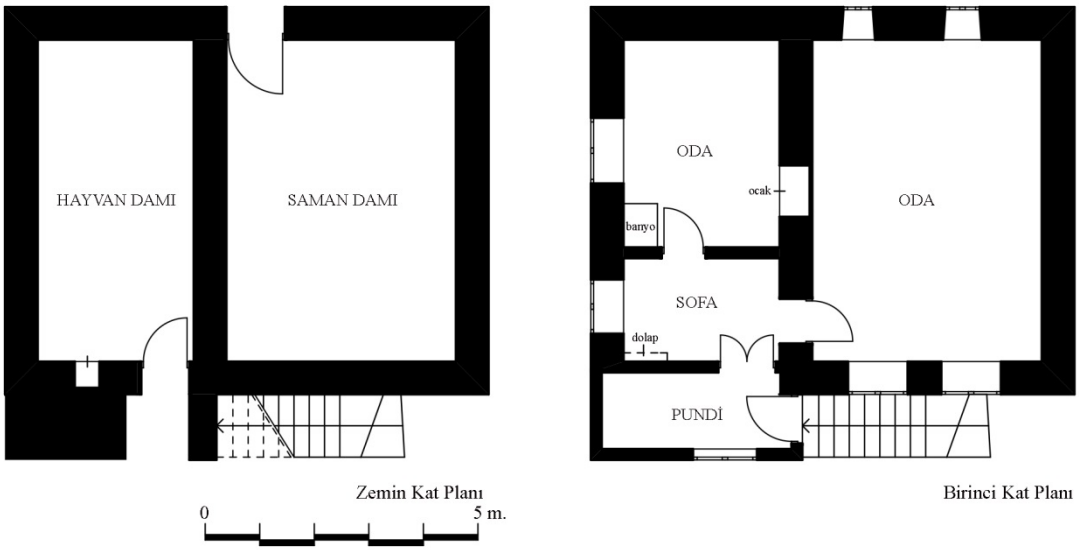

Şekil 5.293 Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması

(a) (b) (c) (d)

Şekil 5.294 (a) Konut yapısı, (b) Çanaklık ve testilik yerine kullanılan dolap ve raf, (c) Gusülhane, (d) Ocak (Kişisel arşiv, 2015)

- **İçten merdivenli tek odalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

depo-küplük + yaşama

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenmiştir. Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan yapı, konut özgün işlevini sürdürmekte olup sahibi tarafından kullanılmaktadır. Köy yerleşiminin en eski yapılarından olduğu bilinen konutun tek odalı yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılır. İç mekanda ocak, niş, raf ve ambar dolabı vardır. Tek odalı zemin kat depo-küplük olarak kullanılmıştır.

(a) (b)

Şekil 5.295 (a) Ahşap merdiven, (b) Ocak ve raflar (Kişisel arşiv, 2015)

Tablo 5.13 Kadıovacık kırsal yerleşimi konut tipolojisi

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI	TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI	PAFTA NO : 13

KADIOVACIK KIRSAL YERLEŞİMİ KONUT TİPOLOJİSİ

TEK KATLI KONUT TİPİ	İKİ KATLI KONUT TİPİ
TEK ODALI KONUT	DIŞTAN MERDİVENLİ TEK ODALI KONUT

Zemin kat planı (Tunçoku ve diğer., 2012 kaynağından oluşturulmuştur.)

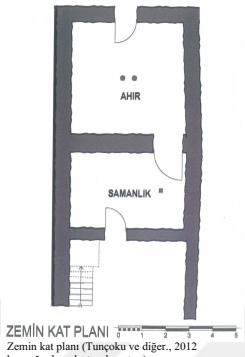

Zemin kat planı (Tunçoku ve diğer., 2012 kaynağından oluşturulmuştur.)

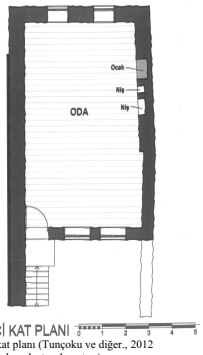

Birinci kat planı (Tunçoku ve diğer., 2012 kaynağından oluşturulmuştur.)

İKİ KATLI KONUT TİPLERİ

DIŞTAN MERDİVENLİ
İKİ ODALI SOFASIZ KONUT

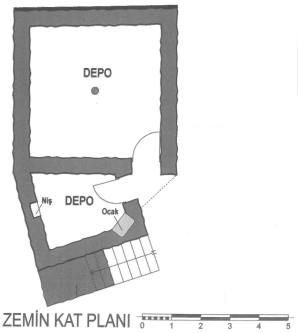

Zemin kat planı (Tunçoku ve diğer., 2012 kaynağından oluşturulmuştur.)

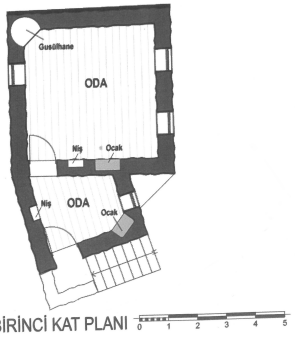

Birinci kat planı (Tunçoku ve diğer., 2012 kaynağından oluşturulmuştur.)

DIŞTAN MERDİVENLİ
İKİ ODALI SOFASIZ KONUT

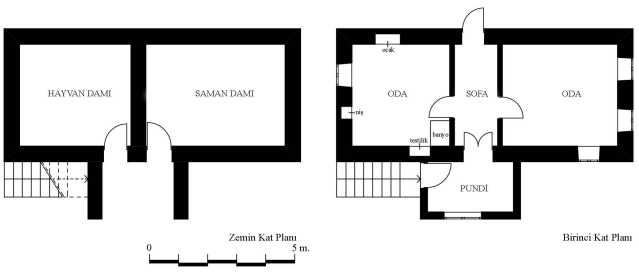

DIŞTAN MERDİVENLİ İKİ ODALI ORTA SOFALI KONUT	DIŞTAN MERDİVENLİ İKİ ODALI YAN SOFALI KONUT

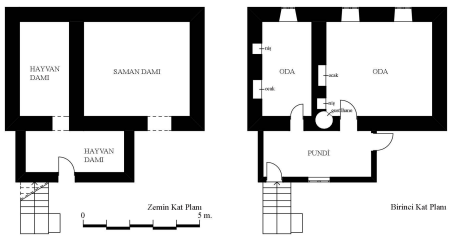

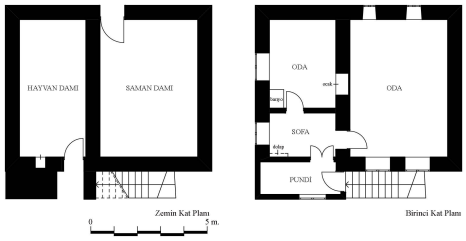

5.4.1.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

- **Duvarlar**

Yapı malzemesi yöreden toplanan koyu gri, kahverengi ya da beyaz renkli farklı büyüklükteki yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ile yığma sistem inşa edilmiştir. İri yuvarlak hatlı taşların arasına yerleştirilen küçük taşlar hellik taşları olarak ifade edilmektedir. Köşe birleşimlerinde kesme taş kullanılmıştır. Kesme taş Çeşme Ildırı'dan getirilmiştir. Jeolojik çeşitliliğe bağlı olarak dış duvarlarda kayrak, andezit gibi farklı taş kullanımı izlenir.

Geleneksel konutların dış duvarlarında taş örgü zemin kattan başlayarak çatı saçak seviyesine kadar devam etmektedir. Dış duvar kalınlıkları 50-65 cm arasında değişmektedir. Bazı konutlarda taş örgü zemin kat yüksekliğince devam etmekte sonrasında ahşap karkas sisteme (hımış sistem) dönüşmektedir. Yığma duvarlar çamur harç ile örülmüştür.

Odalar ve sofa arasındaki ara bölücü duvarlarda ahşap dikmeler duvar boyunca belli aralıklar ile yerleştirilmiştir. Bu ahşap dikmelerin her iki yüzüne saz dizileri ya da ahşap çıtalar sık aralıklarla çiviler aracılığı ile çakılmıştır. Duvarın arası boş bırakıldığı gibi bazı örneklerde hellik taşı olarak bilinen küçük taşlar dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Daha sonra iç duvarlara saman-toprak-su ya da saman-kireç-su karışımından oluşan sıva uygulanmıştır. Bu organik malzeme katkılı sıva bağdadi sıva olarak tanımlanmaktadır. Ara bölücü duvarlar bağdadi sıvalı hımış sistemdir. Bu tip ara bölücü duvarların kalınlıkları 8-10 cm'dir.

Yapıların tamamında yığma malzemeden sonra en önemli duvar elemanı ahşap hatıllardır. Ahşap hatıllar yığma örgü duvarların düşeyde belli aralıklarda aynı seviyede birleştirilmesini, örgülerin terazisinde devam etmesini sağlamaktadır. Ayrıca, yığma örgülerde açılmayı önlemektedir. Ahşap hatıllar yığma duvarın hem iç hem de dış yüzeyinde; kapı ve pencerelerde duvar kesiti boyunca kullanılmıştır.

Şekil 5.296 Yapı taşı örneği ve hımış sistem (Kişisel arşiv, 2015)

Ocak ve bacalar

Konutların tamamında ocak vardır. Ocak konutun yığma duvarları ile birlikte yapıldığı gibi bazı örneklerde ilk katta çıkma yaparak, taş konsol üzerinde yükselmiştir. Ağız kısımları dikdörtgen formlu ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Ocak genişlikleri 80-95 cm, derinlikleri 35-50 cm arasında değişmektedir. Konutların dış duvarları ile aynı malzeme ve yapım sisteminde yapılan bacalar duvar kalınlığı içinde düzenlenmiştir. Taş ya da tuğla örgü bacaların külah kısmında marsilya kiremit kullanılmıştır.

Kapılar

Kapı açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Duvar kesitini dolduran ahşap elemanlar kabaca yontularak ya da doğal halleri ile kullanılmıştır. Kapılar içeri doğru açılır. Yapım sistemi ve malzeme kullanımı açısından; avlu giriş kapıları, hayvan damı, saman damı ve depo-küplük olarak kullanılan zemin kat giriş kapıları; konut giriş kapıları ve sofadan odalara geçişi sağlayan oda giriş kapıları olarak 4 grupta ele alınmıştır.

- **Avlu giriş kapıları**

Avlu giriş kapıları taş yığma avlu duvarı arasındaki açıklığa inşa edilmiştir. Bu kapılar açık alanın giriş mekanı niteliğindedir. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Kapılar dikdörtgen formlu strüktür içine yerleştirilmiştir. Avlu giriş kapısının üstünde kapının iklim koşullarına dayanımını artırmak amacıyla üst örtü yapılmıştır. Üst örtü, açıklık geçme elemanı ahşap lentonun üzerine taş yığma duvar örülerek, bu duvarın üzerinin alaturka kiremit kaplanması ile oluşturulmuştur.

Şekil 5.297 Avlu giriş kapıları (Kişisel arşiv, 2015)

- **Hayvan damı, saman damı ve depo-küplük kapıları**

Zemin kat giriş kapıları avlu ya da direk sokağa açılmaktadır. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Kapı genişlikleri 75-120 cm arasında değişmektedir.

Şekil 5.298 Zemin kat giriş kapıları (Kişisel arşiv, 2015)

- **Konut giriş kapıları**

Konut giriş kapıları taş örgü duvarlar içindeki ahşap dikmelere oturmaktadır. Ahşap tek kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Kapılar dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur. Tek kanatlı kapı genişliği 75-95 cm, çift kanatlı kapı genişliği 100-120 cm arasında değişmektedir.

Şekil 5.299 Konut giriş kapıları (Kişisel arşiv, 2015)

- **Oda giriş kapıları**

Oda giriş kapıları ahşap tek kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Tek kanatlı kapı genişliği 60-100 cm arasında değişmektedir. Kapılar bölücü duvarda yer alan gusülhaneyi kapatarak gizlemektedir.

Şekil 5.300 Oda giriş kapıları (Kişisel arşiv, 2015)

Pencereler

Pencere açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Pencereye ait üst duvar kesitini doldurmaktadır. Ahşap lentolar kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılmıştır. Ahşap lentoların açıklıktaki yüzleri ahşap çıtalar çakılarak kaplanmıştır. Dikdörtgen ya da kare formlu pencereler tek ya da çift kanatlı ya da giyotin (sürgülü) olarak yapılmıştır. Giyotin pencereler düşeyde iki bölüm şeklinde düzenlenmiştir. Alt bölüm yukarı doğru kaldırılarak açılır. Üst kısım sabittir. Pencereler ahşap ya da demir kepenklere sahiptir. Pencere kanatları cam bölmelidir. Bazılarında üst kısım vasistaslı olarak düzenlenmiştir. Pencere genişlikleri 60-130 cm arasında değişmektedir. Pencere açıklığının yer aldığı duvar dışarıdan içeriye doğru genişlemektedir. Bu uygulama iç mekanın daha fazla ışık almasını sağlamaktadır. Zemin kat pencere boyutları üst kata oranla daha küçük ve pencere sayısı az ya da penceresiz olup sağır duvarlardan oluşmaktadır. Bazı konut pencerelerinin her iki yanında saksı koyma yeri için çıkma yapılmıştır. Taşıcıyı özelliği olmayan bu çıkmalar görsel kullanım amaçlıdır.

- **Döşemeler**

Döşemeler, zemin kat döşemesi, ara kat döşemesi ve tavan döşemesi olmak üzere 3 gruptur. Tüm döşeme sisteminde ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap elemanlar doğal hali ile ya da basitçe işlenerek kullanılmıştır. Ahşap döşeme yığma duvarları

yatay düzlemde birbirine bağlamaktadır. Zemin kat döşemesi toprak, kayalık ya da yöreye özgü yuvarlak hatlı, iri taşlar ile döşelidir. Tek katlı konutlarda kaplama tahtası kullanımı izlenir. Ara kat döşemesini duvarlar üzerine oturan, konutun kısa kenarına paralel ve uzun kenarı ortalayacak şekilde ana kiriş/kirişler ve bunlara dik yönde belli aralıklar ile oturan tali kirişler oluşturmaktadır. Köy halkı tarafından ana kiriş düver olarak ifade edilir. Bu tali kirişlerin üzeri kaplama tahtaları ile döşelidir. Bazı döşeme sisteminde ana kiriş ahşap dikme ile desteklenmiştir. Ana kirişlerin çapı 15-25 cm; tali kirişler 10-15 cm arasında değişen daire ya da kare kesitlidir. Kaplama tahtalarının genişlikleri 8,5 cm'den 25 cm kadar çıkabilmektedir. Tavan döşemesi ahşap çıtalı kontrplak ile kaplanmıştır. İşlemeli ve süslü tavan göbekleri de vardır.

Şekil 5.301 Tavan döşemesi (Kişisel arşiv, 2015)

Çatılar

Köy yerleşiminde bir tane toprak damlı konut yapısı vardır. Ara kat döşeme sistemine benzer şekilde toprak dam düz örtü sisteminde döşemenin ortasına düver olarak adlandırılan ana kiriş, buna dik yönde belli aralıklar ile oturan, daire ya da kare kesitli tali kirişler yerleştirilir. Bunun üzeri seren tahtaları olarak bilinen ince kesitli ahşap elemanlar ile döşelidir. Ahşap elemanların üzeri Urla bölgesine özgü geren toprak olarak adlandırılan su geçirimsiz killi toprak ile örtülerek düz çatı oluşturulur. Taş silindir ile üzerinden geçilerek toprak sıkıştırılmaktadır. Çatı döşeme sisteminin en üstüne tek sıra kayrak taş konsol oluşturacak şekilde yerleştirilerek, kayrak taşın üzeri 20-30 cm yüksekliğinde duvar ile örülmektedir. Çatı üzerinden çöplem kiremit olarak bilinen alaturka kiremit aracılığı ile su tahliye edilmektedir. Diğer çatı örtü sistemi ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatıdır. Geleneksel çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kiremitler mertekler üzerindeki kiremit altı tahtasına ya da saz (kargı) dizilerinin üzerine yerleştirilmiştir. Çatı saçaklarında çoğunlukla kayrak taş kullanılmıştır.

Şekil 5.302 Toprak dam (Kişisel arşiv, 2015)

Merdivenler

Köy yerleşiminde bir tane içten ahşap merdivenli yapı dışında geleneksel konutlar dıştan taş merdivenlidir. Dıştan merdiven avlu ile konutun yaşam mekanı arasındaki bağlantıyı sağlarken; içten merdiven zemin katı, üst kat sofasına bağlar. Dıştan merdivenli konutlarda basamak genişliği 25-35 cm, uzunluğu 100-125 cm arasında değişmektedir.

5.4.1.2.4 Bozulmalar. Geleneksel konutlarda bozulma esas olarak 1970'li yıllarda başlamıştır. Karayolunun yapılmasının etkisi ile konutlarda yeni malzeme ve yapım teknikleri ile üretilen yeni yapılar inşa edilmiştir. Yapıların büyük bir bölümü mekânsal ve yapısal özelliklerini korumuşsa da günümüz ihtiyaçlarını karşılaması açısından sorunlar içermesi ve değişen yaşam koşulları nedeniyle tadilat sonrası mekan organizasyonu değişikliğe uğramıştır. Terk edilen geleneksel konutlarda zamana bağlı eskime-yıpranma hatta yok oluşlar meydana gelmiştir. Taş merdivenler dış koşullara maruz kalmalarından dolayı değişime uğramıştır. Özellikle ahşap malzemede bozulmalar görülmektedir.

5.4.2 Barbaros

5.4.2.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri

Barbaros Köyü, kırsal doku özelliğini korumuş olup özgün sokak dokusu, çeşitli anıtsal ve kamusal yapıları, özgünlüğünü sürdüren çok sayıda geleneksel konutları, çeşitli avlu açık alan birimleri ve yapı elemanı çatıdaki farklı düzenlemeleri ile ayrılmaktadır.

5.4.2.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi. İlk adı Sıradam olan Barbaros Köyü'nün erken yerleşim yeri, günümüzdeki yerleşim alanının kuzeybatısında 1,5 km uzaklıktaki Başköy mevkisidir. Günümüzde köy yerleşimi, Barbaros Polyesi olarak adlandırılan ovalık bir alanın kuzeydoğusunda, Çıtlık Dağı'nın eteğinde hafif eğimli bir arazide yamaçta ve düzlükte; yerleşimin ortasından geçen derenin iki yakasında kurulmuştur. Başlangıçta yamaçta yerleşim gösteren köy, zaman içinde ovaya doğru kayma eğilimi göstermiş; yerleşim batı yönündedir. Yerleşimi etkileyen temel unsur, eğimli arazi yapısı (topografya) ve dere gibi doğal sınırlardır. Köy, organik kırsal yerleşim dokusu özelliğine sahiptir. Çıtlık Dağı bölgesinden ova yönüne doğru akan, köyün ortasından geçen ve kış aylarında akan dere yer almaktadır. Bu dere ile bağlantılı köyün ortasından kışın akan bir pınar vardır. Yerleşimin çevresi Harman yeri olarak bilinen açık araziler ile çevrili olup yaklaşık 5.000 dönümlük düz bir ovaya sahiptir.

Şekil 5.303 Köy yerleşimi (Kişisel arşiv, 2015)

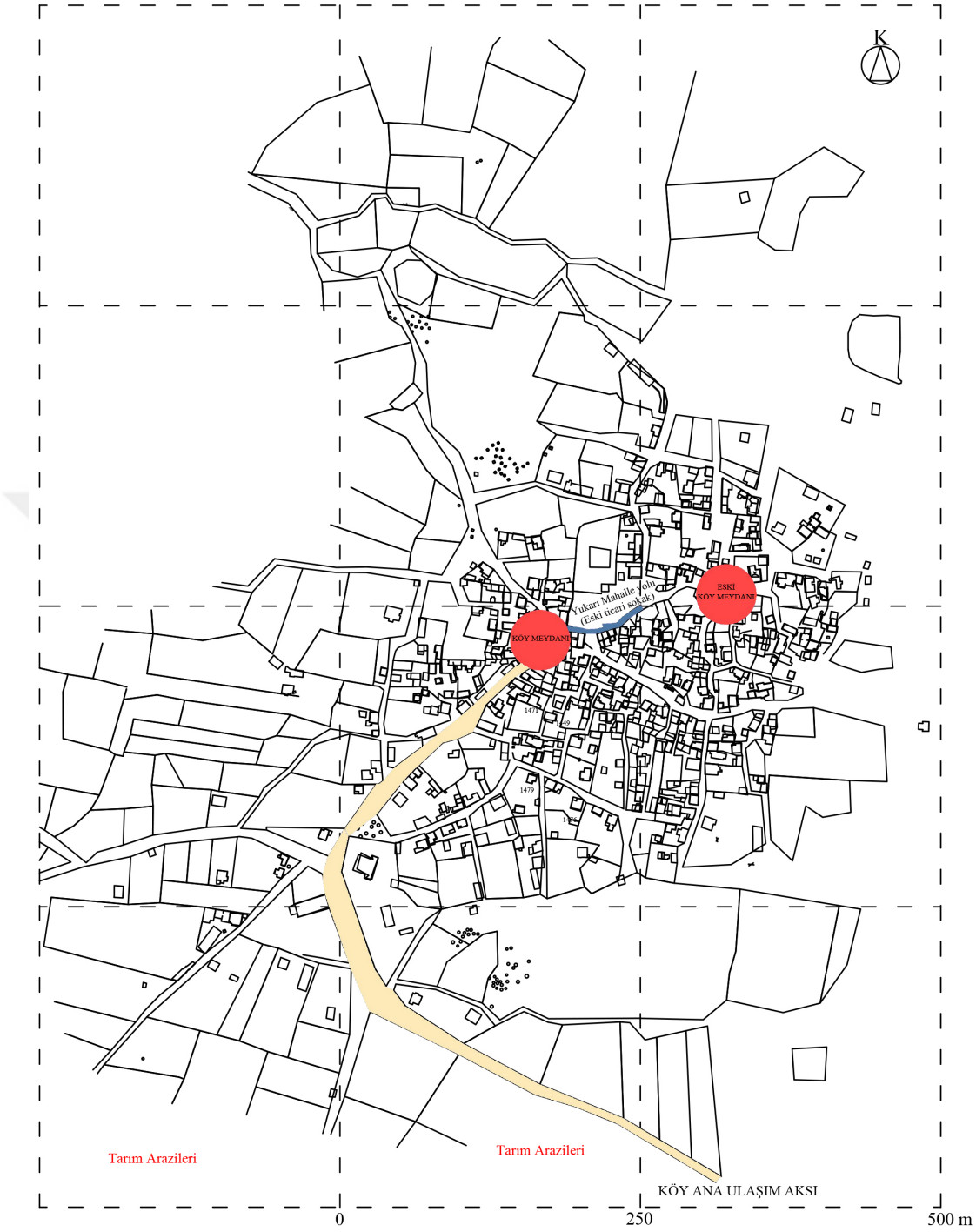

Şekil 5.304 Barbaros Köyü vaziyet planı (Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen Barbaros Köyü'ne ait vaziyet planı kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

5.4.2.1.2 Sokak dokusu. Eski köy meydanına ulaşımı sağlayan eğime dik çıkan, diğer sokaklara göre daha geniş Yukarı mahalle yolu olarak adlandırılan 7000. Sokak, bu sokağa paralel 7010. Sokak ve köy giriş sokağı Barbaros Caddesi

yerleşimin üç ana sokağı niteliğindedir. Barbaros Caddesi, 7000. Sokak, 7019. Sokak ve 7020. Sokak köy meydanına açılır. 7000. Sokak üzerinde eski ticari yapılar yer almakta; bu sokak aynı zamanda eski ticari sokak olarak tanımlanmaktadır. Özgün sokak dokusu dar, kıvrımlı ve eğimli olup sokakların genişliği araç geçişine uygun değildir. Bu sokaklar yaya yolu olarak kullanılır. Eski köy meydanı yakınında bu tür sokak örneği yer almaktadır. Özgün sokak döşemesi iri taneli beyaz, gri renkli yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ile döşelidir. Bu sokaklar arnavut kaldırım olarak ifade edilir. Sokağın iki kenarından yolun ortasına doğru eğim verilmiştir. Bu eğim sokağın ortasında birleşerek yağmur sularının aktığı yeri oluşturur. Günümüzde sokaklar parke taş döşelidir.

Şekil 5.305 Sokak dokusu (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.306 Köy meydanından Yukarı mahalle yolu olarak adlandırılan 7000. Sokağa bakış (Kişisel arşiv, 2015)

5.4.2.1.3 Ortak Alanlar. Köy yerleşiminde, köy meydanı, (eski) köy kahvehaneleri, muhtarlık binası, Semt Merkezi, ticari yapılar (bakkal dükkanı, emlak dükkanı, marangoz dükkanı, demirci atölyesi), lokantalar, su deposu, park, durak yerleri, Çocuk Köyü, Kültür ve Sanat evi, dere ve göletler bulunmaktadır.

Sosyolog Yaka tarafından köy yerleşiminde yapılan monografi çalışması yerleşim hakkında bilgi vermektedir. 1965 yılında yerleşimde 4 adet köy kahvehanesi, 2 adet bakkal dükkanı, berber dükkanı, ayakkabı dükkanı, marangoz atölyesi, demirci atölyesi, yağhane, su değirmeni ve 8 adet sürü ağılı; 1990'lı yıllarda köy yerleşimine 500 m uzaklıkta kurulan özel bir firmaya ait keçi çiftliği ve at bakım çiftliği olduğundan söz edilmektedir (Yaka, 2016). Bu bağlamda, köyde tarımsal üretim ve hayvancılığın etkin olduğu, yerleşimin ortak kullanım mekanları, ticari dükkanlar ve geleneksel üretim yapıları ile tanımlandığı anlaşılmaktadır.

Köy meydanı: Köy halkının toplumsal yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği, ortak kullanıma ait olan köy meydanını, yeni cami, Atatürk büstü, 2 adet köy kahvehanesi, muhtarlık binası, köy odası, ticari yapı (bakkal dükkanı ve emlak dükkanı), eski ticari yapı (eski berber dükkanı) ve durak yeri çevrelemektedir. Köy meydanında asırlık ağaç yoktur. Köy meydanı, kına gecesi ve düğünlerin yapıldığı, şenlik ve festivallerin gerçekleştiği alandır.

Şekil 5.307 Köy meydanı

Köy kahvehaneleri: Köy yerleşiminde 3 adet (eski) köy kahvehanesi bulunmaktadır. Köy meydanı ve 7000. Sokağın güney tarafında doğu-batı aksında yer almaktadır. 7000. Sokağın başlangıç noktasında köy meydanına bakan köşe parselde, eski berber dükkanına bitişik köy kahvehanesi Adnan Dayı'nın kahvehanesi, eski ticari yapıların bitiş noktasında köşe parseldeki köy kahvehanesi Karabekir'in kahvehanesidir. Karabekir'in kahvehanesi başlangıçta ayakkabı dükkanına bitişik iken daha sonra ayakkabı dükkanı köy kahvehanesine dahil edilerek tek bir mekan haline dönüştürülmüştür. Tek katlı, taş yığma ve kırma çatılı yapılara iki ayrı giriş vardır.

(a) (b)

Şekil 5.308 (a) Adnan Dayı'nın kahvehanesi , (b) Karabekir'in kahvehanesi (Kişisel arşiv, 2015)

Lokantalar: Köy yerleşiminin sınırları içerisinde 3 tane lokanta vardır. Köye 2,5 km uzaklıkta Çeşme yolu üzerinde konumlanan 1962 yılında Tepe Kahve ismi ile açılan ilk lokantadır. Köy yerleşimine 2 km uzaklıkta aynı yol üzerinde 1970 yılında Manzara Kahvesi ismi ile bir başka lokanta açılmıştır. Birgi yolu üzerinde Kocagöl (Barbaros) göletinin karşısında 2003 yılında Çamlıgöl Restoran hizmet vermeye başlamıştır. Köy içinde köy meydanı, Barbaros Caddesi ve 7000. Sokak üzerinde lokantalar yer almaktadır.

Şekil 5.309 Lokantalar (Kişisel arşiv, 2018)

Çocuk Köyü: Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocuklar Vakfı tarafından 1997 yılında köy yerleşimine 500 m uzaklıkta 15 dönüm bir arazi içerisinde iki katlı 9 tane konut yapısı inşa edilerek, 82 çocuğun barındığı Çocuk köyü kurulmuştur. Türkiye'de ilk özel pilot uygulama olan Çocuk köyü, 2007 yılında bazı problemler nedeniyle kapatılmıştır (Yaka, 2016). Günümüzde özgün işlevi ile tekrar kullanılmaya başlayan Çocuk Köyü için yeni yapılar inşa edilmiştir. Geniş bir alan içerisinde yer alan Çocuk Köyü'nde 4 aile evi, 2 gençlik evi, sosyal tesis (spor kültür merkezi), idari bina ve açık alanlar olmak üzere birçok farklı bölümden oluşmaktadır.

Göletler: Köy yerleşiminin çevresinde, ovada ve dağlarda, çoğunlukla hayvancılık için kullanılan, derinlikleri 1-4 m arasında olan, yüzölçümleri 100-200 metrekare civarında, küçük ölçekli yaklaşık 20 adet gölet vardır. Yerleşimin çevresinde tarımsal sulama amaçlı yaklaşık 10 gölet 1990'lı yıllarda muhtarlığın başvurusu üzerine, devlet yardımı ve Devlet Su İşleri (DSİ) aracılığı ile yapılmıştır (Yaka, 2016). Dağlarda insan gücü ile kazılan hayvanların su ihtiyacını karşılayan, yağmur suyu ile dolan birçok gölet yer almaktadır. Bu göletlerin binlerce yıl önce yapıldığından söz edilmektedir.

Köy halkı tarafından göletler farklı adlar ile anılmaktadır. Bu göletlerden bazıları Kocagöl, Yeni göl, Geri göl, Kızıltaş gölü, Azıkaraca gölü, Sülüklü göleti, Karacaören göleti, Zeytincik göleti, İsmailcik göleti, Kocadağ göleti, Çıtlık göleti şeklindedir. Yerleşimin güneyinde ovada Kocagöl (Barbaros), Azıkaraca göleti ve diğer iki küçük gölet yer almaktadır. Yerleşimin en büyük göleti Kocagöl'ün yüzölçümü 10 dönümden fazladır.

Şekil 5.310 Kocagöl (Barbaros) göleti (Kişisel arşiv, 2015)

5.4.2.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar. Köy yerleşiminde eski köy meydanı, eski köy kahvehanesi, eski ticari yapılar, eski cami, yeni cami, mezarlık yapıları, hamam yapısı, çeşme yapıları, su kuyuları, eski su depoları, sinema binası, köy odası, eski nahiye müdürlüğü ve karakol binası, 2 adet yağhane yapısı, 2 adet yel (un) değirmeni, un değirmeni, su değirmeni, Tarım Kredi Kooperatifi, kütüphane, okuma odası, eski ilkokul binası, öğretmen evi, asırlık ağaç, Atatürk Büstü ve Askeri Anıt bulunmaktadır.

Köy yerleşiminde bazı dini, eğitim ve geleneksel üretim yapısı günümüzde mevcut değildir. Cumhuriyet dönemi öncesi eğitim veren eski mektep olarak bilinen eski ilkokul binası, 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanuna kadar kullanılan,

aynı zamanda dini eğitim veren birkaç oda mekanından oluşan Tekke binası ve 1920-30 yılları arasında çalışan köy meydanının kuzey yönünde yer alan şaraphane yıkılmıştır (Yaka, 2016). Ayrıca, Başköy yolu üzerinde kireç ocağının olduğundan söz edilmektedir.

Şekil 5.311 1961 yılındaki Başköy kireç ocağı (Batı Urla köyleri çevre koruma, güzelleştirme, kalkındırma derneği, bt)

Eski Köy Meydanı: Eski köy meydanını, eski cami, yıkık durumdaki eski köy kahvehanesi, park ve konut yapıları çevrelemektedir. Eski köy meydanında asırlık ağaç yoktur.

Eski Köy Kahvehanesi: Eski köy meydanında eski caminin alt kotunda köşe parselde konumlanan sadece dış duvar kalıntılarının izlenebildiği yapı yıkık durumdadır. Buköyder arşivindeki eski köy kahvehanesinin fotoğrafında yapının tek katlı, taş yığma ve ahşap malzemeden üretilen üst örtüsünün olduğu görülmektedir.

Köy halkı ile yapılan sözlü görüşmelerden eski köy kahvehanesi ve bu yapı hizasında birbirine bitişik düzendeki diğer yapı birimleri hakkında bilgi edinilmiştir. Yapının eski köy kahvehanesi kullanımından sonra tütün balyalarının depolanması amacıyla yıllık olarak kiralandığı, bu yapı hizasında sırasıyla eski bakkal dükkanı, mağaza ve hayvan damının yer aldığı öğrenilmiştir. Günümüzde özgünlüğünü korumuş ve sağlam durumdaki mağaza ve hayvan damı terk edilmiştir.

Şekil 5.312 Yukarı kahve (Batı Urla köyleri çevre koruma, güzelleştirme, kalkındırma derneği, bt)

Eski Ticari Yapılar: Köy meydanında ve Yukarı mahalle yolu olarak adlandırılan 7000. Sokağın iki tarafında eski bakkal dükkanları, eski ayakkabı dükkanı ve eski berber dükkanı yer almaktadır. Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan bu yapılar terk edilmiş ya da yeniden işlevlendirilmiştir. Tek ya da iki katlı, taş yığma, dikdörtgen planlı küçük ölçekli ticari yapı birimleridir.

Şekil 5.313 7000. Sokağın kuzey yönünde yer alan eski ticari yapılar (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.314 Eski ticari sokağa ait eski fotoğraflar (Batı Urla köyleri çevre koruma, güzelleştirme, kalkındırma derneği, bt)

Eski Bakkal Dükkanları: Köy meydanı ve 7000. Sokağın iki tarafında konumlanan toplam 5 adet eski bakkal dükkanı bulunmaktadır. Köy meydanından başlayarak, sokağın kuzey ve güney tarafında olmak üzere yapılar sırasıyla anlatılmaktadır.

Köy meydanında birbirine bitişik düzende konumlanan iki katlı 2 adet dükkan yer almaktadır. Köşe parseldeki eski ticari yapının zemin katı tüp satış dükkanı, birinci kat konut olarak kullanılmıştır. Katlar birbirinden bağımsızdır. Birinci kata dükkanın kuzey cephe duvarından dıştan ahşap merdiven ile ahşap tek kanatlı bir kapıdan

ulaşılmaktadır. İç mekanda ocak ve niş vardır. Yapı, günümüzde onarım geçirmiş olup pansiyon olarak işlevlendirilmiştir.

Diğer iki katlı eski ticari yapı zemin ve asma kat mekanından oluşmaktadır. Yüksek tavanlı iki odalı zemin kat bakkal dükkanı ve muhasebe bürosu, asma kat ürünlerin saklandığı depo alanı olarak kullanılmıştır. Güney ve batı cephesinden olmak üzere iki giriş vardır. Asma kata içten ahşap merdiven ile ulaşılmaktadır. Sokağa bakan giriş cephesinde kat yüksekliğince devam eden dikdörtgen açıklıklar bulunmaktadır. Bu açıklıklardan biri yapının giriş kapısı, diğeri vitrinidir. Zemin kat mekanında duvar boyunca devam eden çekmeceli dolaplar ile boş olarak düzenlenen raflar; asma katta yağ küpleri ve ölçüm aletleri vardır. Raflara tahıl ve bakliyat ürünleri konulmuştur. Dükkanın üçgen alınlık kısmında "Kulalı Ali Zade Mustafa Hulusi 10.11.1930" yazılı bir mermer blok vardır. Yapı, günümüzde onarım geçirmiş; lokanta olarak işlevlendirilmiştir.

(a) (b)

Şekil 5.315 (a) Bakkal ve tüp satış dükkanı, (b) İç mekandaki dolap ve raflar (Kişisel arşiv, 2015)

Tarım Kredi Kooperatif binası yıkık durumda olup saz (kargı) dizileri ile oluşturulan üst örtülü açık alan, gölgeli oturma mekanı olarak kullanılmaktadır. Bu arsaya bitişik ve özgün işlevini sürdüren yapı eski bakkal dükkanı olarak kullanılmaktadır. Bir diğer eski bakkal dükkanı, okuma odasının doğu duvarına bitişik yapıdır. Yapılar, tek katlı ve tek oda mekanından oluşmaktadır.

Şekil 5.316 Eski bakkal dükkanı (Kişisel arşiv, 2015)

Sokağın güney tarafında birbirine bitişik düzende 2 adet eski bakkal dükkanı yer almaktadır. Yapılara giriş, sokak kotundan birkaç basamak merdiven ile yükseltilen yuvarlak hatlı taşlar ile döşeli geniş bir platformdan yapılmaktadır. Platformun üzerine asma yapraklarından üst örtü oluşturulmuştur. Simetrik cepheli yapıların ahşap çift kanatlı kapı ve pencereleri vardır. Özgün kullanımda tek katlı yapılardan doğu yönündeki eski bakkal dükkanına kat çıkılmıştır. Eklenen birinci kat, yağhanede çalışanların geçici olarak konakladığı mekan olarak hizmet vermiştir. Batı yönündeki yapı, lokanta olarak işlevlendirilmiştir.

Şekil 5.317 Sokağın güney tarafında konumlanan eski bakkal dükkanları (Kişisel arşiv, 2015)

Eski Ayakkabı Dükkanı: Sokağın kuzey tarafında konumlanan son eski ticari yapıdır. Tek katlı, taş yığma, kırma çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Sokağa bakan giriş cephesinde kapının yanında kat yüksekliğince devam eden dikdörtgen açıklıklar bulunmaktadır.

Şekil 5.318 Eski ayakkabı dükkanı (Kişisel arşiv, 2015)

Eski Berber Dükkanı: Köy meydanında köşe parselde Adnan Dayı'nın kahvehanesine bitişik konumlanan berber dükkanı, tek katlı ve tek oda mekanından oluşmaktadır.

Eski Cami: Yeni caminin yapımı ile terk edilen eğimli bir arazi üzerinde, eski köy meydanında konumlanan 1324 parselde yer alan doğu cephesi bahçe duvarları ile çevrili, batı cephesinde avlusunun yer aldığı eski cami, 1. grup korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescillidir. Minare kapısının üzerindeki kitabede H.1313 (M 1895/1896) tarihi yazılıdır (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi).

Avlu içerisinde tek katlı (yüksek tavanlı), taş yığma, doğu-batı doğrultulu dikdörtgen planlı ve kırma çatılıdır. Tek minareli ve kitabeli eski camide bayanların namaz kılması için zermafil olarak adlandırılan ahşap malzemeden üretilen asma kat vardır. Asma kata kuzey ucunda yer alan dıştan merdiven ile ayrı bir kapıdan girilmektedir. Eski caminin güneybatı köşesine beden duvarına bitişik olarak inşa edilen minaresi, özgünlüğünü korumuş ve onarım gerektirmektedir. Minare kaidesi kare olup kaideden yuvarlak gövdeye pahla; gövdeden şerefeye üç sıra taş silme ile geçilmiştir. Kaide üzerinde tek kanatlı demir bir kapı vardır. Petek kısmı ve külah kısmı yuvarlak formda birleştirilmiş; kapısı dar ve uzundur. Şerefe balkonunda demir korkuluk vardır. Üst bölümde yuvarlak delikler açılmıştır. En tepede alem yer almaktadır.

Avluda asırlık zeytin ağacı, iki adet su kuyusu, kuzeybatısında taş yığma avlu duvarı ile ayrılan Osmanlı mezarlık yapıları ile eski caminin kuzey duvarına bitişik tek katlı, depo, tabut odası ve gelen misafirlerin kaldığı mekan olarak kullanılan yapı bulunmaktadır. Farklı biçim ve formlardaki Osmanlı mezar taşlarının bazılarının üstü

sarıklı iken bazılarının üzerinde bitkisel ve geometrik bezemeler ya da mimari tasvirler yer almaktadır. Mezar taşlarındaki yazılı tarihlerden örnekler H. 1154 (M 1741), H.1244 (M 1828) şeklindedir (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi). 1970'li yıllarda haftada bir gün düzenlenen Turist gecelerinde caminin avlusunda köy kadınları yaptıkları el işleri sergilemiştir.

Şekil 5.319 Eski cami ve minaresi (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c)

Şekil 5. 320 (a) Eski caminin avlusu, (b) Mihrab, (c) Minber (Kişisel arşiv, 2015)

Yeni Cami: Eski caminin zamana bağlı olarak eskimesi, onarım güçlüğü vs. gibi sebeplerle köyde 2000'li yıllarda cami yaptırmak amacıyla bir dernek kurulmuştur. Günümüzdeki köy meydanında konumlanan 100 kişi kapasiteli minaresiz eski mescit yapısı yıkılarak, yeni cami inşa edilmiştir. 2007 yılında ibadete açılan yeni cami aktif olarak kullanılmaktadır.

Mezarlık Yapıları: Köy yerleşiminde Başköy ve Kılıçköy'ün ortak mezarlığı Çamlık Mezarlığı, Orta Mezarlık, köy altında Maşacıklar Mezarlığı, köy altı mevkinde Kepekli Mezarlığı bulunmaktadır.

Hamam yapısı: Köy yerleşiminin güneybatı sınırında geniş bir ovalık arazinin içinde konumlanan küçük ölçekli hamam yapısı, yaklaşık 10 metrekarelik alana sahiptir (Yaka, 2016). Tek katlı, taş yığma, kare planlı yapı, tek mekandan oluşmaktadır. Mekan kubbe ile örtülüdür. Su kuyularının varlığı nedeniyle ovanın bu bölgesi Hamamlı kuyu olarak ifade edilmektedir.

Şekil 5.321 Hamam yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Çeşme Yapıları: Başköy mevkinde asırlık çınar ağacının yakınında yer alan Başköy çeşmesi, 1960'lı yıllarda kullanılan tek akan su kaynağıdır (Yaka, 2016). Yuvarlak kemerli çeşme kabayonu taş ve moloz taş ile örülmüştür. Kemerli nişin solunda bardaklık yeri; çeşmenin her iki tarafında hayvanların su ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılan dikdörtgen formlu yalaklar vardır. Yerleşimin kuzeyinde kılıç çeşmesi olarak adlandırılan bir çeşme yapısı daha vardır.

(a) (b)

Şekil 5.322 (a) Başköy çeşmesi, (b) Kılıç çeşmesi (Batı Urla köyleri çevre koruma, güzelleştirme, kalkındırma derneği, bt)

Su kuyuları: Köy yerleşim alanı içinde ve çevresinde toplu bir şekilde farklı yerlerde ve tarım arazilerinde çok sayıda (yaklaşık 400 kadar) su kuyusu bulunmaktadır. Dağlarda hayvanların su ihtiyacını karşılamak için açılan su kuyularınında olduğundan söz edilmektedir. Köy yerleşiminde 10 grup ortak kullanılan su kuyusu bulunmakta; bu gruplardaki kuyu sayısı 2-22 arasında

değişmektedir. Urla bölgesi kırsal yerleşimleri içerisinde başka hiçbir köyde bu kadar su kuyusu yoktur. Bölgedeki yer altı suları çok derinde olduğundan (180-200 m) ve köy yerleşiminde aktif akarsu yer almadığı için köy halkı su ihtiyacını yağmur sularını toplayarak sağlamıştır. Birbirine çok yakın (bir ya da birkaç adımlık mesafe) ya da bitişik grup halinde birçok su kuyusunun açılmasının nedeni, kuyu kazılırken uygun zeminin (çok sert zemin) bulunmasıdır. Çünkü, toplanan suyun toprakta süzülüp gitmemesi için zeminin çok sert olması gereklidir. Bu sert zeminin bulunması kolay değildir. Kuyular köy halkının imece usülü birlikte çalışması sonucunda köy içinde ortak kullanım alanında açılmıştır. Ayrıca, avluda yer alan şahıslara ait kuyular buzdolabı işlevi için kullanılmıştır. Kuyuların içerisine sepetler ile yiyecek-içecek ürünleri sarkıtılarak, saklanmıştır. Günümüzde kullanılmayan su kuyularının ağız kısımları demir kapak ya da tahta kasa ile kapatılmıştır.

Su kuyularının ağız kısımları yerden 40-50 cm yüksekliğinde, 75-150 cm çapında ve derinliği 4-8 m arasında değişmekte, taş örgüdür. Yeraltı suları çok derinde olduğu için kuyuların yaklaşık %90'ı kış aylarında yağmur suyu ile kendiliğinden dolmaktadır. Bazı kuyular taş oyma biçiminde olup bu kuyuların yaklaşık %10'u yer altından dolmaktadır. Bu kuyular Gözlü kuyu olarak ifade edilmektedir (Yaka, 2016). Tabanları ağız kısımlarına oranla daha geniş, kesik koni biçimindedir. Su kuyularının taban genişliğinin pulluk etrafında iki öküz dönecek genişlikte olduğu ifade edilmektedir.

Köy halkı tarafından su kuyuları farklı adlar ile anılmaktadır. Bu su kuyularından bazıları Koca Taşlar, Tantan Kuyusu, Başköy Kuyusu şeklindedir. Köyün batısında Koca taşlar olarak adlandırılan su kuyuları; Barbaros Caddesi ve 7010. Sokak üzerinde güneyde Mehmetler, Mintalar olarak adlandırılan alanlarda toplu bir şekilde konumlanan su kuyuları; Gerigöl göletinin yaklaşık 200 m güneyinde Esir kuyusu, güneybatıda Hamamlı kuyu olarak adlandırılan alanda 4 adet su kuyusu; kuzeyde köyden yaklaşık 250 m uzaklıkta Tantan kuyusu bulunmaktadır.

Şekil 5.323 Koca taşlar olarak adlandırılan su kuyuları (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b)

Şekil 5.324 (a) Barbaros Caddesi'nde yer alan su kuyuları, (b) 7010. Sokakta yer alan su kuyuları (Kişisel arşiv, 2015)

Sinema Binası: Barbaros Caddesi üzerinde 7018. Sokağın köşe parselinde konumlanan yapı, 1960-70 yılları arasında inşa edilmiştir. Yapı hayvan damı olarak kullanılmaktadır. Tek katlı, taş yığma, beşik çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Giriş mekanı, sokaktan birkaç basamaklı taş merdiven ile ayrılmaktadır.

Şekil 5.325 Sinema binası (Kişisel arşiv, 2015)

Köy Odası: Köy meydanında konumlanan yapı, 1952 yılında inşa edilmiştir. 1993 yılından sonra telefon santrali olarak kullanılmıştır (Yaka, 2016). Tek katlı dıştan merdivenli, taş yığma, kırma çatılı ve dikdörtgen planlıdır.

Eski Nahiye Müdürlüğü ve Karakol Binası: Barbaros Caddesi'nde köşe parselde avlu duvarları ile çevrili geniş bir bahçe içerisinde konumlanan yapı taş yığma

yüksek bir su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli orta sofalı 8 odalı olarak yapılmıştır. Odalar arasında birbirine geçiş vardır. Simetrik cepheli yapıya doğu ve batı cephe duvarından olmak üzere iki ayrı giriş vardır.

Yapı, 1931 yılına kadar köy yerleşiminin nahiye merkezi olması nedeniyle karakol olarak hizmet vermiş; daha sonra 1970'li yıllara kadar ilkokul binası olarak kullanılmıştır (Yaka, 2016). Başlangıçta eski nahiye müdürlüğü ve karakol binası, daha sonra eğitim yapısı olarak kullanılan yapı günümüzde Kültür ve Sanat Emek Evi olarak işlevlendirilmiştir. Bahçede pansiyon amaçlı hizmet veren tek katlı tek odalı küçük ölçekli yapı birimleri vardır.

Şekil 5.326 Eski nahiye müdürlüğü ve karakol binası (Kişisel arşiv, 2015)

Yağhane Yapıları: Köy yerleşiminde 2 adet yağhane yapısı bulunmaktadır. Taş yığma sistem yapılar kullanılmamaktadır. Bu yağhane yapıları yapım tarihi sırasına göre anlatılmaktadır.

7004. Sokakta köşe parselde konumlanan yapı köyün ilk yağhanesidir. Birkaç kez mülkiyet değiştiren üretim yapısı özgünlüğünü kaybetmiştir. 1965 yılında hayvan ve insan gücü kullanılarak üretim gerçekleştirilmiştir (Yaka, 2016). Yapı sahibi ile yapılan sözlü görüşmelerden yağhaneyi 1977 yılında satın aldığı ve hayvancılık ile geçimini sağladığı için üretim yapısını 1995 yılına kadar hayvan damı (ahır) olarak kullandığı öğrenilmiştir.

Tek katlı, taş yığma ve ahşap konstrüksiyon beşik çatıdır. İç mekanda yağhanenin su ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılan ahşap kapak ile kapatılan su kuyusu vardır. Bahçede iki tane daha su kuyusu vardır. Yağhaneye ait makineler mevcut değildir. Batı cephesinde yer alan bahçede tek katlı depo mekanının olduğundan söz edilmektedir.

Şekil 5.327 Yağhane yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Köy yerleşiminin güneyinde 7029. Sokakta konumlanan ikinci yağhane yapısı, günümüzde kullanılmamaktadır. Yapı sahibi ile yapılan sözlü görüşmelerden yağhanenin 1958 yılında inşa edildiği, 1975 yılına kadar iki taşlı zeytin ezme değirmeninin hayvan gücü (at) ile döndürülürken bu tarihten sonra motorlu sisteme geçildiği, 2008 yılında ise elektrikli sistem ile üretim yapıldığı öğrenilmiştir.

Yapı, tek katlı, taş yığma ve kırma çatılıdır. Çatı örtü sisteminde ahşap yapı elemanları ile makas sistem oluşturulmuş; çatı örtüsü çatı makaslarına taşıtılmıştır. Kapı ve pencere açıklıklarında ahşap lentolar için kestane ağacı; makas sistemini oluşturan ahşap yapı elemanlarında (duvarlar üzerine oturan kirişler, dikme, çaprazlamalar) kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılan daire kesitli çam ve kavak ağacı tercih edilmiştir. Ana giriş kuzey cephe duvarının ortasında yer alan kapı açıklığından yapılmaktadır. Doğu cephe duvarının ortasında yer alan geniş açıklıklı kapı atın içeri alındığı giriş iken makineli üretime geçildiği dönemde zeytinlerin içeri alındığı kapı olarak kullanılmıştır.

Yapı işlev olarak iki mekandan oluşmaktadır. Mekanlar birbirinden keskin sınırlar (ara bölücü duvar gibi) ile ayrılmamaktadır. Birinci mekan zeytinin hamur haline getirildiği kısımdır. İki taşlı zeytin ezme değirmeni ve motorlu makineler vardır. Değirmene zeytinlerin dökülmesini sağlayan piramidal huniye demir merdivenler ile ulaşılmaktadır. Hamur haline getirilen zeytinler, zeytin ezme değirmeninde bulunan kapaklı bölümden zeytin hamurunun toplandığı kazana aktarılmaktadır. İkinci mekan, hamur haline getirilen zeytinlerin kıl çoraplara yerleştirilerek pres makinesinde sıkıldığı alandır. Pres makinesi yüksek bir platform üzerine oturtulmuştur. Pres makinesinin alt kısmında yer alan açıklıktan havuza (polüme) zeytinyağı dökülmektedir. Zeytinyağı karışımı soğuduktan sonra zeytinyağı üste

çıkmakta, karasuyu altta kalmaktadır. Borular aracılığı ile iki havuzdan birine zeytinyağı diğerine karasu aktarılmaktadır. Böylece, zeytinyağı karasuyundan ayrıştırılmaktadır. Karasu yağhane yapısında yer alan kanalizasyon sistemi ile tahliye edilmektedir. Yağhanenin su ihtiyacını karşılamak için kuzey cephesinin köşesinde bir su kuyusu açılmıştır. İç mekanda suyun ısıtılması için kullanılan silindir şeklinde büyük kazanlar ile zeytinyağlarının konulduğu silindir ve dikdörtgen şeklinde musluklu kazanlar yer almaktadır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.328 (a) Yağhane yapısı, (b) Zeytin ezme değirmeninin yer aldığı bölüm, (c) Pres makinesinin yer aldığı bölüm (Kişisel arşiv, 2015)

Yel (Un) Değirmenleri: Başköy mevkinde ve köyün kuzeydoğusunda yel değirmeni vardır. Üretim 1940'lı yıllara kadar devam etmiştir (Yaka, 2016). Yamaçta konumlanan, iki katlı taş yığma ve daire formlu yel değirmeninde rüzgar enerjisi ile değirmen döndürülerek buğdaylar öğütülmüş un haline getirilmiştir.

(a) (b)

Şekil 5.329 (a) Köyün kuzeydoğusundaki yel değirmeni (Kişisel arşiv, 2015), (b) Başköy mevkinde yer alan yel değirmenine ait kalıntılar (Batı Urla köyleri çevre koruma, güzelleştirme, kalkındırma derneği, bt)

Un Değirmeni: 7029. Sokakta ikinci yağhane yapısına bitişik konumlanan küçük ölçekli üretim yapısı, günümüzde aktif olarak çalışmamakta; yapı sahipleri tarafından

yıllık un ve bulgur ihtiyaçları için motorlu makineler kullanılmaktadır. Yapı sahibi ile yapılan sözlü görüşmelerden yapının 1972 yılında inşa edildiği, ilk yıllarda un değirmeninde yağhaneye ait motorlu makinelerin ortak kullanıldığı öğrenilmiştir.

Tek katlı, taş yığma, kırma çatılı ve dikdörtgen planlı yapı, tek mekandan oluşmaktadır. İç mekanda giriş kapısının karşısında zeminden 5 basamak ahşap merdiven ile yükseltilerek oluşturulan ahşap döşemenin üzerine un değirmeni yerleştirilmiştir. Un değirmenin üzerindeki huniden buğdaylar gönderilmektedir. Un haline getirilen buğdaylar ahşap döşeme ile aynı seviyede olan kanaldan dökülmektedir. Buğdayın sapından ayrılmadan değirmene getirildiği durumlarda buğdaylar buğday makinesinde işlemden geçirilmektedir. Buğday sırasıyla sapı, yulafı, arpası, iri buğday, orta buğday ve ince buğday olarak 6 farklı kısıma ayrılmaktadır. Her biri dikdörtgen formlu, boyutları farklı olan 6 ahşap tablaya dökülmektedir. İri ya da orta buğday un değirmeninde işleme sokulmaktadır. İç mekanda bulgur ve hayvan yemi elde etmek amacıyla taş platform üzerine yerleştirilen, demir ayaklı yem kırma makinesi yer almaktadır. Bu makine sistem olarak un değirmeni ile benzer çalışmaktadır.

Şekil 5.330 Un değirmeni yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c)

Şekil 5.331 (a) Un değirmeni, (b) Buğday makinesi, (c) Yem kırma makinesi (Kişisel arşiv, 2015)

Su Değirmeni: Köy yerleşiminin kuzeybatısında un elde etme amacıyla yapılan su toplama havuzlu su değirmeni yapısında 1970'li yıllara kadar üretim devam etmiştir (Yaka, 2016). Yapı yıkık durumda olup değirmen taşları ve su olukları sağlam durumdadır. Taş yığma yapı, buğdayın iki tane değirmen taşı ile öğütülerek un haline getirildiği üretim alanı ile çalışanların dinlendikleri, çay odası olarak kullanılan küçük mekandan oluşmaktadır.

Su değirmeninin 1,5-2 m kalınlığında taş yığma duvarlar ile çevrili 4 tane havuzu vardır. Dört dönümlük bir alanı kaplayan, birbirinden duvarlar ile ayrılan su havuzlarının aralarında su geçişini sağlayan kapaklar bulunmaktadır. Havuzlarda biriken su, değirmen taşlarına iki tane oluk aracılığı ile taşınmakta, su oluklarından akan su, değirmen taşlarının dönmesini sağlamaktadır. Su oluklarının önünde iki tane ard arda sıralanan ahşap kapakların olduğu, su çok kuvvetli geldiğinde kapakların kapatılarak suyun yönünün değiştirildiği ifade edilmektedir. Suyun tahliye edilmesi için değirmenin taş yığma duvarına boşluk açılmıştır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.332 (a) Su toplama havuzunun duvarları ve su olukları, (b) Değirmen taşlarının yer aldığı yıkılan ön kısım , (c) Değirmen taşları (Kişisel arşiv, 2015)

Tarım Kredi Kooperatifi: 1965 yılında köy odasında hizmet veren Tarım kredi kooperatifi için 1980'li yıllarda köy girişinde konumlanan yeni bir bina inşa edilmiştir. Çevredeki 7 köyün bağlı olduğu 170 üyeli kooperatif, 1998 yılında kapanmış olup 2005 yılında ise kooperatif binası ihale usulü ile satılmıştır (Yaka, 2016). Kooperatif tarımsal üretimin artmasını sağlamış, köy halkının finansal ihtiyaçlarını karşılamıştır.

Geniş bir bahçe içerisinde yer alan iki katlı betonarme sistem kooperatif binasının zemin katı çalışma ofisi, birinci katı çalışanların konaklaması için lojman olarak kullanılmıştır. Yapıya bitişik tek katlı ve dikdörtgen planlı depo yapısı vardır.

Şekil 5.333 Tarım Kredi Kooperatifi (Kişisel arşiv, 2015)

Kütüphane: Barbaros Caddesi üzerinde konumlanan yapı 1970'li yılların başında Necdet Erzen adında bir iş adamı tarafından yaptırılarak, Milli Eğitime devredilmiştir. Zübeyir Zühtü Erzen adlı kütüphane yaklaşık 20 yıl hizmet vermiştir. Uzun yıllar kullanılmayan yapı, 2008 yılında tekrar açılmış, ancak personel eksikliği nedeniyle kapanmıştır (Yaka, 2016). Tek katlı, beşik çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Günümüzde, semt merkezi olarak işlevlendirilmiştir.

Şekil 5.334 Kütüphane (Kişisel arşiv, 2015)

Okuma Odası: 7000. Sokak üzerinde bakkal dükkanlarına bitişik konumlanan yapı, kütüphane binası yapılmadan önce okuma odası olarak kullanılmıştır. Tek katlı, taş yığma ve beşik çatılıdır.

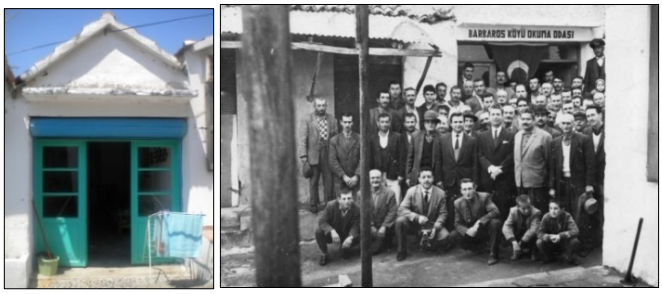

(a) (b)

Şekil 5.335 (a) Okuma odası (Kişisel arşiv, 2015), (b) Okuma odasının açılışına ait eski bir fotoğraf (Batı Urla köyleri çevre koruma, güzelleştirme, kalkındırma derneği, bt)

Eski İlkokul Binası: Köy girişinde konumlanan yapı 1970'li yıllarda inşa edilmiştir. Geniş bir bahçe içerisinde su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli yapı, üç oda ve hol mekanından oluşmakta olup iki sınıf ve öğretmen odası olarak kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı yapı su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve beşik çatılı olarak inşa edilmiştir. Bahçede tuvalet vardır.

Şekil 5.336 Eski ilkokul binası (Kişisel arşiv, 2015)

Öğretmen Evi: Barbaros Caddesi üzerinde konumlanan yapı su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli olup mutfak, oturma, yatma ve servis mekanlarından oluşmaktadır. Kare planlı yapı su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve kırma çatılı olarak inşa edilmiştir.

Şekil 5.337 Öğretmen evi (Kişisel arşiv, 2015)

Askeri Anıt: Köy girişinde park içinde Çanakkale Savaşı'nda köy halkından şehit düşenlerin ve gazi olan kişilerin isimlerinin yer aldığı mermer büst ve askeri anıt bulunmaktadır.

5.4.2.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Köy yerleşiminde bazı geleneksel konutlarda halen yaşam sürdürülmektedir. Kullanımda olan bu konut yapıları köy halkının orta ve yaşlı kesimini oluşturmaktadır. Köy kökenli olup emekli olduktan sonra tekrar ailesinden kalma geleneksel konutta oturanlar vardır. Köy kökenli aileler yıl içinde birkaç sefer ihtiyaçlarını karşılamak (zeytinyağı vs. gibi) amacıyla köy yerleşimine uğramaktadır. Alanda yıkık durumda olan yapılarda vardır. Geleneksel konut yapısı ile aynı avlu içinde yeni betonarme konut yapılmıştır. Bunun iki temel sebebi vardır. Yaşanan depremler sonucunda konutların hasarlı durumda olması ve konutların günümüz ihtiyaçlarını karşılama açısından yetersiz kalmasıdır. Tuvaletin dışarıda olması, yapının ısıtma ve izolasyon sorunları içermesi gibi donatı eksikleri nedeniyle yeni konutlar inşa edilmektedir. Özellikle son yıllarda yapıların el değiştirdiği, kentli kesimin geleneksel konut yapılarını satın aldıkları ya da betonarme sistem üretilen yeni yapılar inşa ettikleri izlenmiştir. Bu bağlamda, yerleşim göç almaktadır. Mülkiyetler değişmektedir. Yapılan alan çalışması sonucunda geleneksel konutların mevcut durumları 4 gruba ayrılmaktadır. Bunlar halen kullanımı devam eden konutlar, terk edilen konutlar, yıkık durumdaki konutlar ve kentli kesime satılan, mülkiyeti değişen konutlar şeklindedir. Tarımsal faaliyetin etkin olduğu dönemde yaz aylarında köy halkı, ovada yerleşim göstermiştir. Bunun nedeni, ovadaki işlerine yakın olmaları ve ovada yazın serin geçmesidir.

Şekil 5.338 Köy meydanı çevresindeki geleneksel konutlar (Kişisel arşiv, 2015)

Geleneksel konut yapıları açık ve kapalı alanlardan oluşmaktadır. Konut arazisi içinde kapalı alan dışında kalan açık alanları geniş avlu tanımlamaktadır. Avluda özgün taş döşemeye rastlanmıştır. Açık alan girişini avlu giriş kapısı tanımlar. Konut açık alanında eğimli arazi yapısı sebebiyle oluşan kot farkları merdiven ile düzenlenmiştir. Köy yaşamında önemli bir yer tutan konut açık alanında yemek pişirme, yemek yeme, dinlenme, çamaşır yıkama, tarım araçlarının park edilmesi gibi farklı etkinlikler ve işlevler gerçekleştirilmektedir.

Şekil 5.339 Avlu giriş kapıları (Kişisel arşiv, 2015)

Avluda hayvan damı, saman damı, mağaza, fırın, tuvalet, su kuyusu ve harım bulunmaktadır. Bazı avlularda asırlık ağaç vardır. İki katlı geleneksel konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılmaktadır. Bu bağlamda, merdiven açık alanın bir birimidir. Katlar arasında doğrudan bağlantı yoktur. Köy halkı tarafından dıştan merdiven ile ulaşılan (saçaklı) giriş mekanı pundi olarak ifade edilir. Konut arazisi dışında şahıslara ait ağıl yapıları vardır. Ağıl yapıları hayvancılığın azalması nedeniyle kullanılmamakta ya da depo olarak kullanılmaktadır. Bu yapılarda, koyun, keçi gibi küçükbaş hayvanlar barınmıştır. Köyün kuzeydoğusunda taş yığma, ahşap konstrüksiyon kırma çatılı ağıl yapıları geniş açı yapacak şekilde birbirine bitişik konumlanmıştır. İç mekanda duvar boyunca yemlik bölümü yer almaktadır. Ağıl yapısına bitişik sığır sürülerinin barındığı sığır tokatı olarak adlandırılan yapı ile tek katlı tek odalı konut bulunmaktadır. Sığır tokatı yapısında duvar boyunca devam eden yemlik bölümü ile yapının ortasında hayvan gübreleri için boşluk bırakılmıştır. Hayvan damında küçükbaş ve büyükbaş hayvanlar (inek, keçi, koyun, at, eşek) barınmıştır. Hayvan damı taş yığma, ahşap konstrüksiyon beşik ya da tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Ahşap tek ya da çift kanatlı bir kapısı ve küçük pencere açıklıkları bulunur. Bazı hayvan damlarında giriş cephe duvarında çiçeklik olarak

adlandırılan saksı koyma yeri vardır. Saman damı hayvan yiyeceklerinin depolandığı yapıdır. Hayvan damı ile benzer yapı özelliklerine sahiptir.

Şekil 5.340 Birbirine bitişik ağıl yapıları (Kişisel arşiv, 2015)

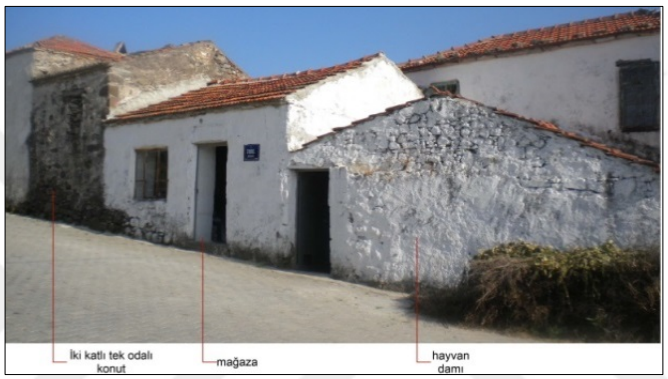

Şekil 5.341 Aynı avlu içinde yer alan farklı yapı birimlerinin sokak cephesinden görünümü (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.342 Hayvan damları (Kişisel arşiv, 2015)

Avluda geleneksel geçim kaynağı tütüncülüğe bağlı olarak tütün balyalarının istiflendiği mağaza olarak adlandırılan yapı birimi vardır. Mağaza üzümlerin depolandığı alan olarakta kullanılmıştır. Tek katlı, taş yığma, kırma çatılı ve kare ya da dikdörtgen planlı mağaza yapısı, tekil olarak ya da avlu dışında avlu duvarına bitişik konumlanmıştır. Sokaktan direk ulaşılan mağaza yapılarında giriş mekanı, sokaktan birkaç basamaklı taş merdiven ile ayrılmaktadır. İç mekanda genellikle köşede ocak elemanı vardır.

Şekil 5.343 Mağaza yapıları (Kişisel arşiv, 2015)

Avluda yer alan bir diğer birim fırındır. Fırınlar avlu duvarı ya da tuvalete bitişiktir. Fırınlar taş örgü, taş/tuğla örgü olarak farklı malzemeler ile yapılmıştır. Ağız kısımları dikdörtgen ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Bazı fırınların ağız kısmının yanında niş/nişler yer almakta ve bacalı olarak düzenlenmiştir. 1970'li yıllara kadar aktif olarak kullanılmıştır. Fırınlar konut sahiplerine aittir ancak ortak kullanılmıştır. Bazı avlularda fırın ve tuvalete bitişik banyo elemanına rastlanır.

Tuvalet yarım daire biçiminde ya da kare formludur. Taş yığma, tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Tuvalet avlu duvarı arasındaki açıklığa; konut, hayvan damı, fırın ya da avlu duvarına bitişik olmak üzere farklı biçimlerde yer almaktadır. Konut duvarına bitişik olduğu durumlarda tuvalete giriş mekanından; hayvan damına bitişik ise sofa mekanında yer alan ikinci giriş kapısından çıkılarak hayvan damı çatısı üzerinden ulaşılmakta; birkaç basamaklı merdiven ile aşağıya inilerek girilmektedir. Taş örgü su kuyuları kullanılmamaktadır. Ağız kısımları çeşitli malzemeler ile geçici olarak kapatılmıştır. Avluda harım olarak adlandırılan küçük bahçeler vardır.

Şekil 5.344 Bitişik düzendeki tuvalet ve fırın (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.345 Tuvalet örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

Geleneksel konutların oluşumunda akrabalık ilişkileri ve ekonomik faaliyet önemli bir belirleyicidir. Geleneksel konutlar ilk yapıldığı dönemden günümüze kadar toplumsal, ekonomik ve ev halkındaki nüfus değişimlerine bağlı olarak sürekli dönüşüme uğramıştır. Avluda 3 farklı geleneksel konut oluşumu ve gelişimi görülmektedir. Aynı avlu içinde çoğunlukla tek katlı tek odalı konut ile iki katlı konut yapısı yer almaktadır. Bazı örneklerde tek veya iki katlı konut yapısı tekil olarak yer alır. Avluda bu yapıların sayısı farklılık göstermektedir. Tek katlı tek odalı konutta kaynata, iki katlı konutta evlenen çocuğu oturmuştur.

Geleneksel konut yapıları tek ve iki katlı, dıştan merdivenlidir. Terk edilen konutların giriş kapıları ahşap kilitleme yöntemi ya da asma kilit ile kapatılmıştır. Konutların kapalı alanına giriş, kendisine ait özel açık alanından yapılmaktadır. Tek katlı tek odalı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-oda şeklindedir. Sokaktan direk girilen konut yapılarına nadiren rastlanır. İki katlı tek odalı ya da sofasız konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-merdiven-oda/odalar; sofalı olması durumunda, sokak-avlu-merdiven-sofa-odalar şeklindedir. Zemin kata giriş, sokak-avlu-oda ya da sokak-oda ilişkisi ile sağlanır. İki katlı geleneksel konutların zemin katına giriş, merdiven sahanlığının altında yer alan boşluktan ya da konutun zemin kat duvarı kapı açıklığından direk yapılmaktadır. Zemin kat yaşama, hayvan damı, saman damı ve depo-küplük olarak kullanılmıştır. İki ya da üç odalı zemin katta her bir oda farklı bir işlevi karşılamaktadır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılabildiği gibi bazı örneklerde her birine farklı bir kapıdan girilmekte olup odalar birbirinden bağımsızdır. Odalara ortak hol mekanından ya da birbiri içinden geçilmektedir. Hayvan damında duvar boyunca devam eden yemlik bölümü vardır.

Şekil 5.346 Zemin kat ortak hol mekanından odalara geçiş (Kişisel arşiv, 2015)

Tek katlı konut yapıları tek odalıdır. Bu oda oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. Dıştan merdivenli konutlarda yaşam mekanına (saçaklı) giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanı sofa ve sofaya açılan odalardan oluşmaktadır. Yaşam mekanı tek ya da iki odalıdır. Odalar oturma, yeme-içme ve yatma gibi birçok işlevi barındırmaktadır. Sofa konutun merkezinde ya da kenarında yer almaktadır. Sofa odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı ve/veya yaşam mekanı niteliğindedir. Oda kullanımları iç mekandaki mimari elemanlardan anlaşılabilmektedir. Bazı konutlarda giriş mekanı da (pundi) yaşam mekanı olarak kullanılmıştır.

Şekil 5.347 Geleneksel konutların saçaklı giriş mekanı (Kişisel arşiv, 2015)

Yaşam mekanı odalarda ocak, gusülhane, yüklük, niş/dolap nişi, raf, testilik, çanaklık ve oturma birimi bulunmaktadır. Ocak, yaşama mekanının en önemli elemanıdır. Günümüzde bu ocakların kullanılmadığı bazı örneklerde kapatıldığı görülür. Ocağın çıkma yaptığı iki kenarda mumluk yeri ve üst kısmında çoğunlukla tek bir raf bulunmaktadır. Gusülhane, odanın köşesinde duvarın içine gömülü bir şekilde tek başına ya da yüklük ile bir bütün olarak yer alırken, bazı örneklerde ahşap bir strüktür içinde düzenlenmiştir. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Yüklük elemanına sık rastlanır. Yüklükler çoğunlukla gusülhane ile bir bütün olarak ya da raf ve dolaba bitişiktir. Tavan döşemesinden 40-45 cm aşağıda biten yüklüklerin, zemin

döşemesinden 40-50 cm yükseklikteki bölümleri kapaklı olarak düzenlenmiştir. Bir diğer mimari eleman niştir. Genellikle ocağın yanında bulunan raflı ve kapaklı ya da boş olarak düzenlenen nişler mutfak araç-gereçlerin konulduğu elemanlardır. Bazı nişlerin üzerinde tek parça raf vardır. Duvara asılı kapaklı dolap ile gömme dolap şeklinde düzenlenen dolap nişlerine oda mekanının işlevine göre farklı araç-gereçler yerleştirilmektedir.

Şekil 5.348 Ocak örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.349 Gusülhane örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 5.350 Yüklük örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

Oda mekanında araç-gereçleri koymak için ahşap malzemeden üretilen, pencere ve kapıların üst seviyesinde, odaların duvarları boyunca devam eden ya da duvarda parçalı olarak yer alan işlemeli raflar bulunmaktadır. Yaşam mekanında duvar ile birlikte taş malzemeden üretilen, radyo ya da süs eşyalarının konulduğu raf gibi

çıkma; giriş kapısının yanındaki duvarda su testilerinin konulması amacıyla yapılan testilik yeri; iki duvar boyunca devam eden ahşap malzemeden üretilen oturma birimi vardır. Mutfak araç ve gereçlerinin konulduğu çanaklık olarak adlandırılan duvara asılı raflı dolap yer alır.

Şekil 5.351 Raf amaçlı kullanılan küçük çıkmalar (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c) (d)

Şekil 5.352 (a) Parçalı raf, (b, c) Testilik yeri, (d) Oturma birimi (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b)

Şekil 5.353 (a) Çanaklık ve ocak, (b) Çanaklık ve radyo dolabı (Kişisel arşiv, 2015)

5.4.2.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi. Geleneksel konutların açık alan sınırlayıcı elemanı taş yığma avlu duvarları ile avlu duvarları arasındaki açıklığa inşa edilen avlu giriş kapısıdır. Avlu, konut ile sokak arasındaki bağlantı mekanıdır. Avluya genellikle iki farklı avlu giriş kapısı vardır. Yüksek avlu duvarları, konut arazisinin dışarıdan algılanmasını engellemektedir. Bazı örneklerde hayvan damı, mağaza ve

konut yapısı avlunun çeperinde konumlanarak konut açık alanını tanımlamaktadır. Avlu duvarı arasındaki açıklığa inşa edilen tuvalette açık alan sınırlayıcı elemanıdır. Geniş avlular içinde yer alan geleneksel konutlar içe dönük olarak biçimlenmiştir. Konutun dış mekan ile ilişkisi sokak-avlu-konut şeklindedir.

5.4.2.2.2 Konut Tipolojisi. Barbaros köy yerleşiminde yapılan rölöve ve belgeleme çalışmaları sonucunda 5 tip geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları tek ve iki katlıdır.

- **Tek katlı tek odalı konut tipi**

zemin kat

yaşama

Yerleşimde bu konut yapılarına sık rastlanır. Genellikle yıkık durumda olan bu yapılar terk edilmiştir. Avlu içerisinde düzlükte ya da hafif eğimli yamaçta konumlanır. Aynı avluda iki katlı konut yapısı ile yer aldıkları durumda çoğunlukla bu konut yapısında ailenin büyükleri oturmuştur. Tek odalı yaşam mekanı oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. İç mekanda ocak, gusülhane, niş, raf ve testilik vardır. Ocak konutun sağır duvarında yer alır.

Şekil 5.354 Konut yapı örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, köy giriş sokağında geniş bir avlu içinde sıkışık düzendedir. Aynı avlu içerisinde iki katlı dıştan merdivenli konut yer almaktadır.

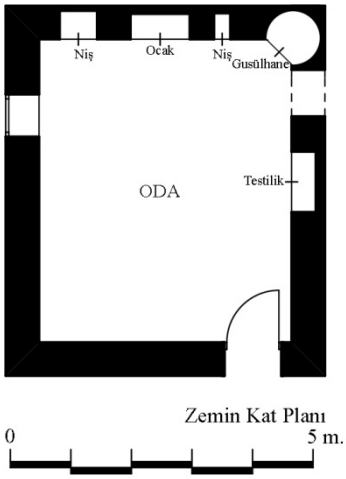

Şekil 5.355 Tek katlı tek odalı konut tipi plan şeması

İki katlı konut tipleri

Kırsal yerleşimde 4 tip iki katlı geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları dıştan taş merdivenlidir.

- **Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

mağaza

depo-küplük

Bu tip konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından (pundi) girilmektedir. Zemin kat ile doğrudan ilişkili olmayan yaşam mekanı tek odalıdır. Oda, yeme-içme, oturma ve yatma işlevlerini barındırmaktadır. İç mekanda ocak, gusülhane, yüklük, niş/dolap nişi, raf, testilik ve çanaklık vardır. Zemin kat yaşama ya da depo-küplük olarak kullanılmıştır.

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneğinde, konut özgün işlevini sürdürmekte ve sahibi tarafından kullanılmaktadır. Yapı mülkiyet değiştirmiştir. Konut yapısına sokaktan direk giriş sağlandığı gibi avludan ayrı bir giriş bulunmaktadır. İki odalı zemin kat yaşam mekanı olarak kullanılmıştır.

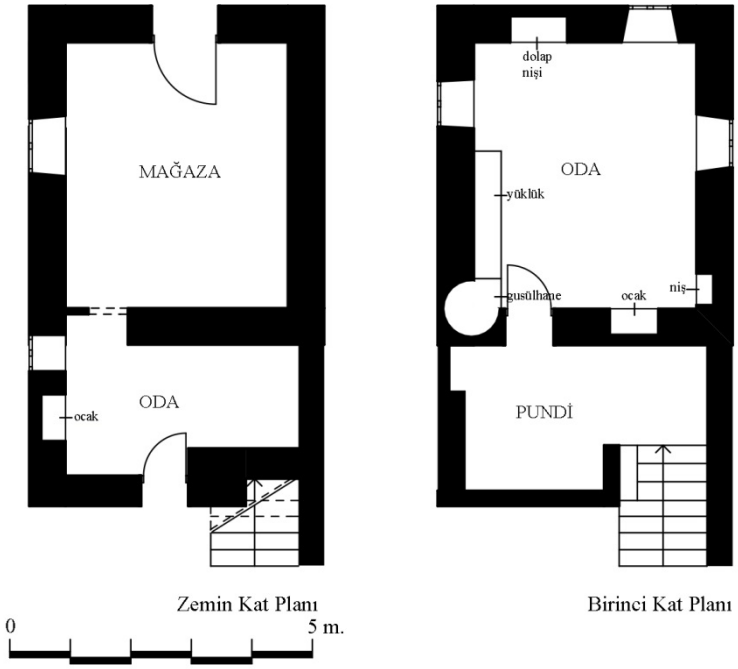

Şekil 5.356 Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.357 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c) (d)

Şekil 5.358 (a) Gusülhane ve yüklük, (b) Ocak, (c) Niş, (d) Dolap nişi ve raf amaçlı kullanılan küçük çıkma (Kişisel arşiv, 2015)

Yamaçta konumlanan bu konut başlangıçta dıştan merdivenli tek odalı konut tipinde inşa edilmiştir. Zemin kat mağaza olarak kullanılmıştır. Konut dönem eki almıştır. Dıştan merdiven ile ulaşılan giriş mekanı kapatılarak sofa mekanına dönüştürülmüş; tek odalı konut yapısı eklemlenmiştir. Bu bağlamda yapı, dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi özelliği göstermektedir. Dönem eki konutun zemin katı su testilerinin konulduğu, zeytinyağlarının saklandığı depo-küplük olarak kullanılmıştır. Avluda hayvan damı, fırın ve tuvalet vardır.

(a) (b)

Şekil 5.359 (a) Konut yapısı, (b) Hayvan damı üzerinden ulaşılan tuvalet (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c)

Şekil 5.360 (a) Orta sofada yer alan dolap nişi, çanaklık ve radyo dolabı, (b) Gusülhane ve raf, (c) Yüklük ve parçalı raf (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

hayvan damı

saman damı

depo-küplük

Yerleşim alanında bu konut yapılarına sık rastlanır. Avlu içerisinde yer alan bu yapılar çoğunlukla terk edilmiştir. Yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı ya da ahşap yapı elemanları ile kapalı olarak düzenlenen giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanı iki odalıdır. Odalara birbiri içinden geçilmekte ya da birbirinden bağımsızdır. İç mekanda ocak, gusülhane, niş/dolap nişi ve çanaklık vardır. Giriş mekanı odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı ve yaşam mekanı niteliğindedir. İki ya da üç odalı zemin kat yaşama, hayvan damı, saman damı ve depo-küplük olarak kullanılmıştır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan giriş sağlandığı gibi bazı örneklerde odalar birbirinden bağımsız; ayrı giriş kapıları vardır.

Şekil 5.361 Konut yapı örneği (Kişisel arşiv, 2015)

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, köy meydanına açılan çıkmaz sokakta konumlanmıştır. Köy yerleşiminin en eski konut yapıları arasındadır. Avluda tek katlı konut yapısı, mağaza, su kuyusu ve asırlık ağaç yer alır. Saçaklı giriş mekanından odalara girilmekte; odalara birbirinden geçiş vardır. Üç odalı zemin kat yaşama ve depo-küplük olarak kullanılmıştır. Zemin katta her bir odaya farklı bir kapıdan girilmekte; odalar birbirinden bağımsızdır.

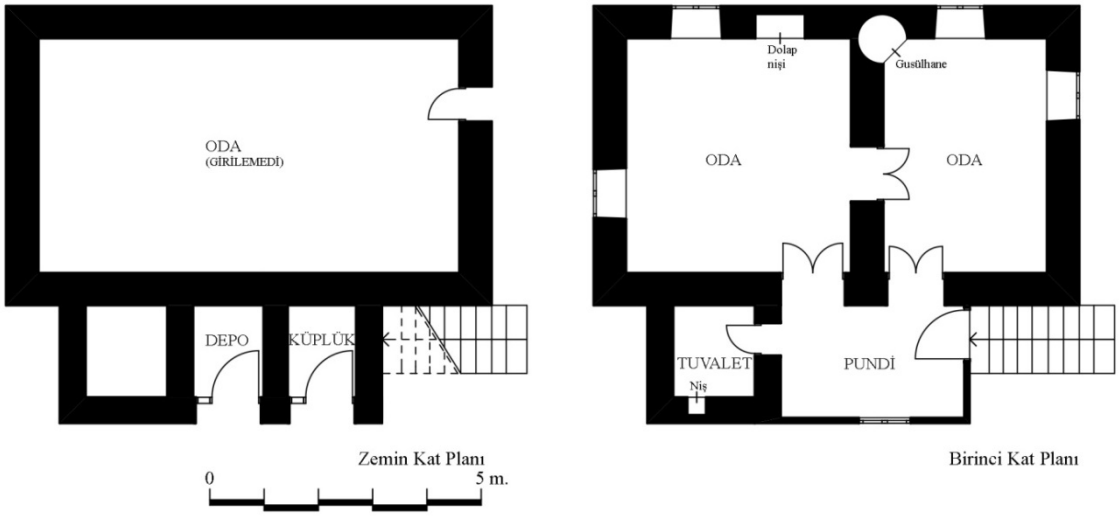

Şekil 5.362 Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi plan şeması 1

Şekil 5.363 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Plan şeması itibariyle belgelenen ikinci yapı örneği, Barbaros Caddesi üzerinde konumlanmıştır. Kapalı olarak düzenlenen giriş mekanından odalara girilmekte; odalar birbirinden bağımsızdır. Giriş mekanı hem sirkülasyon alanı hem yaşam mekanıdır. İki odalı zemin kat hayvan damı, saman damı ve depo-küplük olarak kullanılmıştır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılmakta; odalara ortak hol mekanından geçilmektedir.

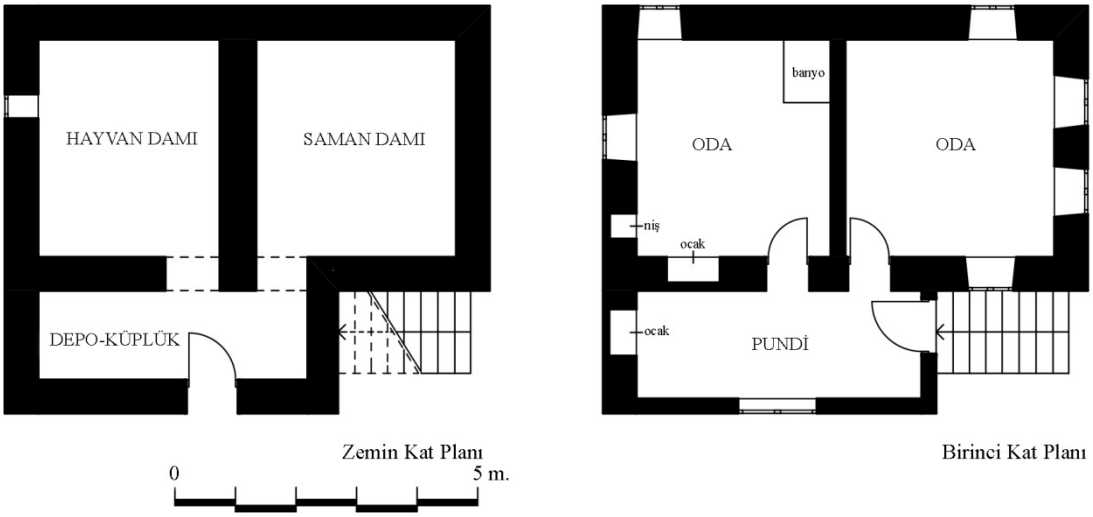

Şekil 5.364 Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi plan şeması 2

Şekil 5.365 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

saman damı

depo-küplük

Yerleşim alanında bu konut yapılarına sık rastlanır. Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan bu yapıların bazıları halen konut kullanımını sürmektedir. Avlu içerisindeki konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından girilmektedir. Giriş mekanı sofaya açılır. İki odalı yaşam mekanına konutun merkezinde yer alan sofadan ulaşılır. İki ya da üç odalı zemin kat hayvan

damı, saman damı ya da depo-küplük olarak kullanılmıştır. Zemin katta her bir odaya farklı bir kapıdan girilmekte olup odalar birbirinden bağımsızdır.

7005. Sokakta köşe parselde konumlanan konut, özgün işlevini sürdürmekte ve sahibi tarafından kullanılmaktadır. Köy meydanına açılan sokakta konumlanan terk edilen yapı, köy yerleşiminin en eski konut yapıları arasındadır.

Şekil 5.366 7020. Sokaktaki konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat
hayvan damı + yaşama
saman damı
depo-küplük

Yerleşim alanında bu konut yapılarına sık rastlanır. Avlu içerisindeki bu yapıların bazıları konut kullanımını sürdürmektedir. Bu tip konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılmaktadır. Yaşam mekanına konutun kenarında yer alan sofadan ulaşılır. Sofa hem sirkülasyon alanı hem yaşam mekanıdır. Zemin kat ile doğrudan ilişkisi olmayan yaşam mekanı iki odalıdır. İki ya da üç odalı zemin kat hayvan damı, saman damı ve depo-küplük olarak kullanılmıştır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılabildiği gibi bazı örneklerde her birine farklı bir kapıdan girilmekte; odalar birbirinden bağımsızdır.

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, yamaçta konumlanmakta; terk edilmiştir. İki odalı zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılmakta; odalara ortak hol mekanından geçilmektedir.

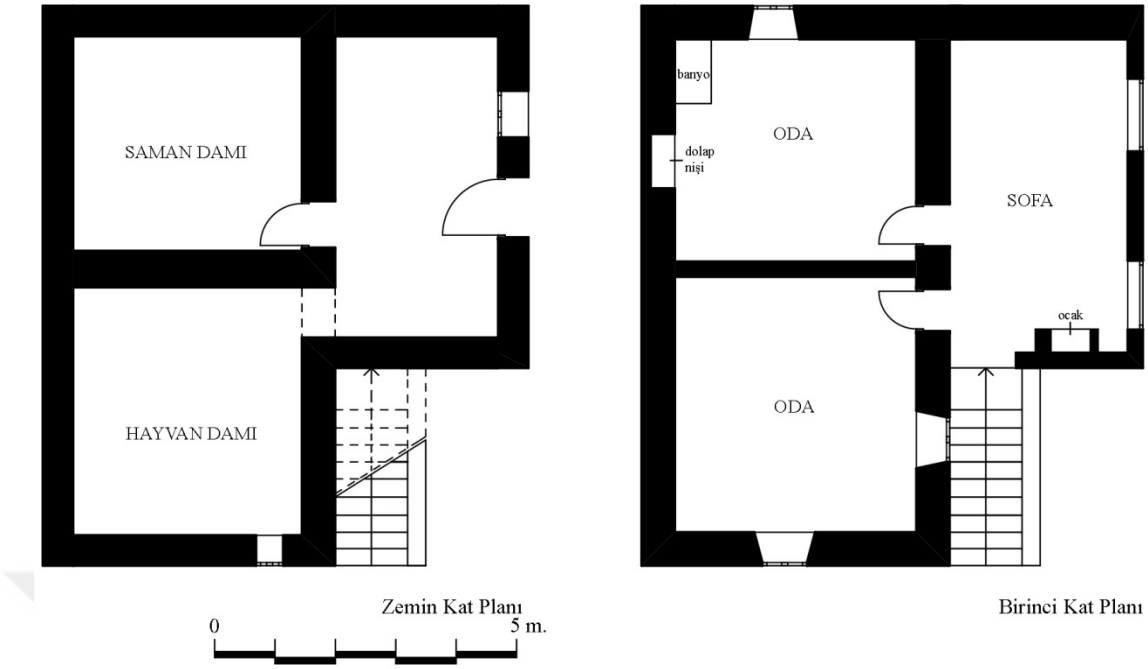

Şekil 5.367 Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.368 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Tablo 5.14 Barbaros kırsal yerleşimi konut tipolojisi

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI	TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI	PAFTA NO : 14

BARBAROS KIRSAL YERLEŞİMİ KONUT TİPOLOJİSİ

TEK KATLI KONUT TİPİ	İKİ KATLI KONUT TİPİ
TEK ODALI KONUT	DIŞTAN MERDİVENLİ TEK ODALI KONUT

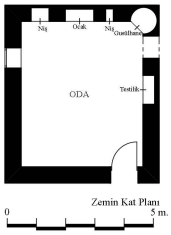

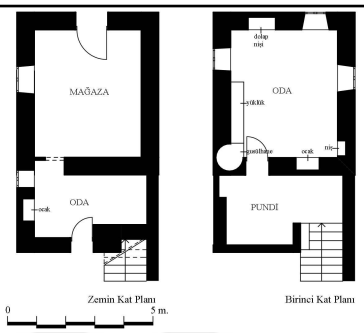

İKİ KATLI KONUT TİPLERİ

DIŞTAN MERDİVENLİ
İKİ ODALI SOFASIZ KONUT

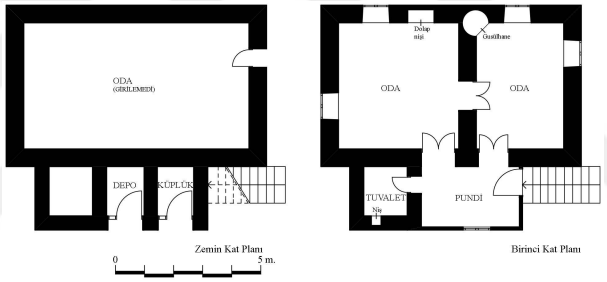

DIŞTAN MERDİVENLİ
İKİ ODALI SOFASIZ KONUT

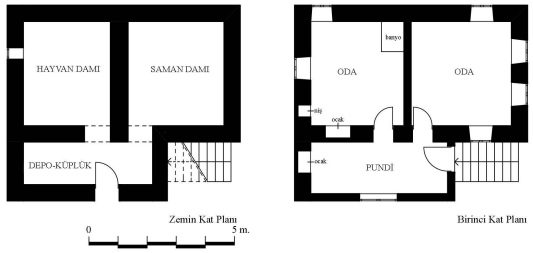

DIŞTAN MERDİVENLİ
İKİ ODALI YAN SOFALI KONUT

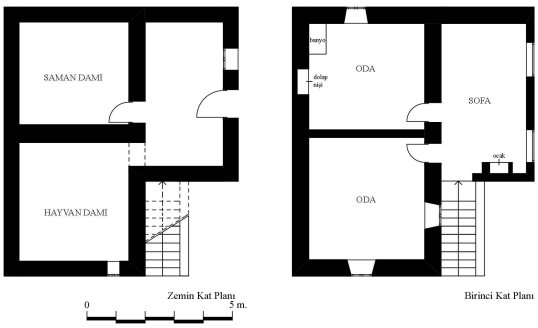

5.4.2.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

- **Duvarlar**

Yapı malzemesi tamamen yöreden toplanan koyu gri, kahverengi, beyaz ya da sarımtırak renkli farklı büyüklükteki yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ile yığma sistem inşa edilmiştir. İri yuvarlak hatlı taşların arasına yerleştirilen küçük taşlar hellik taşları olarak ifade edilmektedir. Bazı yığma duvarların köşe birleşiminde taş ve tuğla malzeme aynı duvar içerisinde birlikte kullanılmıştır.

Geleneksel konutların dış duvarlarında taş örgü zemin kattan başlayarak çatı saçak seviyesine kadar devam etmektedir. Dış duvar kalınlıkları 50-65 cm arasında değişmektedir. Yığma duvarlar çamur harç ile örülmüştür. Temel sisteminde yekpare (tek parça) taşa kadar kazılarak sert zemin (kayalık) üzerine yapılar inşa edilmiştir.

Dış duvarlar iki şekilde inşa edilmiştir.

-Taş yığma örgüler

-Taş/tuğla karma yığma örgüler

Şekil 5.369 Yapı taşı örneği (Kişisel arşiv, 2015)

Odalar ve sofa arasındaki ara bölücü duvarlarda ahşap dikmeler duvar boyunca belli aralıklar ile yerleştirilmiştir. Bu ahşap dikmelerin her iki yüzüne saz dizileri ya da ahşap çıtalar sık aralıklarla çiviler aracılığı ile çakılmıştır. Duvarın arası boş bırakıldığı gibi bazı örneklerde hellik taşı olarak bilinen küçük taşlar dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Daha sonra iç duvarlara saman-toprak-su karışımından oluşan sıva uygulanmıştır. Bu organik malzeme katkılı sıva bağdadi sıva olarak tanımlanmaktadır. Bu tip ara bölücü duvarların kalınlıkları 8-10 cm'dir.

Şekil 5.370 Saz (kargı) dizileri ya da çıtalar ile oluşturulan duvarlar (Kişisel arşiv, 2015)

Yapıların tamamında yığma malzemeden sonra en önemli duvar elemanı ahşap hatıllardır. Ahşap hatıllar yığma örgü duvarların düşeyde belli aralıklarda aynı seviyede birleştirilmesini, örgülerin terazisinde devam etmesini sağlamaktadır. Ayrıca, yığma örgülerde açılmayı önlemektedir. Ahşap hatıllar yığma duvarın hem iç hem de dış yüzeyinde; kapı ve pencerede duvar kesiti boyunca kullanılmıştır. Dış duvarlarda kare boşluklar vardır. Yapım aşamasında bu boşluktan ahşap hatıl geçirilmekte, inşaat aşaması tamamlandığında boşluktan hatıl çıkarılmaktadır. Ahşap hatıl iskele işlevi görmektedir.

Ocak ve Bacalar

Yaşam mekanının vazgeçilmez öğesi olan ocaklar, konutun yığma duvarları ile birlikte yapılmıştır. Ocakların ağız kısımları dikdörtgen formludur. Ocak genişlikleri 75-90 cm, derinlikleri 40-45 cm arasında değişir. Konutun dış duvarları ile aynı malzeme ve yapım sisteminde yapılan bacalar, duvar kalınlığı içerisinde düzenlenmiştir. Bazı bacalar alın kısmında 10-15 cm'lik çıkma şeklinde yapılmıştır. Taş ya da tuğla yığma bacaların külah kısmında marsilya kiremit kullanılmıştır.

Kapılar

Kapı açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Duvar kesitini dolduran ahşap elemanlar kabaca yontularak ya da doğal halleri ile kullanılmıştır. Kapılar içeri doğru açılır. Yapım sistemi ve malzeme kullanımı açısından; avlu giriş kapıları, hayvan damı, saman damı ve depo-küplük olarak kullanılan zemin kat giriş kapıları; konut giriş kapıları ve sofadan odalara geçişi sağlayan oda giriş kapıları olarak 4 grupta ele alınımıştır.

- **Avlu giriş kapıları**

Avlu giriş kapıları taş yığma avlu duvarı arasındaki açıklığa inşa edilmiştir. Bu kapılar açık alanın giriş mekanı niteliğindedir. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Kapılar yuvarlak kemerli ya da dikdörtgen formlu strüktür içine yerleştirilmiştir. Avlu giriş kapısının üstünde kapının iklim koşullarına dayanımını artırmak amacıyla üst örtü yapılmıştır. Üst örtü, açıklık geçme elemanı ahşap lentonun üzerine taş yığma duvar örülerek, bu duvarın üzeri alaturka kiremit kaplanması ile oluşturulmuştur.

Şekil 5.371 Avlu giriş kapıları (Kişisel arşiv, 2015)

- **Hayvan damı, saman damı ve depo-küplük kapıları**

Zemin kat giriş kapıları avluya açılmaktadır. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap malzemeden üretilmiştir. Kapı genişlikleri 75-120 cm arasında değişmektedir.

- **Konut giriş kapıları**

Konut giriş kapıları taş örgü duvarlar içindeki ahşap dikmelere oturmaktadır. Ahşap tek ya da çift kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Kapılar dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur. Tek kanatlı kapı genişliği 80-90 cm, çift kanatlı kapı genişliği 100-120 cm arasında değişmektedir. Nadiren süslü ve işlemeli kapılara rastlanır. Sokaktan direk ulaşılan konutlarda giriş mekanı, taş merdivenler ile tanımlanır.

Şekil 5.372 Konut giriş kapıları (Kişisel arşiv, 2015)

- **Oda giriş kapıları**

Oda giriş kapıları ahşap tek ya da çift kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Tek kanatlı kapı genişliği 70-75 cm, çift kanatlı kapı genişliği 100-120 cm arasında değişmektedir. Kapılar bölücü duvarda yer alan gusülhaneyi kapatarak gizlemektedir.

Şekil 5.373 Oda giriş kapıları (Kişisel arşiv, 2015)

Pencereler

Pencere açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Pencereye ait üst duvar kesitini doldurmaktadır. Ahşap lentolar kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılmıştır. Ahşap lentoların açıklıktaki yüzleri ahşap çıtalar çakılarak kaplanmıştır. Pencereler 10-15 cm eninde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Dikdörtgen ya da kare formlu pencereler çift kanatlıdır. Pencereler ahşap ya da demir kepenklere sahiptir. Pencere kanatları cam bölmelidir. Bazılarında üst kısım vasistaslı olarak düzenlenmiştir. Pencere genişlikleri 70-130 cm arasında değişmektedir. Pencere açıklığının yer aldığı duvar dışarıdan içeriye doğru genişlemektedir. Bu uygulama iç mekanın daha fazla

ışık almasını sağlamaktadır. Zemin kat pencere boyutları üst kata oranla daha küçük ve pencere sayısı az ya da penceresiz olup sağır duvarlardan oluşmaktadır. Bazı hayvan damlarının giriş cephesinde saksı koyma yeri için çıkma yapılmıştır. Taşıcıyı özelliği olmayan bu çıkmalar görsel kullanım amaçlıdır.

- **Döşemeler**

Döşemeler, zemin kat döşemesi, ara kat döşemesi ve tavan döşemesi olmak üzere 3 gruptur. Tüm döşeme sisteminde ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap elemanlar doğal hali ile ya da basitçe işlenerek kullanılmıştır. Ahşap döşeme yığma duvarları yatay düzlemde birbirine bağlamaktadır. Zemin kat döşemesi toprak, kayalık ya da yöreye özgü yuvarlak hatlı, iri taşlar ile döşelidir. Tek katlı ya da zemin kat mekanının yaşama olarak kullanıldığı iki katlı konutlarda kaplama tahtası kullanımı izlenir. Ara kat döşemesini duvarlar üzerine oturan, konutun kısa kenarına paralel ve uzun kenarı ortalayacak şekilde ana kiriş/kirişler ve bunlara dik yönde belli aralıklar ile oturan tali kirişler oluşturmaktadır. Köy halkı tarafından ana kiriş düver olarak ifade edilir. Bu tali kirişlerin üzeri kaplama tahtaları ile döşelidir. Bazı döşeme sisteminde ana kiriş ahşap dikme ile desteklenmiştir. Ana kirişlerin çapı 15-25 cm; yatay düzlemde tek parça halinde ya da üst üste birbirine eklenerek kullanılan tali kirişler 10-15 cm arasında değişen daire ya da kare kesitlidir. Kaplama tahtalarının genişlikleri 8,5 cm'den 25 cm kadar çıkabilmektedir. Tavan döşemesi ahşap çıtalı kontrplak ile kaplanmıştır.

(a) (b)

Şekil 5.374 (a) Zemin kat döşemesi, (b) Ara kat döşemesi (Kişisel arşiv, 2015)

Çatılar

Köy yerleşiminde çok sayıda toprak damlı konut yapısı vardır. Ara kat döşeme sistemine benzer şekilde toprak dam düz örtü sisteminde döşemenin ortasına düver

olarak adlandırılan ana kiriş, buna dik yönde belli aralıklar ile oturan, daire ya da kare kesitli tali kirişler yerleştirilir. Bunun üzeri seren tahtaları olarak bilinen çam veya kavak ağacından ince kesitli ahşap elemanlar ile döşelidir. Ahşap elemanların üzeri Urla bölgesine özgü geren toprak olarak adlandırılan su geçirimsiz killi toprak örtülerek düz çatı oluşturulur. Çatı döşeme sisteminin en üstüne tek sıra kayrak taş konsol oluşturacak şekilde yerleştirilerek, kayrak taşın üzeri 20-30 cm yüksekliğinde duvar ile örülmektedir. Çatı üzerinden çöplem kiremit olarak bilinen alaturka kiremit aracılığı ile su tahliye edilmektedir. Diğer çatı örtü sistemi ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatıdır. Geleneksel çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kiremitler mertekler üzerindeki kiremit altı tahtasına ya da saz (kargı) dizilerinin üzerine yerleştirilmiştir. Çatı saçaklarında çoğunlukla kayrak taş kullanılmıştır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.375 (a) Çatı örtü sistemi, (b) Saz (kargı) dizileri kullanımı, (c) Kayrak taş tek sıra silme ve çöplem kiremit (Kişisel arşiv, 2015)

Merdivenler

Köy yerleşiminde geleneksel konutlar dıştan taş merdivenlidir. Dıştan merdiven avlu ile konutun yaşam mekanı arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır. Dıştan merdivenli konutlarda basamak genişliği 25-30 cm, uzunluğu 110-145 cm arasında değişmektedir.

5.4.2.2.4 Bozulmalar. Mülkiyetler sürekli değişmektedir. Geleneksel konutların günümüz ihtiyaçlarını karşılama açısından sorunlar içermesi ve değişen yaşam koşulları nedeniyle (tarımsal üretim ve hayvancılığın azalması) saçaklı giriş mekanı ve zemin kat yaşam mekanına dönüştürülmüştür. Bazı örneklerde konut kullanım ihtiyaçları doğrultusunda ek mekan yapılmıştır. Terk edilen konutlarda zamana bağlı

eskime-yıpranma hatta yok oluşlar izlenir. Bazı yapı sahipleri geleneksel konutu ile aynı avlu içerisinde inşa ettiği yeni betonarme konut yapısında oturmaktadır.

Toprak damlı düz örtü sistem çatılar ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatı olarak yenilenmiştir. Taş merdivenler dış koşullara maruz kalmalarından dolayı değişime uğramıştır. Yapı elemanlarında kayıpların yanı sıra onarım geçiren konutlarda özgün yapı ölçek ve oranı korunmuş ancak malzeme kullanımında değişimler vardır. Dış duvarlarda taş örgünün bozulan kısımlarında delikli tuğla; kapı ve pencerede ahşap yerine alüminyum ya da demir tercih edilmiştir. Deprem nedeniyle hasarlı durumda olan yapılar hasar görmüştür. Konutlarda küçük ölçekte yapısal çatlaklar oluşmuştur.

5.4.3 Birgi

5.4.3.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri

Birgi Köyü, ortak alana ait mekanların ve özgünlüğünü koruyan geleneksel konut yapısının az olduğu ancak farklı anıtsal ve kamusal yapıların görüldüğü bir yerleşimdir.

5.4.3.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi. Köy yerleşimi, eğimli bir arazide yamaçta ve ova ortasında düzlükte kurulmuştur. İki farklı yerleşim dokusu izlenir. Köy yerleşimi boyunca devam eden Cumhuriyet Caddesi'nin batı ve doğu tarafına dağınık bir şekilde yayılan küçük bir kırsal yerleşimdir. Yerleşimi etkileyen temel unsur, eğimli arazi yapısıdır. Yamaç yerleşiminde geleneksel konutlar, topografya ile uyumlu biçimlenmiş sıkışık düzendedir. Kuzeyde kentli kesimin geniş bahçeler içerisinde iki ya da üç katlı betonarme tekil konut yapıları ve yazlık site nedeniyle parçalı bir yerleşim dokusu izlenir. Tarım arazileri doğuda yer alır.

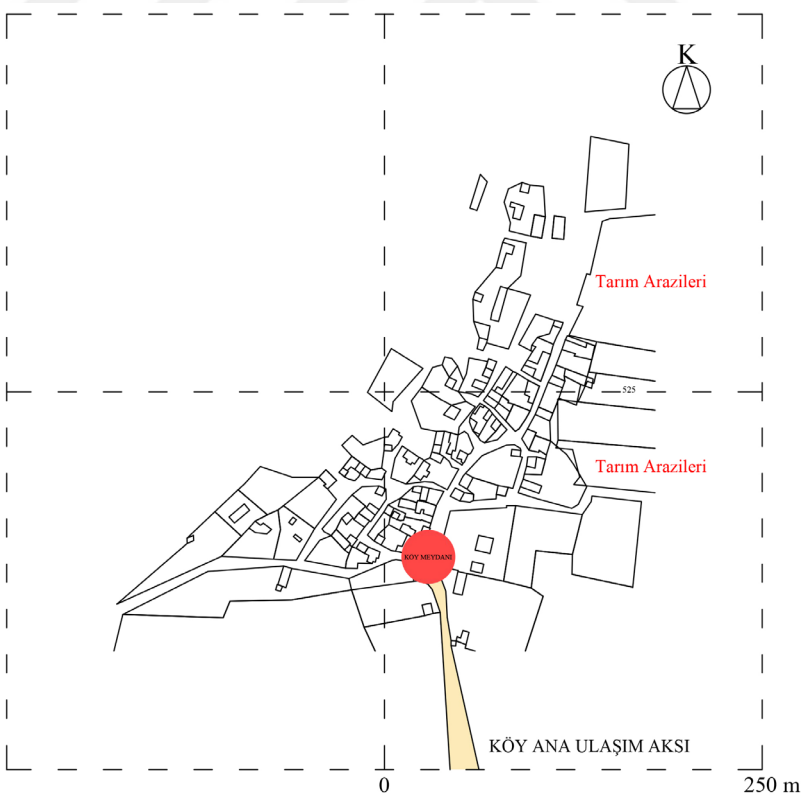

Şekil 5.376 Birgi Köyü vaziyet planı (Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen Birgi Köyü'ne ait vaziyet planı kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

5.4.3.1.2 Sokak Dokusu. Köy yerleşimi boyunca devam eden Köyiçi Caddesi ana sokaktır. Köyiçi Caddesi'nin üst ve alt kotunda yer alan diğer sokaklar bu caddeye açılır. Sokak dokusu, kıvrımlı ve eğimlidir. Sokakların genişliği araç geçişine uygundur. Günümüzde sokaklar parke taş döşeli ya da topraktır.

5.4.3.1.3 Ortak Alanlar. Köy yerleşiminde köy meydanı, muhtarlık binası, su deposu ve park bulunmaktadır. Ticari yapı yoktur. Kamusal yapılar köy meydanında yer almaktadır.

Köy meydanı: Köy halkının toplumsal yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği, ortak kullanıma ait olan köy meydanını, eski cami, eski köy kahvehanesi, muhtarlık binası, eski ticari yapılar, çeşme, eski ilkokul binası ve geleneksel konutlar çevrelemektedir. Köy meydanında asırlık ağaç yoktur. Sokakların kesişim noktasında oluşan küçük meydanlar toplanma mekanlarıdır.

Muhtarlık Binası: Begonvil Sokakta köşe parselde konumlanan yapı süreç içerisinde Cami odası, okuma odası, köy kahvehanesi olarak kullanılmıştır. Tek katlı, tuğla yığma ve dikdörtgen planlı yapı dıştan merdivenli tek odalıdır.

5.4.3.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar. Köy yerleşiminde, eski köy kahvehanesi, eski ticari yapılar (eski bakkal dükkanları), eski cami, çeşme, su kuyuları, eski su deposu, yel (un) değirmenleri, mandıra yapısı, nalbant dükkanı, kilim dokuma üretim yapısı, eski ilkokul binası ve öğretmen evi bulunmaktadır.

Eski Köy Kahvehanesi: Köyiçi Caddesi üzerinde köşe parselde konumlanan yapı, tek mekandan oluşmaktadır. Tek katlı, taş yığma ve beşik çatılıdır. Batı ve doğu cephe duvarında çatı seviyesi yakınında ahşap kepenkli pencere açıklığı vardır. Giriş mekanının önündeki açık alan sokak kotundan birkaç basamak merdiven ile yükseltilerek geniş bir platform oluşturulmuştur. Platforma bitişik iki taş blok vardır. Köşede yer alan ağaç, güneşten korunmayı sağlayan gölgeli bir mekan oluşumu sağlamaktadır.

Şekil 5.377 Eski köy kahvehanesi (Kişisel arşiv, 2015)

Eski Ticari Yapılar: Köy meydanı ve Köyiçi Caddesi üzerinde 2 adet eski bakkal dükkanı bulunmaktadır. Tek katlı, taş yığma ve beşik çatılı dükkanlar tek mekandan oluşan küçük ölçekli ticari yapı birimleridir.

Şekil 5.378 Eski bakkal dükkanı (Kişisel arşiv, 2015)

Eski Cami: Köy meydanında konumlanan yapı, özgünlüğünü korumuş ve sağlam durumdadır. Avlu içerisinde tek katlı (yüksek tavanlı), taş yığma ve kırma çatılıdır. Tek minareli eski camide bayanların namaz kılması için zermafil olarak adlandırılan ahşap malzemeden üretilen asma kat vardır.

Şekil 5.379 Eski cami (Kişisel arşiv, 2015)

Su Kuyuları: Köy meydanına yaklaşık 2 km uzaklıktaki köy giriş sokağı üzerinde yolun iki kenarında ve tarım arazilerinde su kuyusu bulunmaktadır. Bu yol üzerinde yer alan eski su deposunun giriş cephesinin önünde Karakuyular olarak adlandırılan 3 adet su kuyusu, buğday dibeği ve yalaklar vardır. Taş örgü su kuyularının tabanları ağız kısımlarına oranla daha geniş, kesik koni biçimindedir.

Yel (Un) Değirmeni: Köyün kuzeydoğusunda, 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde kalan Değirmen Tepe'de doğu batı yönünde sıralanan 2. grup taşınmaz kültür varlığı olarak tescilli 3 adet yel değirmeni vardır. Yapımı 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başına tarihlenir. Değirmenlerin çatı örtüsü ve dış duvarlarının üst bölümleri yıkık durumda olup korunan duvarların yüksekliği yaklaşık 4-5 m'dir (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi). İki katlı, yığma sistem, içten taş merdivenli ve daire formlu yel değirmeninde rüzgar enerjisi ile değirmen döndürülerek buğdaylar öğütülmüş un haline getirilmiştir. Duvar örgüsünde moloz taş, kesme taş ve tuğla malzeme kullanılmıştır. İç mekanda yuvarlak kemerli nişler vardır.

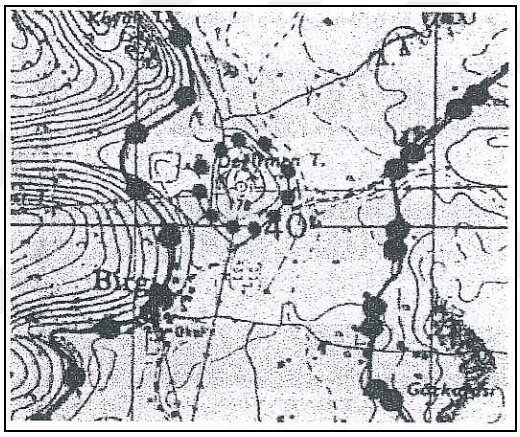

Şekil 5.380 Vaziyet planı (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi)

Şekil 5.381 Değirmen Tepe zirvesindeki düzlükte yer alan yel (un) değirmenleri (Kişisel arşiv, 2015)

Nalbant Dükkanı: Köy meydanında köşe parselde konumlanan iki katlı geleneksel konutun zemin katı nalbant dükkanı olarak kullanılmıştır. Yapı, hayvanların barındığı alan ve üretim alanı olmak üzere iki oda mekanından oluşmaktadır. Yapıya biri avludan diğeri sokaktan olmak üzere iki giriş vardır. Kapı, yuvarlak kemerli strüktür içine yerleştirilmiştir. Ahşap çift kanatlıdır. Pencere taş sövelidir.

Şekil 5.382 Nalbant ve eski bakkal dükkanı (Kişisel arşiv, 2015)

Kilim Dokuma Üretim Yapısı: Köy meydanına yakın Köyiçi Caddesi'ne açılan sokakta konumlanan yapı, yün kilimlerin dokunduğu üretim mekanı olarak kullanılmıştır. Tek odalı küçük ölçekli ticari yapı birimidir. Tek katlı, taş yığma, beşik çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Yapı, süreç içerisinde yıkılmıştır.

Şekil 5.383 Kilim dokuma üretim yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Eski İlkokul Binası: Köy meydanında konumlanan yapı, 1951 yılında inşa edilmiştir. Geniş bir bahçe içerisinde su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli yapı, iki oda ve hol mekanından oluşmakta olup sınıf ve öğretmen odası olarak kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı yapı su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve beşik çatılı olarak inşa edilmiştir. Bahçede öğretmen evi ve tuvalet vardır. Köyün kuzeyinde bir tane daha eski ilkokul binasının olduğundan söz edilmektedir. Yapı, 1932 yılında inşa edilmiştir (Kul, 2010).

Şekil 5.384 Eski ilkokul binası (Kişisel arşiv, 2015)

Öğretmen Evi: Eski ilkokul binasının bahçesinde konumlanan yapı yüksek bir su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli olup mutfak, oturma, yatma ve servis mekanlarından oluşmaktadır. Dikdörtgen planlı yapılar su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve beşik çatılı olarak inşa edilmiştir.

Şekil 5.385 Öğretmen evi (Kişisel arşiv, 2015)

5.4.3.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Köy yerleşiminde geleneksel konutların büyük bir kısmı yıkık durumda; sadece dış duvarları mevcuttur. Çoğunlukla terk edilen yapıların yanı sıra bazı geleneksel konutlarda halen yaşam sürdürülmektedir. Bu konutlar köy halkının orta ve yaşlı kesimini oluşturmaktadır. Yerleşimde yeni yapılaşma yoğunluktadır. Köy giriş sokağı üzerinde ve tarım arazileri içerisinde yeni betonarme yapılar; köy içinde yeni taş yığma konutlar yer almaktadır.

(a) (b)

Şekil 5.386 (a) Geleneksel konut, (b) Yeni taş yığma konut (Kişisel arşiv, 2015)

Geleneksel konut yapıları açık ve kapalı alanlardan oluşmaktadır. Konut arazisi içinde kapalı alan dışında kalan açık alanları avlu tanımlamaktadır. Avluda özgün taş döşemeye rastlanmıştır. Açık alan girişini avlu giriş kapısı tanımlar. Köy yaşamında önemli bir yer tutan konut açık alanında yemek pişirme, yemek yeme, dinlenme,

çamaşır yıkama, tarım araçlarının park edilmesi gibi farklı etkinlikler ve işlevler gerçekleştirilmektedir. Avluda hayvan damı, kümes damı, saman damı, fırın ve tuvalet bulunmakta; bazılarında depo-küplük, harım ve oturma birimi vardır. Kuru tütünlerin ya da üzümlerin depolandığı özelleşmiş yapı birimi mağaza yoktur. İki katlı geleneksel konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılmaktadır. Bu bağlamda, merdiven açık alanın bir birimidir. Katlar arasında doğrudan bağlantı yoktur. Yerleşimin kuzeyinde konut arazisi dışında şahıslara ait olan ağıl yapıları ve kümes damları vardır. Hayvan damında küçükbaş ve büyükbaş hayvanlar (inek, keçi, koyun, at, eşek) barınmıştır. Hayvan damı taş yığma, ahşap konstrüksiyon beşik ya da tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Ahşap tek kanatlı bir kapısı ve küçük pencere açıklıkları bulunur. İç mekanda duvar boyunca devam eden yemlik bölümü vardır. Saman damı hayvan yiyeceklerinin depolandığı yapıdır. Hayvan damı ile benzer yapı özelliklerine sahiptir. Tek katlı, taş yığma ve kırma çatılı depo-küplük, zeytinyağı, tahıl, arpa ve buğday gibi kuru erzakların saklandığı tek oda mekanından oluşan küçük ölçekli yapı birimidir. Bir diğer birim fırındır. Fırınlar tekil olarak ya da avlu duvarına bitişiktir. Taş örgü fırınların ağız kısımları dikdörtgen ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Bazı fırınların ağız kısmının yanında niş/nişler yer almaktadır. Fırınlar konut sahiplerine aittir ancak ortak kullanılmıştır. Bazı avlularda fırın yerine avlu köşesinde ocak vardır. Kare formlu tuvaletler, tekil olarak yer alır. Taş yığma, tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Konut yapı duvarına bitişik, dikdörtgen formlu oturma birimi vardır. Bu platformun üzerine şilte adı verilen minderler konulmakta ve komşular ile bir arada oturulmaktadır.

Geleneksel konutların oluşumunda akrabalık ilişkileri ve ekonomik faaliyet önemli bir belirleyicidir. Aynı avlu içinde çoğunlukla tek katlı tek odalı konut ile iki katlı konut yapısı yer almaktadır. Sadece iki katlı konutun olduğu örneklerde vardır. Köy yerleşiminde geleneksel konut yapıları tek ve iki katlı, dıştan merdivenlidir. Konutların kapalı alanına giriş, çoğunlukla kendisine ait özel açık alanından yapılmaktadır. Tek katlı tek odalı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-oda ya da sokak-oda ilişkisi şeklindedir. İki katlı tek odalı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-merdiven-oda; sofalı olması durumunda sokak-avlu-merdiven-sofa-odalar şeklindedir. Zemin kata giriş sokak-avlu-oda ya da sokak-oda ilişkisi ile sağlanır. Zemin kat hayvan damı/kümes damı, saman damı ve depo-küplük olarak

kullanılmıştır. Tek ya da iki odalı zemin katta her bir oda farklı bir işlevi karşılamaktadır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılabildiği gibi bazı örneklerde her birine farklı bir kapıdan girilmekte olup odalar birbirinden bağımsızdır. Tek katlı konut yapıları tek odalıdır. Bu oda oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. Dıştan merdivenli konutlarda yaşam mekanına (saçaklı) giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanı sofa ve sofaya açılan odalardan oluşmakta olup tek ya da iki odalıdır. Odalar oturma, yeme-içme ve yatma gibi birçok işlevi barındırmaktadır. Sofa konutun kenarında yer alır. Sofa odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı ve/veya yaşam mekanı niteliğindedir. Oda kullanımları iç mekandaki mimari elemanlardan anlaşılabilmektedir. Bazı konutlarda giriş mekanı da yaşam mekanı olarak kullanılmıştır.

Yaşam mekanı odalarda ocak, gusülhane, niş/dolap nişi, raf, testilik, çanaklık ve oturma birimi bulunmaktadır. Ocak yaşama mekanının en önemli elemanıdır. Günümüzde bu ocakların kullanılmadığı, bazı örneklerde kapatıldığı görülür. Ocağın çıkma yaptığı iki kenarda mumluk yeri ve üst kısmında çoğunlukla tek bir raf vardır. Gusülhane, odanın köşesinde duvarın içine gömülü bir şekilde tek başına ya da ahşap bir strüktür içinde düzenlenmiştir. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Bir diğer mimari eleman niştir. Genellikle ocağın yanında bulunan raflı ve kapaklı ya da boş olarak düzenlenen nişler mutfak araç-gereçlerin konulduğu elemanlardır. Bazı nişlerin üzerinde tek parça raf vardır. Dolap nişi zemin döşeme hizasından başlayarak duvarın belli yüksekliğine kadar devam etmekte, gömme dolap şeklinde düzenlenmiştir. Oda mekanında araç-gereçleri koymak için ahşap malzemeden üretilen, pencere ve kapıların üst seviyesinde, odaların duvarları boyunca devam eden ya da duvarda parçalı olarak yer alan işlemeli raflar bulunmaktadır. Yaşam mekanında giriş kapısının yanındaki duvarda su testilerinin konulması amacıyla yapılan testilik yeri ve duvar boyunca devam eden taş malzemeden üretilen oturma birimi (taş sedir) vardır. Mutfak araç ve gereçlerinin konulduğu çanaklık olarak adlandırılan duvara asılı raflı dolap yer alır.

(a) (b) (c) (d)

Şekil 5.387 (a) Özgün avlu döşemesi, (b) Fırın, (c) Tuvalet, (d) Gusülhane (Kişisel arşiv, 2015)

5.4.3.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi. Geleneksel konutların açık alan sınırlayıcı elemanı taş yığma avlu duvarları ile avlu duvarları arasındaki açıklığa inşa edilen avlu giriş kapısıdır. Avlu, konut ile sokak arasındaki bağlantı mekanıdır. Düzlük yerleşimde geleneksel konutlar avlu duvarları ile sınırlandırılmıştır. Yüksek avlu duvarları nedeniyle sokaktan konutun açık alanı algılanmamaktadır. Yamaç yerleşiminde avlu duvarı yoktur. Konut açık alan sınırlarını topografya (doğal sınır) belirler. Bazı örneklerde hayvan damı ve konut yapısı avlunun çeperinde konumlanarak konut açık alanını tanımlar. Konutun dış mekan ile ilişkisi sokak-avlu-konut ya da sokak-konut şeklindedir.

5.4.3.2.2 Konut Tipolojisi. Birgi köy yerleşiminde yapılan rölöve ve belgeleme çalışmaları sonucunda 3 tip geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları tek ve iki katlıdır.

- **Tek katlı tek odalı konut tipi**

zemin kat

yaşama

Yerleşimde bu konut yapılarına sık rastlanır. Sağlam durumda olan bu yapılar terk edilmiştir. Düzlükte ya da hafif eğimli yamaçta konumlanmıştır. Tek odalı yaşam mekanı oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. İç mekanda ocak, niş, raf, testilik ve taş sedir vardır. Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, yamaçta konumlanmakta olup yapımı 1960'lı yılların başına tarihlenmektedir.

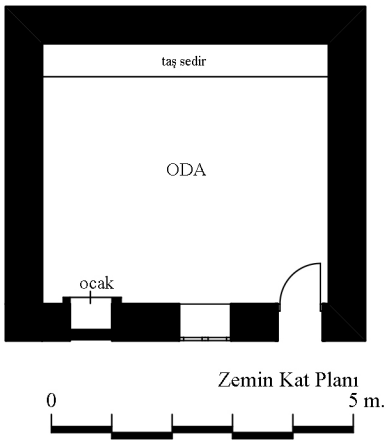

Şekil 5.388 Tek katlı tek odalı konut tipi plan şeması

İki katlı konut tipleri

Kırsal yerleşimde 2 tip iki katlı geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları dıştan taş merdivenlidir.

- **Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

kümes damı

Bu tip konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından girilmektedir. Zemin kat ile doğrudan ilişkili olmayan yaşam mekanı tek odalıdır. Oda, yeme-içme, oturma ve yatma işlevlerini barındırmaktadır. İç mekanda ocak, gusülhane ve niş/dolap nişi vardır. Zemin kat hayvan damı ve kümes damı olarak kullanılmıştır. Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, köy meydanında konumlanmıştır. Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumdaki yapı terk edilmiştir. Avluda tek katlı tek odalı konut, hayvan damı, saman damı ve depo-küplük vardır.

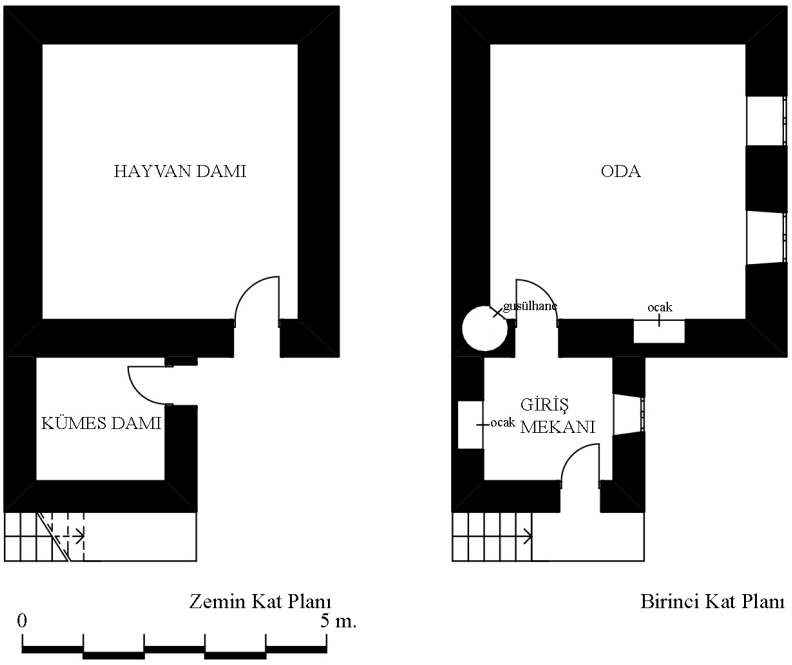

Şekil 5.389 Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi plan şeması

- **Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

depo-küplük + yaşama

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenir. Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan avlu içerisinde yer alan bu yapı terk edilmiştir. Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, köy yerleşiminin en eski konut yapıları arasındadır. Yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından girilmektedir. Konutun kenarında yer alan sofa, sirkülasyon alanı ve yaşam mekanı niteliğindedir. Zemin kat ile doğrudan ilişkisi olmayan yaşam mekanı iki odalıdır. Ocaklı oda günlük yaşamın geçtiği oturma odası; diğer oda yatma mekanıdır. İç mekanda ocak, gusülhane, nişler, raf, testilik ve çanaklık vardır. Ortak tek bir kapıdan girilen tek odalı zemin kat depo-küplük olarak kullanılmıştır. Avluda hayvan damı, depo-küplük, fırın ve tuvalet vardır.

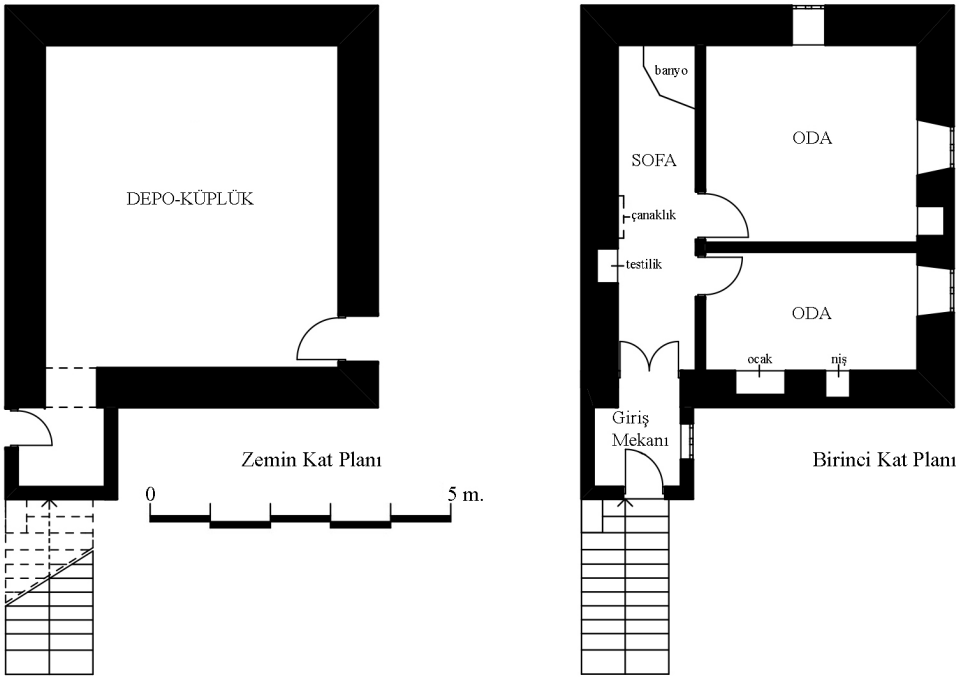

Şekil 5.390 Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.391 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

(a) (b) (c) (d)

Şekil 5.392 (a) Konut giriş kapısı, (b) Gusülhane, (c) Testilik, (d) Ocak (Kişisel arşiv, 2015)

Tablo 5.15 Birgi kırsal yerleşimi konut tipolojisi

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI	TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI	PAFTA NO : 15

BİRGİ KIRSAL YERLEŞİMİ KONUT TİPOLOJİSİ

TEK KATLI KONUT TİPİ

TEK ODALI KONUT

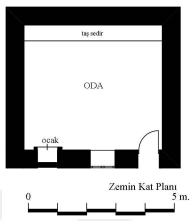

İKİ KATLI KONUT TİPLERİ

DIŞTAN MERDİVENLİ
TEK ODALI KONUT

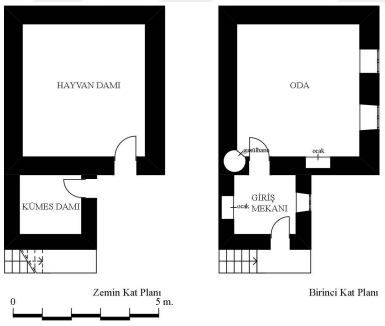

DIŞTAN MERDİVENLİ
İKİ ODALI YAN SOFALI KONUT

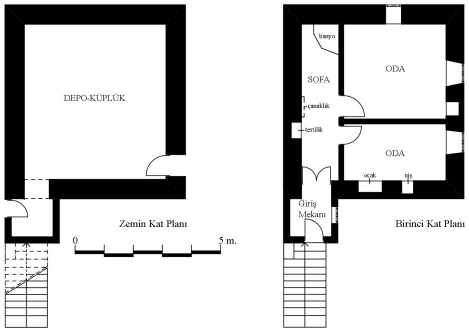

5.4.3.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

- **Duvarlar**

Yapı malzemesi yöreden toplanan koyu gri, kahverengi, beyaz ya da sarımtırak renkli farklı büyüklükteki yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ile yığma sistem inşa edilmiştir. İri yuvarlak hatlı taşların arasına yerleştirilen küçük taşlar hellik taşları olarak ifade edilmektedir. Köşe birleşimlerinde ve yapı elemanı kapı-pencere açıklıklarında kesme taş kullanılmıştır. Kesme taş Çeşme Alaçatı'dan getirilmiştir.

Geleneksel konutların dış duvarlarında taş örgü zemin kattan başlayarak çatı saçak seviyesine kadar devam etmektedir. Dış duvar kalınlıkları 50-65 cm arasında değişmektedir. Yığma duvarlar çamur harç ile örülmüştür.

Odalar ve sofa arasındaki ara bölücü duvarlar tuğla yığma olarak yapılmıştır. Taş yığma zemin kat duvarlarının üzerinde tuğla yığma iç duvarlar devam etmektedir. Bu tip uygulamalarda duvar kalınlığı 12-15 cm'dir. İç duvarlara saman-toprak-su karışımından oluşan sıva uygulanmıştır. Bu organik malzeme katkılı sıva bağdadi sıva olarak tanımlanmaktadır.

Yapıların tamamında yığma malzemeden sonra en önemli duvar elemanı ahşap hatıllardır. Ahşap hatıllar yığma örgü duvarların düşeyde belli aralıklarda aynı seviyede birleştirilmesini, örgülerin terazisinde devam etmesini sağlamaktadır. Ayrıca, yığma örgülerde açılmayı önlemektedir. Ahşap hatıllar yığma duvarın hem iç hem de dış yüzeyinde; kapı ve pencerelerde duvar kesiti boyunca kullanılmıştır.

Ocak ve Bacalar

Yaşam mekanının en önemli öğesi ocak, konutun yığma duvarları ile birlikte yapılmıştır. Ağız kısımları dikdörtgen formlu ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Ocak genişlikleri 70-90 cm, derinlikleri 35-50 cm arasında değişmektedir. Konutun dış cephesinden algılanan ve cepheye hareket kazandıran baca, dış duvarlar ile aynı malzeme ve yapım sisteminde yapılmış, duvar kalınlığı içinde düzenlenmiştir. Taş ya da tuğla yığma bacaların külah kısmında marsilya kiremit ya da kayrak taş kullanılmıştır.

Kapılar

Kapı açıklıkları ahşap lento ya da taş lento ile geçilmiştir. Duvar kesitini dolduran ahşap elemanlar kabaca yontularak ya da doğal halleri ile kullanılmıştır. Kapılar içeri doğru açılır. Yapım sistemi ve malzeme kullanımı açısından; avlu giriş kapıları; hayvan damı/ kümes damı ve depo-küplük olarak kullanılan zemin kat giriş kapıları; konut giriş kapıları ve sofadan odalara geçişi sağlayan oda giriş kapıları olarak 4 grupta ele alınmıştır.

- **Avlu giriş kapıları**

Avlu giriş kapıları taş yığma avlu duvarı arasındaki açıklığa inşa edilmiştir. Bu kapılar açık alanın giriş mekanı niteliğindedir. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Kapılar dikdörtgen formlu strüktür içine yerleştirilmiştir.

- **Hayvan damı/kümes damı ve depo-küplük kapıları**

Zemin kat giriş kapıları avlu ya da direk sokağa açılmaktadır. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Kapı genişlikleri 65-120 cm arasında değişmektedir.

- **Konut giriş kapıları**

Konut giriş kapıları taş örgü duvarlar içindeki ahşap dikmelere oturmaktadır. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Kapılar dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur. Tek kanatlı kapı genişliği 75-90 cm, çift kanatlı kapı genişliği 100-150 cm arasında değişmektedir. Sokaktan direk ulaşılan konutlarda giriş mekanı, taş söveli kapı elemanının kullanımı ile tanımlanır.

- **Oda giriş kapıları**

Oda giriş kapıları ahşap tek kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Tek kanatlı kapı genişliği 70-80 cm arasında değişmektedir. Kapılar bölücü duvarda yer alan gusülhaneyi kapatarak gizlemektedir.

Pencereler

Pencere açıklıkları ahşap ya da tek parça taş lento ile geçilmiştir. Pencereye ait üst duvar kesitini doldurmaktadır. Ahşap lentolar kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılmıştır. Ahşap lentoların açıklıktaki yüzleri ahşap çıtalar çakılarak kaplanmıştır. Pencereler 10-15 cm eninde ahşap pervazlar ile çevrili ya da taş sövelidir. Dikdörtgen ya da kare formlu pencereler ahşap çift kanatlıdır. Pencere genişlikleri 60-90 cm arasında değişmektedir. Pencere açıklığının yer aldığı duvar dışarıdan içeriye doğru genişlemektedir. Bu uygulama iç mekanın daha fazla ışık almasını sağlamaktadır. Zemin kat pencere boyutları üst kata oranla daha küçük ve pencere sayısı az ya da penceresiz olup sağır duvarlardan oluşmaktadır.

- **Döşemeler**

Döşemeler, zemin kat döşemesi, ara kat döşemesi ve tavan döşemesi olmak üzere 3 gruptur. Tüm döşeme sisteminde ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap elemanlar doğal hali ile ya da basitçe işlenerek kullanılmıştır. Ahşap döşeme yığma duvarları yatay düzlemde birbirine bağlamaktadır. Zemin kat döşemesi toprak, kayalık ya da yöreye özgü yuvarlak hatlı, iri taşlar ile döşelidir. Tek katlı konutlarda kaplama tahtası kullanımı izlenir. Ara kat döşemesini duvarlar üzerine oturan, konutun kısa kenarına paralel ve uzun kenarı ortalayacak şekilde ana kiriş/kirişler ve bunlara dik yönde belli aralıklar ile oturan tali kirişler oluşturmaktadır. Köy halkı tarafından ana kiriş düver olarak ifade edilir. Bu tali kirişlerin üzeri kaplama tahtaları ile döşelidir. Bazı döşeme sisteminde ana kiriş ahşap dikme ile desteklenmiştir. Ana kirişlerin çapı 17-25 cm; tali kirişler 10-15 cm arasında değişen daire ya da kare kesitlidir. Kaplama tahtalarının genişlikleri 8,5 cm'den 25 cm kadar çıkabilmektedir. Tavan döşemesi ahşap çıtalı kontrplak ile kaplanmıştır.

Çatılar

Toprak damlı konut yapısı yoktur. Çatı örtü sistemi ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatıdır. Geleneksel çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kiremitler mertekler üzerindeki kiremit altı tahtasına ya da saz (kargı) dizilerinin üzerine

yerleştirilmiştir. Çatı saçaklarında kayrak taş, alaturka kiremit ve dolu tuğla kullanılmıştır. Hayvan damı çatı örtüsünde makas sistem oluşturulmuştur.

Merdivenler

Köy yerleşiminde geleneksel konutlar dıştan taş merdivenlidir. Dıştan merdiven avlu ile konutun yaşam mekanı arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır. Dıştan merdivenli konutlarda basamak genişliği 25-40 cm, uzunluğu 80-160 cm arasında değişmektedir.

5.4.3.2.4 Bozulmalar. Mülkiyet köy halkına ait olmasına karşın, tarım arazilerinin büyük bir bölümü el değiştirmiştir. Geleneksel konutların günümüz ihtiyaçlarını karşılama açısından sorunlar içermesi ve değişen yaşam koşulları nedeniyle saçaklı giriş mekanı kapatılmış; konut kullanım ihtiyaçları doğrultusunda ek mekan yapılmıştır. Mekan organizasyonu değişime uğramıştır. Terk edilen konutlarda zamana bağlı eskime-yıpranma hatta yok oluşlar izlenir. Yapılar harap durumdadır. Çoğunlukla yapı kalıntılarına rastlanan köyde, konutların dış duvarları ve kapı-pencere açıklıkları mevcuttur. Bazı yapı sahipleri geleneksel konutu ile aynı avlu içerisinde inşa ettiği yeni betonarme konut yapısında oturmaktadır. İki-üç katlı betonarme sistem üretilen yapılar, geleneksel doku ile yabancılaşmakta olup kat yükseklikleri ve büyük hacimleri ile uyumsuzdur.

Zamanın yarattığı tahribat ve bakımsızlık nedeniyle çatı örtü sisteminde çökmeler meydana gelmiştir. Toprak damlı düz örtü sistem çatılar ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatı olarak yenilenmiştir. Taş merdivenler dış koşullara maruz kalmalarından dolayı değişime uğramıştır. Yapı elemanlarında kayıpların yanı sıra onarım geçiren konutlarda özgün yapı ölçek ve oranı korunmuş ancak malzeme kullanımında değişimler vardır. Dış duvarlarda taş örgünün bozulan kısımlarında delikli tuğla; kapı ve pencerede ahşap yerine alüminyum ya da demir tercih edilmiştir.

2002 yılında meydana gelen depremde hasar gören yapılar yıkılmıştır. Konutlarda döşeme duvarlardan ayrılırken, bazılarında küçük ölçekte yapısal çatlaklar oluşmuştur.

5.4.4 Nohutalan

5.4.4.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri

Nohutalan Köyü, ortak alana ait mekanların az olduğu ancak farklı anıtsal ve kamusal yapıların görüldüğü geleneksel konut tipoloji çeşitliliği ve yapı elemanı merdiven olmadan ulaşılan geleneksel konutları ile farklılaşmaktadır.

5.4.4.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi. Nohutalan Köyü, engebeli, kayalık bir arazide ovaya hakim yamaçta plato üzerine kurulmuştur. Organik kırsal yerleşim doku özelliğine sahip, küçük ve toplu bir yerleşimdir. Yerleşimi etkileyen temel unsur, eğimli arazi yapısı sebebiyle oluşan yükselti farkıdır. Topografya ile uyumlu biçimlenen yapılar sıkışık ya da bitişik düzendedir. Güneybatıda Karşı mahalle yolu olarak adlandırılan bir sokak ile ulaşılan erken yerleşim yeri vardır. Köy ile benzer topografik yerleşim özelliğine sahiptir. Geniş tarım arazileri yerleşim alanlarını birbirinden ayırır.

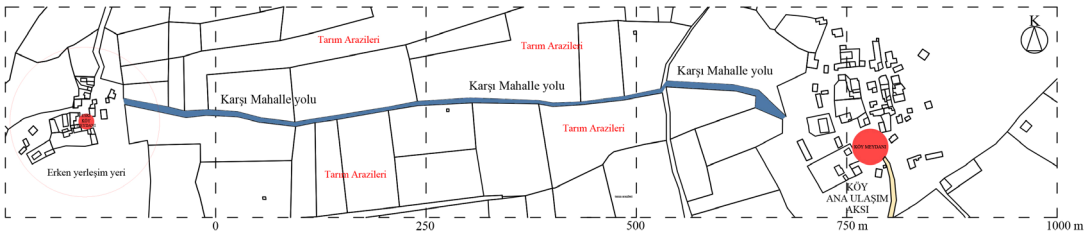

Şekil 5.393 Nohutalan Köyü vaziyet planı (Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen Nohutalan Köyü'ne ait vaziyet planı kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

5.4.4.1.2 Sokak Dokusu. Köy yerleşimi, Kavun, Eroğlu, Öğretmen, Enginar ve eski köy giriş sokağı olmak üzere 5 ana sokaktan oluşmaktadır. Köy meydanına açılan bu sokaklardan üçü birbirine paralel; eski köy giriş sokağı yamaç eğimine dik, kıvrımlı ve eğimlidir. Kavun Sokak köy meydanından başlayarak köy boyunca devam etmektedir. Paralel sokaklar, eğimli diğer sokakları dik keser. Sokaklar, konut yapıları, hayvan damları ve zeytin ağaçları ile çevrili olup araç geçişine uygun genişliktedir. Sokaklar parke taş döşeli ya da toprak; erken yerleşim yerinde asfalttır. Karşı mahalle yolu dar, kıvrımlı ve toprak patika yoldur.

(a) (b)

Şekil 5.394 (a) Öğretmen Sokak, (b) Karşı Mahalle Yolu (Kişisel arşiv, 2015)

5.4.4.1.3 Ortak Alanlar. Köy yerleşiminde, köy meydanı, su deposu, park, eğitim yapısı (kurs binası) ve zeytin çiftliği bulunmaktadır. Geçmişte köy kahvehanesi, ticari yapı ve köy odasının olduğundan söz edilmektedir. Ticari yapı (şahısa ait küçük ölçekli şarap üretim yapısı) kapanmıştır.

Köy meydanı: Köy halkının toplumsal yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği, ortak kullanıma ait olan köy meydanını, eski cami, şarap üretim yapısı, çeşme yapıları, öğretmen evi, park ve durak yeri çevrelemektedir.

Zeytin Çiftliği: Köy yerleşiminin kuzeydoğusunda geniş bir arazi içerisinde yer alan zeytin çiftliği, zeytin ağaçları, konut ve müştemilat binaları, konukların ağırlandığı ve toplantıların yapıldığı tek katlı tek odalı yapı, kümes damı, tarım aletlerinin konulduğu depo, tarım araçlarının park edilmesi için yapılan sundurmalı açık alandan oluşmaktadır.

5.4.4.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar. Köy yerleşiminde eski köy meydanı, eski köy kahvehanesi, eski cami, yeni cami, kilise, çeşme yapıları, su kuyuları, eski su deposu, eski ilkokul binası ve öğretmen evi bulunmaktadır.

Eski köy kahvehanesi: Erken yerleşim alanında eski köy meydanında konumlanan iki katlı geleneksel konutun zemin katı eski köy kahvehanesi olarak kullanılmıştır. Tek odalı yapıya sokağa bakan giriş cephe duvarının ortasındaki ahşap çift kanatlı kapıdan girilmektedir. Yapı, saman damı olarak kullanılmaktadır.

Eski Cami: Köy meydanının alt kotunda konumlanan eski cami, tek katlı, taş yığma, kırma çatılıdır. Minaresiz olarak yapılmıştır. Onarım geçiren yapı, kurs binası olarak işlevlendirilmiştir.

Kilise: Rum nüfusun yaşadığı döneme ait kilise yapısı yıkık durumadır. Yapı, sırasıyla ilkokul binası, köy kahvehanesi ve ahır olarak kullanılmıştır. Tek katlı (yüksek tavanlı), taş yığma ve dikdörtgen planlıdır. Ana giriş, güney cephe duvarına ait kapı açıklığından yapılmaktadır. Kapı ve pencereler taş söveli ve yuvarlak kemerlidir. Yapı elemanı kapı-pencere açıklıklarında kesme taş kullanılmıştır.

Eğitim yapısı olarak kullanıldığı dönemde görev yapan 1923 doğumlu öğretmen, yapı hakkında bilgi vermektedir. Giriş cephesinde, 1-1,5 m uzunluğunda 5-6 basamaklı taş merdivenin yer aldığı tek odalı büyük bir mekandan oluşan yapının, zemin döşemesinin taş; pencerelerin camsız ve demir parmaklı olduğu öğrenilmiştir.

Şekil 5.395 Kilise yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Çeşme Yapıları: Eski köy giriş sokağı ve köy meydanında olmak üzere toplam iki tane çeşme yapısı vardır. Tarihi değer taşımayan çeşmeler kullanılmamaktadır. Bu çeşmelerden biri zeminin yükselmesi nedeniyle toprak altında kalmıştır. Dikdörtgen planlıdır.

Su kuyuları: Tarım arazileri içerisinde su kuyuları bulunmaktadır. Bu kuyular tarım alanlarını sulamak ve hayvanların su ihtiyacını karşılamak için kullanılmaktadır. Kuyuların yanında genellikle hayvanlar için yalak yapılmıştır. Taş örgü su kuyularının tabanları ağız kısımlarına oranla daha geniş, kesik koni biçimindedir. Yeraltı suları çok derinde olduğu için kış aylarında yağmur suyu ile dolmaktadır.

Eski Su Deposu: Yerleşimin kuzeydoğusunda tepede yer alan Rum nüfusa ait yapı, suyun depolandığı ve depolanan suyun makine aracılığıyla yerleşime iletilmesini

sağlayan makine bölümü olmak üzere iki mekandan oluşmaktadır. İç mekanda iki tane gemici merdiveni vardır.

Şekil 5.396 Eski su deposu (Kişisel arşiv, 2015)

Eski İlkokul Binası: Köy meydanının alt kotunda konumlanan yapı, 1942 yılında inşa edilmiştir (Anaç, 1994). Geniş bir bahçe içerisinde yüksek bir su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli üç oda ve hol mekanından oluşmakta; sınıf ve öğretmen odası olarak kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı yapı su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve beşik çatılı olarak inşa edilmiştir. Uzunkuyu Köyü'nde bulunan ilkokul binasına taşımalı eğitime geçilmesi ile yapı terk edilmiştir.

Şekil 5.397 Eski ilkokul binası (Kişisel arşiv, 2015)

Öğretmen Evi: Köy meydanında konumlanan yapı yüksek bir su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli olup mutfak, oturma, yatma ve servis mekanlarından oluşmaktadır. Kare planlı yapı su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve kırma çatılı olarak inşa edilmiştir.

Şekil 5.398 Öğretmen evi (Kişisel arşiv, 2015)

5.4.4.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Köy yerleşiminde geleneksel konutlarının büyük bir kısmı yıkık durumda ya da terk edilmiştir. Geleneksel konut dokusu bozulan yerleşimde, 1980'li yıllardan itibaren betonarme yapılar üretilmeye başlanmıştır. Papazın evi olarak adlandırılan yapı özgünlüğünü kaybetmiştir. Öğretmen Sokakta köşe parselde konumlanan yapı iki katlı ve taş yığmadır.

Şekil 5.399 Papazın evi (Kişisel arşiv, 2015)

Geleneksel konutların oluşumunda akrabalık ilişkileri ve ekonomik faaliyet önemli bir belirleyicidir. Bitişik düzendeki bazı geleneksel konutlar tarihsel süreç içinde birbirine eklenerek yapılmıştır.

Geleneksel konut yapıları açık ve kapalı alanlardan oluşmaktadır. Konut arazisi içinde kapalı alan dışında kalan açık alanları avlu tanımlamaktadır. Avluda özgün taş döşemeye rastlanmıştır. Konut açık alanında eğimli arazi yapısı sebebiyle oluşan kot farkları merdiven ile düzenlenmiş; avluda dolaşım kolaylaştırılmıştır.

(a) (b)

Şekil 5.400 (a) Özgün avlu döşemesi, (b) Avludaki taş merdivenler (Kişisel arşiv, 2015)

Köy yaşamında önemli bir yer tutan konut açık alanında çamaşır yıkama, dinlenme, hayvan ve bahçelerin bakımı gibi aktiviteler gerçekleştirilmektedir.

Avluda hayvan damı, kümes damı, saman damı, mağaza ve tuvalet bulunmakta; bazılarında çardak, harım ve asma ağaçları vardır. Fırın yoktur. İki katlı geleneksel konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılmaktadır. Bu bağlamda, merdiven açık alanın bir birimidir. Katlar arasında doğrudan bağlantı yoktur. Konut arazisi dışında şahıslara ait çok sayıda ağıl ve ahır yapısı vardır. Bu yapılar, geçmişte köy yerleşiminde büyük ölçekte hayvancılığın yapıldığını göstermektedir. Ağıl yapılarında küçükbaş hayvanlar; ahır yapılarında büyükbaş hayvanlar barınmıştır. Köy içinde ve tarım arazileri içerisindeki bu yapılar taş yığma, ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Ahşap tek kanatlı bir kapısı ve küçük pencere açıklıkları vardır. Bu yapılara bitişik ve oranla daha küçük ölçekte saman damı vardır. Saman damı hayvan yeminin (Pamuk küsbesi, Pamuk kapçığı) depolandığı yapıdır. Hayvan damı ile benzer yapı özelliklerine sahiptir. Büyük hacimli ahır yapısının iç mekanı iki farklı şekilde planlanmıştır. İç mekanda uzun kenar boyunca devam eden dış duvara bitişik yemlik bölümü ile mekanın ortasında zemin döşemesinden düşük kotta boşluk yer alır. Bu boşluk hayvanın dışkısının biriktiği alandır. Diğer iç mekan örneğinde, mekanın ortasında uzun cephe boyunca devam eden hol mekanı vardır. Bu holü yemlik bölümünün alçak duvarı sınırlandırır. Çatı sistemine bakılmaksızın hepsinin çatı örtüsünde küçük boşluk vardır. Bu boşluğun amacı, hayvan asidinin dışarı çıkmasını sağlamaktır.

Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan ahır yapısı 1976 yılında inşa edilmiş olup 2014 yılına kadar aktif olarak kullanılmıştır. Güneydoğu köşesinde dış duvardaki taşın üzerinde yapım tarihi yazılıdır. Çatı örtü sistemini taşıyan yapı elemanlarında (yastık kirişler, dikme ve göğüsleme) gemi ve tekneye ait ahşaplar kullanılmıştır. Taş malzeme çevredeki yamaçlardan toplanarak, manevella olarak adlandırılan kaldıraç ve balyoz ile kırılmıştır. Harç, derede suyun topladığı kum ya da kireç tozundan elde edilmiştir. Hayvan damı, kümes damı ya da konut yapısına bitişik ya da tekil olarak konumlanmıştır. Taş yığma, ahşap konstrüksiyon beşik ya da tek yöne eğimli kırma çatı üzeri alaturka kiremit örtülüdür. Dikdörtgen ya da kare formludur. Ahşap tek kanatlı bir kapısı ve küçük pencere açıklıkları bulunur. Geleneksel geçim kaynağı tütüncülüğe bağlı olarak tütün balyalarının istiflendiği mağaza olarak adlandırılan yapı birimi, üzümlerin depolandığı alan olarakta kullanılmıştır. Tek katlı, taş yığma, beşik çatılı ve kare ya da dikdörtgen planlı

mağaza yapısı, tekil olarak ya da konuta bitişiktir. Pencereler ahşap çift kanatlı ve kepenklidir. Tüccar ürünleri satın almak için geldiğinde kepenkler açılarak iç mekan aydınlatılmıştır. Kare formlu tuvaletler, tekil olarak yer alır. Taş yığma, tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.401 (a) Ahır yapısı, (b) Çardak, (c) Tuvalet (Kişisel arşiv, 2015)

Geleneksel konut yapıları tek ve iki katlı, dıştan merdivenlidir. Bazı konutlarda yapı elemanı merdiven yoktur. Eğimli arazi yapısı nedeniyle konuta üst kottan direk giriş yapılmaktadır. Konutların kapalı alanına giriş, kendisine ait özel açık alanından yapılmaktadır. Kapalı alan giriş kapıları basitçe açılabilecek biçimde ip ile bağlanarak kapatılmıştır. Tek katlı tek odalı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-oda ve sokak-oda; sofalı olması durumunda, sokak-sofa-odalar şeklindedir. İki katlı tek odalı ya da sofasız konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-merdiven-oda/odalar, sofalı olması durumunda, sokak-avlu-merdiven-sofa-odalar; üç ya da dört odalı sofalı (merdivensiz) konut tipinde sokak-avlu-sofa-odalar ya da sokak-sofa-odalar şeklindedir. Zemin kata giriş sokak-avlu-oda ya da sokak-oda ilişkisi ile sağlanır. İki katlı geleneksel konutların zemin katına giriş, merdiven sahanlığının altında yer alan boşluktan ya da konutun zemin kat duvarı kapı açıklığından direk yapılmaktadır. Zemin kat hayvan damı, saman damı, depo-küplük, mağaza ve dükkan olarak kullanılmıştır. Zemin kat tek ya da iki odalıdır. İki odalı zemin katta her bir oda farklı bir işlevi karşılamaktadır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılabildiği gibi bazı örneklerde her birine farklı bir kapıdan girilmekte olup odalar birbirinden bağımsızdır. Odalara ortak hol mekanından ya da birbiri içinden geçilmektedir. Hayvan damında duvar boyunca devam eden yemlik bölümü vardır.

Tek katlı konut yapıları tek ya da iki odalıdır. Tek odalı konutlarda mekan oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamakta iken iki odalı konutlarda bir oda oturma odası, diğer oda yatma mekanıdır. Dıştan merdivenli konutlarda yaşam mekanına (saçaklı) giriş mekanından girilmektedir. Yaşam mekanı sofa ve sofaya açılan odalardan oluşmaktadır. Yaşam mekanı çoğunlukla tek ya da iki odalıdır. Üç ve dört odalı konut yapı örneklerine az rastlanır. Odalar oturma, yeme-içme ve yatma gibi birçok işlevi barındırmaktadır. Sofa, konutun merkezinde ya da kenarında yer almakta olup odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı ve/veya yaşam mekanı niteliğindedir. Sofada ocak ve yüklük vardır. Bazı konutlarda giriş mekanı da yaşam mekanı olarak kullanılmıştır.

Yaşam mekanı odalarda ocak, gusülhane, yüklük, niş/dolap nişi ve çanaklık bulunmaktadır. Ocak, yaşama mekanının en önemli elemanıdır. Günümüzde bu ocakların kullanılmadığı, bazı örneklerde örtü ile kapatıldığı görülür. Ocağın çıkma yaptığı iki kenarda mumluk yeri vardır. Üst kısmı genellikle çıkma şeklinde düzenlenmiştir. Gusülhane odanın kenarında tek başına ya da yüklük ile bir bütün olarak yer alır. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Yüklük, gusülhane ile bir bütün olarak ya da gömme dolap şeklinde duvarın içinde yer alır. Bir diğer mimari eleman niştir. Genellikle ocağın yanında bulunan raflı ve kapaklı ya da boş olarak düzenlenen nişler mutfak araç-gereçlerin konulduğu elemanlardır. Gömme dolap şeklinde düzenlenen dolap nişlerine oda mekanının işlevine göre farklı araç-gereçler yerleştirilmektedir. Mutfak araç ve gereçlerinin konulduğu çanaklık olarak adlandırılan duvara asılı raflı dolap yer alır.

Şekil 5.402 Ocak örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

5.4.4.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi. Geleneksel konutların açık alan sınırları keskin bir şekilde sokaktan ayrılmaz. Sınırlayıcı eleman taş yığma avlu duvarları ve avlu giriş kapısı yoktur. Konut açık alan sınırlarını topografya (doğal sınır) belirler. Bazı örneklerde hayvan damı, mağaza ve konut yapısı avlunun çeperinde konumlanarak konut açık alanını tanımlar. Eğimli arazi yapısı nedeniyle avluya giriş iki farklı şekilde yapılır. Sokaktan avluya direk giriş sağlandığı gibi bazı örneklerde sokak kotuna göre değerlendirildiğinde üst kottan girilerek taş merdivenler ile avlu ya da zemin kata inilmektedir. Konutun dış mekan ile ilişkisi sokak-avlu-konut ya da sokak-konut şeklindedir.

5.4.4.2.2 Konut Tipolojisi. Nohutalan köy yerleşiminde yapılan rölöve ve belgeleme çalışmaları sonucunda alanda 7 tip geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları tek ve iki katlıdır. Belirlenen konut tiplerinden bazılarının yıkık durumda olması, mekan eklemlenmesi ya da iç mekandaki mimari elemanların kaldırılması vs. gibi nedenler ile 4 tip konut yapısının plan şeması çıkarılmıştır.

Tek katlı konut tipleri

Köy yerleşiminde 2 tip tek katlı konut yapısı belirlenmiştir. Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan bu yapılar terk edilmiştir. Hafif eğimli yamaçta konumlanmıştır.

zemin kat

yaşama

- **Tek odalı konut tipi**

Yerleşimde bu konut yapılarına sık rastlanır. Tek odalı yaşam mekanı oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. İç mekanda ocak, raf ve küp vardır. Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, Öğretmen Sokakta yer alır.

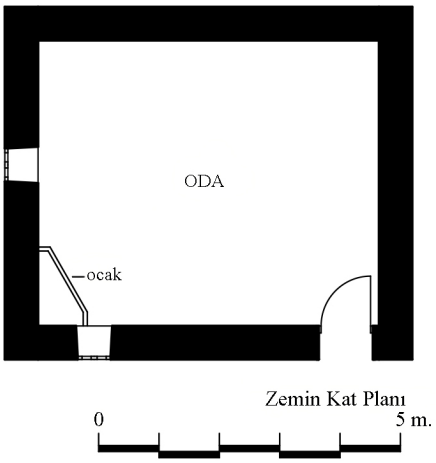

Şekil 5.403 Tek odalı konut tipi plan şeması

(a) (b) (c)

Şekil 5.404 (a) Konut yapısı, (b) Ocak, (c) Küp (Kişisel arşiv, 2015)

- **İki odalı orta sofalı konut tipi**

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenir. Erken yerleşim alanında konumlanan yapı sıkışık düzendedir. Yaşam mekanı iki odalıdır. Konutun merkezinde yer alan sofadan odalara geçilir. Sofa, sirkülasyon alanı niteliğindedir. İç mekanda ocak ve nişler vardır.

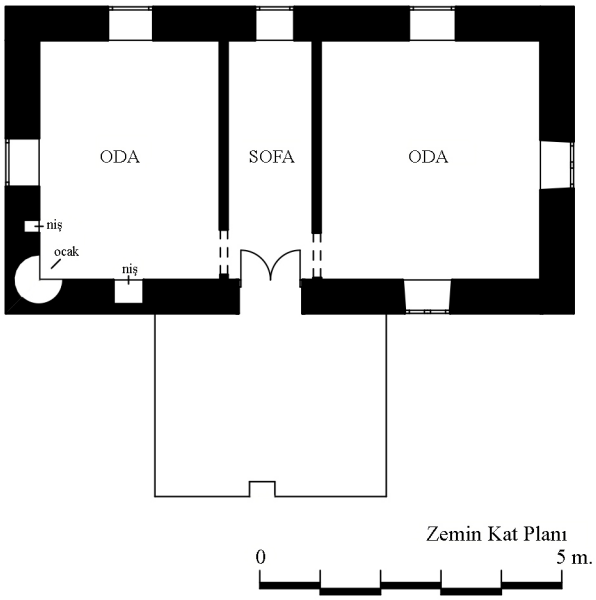

Şekil 5.405 İki odalı orta sofalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.406 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

İki katlı konut tipleri

Kırsal yerleşimde 5 tip iki katlı geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları çoğunlukla dıştan taş merdivenli olmakla birlikte merdivensiz üst kottan direk girilen konut yapı örnekleri de vardır.

- **Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

depo-küplük

Yerleşim alanında bu konut yapılarına sık rastlanır. Bu tip konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından girilmektedir. Zemin

kat ile doğrudan ilişkili olmayan yaşam mekanı tek odalıdır. Oda, yeme-içme, oturma ve yatma işlevlerini barındırmaktadır. İç mekandaki mimari elemanlar mevcut değildir. Zemin kat hayvan damı ya da depo-küplük olarak kullanılmıştır.

Şekil 5.407 Konut yapı örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

mağaza

Yerleşim alanında bu konut yapılarına sık rastlanır. Bu tip konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan giriş mekanından ya da üst kottan direk girilmektedir. Yaşam mekanı iki odalıdır. Odalara birbiri içinden geçilmekte ya da birbirinden bağımsızdır. İç mekanda ocak, gusülhane ve nişler vardır. Giriş mekanı odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı ve yaşam mekanı niteliğindedir. Tek ya da iki odalı zemin kat hayvan damı ve mağaza olarak kullanılmıştır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan giriş sağlandığı gibi bazı örneklerde odalar birbirinden bağımsız; ayrı giriş kapıları vardır.

Şekil 5.408 Konut yapı örneği (Kişisel arşiv, 2015)

Plan şeması itibariyle belgelenen bu yapı örneği, köşe parselde konumlanmıştır. Bitişik düzendedir. Konut, 1965'li yıllarda inşa edilmiştir. Konuta giriş, iki katlı tek odalı konuta ait dıştan merdiven ile ulaşılmaktadır. Odalara birbirinden geçiş vardır. Tek odalı zemin kat mağaza olarak kullanılmıştır.

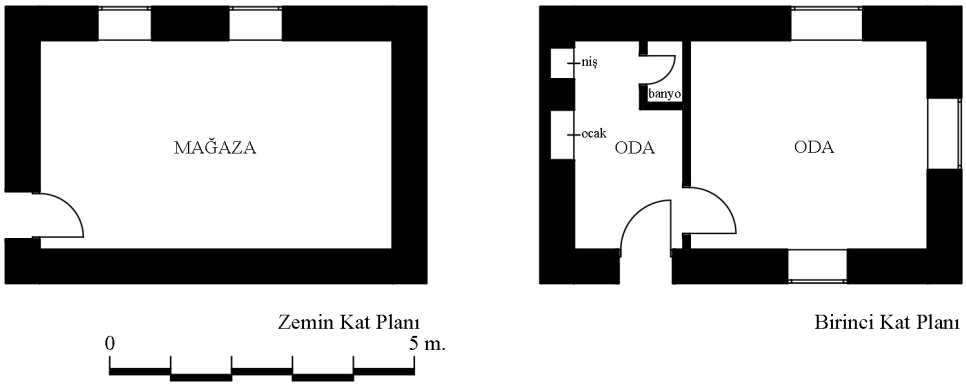

Şekil 5.409 Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi

Şekil 5.410 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

depo-küplük

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenir. Öğretmen Sokakta konumlanan konutun yaşam mekanına dıştan merdiven ile ulaşılan saçaklı giriş mekanından girilmektedir. Giriş mekanı sofaya açılır. İki odalı yaşam mekanına konutun merkezinde yer alan sofadan ulaşılır. İki ya da üç odalı zemin kat hayvan damı ya da depo-küplük olarak kullanılmıştır. Zemin katta her bir odaya farklı bir kapıdan girilmekte; odalar birbirinden bağımsızdır.

- **Üç odalı orta sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

saman damı + yaşama

dükkan (köy kahvehanesi)

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenir. Erken yerleşim alanında köy meydanında köşe parselde konumlanmıştır. Özgünlüğünü koruyan ve sağlam durumda olan bu yapı saman damı olarak kullanılmaktadır. Konut 1952 yılında inşa edilmiştir. Yaşam mekanına üst kottan direk girilmekte; merdiven yoktur. Giriş mekanı sofaya açılır. Sofa odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı ve yaşam mekanı niteliğindedir. Üç odalı yaşam mekanına konutun merkezinde yer alan sofadan ulaşılır. Plan düzleminde yatma mekanının altındaki oda köy kahvehanesidir. Bu oda, diğer iki oda mekanının toplam alanına sahip, büyük bir odadır. İki odalı zemin kat saman damı ve köy kahvehanesi olarak kullanılmıştır. Zemin katta her bir odaya farklı bir kapıdan girilmekte; odalar birbirinden bağımsızdır.

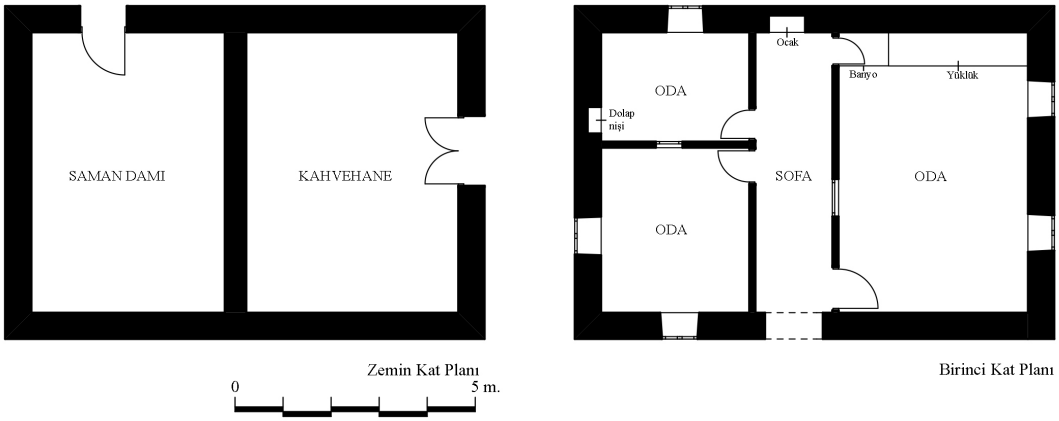

Şekil 5.411 Üç odalı orta sofalı konut tipi plan şeması

Şekil 5.412 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

- **Dört odalı orta sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

saman damı

Yerleşimde bu konut tipi sadece bir yapıda izlenir. Yamaçta konumlanan yapı yıkık durumdadır. Yaşam mekanına üst kottan direk girilmekte; merdiven yoktur. Giriş mekanı sofaya açılır. Sofa odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı niteliğindedir. Dört odalı yaşam mekanına konutun merkezinde yer alan sofadan ulaşılır. İç mekanda ocak, niş ve yüklük vardır. İki odalı zemin kat hayvan damı ve saman damı olarak kullanılmıştır. Zemin katta her bir odaya farklı bir kapıdan girilmekte; odalar birbirinden bağımsızdır.

Şekil 5.413 Konut yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

Tablo 5.16 Nohutalan kırsal yerleşimi konut tipolojisi

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI	TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI	PAFTA NO : 16

NOHUTALAN KIRSAL YERLEŞİMİ KONUT TİPOLOJİSİ

TEK KATLI KONUT TİPLERİ

TEK ODALI KONUT	İKİ ODALI ORTA SOFALI KONUT

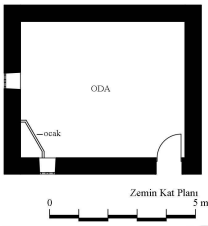

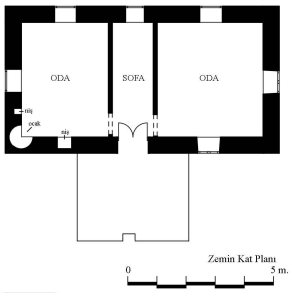

İKİ KATLI KONUT TİPLERİ

DIŞTAN MERDİVENLİ
İKİ ODALI SOFASIZ KONUT

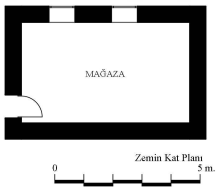

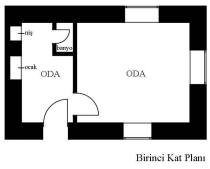

ÜÇ ODALI ORTA SOFALI KONUT

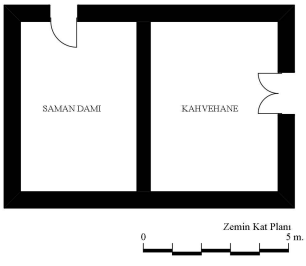

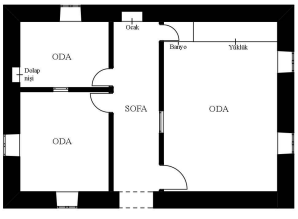

5.4.4.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

- **Duvarlar**

Yapı malzemesi tamamen yöreden toplanan koyu gri, kahverengi, beyaz ya da sarımtırak renkli farklı büyüklükteki yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ile yığma sistem inşa edilmiştir. Kireç taşı kullanımı yaygındır. Köşe birleşimlerinde kesme taş kullanılmıştır. Kesme taş Çeşme Alaçatı'dan getirilmiştir.

Geleneksel konutların dış duvarlarında taş örgü zemin kattan başlayarak çatı saçak seviyesine kadar devam etmektedir. Dış duvar kalınlıkları 50-65 cm arasında değişmektedir. Yığma duvarlar çamur harç ile örülmüştür. Köşe birleşiminde kesme taşlar üst üste getirilerek kilitlenmiştir.

Şekil 5.414 Yapı taşı örnekleri (Kişisel arşiv, 2015)

Odalar ve sofa arasındaki ara bölücü duvarlarda ahşap dikmeler duvar boyunca belli aralıklar ile yerleştirilmiştir. Bu ahşap dikmelerin her iki yüzüne saz dizileri ya da ahşap çıtalar sık aralıklarla çiviler aracılığı ile çakılmıştır. Duvarın arası boş bırakıldığı gibi bazı örneklerde hellik taşı olarak bilinen küçük taşlar dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Daha sonra iç duvarlara saman-toprak-su ve saman-kireç-su karışımından oluşan sıva uygulanmıştır. Bu organik malzeme katkılı sıva bağdadi sıva olarak tanımlanmaktadır. Bu tip ara bölücü duvarların kalınlıkları 8-10 cm'dir. Bazı iç duvarlar tuğla yığma olarak yapılmıştır. Taş yığma zemin kat duvarlarının üzerinde tuğla yığma iç duvarlar devam etmektedir. Bu tip uygulamalarda duvar kalınlığı 12-15 cm'dir.

Şekil 5.415 Ara bölücü duvarlar (Kişisel arşiv, 2015)

Yapıların tamamında yığma malzemeden sonra en önemli duvar elemanı ahşap hatıllardır. Ahşap hatıllar yığma örgü duvarların düşeyde belli aralıklarda aynı seviyede birleştirilmesini, örgülerin terazisinde devam etmesini sağlamaktadır. Ayrıca, yığma örgülerde açılmayı önlemektedir. Ahşap hatıllar yığma duvarın hem iç hem de dış yüzeyinde; kapı ve pencerelerde duvar kesiti boyunca kullanılmıştır.

Ocak ve Bacalar

Yaşam mekanının vazgeçilmez öğesi olan ocaklar, konutun yığma duvarları ile birlikte yapılmıştır. Ocakların ağız kısımları dikdörtgen formlu ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Ocak genişlikleri 70-85 cm, derinlikleri 35-50 cm arasında değişir. Konutun dış duvarları ile aynı malzeme ve yapım sisteminde yapılan bacalar, duvar kalınlığı içerisinde düzenlenmiştir. Konutun dış cephesinden algılanan bu bacalar, cepheye hareket kazandıran bir öğedir. Taş ya da tuğla yığma bacaların külah kısmında marsilya kiremit kullanılmıştır.

Kapılar

Kapı açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Duvar kesitini dolduran ahşap elemanlar kabaca yontularak ya da doğal halleri ile kullanılmıştır. Kapılar içeri doğru açılır. Yapım sistemi ve malzeme kullanımı açısından; hayvan damı, saman damı, mağaza, depo-küplük ve dükkan olarak kullanılan zemin kat giriş kapıları; konut giriş kapıları ve sofadan odalara geçişi sağlayan oda giriş kapıları olmak üzere 3 grupta ele alınmıştır.

- **Hayvan damı, saman damı, mağaza, depo-küplük ve dükkan kapıları**

Zemin kat giriş kapıları avlu ya da direk sokağa açılmaktadır. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Tek kanatlı kapı genişliği 85-90 cm arasında değişmektedir.

- **Konut giriş kapıları**

Konut giriş kapıları taş örgü duvarlar içindeki ahşap dikmelere oturmaktadır. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap malzemeden üretilmiştir. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Kapılar dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur. Tek kanatlı kapı genişliği 80-90 cm, çift kanatlı kapı genişliği 100-130 cm arasında değişmektedir.

- **Oda giriş kapıları**

Oda giriş kapıları ahşap tek ya da çift kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Tek kanatlı kapı genişliği 75-90 cm arasında değişmektedir.

Pencereler

Pencere açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Pencereye ait üst duvar kesitini doldurmaktadır. Ahşap lentolar kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılmıştır. Ahşap lentoların açıklıktaki yüzleri saz (kargı) dizileri ya da ahşap çıtalar çakılarak kaplanmıştır. Pencereler 10-15 cm eninde ahşap pervazlar ile çevrili ya da taş sövelidir. Dikdörtgen ya da kare formlu pencereler ahşap ya da demir çift kanatlı; ahşap kepenklidir. Pencere kanatları cam bölmelidir. Bazılarında üst kısım vasistaslı olarak düzenlenmiştir. Pencere genişlikleri 70-120 cm arasında değişmektedir. Zemin kat pencere boyutları üst kata oranla daha küçük ve pencere sayısı az ya da penceresiz olup sağır duvarlardan oluşmaktadır. Hayvan damı pencere genişliği 60-70 cm, yüksekliği 80-85 cm'dir.

- **Döşemeler**

Döşemeler, zemin kat döşemesi, ara kat döşemesi ve tavan döşemesi olmak üzere 3 gruptur. Tüm döşeme sisteminde ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap elemanlar

doğal hali ile ya da basitçe işlenerek kullanılmıştır. Ahşap döşeme yığma duvarları yatay düzlemde birbirine bağlamaktadır. Zemin kat döşemesi taş kaplamadır. Tek katlı konutlarda kaplama tahtası kullanımı izlenir. Ara kat döşemesini duvarlar üzerine oturan, konutun kısa kenarına paralel ve uzun kenarı ortalayacak şekilde ana kiriş/kirişler ve bunlara dik yönde belli aralıklar ile oturan tali kirişler oluşturmaktadır. Bu tali kirişlerin üzeri kaplama tahtaları ile döşelidir. Ana kirişlerin çapı 15-25 cm; tali kirişler 10-15 cm arasında değişen daire ya da kare kesitlidir. Kaplama tahtalarının genişlikleri 8,5 cm'den 25 cm kadar çıkabilmektedir. Tavan döşemesi ahşap çıtalı kontrplak ile kaplanmıştır.

(a) (b) (c)

Şekil 5.416 (a) Ara kat döşemesi, (b) Kaplama tahtası, (c) Tavan döşemesi (Kişisel arşiv, 2015)

Çatılar

Toprak damlı konut yapısı yoktur. Toprak dam sürekli bakım gerektirdiği için her yıl silindir taş (yürgü taşı) ile üzerinden geçilerek toprağın sıkıştırıldığından söz edilmektedir. Silindir taş bloğun altına ve üstüne demir çubuk geçirilerek, dam sürülmektedir. Yerleşimde rastlanan bu taş blok üzerinde yabancı bir dilde (Rumca olduğu düşünülen) kelimeler yer almaktadır. Çatı örtü sistemi ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatıdır. Geleneksel çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kiremitler mertekler üzerindeki kiremit altı tahtasına ya da saz (kargı) dizilerinin üzerine yerleştirilmiştir. Çatı saçaklarında alaturka kiremit ve dolu tuğla kullanılmıştır. Hayvan damı çatı örtüsünde makas sistem oluşturulmuştur.

Merdivenler

Köy yerleşiminde geleneksel konutlar dıştan taş merdivenlidir. Dıştan merdiven avlu ile konutun yaşam mekanı arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır. Dıştan

merdivenli konutlarda basamak genişliği 30-35 cm, uzunluğu 100-130 cm arasında değişmektedir.

5.4.4.2.4 Bozulmalar. Büyük bir kısmı yıkık durumda olan geleneksel konutların günümüz ihtiyaçlarını karşılama açısından sorunlar içermesi ve değişen yaşam koşulları nedeniyle saçaklı giriş mekanı kapatılmış; bazı örneklerde ek mekan yapılmıştır. Mekan organizasyonu değişikliğe uğramıştır. İç mekandaki mimari elemanlar kaldırılmıştır. Terk edilen konutlarda düzenli bakım ve onarımın yapılmaması nedeniyle zamana bağlı eskime-yıpranma hatta yok oluşlar meydana gelmiştir. Geleneksel konutların tamamı terk edilmiş, yapı sahipleri geleneksel konutu ile aynı avlu içerisinde inşa ettiği yeni betonarme konut yapısında oturmaktadır. İki-üç katlı betonarme sistem üretilen yapılar, geleneksel doku ile yabancılaşmakta olup kat yükseklikleri ve büyük hacimleri ile uyumsuzdur.

Yapı malzemesi olarak daha dayanıksız olan kireç taşı kökenli malzemenin kullanılması konutların yıkılmasında önemli bir etkendir. Zamanın yarattığı tahribat ve bakımsızlık nedeniyle çatı örtü sisteminde çökmeler meydana gelmiştir. Taş merdivenler dış koşullara maruz kalmalarından dolayı değişime uğramıştır. Yapı elemanlarında kayıpların yanı sıra onarım geçiren konutlarda özgün yapı ölçek ve oranı korunmuş ancak malzeme kullanımında değişimler vardır. Dış duvarlarda taş örgünün bozulan kısımlarında delikli tuğla, briket; kapı ve pencerede ahşap yerine alüminyum ya da demir tercih edilmiştir. Özgün pencere açıklıkları kapatılmıştır. Deprem nedeniyle hasarlı durumda olan yapıların büyük bir çoğunluğu yıkılarak, yeniden inşa edilmiştir. Konutlarda döşeme duvarlardan ayrılırken, bazılarında küçük ölçekte yapısal çatlaklar oluşmuştur.

5.4.5 Kuşçular

5.4.5.1 Yerleşim Dokusu Özellikleri

Kuşçular Köyü, yamaçta yer alan erken yerleşim yerleri ile farklılaşmakta olup düzlük yerleşimde özgünlüğünü koruyan az sayıda geleneksel konut yapısının görüldüğü kırsal doku karakterini kaybetmiş bir yerleşimdir.

5.4.5.1.1 Topografya-Yerleşim İlişkisi. Kuşçular Köyü, düzlük bir arazide; erken yerleşim alanı Helvacılar ve Akpınar eğimli bir arazide ovaya hakim yamaçta kurulmuştur. Yamaç yerleşiminde yapılar topografya ile uyumlu biçimlenmiş iken düzlük yerleşimde daha seyrek (dağınık, serbest), az yoğunluklu yapı adaları içindedir. Düzlük yerleşimde, kuzey yönünden geçen otoyol sınır teşkil etmektedir. Siteler nedeniyle parçalı bir yerleşim dokusu izlenir.

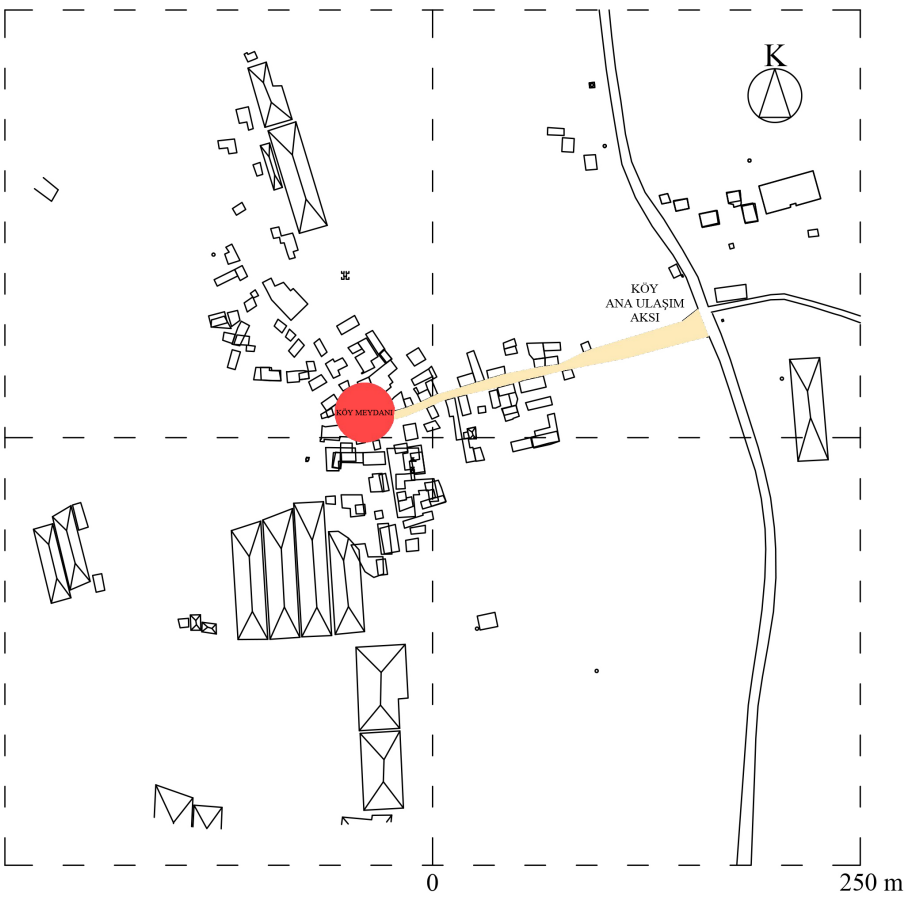

Şekil 5.417 Kuşçular Köyü vaziyet planı (Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen Kuşçular Köyü'ne ait vaziyet planı kaynağından işlenerek oluşturulmuştur.)

5.4.1.1.2 Sokak Dokusu. Köy yerleşiminde sokak dokusu köy meydanından ışınsal olarak çıkan üç ana sokaktan oluşmaktadır. Bu sokaklardan biri Kuşçular Caddesi'nden ayrılan köy giriş sokağıdır. Sokak, köy meydanına 250-300 m uzaklıktadır. Diğer iki sokak köy meydanından başlayarak köy yerleşimi boyunca kuzey-güney doğrultulu devam eden köy içi sokaklarıdır. Sokakların genişliği araç geçişine uygundur. Günümüzde sokaklar parke taş döşelidir.

5.4.5.1.3 Ortak Alanlar. Köy yerleşiminde köy meydanı, köy kahvehanesi, muhtarlık binası, sağlık ocağı, ticari yapılar (market/bakkal dükkanları, tarım ürünleri seracılık zirai ilaç peyzaj damlama sulama dükkanı, telefon santrali şubesi/Ptt), su depoları, park, durak yeri, eğitim yapısı (anaokul, ilkokul ve ortaokul binası), dere (Gazderesi), Çiçek Kooperatifi ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifi bulunmaktadır. Köy halkı kendi yaptıkları ve bahçelerinden topladıkları ürünleri köy meydanında kurulan Köy Üretici Pazarı'nda satışa sunmaktadır.

Köy meydanı: Üç sokağın birleşim noktasında yer alan köy meydanını, eski köy kahvehanesi, asırlık çınar ağacı, Atatürk büstü, park ve geleneksel konutlar çevrelemektedir.

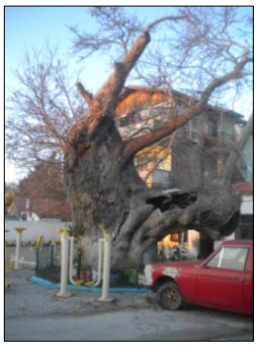

Şekil 5.418 Asırlık çınar ağacı (Kişisel arşiv, 2015)

5.4.5.1.4 Anıtsal ve Kamusal Yapılar. Köy yerleşiminde eski köy kahvehanesi, yeni cami, mezarlık yapıları, çeşme yapıları, eski su deposu, eski ilkokul binaları, öğretmen evi, asırlık ağaç ve Atatürk büstü; erken yerleşim alanı Helvacılar ve Akpınar Köyü'nde eski cami bulunmaktadır. Köy meydanında konumlanan köy odası yıkılmıştır. İki katlı dıştan merdivenli, taş yığma yapının zemin katı köy odası, birinci kat misafirhane olarak kullanılmıştır. Geçmişte tarım arazilerinin yakınında

çok sayıda namazgah yeri; Helvacılar Köyü'nde çok sayıda helva imalathanesinin olduğundan söz edilmektedir.

Eski köy kahvehanesi: Köy meydanında konumlanan yapı, tek mekandan oluşmaktadır. Tek katlı, taş yığma ve kırma çatılıdır. Yapı, günümüzde terk edilmiştir.

Eski Cami Yapıları: Terk edilen erken yerleşim yeri Helvacılar ve Akpınar Köyü'nde eski cami yapısı bulunmaktadır. Köy yerleşimindeki tek katlı, taş yığma ve minaresiz eski cami yıkılmıştır.

Helvacılar Köyü Cami: Kuşçular Köyü Kuşçular Caddesi üzerinde hakim bir yamaç üzerinde Helvacılar Köyü'nde konumlanan Helvacılar Cami'nin yapımı 15. yüzyıla tarihlenmektedir. Tek katlı, dış duvarları taş, kubbesi yarım küre şeklinde tuğla yığmadır. Kubbe yuvarlağına geçiş sivri kemerli tromplar ile sağlanmıştır. Kare planlı kübik gövdeli yapının ölçüleri 8,5 x 8,5 m'dir. Tek minarelidir. Harim doğu duvarının kuzey ucunda konumlanan minare kürsüsü yarım sekizgen prizma şeklindedir. Tüm yüzeyleri aynı düzende olan kürsünün sağır sivri kemerli nişleri, tuğlaların farklı biçimlerde dizilmesi ile oluşturulmuş olup basit geometrik süslemeler elde edilmiştir. İç mekanda tuğla malzeme ile inşa edilen mihrab, sivri nişli kürsü bölümü ve küçük nişler yer almaktadır. Kapı ve pencere yapı elemanları sivri kemerlidir (Ünal ve Çağlıtütüncigil, 2016). Günümüzde yol ile ulaşımın sağlanamadığı Helvacılar camisi harap durumdadır.

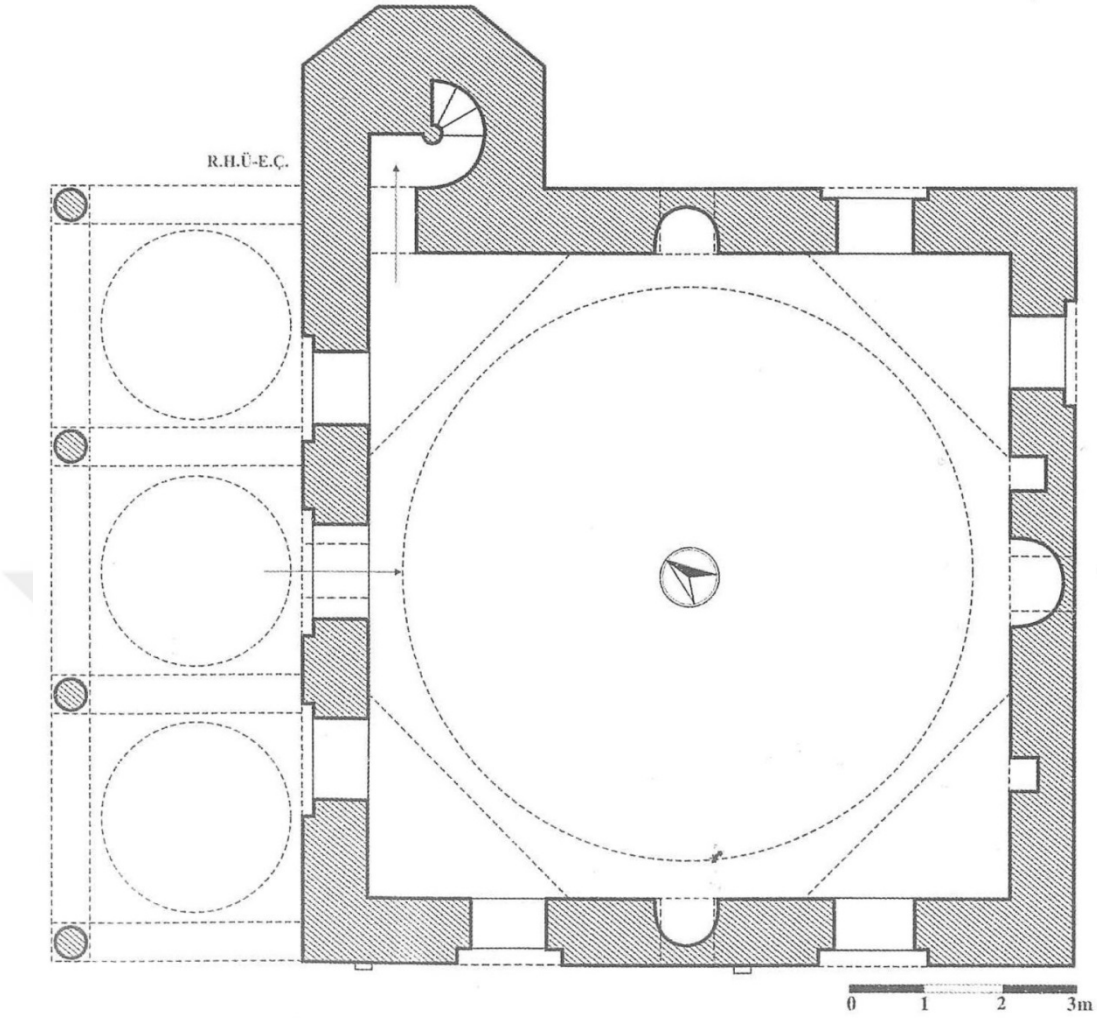

Şekil 5.419 Kuşçular (Helvacılar) Köyü Cami, restitüsyon planı (Ünal ve Çağlıtütüncigil, 2016)

Şekil 5.420 Helvacılar Köyü cami (Kişisel arşiv, 2015)

Akpınar Köyü Cami: Kuşçular Köyü Kuşçular Caddesi üzerinde hakim bir yamaç üzerinde Akpınar Köyü'nde konumlanan Akpınar caminin yapımı 15.-16. yüzyıla tarihlenmektedir. Tek katlı ve taş yığmadır. Dikdörtgen planlı harim ortada sekizgen form üzerine oturan merkezi bir kubbe ile kubbenin iki yanında üçer tane olmak üzere toplam altı küçük kubbe ile örtülmüştür. Harim doğu duvarının kuzey ucuna

yakın minare kürsüsü yarım sekizgen prizma şeklindedir (Ünal ve Çağlıtütüncigil, 2016). Günümüzde Akpınar cami, yıkık durumdadır.

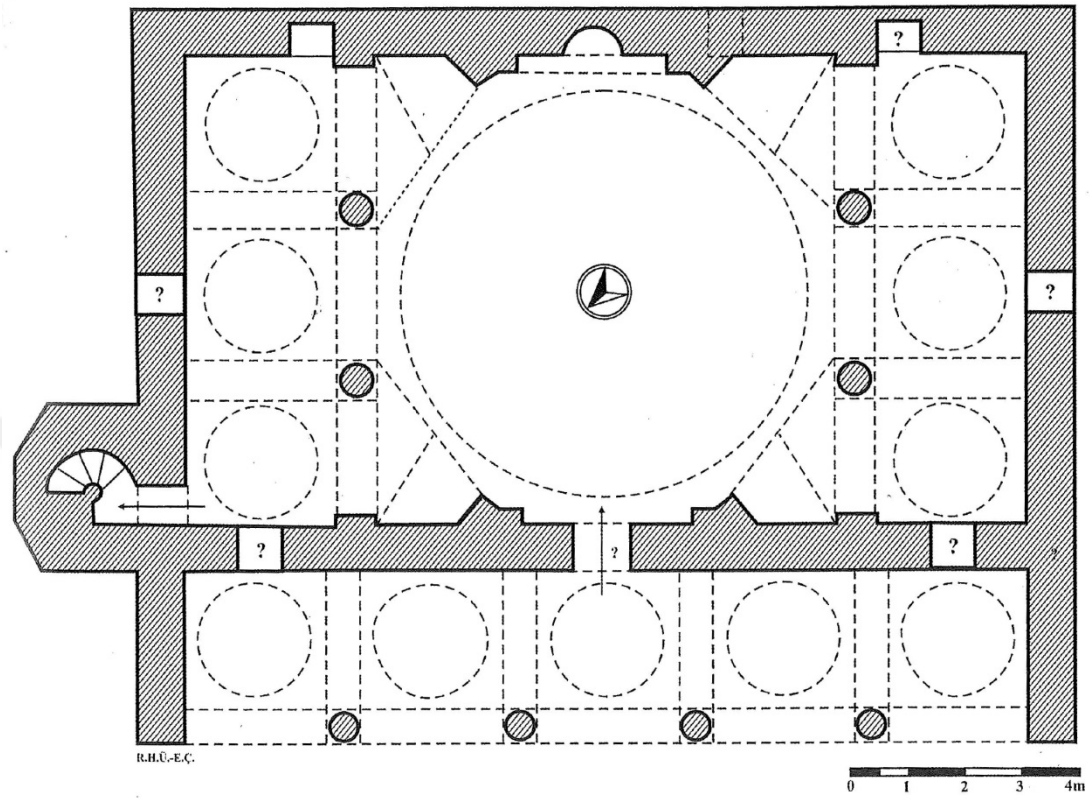

Şekil 5.421 Akpınar Köyü Cami, restitüsyon planı (Ünal ve Çağlıtütüncigil, 2016)

Şekil 5.422 Akpınar Köyü cami (Kişisel arşiv, 2015)

Mezarlık yapıları: Köy içinde ve Akpınar caminin yakınında farklı biçim ve formlarda çok sayıda mezar taşının yer aldığı Osmanlı mezarlık yapısı vardır. Köy içindeki Osmanlı mezarlığında Evliya Çelebi'nin öğrencisi olduğu bilinen Ruşen Dede'nin mezarı vardır.

Çeşme Yapıları: Helvacılar Köyü, Akpınar Köyü ve Kuşçular Caddesi üzerinde olmak üzere üç çeşme vardır. Helvacılar Köyü'nde konumlanan çeşme yıkık durumdadır. Dikdörtgen planlı çeşme, kabayonu taş ve moloz taş ile örülmüştür. Köy halkı tarafından Yılanlı çeşme olarak ifade edilmektedir. Akpınar Köyü'ndeki Akpınar çeşmesi sağlam durumda ve kullanılmaktadır. Doğu cepheli çeşme yuvarlak kemerli ve kitabelidir. Bu çeşmenin üzerindeki mermer kitabede "Aydının Atça Kazasından Hadıl Oğlu Mustafa Ağa Hayratıdır. Yıl: 1877, Ali Atçalı Tamiratı Yıl: 1921, Murat Atçalı Tamiratı Yıl: 1973, Murat Akçalı Yeniden Yıl: 2009" yazılıdır. Kuşçular Caddesi üzerinde konumlanan çeşme, tarihi değer taşımamaktadır. Çeşmenin üzerindeki mermer blokta "İsmail Nişli Hayratıdır" yazılıdır.

(a) (b)

Şekil 5.423 (a) Yılanlı çeşme, (b) Akpınar çeşmesi (Kişisel arşiv, 2015)

Eski İlkokul Binası: Kuşçular Caddesi üzerinde konumlanan yapı, 1960 yılında inşa edilmiştir (Anaç, 1994). Geniş bir bahçe içerisinde su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli yapı, iki oda ve hol mekanından oluşmakta olup sınıf olarak kullanılmıştır. Dikdörtgen planlı yapı su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve beşik çatılı olarak inşa edilmiştir. Yapı, özgün işlevini sürdürmektedir.

Şekil 5.424 Eski ilkokul binası (Kişisel arşiv, 2015)

Aynı bahçe içerisindeki diğer iki tane eski ilkokul binası, ilköğretim okulu/anasınıfı ve yemekhane olarak işlevlendirilmiştir. Köy halkı ile yapılan sözlü görüşmelerden eski ilkokul binalarının aynı dönemde inşa edildiği öğrenilmiştir. Bahçede yeni ilkokul binası, öğretmen evi ve tuvalet vardır.

Öğretmen Evi: Kuşçular Caddesi üzerinde konumlanan yapı, 1960'lı yıllarda inşa edilmiştir. Öğretmen evi, su basman üzerinde tek katlı dıştan merdivenli olup mutfak, oturma, yatma ve servis mekanlarından oluşmaktadır. Dikdörtgen planlı yapı su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem ve beşik çatılı olarak inşa edilmiştir. Öğretmen evi, kurs binası olarak kullanılmaktadır.

Şekil 5.425 Öğretmen evi (Kişisel arşiv, 2015)

5.4.5.2 Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Küçük bir ova köyü olan yerleşimde, geleneksel konut yapıları yıkılmış olup köy meydanı çevresinde birkaç yapı yer almaktadır. Günümüze ulaşan yapılar harap durumda ve sadece dış duvarları kalmıştır. Yapıların özellikle 1990'lı yıllarda yıkıldığından söz edilmektedir. Geleneksel konutlar hızlı bir biçimde dönüşüme uğramaktadır. Bazı konutlar onarım geçirmiştir. Tarımsal faaliyetin etkin olduğu dönemde yaz aylarında köy halkı, Mandalan ovasında tarım arazileri içerisindeki konutlarına taşınmışlardır. Bunun nedeni, ovadaki işlerine yakın olmaları ve ovada yazın serin geçmesidir.

Helvacılar Köyü'nde rastlanan iki katlı yıkık konutun dış duvarına ait yapı taşının üzerinde 1837 tarihli bir yazı vardır. 19. yüzyılın ilk yarısında yapılan bu konut erken yerleşim yeri hakkında fikir vermektedir.

Şekil 5.426 Helvacılar Köyü'ndeki yıkık konut yapısı ve dış duvarındaki taş üzerinde 1837 tarihli yazı (Kişisel arşiv, 2015)

Yerleşimde sayıca az olan geleneksel konutlar açık ve kapalı alanlardan oluşmaktadır. Konut arazisi içinde kapalı alan dışında kalan açık alanları avlu tanımlamaktadır. Açık alan girişini avlu giriş kapısı tanımlar. Köy yaşamında önemli bir yer tutan konut açık alanında yemek pişirme, yemek yeme, dinlenme gibi farklı etkinlikler ve işlevler gerçekleştirilmektedir. Avluda hayvan damı, saman damı, fırın ve tuvalet bulunmaktadır. Tekil olarak konumlanan hayvan damı taş yığma, ahşap konstrüksiyon beşik çatılıdır. Ahşap tek ya da çift kanatlı bir kapısı ve küçük pencere açıklıkları bulunur. Saman damı hayvan yiyeceklerinin depolandığı yapıdır. Hayvan damı ile benzer yapı özelliklerine sahiptir.

Geleneksel konutların oluşumunda akrabalık ilişkileri ve ekonomik faaliyet önemli bir belirleyicidir. Aynı avlu içinde çoğunlukla tek katlı tek odalı konut ile iki katlı konut ya da iki katlı bitişik düzende iki ayrı konut yapısı vardır.

Geleneksel konut yapıları tek ve iki katlı, içten merdivenlidir. Konutların kapalı alanına giriş, kendisine ait özel açık alanından yapılmaktadır. Tek katlı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-oda şeklindedir. İki katlı tek odalı konutlarda kapalı alana giriş, sokak-avlu-merdiven-oda; sofalı olması durumunda sokak-avlu-merdiven-sofa-oda şeklindedir. Konutun zemin katına giriş, sokak-avlu-oda ilişkisi ile sağlanır. Zemin kat hayvan damı ve yaşam mekanı olarak kullanılmıştır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılmakta olup odalara ortak hol mekanından geçilmektedir. Tek katlı konut yapıları tek odalıdır. Bu oda oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. İki katlı konutlarda yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Yaşam mekanı sofa ve sofaya açılan odalardan oluşmaktadır. Yaşam mekanı tek odalıdır. Odalar oturma, yeme-içme ve yatma gibi birçok işlevi barındırmaktadır. Sofa konutun kenarında yer almakta; odalara geçişi

sağlayan sirkülasyon alanı ve/veya yaşam mekanı niteliğindedir. Yaşam mekanı odalarda ocak, duş teknesi, niş/dolap nişi ve raf bulunmaktadır. Ocak, yaşama mekanının en önemli elemanıdır. Günümüzde bu ocakların kullanılmadığı bazı örneklerde kapatıldığı görülür. Ocağın çıkma yaptığı iki kenarda mumluk yeri bulunmaktadır. Zemin kat hol mekanında köşede zeminden taş bir platform ile ayrılan duş teknesi vardır. Bir diğer mimari eleman niştir. Genellikle ocağın yanında bulunan raflı ve kapaklı ya da boş olarak düzenlenen nişler mutfak araç-gereçlerin konulduğu elemanlardır. Gömme dolap şeklinde düzenlenen dolap nişlerine oda mekanının işlevine göre farklı araç-gereçler yerleştirilmektedir. Oda mekanında araç-gereçleri koymak için ahşap malzemeden üretilen, pencere ve kapıların üst seviyesinde, odaların duvarları boyunca devam eden ya da duvarda parçalı olarak yer alan işlemeli raflar bulunmaktadır.

5.4.5.2.1 Konut-Dış Mekan İlişkisi. Geleneksel konutların açık alan sınırlayıcı elemanı taş yığma avlu duvarları ile avlu duvarları arasındaki açıklığa inşa edilen avlu giriş kapısıdır. Avlu, konut ile sokak arasındaki bağlantı mekanıdır. Konutun dış mekan ile ilişkisi sokak-avlu-konut şeklindedir.

5.4.5.2.2 Konut Tipolojisi. Kuşçular köy yerleşiminde yapılan rölöve ve belgeleme çalışmaları sonucunda 3 tip geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları tek ve iki katlıdır.

- **Tek katlı tek odalı konut tipi**

zemin kat

yaşama

Avlu içerisinde yer alan bu yapılar terk edilmiştir. Tek odalı yaşam mekanı oturma, yeme-içme ve yatma işlevlerini karşılamaktadır. İç mekanda ocak ve niş vardır. Ocak konutun sağır duvarında yer alır.

İki katlı konut tipleri

Kırsal yerleşimde 2 tip iki katlı geleneksel konut yapısı tespit edilmiştir. Konut yapıları içten ahşap merdivenlidir.

- **İçten merdivenli tek odalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

hayvan damı + yaşama

Köy meydanında köşe parselde içten merdivenli tek odalı konut tipi ve içten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi yapı örneğine rastlanmıştır. Bu iki farklı konut tipi bitişik düzendedir. Avlu içerisindeki bu yapılar, konut özgün işlevini sürdürmekte ve sahibi tarafından kullanılmaktadır. Yapı sahibi ile yapılan sözlü görüşmelerde konutlarda iki ailenin bir arada yaşadığı, en az 150 yıllık öncesine tarihlenen yapının inşaat aşamasında Rum ustaların çalıştığı öğrenilmiştir.

Plan şeması itibariyle belgelenen konut yapı örneğinde, tek odalı yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılır. Merdiven mevcut değildir. İç mekanda ocak, niş ve dolap nişleri vardır. Zemin kat hayvan damı olarak kullanılmıştır.

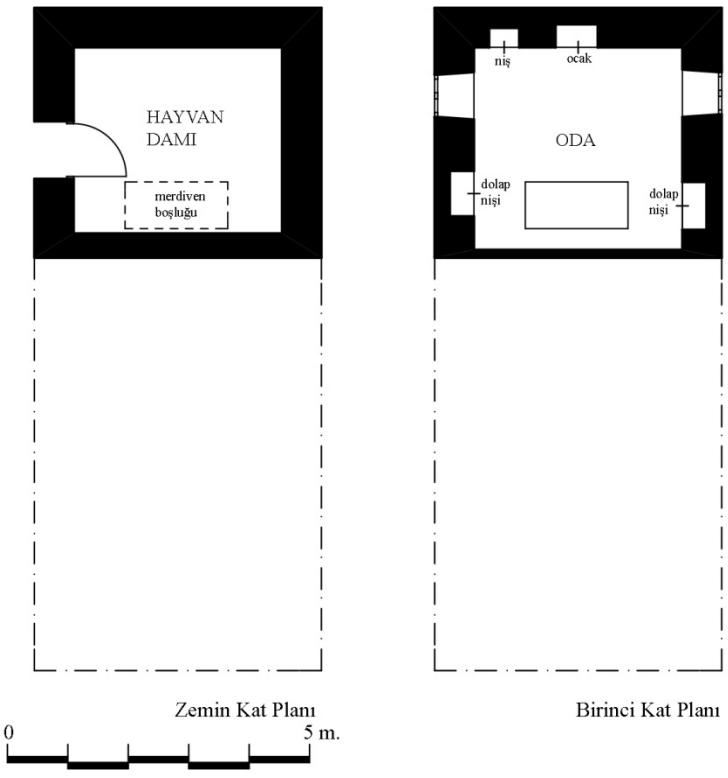

Şekil 5.427 İçten merdivenli tek odalı konut tipi

Şekil 5.428 Konutun doğu cephesi (Kişisel arşiv, 2015)

- **İçten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi**

zemin kat + birinci kat

yaşama + yaşama

Köy meydanında avlu içerisinde konumlanan plan şeması itibariyle belgelenen konutun yaşam mekanına içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Yaşam mekanı tek odalıdır. Konutun kenarında yer alan sofadan odaya geçilir. Zemin ve birinci kat yaşam mekanı olarak kullanılmıştır. Zemin kat hol mekanında merdivenin alt kısmında bir bölümü toprağa gömülü büyük hacimli küpler ve köşede duş teknesi; iç mekanda ocak ve niş/dolap nişi vardır.

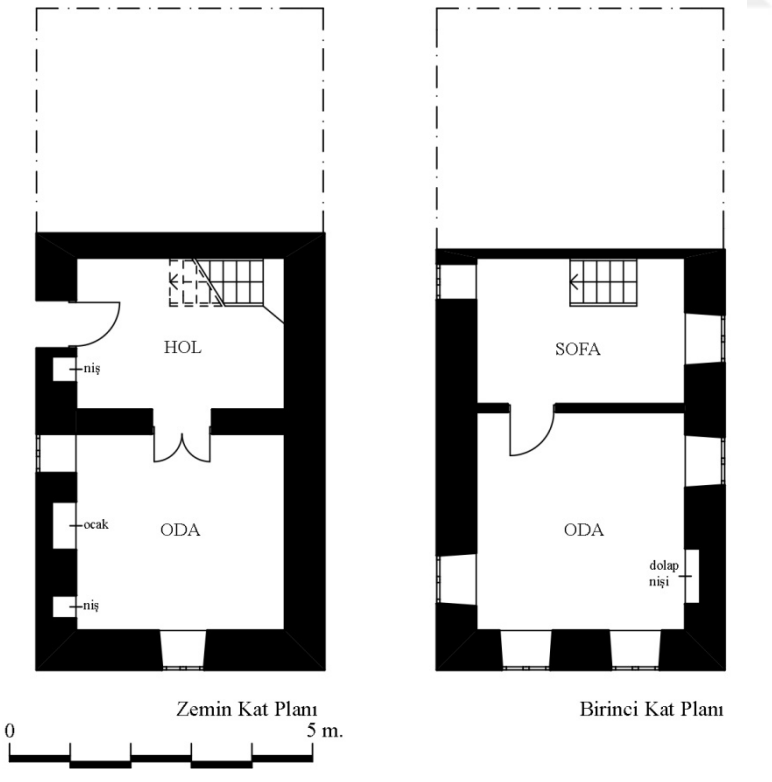

Şekil 5.429 İçten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi plan şeması

Tablo 5.17 Kuşçular kırsal yerleşimi konut tipolojisi

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI	TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI	PAFTA NO : 17
KUŞÇULAR KIRSAL YERLEŞİMİ KONUT TİPOLOJİSİ		
İKİ KATLI KONUT TİPLERİ		
İÇTEN MERDİVENLİ TEK ODALI KONUT		
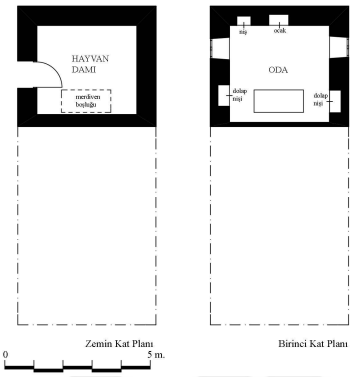 		
İÇTEN MERDİVENLİ TEK ODALI YAN SOFALI KONUT		
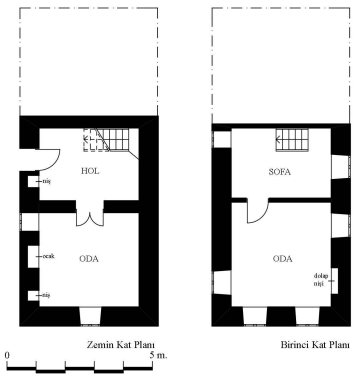 		

5.4.5.2.3 Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

- **Duvarlar**

Yapı malzemesi tamamen yöreden toplanan koyu gri, kahverengi, beyaz ya da sarımtırak renkli farklı büyüklükteki yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ile yığma sistem inşa edilmiştir. İri yuvarlak hatlı taşların arasına yerleştirilen küçük taşlar hellik taşları olarak ifade edilmektedir. Bazı yığma duvarların köşe birleşiminde taş ve tuğla malzeme aynı duvar içerisinde birlikte kullanılmıştır.

Geleneksel konutların dış duvarlarında taş örgü ya da tuğla örgü zemin kattan başlayarak çatı saçak seviyesine kadar devam etmektedir. Bazı örneklerde tuğla yığma yapılar taş yığma zemin kat duvarları üzerinde yükselir. Dış duvar kalınlıkları 50-70 cm arasında değişmektedir. Yığma duvarlar çamur harç ile örülmüştür.

Dış duvarlar üç şekilde inşa edilmiştir.

-Taş yığma örgüler

-Tuğla yığma örgüler

-Taş/tuğla karma yığma örgüler

Odalar ve sofa arasındaki ara bölücü duvarlarda ahşap dikmeler duvar boyunca belli aralıklar ile yerleştirilmiştir. Bu ahşap dikmelerin her iki yüzüne saz dizileri ya da ahşap çıtalar sık aralıklarla çiviler aracılığı ile çakılmıştır. Duvarın arası boş bırakıldığı gibi bazı örneklerde hellik taşı olarak bilinen küçük taşlar dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Daha sonra iç duvarlara saman-toprak-su ya da saman-kireç-su karışımından oluşan sıva uygulanmıştır. Bu organik malzeme katkılı sıva bağdadi sıva olarak tanımlanmaktadır. Bu tip ara bölücü duvarların kalınlıkları 8-10 cm'dir.

Yapıların tamamında yığma malzemeden sonra en önemli duvar elemanı ahşap hatıllardır. Ahşap hatıllar yığma örgü duvarların düşeyde belli aralıklarda aynı seviyede birleştirilmesini, örgülerin terazisinde devam etmesini sağlamaktadır. Ayrıca, yığma örgülerde açılmayı önlemektedir. Ahşap hatıllar yığma duvarın hem iç hem dış yüzeyinde; kapı ve pencerelerde duvar kesiti boyunca kullanılmıştır. Duvar

içerisinde ahşap hatıllar birbirine geçmeli olarak ya da diyagonal kesilip birbirine eklenerek kullanılmıştır.

Ocak ve Bacalar

Yaşam mekanının en önemli öğesi ocak, konutun yığma duvarları ile birlikte yapılmıştır. Ağız kısımları dikdörtgen formlu ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Ocak genişlikleri 70-90 cm, derinlikleri 35-40 cm arasında değişmektedir. Konutun dış cephesinden algılanan ve cepheye hareket kazandıran baca, dış duvarlar ile aynı malzeme ve yapım sisteminde yapılmış, duvar kalınlığı içinde düzenlenmiştir. Taş ya da tuğla yığma bacaların külah kısmında marsilya kiremit kullanılmıştır.

Kapılar

Kapı açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Duvar kesitini dolduran ahşap elemanlar kabaca yontularak ya da doğal halleri ile kullanılmıştır. Kapılar içeri doğru açılır. Yapım sistemi ve malzeme kullanımı açısından; avlu giriş kapıları, konut giriş kapıları ve sofadan odalara geçişi sağlayan oda giriş kapıları olarak 3 grupta ele alınmıştır. Zemin kat giriş kapısı aynı zamanda konut giriş kapısıdır.

- **Avlu giriş kapıları**

Avlu giriş kapıları taş yığma avlu duvarı arasındaki açıklığa inşa edilmiştir. Bu kapılar açık alanın giriş mekanı niteliğindedir. Ahşap çift kanatlıdır. Kapılar dikdörtgen formlu strüktür içine yerleştirilmiştir. Avlu giriş kapısının üstünde kapının iklim koşullarına dayanımını artırmak amacıyla üst örtü yapılmıştır. Üst örtü, açıklık geçme elemanı ahşap lentonun üzerine taş yığma duvar örülerek, bu duvarın üzeri alaturka kiremit kaplanması ile oluşturulmuştur.

- **Konut giriş kapıları**

Konut giriş kapıları taş örgü duvarlar içindeki ahşap dikmelere oturmaktadır. Ahşap tek kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Kapılar dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur. Kapı genişliği 80-100 cm arasında değişmektedir.

- **Oda giriş kapıları**

Oda giriş kapıları ahşap tek ya da çift kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Kapı genişliği 80-100 cm arasında değişmektedir.

Pencereler

Pencere açıklıkları ahşap lento ile geçilmiştir. Pencereye ait üst duvar kesitini doldurmaktadır. Ahşap lentolar kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılmıştır. Ahşap lentoların açıklıktaki yüzleri ahşap çıtalar çakılarak kaplanmıştır. Pencereler 10-15 cm eninde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Dikdörtgen formlu pencereler ahşap çift kanatlı ve kepenklidir. Pencere kanatları cam bölmelidir. Bazılarında üst kısım vasistaslı olarak düzenlenmiştir. Pencere genişlikleri 70-80 cm arasında değişmektedir. Pencere açıklığının yer aldığı duvar dışarıdan içeriye doğru genişlemektedir. Bu uygulama iç mekanın daha fazla ışık almasını sağlamaktadır. Zemin kat pencere boyutları üst kata oranla daha küçük ve pencere sayısı az ya da penceresiz olup sağır duvarlardan oluşmaktadır.

- **Döşemeler**

Döşemeler, zemin kat döşemesi, ara kat döşemesi ve tavan döşemesi olmak üzere 3 gruptur. Tüm döşeme sisteminde ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap elemanlar doğal hali ile ya da basitçe işlenerek kullanılmıştır. Ahşap döşeme yığma duvarları yatay düzlemde birbirine bağlamaktadır. Zemin kat döşemesi toprak, kayalık ya da yöreye özgü yuvarlak hatlı, iri taşlar ile döşelidir. Tek katlı konutlarda kaplama tahtası kullanımı izlenir. Ara kat döşemesini duvarlar üzerine oturan, konutun kısa kenarına paralel ve uzun kenarı ortalayacak şekilde ana kiriş/kirişler ve bunlara dik yönde belli aralıklar ile oturan tali kirişler oluşturmaktadır. Köy halkı tarafından ana kiriş düver olarak ifade edilir. Bu tali kirişlerin üzeri kaplama tahtaları ile döşelidir. Tavan döşemesi ahşap çıtalı kontrplak ile kaplanmıştır.

Çatılar

Toprak damlı konut yapısı yoktur. Çatı örtü sistemi ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatıdır. Geleneksel çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kiremitler mertekler üzerindeki kiremit altı tahtasına ya da saz (kargı) dizilerinin üzerine

yerleştirilmiştir. Çatı saçaklarında kayrak taş, alaturka kiremit ya da dolu tuğla kullanılmıştır.

Merdivenler

Köy yerleşiminde rastlanan merdivenler aşağıda belirtilmektedir.

- Konutun içinde ahşap merdiven

- Konutun içinde hem taş hem ahşap merdiven

İçten merdivenli konutlarda basamak genişliği 20-25 cm, uzunluğu 70-75 cm arasında değişmektedir.

5.4.5.2.4 Bozulmalar. Terk edilen konutlarda zamana bağlı eskime-yıpranma hatta yok oluşlar izlenir. İki-üç katlı betonarme sistem üretilen yapılar, geleneksel doku ile yabancılaşmakta olup kat yükseklikleri ve büyük hacimleri ile uyumsuzdur. Taş yığma zemin kat duvarlarının üzerine betonarme yeni kat çıkılmıştır. Bazı yapıların önüne molozların dökülmesi nedeniyle yapılar algılanmamaktadır.

BÖLÜM ALTI
URLA BÖLGESİ KIRSAL MİMARİ MİRASININ KORUMA SORUNLARI VE ÖNERİLER

Urla bölgesi kırsal yerleşimleri sahip olduğu doğal çevresi, anıtsal ve sivil mimari örnekleri, geleneksel yaşam biçimi ve tarımsal ürün çeşitliliği vs. gibi özellikleri ile değerlidir. Günümüzde Urla bölgesi kırsal yerleşimleri, eski üretim biçimlerini ve kültürel değerlerini kısmen sürdürmekle birlikte fiziksel, sosyal ve/veya ekonomik sorunlar vs. gibi koruma sorunlarıyla yüz yüzedir. Tez çalışmasında, Urla bölgesi kırsal yerleşimlerine yönelik sorunlar ve öneriler, Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimlerinin Dokusal ve Mimari Kapsamdaki Koruma Sorunları ve Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimlerinin Dokusal ve Mimari Kapsamda Korunmasına Yönelik Öneriler olmak üzere iki ana başlık altında değerlendirilmiştir.

6.1 Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimlerinin Dokusal ve Mimari Kapsamdaki Koruma Sorunları

Dağ, kıyı ve ova olarak çeşitlilik gösteren hızla bozulan Urla bölgesi kırsal yerleşimlerine ilişkin sorunlar genelden özele bir bakış açısı ile ele alınmıştır. Kırsal yerleşimlerde yapılan en önemli tespit, yerleşim dokusu ve geleneksel konutların mimari özelliklerine ilişkin belgeleme çalışmasının yapılmamasıdır. Bir diğer tespit, yerleşimlerdeki anıtsal ve kamusal yapılar ile geleneksel konutlardaki eskime/yıpranmanın sebebi, köy halkının kırsal doku ve yapıları benimsememesi değil, ekonomik zorluklardır.

Urla bölgesi kırsal mimari mirasının irdelenmesi konulu çalışmada, yer alan 15 adet köy yerleşiminde orman alanları, dere vs. gibi doğal eşiklerin aşılması, doğal afetler (deprem, hortum), köy silüetini bozan yeni yapılar, ikinci konut inşası ve/veya site yapılaşması, sokakların parke taşı ya da asfalt malzeme ile kaplanması, köy meydanı ve yakın çevresini tanımlayan özgün yapıların kaldırılması/yıkılması, köy meydanının durak yeri olarak kullanımı ve/veya araç park edilmesi, kırsal doku ile uyumsuz balık üretim tesis ve çiftliklerin kurulması, anıtsal ve kamusal yapıların düzenli bakım ve onarımının yapılmaması, işlev dışı kullanımı ve/veya işlevsiz kalması, özgün yapı-parsel düzeninin bozulması, terk, zamana bağlı eskime/yıpranma hatta yok oluş, yanlış onarım ve müdahale (ek mekan, kat

çıkmaları) nedeniyle mekansal değişim, yapım tekniği ve malzeme kullanımında değişim gibi fiziksel çevre ile ilgili sorunlar; turizmin yarattığı baskı, göç alma-göç verme sebebiyle nüfus değişimi, nüfus yaşlanması gibi sosyal çevre ile ilgili sorunlar; konutların onarımı için finansal desteğin sağlanamaması, tarım gelirlerinin azalması ile tarımsal üretimden uzaklaşılması, kooperatiflerin özelleştirilmesi ya da etkinliğinin azaltılması gibi ekonomik sorunlar olmak üzere toplam 20 adet koruma sorunu tespit edilmiştir.

Urla bölgesi kırsal yerleşimlerine ilişkin sorunlar sırasıyla fiziki, sosyal ve ekonomik kategoride Pafta 18 ve 19'da tanımlanmaktadır (bkz. Tablo 6.1 ve Tablo 6.2). Bu sorunlar ve görüldüğü köyler aşağıda belirtilmektedir.

- Köy çevresindeki orman alanlarının tahrip edilmesi, girişimde bulunulması ve/veya derelerin üzerine yeni yapılar inşa edilmesi yolu ile doğal eşikler aşılmış ya da yapay sınırlayıcı (karayolu) nedeniyle yerleşimin sınırları yeniden belirlenmiştir. Tarihsel süreç içerisinde Yağcılar, Özbek, 2015 yılında Birgi, en son olarak 2017 yılında Gülbahçe'de taş ocağının açılması gündeme gelmiştir. Özbek ve Barbaros'ta köy içinden geçen dere yatağının üzerinde yeni yapılar inşa edilmiştir.
- Urla bölgesinin fay hattı üzerinde bulunmasından dolayı kırsal yerleşimlerde yapılar depremden hasar görmüş ya da yıkılmıştır. Hasar gören yapılar için basit onarım ya da esaslı onarım için rölöve ve restorasyon projeleri çizilmemiştir. Özbek'te hortum nedeniyle köy meydanındaki asırlık ağaç yıkılmıştır.
- Kırsal yerleşimlerin tamamında silüeti bozan, yeni yapım teknikleri ve malzeme ile üretilen yapılar mevcuttur. Özellikle 1970'li yıllardan itibaren taş yığma yapıların yerini çelik ya da betonarme sistem üretilen yüksek binalar almıştır. Yeni yapılaşmalar kırsal doku çevresinde kademeli olarak ya da homojen bir şekilde dağılım göstermektedir. Kıyı köyleri Özbek, Balıklıova, Gülbahçe ve Demircili'de ikinci konut sayısı artmakta olup koruma-kullanma dengesi bozulmaktadır. Kıyı köylerinde yeni konut yapma isteği dağ ve ova köylerine oranla daha yüksektir. Tüm köylerde yeni konut inşası daha çok geleneksel konutun kendi parsel sınırları içinde yapma

eğilimindedir. Bu durum yoğun yapılaşmaya neden olmaktadır. Ovacık, Bademler, Özbek, Gülbahçe ve Kuşçular'ın İzmir ili ve/veya Urla ilçesine yakınlığı ve otoban ile ulaşım kolaylığının artmasına bağlı olarak yeni betonarme yapılar daha yoğun olarak görülmektedir. Yağcılar, Bademler, Özbek, Balıklıova, Gülbahçe, Demircili, Birgi ve Kuşçular'da köy sınırları içerisinde site yapılaşması nedeniyle parçalı bir yerleşim dokusu izlenir.

- Köy yerleşimlerinin tamamında özgün sokak döşemesi korunmamış olup sokaklar parke taşı ya da asfalt ile kaplanmıştır. Bu bağlamda, kırsal dokuda özgün yeşil doku zarar görmüştür. Kentlerde uygulanan karayolu yöntemlerinin kullanılması sokak dokusunu olumsuz etkilemektedir.
- Köy meydanı ve yakın çevresini tanımlayan cami, çeşme, köy odası, asırlık ağaç vs. gibi fiziksel öğeler kaldırılmış ya da yıkılmıştır. Bademler'de çeşme ve asırlık ağaç; Özbek'te çeşme, köprü, köy odası ve asırlık ağaç; Gülbahçe'de eski ilkokul binası; Barbaros'ta mescit ve çeşme; Zeytinler'de köy kahvehaneleri; Kuşçular'da köy odası mevcut değildir. Bu yapı öğeleri genellikle köy meydanının genişletilmesi, sokakların parke taş ile döşenmesi (yol çalışması) sırasında ya da fırtına gibi doğal afet nedeniyle yıkılmıştır. Bu bağlamda, köy meydanının büyüklüğünün değiştiği, özgün yapıların yıkıldığı ve/veya yerine yeni betonarme yapıların inşa edildiği belirlenmiştir.
- Köy yerleşimlerinde toplum yaşamının geçtiği, köy halkının toplanma mekanı ve çeşitli aktivitelerin gerçekleştirildiği köy meydanının durak yeri olarak kullanılması ve araç park edilmesi ile özgün karakteri değişime uğramış olup Birgi'de ise nüfusun azalması ile köy meydanı kimliğini kaybetmiştir.
- Kırsal doku ile uyumsuz balık üretim tesis ve çiftliklerinin kurulması tarım alanları ve çevre açısından olumsuz etki yaratmakta olup kırsal dokunun bütünlüğünü bozmaktadır. Balık tesisi, Zeytinler, Balıklıova, Demircili; Balık çiftliği, Zeytineli, Balıklıova, Demircili'de yer almaktadır.
- Kırsal yerleşimlerde anıtsal ve kamusal yapıların düzenli bakım ve onarımının yapılmaması, işlev dışı kullanımı ve/veya işlevsiz kalması nedeniyle tehdit altındadır.

Zeytinler, Yağcılar, Ovacık, Balıklıova, Kadıovacık, Birgi, Nohutalan'da eski köy kahvehanesi; Zeytinler, Zeytineli, Gülbahçe, Barbaros, Birgi'de eski ticari yapı terk edilmiştir. Gündelik yaşamın geçtiği eski köy kahvehanesi ve köy halkının ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan mekan olma niteliği taşıyan eski ticari yapıların kullanılmaması bölgede kırsal nüfusun etkinliğinin azaldığını (köy nüfusunun azalmakta olduğunu) göstermektedir. Balıklıova'da eski caminin sadece dış duvarları ayakta olup özgünlüğünü kaybetmiş; Barbaros'ta eski caminin minaresi hasarlı durumda; Kuşçular Helvacılar Köyü cami ve Akpınar Köyü cami ve Nohutalan'da kilise harap durumdadır. Zeytinler, Zeytineli, Balıklıova, Barbaros ve Kuşçular'da Osmanlı dönemine ait mezarlık yapıları bakımsız durumdadır. Hamamı yapısı, kaplıca (Ilıca) yapısı, çamaşırhane, çeşme yapısı, su kuyusu/sarnıç, eski su deposu gibi su kültürü yapıları çoğunlukla kullanılmamakta olup bakım ve onarımı köy halkının kendisine bırakılmıştır. Değişen yaşam koşulları ile terk edilerek kullanım dışı kalan ortak kullanımına ait bu kamusal yapı öğeleri esaslı onarım gerektirmektedir. Özbek'te yaya kullanımına ait hasarlı durumdaki taş kemer köprüler, onarımında yapılan malzeme kullanımındaki hatalar ve özgünden farklı müdahaleler nedeniyle zarar görmüş; Zeytineli'ndeki kıyı gazinosu ise yıkık durumda olup kullanılmamaktadır. Zeytineli'nde mandıra yapısı, Demircili'de köy odası konut; Uzunkuyu'da eski köy kahvehanesi sırasıyla elektrikçi dükkanı ve marangoz dükkanı; Uzunkuyu'da sinema binası düğün salonu olarak işlevlendirilmiştir.

Urla bölgesi kırsal yerleşim coğrafyasında yer alan yağhane yapısı, yel (un) değirmeni, un değirmeni, su değirmeni, süt işleme binası (işlik), mandıra yapısı gibi geleneksel üretim yapıları toplu üretim (makineleşme) ve ticari tarıma geçiş ile terk edilmiştir. Esaslı onarım gerektiren yağhane, yel (un) değirmeni ve su değirmeni yapılarına ilişkin belgeleme çalışması yapılmamıştır. Değişen üretim ilişkileri ile işlevsiz kalması ve yapılara yönelik belgeleme çalışmalarının yapılmaması nedeniyle geleneksel üretim mekanları yok olma tehlikesi altındadır. Zaman içinde konutların çatı konstrüksiyonu ve/veya dış duvarların kısmen ya da tamamen yıkılması ortak sorunlardır.

Özbek, Balıklıova, Kadıovacık (bir üretim yapısı hariç), Barbaros ve Zeytineli'ndeki yağhane yapıları işlevsiz kalırken Bademler ve Zeytinler'deki yağhane yapısı kullanımını sürdürmektedir. Bir diğer üretim yapısı yel (un) değirmeni, özgünlüğünü kaybetmiş olup sadece dış duvarları mevcuttur. Bu yapılara Bademler, Özbek, Balıklıova, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros ve Birgi'de rastlanır. Un değirmenleri özgünlüğünü korumuştur. Uzunkuyu'daki üretim yapısı yılın belirli dönemlerinde yem öğütmek amacıyla çalıştırılırken Barbaros'taki sahibi tarafından kendi gereksinimleri karşılamak amacıyla kullanılmaktadır. Su değirmenleri özgünlüğünü kaybetmiştir. Bademler'de su değirmenine ait sadece su olukları mevcut iken Barbaros'ta değirmen taşlarının yer aldığı ön kısım yıkık durumdadır.

Özbek'te süt işleme binası (işlik); Zeytinler, Uzunkuyu ve Birgi'de mandıra yapısı; Zeytinler'de semerci dükkanı; Birgi'de nalbant dükkanı ve kilim dokuma üretim yapısı kullanılmamaktadır. Atıl durumda olan bu yapılar tarımsal üretim ve hayvancılığın azaldığını göstermektedir.

Eski ilkokul binaları çoğunlukla özgün işlevi dışında kullanılmakta olup genç nüfusun azalması ve/veya taşımalı eğitime geçilmesi ile terk edilmiş ya da kurs binası, kütüphane, konut olarak işlevlendirilmiş ya da yıkık durumdadır. Eski ilkokul binaları Uzunkuyu, Özbek, Gülbahçe ve Kuşçular'da özgün işlevini sürdürürken Ovacık, Kadıovacık, Barbaros, Birgi ve Nohutalan'da terk edilmiş; Zeytinler, Yağcılar ve Kuşçular'da kurs binası, kütüphane, yemekhane, konut gibi farklı işlevler ile kullanılmakta olup Zeytineli, Özbek ve Balıklıova'da yıkık durumdadır.

Öğretmen Evleri de çoğunlukla özgün işlevi dışında kullanılmakta olup anaokul binası, okul öncesi/kreş, kurs binası, kütüphane, konut olarak işlevlendirilmiştir. Öğretmen Evi Özbek'te özgün işlevi ile kullanılırken Özbek, Uzunkuyu, Bademler, Gülbahçe, Birgi ve Kuşçular'da okul öncesi/kreş, anaokul binası, kurs binası, kütüphane, konut gibi farklı işlevler ile kullanılmakta olup Zeytineli, Yağcılar, Ovacık, Balıklıova, Kadıovacık, Barbaros ve Nohutalan'da terk edilmiştir.

- Köy halkının geleneksel yapı kültürünün değişmekte olduğu dağ ve ova köylerinde kentleşme olgusu, kıyı köylerinde turizmin tetiklediği anlaşılmaktadır. Bademler ve Kuşçular kentleşme baskısı altındadır. Kırsal

doku kıyı köylerinde hızla bozulurken ova köyleri kırsal karakterini daha korumuştur. Kırsal kimliği baskın olan Kadıovacık ve Barbaros'ta geleneksel konut yapılarında eskime/yıpranma vs. bozulmalar izlenmesine rağmen yapılar genellikle halen kullanımda ve köy halkının kırsal yerleşim ile bağları güçlüdür. Göç verme ile nüfus kaybedilmesi ve/veya konutların konfor koşulları açısından yetersiz bulunması yapıların terk edilmesine sebep olmakta; aynı parsel içinde geleneksel konut yapısı ile ya da köy içinde başka bir alanda yeni konut inşa edilmektedir. Bu nedenle, köylerde kullanılmayan geleneksel konut yapı stoğu mevcuttur. Özbek ve Gülbahçe'de yıllık ya da yaz dönemi için kiraya verilen konutlar vardır. Bazı köylerde kısmen ya da tümü ile terk edilen mahalle ve sokaklar bulunmaktadır. Özbek'te kısmen mahalleler; Balıklıova'da erken yerleşim yeri; Zeytinler, Zeytineli, Kadıovacık ve Barbaros'ta bazı sokaklar terk edilmiştir. Nohutalan'da geleneksel konutların tamamına yakını terk edilmiş olup köy halkı yeni yapılarda oturmaktadır. Tarımsal üretim ve hayvancılığın azalmasına bağlı olarak avlu kullanımları değişimi uğramış ve hayvan damı, saman damı, mağaza, depo-küplük gibi mekanlar özgün işlevini kaybetmiştir. Geleneksel yapım sistemi ve malzeme kullanımı yoğun emek gerektirmesi, buna bağlı olarak maliyet artışı ve zaman kaybına neden olması ile tercih edilmemektedir.

- Kırsal yerleşimlerde göç verme ile gerçekleşen nüfus hareketi 1970'li yıllarda başlamıştır. Tarımsal üretim ve hayvancılığın azalması, bireylerin çocukların eğitimi için kentlere taşınması bu göçün temel sebepleridir. Göç alma sonucunda değişen köy nüfus hareketi, uzun yıllar kent yerleşiminde yaşayan, emekli olduktan sonra köy yerleşimine geri dönenler; ulaşım olanaklarının artması ile kent merkezlerindeki işyerlerine kırsal alandan gidilmesi; kent yaşamının gürültüsünden uzaklaşmak ve müstakil konutlarda oturmak isteyenler olmak üzere 3 farklı neden ile gerçekleşmektedir. Göç verme sebebiyle yaşanan nüfus hareketi tüm kırsal yerleşimlerde (Kadıovacık hariç) izlenir. Kadıovacık göç vermeme özelliğine sahip tek köydür. Kıyı köyleri ve Barbaros göç almaktadır. Son yıllarda mülkiyet değiştiren geleneksel konutlar köy nüfusunun homojenliğini kaybetmesine neden olmuştur. Dağ ve ova

köyleri toplum yapısı bakımından homojenlik gösterirken kıyı köyleri daha karmaşık bir yapıya sahiptir.

- Kırsal yerleşimleri orta ve yaşlı kesimden yaş grupları oluşturmakta olup genç nüfus sayısı azdır. Bunun sebebi, azalan tarım gelirleri ve hayvancılığa bağlı olarak iş imkanlarının kısıtlı olmasıdır. Ova köyü Birgi'nin önlem alınmazsa zaman içinde köy halkının olmayacağı bir kırsal yerleşim haline dönüşeceğini söylenebilir.
- Kırsal yerleşimlerde tarımsal ürünlerin ilaçlama, gübre, mazot, sürdürme parası vs. gibi maliyet masrafları karşılayamaması, pazarlamadaki güçlükler, tarımsal faaliyeti teşvik edici ekonomik yardımların yetersizliği ile tarımsal üretim gerilemiştir. Tarım gelirlerinin azalması ile tarımsal üretimden uzaklaşan köy halkı tarım arazilerini satış yolu ile elinden çıkarmaktadır.
- Tarım ve hayvancılığı destekleyen, üretimde köy halkının finansal ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde etkin bir rol oynayan kooperatifler etkinliği kaybetmiştir. Bademler ve Barbaros'ta Tarım Kredi Kooperatifi, Balıklıova'da Tarımsal Sulama Kooperatifi kapatılmıştır.

Tablo 6.1 Urla bölgesi kırsal yerleşimleri koruma sorunları

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN
HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI

PAFTA NO : 18

Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimleri Koruma Sorunları	**Dağ Kırsal Yerleşimleri**						**Kıyı Kırsal Yerleşimleri**				**Ova Kırsal Yerleşimleri**				
Sorun Tanımları	Zeytinler	Uzunkuyu	Zeytineli	Yağcılar	Ovacık	Bademler	Özbek	Balıklıova	Gülbahçe	Demircili	Kadıovacık	Barbaros	Birgi	Nohutalan	Kuşçular
Orman alanları, dere gibi doğal eşiklerin aşılması															
Doğal afetler (deprem, hortum)															
Köy silüetini bozan yeni yapılar															
İkinci konut inşası ve/veya site yapılaşması															
Sokakların parke taşı ya da asfalt malzeme ile kaplanması															
Köy meydanı ve yakın çevresini tanımlayan özgün yapıların kaldırılması/yıkılması															
Köy meydanının durak yeri olarak kullanımı ve/veya araç parkedilmesi															
Kırsal doku ile uyumsuz balık üretim tesis ve çiftliklerin kurulması															
Anıtsal ve kamusal yapıların düzenli bakım ve onarımının yapılmaması, işlev dışı kullanımı ve/veya işlevsiz kalması															
Özgün yapı-parsel düzeninin bozulması															
Terk															
Zamana bağlı eskime/ yıpranma, yokoluş															

Tablo 6.2 Urla bölgesi kırsal yerleşimleri koruma sorunları

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI											TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI				PAFTA NO : 19
Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimleri Koruma Sorunları	**Dağ Kırsal Yerleşimleri**						**Kıyı Kırsal Yerleşimleri**				**Ova Kırsal Yerleşimleri**				
Sorun Tanımları	Zeytinler	Uzunkuyu	Zeytineli	Yağcılar	Ovacık	Bademler	Özbek	Balıklıova	Gülbahçe	Demircili	Kadıovacık	Barbaros	Birgi	Nohutalan	Kuşçular
Yanlış onarım ve müdahale (Ek mekan, kat çıkmaları) nedeniyle mekansal değişim															
Yapım tekniği ve malzeme kullanımında değişim															
Turizmin yarattığı baskı															
Göç alma-göç verme sebebiyle nüfus değişimi															
Nüfus yaşlanması															
Konutların onarımı için finansal desteğin sağlanamaması															
Tarım gelirlerinin azalması ile tarımsal üretimden uzaklaşılması															
Kooperatiflerin özelleştirilmesi ya da etkinliğinin azaltılması															

6.2 Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimlerinin Dokusal ve Mimari Kapsamda Korunmasına Yönelik Öneriler

Urla bölgesi kırsal yerleşimleri, yöreye özgü kültürel yapısı, gelenekleri, tarımsal üretim geçmişi, geleneksel mimari biçimlenişi, köyden köye çeşitlilik gösteren konut tipolojileri, bölgesel yapım tekniği ve malzeme kullanımı bakımından önemlidir. Urla bölgesi kırsal yerleşimlerinin korunması için kültürel önem, bölge-yere özgü toplumsal kimlik, yerel halkın sürdürülebilirliği, yaşam biçimi, inançlar, ritüeller ve zanaatlar vs. gibi folklorik unsurlar, doğa-kültür etkileşimi, kültürel miras, doğal miras, bütünleşik koruma, kültürel manzara ve kültürel peyzaj kavramları göz önünde bulundurulmalıdır. Kayın'a göre, "türsel çeşitlilikten esnekliğe, açık, yarı açık, kapalı mekan olanaklarından sosyalleşme verilerine, enerji korunumundan iklimlendirmeye, geri dönüşümden alternatif malzeme geliştirmeye çeşitlenen" bu tür kırsal yerleşimlerin karakteristikleri doğa ve kültürün karşılıklı ilişkisi içeriğinde tanımlanmalı ve koruma stratejileri geliştirilmeli ve kültürel peyzaj kavramını temel alan koruma stratejisi kırsal yerleşimlere ait sokak dokusu, geleneksel konutlar, yapım sistemi ve malzeme kullanımı, tarım ve hayvansal aktivitelerin yanı sıra mitolojik, inançlar, davranışlar, zanaatlar vs. gibi folklorik unsurları da içeren bütüncül bir yaklaşım ile kurgulanmalıdır (Kayın, 2012, s. 46). Kırsal yerleşimlerin karakteristikleri ve değerlerini kavranabilir kılan Rapoport tarafından önerilen kültürel manzara ve UNESCO Dünya Miras Komitesi tarafından kullanılan kültürel peyzaj kavramları Urla bölgesi kırsal yerleşimlerinin korunması için temel teşkil etmektedir (Madran ve Uysal, 2009; Rapoport, 2004).

Urla bölgesindeki her bir köy yerleşim dokusu ölçeğinden yapı ölçeğine inen bütünleşik bir yaklaşımla ele alınarak kırsal yerleşimlere yönelik tespit edilen sorunlara ilişkin geliştirilen öneriler aşağıda belirtilmektedir. Bu öneriler, Urla bölgesindeki tüm kırsal yerleşimlere yönelik olarak belirlenmiştir.

- Kırsal yerleşimlerde topografya, orman alanları, dere gibi doğal eşikler aşılmamalıdır. Kültürel ve ekonomik faaliyetlerin sürdürülmesi amacıyla kırsal nüfusun azalması ve taşımalı eğitime geçilmesi sonucunda kullanılmayan eğitim yapıları tarım ve hayvancılık faaliyetleri için teknik eğitimlerin verildiği, seminerlerin düzenlendiği, zanaatların (dikiş-nakış

kursu, marangozluk, demircilik) canlandırıldığı bir eğitim-kültür amaçlı köy merkezi olarak işlevlendirilmesi teşvik edilmelidir.

- Sokaklar, köy meydanı, merdivenli yollar, ağaç altları, çeşmeler ve sokak fırını gibi toplanma mekanları, sosyal ilişkilerin sürekliliği ve yeşil doku bütünlüğü açısından korunmalıdır. Meydan ve sokak döşemesinde yerel malzeme (doğal taş) kullanılmalıdır. Sokaklara ve köy meydanına park edilen ticari ve özel araçlar için köy girişi ya da köy yerleşiminde uygun olan alanda park yeri ayrılmalıdır. Köylerde tarım alanları ve meralara ulaşımı sağlayan yolların düzenli bakımı yapılmalıdır. Köy sokaklarında ulaşım ile ilgili düzenlemeler, yerel ihtiyaçlara bağlı olarak ele alınmalıdır.
- Köy meydanlarını tanımlayan köy kahvehanesi, ticari yapılar vs. gibi özgün yapı ve kullanımların sürekliliği sağlanmalı, komşu parseller ile mesafeler ve cephe düzenleri korunmalıdır.
- Kırsal mimari dokunun devamlılığı için anıtsal ve kamusal yapılar ve geleneksel konutların kullanılması gereklidir. Yapılar için merkezi ve yerel kaynaklardan hatta uluslararası fonlardan finansal, malzeme ve teknik yardımın alınması ile bakım ve onarım çalışmaları yapılarak sağlıklaştırılması, kullanışlı hale getirilmesi sağlanmalıdır. Geleneksel konutlarda bozulan kısımların onarımında yerel malzeme kullanımı desteklenmeli, çatıların onarımı yapılmalı ve tesisatlar yenilenmelidir. Bu şekilde iyi örnekler köy halkının konutlarını kullanmasına imkan sağlayacak ve geleneksel konutunda yaşamayı sürdüren köy halkının, yapısının çok daha kıymetli olduğu düşüncesi güçlenecektir. Geleneksel konutların kullanımının sürekliliğinin sağlanması, yeni yapıların inşa edilmesi nedeniyle oluşan yoğun yapılaşmanın da önlenmesini sağlayacaktır. Avluda işlevsiz kalan yapıların ihtiyaç doğrultusunda konut kullanımına dahil edilmesi ya da kırsal dokunun bozulmaması için yeni konut alanlarının belirlenmesi yoğunluk artışına alternatif olarak düşünülebilir.
- Bölgede kırsal mimari doku karakterinin ve kırsal peyzajın korunması için yeni yapıların uyumunun sağlanması gereklidir. Yeni yapıların kütle ve yüksekliği köy silüetini ve doğal peyzaj unsurlarını bozmamalı ve özgün ada-parsel yoğunlukları aşılmamalıdır. Köy silüetini bozan yapılara kat

sınırlaması getirilmelidir. Özellikle eğimli arazilerde kurulan köyler, kırsal dokuda mekansal çeşitlilik bakımından değerlidir. Bu tür köy yerleşimlerinde yeni konut yapımında çok fazla dolgu ya da yarma yapılmamalıdır. Konut açık alan sınırlayıcı elemanı taş yığma avlu duvarıdır. Bu nedenle delikli tuğla, briket yerine taş, çalı, kargı vs. gibi doğal malzemeler kullanılmalıdır. Her bir köyde özgün yapı, ada ve parsel büyüklükleri, yapıların parsel içindeki konumu, yapı taban alanları, plan özellikleri, kat sayısı, geleneksel yapım sistemi ve malzeme kullanımı, avlu kullanımları göz önüne alınarak uygulama yapılmalıdır. Bu yöntem ile geleneksel doku ve kırsal peyzajın sürekliliği sağlanabilir.

- Kırsal mimari karakteristiğinin sürdürülebilmesi için yeni bir avlu ve konut tasarımında, ekolojik mimari ve yenilenebilir enerji kullanımı göz önünde bulundurulabilir.
- Sosyal çevre sorunlarına yönelik olarak kırsal yaşamı cazip kılacak geleneksel aktivitelerin (festival, şenlik vs. gibi etkinlikler) geliştirilmesi ve bunların kamu fonları ile güçlendirilmesi sağlanmalıdır. Bu etkinlikler bilincin artırılmasını sağlayacaktır. Kırsal mimari mirasın korunmasına yönelik köy halkı ve yerel yönetimler özelinde dikkat çekilmelidir. Köy halkının kırsal miras hakkında bilinçlendirilmesi için konferans ve seminer vs. gibi eğitim çalışmaları ile geleneksel yapılara ve folklorik unsurlara sahip çıkılmalıdır. Bölgede yaşayan kırsal nüfusun kendi köyünün değerlerinin farkına varması sağlanmalıdır. Bu şekilde kırsal yerleşimlerin mimari, kültürel ve toplumsal çeşitliliği sürdürülebilir. Kırsal alanları ilgilendiren konularda köy halkı ve yerel yönetimlerin bir arada karar alması sağlanmalıdır. Böylece, köy halkının katılımı ile ihtiyaç ve isteklerin belirlenmesi, toplumun tecrübe ve önerilerinden yararlanılması olanağı yaratılmış olabilir.
- Su kuyularının düzenli olarak bakım ve onarımları yapılarak, kış aylarında yağan yağmur ile su kuyularının doldurulması ve depolanması sağlanmalıdır. Böylece, su ihtiyacının doğal şartlar ile elde edilmesi ve gelenekler açısından da önem taşıyan kuyuların sürdürülebilirliği sağlanabilir.

- Geleneksel tarım kültürü (özellikle zeytin, üzüm) korunmalıdır. Köy halkının tarım ve hayvansal ürünlerinin kooperatiflere satışı yapılmalı ya da ortak bir araç ile ürünler toplanarak merkeze ulaştırılabilir. Tarım ve hayvancılığın sürdürülebilirliği için kooperatiflerin yeniden aynı işlev ile köy ekonomisinde etkin olması sağlanabilir. Tarım ve hayvancılığın iyileştirilmesine ilişkin çalışmalar kırsal nüfusun korunmasına da yardımcı olabilir.

BÖLÜM YEDİ
SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Urla bölgesine ait kırsal yerleşimlerde yürütülen tezde, kırsal mirasın dokusal ve mimari özellikleri; farklı konut tipolojileri; sosyo-ekonomik faaliyetlerin mekana yansıması vs. gibi bölgeye özgü karakteristik özellikler tespit edilmiş olup buna bağlı olarak benzerlik ve farklılıklar olduğu görülmektedir. Kırsal mirasın kaybedilen ve devam eden somut değerlerinin anlaşılabilmesi yerleşim dokusu özellikleri ve geleneksel konutların mimari özellikleri olmak üzere iki şekilde sürdürülmüştür.

Urla bölgesi kırsal mimari mirasının karakteristiklerinin belirlenmesi konulu tez çalışmasında on beş adet kırsal yerleşim bulunmaktadır. Köyler coğrafi konumlarına göre dağ, kıyı ve ova olmak üzere üç grupta ele alınmaktadır. Konut odaklı yapılan bu çalışmanın sonuçlarından biri bölge coğrafyasında dağ, kıyı ve ova olmak üzere çeşitlilik gösteren kırsal yerleşimlerdeki konut tipolojilerinin köyden köye benzerlik ve farklılık göstermesidir. Tez kapsamında yapılan inceleme ve değerlendirmeler bağlamında, Urla bölgesi kırsal yerleşimlerinde yaşam halen sürdürülmektedir. Ancak bu alanlar değişen yaşam koşullarına bağlı olarak bireylerin ihtiyaçları ve tercihleri doğrultusunda değişmektedir. Bu nedenle bölgeye özgü kırsal mimari dokuyu tanımlayan topografik yerleşim, sokak dokusu, günlük yaşamın geçtiği ortak kullanım mekanı kamusal alanlar, geleneksel üretim yapıları, dini yapılar, yaşam biçimi ve ekonomik faaliyete göre biçimlenen sivil mimari yapılar yok olma sürecindedir.

Urla bölgesi kırsal yerleşimlerinde yürütülen çalışmanın değerlendirilmesi, Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimlerinin Dokusal ve Mimari Karakteristiklerine Yönelik Değerlendirmeler ve Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimlerinin Dokusal ve Mimari Karakteristiklerinin Korunmasına Yönelik Değerlendirmeler olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir. Kırsal yerleşimlere ait basılı kaynaklar ve alan verilerinin etkin olarak kullanılması sonucunda kırsal yerleşimlerdeki geleneksel konut tipolojileri ortaya konulmuştur. Urla bölgesi kırsal yerleşim coğrafyasında yerleşim dokusu ve geleneksel konut tipolojilerinin benzer ya da farklı özelliklere sahip olduğu tespit edilmiştir. Kırsal yerleşimler kültürel önem, bölge-yere özgü

olma, geleneksel mimari tarz, yerel mimari değerler gibi bütünleşik korumayı temel alan anlayış ile devamlılığı sağlanmalıdır.

7.1. Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimlerinin Dokusal ve Mimari Karakteristiklerine Yönelik Değerlendirmeler

Kırsal yerleşimler, coğrafi özellikler, iklim, toprak yapısı, su kaynakları vs. gibi fiziki çevre koşulları; inançlar, ritüeller, davranışlar, zanaatlar vb. gibi folklorik unsurlar, tarım kültürü ve hayvancılığa bağlı sürdürülen ekonomik faaliyet, akrabalık ve komşuluk ilişkileri doğrultusunda biçimlenmiştir. Kırsal mimari dokunun oluşum-gelişiminde fiziksel özellikler, insan-toplum ilişkileri ve üretim faaliyetleri olmak üzere üç temel unsurun etkili olduğu söylenebilir.

Urla bölgesi batıda Çeşme yarımadası, kuzeyde Karaburun yarımadası ve doğuda İzmir ili ile önemli bir karayolu bağlantısına sahiptir. Urla bölgesinin geçiş noktası olması, ulaşım imkanlarının kolaylığı, verimli tarım alanları, iki taraftan denize kıyısının bulunması gibi nedenler kırsal yerleşimlerin nüfusları üzerinde etkili olmuştur. Kıyı köyleri turizmin etkisi ile Bademler ve Kuşçular ilçe merkezi ve ana ulaşım aksına yakınlığı nedeniyle nüfusu en yüksek olan köyler olduğu söylenebilir.

Urla bölgesi kırsal yerleşimleri Antik dönemden Osmanlı dönemine ve hatta Erken Cumhuriyet dönemine ait yapıları ile çok kültürlü bir kırsal yerleşim doku özelliğine sahiptir. Yerleşimler Osmanlı ve gayrimüslim tebasının (çoğunlukla Rum nüfus) yaşadığı zengin kültürel bir birikimi barındırmaktadır. Urla bölgesinde tarihsel süreç içerisinde iki önemli göç hareketi yaşanmıştır. Bunlardan ilki, 16. yüzyıldan itibaren Ege Adaları ve Sakız'dan gayrimüslim tebanın başlattığı ve giderek artan bir şekilde devam eden göç hareketi iken ikinci büyük göç hareketi Cumhuriyetin ilanından sonra Balkanlardan çok sayıda muhacirin yerleşmesidir. Balkan topraklarından gelen muhacirler, mevcut köyler ve bu köylere yeni bir mahalle eklenmesi şeklinde yerleştirilmiştir.

Tablo 7.1 Urla bölgesi kırsal yerleşim dokusu ve geleneksel konutların mimari özellikleri

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN
HAZIRLAYAN: CAĞNUR KIRCALI

PAFTA NO : 23

URLA BÖLGESİ KIRSAL YERLEŞİMLERİ	YERLEŞİM DOKUSU ÖZELLİKLERİ			GELENEKSEL KONUTLARIN MİMARİ ÖZELLİKLERİ			
DAĞ KIRSAL YERLEŞİMLERİ	Kuruluşu	Topografya-Yerleşim İlişkisi	Sokak Dokusu	Konut-Dış Mekan İlişkisi	Konut Tipolojisi	Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı	Bozulma Nedenleri
Zeytinler	15. yüzyılın ikinci yarısında kurulan yörük köyüdür.	Köy yerleşimi hafif eğimli yamaca kurulmuştur. Yapılar topografya ile uyumlu biçimlenmiştir. Geleneksel konut yapıları sıkışık ya da ayrık düzendedir.	Yerleşim 5 ana sokaktan oluşmaktadır. Birbirine paralel olan 3 sokak kuzey-güney doğrultusunda köy yerleşimi boyunca devam etmektedir. Diğer sokaklar yamaç eğimine dik çıkan hafif eğimli ve geniş olan bu sokaklara açılmaktadır.	"Sokak-avlu-konut" bağlantısı vardır. Taş yığma avlu duvarına az sıklıkla rastlanır.		Yığma sistemde yapılmıştır. Taş ve ahşap hatıl kullanımı vardır. Yöreden toplanan taş malzemenin yanı sıra kesme taş Alaçatı'dan getirilmiştir.	
Uzunkuyu	19. yüzyılın ikinci yarısında 1868 yılında kurulmuştur.	Köy yerleşimi hafif eğimli yamaca ve düzlüğe kurulmuştur. Dağınık bir yerleşim dokusuna sahiptir. Yerleşim köy meydanı çevresinde, göçmen mahallesinde ve köyün güneybatısında yamaçtadır.	Tepe yerleşiminde sokaklar yamaç eğimine dik, organik kurgulu ve kıvrımlıdır. Düzlük yerleşim alanında ise köy meydanına çıkan sokaklar bulunmaktadır. Göçmen mahallesinde sokaklar geniştir.	"Sokak-avlu-konut" bağlantısı vardır. Konut açık alan sınırlayıcısı taş yığma avlu duvarlarıdır.		Yığma ve ahşap karkas sistem yapılmıştır. Taş ve ahşap hatıl kullanımı vardır. Yöreden toplanan taş malzemenin yanı sıra kesme taş Alaçatı'dan getirilmiştir.	
Zeytineli	15. yüzyılın ikinci yarısında kurulan yörük köyüdür.	Köy eğimli bir arazide vadi yamacında kayalık sert bir zemin üzerine kurulmuştur. Yapılar topografya ile uyumlu biçimlenmiştir. Dağınık yerleşim doku özelliğine sahiptir.	Yerleşim 2 ana sokaktan oluşmaktadır. Birbirine paralel olan bu sokaklar kuzey-güney doğrultusunda köy yerleşimi boyunca devam eder ve köy meydanında birleşir. Diğer sokaklar yamaç eğimine dik çıkan, eğimli sokaklardır.	Çoğunlukla "sokak-avlu-konut" ilişkisi vardır. "Sokak-konut" konumlanışına az rastlanır. Konut açık alan sınırlayıcısı taş yığma avlu duvarlar yıkıktır.		Yığma sistemde yapılmıştır. Taş ve ahşap hatıl kullanımı vardır. Yöreden toplanan taş malzemenin yanı sıra kesme taş Alaçatı'dan getirilmiştir.	
Yağcılar	19. yüzyılda kurulan eski Rum köyüdür.	Köy hafif eğimli bir arazi üzerine kurulmuştur. Yapılar topografya ile uyumlu biçimlenmiştir. Siteler nedeniyle parçalı bir yerleşim dokusu izlenir. Geleneksel konut yapıları sıkışık düzendedir.	Köy yerleşimi boyunca devam eden Baratalı caddesi ana sokaktır. Birbirine paralel 3 sokak diğer sokakları dik keser. Sokaklar hafif eğimli ve araç geçişine uygun genişliktedir.	"Sokak-avlu-konut" bağlantısı vardır. Konut açık alan sınırlayıcısı taş yığma avlu duvarları yıkık durumdadır.		Yığma sistemde yapılmıştır. Taş ve ahşap hatıl kullanımı vardır. Taş malzeme tamamen yöreden toplanmıştır.	
Ovacık	20. yüzyılın ikinci yarısında 1965 yılında kurulmuştur.	Ormanlık bir arazi içerisinde düzlükte kurulan köy Ovacık caddesinin üst ve alt kotunda yerleşim göstermektedir. Küçük ve toplu bir yerleşimdir. Geleneksel konut yapıları sıkışık düzendedir.	Köy yerleşiminde toplam 4 sokak vardır. Sokaklar Ovacık caddesine açılır. Ovacık caddesinin üst kotunda yer alan 3 sokak birbirine paraleldir.Sokaklar araç geçişine uygun genişliktedir.	"Sokak-avlu-konut" bağlantısı vardır. Taş yığma avlu duvarına az sıklıkla rastlanır.		Yığma sistemde yapılmıştır. Taş ve ahşap hatıl kullanımı vardır. Taş malzeme tamamen yöreden toplanmıştır.	
Bademler	19. yüzyılın ilk yarısında kurulmuştur.	Köy yerleşimi hafif eğimli bir arazide tepede kurulmuştur. Yerleşimi etkileyen eğimli arazi yapısıdır. Yapılar topografya ile uyumlu biçimlenmiştir. Siteler nedeniyle parçalı bir yerleşim dokusu izlenir. Geleneksel konut yapıları sıkışık düzendedir.	Topografya ile uyumlu organik düzendeki sokaklar eğimli, dar ve kıvrımlıdır. Köy meydanı sokakların kesişim noktasında yer alır. Sokakların yerleşimi belirsizdir.	"Sokak-avlu-konut" bağlantısı vardır. Konut açık alan sınırlayıcısı taş yığma avlu duvarlarıdır.		Yığma sistemde yapılmıştır. Taş ve ahşap hatıl kullanımı vardır. Taş malzeme tamamen yöreden toplanmıştır.	
KIYI KIRSAL YERLEŞİMLERİ							
Özbek	Beylikler Döneminde kurulmuştur.	İki farklı yerleşim dokusu vardır. Güneyde eğimli arazide yamaç yerleşimi ve düzlükte köy meydanına açılan sokaklarda yerleşim görülür. Köy denizden algılanmamaktadır. Yerleşimi etkileyen köyün ortasından geçen deredir. Eğimli arazide topografya ile uyumlu konutlar sıkışık düzende; düzlükte daha dağınık, seyrek ve az yoğunluklu yapı adaları içinde yer alır.	Tepe yerleşiminde sokaklar yamaç eğimine dik, organik kurgulu, dar ve kıvrımlıdır. Düzlük yerleşimde ana caddeden doğrusal çıkan birbirine paralel ve geniş 3 tane sokak vardır. Bu sokaklar köy boyunca devam eder.	Yamaç yerleşiminde genellikle "sokak-konut", düzlükte "sokak-avlu-konut" ilişkisi ile sağlanır. Konut açık alan sınırlayıcısı taş yığma avlu duvarlardır.		Yığma ve ahşap karkas sistem yapılmıştır. Taş ve ahşap hatıl kullanımı vardır. Taş malzeme tamamen yöreden toplanmıştır.	
Balıklıova	15. yüzyılda kurulmuştur.	Kıyıdan 5-6 km uzaklıkta köyün batısında kurulan erken yerleşim yeri, kayalık bir dağın eğimli, deniz gören, doğuya bakan dik yamaçlarında kurulmuştur. Topografya ile uyumlu biçimlenen yapılar sıkışık düzendedir.	Erken yerleşim yerinde yamaç eğimine dik çıkan sokaklar ile bu sokaklara açılan eğime paralel sokaklar vardır.Toprak ya da taş döşeli sokaklar eğimli, dar ve kıvrımlıdır.	Erken yerleşim yerinde "sokak-konut" ve "sokak-avlu-konut" ilişkisi vardır.		Yığma sistemde yapılmıştır. Taş ve ahşap hatıl kullanımı vardır. Taş malzeme tamamen yöreden toplanmıştır.	

Tek katlı konut tipleri

- Tek odalı konut tipi
- İki odalı sofasız konut tipi
- İki odalı orta sofalı konut tipi
- İki odalı yan sofalı konut tipi
- Üç odalı yan sofalı konut tipi
- Dört odalı orta sofalı konut tipi

İki katlı konut tipleri

- Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi
- Dıştan merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi
- Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi
- Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi
- Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi
- Dıştan merdivenli üç odalı sofasız konut tipi
- Dıştan merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi
- İçten merdivenli tek odalı konut tipi
- İçten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi
- İçten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi
- İçten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi
- İçten merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi
- İçten merdivenli dört odalı orta sofalı konut tipi
- Dıştan ve içten merdivenli üç odalı orta sofalı konut tipi
- Dıştan ve içten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi
- Üç odalı orta sofalı konut tipi
- Dört odalı orta sofalı konut tipi

Bozulma Nedenleri

- Mekansal Değişim
- Zamana bağlı yıpranma/eskime, yokoluş
- Deprem
- Ek mekan, kat çıkmaları
- Geleneksel dokuyla uyumsuz yapılaşma
- Terk
- Malzeme kullanımında değişimler
- Konut arazi sınırlarında değişimler

Tablo 7.2 Urla bölgesi kırsal yerleşim dokusu ve geleneksel konutların mimari özellikleri

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI				TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN HAZIRLAYAN: CAĞNUR KIRCALI		PAFTA NO : 24	
URLA BÖLGESİ KIRSAL YERLEŞİMLERİ	YERLEŞİM DOKUSU ÖZELLİKLERİ			GELENEKSEL KONUTLARIN MİMARİ ÖZELLİKLERİ			
KIYI KIRSAL YERLEŞİMLERİ	Kuruluşu	Topografya-Yerleşim İlişkisi	Sokak Dokusu	Konut-Dış Mekan İlişkisi	Konut Tipolojisi	Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı	Bozulma Nedenleri
Gülbahçe	19. yüzyılda kurulan eski Rum köyüdür.	İki farklı yerleşim dokusu vardır. Hafif eğimli arazide yamaç yerleşimi ve kıyı da düzlükte kurulmuştur. Köy denizden algılanmaktadır. Eğimli arazide topografya ile uyumlu konutlar sıkışık düzendedir.	Tepe yerleşiminde sokaklar yamaç eğimine dik çıkar. Bu sokaklar birbirine paraleldir. Köy meydanı sokakların kesişim noktasında yer alır.	"Sokak-avlu-konut" ve "sokak-konut" bağlantısı vardır. Konut açık alan sınırlayıcısı taş yığma avlu duvarlarıdır.		Yığma ve ahşap karkas sistem yapılmıştır. Taş ve ahşap hatıl kullanımı vardır. Yöreden toplanan taş malzemenin yanı sıra kesme taş Alaçatı'dan getirilmiştir.	
Demircili	15. yüzyılda kurulmuştur.	Yerleşimin Demircili caddesinin üst kotunda (batıda) yamaçta kurulmuştur. Yerleşimi etkileyen eğimli arazi yapısıdır.Yapılar topografya ile uyumlu biçimlenmiştir.	Köy yerleşimi boyunca devam eden ve Köyiçi sokağına paralel olan Demircili caddesi ana sokaktır. Yamaç eğime dik çıkan sokaklar, bu cadde ve sokağa açılmaktadır.	"Sokak-avlu-konut" bağlantısı vardır. Konut açık alan sınırlayıcısı taş yığma avlu duvarlarıdır.		Yığma sistemde yapılmıştır. Taş ve ahşap hatıl kullanımı vardır. Taş malzeme tamamen yöreden toplanmıştır.	
OVA YERLEŞİMLERİ							
Kadıovacık	15. yüzyılda kurulmuştur.	Engebeli bir arazide ovaya hakim bir yamaçta konumlanmıştır. Organik yerleşim doku özelliğine sahiptir.Geleneksel konut yapıları sıkışık ya da bitişik düzendedir.	Topografya ile uyumlu organik düzendeki sokaklar eğimli, dar ve kıvrımlıdır. Köy meydanı sokakların kesişim noktasında yer alır.	Çoğunlukla "sokak-avlu-konut" ilişkisi vardır. "Sokak-konut" konumlanışına az rastlanır. Konut açık alan sınırlayıcısı taş yığma avlu duvarlardır.		Yığma ve ahşap karkas sistem yapılmıştır. Taş ve ahşap hatıl kullanımı vardır. Yöreden toplanan taş malzemenin yanı sıra kesme taş Ildırı'dan getirilmiştir.	
Barbaros	17. yüzyıl ile 18. yüzyıl arasında kurulmuştur.	Köy yerleşimi hafif yamaçta ve düzlükte kurulmuştur. Araziye yerleşimi topografya ve dere gibi doğal sınırlar belirlemektedir. Organik yerleşim doku özelliğine sahiptir. Geleneksel konut yapıları çoğunlukla sıkışık düzendedir.	Özgün sokak dokusu eğimli, dar ve kıvrımlıdır. Köy meydanından eğime dik çıkan sokak ve bu sokağa açılan eğime paralel sokaklar vardır.	"Sokak-avlu-konut" bağlantısı vardır. Konut açık alan sınırlayıcısı yüksek taş yığma duvarlardır.		Yığma sistemde yapılmıştır. Taş ve ahşap hatıl kullanımı vardır. Taş malzeme tamamen yöreden toplanmıştır.	
Birgi	15. yüzyılda kurulmuştur.	Yerleşimin bir kısmı ovanın ortasında (yolun alt kotunda düzlükte) büyük bir bölümü batıda yamaçta kurulmuştur.Yerleşimi etkileyen eğimli arazi yapısıdır.Yapılar topografya ile uyumlu biçimlenmiştir.	Köy yerleşimi boyunca devam Cumhuriyet caddesi ana sokaktır. Yamaç eğime dik çıkan sokaklar bu caddeye açılmaktadır. Sokaklar eğimli ve kıvrımlıdır.	Çoğunlukla "sokak-avlu-konut" ilişkisi vardır. "Sokak-konut" konumlanışına az rastlanır. Konut açık alan sınırlayıcısı taş yığma avlu duvarlardır.		Yığma sistemde yapılmıştır. Taş ve ahşap hatıl kullanımı vardır. Yöreden toplanan taş malzemenin yanı sıra kesme taş Alaçatı'dan getirilmiştir.	
Nohutalan	19. yüzyılda kurulan eski Rum köyüdür.	Köy hafif engebeli, kayalık bir arazi üzerine kurulan küçük ve toplu bir yamaç yerleşimidir. Eğimli arazi yapısı sebebiyle yapılar topografya ile uyumlu biçimlenmiştir. Köyün güneybatı yönünde erken yerleşim yerinde de benzer durum gözlenir.	Yerleşim 5 ana sokaktan oluşmaktadır. Bu sokaklar köy meydanına açılmaktadır. Sokakların 3 ü birbirine paraleldir.Yamaç eğimine dik çıkan eğimli ve kıvrımlı sokak vardır. Benzer bir durum erken yerleşim yerinde de izlenir.	Konut açık alan sınırları keskin bir şekilde sokaktan ayrılmaz. Çoğunlukla "Sokak-konut" ilişkisi vardır. "Sokak-avlu-konut" konumlanışına az rastlanır.		Yığma sistemde yapılmıştır. Taş ve ahşap hatıl kullanımı vardır. Yöreden toplanan taş malzemenin yanı sıra kesme taş Alaçatı'dan getirilmiştir.	
Kuşçular	17. yüzyılda kurulan Türk köyüdür.	Köy yerleşimi düzlük bir arazide kurulmuştur. Yapılar sıkışık düzendedir. Erken yerleşim alanları eğimli bir arazide yamaçta kurulmuştur.	Yerleşim 3 ana sokaktan oluşmaktadır. Bu sokaklar köy meydanına açılmaktadır. Köy yerleşimi boyunca devam eden bu sokaklar kuzey, güney ve doğu aksındadır.	"Sokak-avlu-konut" bağlantısı vardır. Taş yığma avlu duvarına az sıklıkla rastlanır.		Yığma sistemde yapılmıştır. Taş ve ahşap hatıl kullanımı vardır. Taş malzeme tamamen yöreden toplanmıştır.	

Tek katlı konut tipleri

- Tek odalı konut tipi
- İki odalı sofasız konut tipi
- İki odalı orta sofalı konut tipi
- İki odalı yan sofalı konut tipi
- Üç odalı yan sofalı konut tipi
- Dört odalı orta sofalı konut tipi

İki katlı konut tipleri

- Dıştan merdivenli tek odalı konut tipi
- Dıştan merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi
- Dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi
- Dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi
- Dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi
- Dıştan merdivenli üç odalı sofasız konut tipi
- Dıştan merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi
- İçten merdivenli tek odalı konut tipi
- İçten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi
- İçten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi
- İçten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi
- İçten merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi
- İçten merdivenli dört odalı orta sofalı konut tipi
- Dıştan ve içten merdivenli üç odalı orta sofalı konut tipi
- Dıştan ve içten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi
- Üç odalı orta sofalı konut tipi
- Dört odalı orta sofalı konut tipi

Bozulma Nedenleri

- Mekansal Değişim
- Zamana bağlı yıpranma/eskime, yokoluş
- Deprem
- Ek mekan, kat çıkmaları
- Geleneksel dokuyla uyumsuz yapılaşma
- Terk
- Malzeme kullanımında değişimler
- Konut arazi sınırlarında değişimler

Yerleşim Dokusu Özellikleri

Yerleşim dokusunun biçimlenişinde eğimli arazi yapısı, dere ve deniz doğal sınırlayıcı; karayolu yapay sınırlayıcı olmak üzere toplam dört temel unsur belirleyicidir. Kırsal yerleşimlerin çevresinde orman alanları (ağaç grupları), tarım arazileri, meralar olmak üzere üç temel doğal peyzaj öğesi yer almaktadır.

Tablo 7.3 Yerleşimi etkileyen temel unsurlar

Yerleşimi Etkileyen Temel Unsurlar	
Eğimli Arazi Yapısı	Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Bademler, Özbek, Balıklıova, Gülbahçe, Demircili, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan
Dere	Zeytinler, Uzunkuyu, Yağcılar, Bademler, Özbek, Balıklıova, Gülbahçe, Demircili, Barbaros, Kuşçular
Deniz	Özbek, Balıklıova, Gülbahçe, Demircili
Karayolu	Zeytinler, Uzunkuyu, Kuşçular

Bölge kırsalında yamaç yerleşimi, düzlük yerleşim ve hem yamaç hem düzlük yerleşim olmak üzere üç farklı yerleşim dokusu izlenir. Yapılar yamaçta ve/veya düzlük bir arazide kurulmuştur. Yamaç yerleşiminde yapılar toplu bir şekilde, yaklaşma mesafeleri az ve fazla yoğunluklu yapı adaları içinde iken düzlükte daha dağınık, seyrek, az yoğunluklu yapı adaları içindedir. Eğimli arazi yapısı nedeniyle yamaç yerleşiminde parsel büyüklüğü düzlük yerleşime oranla daha küçüktür. Yamaçta arazi yapısı engebeli, kayalık, sert bir zemin özelliğine sahiptir. Kıyı köyleri (Gülbahçe hariç) denizden gelen saldırılardan korunmak amacıyla kıyıdan belirli bir uzaklıkta iç kesimde kurulmuştur.

Tablo 7.4 Yerleşim özellikleri

Yerleşim Özellikleri	
Yamaç yerleşimi	Zeytinler, Zeytineli, Yağcılar, Bademler, Demircili, Kadıovacık, Nohutalan
Düzlük yerleşim	Ovacık, Kuşçular
Hem yamaç hem düzlük yerleşim	Uzunkuyu, Özbek, Balıklıova, Gülbahçe, Barbaros, Birgi

Köy sınırları içerisinde erken yerleşim alanı ve/veya site yapılaşması nedeniyle parçalı bir kırsal yerleşim doku özelliği görülmektedir. Erken yerleşim alanı

Balıklıova, Barbaros, Kuşçular; site yapılaşması Yağcılar, Bademler, Özbek, Balıklıova, Gülbahçe, Demircili, Birgi, Kuşçular'da görülmektedir.

Kırsal yerleşimler bir merkez etrafında ya da tanımlı bir merkez olmaksızın homojen bir şekilde gelişim göstermekte olup yapılı çevre iki farklı şekilde biçimlenmiştir. Bu merkez (odak noktası) köy meydanıdır. Ovacık ve Balıklıova dışındaki köyler bir merkez etrafında gelişim gösterir. Sokakların kesişim noktasında yer alan köy meydanı, pazaryerinin kurulduğu, kına gecesi ve düğünlerin yapıldığı, şenlik ve festivallerin gerçekleştiği toplanma ve karşılama/uğurlama mekanı özelliği taşımaktadır. Çeşme başları, küçük meydanlar ve ağaç altları köy halkının bir araya geldiği diğer toplanma mekanlarıdır. Köy halkının toplumsal yaşamının büyük bir kısmını geçirdiği ortak kullanıma ait olan köy meydanını genellikle köy kahvehaneleri, muhtarlık binası, ticari yapılar, cami, çeşme/su kuyusu, Atatürk büstü ve asırlık ağaç gibi kamusal yapılar çevrelemektedir. Ovacık ve Balıklıova dışındaki tüm köylerde köy meydanı vardır.

Özgün sokak dokusu organik kurgulu, dar ve kıvrımlıdır. Sokaklar insan ve hayvan hareketlerine göre düzenlenmiştir. Yamaç yerleşiminde sokak dokusu, eğime dik, organik kurgulu, dar ve kıvrımlı olup sokakların yerleşimi düzensizdir. Eğimli arazi yapısı sebebiyle oluşan kot farkları merdiven ya da rampa ile düzenlenmiştir. Düzlük yerleşimde sokak dokusu, köy boyunca doğrusal (lineer) şekilde devam eden sokak/sokaklar veya köy meydanından ışınsal olarak çıkan sokaklardan oluşmaktadır. Özgün sokak döşemesi iri taneli beyaz, gri renkli yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ya da kayrak taşlar ile döşelidir. Sokağın iki kenarından yolun ortasına doğru eğim verilmiştir. Bu eğim sokağın ortasında birleşerek yağmur sularının aktığı yeri oluşturur. Böylece, yapılar ve avlu duvarlarının yağmur sularından korunması sağlanmıştır. Bu sokaklar arnavut kaldırım olarak ifade edilir. Kırsal yerleşimlerde iki farklı sokak dokusu oluşumu tespit edilmiştir.

Tablo 7.5 Sokak dokusu oluşumları

Sokak Dokusu Oluşumları	
Köy boyunca doğrusal (lineer) ve/veya eğrisel (organik) şekilde devam eden ana bir sokak ile bu sokağa paralel ve/veya dik kesen sokaklar	Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Ovacık, Balıklıova, Demircili, Birgi
Köy meydanı ya da ana caddeden doğrusal (lineer) ve/veya eğrisel (organik) çıkan sokaklar	Bademler, Özbek, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros, Nohutalan, Kuşçular

Urla bölgesi kırsal alanlarında yerleşim dokusu günümüzde köy kahvehaneleri, muhtarlık binası, sağlık ocağı, karakol, düğün salonu, semt merkezi, çok amaçlı kompleks yapı, ticari yapılar, lokanta, su deposu gibi kamusal yapılar; köy meydanı, park, durak yeri gibi açık alanlar; butik otel, pansiyon ve çocuk köyü gibi konaklama birimleri; kültür ve sanat yapısı, müze gibi sosyo-kültürel mekanlar; eğitim yapısı, psikodrama enstitüsü, kütüphane gibi eğitim mekanları; dere, azmak ve gölet gibi doğal eşikler; balık tesisi gibi sanayi kuruluşları; çiftlik (zeytin, hindi, tavuk, balık), balıkçı barınağı gibi tarımsal üretim ve hayvancılığa ait alanlar; Çiçek Kooperatifi, Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, Tarımsal Sulama Kooperatifi, Su Ürünleri Kooperatifi, Taşımacılık Kooperatifi gibi kurumlar; Eğitim ve Kültür Derneği, Kültür ve Sanat Derneği, Avcılar ve Atıcılar Derneği, Avcılık, Atıcılık, Balıkçılık ve Doğa Sporları Derneği, Cami Yaptırma ve Yaşatma Derneği, Amaçlar Derneği, Gençlik ve Spor Kulübü gibi kooperatifler ve topluluklar; liman gibi elverişli kıyılar olmak üzere toplam 11 ortak alan ile tanımlanmaktadır (bkz. Tablo 7.6 ve Tablo 7.7). Dağ, kıyı ve ova köylerindeki ortak alanlar ve bu ortak alanların görüldüğü köyler aşağıdaki tabloda belirtilmektedir.

Tablo 7.6 Urla bölgesi kırsal yerleşim dokusu özellikleri / ortak alanlar

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI											TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN HAZIRLAYAN: CAĞNUR KIRCALI				PAFTA NO : 25
Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimleri Yerleşim Dokusu Özellikleri	**Dağ Kırsal Yerleşimleri**						**Kıyı Kırsal Yerleşimleri**				**Ova Kırsal Yerleşimleri**				
Ortak Alanlar	Zeytinler	Uzunkuyu	Zeytineli	Yağcılar	Ovacık	Bademler	Özbek	Balıklıova	Gülbahçe	Demircili	Kadıovacık	Barbaros	Birgi	Nohutalan	Kuşçular
Köy Meydanı															
Köy Kahvehanesi															
Muhtarlık Binası															
Sağlık Ocağı															
Karakol															
Düğün Salonu															
Semt Merkezi															
Çok amaçlı kompleks yapı															
Ticari Yapılar															
Lokanta															
Su Deposu															
Park															
Durak Yeri															
Butik Otel															
Pansiyon															
Çocuk Köyü															
Kültür ve Sanat Yapısı															
Müze															
Eğitim Yapısı															
Psikodrama Enstitüsü															
Kütüphane															
Dere															
Azmak															
Gölet															
Balık Tesisi															

Tablo 7.7 Urla bölgesi kırsal yerleşim dokusu özellikleri / ortak alanlar

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN
HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI

PAFTA NO : 26

Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimleri Yerleşim Dokusu Özellikleri	**Dağ Kırsal Yerleşimleri**						**Kıyı Kırsal Yerleşimleri**				**Ova Kırsal Yerleşimleri**				
Ortak Alanlar	Zeytinler	Uzunkuyu	Zeytineli	Yağcılar	Ovacık	Bademler	Özbek	Balıklıova	Gülbahçe	Demircili	Kadıovacık	Barbaros	Birgi	Nohutalan	Kuşçular
Çiftlik (Zeytin,Hindi, Tavuk ve Balık)															
Balıkçı Barınağı															
Çiçek Kooperatifi															
Tarımsal Kalkınma Kooperatifi															
Tarımsal Sulama Kooperatifi															
Su Ürünleri Kooperatifi															
Taşımacılık Kooperatifi															
Eğitim ve Kültür Derneği															
Kültür ve Sanat Derneği															
Avcılar ve Atıcılar Derneği															
Avcılık, Atıcılık, Balıkçılık ve Doğa Sporları Derneği															
Cami Yaptırma ve Yaşatma Derneği															
Amaçlar Derneği															
Gençlik ve Spor Kulübü															
Liman															

Urla bölgesi kırsal alanlarında yerleşim dokusu eski köy meydanı, eski köy kahvehanesi, eski ticari yapı, eski cami, yeni cami, kilise, mezarlık yapısı, hamam yapısı, kaplıca (ılıca) yapısı, çamaşırhane, çeşme yapısı, su kuyusu/sarnıç, eski su deposu, köprü yapısı, sokak fırını, sinema binası, tiyatro, kıyı gazinosu, köy odası, eski parti binası, eski karakol binası, yağhane yapısı, yel (un) değirmeni, un değirmeni, su değirmeni, süt işleme binası (işlik), mandıra yapısı, nalbant dükkanı, semerci dükkanı, kilim dokuma üretim yapısı, Tarım Kredi Kooperatifi, Tarımsal Sulama Kooperatifi, Orman Köyleri Kalkındırma Kooperatifi, kütüphane, okuma odası, eski ilkokul binası, öğretmen evi, asırlık ağaç, Atatürk Büstü ve Askeri Anıt olmak üzere 40 adet anıtsal ve kamusal yapılar ile tanımlanmakta olup kamu yapıları, dini yapılar, üretim yapıları, eğitim yapıları ve anıt yapılar olmak üzere 5 farklı yapı grubundan oluşmaktadır (bkz. Tablo 7.8 ve Tablo 7.9). Dağ, kıyı ve ova köylerindeki anıtsal ve kamusal yapılar, bu yapıların görüldüğü köyler ve mimari özellikleri aşağıda belirtilmektedir.

Kırsal yerleşimin ilk kuruluş yeri ya da erken yerleşim alanında eski köy meydanı bulunmaktadır. Eski köy meydanını, eski cami, eski köy kahvehanesi, park ve konut yapıları çevrelemektedir. Eski köy meydanı, Barbaros ve Nohutalan'da vardır.

Köy meydanı ve/veya köy meydanına açılan sokakta konumlanan eski köy kahvehaneleri, tek odalı küçük ölçekli yapı birimidir. Tek katlı, taş ya da taş/tuğla yığma, kırma ya da beşik çatılıdır. İç mekanda ocak, niş/dolap nişi ve raf vardır. Eski köy kahvehanesi, Demircili dışında tüm köylerde vardır.

Köy meydanı ve/veya köy meydanına açılan sokakta konumlanan eski ticari yapılar, tek/iki odalı dikdörtgen ya da kare planlı küçük ölçekli yapı birimidir. Tek ya da iki katlı, taş yığma, kırma ya da beşik çatılıdır. Eski ticari yapı kapsamında eski bakkal dükkanları, eski ayakkabı dükkanı, eski berber dükkanı, tüp satış dükkanı ve kasap dükkanı yer alır. Eski ticari yapı, Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Balıklıova, Gülbahçe, Barbaros ve Birgi'de vardır.

Eski cami yapıları taş yığma sistem iken yeni cami yapıları betonarme sistem inşa edilmiştir. Eski köy meydanı, köy meydanı ve köy meydanına açılan sokakta

konumlanan eski cami, avlu içerisinde tek katlı (yüksek tavanlı), taş yığma, kırma çatılı, kare ya da dikdörtgen planlıdır. Çoğunlukla tek minareli ve kitabelidir. Eski camide bayanların namaz kılması için zermafil olarak adlandırılan ahşap malzemeden üretilen asma kat vardır. Asma kata dıştan merdiven ile ayrı bir kapıdan girilmektedir. İç mekanda mihrab, minber, kürsü bölümü ve niş yer almaktadır. Eski cami, Zeytinler, Yağcılar, Balıklıova, Gülbahçe, Demircili, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan ve Kuşçular'da vardır. Köy meydanı, köy meydanına açılan sokak veya ana cadde üzerinde konumlanan yeni cami, yüksek tavanlı, kare planlı, betonarme sistem, kubbeli ya da kırma çatılıdır. Tek minarelidir. Yeni cami, Uzunkuyu, Zeytineli, Ovacık, Özbek, Balıklıova, Barbaros, Nohutalan ve Kuşçular'da vardır. Kilise yapıları, tek odalı büyük bir mekandan oluşmakta olup dikdörtgen planlıdır. Tek katlı (yüksek tavanlı), taş yığma, beşik tonoz ile örtülüdür. Kapı ve pencereler yuvarlak kemerli taş sövelidir. Dini yapı, Gülbahçe ve Nohutalan'da vardır.

Köy içinde, erken yerleşim alanında ve/veya eski caminin bahçesinde farklı biçim ve formlarda çok sayıda mezar taşının yer aldığı Osmanlı mezarlık yapıları vardır. Mezar taşları çoğunlukla 16. ile 20. yüzyıl başları arasına tarihlenmektedir. Kırsal yerleşimdeki mezar taşları malzeme, form, yazı karakteri ve süsleme açısından Karaburun ve Çeşme bölgesindeki mezar taşları ile benzer özellikler göstermektedir. Ana malzeme olarak beyaz ya da gri renkli mermer kullanılmıştır (Ünal ve Çağlıtütüncigil, 2016). Mezarlık yapısı, Zeytinler, Zeytineli, Balıklıova, Barbaros ve Kuşçular'da vardır.

Su kültürü yapılarından hamam yapısı, Özbek ve Barbaros'ta vardır. Özbek Köyü Hamamı, sıcaklık, halvet hücreleri, su deposu vs. gibi mekanlardan oluşan dikdörtgen planlı kompleks bir yapı iken Barbaros hamam yapısı tek odalı kare planlı küçük ölçeklidir. Yapılar, tek katlı, taş yığma, kubbe ve/veya beşik tonoz ile örtülüdür. Kaplıca (ılıca) yapısı, Gülbahçe'de rastlanır. Tek katlı, taş yığma ve beşik tonoz ile örtülüdür. Yapı, tek odalı dikdörtgen planlı küçük ölçeklidir. Çamaşırhane, Özbek'te vardır. Tek katlı, taş/tuğla yığma ve beşik tonoz ile örtülüdür. Yapı, tek odalı dikdörtgen planlı küçük ölçeklidir. İç mekanda ocaklar ve nişler vardır.

Köy içinde ve yakın çevresindeki sokak, cadde ya da köy meydanında rastlanan çeşme yapıları, kırsal yerleşimlerin kültürel öğesi niteliğindedir. Çeşme yapısı, Uzunkuyu, Zeytineli, Ovacık, Bademler, Özbek, Balıklıova, Demircili, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan ve Kuşçular'da yer almaktadır. Genellikle kabayonu taş, moloz taş ve kesme taş kullanılarak inşa edilmiştir. Çeşme yapıları, sanat tarihçi Bayrakal'ın çalışmasındaki sınıflandırmadan yararlanılarak gövde biçimi, cephe sayısı ve niş formu olmak üzere üç grup içerisinde incelenmiştir (Bayrakal, 2009). Gövde biçimine göre dikey dikdörtgen prizma ve yatay dikdörtgen prizma şekilli olmak üzere iki gruptur. Dikey dikdörtgen prizma şekilli Bademler, Özbek, Balıklıova, Barbaros, Kuşçular; yatay dikdörtgen prizma şekilli Özbek ve Balıklıova'da görülür. Cephe sayılarına göre tek veya iki cephelidir. Özbek Hacı Ahmed (Yenipınar) Çeşmesi 2, iki cephesi ile farklılaşmaktadır. Niş formuna göre ise sivri kemerli, yuvarlak kemerli ve üçgen şekilli kemer olmak üzere üç gruptur. Sivri kemer nişli Özbek; yuvarlak kemer nişli Bademler, Özbek, Balıklıova, Barbaros, Kuşçular; üçgen şekilli kemer nişli Bademler ve Balıklıova'da izlenir. Plan, cephe ve yapım özelliklerinin yanı sıra farklı çeşme unsurları da vardır. Özbek Köyü çeşme yapıları bardaklık yeri, kemer köşelerinde çıkma, mermer kitabe panosu, taş süsleme (gülbezek gibi); Balıklıova ve Barbaros Köyü çeşme yapıları, hayvanların su ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılan dikdörtgen formlu yalakları ile farklılaşmaktadır.

Köy yerleşim alanları içinde ve çevresinde, tarım arazileri ve dağlarda su kuyusu bulunmaktadır. Bölgedeki yer altı suları çok derinde olduğundan köy halkı su ihtiyacını yağmur sularını toplayarak sağlamış olup kendiliğinden yer altından dolan su kuyusu sayısı az olduğu öğrenilmiştir. Kuyular köy halkının imece usülü birlikte çalışması sonucunda köy içinde ve yakın çevresinde ortak kullanım alanında açılmıştır. Ayrıca, avluda yer alan şahıslara ait kuyuların buzdolabı işlevi için kullanıldığı, kuyuların içerisine sepetler ile yiyecek-içecek ürünleri sarkıtılarak saklandığı anlatılmaktadır. Su kuyuları gelenekler açısından da önem taşımaktadır. Köy halkı kına gecesi ya da sünnet düğünü zamanında su kuyularına uğramaktadır. Günümüzde kullanılmayan su kuyularının ağız kısımları demir kapak ya da tahta kasa ile kapatılmıştır. Taş örgü su kuyularının ağız kısımları genellikle yerden 40-50 cm yüksekliğinde, 50-160 cm çapında ve derinliği 4-12 m

arasında değişmekte olduğu belirlenmiştir. Tabanları ağız kısımlarına oranla daha geniş, kesik koni biçimindedir. Köy halkı tarafından su kuyuları farklı adlar ile anılmaktadır. Su kuyuları Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Ovacık, Özbek, Balıklıova, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan'da bulunmaktadır. Sarnıç, su kaynaklarının az olması ve yağhanenin su ihtiyacını karşılamak için kayalık dere yatağının oyulması ile yapılmış olup düzensiz elips formludur. Su kuyusu gibi kış aylarında yağmur suyu ile dolmaktadır. Sarnıç, Zeytineli'nde rastlanır. Eski su deposu, su depo alanı ve depolanan suyun makine aracılığıyla yerleşime iletilmesini sağlayan makine bölümü olmak üzere iki farklı mekandan oluşmaktadır. Tek katlı, taş yığma, düz çatılı ve kare planlıdır. Eski su deposu, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Ovacık, Bademler, Özbek, Balıklıova, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan ve Kuşçular'da rastlanmıştır.

Köprü yapısı, Zeytinler ve Özbek'te vardır. Zeytinler'deki yuvarlak kemerli köprüler, kabayonu taş, moloz taş ve kesme taş kullanılarak inşa edilmiş olup üç kemer gözlü, kitabesiz ve korkuluklu; Özbek Hamamönü Köprüsü ve Yenipınar Köprüsü tek kemer gözlü, kitabesiz ve korkuluksuzdur.

Köy halkının sosyal ilişkilerinde önemli bir yere sahip olan sokak fırını, avlu duvarı ya da hayvan damına bitişik düzendedir. Taş yığma, yuvarlak formlu ya da tek yöne eğimli kırma çatı üzeri alaturka kiremit örtülüdür. Ağız kısmı dikdörtgen ya da yarım daireye yakın basık kemerli olmak üzere farklı şekillerde yapılmıştır. Genellikle ağız kısmının yanında niş/nişler vardır. Sokak fırını, Zeytinler ve Kadıovacık'ta rastlanmıştır.

Kırsal yerleşimlerin sosyal-kültürel yapıları sinema binası ve tiyatrodur. Tek katlı, taş ya da tuğla yığma, kırma ya da beşik çatılı ve dikdörtgen planlıdır. Sinema binası Uzunkuyu ve Barbaros; tiyatro Bademler'de vardır. Zeytineli Yalı mevkinde kıyı gazinosu olarak adlandırılan sosyal tesis vardır. İki katlı, taş yığma yapının zemin katı soyunma odaları; birinci katı lokanta olarak kullanılmıştır.

Bir diğer kamusal yapı, köy odasıdır. Köy odası, taş ya da tuğla yığma, kırma ya da beşik çatılıdır. Dikdörtgen planlı yapılar, tek katlı dıştan merdivenli veya iki katlı içten merdivenli olarak düzenlenmiş olup oda sayıları farklılık

göstermektedir. Köy odası Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Ovacık, Demircili ve Barbaros'ta vardır. Zeytineli merkez köy yerleşiminde yer alan eski parti binası dönemin siyasi yapısıdır. Tek katlı, taş yığma ve kırma çatılıdır. Tek odalı dikdörtgen planlı küçük ölçekli yapı birimidir.

Eski karakol binası Uzunkuyu'da köy meydanı, Barbaros'ta köy girişinde yer almaktadır. Uzunkuyu ve Barbaros Köyleri bir dönem nahiye merkezi olması nedeniyle eski nahiye müdürlüğü ve karakol binası olarak kullanılan yapılar taş yığmadır. Uzunkuyu'daki yapı iki katlı dıştan merdivenli tek odalı iken Barbaros'taki tek katlı dıştan merdivenli sekiz odalı orta sofalı plan tipine sahiptir.

Geleneksel üretim mekanı yağhane yapısı, yel (un) değirmeni, un değirmeni ve su değirmenidir. Dönemin üretim teknolojisi hakkında fikir veren bu yapılar insan emeği, hayvan gücü ve doğal enerji ile çalıştırılmış olup enerji korunumu sağlamaktadır. Kırsal yerleşimlerde yağhane yapısı ve yel değirmenine sık rastlanırken un değirmeni ve su değirmeni azdır. Yağhane yapısı Urla bölgesi kırsal yerleşim coğrafyasında yüzyıllar boyunca devam eden ve tarımsal faaliyette etkin olan zeytin ve zeytinyağı üretiminin somut olarak mekana yansımasıdır. Zeytinyağı üretimi insan/hayvan gücü veya makineler aracılığıyla olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleştirilmiştir. Makineye geçiş aşamasında başlangıçta motorlu makineler kullanılırken günümüzde kontinü sistem olarak adlandırılan bir dizi gelişmiş makineler kullanılmaktadır. Tarihi yağhane yapıları aynı yapım sistemi ve mekânsal özelliklere sahiptir. Tek katlı (zemin kat ve asma kat), taş yığma, kırma ya da beşik çatılıdır. Dikdörtgen planlı yapılar işlev olarak iki ayrı mekandan oluşmakta olup mekanlar birbirinden ara bölücü duvarlar ile ayrılırken bazı örneklerde keskin sınırlar (ara bölücü duvar gibi) ile ayrılmamaktadır. Birinci mekan zeytinin hamur haline getirildiği kısım, ikinci mekan hamur haline getirilen zeytinlerin pres makinesinde sıkılarak zeytinyağına dönüştürüldüğü kısımdır. İç mekanda piramidal huni, zeytin ezme değirmeni, motorlu makineler, pres makinesi, bocurgat, ocak kazanı, gömme dolap, raf, güğümler, kulplu kaplar, yağ küpleri, musluklu kazanlar ve kıl çoraplar vardır. Yağhanenin su ihtiyacı yapının yakınındaki sarnıç, çeşme ya da su kuyusundan karşılanmıştır. Yağhane duvarına bitişik tek katlı, taş yığma, tek yöne eğimli kırma çatılı depoda

zeytinyağları saklanmıştır. Kooperatif bünyesinde 1970'li yıllarda inşa edilen tek katlı (yüksek tavanlı), prefabrik ve dikdörtgen planlı yağhane yapısında ise geleneksel üretim biçimi taş sıkma yöntemi modernize edilmiş olup kontinü sistem üretim yapılmaktadır. İki taşlı zeytin ezme değirmeni elektrikli makineler ile döndürülürken hamur haline getirilen zeytinler pres makinesinde sıkılmak üzere naylon iplik torbalara yerleştirilmektedir. Yağhane yapısı Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Bademler, Özbek, Balıklıova, Kadıovacık ve Barbaros; depo mekanı Zeytineli ve Kadıovacık'ta bulunmaktadır. Günümüzde Zeytinler, Bademler, Özbek ve Kadıovacık'ta yağhane yapıları aktif olarak çalışmaktadır. Yel (un) değirmeni, un değirmeni ve su değirmeni un elde etme amacıyla yapılmıştır. İki katlı, taş yığma, içten merdivenli ve daire planlı yapılarda rüzgar enerjisi ile değirmen döndürülerek buğdaylar öğütülmüş un haline getirilmiştir. Duvar örgüsünde moloz taş, kesme taş ve tuğla malzeme kullanılmıştır. Yel (un) değirmeni, Özbek, Balıklıova, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros ve Birgi'de rastlanmıştır. Un değirmeni, tek katlı, taş yığma, kırma ya da beşik çatılıdır. Tek odalı dikdörtgen planlı küçük ölçekli yapı birimidir. İç mekanda un değirmeni, buğday makinesi ve yem kırma makinesi yer alır. Un değirmeni, Uzunkuyu ve Barbaros'ta görülmüştür. Su değirmeni, tek katlı ve taş yığma olup tek odalı üretim mekanından oluşmaktadır. İç mekanda iki adet değirmen taşı vardır. Taş yığma duvarlar ile çevrili su toplama havuzlarında biriken su, değirmen taşlarına iki adet oluk aracılığı ile taşınarak değirmen taşlarının dönmesi sağlamaktadır. Su değirmeni, Bademler ve Barbaros'ta rastlanmıştır.

Geleneksel geçim kaynağı hayvancılığa bağlı olarak hayvansal ürünlerin işlendiği süt işleme binası (işlik) ve mandıra yapısı, hayvan gereksinimlerinin karşılanması için kullanılan nalbant ve semerci dükkanına rastlanmıştır. Bu yapılar geçmişte tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomik faaliyetin etkin olduğunu göstermesi açısından değerlidir. Tek/iki odalı dikdörtgen planlı yapılar tek katlı, çoğunlukla taş yığma, kırma ya da beşik çatılıdır. Süt işleme binası (işlik) Özbek, mandıra yapısı Zeytinler, Uzunkuyu, Birgi, nalbant dükkanı Birgi, semerci dükkanı Zeytinler'de vardır. Bademler ve Barbaros'ta Tarım Kredi Kooperatifi; Balıklıova'da Tarımsal Sulama Kooperatifi; Uzunkuyu'da Orman Köyleri Kalkındırma Kooperatifi (Orköy Kooperatifi) kapatılmıştır.

Eğitim yapıları, kütüphane, okuma odası, eski ilkokul binası ve öğretmen evi olmak üzere 4 farklı yapı grubundan oluşmaktadır. Kütüphane ve okuma odası, tek katlı, yığma sistem, beşik çatılı ve tek odalıdır. Küçük ölçekli bu eğitim yapıları Barbaros'ta izlenir. Kul, eski ilkokul binalarının Cumhuriyet rejiminin varlığı ve gücünü ifade etmesi açısından dışarıdan algılanabilme düşüncesi ile köy yerleşiminin ana ulaşım aksında dışa dönük bir şekilde konumlandığını ifade eder (Kul, 2012). Uzunkuyu, Zeytineli, Özbek, Balıklıova ve Kadıovacık'ta Erken Cumhuriyet Dönemi eski ilkokul binası buna örnek teşkil etmektedir. 1950 yılı sonrası eski ilkokul binaları Zeytinler, Yağcılar, Ovacık, Özbek, Balıklıova, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Kuşçular'da görülür. Erken Cumhuriyet Dönemi eski ilkokul binaları taş yığma iken 1950 yılı sonrası eğitim binaları su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem olarak inşa edilmiştir. Yapılar, tek veya iki katlı dıştan merdivenli genellikle iki/üç oda ve hol mekanından oluşmakta olup odalar sınıf ve öğretmen odası olarak kullanılmıştır. Öğretmen evi, su basman üzerinde tek katlı, dıştan merdivenli olup mutfak, oturma, yatma ve servis mekanından oluşmaktadır. Dikdörtgen ya da kare planlı yapılar su basman seviyesine kadar taş devamında dolu tuğla kullanılarak yığma sistem, kırma ya da beşik çatılı olarak inşa edilmiştir. Bu yapı, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Ovacık, Bademler, Özbek, Balıklıova, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan ve Kuşçular'da rastlanmıştır.

Kırsal yerleşimlerde asırlık ağaç, Atatürk Büstü ve Askeri Anıt olmak üzere üç anıt yapı bulunmaktadır. Asırlık ağaç Uzunkuyu, Ovacık, Özbek, Barbaros, Kuşçular; Atatürk Büstü Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Ovacık, Bademler, Özbek, Gülbahçe, Demircili, Kadıovacık, Barbaros, Kuşçular, Askeri Anıt Bademler ve Barbaros'ta rastlanır.

Tablo 7.8 Urla bölgesi kırsal yerleşim dokusu özellikleri / anıtsal yapılar

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI											TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI				PAFTA NO : 27
Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimleri Yerleşim Dokusu Özellikleri	**Dağ Kırsal Yerleşimleri**						**Kıyı Kırsal Yerleşimleri**				**Ova Kırsal Yerleşimleri**				
Anıtsal ve Kamusal Yapılar	Zeytinler	Uzunkuyu	Zeytineli	Yağcılar	Ovacık	Bademler	Özbek	Balıklıova	Gülbahçe	Demircili	Kadıovacık	Barbaros	Birgi	Nohutalan	Kuşçular
Eski Köy Meydanı															
Eski Köy Kahvehanesi															
Eski Ticari Yapı															
Eski Cami															
Yeni Cami															
Kilise															
Mezarlık Yapısı															
Hamam Yapısı															
Kaplıca (Ilıca) Yapısı															
Çamaşırhane															
Çeşme Yapısı															
Su Kuyusu/ Sarnıç															
Eski Su Deposu															
Köprü Yapısı															
Sokak Fırını															
Sinema Binası															
Tiyatro															
Kıyı Gazinosu															
Köy Odası															
Eski Parti Binası															
Eski Karakol Binası															
Yağhane Yapısı															
Yel (Un) Değirmeni															
Un Değirmeni															
Su Değirmeni															
Süt İşleme Binası (İşlik)															

Tablo 7.9 Urla bölgesi kırsal yerleşim dokusu özellikleri / anıtsal yapılar

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN
HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI

PAFTA NO : 28

Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimleri Yerleşim Dokusu Özellikleri	**Dağ Kırsal Yerleşimleri**						**Kıyı Kırsal Yerleşimleri**				**Ova Kırsal Yerleşimleri**				
Anıtsal ve Kamusal Yapılar	Zeytinler	Uzunkuyu	Zeytineli	Yağcılar	Ovacık	Bademler	Özbek	Balıklıova	Gülbahçe	Demircili	Kadıovacık	Barbaros	Birgi	Nohutalan	Kuşçular
Mandıra Yapısı															
Nalbant Dükkanı															
Semerci Dükkanı															
Kilim Dokuma Üretim Yapısı															
Tarım Kredi Kooperatifi															
Tarımsal Sulama Kooperatifi															
Orman Köyleri Kalkındırma Kooperatifi															
Kütüphane															
Okuma Odası															
Eski İlkokul Binası															
Öğretmen Evi															
Asırlık Ağaç															
Atatürk Büstü															
Askeri Anıt															

Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Geleneksel konutlar, topografya gibi fiziki özellikler, parsel içindeki kullanımlar, ekonomik faaliyet, akrabalık ve komşuluk gibi sosyal ilişkilere bağlı olarak şekillenmiş olup kırsal mimarinin mekansal karşılığını ifade etmektedir. Geleneksel konutlara ilişkin iki farklı oluşum biçimi görülmektedir. Sıkışık ve/veya sokağa ya da yan parsele bitişik düzendeki geleneksel konutların açık alan sınırlayıcı elemanı görsel açıdan geçirimsiz olan taş yığma avlu duvarları ya da çalı, kargı vs. gibi geçirgen doğal malzeme ile avlu giriş kapısıdır. Bu yöntem ile yapı sahibinin özel kullanımına ait avlu ile kamusal alan arasında yapay sınır oluşturulmuştur. Kamusal alandan özel kullanıma ait açık alana avlu giriş kapısından kontrollü geçiş sağlanmaktadır. Farklı yüksekliklerde olabilen, yöreye özgü doğal taş malzeme kullanılarak inşa edilen yığma avlu duvarları kırsal dokuda süreklilik sağlamaktadır. Bazı örneklerde hayvan damı, mağaza, depo-küplük ve konut yapısı avlunun çeperinde konumlanarak konut açık alanını tanımlar. Avlu duvarı arasındaki açıklıkta yer alan tuvalette bir diğer açık alan sınırlayıcı elemanıdır. Eğimli arazi yapısının belirleyici olduğu yamaç yerleşiminde ise yapılar doğal kademeli bir biçimde konumlanır. Çoğunlukla konutun parsel sınırını tanımlayan fiziki sınır elemanı avlu duvarı yoktur. Parsel-sokak sınırı (mülkiyet sınırları) net olarak tanımlı değildir. Patika yollar ile parseller arası geçiş sağlanır. Konutların dış mekan ile ilişkisi sokak-avlu-konut ya da sokak-konut şeklindedir. Konutlarda sokak-avlu-konut ilişkisi ortak özellik göstermekte iken Zeytineli, Özbek, Balıklıova, Gülbahçe, Kadıovacık, Birgi, Nohutalan sokak-konut ilişkisi ile farklılaşmaktadır.

Avlu, konut ile sokak arasındaki bağlantı mekanıdır. Avluya giriş iki farklı şekilde yapılır. Sokak kotuna göre değerlendirildiğinde alt kottan girilerek merdiven ile avluya ulaşıldığı gibi bazı örneklerde üst kottan girilerek merdiven ya da rampa ile avlu ya da zemin kata inilmektedir. Avlu, konut parseli içinde kapalı alan dışında kalan açık, yarı açık ve kapalı mekanlardan oluşmaktadır. Aile yaşamının büyük bir bölümünün geçtiği ortak yaşam mekanı avlu, yemek pişirme, dinlenme, kışlık yiyecekleri hazırlama, hayvan besleme, tarım araçlarının park edilmesi, tarım aletlerinin depolanması ya da tarım yapılması gibi günlük

aktiviteler, komşuluk, akrabalık ve imece türü sosyal paylaşımların gerçekleştiği mekandır.

Kırsal yerleşimlerde tarımsal üretim geçmişi zeytin, üzüm, tütün ile hayvancılığa dayalıdır. Üretimin mekan ile ilişkisinin izlerini avlu ve geleneksel konutlarda sürmek mümkündür. Bölge halkı akrabalık ilişkileri ve ekonomik faaliyet nedeniyle aynı avluda bir arada yaşamıştır. Geleneksel konut yapısının parseli içerisinde, hayvan damı/kümes damı, saman damı, mağaza, depo-küplük gibi üretime ait yapı birimleri, çamaşırlık, fırın, tuvalet, su kuyusu, çardak ya da oturma birimi, harım (bahçe) ve doğal peyzaj öğeleri olmak üzere 11 öğe bulunmaktadır (bkz. Tablo 7.10). İki katlı dıştan merdiven ile ulaşılan örneklerde merdiven de açık alanın bir birimidir. Katlar arasında doğrudan bağlantı yoktur. Merdiven, Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Bademler, Özbek, Balıklıova, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros, Birgi ve Nohutalan'da izlenir.

Hayvan damı/kümes damı taş yığma, ahşap konstrüksiyon beşik ya da tek yöne eğimli kırma çatılı ve dikdörtgen ya da kare planlıdır. Ahşap tek ya da çift kanatlı kapısı ve küçük pencere açıklıkları vardır. Konut yapısı, tuvalet ya da kümes damına bitişik ya da tekil olarak yer alır. Saman damı hayvan yiyeceklerinin depolandığı yapıdır. Hayvan damı ile benzer yapı özelliklerine sahiptir. Hayvan damı/kümes damı ve saman damı Balıklıova dışında tüm köylerde izlenir.

Tütün tarımına bağlı olarak tütün balyalarının istiflendiği ve üzüm deposu olarak kullanılan mağaza olarak adlandırılan yapı birimi tek katlı, taş yığma, kırma ya da beşik çatılı ve dikdörtgen ya da kare planlıdır. Mağaza, avlu duvarı ya da konuta bitişik ya da tekil olarak yer alır. Mağaza yapısında hayvan damına oranla pencere açıklığı fazladır. Bu iki yapı birimi için ayırt edici özelliktir. Mağaza, Zeytinler, Uzunkuyu, Barbaros ve Nohutalan'da görülür.

Tek katlı, taş yığma, kırma çatılı depo-küplük veya küplük, tek odalı küçük ölçekli yapı birimidir. Depo-küplükte zeytinyağı, tahıl, arpa, buğday gibi kuru erzaklar saklanırken küplük zeytinyağlarının konulmaktadır. Depo-küplük, Demircili ve Birgi; küplük Zeytineli ve Kadıovacık'ta görülür.

Tek katlı, taş yığma, beşik çatılı çamaşırlık, tek odalı dikdörtgen planlı küçük ölçekli yapı birimidir. Yapı, çamaşırların yıkandığı mekan ve gusülhane olarak kullanılmıştır. İç mekanda ocak vardır. Çamaşırlık Bademler'de görülür.

Fırınlar avlu duvarı, konut yapısı ve tuvalete bitişik düzenlendiği gibi tekil olarak ya da avlu duvarı arasındaki açıklıkta yer alabilmektedir. Fırınlar taş örgü veya taş/tuğla örgü olarak yapılmıştır. Bazı fırınlar tek yöne eğimli kırma çatı üzeri alaturka kiremit örtülüdür. Ağız kısımları dikdörtgen formlu ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Bazı fırınların ağız kısmının yanında niş/nişler yer almakta ve bacalıdır. Fırın, Nohutalan dışındaki tüm köylerde ortak izlenir.

Tuvaletler yarım daire biçiminde ya da kare formlu, taş yığma, tek yöne eğimli kırma çatılıdır. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Tekil olarak yer aldığı gibi avlu duvarı, konut yapısı, avlu açık alan birimlerine bitişik olmak üzere farklı biçimlerde konumlanır. Avlu duvarı arasındaki açıklığa inşa edilen örnekleri de vardır. Tuvalet, tüm köylerde izlenen ortak yapı birimidir.

Su kuyuları hane halkının su ihtiyacını karşılamak ve buzdolabı (soğutma) işlevi için kullanılmıştır. Su kuyularının ağız kısımları demir kapak ya da tahta kasa ile kapatılmıştır. Taş örgü su kuyularının tabanları ağız kısımlarına oranla daha geniş, kesik koni biçimindedir. Su kuyusu, Uzunkuyu, Zeytineli, Özbek, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros; sulama amaçlı küçük ölçekli havuz Özbek'te görülür.

Açık alanda avlunun köşesinde ya da konut yapı duvarına bitişik zemin döşemesinden taş yığma platform ile yükseltilen dikdörtgen ya da kare formlu çardak ya da oturma birimi vardır. Oturma biriminin üzerine şilte adı verilen minderler konulmakta ve komşular ile bir arada oturulmaktadır. Çardak, Zeytinler ve Nohutalan; oturma birimi, Zeytineli ve Birgi'de görülür.

Avluda yapı sahibinin yıllık tarımsal ürün ihtiyacını karşılamak için yapılan küçük ekim alanları vardır. Bu bahçe harım olarak adlandırılır. Harım, Uzunkuyu, Zeytineli, Özbek, Barbaros, Birgi ve Nohutalan; asırlık ağaç, portakal, limon, asma ağaçları vs. gibi doğal peyzaj öğeleri de Zeytineli, Bademler, Barbaros ve Nohutalan'da görülür.

Tablo 7.10 Urla bölgesi kırsal yerleşimleri geleneksel konutların mimari özellikleri/ Avlu açık alan birimleri

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN
HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI

PAFTA NO : 20

Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimleri Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri	**Dağ Kırsal Yerleşimleri**						**Kıyı Kırsal Yerleşimleri**			**Ova Kırsal Yerleşimleri**					
Avlu açık alan birimleri	Zeytinler	Uzunkuyu	Zeytineli	Yağcılar	Ovacık	Bademler	Özbek	Balıklıova	Gülbahçe	Demircili	Kadıovacık	Barbaros	Birgi	Nohutalan	Kuşçular
Hayvan damı/ kümes damı															
Saman damı															
Mağaza															
Depo-küplük ve/veya küplük															
Çamaşırlık															
Fırın															
Tuvalet															
Su Kuyusu															
Çardak ya da oturma birimi															
Harım															
Doğal peyzaj öğeleri (asırlık ağaç gibi)															

Geleneksel konutların kapalı alanına giriş kendisine ait özel açık alanı avlu ya da sokaktan direk yapılmaktadır. Tek ve iki katlı konutlarda kapalı alana girişler toplam 7 farklı biçimde düzenlenmiştir. Tek katlı konutlarda kapalı alana giriş sokak-avlu-oda; iki katlı konutlarda kapalı alana giriş sokak-avlu-merdiven-oda ve sokak-avlu-merdiven-sofa-oda ilişkisi yoğun olarak izlenirken kapalı alana girişte farklı biçimde düzenlemeler Ovacık, Özbek, Gülbahçe ve Nohutalan'da görülür. Geleneksel konutların zemin katına giriş sokak-avlu-oda ya da sokak-oda ilişkisi ile sağlanır. Tüm köylerde sokak-avlu-oda ilişkisi izlenirken sokak-oda ilişkisi Uzunkuyu, Bademler, Özbek, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros, Birgi ve Nohutalan'da görülmektedir.

Tablo 7.11 Tek katlı geleneksel konutlarda kapalı alana girişler ve bu giriş özelliklerinin görüldüğü köyler

Tek Katlı Geleneksel Konutlarda Kapalı Alana Girişler	
sokak-avlu-oda	Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Ovacık, Bademler, Özbek, Gülbahçe Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan, Kuşçular
sokak-avlu-merdiven-sofa-oda	Ovacık
sokak-avlu-sofa-oda	Uzunkuyu, Yağcılar, Ovacık, Bademler, Gülbahçe
sokak-sofa-oda	Gülbahçe, Nohutalan
sokak-oda	Gülbahçe, Kadıovacık, Birgi, Nohutalan

Tablo 7.12 İki katlı geleneksel konutlarda kapalı alana girişler ve bu giriş özelliklerinin görüldüğü köyler

İki Katlı Geleneksel Konutlarda Kapalı Alana Girişler	
sokak-avlu-merdiven-oda	Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Ovacık, Bademler, Özbek, Balıklıova, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan, Kuşçular
sokak-avlu-merdiven-sofa-oda	Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Bademler, Özbek, Gülbahçe, Demircili, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan, Kuşçular
sokak-avlu-sofa-oda	Gülbahçe, Nohutalan,
sokak-merdiven-sofa-oda	Özbek, Gülbahçe
sokak-sofa-oda	Özbek, Nohutalan

Geleneksel konutların zemin katı yaşam mekanı, hayvan damı/kümes damı ve saman damı, depo-küplük veya depo-odunluk, mağaza ve dükkan olmak üzere toplam 5 farklı mekan kullanımı vardır. Zemin kat tek, iki ve üç odalıdır. İki ya da

üç odalı olan zemin katta her bir oda farklı bir işlevi karşılamaktadır. Zemin kata ortak tek bir kapıdan ulaşılabildiği gibi bazı örneklerde her birine farklı bir kapıdan girilmekte olup odalar birbirinden bağımsızdır. Odalara ortak hol mekanından ya da birbiri içinden geçiş yapılabilmektedir. Yaşam mekanı, hayvan damı/kümes damı ve saman damı, depo-küplük veya depo-odunluk kullanımları yaygın olarak izlenirken mağaza ve dükkan kullanımı azdır. Kıyı köylerinde depo-küplük ova köylerinde hayvan damı/kümes damı ve saman damı yaygındır. Bir diğer önemli tespit içten merdivenli konutlarda zemin katın yaşam mekanı olarak kullanımına dıştan merdivenli konutlara oranla daha sık rastlanır.

Tablo 7.13 İki katlı geleneksel konutlarda zemin kat kullanımları ve bu kullanımların görüldüğü köyler

İki Katlı Geleneksel Konutlarda Zemin Kat Kullanımları	
Yaşam mekanı	Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Bademler, Özbek, Gülbahçe, Demircili, Barbaros, Kuşçular
Hayvan damı/kümes damı ve saman damı	Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Özbek, Balıklıova, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan, Kuşçular
Depo-küplük veya Depo-odunluk	Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Ovacık, Bademler, Özbek, Balıklıova, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan
Mağaza	Uzunkuyu, Yağcılar, Nohutalan
Dükkan	Gülbahçe, Nohutalan

İki katlı geleneksel konutların yaşam mekanına dıştan merdiven ve/veya içten merdiven ile ulaşılmaktadır. Özbek Köyü, dıştan ve içten merdivenli konut yapıları Nohutalan Köyü, eğimli arazi yapısı nedeniyle düşey bağlantıyı sağlayan yapı elemanı merdiven olmadan üst kottan direk ulaşılan konut yapıları ile farklılaşmaktadır.

Tablo 7.14 İki katlı geleneksel konutların yaşam mekanına ulaşım

İki Katlı Geleneksel Konutların Yaşam Mekanına Ulaşım	
Dıştan merdivenli konutlar	Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Bademler, Özbek, Balıklıova, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan
İçten merdivenli konutlar	Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Ovacık, Bademler, Özbek, Gülbahçe, Demircili, Kadıovacık, Kuşçular
Dıştan ve içten merdivenli konutlar	Özbek

Kırsal yerleşimlerde varlıklı ailelerin yaşamını sürdürmüş olduğu geleneksel konutlara Zeytinler, Uzunkuyu, Bademler, Özbek ve Gülbahçe'de izlenir. Bu yapılar yaşam mekanı oda sayısı ve yapı elemanları kapı, pencere, merdiven ve çıkma ile ayırt edilmektedir. Zeytinler aynı konut tipolojisine sahip bitişik düzendeki ikiz geleneksel konutlar ile ayrılırken Yağcılar, Gülbahçe ve Nohutalan'da Papazın evi olarak adlandırılan konut yapısı yer almaktadır.

Yaşam mekanları çoğunlukla tek ve iki odalı küçük ölçekli yapı birimlerinden oluşmakta olup üç ve dört odalı yapılara nadiren görülmektedir (bkz. Tablo 7.15). Tek katlı konut tipleri Balıklıova ve Demircili dışında tüm köylerde iki katlı konut tipleri ise tüm köylerde ortak özelliktir. Tek katlı konut tipleri içerisinde üç odalı yaşam mekanı Ovacık, dört odalı yaşam mekanı Gülbahçe ile farklılaşırken iki katlı konut tiplerinden tek odalı yaşam mekanı ortak özellik gösterir.

Tablo 7.15 Urla bölgesi kırsal yerleşimleri geleneksel konutların mimari özellikleri/ Yaşam mekanı oda sayıları

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN
HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI

PAFTA NO : 21

Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimleri Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri	Dağ Kırsal Yerleşimleri						Kıyı Kırsal Yerleşimleri				Ova Kırsal Yerleşimleri				
Yaşam mekanı oda sayıları	Zeytinler	Uzunkuyu	Zeytineli	Yağcılar	Ovacık	Bademler	Özbek	Balıklıova	Gülbahçe	Demircili	Kadıovacık	Barbaros	Birgi	Nohutalan	Kuşçular
TEK KATLI KONUT TİPLERİ															
Tek odalı yaşam mekanı															
İki odalı yaşam mekanı															
Üç odalı yaşam mekanı															
Dört odalı yaşam mekanı															
İKİ KATLI KONUT TİPLERİ															
Tek odalı yaşam mekanı															
İki odalı yaşam mekanı															
Üç odalı yaşam mekanı															
Dört odalı yaşam mekanı															

Geleneksel konutlar mekan organizasyonu açısından değerlendirildiğinde sofalı ya da sofasız olmak üzere iki farklı şekilde düzenlenmiştir. Sofa konutun merkezinde ya da kenarında yer alır. Sofa konutun merkezinde yer aldığında orta sofalı; kenarında ise yan sofalı; ortak mekan olmaksızın odalara giriş mekanı ya da birbiri içinden geçilmekteyse sofasız olarak tanımlanır. Sofada merdiven, ocak, gusülhane, yüklük, niş/dolap nişi, testilik yeri ve çanaklık vardır. Sofa odalara geçişi sağlayan sirkülasyon alanı ve/veya yaşam mekanı niteliğindedir. Tüm köylerde sirkülasyon alanı ortak özellik iken Uzunkuyu, Bademler, Özbek, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan, Kuşçular yaşam mekanı özelliği göstermektedir. Ayrıca, giriş mekanının yaşam mekanı olarak kullanımı Zeytinler, Özbek, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros, Birgi ve Nohutalan'da izlenir.

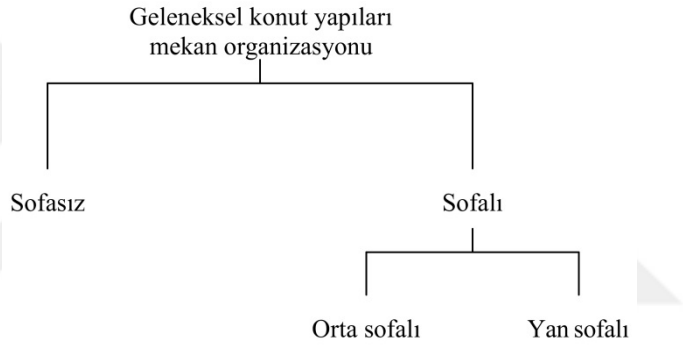

Şekil 7.1 Geleneksel konutların mekansal organizasyonu (Kişisel arşiv, 2017)

Tablo 7.16 Geleneksel konutların mekan organizasyonu

Geleneksel Konutların Mekan Organizasyonu	
Sofasız geleneksel konutlar	Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Ovacık, Bademler, Özbek, Balıklıova, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan, Kuşçular
Orta sofalı geleneksel konutlar	Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Özbek, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros, Nohutalan
Yan sofalı geleneksel konutlar	Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Ovacık, Bademler, Özbek, Gülbahçe, Demircili, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Kuşçular

Yaşam mekanı odalarda ocak, gusülhane, duş teknesi, yüklük, niş/dolap nişi, raf, testilik, çanaklık ve duvara monteli hem testilik hem çanaklık amaçlı kullanılan dolap, duvar ile birlikte taş malzemeden üretilen radyo ya da süs eşyalarının konulduğu raf gibi çıkma, ambar dolabı ve oturma birimi olmak üzere toplam 12 mimari eleman bulunmaktadır (bkz. Tablo 7.17).

Ocak yaşam mekanının en önemli elemanıdır. Hem ısınma hem yemek pişirme amaçlı kullanılan ocak iki duvarın birleşim noktasında köşede ya da iç duvarı ortalayacak şekilde yer alır. Ocaklar duvar ile aynı hizada ya da üst kısmı çıkma şeklinde yapılmıştır. Ocağın çıkma yaptığı iki kenarda mumluk yeri ve üst kısmında çoğunlukla raflar bulunmaktadır. Konutların tamamında ocak vardır.

Gusülhane odanın köşesinde duvarın içine gömülü bir şekilde tek başına ya da odanın kenarında ahşap bir strüktür içinde düzenlenmiştir. Gusülhane çoğunlukla oda giriş kapısının arkasında ya da yüklük ile bir bütün olarak yer alır. Ahşap tek kanatlı kapısı vardır. Banyo işlevi için zemin kat hol mekanında köşede duş teknesine rastlanır. Gusülhane, Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Ovacık, Özbek, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan; duş teknesi Uzunkuyu ve Kuşçular'da vardır.

Yüklük tekil olarak yer aldığı gibi gusülhane ile bir bütün ya da raf ve dolaba bitişiktir. Gömme dolap şeklinde duvar içinde yer alan farklı örneklerde vardır. Ahşap malzemeden üretilmiştir. Tavan döşemesinden 40-45 cm aşağıda biten yüklüklerin zemin döşemesinden 40-50 cm yükseklikteki bölümleri kapaklı, perde ile örtülü ya da boş olmak üzere farklı biçimlerde düzenlenmiştir. Bazı yüklükler duvar boyunca devam eden uzunluk ve tavan yüksekliğindedir. Yüklüklere yorganlar, işlemeli yatak örtüleri konulmuştur. Yüklük, Zeytinler, Uzunkuyu, Ovacık, Bademler, Özbek, Barbaros ve Nohutalan'da vardır.

Genellikle ocağın yanında bulunan raflı ve kapaklı ya da boş olarak düzenlenen nişler mutfak araç-gereçlerin konulduğu elemanlardır. Bazıları süslü ve işlemeli iken bazı nişlerin üzerinde tek parça raf vardır. Gömme dolap şeklinde ya da boş olarak düzenlenen dolap nişlerine ise oda mekanının işlevine göre farklı araç-gereçler yerleştirilmektedir. Yağcılar dışındaki tüm köylerde niş/dolap nişi ortak izlenir. Ayrıca tahıl, arpa ve buğday gibi kuru erzakların saklandığı ambar dolabı Bademler ve Kadıovacık'ta rastlanmıştır.

Oda mekanında araç-gereçleri koymak için ahşap malzemeden üretilen, pencere ve kapıların üst seviyesinde, odaların duvarları boyunca devam eden ya da duvarda parçalı olarak yer alan (işlemeli) raflar bulunmaktadır. Raf, Zeytinler,

Uzunkuyu, Zeytineli, Ovacık, Bademler, Özbek, Gülbahçe, Demircili, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Kuşçular'da vardır.

Yaşam mekanına ait giriş kapısı ya da gusülhanenin yanındaki duvarda su testilerinin konulması amacıyla yapılan testilik yeri vardır. Testilik, Zeytinler, Zeytineli, Bademler, Kadıovacık, Barbaros, Birgi'de görülür. Bademler'de zeminden belli bir yükseklikte yapılan kaplama tahtasının altı testilik yeri olarak kullanılmış olup dikdörtgen bir açıklığın yer aldığı kaplama tahtası, testilik yerinin kapağı niteliğinde düzenlenmiştir. İç mekanda mutfak araç ve gereçlerinin konulduğu çanaklık olarak adlandırılan duvara asılı raflı dolap ile çanaklık ile aynı özelliklere sahip boyut olarak daha küçük bardaklık yer alır. Çanaklık, Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Ovacık, Bademler, Özbek, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan; bardaklık Özbek'e özgüdür. Testilik ve çanaklık mimari elemanlarının olmadığı iç mekanda ahşap malzemeden üretilen duvara monteli dolap yer alır. Yaklaşık kapı yüksekliğindeki bu dolabın alt kısmı testilik yeri; üst kısmı çanaklık olarak düzenlenmiştir. Mimari eleman Zeytinler ve Kadıovacık'ta rastlanır.

Duvar ile birlikte taş malzemeden üretilen, radyo ya da süs eşyalarının konulduğu raf gibi çıkma Kadıovacık ve Barbaros; duvarda aynalık için yapılan alt kısmının bu çıkmaya dayandırıldığı ahşap çıkma Kadıovacık'a özgüdür. Yaşam mekanında duvar boyunca devam eden ahşap veya taş malzemeden üretilen üzerine samandan yapılan sövke yastıklarının yerleştirildiği oturma birimi (sedir), Zeytinler, Uzunkuyu, Bademler, Barbaros ve Birgi'de vardır.

Tablo 7.17 Urla bölgesi kırsal yerleşimleri geleneksel konutların mimari özellikleri/ İç mekan mimari elemanları

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN
HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI

PAFTA NO : 22

Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimleri Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri	**Dağ Kırsal Yerleşimleri**						**Kıyı Kırsal Yerleşimleri**				**Ova Kırsal Yerleşimleri**				
İç mekan mimari elemanları	Zeytinler	Uzunkuyu	Zeytineli	Yağcılar	Ovacık	Bademler	Özbek	Balıklıova	Gülbahçe	Demircili	Kadıovacık	Barbaros	Birgi	Nohutalan	Kuşçular
Ocak	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Gusülhane	■	■	■		■		■		■		■	■	■	■	
Duş teknesi		■													■
Yüklük	■	■			■	■	■					■		■	
Niş/dolap nişi	■	■	■		■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Raf	■	■	■		■	■	■		■	■	■	■	■		■
Testilik	■		■			■					■	■	■		
Çanaklık/ Bardaklık	■	■	■		■	■	■		■		■	■	■	■	
Duvara monteli hem testilik hem çanaklık amaçlı kullanılan dolap	■										■				
Duvar ile birlikte taş malzemeden üretilen radyo ya da süs eşyalarının konulduğu raf gibi çıkma											■	■			
Ambar dolabı						■					■				
Oturma birimi	■	■				■						■	■		

Konut Tipolojisi

Urla bölgesi kırsal yerleşim coğrafyasında geleneksel konutlara ait plan tipolojileri dağ, kıyı ve ova köyleri açısından incelenmiş olup karşılaştırmalı analizler yapılmıştır. Konut tipolojileri ilk olarak Pafta 23 ve 24'e göre değerlendirilmiştir (bkz. Tablo 7.1 ve Tablo 7.2). Geleneksel konut yapıları tek ve iki katlıdır. Yapılar sofalı ya da sofasız konut tipoloji özelliğine sahip olup dış sofalı konut tipi izlenmez. Dağ, kıyı ve ova olarak sınıflandırılan kırsal yerleşimlerde konut tipolojileri köyden köye benzerlik ve/veya farklılık göstermektedir. İncelenen kırsal yerleşimlerde 23 tip konut tipolojisi tespit edilmiştir. Dağ kırsal yerleşimi Zeytinler'de 5 tip, Uzunkuyu'da 11 tip, Zeytineli'nde 6 tip, Yağcılar'da 5 tip, Ovacık'ta 4 tip, Bademler'de 5 tip; kıyı kırsal yerleşimi Özbek'te 10 tip, Balıklıova ve Demircili'de 1 tip, Gülbahçe'de 7 tip; ova kırsal yerleşimi Kadıovacık'ta 6 tip, Barbaros'ta 5 tip, Birgi'de 3 tip, Nohutalan'da 7 tip, Kuşçular'da 3 tip konut tipolojisi izlenmektedir. Konut tipoloji çeşitliliği en fazla dağ köyleri, en az ova köylerinde iken köy yerleşimi özelinde değerlendirildiğinde konut tipoloji çeşitliliği en fazla Uzunkuyu ve Özbek; en az Balıklıova ve Demircili'de görülmektedir.

- Dağ köylerinde 5 farklı tek katlı konut tipi, 13 farklı iki katlı dıştan ya da içten merdivenli konut tipi olmak üzere toplam 18 farklı konut tipolojisi tespit edilmiştir. Konut tipolojisi çeşitliliğinin en fazla olduğu köy Uzunkuyu, en az olduğu köy ise Ovacık'tır. Dağ köylerindeki konut tipolojileri ve bu tipolojilerin görüldüğü köyler aşağıda belirtilmektedir.

<u>Tek katlı konut tipleri</u>

tek odalı konut tipi: Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Ovacık, Bademler

iki odalı sofasız konut tipi: Uzunkuyu, Yağcılar

iki odalı orta sofalı konut tipi: Uzunkuyu

iki odalı yan sofalı konut tipi: Uzunkuyu, Yağcılar, Ovacık, Bademler

üç odalı yan sofalı konut tipi: Ovacık

İki katlı konut tipleri

dıştan merdivenli tek odalı konut tipi: Zeytinler, Zeytineli, Yağcılar, Bademler

dıştan merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi: Uzunkuyu

dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi: Zeytinler, Zeytineli

dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi: Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar

dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi: Zeytineli

dıştan merdivenli üç odalı sofasız konut tipi: Zeytinler

dıştan merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi: Uzunkuyu

içten merdivenli tek odalı konut tipi: Zeytineli, Ovacık

içten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi: Uzunkuyu

içten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi: Zeytinler, Uzunkuyu

içten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi: Uzunkuyu, Bademler

içten merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi: Bademler

içten merdivenli dört odalı orta sofalı konut tipi: Uzunkuyu

- Kıyı köylerinde 3 farklı tek katlı konut tipi, 10 farklı iki katlı dıştan ve içten merdivenli konut tipi olmak üzere toplam 13 farklı konut tipolojisi tespit edilmiştir. Konut tipolojisi çeşitliliğinin en fazla olduğu köy Özbek, en az olduğu köy ise Balıklıova ve Demircili'dir. Kıyı köylerindeki konut tipolojileri ve bu tipolojilerin görüldüğü köyler aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipleri

tek odalı konut tipi: Özbek, Gülbahçe

iki odalı orta sofalı konut tipi: Gülbahçe

dört odalı orta sofalı konut tipi: Gülbahçe

İki katlı konut tipleri

dıştan merdivenli tek odalı konut tipi: Özbek, Balıklıova

dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi: Özbek

dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi: Özbek

dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi: Özbek, Gülbahçe

içten merdivenli tek odalı konut tipi: Özbek

içten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi: Gülbahçe, Demircili

içten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi: Özbek, Gülbahçe

içten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi: Özbek, Gülbahçe

dıştan ve içten merdivenli üç odalı orta sofalı konut tipi: Özbek

dıştan ve içten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi: Özbek

- Ova köylerinde 2 farklı tek katlı konut tipi, 8 farklı iki katlı dıştan ya da içten merdivenli ve yapı elemanı merdivenin olmadığı konut tipi olmak üzere toplam 10 farklı konut tipolojisi tespit edilmiştir. Konut tipolojisi çeşitliliğinin en fazla olduğu köy Kadıovacık, en az olduğu köy ise Birgi ve Kuşçular'dır. Ova köylerindeki konut tipolojileri ve bu tipolojilerin görüldüğü köyler aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipleri

tek odalı konut tipi: Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan, Kuşçular

iki odalı orta sofalı konut tipi: Nohutalan

İki katlı konut tipleri

dıştan merdivenli tek odalı konut tipi: Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan

dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi: Kadıovacık, Barbaros, Nohutalan

dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi: Kadıovacık, Barbaros, Nohutalan

dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi: Kadıovacık, Barbaros, Birgi

içten merdivenli tek odalı konut tipi: Kadıovacık, Kuşçular

içten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi: Kuşçular

üç odalı orta sofalı konut tipi: Nohutalan

dört sofalı orta sofalı konut tipi: Nohutalan

- Dağ ve kıyı kırsal yerleşiminde ortak görülen konut tipolojileri aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipleri

tek odalı konut tipi

iki odalı orta sofalı konut tipi

İki katlı konut tipleri

dıştan merdivenli tek odalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi

içten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi

içten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi

- Dağ ve ova kırsal yerleşiminde ortak görülen konut tipolojileri aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipleri

tek odalı konut tipi

iki odalı orta sofalı konut tipi

İki katlı konut tipleri

dıştan merdivenli tek odalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi

- Kıyı ve ova kırsal yerleşiminde ortak görülen konut tipolojileri aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipleri

tek odalı konut tipi

iki odalı orta sofalı konut tipi

İki katlı konut tipleri

dıştan merdivenli tek odalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi

- Dağ, kıyı ve ova kırsal yerleşiminde ortak görülen konut tipolojileri aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipleri

tek odalı konut tipi

iki odalı orta sofalı konut tipi

İki katlı konut tipleri

dıştan merdivenli tek odalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi

- Dağ, kıyı ve ova köylerindeki alternatif konut tipolojileri ve bu tipolojilerin görüldüğü köyler aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipleri

üç odalı yan sofalı konut tipi: Ovacık

dört odalı orta sofalı konut tipi: Gülbahçe

İki katlı konut tipleri

dıştan merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi: Uzunkuyu

dıştan merdivenli üç odalı sofasız konut tipi: Zeytinler

dıştan merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi: Uzunkuyu

içten merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi: Bademler

içten merdivenli dört odalı orta sofalı konut tipi: Uzunkuyu

dıştan ve içten merdivenli üç odalı orta sofalı konut tipi: Özbek

dıştan ve içten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi: Özbek

üç odalı orta sofalı konut tipi: Nohutalan

dört sofalı orta sofalı konut tipi: Nohutalan

Urla bölgesi kırsal yerleşim coğrafyasında geleneksel konutlara ait plan tipolojilerinin dağ, kıyı ve ova köyleri açısından değerlendirilmesi Pafta 29 ve 30'a göre yapılmıştır (bkz. Tablo 7.18 ve Tablo 7.19). Kırsal yerleşimlerde belirlenen 23 tip konut tipolojisinden 17 tip farklı konut tipolojisi plan şeması ve 52 adet geleneksel konut yapısı plan şeması itibariyle belgelenmiştir. Yağcılar'da konut yapılarının plan şeması itibariyle belgeleme yapılamamıştır. Plan şemalarında oda sayısı, ana yaşam katı olan üst kat bağlamında ele alınmıştır.

- Dağ köylerinde 3 farklı tek katlı konut tipi; 11 farklı iki katlı dıştan veya içten merdivenli konut tipi olmak üzere toplam 14 farklı konut tipolojisi vardır. Dağ köylerindeki konut tipolojileri aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipleri; tek odalı konut tipi

iki odalı yan sofalı konut tipi

üç odalı yan sofalı konut tipi

İki katlı konut tipleri; dıştan merdivenli tek odalı konut tipi

dıştan merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi

dıştan merdivenli üç odalı sofasız konut tipi

dıştan merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi

içten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi

içten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi

içten merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi

- Kıyı köylerinde 1 farklı tek katlı konut tipi; 7 farklı iki katlı dıştan veya içten merdivenli konut tipi olmak üzere toplam 8 farklı konut tipolojisi vardır. Kıyı köylerindeki konut tipolojileri aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipleri; tek odalı konut tipi

İki katlı konut tipleri; dıştan merdivenli tek odalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi

içten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi

içten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi

- Ova köylerinde 2 farklı tek katlı konut tipi; 7 farklı iki katlı dıştan veya içten merdivenli konut tipi olmak üzere toplam 9 farklı konut tipolojisi vardır. Ova köylerindeki konut tipolojileri aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipleri; tek odalı konut tipi

iki odalı orta sofalı konut tipi

İki katlı konut tipleri; dıştan merdivenli tek odalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi

üç odalı orta sofalı konut tipi

- Dağ ve kıyı kırsal yerleşiminde ortak görülen konut tipolojileri aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipi; tek odalı konut tipi

İki katlı konut tipleri; dıştan merdivenli tek odalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi

içten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi

içten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi

- Dağ ve ova kırsal yerleşimlerinde ortak olarak görülen konut tipolojileri aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipi; tek odalı konut tipi

İki katlı konut tipleri; dıştan merdivenli tek odalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi

- Kıyı ve ova kırsal yerleşimlerinde ortak olarak görülen konut tipolojileri aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipi; tek odalı konut tipi

İki katlı konut tipleri; dıştan merdivenli tek odalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi

- Dağ, kıyı ve ova kırsal yerleşimlerinde ortak olarak görülen konut tipolojileri aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipleri; tek odalı konut tipi

İki katlı konut tipleri; dıştan merdivenli tek odalı konut tipi

dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı konut tipi

içten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi

- Konut tipolojilerinin köy yerleşimi özelinde değerlendirilmesi aşağıda belirtilmektedir.

<u>Tek katlı konut tipleri</u>

tek odalı konut tipi: Zeytinler, Zeytineli, Bademler, Özbek, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan

iki odalı orta sofalı konut tipi: Nohutalan

iki odalı yan sofalı konut tipi: Uzunkuyu, Bademler

üç odalı yan sofalı konut tipi: Ovacık

<u>İki katlı konut tipleri</u>

dıştan merdivenli tek odalı konut tipi: Zeytinler, Bademler, Özbek, Balıklıova, Kadıovacık, Barbaros, Birgi

dıştan merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi: Uzunkuyu

dıştan merdivenli iki odalı sofasız konut tipi: Zeytinler, Zeytineli, Kadıovacık, Barbaros, Nohutalan

dıştan merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi: Zeytineli, Özbek, Kadıovacık

dıştan merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi: Özbek, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros, Birgi

dıştan merdivenli üç odalı sofasız konut tipi: Zeytinler

dıştan merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi: Uzukuyu

içten merdivenli tek odalı konut tipi: Ovacık, Özbek, Kuşçular

içten merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi: Uzunkuyu, Gülbahçe, Demircili, Kuşçular

içten merdivenli iki odalı orta sofalı konut tipi: Uzunkuyu, Özbek, Gülbahçe

içten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi: Bademler, Özbek, Gülbahçe

içten merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi: Bademler

üç odalı orta sofalı konut tipi: Nohutalan

- Urla bölgesi kırsal yerleşim coğrafyasında konut tipolojisindeki farklılık (çeşitlilik) dağ ve ova köylerinden kaynaklanmakta olup 7 tip konut tipolojisi sadece bir köyde izlenmektedir. Bu konut tipolojileri Zeytinler, Uzunkuyu, Ovacık ve Bademler; Nohutalan'da vardır. Bu konut tipolojileri aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipleri; iki odalı orta sofalı konut tipi: Nohutalan

üç odalı yan sofalı konut tipi: Ovacık

İki katlı konut tipleri; dıştan merdivenli tek odalı yan sofalı konut tipi: Uzunkuyu

dıştan merdivenli üç odalı sofasız konut tipi: Zeytinler

dıştan merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi: Uzunkuyu

içten merdivenli üç odalı yan sofalı konut tipi: Bademler

üç odalı orta sofalı konut tipi: Nohutalan

- Urla bölgesi kırsal yerleşim coğrafyasında yaygın izlenen konut tipolojileri aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipi: tek odalı konut tipi

İki katlı konut tipi: dıştan merdivenli tek odalı konut tipi

- Urla bölgesi kırsal yerleşim coğrafyasında konut tipoloji çeşitliliği en fazla dağ köyünden kaynaklanmakta olup köy özelinde konut tipoloji çeşitliliği en fazla Uzunkuyu, Bademler, Özbek ve Kadıovacık'ta yer alır.
- Urla bölgesi kırsal yerleşim coğrafyasında konut tipoloji çeşitliliği en az kıyı köyünden kaynaklanmakta olup bu konut tipolojileri Balıklıova ve Demircili'de yer alır.
- Kırsal yerleşimlerde plan şeması örneği çıkarılamayan konut tipolojileri aşağıda belirtilmektedir.

Tek katlı konut tipleri: iki odalı sofasız konut tipi

dört odalı orta sofalı konut tipi

İki katlı konut tipleri: içten merdivenli dört odalı orta sofalı konut tipi

dıştan ve içten merdivenli üç odalı orta sofalı konut tipi

dıştan ve içten merdivenli iki odalı yan sofalı konut tipi

dört odalı orta sofalı konut tipi

Tablo 7.18 Urla bölgesi kırsal yerleşimleri konut tipolojileri

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN
HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI

PAFTA NO : 29

Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimleri Konut Tipolojileri	Dağ Kırsal Yerleşimleri					Kıyı Kırsal Yerleşimleri				Ova Kırsal Yerleşimleri				
TEK KATLI KONUT TİPLERİ	**Zeytinler**	**Uzunkuyu**	**Zeytineli**	**Ovacık**	**Bademler**	**Özbek**	**Balıkhova**	**Gülbahçe**	**Demircili**	**Kadıovacık**	**Barbaros**	**Birgi**	**Nohutalan**	**Kuşçular**
TEK ODALI KONUT														
İKİ ODALI ORTA SOFALI KONUT														
İKİ ODALI YAN SOFALI KONUT														
ÜÇ ODALI YAN SOFALI KONUT														
İKİ KATLI KONUT TİPLERİ														
DIŞTAN MERDİVENLİ TEK ODALI KONUT														
DIŞTAN MERDİVENLİ TEK ODALI YAN SOFALI KONUT														
DIŞTAN MERDİVENLİ İKİ ODALI SOFASIZ KONUT														
DIŞTAN MERDİVENLİ İKİ ODALI ORTA SOFALI KONUT														
DIŞTAN MERDİVENLİ İKİ ODALI YAN SOFALI KONUT														
DIŞTAN MERDİVENLİ ÜÇ ODALI SOFASIZ KONUT														

Tablo 7.19 Urla bölgesi kırsal yerleşimleri konut tipolojileri

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI														TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. EMEL KAYIN HAZIRLAYAN: ÇAĞNUR KIRCALI	PAFTA NO : 30
Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimleri Konut Tipolojileri	**Dağ Kırsal Yerleşimleri**					**Kıyı Kırsal Yerleşimleri**				**Ova Kırsal Yerleşimleri**					
İKİ KATLI KONUT TİPLERİ	**Zeytinler**	**Uzunkuyu**	**Zeytineli**	**Ovacık**	**Bademler**	**Özbek**	**Balıkhova**	**Gülbahçe**	**Demircili**	**Kadıovacık**	**Barbaros**	**Birgi**	**Nohutalan**	**Kuşçular**	
DIŞTAN MERDİVENLİ ÜÇ ODALI YAN SOFALI KONUT															
İÇTEN MERDİVENLİ TEK ODALI KONUT						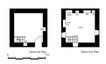								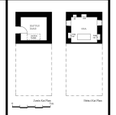	
İÇTEN MERDİVENLİ TEK ODALI YAN SOFALI KONUT									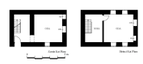					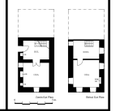	
İÇTEN MERDİVENLİ İKİ ODALI ORTA SOFALI KONUT															
İÇTEN MERDİVENLİ İKİ ODALI YAN SOFALI KONUT															
İÇTEN MERDİVENLİ ÜÇ ODALI YAN SOFALI KONUT															
ÜÇ ODALI ORTA SOFALI KONUT															

Geleneksel Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı

Geleneksel yapım sistemi yığma ya da karkas sistem; geleneksel yapı malzemesi taş ve ahşaptır. Dış duvar kalınlıkları 50-65 cm arasında değişmektedir. Yığma duvarlar çamur harç ile örülmüştür. Çamur harç, Urla bölgesine özgü geren toprak olarak adlandırılan su geçirimsiz killi toprak ve suyun karıştırılması ile oluşturulmuştur. Dış duvarlarda iri yuvarlak hatlı taşların arasına ya da ara bölücü duvarlarda ahşap dikmelerin arasına yerleştirilen küçük taşlar hellik taşı olarak ifade edilmektedir. Tüm köylerde yığma sistem; Uzunkuyu, Özbek, Gülbahçe ve Kadıovacık'ta karkas sistem de görülmektedir.

Yapı malzemesi yöreden toplanan beyaz, sarımtırak, koyu gri ya da kahverengi renkli irili ufaklı farklı büyüklükteki yuvarlak hatlı doğal taş malzeme ve/veya Çeşme Ildırı ya da Alaçatı'dan getirilen kesme taş kullanılmıştır. Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Gülbahçe, Birgi ve Nohutalan'da kesme taş Alaçatı; Kadıovacık'ta Ildırı'dan getirilmiştir. Kesme taş yapıların köşe birleşiminde kullanılmıştır. Bölgenin jeolojik çeşitliliğine bağlı olarak granit, kayrak ve kireç taşı kullanımı yaygındır. Uzunkuyu konutun dış duvarında ahşabın oyulması ile yapılan iki ay ve bir yıldızdan oluşan süsleme; Gülbahçe dış duvarlar, kapı, pencere ve ocağın üst kısmındaki kemer öğesinde kırmızı renkli bir taş türünün kullanımı ile farklılaşmaktadır.

Dış duvarlar taş yığma örgü; taş/tuğla karma yığma örgü ve tuğla yığma örgü olmak üzere üç şekilde inşa edilmiştir. Tüm köylerde taş yığma örgü; Bademler, Özbek, Gülbahçe, Barbaros ve Kuşçular'da taş/tuğla karma yığma örgü; Özbek ve Kuşçular'da tuğla yığma örgü izlenir.

İç duvarlarda saz (kargı) dizileri, çıtalar ya da ahşap elemanlar kullanılarak oluşturulan ya da tuğla yığma olmak üzere iki farklı ara bölücü duvar uygulaması vardır. Ara bölücü duvarlarda belli aralıklar ile yerleştirilen ahşap dikmelerin her yüzüne saz dizileri (kargılar) ya da ahşap çıtalar ızgara oluşturacak şekilde sık aralıklar ile çakılmıştır. Dikmelerin arası boş bırakılabildiği gibi bazı örneklerde küçük taşlar dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Bu uygulama, yapının daha hafif olmasını sağlamaktadır. Bu tip ara bölücü duvarların kalınlıkları 8-10 cm'dir. Diğer

ara bölücü duvar uygulaması tuğla yığmadır. Bu tip uygulamalarda duvar kalınlığı 12-15 cm'dir. Daha sonra iç duvarlara saman-toprak-su ya da saman-kireç-su karışımından oluşan sıva uygulanmıştır. Saman, keçi kılı gibi organik malzemeden oluşan bu katkılı sıva uygulaması bağdadi sıva olarak tanımlanır. Saz (kargı) dizileri, çıtalar ya da ahşap elemanlar kullanılarak oluşturulan iç duvarlar Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Balıklıova, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros, Kuşçular; tuğla yığma iç duvarlar Ovacık, Demircili, Birgi; iki farklı iç duvar uygulaması Bademler, Özbek, Nohutalan'da görülmektedir.

Yığma malzemeden sonra en önemli duvar elemanı ahşap hatıllardır. Doğal hali ile ya da kabaca yontularak kullanılan ahşap hatıllar, yığma örgü duvarların düşeyde belli aralıklarda aynı seviyede birleştirilmesini, örgülerin terazisinde devam etmesini sağlamakta ve yığma örgülerin açılmasını önlemektedir. Ahşap hatıllar yığma duvarın hem iç hem de dış yüzeyinde; kapı ve pencerede duvar kesiti boyunca kullanılmıştır. Ahşap hatıllar üst üste bindirilerek, diyagonal kesilip birbirine eklenerek ya da birbirine geçmeli olmak üzere üç farklı şekilde düzenlenmiştir. Ahşap hatıllar Zeytineli, Balıklıova ve Gülbahçe'de üst üste bindirilerek; Zeytineli, Gülbahçe ve Kuşçular'da diyagonal kesilip birbirine eklenerek; Zeytinler, Zeytineli ve Kuşçular'da birbirine geçmeli olarak kullanılmıştır.

Ocak, konutun yığma duvarları ile birlikte yapılmıştır. Ağız kısımları dikdörtgen formlu ya da yarım daireye yakın basık kemerlidir. Ocak genişlikleri 60-100 cm, derinlikleri 35-50 cm arasında değişmektedir. Zeytinler ve Kadıovacık'ta konutun dış duvarından çıkma şeklinde taş konsol üzerinde taş ya da tuğla yığma olarak yükselen farklı ocak örnekleri bulunur. Konutun dış cephesinden algılanan ve cepheye hareket kazandıran baca, dış duvarlar ile aynı malzeme ve yapım sisteminde yapılmış, duvar kalınlığı içinde düzenlenmiştir. Taş ya da tuğla yığma bacaların külah kısmında alaturka ya da marsilya kiremit kullanımı yaygın iken Özbek'te küp kullanılmıştır.

Kapı açıklıkları ahşap lento ya da taş lento ile geçilmiştir. Duvar kesitini dolduran ahşap elemanlar kabaca yontularak ya da doğal halleri ile kullanılmıştır. Kapılar içeri doğru açılır. Taş lento kullanımı Zeytinler, Özbek, Gülbahçe ve Birgi'de görülür. Yapım sistemi ve malzeme kullanımı açısından avlu giriş kapıları, zemin kat giriş

kapıları, konut giriş kapıları ve oda giriş kapıları olmak üzere 4 farklı grup bulunmaktadır.

Avlu giriş kapıları taş yığma avlu duvarı arasındaki açıklığa inşa edilmiş olup yuvarlak kemerli ya da dikdörtgen formlu strüktür içine yerleştirilmiştir. Kapılar açık alanın giriş mekanı niteliğindedir. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Avlu giriş kapısının üstünde kapının iklim koşullarına dayanımını artırmak amacıyla üst örtü yapılmıştır. Üst örtü, açıklık geçme elemanı ahşap lentonun üzerine taş yığma duvar örülerek, bu duvarın üzerinin alaturka kiremit kaplanması ile oluşturulmuştur. Gülbahçe ve Barbaros farklı avlu giriş kapısı düzenlemeleri ile farklılaşmaktadır.

Zemin kat giriş kapıları avlu ya da direk sokağa açılır. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Kapı genişlikleri 65-150 cm arasında değişmektedir. Gülbahçe gösterişli bir görünüme sahip zemin kat giriş kapıları ile farklılaşmaktadır. Taş lento ve sütun kaideli dikdörtgen formlu kapı açıklığının üzerinde ferforje parmaklıklı sabit bir bölüm yer alır. Taş lento kaide sütunlar üzerine oturmaktadır. Taş sövenin üzerinde kırmızı renkli bir taş türü kullanılarak dilim kemer oluşturulurken bazılarının üzerinde harf ve şekiller vardır.

Konut giriş kapıları taş örgü duvarlar içindeki ahşap dikmeler ile oluşturulan dikdörtgen bir çerçeve içine oturtulmuştur. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Tek ya da çift kanatlıdır. Ahşap ya da demir malzemeden üretilmiştir. Tek kanatlı kapı genişliği 75-125 cm, çift kanatlı kapı genişliği 90-150 cm arasında değişir. Zeytinler ve Özbek yuvarlak kemerli boşluk içinde yer alan konut giriş kapısı; Özbek, Gülbahçe, Birgi gösterişli bir görünüme sahip konut giriş kapıları ile farklılaşmaktadır. Sokaktan direk ulaşılan konutlarda giriş mekanı, sokaktan bir eşik ya da taş merdivenler, konut cephe duvarından içeri çekilen giriş kapısı ve/veya taş söveli, kaide sütunlu kapı elemanının kullanımı ile tanımlanır.

Oda giriş kapıları ahşap tek ya da çift kanatlıdır. Bu kapılar 8-12 cm genişliğinde ahşap pervazlar ile çevrilidir. Tek kanatlı kapı genişliği 60-100 cm, çift kanatlı kapı genişliği 100-120 cm arasında değişmektedir. Kapılar bölücü duvarda yer alan

gusülhaneyi kapatarak gizlemektedir. Bademler süslü ve işlemeli oda giriş kapıları ile farklılaşmaktadır.

Pencere açıklıkları ahşap ya da tek parça taş lento ile geçilmiştir. Pencereye ait üst duvar kesitini doldurmaktadır. Ahşap lentolar kabaca yontularak ya da doğal hali ile kullanılmıştır. Lentoların açıklıktaki yüzleri saz (kargı) dizileri ya da ahşap çıtalar çakılarak kaplanmıştır. Pencereler 10-15 cm eninde ahşap pervazlar ile çevrili ya da taş sövelidir. Dikdörtgen ya da kare formlu pencereler ahşap tek ya da çift kanatlı ya da sürgülü (giyotin) dür. Sürgülü pencereler düşeyde iki bölüm şeklinde düzenlenmiştir. Alt bölüm yukarı doğru kaldırılarak açılır. Üst kısım sabittir. Pencere kanatları cam bölmeli olup bazılarında üst kısım vasistaslıdır. Ahşap ya da demir kepenklere sahiptir. Pencere genişlikleri 60-130 cm arasında değişmektedir. Bademler'de pencerenin üst kısmında ahşap üçgen alınlık; Gülbahçe'de pencerede taş sövenin üzerinde kırmızı renkli bir taş türü kullanılarak kemer oluşturulmuştur. Pencere açıklığının yer aldığı duvar dışarıdan içeriye doğru genişlemektedir. İç mekanın daha fazla ışık almasını sağlayan bu uygulama Urla bölgesi kırsal yerleşimlerine özgü bir özelliktir. Zemin kat pencere boyutları üst kata oranla daha küçük ve pencere sayısı az ya da penceresiz olup sağır duvarlardan oluşmaktadır. Zeytinler ve Kadıovacık'ta konut penceresinin yanlarında; Barbaros'ta hayvan damının giriş cephesinde saksı koyma yeri için çıkma yapılmıştır. Taşıcıyı özelliği olmayan çıkmalar görsel kullanım amaçlıdır.

Döşemeler, zemin kat döşemesi, ara kat döşemesi ve tavan döşemesi olmak üzere üç gruptur. Tüm döşeme sisteminde ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap elemanlar doğal hali ile ya da basitçe işlenmiştir. Ahşap döşeme yığma duvarları yatay düzlemde birbirine bağlamaktadır. Zemin kat döşemesi toprak, kayalık ya da yöreye özgü yuvarlak hatlı, iri taşlar ile döşelidir. Tek katlı ya da zemin katın yaşam mekanı olarak kullanıldığı iki katlı konutlarda kaplama tahtası kullanımı izlenir. Ara kat döşemesini duvarlar üzerine oturan, konutun kısa kenarına paralel ve uzun kenarı ortalayacak şekilde ana kiriş/kirişler ve bunlara dik yönde belli aralıklar ile oturan tali kirişler oluşturmaktadır. Köy halkı tarafından ana kiriş düver olarak ifade edilir. Bu tali kirişlerin üzeri kaplama tahtaları ile döşelidir. Bazı döşeme sisteminde ana kiriş ahşap dikme ile desteklenmiştir. Ana kirişlerin çapı 15-25 cm, tali kirişler 10-15

cm arasında değişen daire ya da kare kesitlidir. Kaplama tahtalarının genişlikleri 8,5 cm'den 25 cm kadar çıkabilmektedir. Tavan döşemesi ahşap çıtalı kontrplak ile kaplanmıştır. Bademler zemin katta kullanılan seramik döşeme, Özbek özenli tavan döşemesi, Uzunkuyu ve Gülbahçe saz (kargı) dizileri ya da ahşap çıtaların üzerinin sıvanarak bağdadi sisteme dönüştüğü tavan döşemesi, Kadıovacık süslü ve işlemeli tavan göbekleri ile farklılaşmaktadır.

Geleneksel çatı örtü sistemi toprak dam ile karakterizedir. Ara kat döşeme sistemine benzer şekilde toprak dam düz örtü sisteminde döşemenin ortasına düver olarak adlandırılan ana kiriş, buna dik yönde belli aralıklar ile oturan, daire ya da kare kesitli tali kirişler yerleştirilir. Bunun üzeri seren tahtaları olarak bilinen ince kesitli ahşap elemanlar ile döşelidir. Ahşap elemanların üzeri geren toprak olarak adlandırılan su geçirimsiz killi toprak örtülerek düz çatı oluşturulur. Çatı döşeme sisteminin en üstüne tek sıra kayrak taş konsol oluşturacak şekilde yerleştirilerek, kayrak taşın üzeri 20-30 cm yüksekliğinde duvar ile örülmektedir. Çatı üzerinden çöplem kiremit olarak bilinen alaturka kiremit aracılığı ile su tahliye edilmektedir. Diğer çatı örtü sistemi ahşap konstrüksiyon kırma ya da beşik çatıdır. Geleneksel çatı kaplama malzemesi alaturka kiremittir. Kiremitler mertekler üzerindeki kiremit altı tahtasına ya da saz (kargı) dizilerinin üzerine yerleştirilmiştir. Çatı saçaklarında kayrak taş, alaturka kiremit ve dolu tuğla kullanılmıştır. Bademler, Özbek, Kadıovacık ve Barbaros toprak damlı çatı örtü sistemi, Uzunkuyu konut dış duvarından çıkma şeklinde düzenlenen saçak örneği ile farklılaşmaktadır.

Geleneksel konutlarda merdiven toplam beş farklı şekilde düzenlenmiş olup konutun dışında taş merdiven ve konutun içinde ahşap merdiven yaygın olarak izlenirken farklı merdiven tipleri Özbek, Gülbahçe ve Kuşçular'da görülmektedir. Dıştan merdiven, avlu ile konutun yaşam mekanı arasındaki bağlantıyı sağlarken içten merdiven zemin katı üst kat sofasına bağlar. Dıştan merdivenli konutlarda basamak genişliği 25-45 cm, uzunluğu 85-160 cm; içten merdivenli konutlarda basamak genişliği 15-30 cm, uzunluğu 70-95 cm arasında değişmektedir. Bademler döner merdiven şeklindeki içten ahşap merdivenler ve süslü, işlemeli ve boyalı merdiven korkulukları ile farklılaşmaktadır. Merdiven tipleri ve bu merdivenlerin görüldüğü köyler aşağıda belirtilmektedir.

- Konutun dışında taş merdiven: Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Yağcılar, Bademler, Özbek, Balıklıova, Gülbahçe, Kadıovacık, Barbaros, Birgi, Nohutalan
- Konutun içinde ahşap merdiven: Zeytinler, Uzunkuyu, Zeytineli, Ovacık, Bademler, Özbek, Gülbahçe, Demircili, Kadıovacık, Kuşçular
- Konutun içinde taş merdiven: Gülbahçe
- Konutun dışında taş merdiven ve içten ahşap merdiven: Özbek
- Konutun içinde hem taş hem ahşap merdiven: Gülbahçe, Kuşçular

Bazı köy yerleşimlerinde iki katlı geleneksel konutların birinci kata ait ön cephesinde açık ya da kapalı çıkma bulunmaktadır. Zeytinler ve Uzunkuyu'da kapalı çıkma (cumba), Gülbahçe'de açık çıkma (balkon) vardır. Zeytinler'de kapalı çıkmaya ait sadece dövme demir payandalar mevcuttur. Uzunkuyu'da orta sofa ile aynı genişlikteki cumba, ahşap konstrüksiyon ve üçgen alınlıklı olup ahşap payandalarla taşınmıştır. Gülbahçe'de yan sofadan geçilen dövme demir payandaların taşıdığı süslü ve işlemeli ferforje korkuluklu açık çıkma balkon şeklinde düzenlenmiştir.

Yapı Terimleri

Kırsal yerleşimlerde yöreye özgü kullanılan yedi adet yapı terimi vardır. Geleneksel konutlarda dıştan merdiven ile ulaşılan (saçaklı) giriş mekanı pundi ya da hayat; yaşam mekanında odalar arası geçişi sağlayan ortak mekan hanay; tütün, üzüm, zeytin, zeytinyağı, buğday, şarap gibi tarımsal ürünlerin saklandığı yapı birimi mağaza veya mahzen; avludaki küçük ekim alanları ile köy içinde iki dönüme kadar olan tarım arazileri harım; tarım arazilerinde eğim nedeniyle kademeli bir şekilde taş yığma duvarların oluşturduğu görüntü mandal mandal ikilemesi ile ifade edilmektedir. Kırsal yerleşimlerde kullanılan yapı terimleri ve bu terimlerin ifade edildiği köyler aşağıda belirtilmektedir.

Pundi yapı terimi: Zeytinler, Zeytineli, Kadıovacık, Barbaros

Hayat yapı terimi: Yağcılar, Bademler, Özbek, Gülbahçe

Hanay yapı terimi: Uzunkuyu

Mağaza yapı terimi: Tüm köyler

Mahzen yapı terimi: Bademler

Harım yapı terimi: Tüm köyler

Mandal mandal yapı ikilemesi: Tüm köyler

7.2. Urla Bölgesi Kırsal Yerleşimlerinin Dokusal ve Mimari Karakteristiklerinin Korunmasına Yönelik Değerlendirmeler

Urla bölgesi kırsal yerleşimleri, toplum yaşamının geçtiği köy halkının toplanmasına imkan sağlayan ve ortak faaliyetlerin yürütüldüğü mekan özelliğine sahip anıtsal ve kamusal yapıları, dönemin üretim teknolojisi hakkında fikir veren ve enerji korunumu sağlayan geleneksel üretim yapıları, geleneksel konutların sunduğu açık, yarı açık, kapalı mekan olanakları, köyden köye benzerlik ve/veya farklılık gösteren konut tipoloji çeşitliliği, iklimlendirme ve sürdürülebilirliği sağlayan geleneksel yapım sistemi ve malzeme kullanımı, nesilden nesile aktardıkları bilgi ve gelenekleri ile öğreticilik ve karakteristik özellikleri taşıması dolayısıyla değerlidir. Kırsal yerleşimlerin karakteristikleri doğa ve kültürün etkileşimi kapsamında bir bütün olarak ele alınarak koruma yaklaşımları geliştirilebilir. Kırsal yerleşimlerin karakteristikleri ve değerlerinin korunması için kültürel manzara ve kültürel peyzaj kavramları içeriğinde evrensel ilkeler temel alınarak özgün değerleri ile korunması sağlanabilir. Permakültür, ekoturizm ve agro-turizm gibi kırsal miras alanlarının korunmasına yönelik çağdaş yaklaşımları gerekli ölçülerde göz önüne alınarak, bölge ile uyumlu yönleri açısından değerlendirilebilir. Yerleşim dokusu ve geleneksel konut yapılarına ilişkin birkaç öneri geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu öneriler, yerleşimi tanımlayan sokak dokusu, ortak alanlar, anıtsal ve kamusal yapılar ve geleneksel konutlara yönelik olup kırsal yerleşim dokusu ve çevre özellikleri ve geleneksel konut yapıları olarak iki alt başlık altında değerlendirilmiştir.

Kırsal Yerleşim Dokusu ve Çevre Özelliklerine Yönelik Koruma Önerileri

- Jeolojik çeşitliliğe bağlı olarak bölgede yaygın olarak bulunan ve yöreden toplanan andezit, granit, kayrak taş, kesme taş vs. doğal taş malzemenin kullanımı desteklenmelidir. Böylece yerel malzeme kolay ve ekonomik bir yolla elde edilecektir. Bunun desteklenmesi ile iş fırsatları da yaratılabilir.
- Taş yığma duvarlar ile çamur harç ya da kuru duvar örgü tekniği kırsal dokudaki özelliklerden biridir. Bu duvar tekniği suyun kolay bir şekilde yapıdan uzaklaştırılmasını sağlar. Geleneksel yapım sistemi ve malzeme kullanımı korunmalı ve sürdürülmelidir.

- Kırsal yerleşimlerde genellikle anıtsal ve kamusal yapılar kullanılmamaktadır. Yapısal olarak iyi durumda olan bu yapılar korunarak, yeniden işlevlendirilmelidir. Geleneksel üretim teknolojisini yansıtan yağhane, yel değirmeni, un değirmeni ve su değirmeni vs. gibi yapılar aslına uygun olarak onarılarak, özgün işlevi ile tekrar kullanılmalıdır. Eğitim yapıları tarım ve hayvancılık faaliyetleri için teknik eğitimlerin verildiği, seminerlerin düzenlendiği, eğitim ihtiyaçlarının karşılandığı bir eğitim-kültür amaçlı köy merkezi olarak işlevlendirilmelidir. Sokak fırınları halen kullanılmakta ve sürdürülen yaşam biçimi nedeniyle günümüz gereksinimlerini karşılamaktadır. Kırsal kimliğin bir özelliği olan ve kırsal peyzajda önemli bir öğe olan bu yapıların kullanım sürekliliği korunmalı ve periyodik olarak uygun bir şekilde bakımları yapılmalıdır.

Geleneksel Konut Yapılarına Yönelik Koruma Önerileri

- Yöreye özgü taş malzeme kırsal bölgenin kimliğinde ana faktördür. Bu nedenle yerel malzeme kullanımının sürekliliği sağlanmalıdır. Yapıların bakım ve onarımları yöre halkı tarafından düzenli olarak yapılmalıdır. Yapılan ekler, onarım ve yeni yapılar yerel malzeme ve yapım tekniği açısından kırsal doku ile uyumlu olmalıdır.
- Geleneksel konutların günümüz ihtiyaçlarını karşılama açısından yetersiz olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, ıslak hacimler yapının iç mekanına eklemlenmiştir. Konut tipolojileri korunmalı ve gereksinimlerin karşılanarak yaşam biçiminin sürdürülmesi sağlanmalıdır.
- Yaşam mekanı odalarda ocak, gusülhane, yüklük, niş, raf, testilik, çanaklık ve ambar dolabı vs. gibi özgün mimari öğeler vardır. Yüklük, niş, raf, çanaklık ve ambar dolabı halen kullanımda iken ocak ve gusülhane kullanım dışıdır. Ocak ve gusülhane çağdaş yaşamın gereksinimlerini karşılamamaktadır. Kullanımda olmayan bu öğeler fiziksel olarak korunmalıdır.

Urla bölgesi kırsal yerleşimleri, yerleşim ve mimari özellikleri, dağ, kıyı ve ova olmak üzere çeşitlilik gösteren konut tipolojileri ile değerli bir kırsal mimari mirası temsil etmektedir. Kırsal yerleşimler, kendine özgü mimari biçimlenişi, karakteristik özellikleri ve kendi yaşam biçimleri içerisinde korunmalı ve sürdürülmelidir.

KAYNAKLAR

442 Sayılı Köy Kanunu, (1924). 12 Nisan 2018, http://www.mevzuat.gov.tr.

1710 Sayılı Eski Eserler Kanunu, (1973). 12 Aralık 2018, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc056/kanuntbmmc056/kanuntbmmc05601710.pdf.

2863 Sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, (1983). 12 Nisan 2018, http://www.mevzuat.gov.tr.

3194 Sayılı İmar Kanunu, (1985). 15 Nisan 2018, http://www.mevzuat.gov.tr.

383 Sayılı Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, (1989). 15 Nisan 2018, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.383.pdf.

4342 Sayılı Mera Kanunu, (1998). 12 Nisan 2018, http://www.mevzuat.adalet.gov.tr.

6360 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, (2012). 23 Aralık 2018, http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm.

Akın, H. (1968). *Aydınoğulları tarihi hakkında bir araştırma* (2.Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Akın, G., Akın, N. ve Eres, Z. (2003). *Kırsal mimarlık envanteri fiş örnekleri ve kullanım kılavuzu.* TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Kılavuzu içinde (53-72). İstanbul: TÜBA Yayınları.

Amsterdam Bildirgesi: Avrupa Mimari Miras Kongresi, (1975). 19 Mayıs 2019, http://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/K-Amsterdam-Bildirgesi%2C-COE%2C-1975-ZA.pdf.

Anaç, F. (1994). *1922-1960 arası Urla*. Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Atay, Ç. (1978). *Tarih içinde İzmir*. İzmir: Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayını: 3.

Atay, Ç. (2003). *Kapanan kapılar (İzmir hanları)*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.

Atina Tüzüğü: IV. Uluslararası Çağdaş Mimari Kongresi, (1933). 19 Mayıs 2019, https://docplayer.biz.tr/4812330-Atina-tuzugu-iv-uluslararasi-cagdas-mimari-kongresi-icomos-1933.html.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, (2000). 22 Aralık 2018, http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/148_1.pdf.

Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, (1985). 19 Mayıs 2019, http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14268/avrupa-mimari-mirasinin-korunmasi-sozlesmesi.html.

Avrupa Mimari Miras Tüzüğü, (1975). 19 Mayıs 2019, https://tr.scribd.com/doc/70431509/K-Avrupa-Mimari-Miras-Tuzu%C4%9Fu-COE-1975.

Bakır, G., Ersoy, Y., Fazlıoğlu, İ., Aytaçlar, N., Cevizoğlu, H., Hürmüzlü, B. ve Sezgin, Y. (2000). *1999 Klazomenai kazısı.* 22. Kazı Sonuçları Toplantısı, *2* içinde (27-38). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.

Bakır, G., Ersoy, Y., Fazlıoğlu, İ., Özbay, F., Özer, B. ve Zeren, M. (2002). *2001 yılı Klazomenai kazısı.* 24. Kazı Sonuçları Toplantısı, *1* içinde (205-218). Ankara: Kültür Bakanlığı Dösimm Basımevi.

Batı Urla köyleri çevre koruma, güzelleştirme, kalkındırma derneği (buköyder), (b.t.). 25 Haziran 2015, http://www.bukoyder.com.

Baykara, T. (1974). *İzmir şehri ve tarihi*. İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası.

Baykara, T. (1988). *Anadolu'nun tarihi coğrafyasına giriş 1: Anadolu'nun idari taksimatı.* Ankara: Sevinç Matbaası.

Baykara, T. (1991). *Türk devrinde Urla kazası 1080-1980*. İzmir: Ege Üniversitesi Araştırma Fon Saymanlığı.

Bayrakal, S. (2009). *Urla ve köylerindeki Türk dönemi sosyal anıtları*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Bean, G. E. (1995). *Eski çağda Ege bölgesi*. (İ. Delemen, Çev.). İstanbul: Arion Yayınevi.

Beyru, R. (2000). *19. Yüzyılda İzmir'de yaşam*. İstanbul: Literatür Yayınları.

Bora, S. (1995). *İzmir yahudileri tarihi, 1908-1923*. İstanbul: Gözlem Yayıncılık.

Cadoux, C. J. (1938). *Ancient Symrna*. Oxford: Basil Blackwell.

Chandler, R. (1971). *Travels in Asia Minor (1764-65)*. London: The Trustess of The British Museum.

Caymaz, T. ve Emeç, M. (2003). *Urla kuruluşu- adının kökeni*. İzmir: Urla Yarımada Yayınları.

Civelek M., Dalgın T. ve Çeken H. (2014). Agro-turizm ve kırsal kalkınma ilişkisi: Muğla yöresindeki agro-turizm alanlarında bir araştırma. *Turizm Akademik Dergisi, 1* (1), 15-28.

Coşar, Ö. S. (1919). *Yunanlılara silahlı mukavemet başladı.* İstanbul Harbi Gazetesi, (3) *,* 1. İstanbul: Yeni İstanbul Yayını.

Cöcen, Ö. N. (2007). *Küçükbahçe köyü değerlerinin mimari nitelikleri ve toplumsal hafıza yoluyla tanımlanması.* Yüksek Lisans Tezi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, İzmir.

Çekül (2012). *Anadolu'da kırsal mimarlık.* İstanbul: Çekül Vakfı.

Çelebi, E. (1935). *Evliya Çelebi seyahatnamesi, Anadolu, Suriye, Hicaz (1671-1672)*. *9*, İstanbul: Devlet Matbaası.

Çevre ve Gelişim Hakkında Rio Deklarasyonu, (1992). 19 Mayıs 2019, http://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/cevreilave02.pdf.

Darkot, B. ve Tuncel, M. (1978). *Ege bölgesi coğrafyası.* İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.

Dabaieh, M. (2009). Conservation of desert vernacular architecture as an inspiring quality for contemporary desert architecture: theoretical and practical study of Balat Village in Dakhla Oasis. *Universitas 21 International Graduate Research Conference: Sustainable Cities for the Future, 29 November-5 December 2009, Melbourne & Brisbane, Australia,* 29-32.

De Filippi, F. (2005). Sustainable living heritage conservation through community-based approaches. *The Forum UNESCO University and Heritage 10th International Seminar, ''Cultural Landscape in the 21st Century'', 11-16 April 2005, Newcastle upon Tyne, United Kingdom*, 1-6.

De Filippi, F. ve Balbo, R. (2005). Vernacular architecture. Identification, preservation and upgrading principles. *CIPA 2005 20. International Symposium, 26 September- 01 October 2005, Torino, Italy.*

Derin, Z. (2006). İzmir'den iki yeni prehistorik yerleşim yeri: Yassıtepe höyüğü, Çakallar tepesi höyüğü. *Arkeoloji Dergisi, 7,* (1), 1-15.

Deschambault Bildirgesi: Quebec Kültür Mirasının Korunmasına Yönelik Tüzük, (1982). 19 Mayıs 2019, http://www.alanbaskanligi.gov.tr/evrak/turkce/1982-ICOMOS-Deschambault-Deklarasyonu-Canada.pdf.

Design guide for rural northern Ireland, (1994). 09 Eylül 2015, http://www.planningni.gov.uk/downloads/dgrni.pdf.

Durukan, İ. (2004). *Türkiye'de gayrimenkul eski eserler ve anıtlar yüksek kurulu sonrası kültür mirası korumasının gelişimi ve uygulama sorunları.* Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi, (1972). 19 Mayıs 2019, http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14269/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html.

Ekoturizm, (b.t.). 19 Şubat 2019, http://www.ekoturizmdernegi.org/default.asp?sayfa=1.

Emecen, F. M. (2001). *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu beylikleri dünyası*. İstanbul: Kitabevi.

Emekli, G. (2005). *Kent coğrafyası.* İzmir: Çantay Yayınevi.

Eminağaoğlu, Z. ve Çevik, S. (2007). Kırsal yerleşmelere ilişkin tasarım politikaları ve araçlar. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 22,* (1), 157-172.

Emiroğlu, M. (1988). Urla yarımadasında nüfusun gelişmesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Dergisi, 32,* (1-2), 237-266.

Eres, Z. (2013). *Türkiye'de geleneksel kırsal mimarinin korunması: tarihsel süreç, yasal boyut.* Mimari ve Kentsel Koruma içinde (457-469). İstanbul: Yem Yayınları.

Erim, F. (1999). *Urla tarihi/ Türk tarihi.* Urla Klazomenai'99. İzmir: Yarım Ada Gazetesi Yayınları.

Erkanal, H. ve Hüryılmaz, H. (1993). *1992 yılı Liman tepe kazıları.* 15. Kazı Sonuçları Toplantısı, *1* içinde (361-373). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Erkanal, H. ve Günel, S. (1995). *1994 Liman tepe kazıları.* 17. Kazı Sonuçları Toplantısı, *1* içinde (305-327). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları.

Erkanal, H. ve Günel, S. (1996). *1995 yılı Liman tepe kazıları.* 18. Kazı Sonuçları Toplantısı, *1* içinde (231-260). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.

Erkanal, H., (1998). *1997 Liman tepe kazıları.* 20. Kazı Sonuçları Toplantısı, *1* içinde (325-336). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.

Erkanal, H. (2000). *1999 Liman tepe kazıları.* 22. Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1* içinde (259-268). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.

Erkanal, H. (2002). Liman tepe kazıları. *İzmir Kent Kültürü Dergisi,* (5), 221-227.

Erkanal, H., Şahoğlu, V., Aykurt, A., Kouka, O. ve Tuğcu, İ. (2011). *Liman tepe 2010 yılı kara kazıları.* 33. Kazı Sonuçları Toplantısı, *4* içinde (463-478). Ankara: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları.

Ersoy, Y. ve Koparal, E. (2008). *Urla ve Seferihisar ilçeleri yüzey araştırması 2007 yılı çalışmaları.* 26. Araştırma Sonuçları Toplantısı, *3* içinde (73-90). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Faroqhi, S. (1986). *Peasants, dervishes and traders in the Ottoman empire*. London: Variorum Reprints.

Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü, (1999). 19 Mayıs 2019, http://web.deu.edu.tr/terracottas/kumid/doc_icomos_1999_geleneksel_01.asp.

Geray, C. (1975). Türkiye'de kırsal yerleşme düzeni ve köy kent yaklaşımı. *SBF Dergisi, 30*, (1-4), 45-66.

Goffman, D. (1995). *İzmir ve levanten dünya (1550-1650).* (A. Anadol ve N. Kalaycıoğlu, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Granada Talebi: Bölgesel Planlamada Kırsal Mimari, Avrupa Pilot Projeler Programı Sempozyumu No: 5, (1977). 19 Mayıs 2019, http://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/K-Granada-Talebi,-COE,-1977.pdf.

Güdücüler, M. (2012). Urla'da kırsal kalkınma ve kırsal turizm. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 2*, (2), 67-78.

Gür, M. (1998). *Kırsal alanda üretimin ve mekanın yeniden organizasyonunda yeni bir ''kırsal planlama modeli'' önerisi, Urla- Bademler köyü ve çevresi örneği.* Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Gürallar, N. (2009). Kamu – kamusal alan – kamu yapıları – kamusal mekan: modernite öncesi ve sonrası için bir terminoloji tartışması. *Mimarlık Dergisi,* (350), 52-55.

Hasırcılar, A. ve Mete, H. S. (2012). *İzmir taşınmaz kültür varlıkları envanteri, (3 Cilt).* İzmir: T.C. İzmir Valiliği İl Kültür ve Turizm Yayınevi.

İnan, A. (1978). *Cumhuriyet'in ellinci yılı için köylerimiz.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İpekoğlu, B. (1990) .Urla eski konut dokusunda cephe düzenlerine ilişkin bir tipoloji çalışması. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, 34,* (1-2), 141-146.

İplikçi, A. E., Bakır, A. ve Güngör, Ü. (b.t.). *Urla - Zeytineli köyü, zeytinyağı işliği, Etnografik bir inceleme.*

İsayeva, S. ve Kasalak, M. A. (2016). Sürdürülebilir turizm yönetimi kapsamında yer alan örnek ekoturizm uygulamaları. *Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* (1), 183-200.

İzmir il yıllığı, (1973). İzmir: Ege Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı.

İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi.

İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi.

Kayın, E. (2012). Bir ''kültürel manzara - kültürel peyzaj'' öğesi olarak kırsal yerleşimlerin korunmasına yönelik kavramsal ve yasal irdelemeler. *Mimarlık Dergisi,* (367), 46-49.

Kırsal Mimari Mirasın Korunması ve Değerinin Arttırılması Hakkında Tavsiye No: R (89) 6, (1989). 19 Mayıs 2019, http://www.alanbaskanligi.gov.tr/evrak/turkce/1989-Avrupa-Konseyi-Tavsiye-Karar%C4%B1-89-6.pdf.

Koruma odaklı kırsal alan planlaması: bir model önerisi, (2010). 23 Aralık 2018, http://mpgm.csb.gov.tr/koruma-odakli-kirsal-alan-planlamasi-bir-model-onerisi-projesi-kurum-ici-bilgilendirme-egitimi-duzenlenmistir-haber-18258.

Koruma, Uygulama Ve Denetim Büroları, Proje Büroları İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul Ve Esaslarına Dair Yönetmelik, (2005). 23 Aralık 2018, http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20050611-7.htm.

Kul, F. N. (2010). *A new approach for defining the conservation status of early republican architecture case study: primary school buildings in Izmir.* Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Kul, F. N. (2012). Bir erken cumhuriyet dönemi mirası: Uzunkuyu mektebi. *Ege Mimarlık,* (80), 18-21.

Kütükoğlu, M. (1985). Osmanlı dış ticaretinin gelişmesinde İzmir limanı ve gümrüklerinin rolü, 1885-1985. *Türkiye Ekonomisinin 100. Yılı ve İzmir Ticaret Odası Sempozyumu, İzmir Ticaret Odası, İzmir,* 99-100.

Kütükoğlu, M. (2000a). *XV. ve XVI. asırlarda İzmir kazasının sosyal ve iktisadi yapısı.* İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.

Kütükoğlu, M. (2000b). *İzmir tarihinden kesitler.* İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.

Madran, E. (2002). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kültür varlıklarının korunmasına ilişkin tutumlar ve düzenlemeler: 1800-1950*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

Madran, E. ve Tağmat, T. S. (Ed.). (2007). *Kültürel ve doğal miras uluslararası kurumlar ve belgeler.* Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.

Madran, E. ve Uysal, Z. Ç. (Ed.). (2009). *Korumada yeni tanımlar, yeni kavramlar: kültürel peyzaj*. Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.

Madrid Konferansı Tavsiye Kararları: Altıncı Uluslararası Mimarlar Kongresi, (1904). 19 Mayıs 2019, http://www.alanbaskanligi.gov.tr/evrak/turkce/1904-Madrid-Konferans%C4%B1-Tavsiye-Kararlar%C4%B1.pdf.

Martal, A. (1999). *Değişim sürecinde İzmir'de sanayileşme: 19. Yüzyıl*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Mater, B. (1982). *Urla yarımadasında arazinin sınıflandırılması ile kullanılışı arasındaki ilişkiler.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Milioris, N. E. (2002). *1922 öncesinde Urla* (T. Caymaz, Çev.). İzmir: Urla Belediyesi Yayınları.

Najafidashtape, A. ve Hamamcıoğlu, C. (2018). Sorumlu üretim ve tüketim bağlamında permakültür ve kentsel açık ve yeşil alan ilişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, *3,* (1), 1-17.

Offaly rural design guideline designing houses creating homes, (2008). *23* Aralık 2018,http://www.offaly.ie/eng/Services/Planning/Rural_Design_Guidelines/Rural_Design_Guidelines.pdf.

Our Common Future, Brundtland Report, (1987). 19 Mayıs 2019, https://www.are.admin.ch/are/en/home/sustainable-development/international-cooperation/2030agenda/un-_-milestones-in-sustainable-development/1987--brundtland-report.html.

Öğdül, H. (2013). Kırsal mekan politikalarında yeni dönem. *Mimarlık Dergisi,* (371), 44-48.

Özdemir, M. Z. (2005). Türkiye'de kültürel mirasın korunmasına kısa bir bakış. *Planlama Dergisi, 2005/1,* 20-25.

Palma Tavsiye Kararı: Sitler, Eski Yapılar İle Tarihi ve Sanatsal Sitlerin Koruma ve Geliştirme Amacıyla Kataloglamaya İlişkin Ölçüt ve Yöntemler, (1965). 19 Mayıs 2019, http://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/belgeleme03.pdf.

Parlak, T. (1983). *İşgalden kurtuluşa 2, Yunan Ege'den nasıl gitti?, ''Son Günler''*. İzmir: İzmir Sosyal Hizmetler Vakfı Kültür Yayınları: 2.

Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun tarihi coğrafyası*. (M. Pektaş, Çev.). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Rapoport, A. (2004). *Kültür mimarlık tasarım*. (S. Batur, Çev.). İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

Restorasyon Tüzüğü, (1931). 19 Mayıs 2019, https://mrcngz.files.wordpress.com/2013/02/carta-del-restorio.pdf.

Sangiorgi, F. (2008). The vernacular rural heritage: From the past to the future. *A Council of Europe Magazine, Futuropa, 2008/1,* 4-5.

Satılmış, S. (2012). Osmanlı'da bir afet yönetimi örneği: 1883 Çeşme ve Urla depremi. *History Studies International Journal of History, 4/1,* 503-527.

Selimoğlu, Ö. (2004). *Dünya'da ve Türkiye'de ekoturizm.* İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Etüt ve Araştırma Şubesi Yayınları.

Serçe, E. (2001). *1923 senesi İzmir vilayet istatistiği (1).* İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayını.

Sevim, A. (1988). *Anadolu'nun fethi selçuklular dönemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sevim, A. ve Yücel, Y. (1989). *Türkiye tarihi: fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sintaç, B. (2000). *Karaburun yarımadasının kırsal ve köysel çevre incelemesi.* Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Strabon (2000). *Antik Anadolu coğrafyası. (Geographika: 12-13-14).* (4. Baskı). (A. Pekman, Çev.). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Tunçağ, A. S. (2003). *Bir varmış Urla.* İzmir: Stil Matbaacılık.

Tunçoku, S. S., Avar, A. A., İnceköse, Ü. ve Akış, T. (2012). *İzmir kırsal alan yerleşim ve konut envanteri, (6 Cilt).* İzmir: Çınar Ajans Matbaacılık.

Umar, B. (1979). *Ionia*. Ak Yayınları Kültür Kitapları Serisi: 2.

Unesco, (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. 25 Aralık 2018, https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf.

Urla Balıklıova Muhtarlık Arşivi.

Urla belediyesi 2015-2019 stratejik planı, (2014). 26 Mart 2019, http://www.urla.bel.tr/Upload/files/dokumanlar/plan2015.pdf.

Urla Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü Arşivi.

Urla-Çeşme-Karaburun yarımadası sürdürülebilir kalkınma stratejisi mevcut durum analizi raporu taslak, (2013). 26 Mart 2019, http://www.izmiriplanliyorum.org/static/upload/file/yarimada_kalkinma_stratejisi_mevcut_durum_analizi.pdf.

Urla Kaymakamlığı Nüfus Müdürlüğü Kayıtları.

Uyal, A. B. (2000). *Urla ve nostalji*. İzmir: Eğitsel Yayımlar Bilim ve Kültür Merkezi Yayını.

Uzunçarşılı, İ. H. (1961). *Osmanlı tarihi* (2.Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Ünal, R. H. ve Çağlıtütüncigil, E. (2016). *Urla'nın tarihi camileri ve hazireleri.* İzmir: Dinç Ofset Matbaacılık.

Venedik Tüzüğü, (1964). 19 Mayıs 2019, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf.

Yaka, A. (2016). *Ege'de bir köy, Barbaros monografik araştırma.* İzmir: Hürriyet Matbaası.

Yarımada sürdürülebilir kalkınma stratejisi, (2014). 15 Mayıs 2018, http://izka.org.tr/files/planlama/yarimada_strateji_raporu.pdf.

Zeren, N. (1981). *Kentsel alanlarda alınan koruma kararlarının uygulanabilirliği*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

EKLER

EK 1:

Tablo 1. Urla ilçesi kırsal yerleşimleri sit alanları (Hasırcılar ve Mete, 2012 kaynağından oluşturulmuştur.)

URLA İLÇESİ KIRSAL YERLEŞİMLERİ FORMU VERİLMEYEN TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARI LİSTESİ					
ARKEOLOJİK SİT ALANLARI					
ADI	ADRESİ	TÜRÜ	KURULU	KARAR	
				TARİH	NO
3. Derece Arkeolojik Sit Alanı (6.10.1995-5932 Sayılı karar ile 1. Der. Ark. Sit olarak tescillenen alanın sınırlarının devamının uygun olduğu)	Gülbahçe Köyü Değirmenaltı Mev.	Arkeolojik Sit	İzmir 1 Nolu KTVKK	3/12/1999	8262
3. Derece Arkeolojik Sit Alanı	Gülbahçe-Barbaros-Birgi-Zeytinler Köyleri sınırlarında	Arkeolojik Sit	İzmir 1 Nolu KTVKK	22/07/1993	4669
3. Derece Arkeolojik Sit Alanı	Kuşçular Köyü Ufuk Mev.	Arkeolojik Sit	İzmir 1 Nolu KTVKK	05/01/1995	5583
3. Derece Arkeolojik Sit Alanı	Balıklıova Köyü Gerence Mev.	Arkeolojik Sit	İzmir 1 Nolu KTVKK	28/06/1990	2047
Tümülüsler (1. Derece Arkeolojik Sit Alanı)	Demircili Köyü sınırları içinde	Tümülüs	İzmir 1 Nolu KTVKK	11/03/1993	4296
Değirmentepe Tümülüsü (1. Derece Arkeolojik Sit Alanı)	Urla Belediyesi sınırları içinde	Tümülüs	İzmir 1 Nolu KTVKK	06/10/1995	5931
DOĞAL SİT ALANLARI					
3. Derece Doğal Sit Alanı	Yağcılar Köyü	Doğal Sit	İzmir 1 Nolu KTVKK İzmir 1 Nolu KTVKK	17/12/2002 01/10/1998	10164 7540
3. Derece Doğal Sit Alanı	Yağcılar Köyü	Doğal Sit	İzmir 1 Nolu KTVKK İzmir 1 Nolu KTVKK	17/12/2002 01/10/1998	10165 7541
3. Derece Doğal Sit Alanı	Zeytinler Köyü Taşlıyaka Mev	Doğal Sit	İzmir 1 Nolu KTVKK	29/04/1994	5022
3. Derece Doğal Sit Alanı	Yağcılar Köyü	Doğal Sit	İzmir 1 Nolu KBK	12/05/2005	523
2. Derece Doğal Sit Alanı	Balıklıova Köyü	Doğal Sit	İzmir 1 Nolu KTVKK İzmir 1 Nolu KTVKK	17/04/2003 06/10/1995	10499 5932
3. Derece Doğal Sit Alanı	Gülbahçe-Barbaros-Birgi-Zeytinler Köyleri sınırlarında	Doğal Sit	İzmir 1 Nolu KTVKK	22/07/1993	4669

EK 1:

Tablo 1. devamı

URLA İLÇESİ KIRSAL YERLEŞİMLERİ FORMU VERİLMEYEN TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARI LİSTESİ					
DOĞAL SİT ALANLARI					
ADI	ADRESİ	TÜRÜ	KURULU	KARAR	
				TARİH	NO
1. Derece Doğal Sit Alanı (6.10.1995 gün ve 5932 sayılı kararla belirlenen sit sınırının aynı olduğuna)	Balıklıova Köyü	Doğal Sit	İzmir 1 Nolu KTVKK	10/06/1998	7334
1. Derece Doğal Sit Alanı	Gülbahçe-Barbaros-Birgi-Zeytinler Köyleri sınırlarında	Doğal Sit	İzmir 1 Nolu KTVKK	22/07/1993	4669
3. Derece Doğal Sit Alanı	Nohutalanı Köyü Zeytineli mev.	Doğal Sit	İzmir 1 Nolu KBK	13/05/2005	537
2. Derece Doğal Sit Alanı	Gülbahçe Köyü	Doğal Sit	İzmir 1 Nolu KTVKK	11/02/1999	7739
3. Derece Doğal Sit Alanı	Uzunkuyu Köyü	Doğal Sit	Belirsiz İzmir 1 Nolu KTVKK	26/06/2003 19/01/2000	10627 8286
DİĞER SİT ALANLARI					
Antik Airai Kenti ve Nekropol Alanı (1. ve 3. Derece Arkeolojik ve 1. Derece Doğal Sit Alanı) (4473 ve 6913 sayılı kararları ile)	Demircili Köyü Sığacık Körfezi Demircili Limanı (Kokarkoy Mev.)	Doğal Sit Arkeolojik Sit	İzmir 1 Nolu KTVKK İzmir 1 Nolu KTVKK İzmir 1 Nolu KTVKK GEEAYK İzmir 1 Nolu KBK İzmir 1 Nolu KBK	17/06/1993 30/03/1989 23/09/1988 22/07/1983 22/07/1983 22/07/1983	4573 937 524 4533 4533 4533
2. Derece Doğal ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanının devamı kararı	Yağcılar Köyü	Arkeolojik Sit Doğal Sit	İzmir 1 Nolu KTVKK İzmir 1 Nolu KTVKK İzmir 1 Nolu KTVKK TKTVKYK	01/10/1998 06/08/1992 15/11/1990 26/04/1984	7539 3895 2426 242
DOĞAL VARLIKLAR					
Çınar Ağacı 3	Denizli Köyü	Ağaç	İzmir 1 Nolu KTVKK	14/04/1988	629
Çınar Ağacı 2	Denizli Köyü	Ağaç	İzmir 1 Nolu KTVKK	14/04/1988	629
Çınar Ağacı 1	Denizli Köyü	Ağaç	İzmir 1 Nolu KTVKK	14/04/1988	629
Selvi Ağacı (17 Adet)	Denizli Köyü	Ağaç	İzmir 1 Nolu KTVKK	14/04/1988	629
İDARİ YAPILAR					
Eski İlkokul Binası	Uzunkuyu Köyü	Okul	İzmir 1 Nolu KTVKK	03/06/2004	11336

EK 2:

Tablo 2. İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi

Vilayeti : İzmir
Kazası : Urla
Nahiyesi :

Vakıf Eski Eser Fişi

(Bu fiş tescile gidecek mimarlar tarafından doldurulacaktır.)

Kitabe No. :
Kütüphane ve Arşiv F. No. : 17

Eserin adı : (Türlü isim ve şöhretleri) Helvacılar Cami

Bulunduğu yer : (Mahalle, semt, sokak, köy, kapı No.) Urla'nın batısında, Eski mahallesindedir.

Yapıldığı tarih ve devri : xv. asır(?)

Bânisi :

Vâkıfı :

Mimarı ve ustası :

Kitabesi : (Varsa usulüne göre yazılacaktır) yoktur

Mahallî teşkilâttaki vakfiyesi : Defer No. Sahife No.

Eserin mimarî vasıfları : Bugün yolu olmayan Eski Urla'nın metruk kalmış camisidir. 8,5 x 8,50 m.lik kare sahınlı, bir kubbeli, son cemaat ve minaresiyle tıpkı Yahşi Bey camisinin eşini teşkil eder. Minaresi de ayni tiptedir. Harim ve minaresi çok haraptır. Yakınındaki hamamı da varsa da görülememiştir.

Eserin onarıldığı tarihler :

Onartanlar :

Onaranlar :

Eserin bugünkü durumu : Harimi kısmen büyük yarıklar halindedir. Minaresi kısmen yıkılmıştır.

Tapu ve kadastro kaydı : (Mümkün olanların çapları da konacaktır.)

Çevresi hakkında bilgiler : (Etrafında istimlâk konusu var mıdır ?)

Bu eser için hazırlanan

A - Fotoğraf adedi

B - Plân, kesit, cephe adedi.

Netice : Anıttır korunması gereklidir.

Tescili yapan / / 196 5
İlhan Akçay

Gözden geçiren / / 196

Onanır. / / 196

TESCİL FİŞİ

EK 2:

Tablo 2. devamı

T. C.
VAKIFLAR
Genel Müdürlüğü
Abide ve Yapı İşleri Dairesi
ABİDE VE ESKİ ESER FİŞİ

Dosya No. :
Kitabe No. :
Arşiv F. No. :

Vilâyeti : İzmir
Kazası : Urla
nahiyesi : Akpınar metruk kö

Eserin adı :
(Türlü isim ve Şöhretleri) Akpınar metruk köy camii.

Bulunduğu yer :
(Mahalle, semt, sokak köy kapı no.) Akpınar metruk köyde bulunmaktadır.

Yapıldığı tarih ve devri : Mevcut kalıntılara göre I7. yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır.

Bânisi :

Vâkıfı :

Mimarı ve Ustası :

Kitabesi :
(Varsa usülüne göre yazılacaktır) Yoktur.

Mahalli teşkilâttaki vakfiyesi : Defter No. Sahife No.

[redacted]n mimari vasıfları : Bugün harap durumda bulunmaktadır. Sadece ibâdet mekânının bir kısmı ile minare gövdesinin yarısına kadar olan kısmı ayakta kalmıştır. Mevcut kalıntılardan bugün yıkılmış durumda bulunan ve sadece mihrap duvarı ayakta kalmış olan ibâdet mekânının üzerinin kubbeli olduğu, ve yine yıkılmış olan son cemaat yerinin ise kiremitli bir çatıyla örtülü bulunduğu sanılmaktadır. İbâdet mekânının doğusunda üzeri üç kubbe ile örtülü ve sütunlu bir sahın bulunmaktadır.

Minare, gövdesinin yarısına kadar ayakta kalmıştır. Köşeli olan kaidesi taş, kürsü kısmı ile gövdesi tuğladandır. Kürsü kısmında sivri kemerli (Devamı say. 2 de)

Eserin Onarıldığı tarihler ve onarım yapanlar :

[redacted]serin bugünkü durumu : Harap durumdadır.

Tapu ve kadastro kaydı :
(Mümkün olanların çapları da konacaktır)

Çevresi hakkında bilgiler :
(Etrafında istimlâk konusu varmıdır)

Fotograf adedi : / adet.

Plân, kesit, cephe adedi

NETİCE : Eski eser olan cami harap durumda bulunmaktadır.

Tescili Yapan
2 / 7 / 19 75
Nigâr Demirkan

Gözden Geçiren
/ / 19

Onandı / / 19

TESCİL FİŞİ 362802003-TF001

EK 2:

Tablo 2. devamı

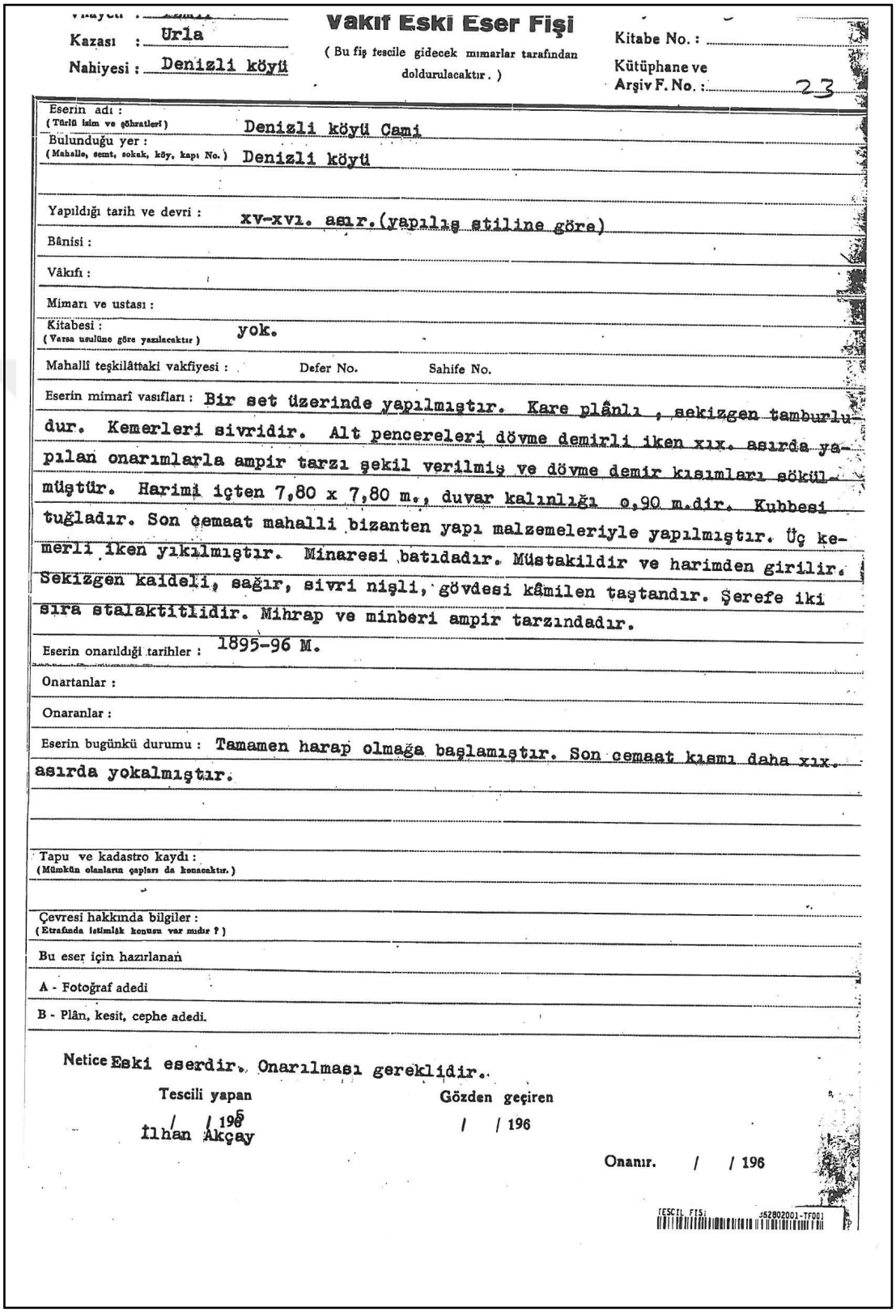

Vakıf Eski Eser Fişi

Kazası : Urla
Nahiyesi : Denizli köyü

(Bu fiş tescile gidecek mimarlar tarafından doldurulacaktır.)

Kitabe No. :
Kütüphane ve Arşiv F. No. : 23

Eserin adı : (Türlü isim ve çöhretleri) Denizli köyü Cami
Bulunduğu yer : (Mahalle, semt, sokak, köy, kapı No.) Denizli köyü
Yapıldığı tarih ve devri : xv-xvı. asır.(yapılış stiline göre)
Bânisi :
Vâkıfı :
Mimarı ve ustası :
Kitabesi : (Varsa usulüne göre yazılacaktır) yok.
Mahallî teşkilâttaki vakfiyesi : Defer No. Sahife No.

Eserin mimarî vasıfları : Bir set üzerinde yapılmıştır. Kare plânlı , sekizgen tamburlu dur. Kemerleri sivridir. Alt pencereleri dövme demirli iken xıx. asırda yapılan onarımlarla ampir tarzı şekil verilmiş ve dövme demir kısımları sökülmüştür. Harimi içten 7,80 x 7,80 m., duvar kalınlığı 0,90 m.dir. Kubbesi tuğladır. Son cemaat mahalli bizanten yapı malzemeleriyle yapılmıştır. Üç kemerli iken yıkılmıştır. Minaresi batıdadır. Müstakildir ve harimden girilir. Sekizgen kaideli, sağır, sivri nişli, gövdesi kâmilen taştandır. Şerefe iki sıra stalaktitlidir. Mihrap ve minberi ampir tarzındadır.

Eserin onarıldığı tarihler : 1895-96 M.
Onartanlar :
Onaranlar :
Eserin bugünkü durumu : Tamamen harap olmağa başlamıştır. Son cemaat kısmı daha xıx. asırda yokalmıştır.

Tapu ve kadastro kaydı : (Mümkün olanların çapları da konacaktır.)
Çevresi hakkında bilgiler : (Etrafında istimlâk konusu var mıdır ?)
Bu eser için hazırlanan
A - Fotoğraf adedi
B - Plân, kesit, cephe adedi.

Netice Eski eserdir. Onarılması gereklidir.

Tescili yapan / / 196
İlhan Akçay

Gözden geçiren / / 196

Onanır. / / 196

TESCİL FİŞİ 052802001-TF001